AD R. P. NATALIS
ALEXANDRI
ORD. PRÆD.
HISTORIAM ECCLESIASTICAM *SUPPLEMENTUM*

DUAS IN PARTES DISTRIBUTUM

IN QUARUM PRIMA

OPEM FERENTIBUS VIRIS ERUDITISSIMIS ALIQUOT TRIDENTINI CONCILII DECRETA ILLUSTRANTUR ET VINDICANTUR:

IN ALTERA

DISSERTATIONIBUS HISTORICIS

RES ECCLESIÆ ET IMPERII SECULORUM XVII. & XVIII.

QUÆ IN EA HISTORIA DESIDERANTUR,

Recensentur & ad nostra usque tempora perducuntur.

TOMUS PRIMUS

CONTINENS

SUPPLEMENTI PARTEM PRIMAM.

BASSANI,. MDCCLXXVIII.

SED PROSTANT

VENETIIS APUD REMONDINI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

IN OMNIUM NOVISSIMAM ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ P. NATALIS ALEXANDRI

ORDINIS PRÆDICATORUM

NUNC PRIMUM AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTÆ

EDITIONEM

PRÆFATIO

AUCTORUM SUPPLEMENTI.

QUO novum prorſus atque utile præſertim decus huic omnium poſtremæ Editioni viri longe doctiſſimi P. NATALIS ALEXANDRI *Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ* pararemus, id eſſe tentandum exſequendumque cum primis judicavimus, quod fruſtra hactenus præclari Operis ſtudioſi quotquot flagitarant. Hi nimirum cum P. Conſtantini *Roncagliæ*, & P. Joannis Dominici *Manſii*, dein Archiepiſcopi Lucenſis, hominum eruditiſſimorum Animadverſionibus ac Notis ſatis ſibi eſſe factum pro ſæculis ab Auctore deſcriptis adprime intelligerent, id unum ægre ferre videbantur, in magno ſcilicet rerum Eccleſiaſticarum Theſauro cum aliquot Tridentini Concilii, cujus Hiſtoriæ defenſione idem abſolvitur, Decretorum illuſtrationem, tum rerum Eccleſiæ ſæculorum XVII. & XVIII. enarrationem deſiderari. Hinc optabant ut prodiret tandem Editio, quæ utrumque complecteretur. Nec id vero injuria; ſic enim fiebat, ut & Opus eximium iis eſſet ad manus quoquo modo abſolutius, & alio ſibi haud eſſet confugiendum, ut haurirent hiſtoriam annorum vix præteritorum, imo præſentium, quam optare cupidius homines plerumque ſolent.

Igitur ut æquis horum votis noſtra hæc Editio reſponderet, doctorum virorum exploratis conſiliis, & ſubſidiis impetratis, novem jam in Typographio Remondiniano procuſis Hiſtoriæ NATALIS ALE-

XANDRI voluminibus cum integris prorſus laudatorum *Roncagliæ*, & *Manſii* Animadverſionibus & Notis, duo alia volumina, ſive *Supplementum* addidimus, hac epigraphe prænotatum: *Ad R. P. NATALIS ALEXANDRI Ord. Præd. Hiſtoriam Eccleſiaſticam Supplementum duas in partes diſtributum, in quarum prima opem ferentibus Viris eruditiſſimis Concilii Tridentini Decreta aliquot illuſtrantur & vindicantur; in altera Res Eccleſiæ & Imperii, quæ in ea Hiſtoria deſiderantur, recenſentur, & ad noſtra uſque tempora perducuntur.* Sed de utraque Supplementi hujuſce Parte operæ pretium erit quædam vere ſincereque omnino præfari.

Atque ut primæ Partis ratio conſtet, primo loco Franciſci *Veronii* Theologi Pariſienſis ſatis noti libellum vulgavimus inſcriptum *Regula Fidei Catholicæ, ſive de Fide Catholica*, quem e gallicis primum latinis redditum litteris viri præclariſſimi Adrianus, & Petrus fratres de *Walenburch* ad calcem Tomi II. Controverſiarum fidei ediderant. Nam quum diu multumque immortali in Opere ii deſudarint, ut quam injuſte Proteſtantes a Romana Eccleſia ſeceſſionem fecerint, edocerent, oſtenderentque quid tanquam de fide catholica tenendum ſit, quidve, ſalva hujus integritate, ſit adhuc obnoxium diſputationibus Theologorum, non poterant præclarum faſtigium Operi impoſituri opportuniorem *Veronii* elucubratione libellum ſeligere, in qua nempe ex inſtituto eadem res agitur, præcipueque monſtratur, quid tanquam fidei dogma in Synodo Tridentina propoſitum fuerit, & ſtabilitum. Idem nobis ejuſdem Synodi Canonum illuſtrationem præ oculis habentibus conſilium fuit. *Veronii* elucubrationem ſequuntur *Vindiciæ Librorum Deutero-Canonicorum Veteris Teſtamenti, in quibus Traditionis & Concilii Tridentini mens de eorumdem auctoritate accurate elucidatur.* Etſi enim plurimi, ipſeque NATALIS ALEXANDER hujuſcemodi librorum cauſſam ſtrenue egerint, neminem tamen harum Vindiciarum Auctore ſolidius id præſtitiſſe rerum periti facile judicabunt. Sunt autem ſcriptæ cum adverſus Proteſtantes, tum peculiariter etiam contra Abbatem *de Longuerue*, qui gallica Diſſertatione in vulgus ſparſa oſtendendum ſuſceperat Veteris Teſtamenti Libros Deutero-Canonicos non eſſe ejuſdem cum Proto-Canonicis auctoritatis, & divinam hanc prærogativam a Synodo Tridentina eiſdem tribui nequiviſſe. Prodiere hæ Vindiciæ Pariſiis an. 1730. Auctore Joſepho *Barre*; cumque in Italicis Bibliothecis haud frequentes eſſent, heic eaſdem eſſe recuſas geſtient qui ſunt de ſacrarum Litterarum dignitate auctoritateque ſolliciti. Æque iiſdem probabitur, quæ proxime ſuccedit Diſſertatio *De Legali Paſchate a J. C. peracto* ad eorum defenſionem, quæ

habet

habet Concilium Tridentinum Seff. XXII. Hanc adverfus Bernardum Lamium, & P. Tourneminium olim habuerat Auguftæ Taurinorum P. Nicolaus Auguftinus *Chignolius* Ord. Præd. in Regio Athenæo facrorum dogmatum Profeffor, vulgaveratque in Prælectionibus fuis, ex quibus tamen ea folum decerpta funt, quæ Patrum Tridentinorum mentem confiliumve tuentur. Quum autem ubi a Theologis difputatur de amore Dei in Pœnitentiæ Sacramento requifito, mire nonnulli eorumdem Tridentinorum Præfulum fenfus verfare foleant atque pervertere, ut rem graviffimam non ita multis expediremus, libuit primum apponere Chriftiani *Lupi* dogmaticam *Differtationem de germano, ac avito fenfu SS. PP. univerfæ femper Ecclefiæ, ac facrofanctæ præfertim Tridentinæ Synodi circa Chriftianam Contritionem & Attritionem*, ejufdemque *Lupi Epiftolam Familiarem* ad Henricum *Noris de Chriftiana Contritione*; tum Tractatum fubjicere magni Meldenfium Epifcopi Jacobi Benigni *Boffueti de Doctrina Concilii Tridentini circa dilectionem Dei in Sacramento Pœnitentiæ requifitam*. In hoc fiquidem *Tractatu* Auctor doctioribus veteris memoriæ Epifcopis merito comparandus, omne ftudium operamque contulit, ut facrofancti Concilii Tridentini expreffa Decreta quanta fieri poterat brevitate, ac fimplicitate fermonis accuratiffime exponerentur. Denique cum plura inter commoda ac bona, quæ ex eodem Concilio Ecclefiæ obvenere, illud haud poftremum nec vulgare fit, quod ejus juffu celeberrimus ille Catechifmus prodierit, qui *Romanus* appellatur, vifum primo eft, quæ ad hujus auctores fcriptorefque pertinent, ex libro declarare *De Claris Catechiftis* Andreæ *Serrai*, qui in id operis diligenter inquifivit; tum ad ejufdem Catechifmi vindicandam auctoritatem, Differtationem adjungere Antonini *Reginaldi* juxta completiffimam Neapolitanam Editionem an. 1665. Non plura in hanc primam noftri Supplementi Partem ingeffimus, quæ ob delectum atque præftantiam æquos doctofque viros magni effe facturos non dubitamus.

Jam ut de altera eaque longe potiori Supplementi noftri Parte nonnulla quoque breviter Lectorem doceamus, in illa novem Differtationibus Hiftoricis res Ecclefiæ & Imperii comprehenduntur, quæ memoratis duobus XVII. & XVIII. fæculis contigerunt. Actum in prima *De Romanis Pontificibus* ufque ad Pium VI. cui felix diuturnumque imperium auguramur. Cumque gefta Romanorum Pontificum, fi paullo fufius præfertim fuerint perfcripta, potiorem Ecclefiæ Imperiique Hiftoriæ partem exhibere foleant, hinc ob rerum varietatem & copiam prolixior cæteris hæc evafit Differtatio,

 imo

imo adeo ampla, ut ad institutum fere sufficere videretur. Ciacconiani Operis Continuatorum, aliorumque Ecclesiasticæ Historiæ recentium Scriptorum, in ea contexenda, ut & in aliis Dissertationibus, subsidio fuere commentarii, sic tamen ut ex his quædam non magni momenti prætermittere, quædam autem locis opportunis addere haudquaquam religioni Auctores duxerint. Quasdam etiam Vitas Pontificum Romanorum separatim a probatis Scriptoribus commentatiis expositas, in hanc Dissertationem conjectas videas, uti Clementis IX. Innocentii XI. Benedicti XIII. Et Clementis IX. quidem Vitam jam prælo paratam singulati prorsus liberalitate communicavit Præsul hoc in scribendi genere laudatissimus Angelus *Fabronius*, Pisanæ Academiæ Curator, cui etiam Clementis XII. Vitam debemus, heic quoque integram pene recusam. Innocentii XI. Vita virum politissimi, elegantissimique ingenii Philippum *Bonamicium*, Romano Pontifici a latinis epistolis, auctorem habet: Benedicti vero XIII. Alexandrum *Borgiam*, doctissimum olim Firmanorum Antistitem. Etsi vero hæc Pontificalis Historia satis superque ad propositum, ut diximus, videri posset, quod erat nimirum, ut qui hanc sibi comparaturi essent Editionem, temporum historia non carerent a Natali prætermissorum; quo tamen cumulatius res urgeretur, aliæ Dissertationes adjectæ sunt. Hinc in secunda cum Auctoribus *Galliæ Christianæ* pertractatum est *de Missionibus sacris ad exteras gentes a Gallis institutis*, ut clarius paterent dicenda in tertia & quarta; nam in illa ex Mamachii *Christianis Antiquitatibus* actum est *de Propagatione vicibusque Religionis Christianæ*; in altera *de proscriptis Sinensium Ritibus*, Appendice adjecta monumentorum. Agitur in Dissertatione V. *de Hæresibus Erroribusque*, in qua etiam quæ ad Petri *Jannonii* historiam pertinent, haud desiderantur. In Dissertatione VI. *de Conciliis* aliquot Synodorum provincialium & particularium sanctiones percensitæ sunt. Quid egerint Romanæ Sedis Episcopi pro doctrina catholica satta tectaque conservanda comprimendaque luxuriantium Casuistarum effræni licentia declaratum est in Dissertatione VII. *de Ecclesiæ doctrina præsertim morali*, in qua dictum etiam de fatis eorumdem Casuistarum in Galliis, propositis ad calcem gravissimis animadversionibus, quæ caussas aperirent ingentis numeri mollioris doctrinæ magistrorum, qui duobus jam abhinc sæculis tanquam Ægyptiacæ ranæ in Ecclesiam incubuerunt. Dissertatio VIII. circa *Controversias* versatur; cumque omnes haud comprehendi posent, ut quisque facile concedet, quasdam autem omittere prudentis animi consilia necessitasque compulerint;

lerint;

lerint; nam quominus de iis diceretur nonnullorum ſtudia atque conatus evicerunt; hinc ad aliquot tantum concertationes Diſſertatio coarctata eſt, ac primo diſputatum de exitu Controverſiarum *de Divinæ Gratiæ Auxiliis*, oſtenſumque nullum emolumentum ex impoſito a Paulo V. ſilentio doctrinæ Moliniſtarum acceſſiſse; multoque minus peti inde argumentum poſſe levitatis rerum, quæ tunc temporis fuere diſcuſſæ; ita uti nonnulli Theologi quotidie ſcriptiptant, ſi tamen hoc nomen merentur, qui de graviſſimis rebus ita dijudicant. Hæc conſequitur *Hiſtoria diſſidii litterarii* circa ſtudia Monachorum, quod habuit Joannes *Mabillonius* cum Armando *Buthilierio*, a Vincentio *Thuillier* aſceta Benedictino concinnata; ac poſt nonnulla alia, Diſſertatio iſthæc concluſa eſt oſtendendo, quantam puritati religionis labem inurere tentet quæ ſuperiore ſæculo, & eo quod nunc labitur ad ſenium properante, plurimorum animos novitas occupavit, *Cultus* nimirum *carnei Cordis Jeſu*; qua de re nuperrime Romæ maxima contentione animorum decertatum fuit. Denique in Diſſertatione IX. *de Scriptoribus Eccleſiaſticis* ſupra centum inſignium virorum Elogia concluſa ſunt, eaque illorum Opera indigitata, ex quibus præſertim inclaruerunt.

Hæc præfari neceſſario debuimus, cum ut ſuſcepti Operis ratio conſtaret, tum ut rerum eccleſiaſticarum ſtudioſos non lateret, nihil eſſe in hac Editione prætermiſſum quod ipſi optarent, quodque illam cæteris jure ac merito præferendam eſſe perſuaderet. Sane eam, quæ typis Pezzanæ prodiit, ampliſſima exornatam epigraphe, illico excuſſimus; at nihil inde extundere potuimus, quo noſtra ditaretur. Nam quod ad *Bibliothecam Selectam* Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cum Veteris, tum Novi Teſtamenti eidem præmiſſam adtinet, cum plura hujuſmodi præſto eſſent ex Mabillonii Opere *de Studiis Monaſticis*, tum *Bibliotheca Sacra* Calmeti, & Georgii Walchii item *Bibliotheca Theologica*, ab ea heic iterum exhibenda abſtinendum omnino fuit. Quod quidem potiori jure *de Dictionario Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ N. T.* eidem Editioni addito pronuntiandum eſt; ut plurimum enim ea ſolum contracta profert, quæ adductis monumentis NATALIS ipſe ALEXANDER docuerat: at qui ejus Hiſtoriæ non incurioſi ſunt, ii nec compendia hujuſce generis quærunt, nec vero egent, quum indices cuique tomo ſæculoque ſubjuncti fere ſatis pro ſimili Operis epitome haberi poſſint. Monemus tamen elogia *Roncagliæ* & *Manſii* haud fuiſſe a nobis prætermiſſa; illud autem, quod NATALI ALEXANDRO panxit Antonius *Touronius*, auctius eſſe heic editum, tota nimirum hiſtoria concertationis, quam idem ALEXANDER habuit

cum

cum P. Daniele e S. J. locupletatum. Fruantur hiſce curis Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ cultores, gratiaſque habeant eruditis viris Franciſco *Borranio*, & Petro *Sandinio*, qui ſuam pro hac Editione ſymbolam contulerunt, tum cum primis Cl. Viro Vincentio *Faſſinio* Ord. Præd. in Piſana Academia ſacrarum litterarum Profeſſori, qui totam fere primam Supplementi partem delineavit, tum pleraque bonæ frugis ſuppeditavit, quibus altera nobilitaretur.

MO-

MONITUM
AD
LECTOREM.

LOGIUM Historicum P. Natalis Alexandri a Cl. viro P. Antonio Touron Ord. Præd. gallice scriptum, atque ab eruditissimo P. Joanne Dominico Mansio Congregationis Matris Dei, postea Archiepiscopo Lucensi latinitate donatum in postrema hac nostra ejusdem Natalis Historiæ editione initio Tomi III. optimo sane consilio præfixum fuit; quare illud hoc loco integrum recudere supervacaneum duximus. Sed quoniam in eo Elogio Touronius historiam omisit litterariæ concertationis, quam Natalis noster habuit cum P. Daniele S. J. hujusmodi defectum hic supplere opportunum existimavimus. Illam igitur ex celeberrimo Natalis Alexandri discipulo Jacobo Hyacintho Serry in Præfatione ad Historiam de Auxiliis divinæ Gratiæ *depromptam, hoc loco tibi, Lector benevole, Appendicis instar exhibemus. Cum vero ad Auctoris nostri Historiam Ecclesiasticam aut castigandam, aut illustrandam selectissimis Notis, atque Animadversionibus suis summa cum laude allaborarint duo clarissimi viri singulari doctrina, ac eruditione præstantes, nimirum Constantinus Roncaglia, & quem paulo antea commemoravimus Joannes Dominicus Mansius, ut quinam illi fuerint, plenius inspicias,*

utriusf.

utriusque Elogium huic nostro Supplemento præmittere haud injucundum tibi fore putavimus, illius quidem ex Lucensi editione, sed auctius, hujus autem nunc primum ex eruditissimo P. Sarteschi Opere de Scriptoribus Congregationis Clericorum Regularium Matris Dei majori ex parte desumptum.

ADDEN-

ADDENDA

AD ELOGIUM HISTORICUM

P. NATALIS ALEXANDRI

A CL. VIRO

P. ANTONIO TOURONIO

CONSCRIPTUM,

Quod extat initio Tomi Tertii Historiæ Natalis Alexandri editionis nostræ.

RÆSTAT concertationem, quam habuit occasione Theologiæ suæ Natalis Alexander, quamque prætermisit Touronius, clarius fusiusque enarrare. Hæc litteraria Natalis Alexandri de divina Gratia concertatio a moralibus ortum habuit. Mandatum pastorale an. *1696.* ediderat illustrissimus Rothomagensium Archiepiscopus Jacobus Nicolaus Colbert, quo Ecclesiasticas Collationes haberi jusserat, in quibus sacræ disciplinæ leges, & præcepta morum exponerentur. Ne vero multi Parochorum, temere implicati lectione recentium Auctorum, qui de Christianis morum regulis scripsere, in errorem adducerentur, pravos forte ac cæcos secuti duces, libros etiam indicaverat Præsul prudentissimus, quos ad decidendas quæstiones consulere opus esset. Hos inter legendus proponebatur Natalis Alexander in Theologia Dogmatica & Morali, quam is, missa recentium auctorum rudi indigestaque mole, ex divinarum Scripturarum, sacrorum Canonum, sanctorumque Patrum purissimis fontibus ante aliquot annos expresserat, magna Eruditorum omnium existimatione susceptam.

Nonnullis stomachum fecit delectus ille, qui Tamburinum forte, Baunium, Busembaum aliosque id genus conscientiæ catuum arbitros, & famosa nomina designari maluissent. Furtivis typis confestim emissus in lucem est libellus gallice inscriptus *Difficultés proposées à Monseigneur l'Archevêque de Rouen, contre la Théologie Dogmatique du P. Alexandre Jacobin.* In hoc ægre se & impatienter admodum tulisse significat Auctor Anonymus, quod P. Alexander, quasi Diœcesis Theologus in Collationibus Diœcesanis citaretur, ejusque Moralis Theologia laudaretur. Tum propositiones duas supra viginti, ex Alexandri libris excerptas, temere & inerudite impugnando, in damnatos, vel merito damnandos errores impingit, multaque ponit corruptæ Moralis paradoxa.

Paulisper cunctatus est Alexander, an contemnendo libello responderet. At cum veritatis & Moralis Evangelicæ causam deserere ac prodere non posset, certoque nosset infaustum libellum, in quo damnati a S. Sede corruptæ Moralis articuli renovabantur, a Patribus Jesuitis cum in Neustria, tum Lutetiæ Parisiorum studiose disseminari; responsionem adornavit sub hoc titulo: *Eclaircissemens des prétendues difficultés proposées* &c. Constat hæc capitibus octodecim, quibus Auctoris Anonymi errores de Probabilitate, de Simonia, de Beneficiorum Ecclesiasticorum ambitu, de Peccato philosophico, de Usura, de Æquivocationum, & Restrictionum mentalium usu &c. confutantur: variæque Moralis Christianæ regulæ ab Auctore Anonymo impugnatæ vindicantur. Eruditorum omnium laudem meruit, & consecuta est Alexandri Responsio; contemtum Difficultates Anonymi.

Interim cum P. Buffier Jesuita libellum Difficultatum in vulgus Rothomagi spargeret, in flagranti delicto deprehensus, temerarium libellum ejurare, & Propositionibus decem subscribere jussus est, quas libelli erroribus oppositas Archipræsul Reverendissimus exhibebat, & præscribebat. Archipræsulis, & Vice-Provincialis sui mandatis parere renuit vir cerebrosus: quare in remotam Aremoricæ urbem, Corisopitum, ablegatus est; eidemque in Societatis Domo incluso, omni Jesuitici muneris functione, & commercio cum extraneis hominibus interdictum. Perniciosum vero Difficultatum propositarum libellum damnavit illustrissimus Archipræsul, Epistola seu Instructione Pastorali, data Rothomagi die 28. Martii *1697.* quæ & eruditionis ipsius, & Episcopali zeli monumentum est, Moralisque sanioris & Disciplinæ munimentum.

Auctorem Difficultatum propositarum esse P. Danielem Jesuitam (qui Responsione ad litteras Provinciales Montalti, seu Cleandri & Eudoxii Colloquiis, nomen sibi facere conatus est, haud felici successu) existimaverant universi, quibus notus erat Patris Danielis stylus & character, nec absque fundamento. Ejusque idcirco errorem de æquivocationum usu, quem Deo & Christo tribuere non veretur, perstrinxerat in Elucidationibus Alexander. Quo factum est, ut Epistolam ad Alexandrum ediderit Propheta novus, æquivocationum revelator & vindex, die 1. Jan. *1697.*

Inter hæc nobilis & erudita fœmina, litterulas quinque scripsit ad Amicam, doctrina pari-

pariter & nobilitate insignem (quales in Gallia inveniuntur non paucæ ad sexus gloriam) quibus referebat, quæ in familiari colloquio dicta essent ab Abbate, & illustribus fœminis, contra Anonymi Jesuitæ Difficultates. Ludendo refellebantur, feria velut responsione indignæ. Tertul. *Multa enim sunt sic indigna revinci, ne gravitate adorentur. Vanitati proprie festivitas cedit: congruit & veritati ridere, quia lætans: de æmulis suis ludere, quia secura est.* Litterularum altera Dominicanos commendabat, quod Gratiæ Christi & sanioris Moralis defensores semper extiterint, sitque hæc veluti sacri Ordinis hæreditaria pars.

Id in Jesuitarum injuriam dictum putans P. Daniel, calamum acuit. Novem alias Epistolas ad P. Alexandrum edidit, intra menses aliquot: quibus parallelum doctrinæ Prædicatorum & Jesuitarum instituit, circa Probabilitatem & Gratiam. Quatuor Probabilitatem spectant, quinque Gratiam: illis laxioris Moralis defensionem instituit: istis Gratiam præsertim victricem aggreditur. Neque vero id mirum: sunt enim hæc, ut Eruditi probe norunt, confinia atque cognata veluti argumenta. Pelagianos divinæ Gratiæ & Moralis Evangelicæ hostes ex æquo fuisse, notum est, nec non peccati philosophici ac vagæ probabilitatis defensores acerrimos. Hinc nefarium illud Pelagianorum dogma, in Synodo Palæstina damnatum refert S. Augustinus lib. de Gestis Pelagii Cap. 18. *Oblivionem & ignorantiam non subjacere peccato; quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem*; quo stat peccati philosophici nuperrime recusus error. Hinc & Cælestius, alter Pelagianæ sectæ Coryphæus, quæsitus a Carthaginensis Synodi Patribus, ut doctrinæ suæ magistros proferret, Ruffinum illico protulit: tum secundo rogatus, ut si quos alios haberet suæ sententiæ patronos ac duces, eos libere proderet, ad vagæ probabilitatis arcem confugit, quæ sententiam aliquam unius Doctoris præsidio tutam putat; August. lib. 2. de pecc. Orig. c. 3. *Non sibi*, inquit, *sufficit unus Sacerdos?*

Quinque ergo de Divina Gratia vulgatis Epistolis, scientiæ mediæ ruinosum systema sustentare nititur novus iste Societatis Athleta. Molinæ & Suaresii commenta adstruit: Gratiam per se efficacem a SS. Augustino & Thoma, eorumque Discipulis vindicatam, impugnat veluti libertatis inimicam: Decreta Dei prædeterminantia sugillat, quasi fatalem necessitatem imponentia, & quæ Deum auctorem peccati faciant: Quæstionem de Prædestinatione gratuita ad gloriam, inter Theologos utriusque Ordinis controversam, quæstionem esse de solo nomine confidenter asserit: Definitionem Prædestinationis a S. Augustino traditam adulterat: Doctrinam Thomisticam de Gratia per se efficaci, Novatoribus & Jansenismo favere contendit: S. Augustinum Scientiam Mediam approbasse, eamque cum Dogmatibus Catholicis de Gratia plane convenire: Molinæ propositiones a Congregatione *de Auxiliis* nunquam fuisse damnatas, ejusque doctrinam ab omni errore immunem esse: Acta Congregationis *de Auxiliis* nullius esse fidei, ex Innocentii X. Decreto: Cardinalem Perronium his controversiis ferventibus scripsisse, Protestantes doctrinæ de Gratia per se efficaci, & prædeterminante non ægre subscripturos: Doctrinam S. Augustini, in libro de Prædestinatione SS. & libro de Correptione & Gratia non esse intelligendam secundum vim & rigorem terminorum: licere Theologis systemata pro arbitrio fabricari in quæstionibus de Prædestinatione & Gratia: Molinianas assertiones Semipelagianis erroribus affines non esse: ex Gratiæ per se efficacis assertione sequi, præcepta Dei hominibus illa destitutis esse impossibilia; aliaque id genus commenta venditat, quorum vanitatem, ineptiam, falsitatem tota Auxiliorum Historia a Jacobo Hyacintho Serry sincere vereque conscripta in aperto ponit.

His Danielis Epistolis respondit Theologus Anonymus, quem Alexandrum esse persuasum habent viri omnes eruditi. Patribus Jesuitis inscriptæ sunt ejus Epistolæ sex. Tribus prioribus parallelum seu convenientiam doctrinæ Thomistarum cum doctrina Jesuitarum circa probabilitatem funditus evertit atque refellit. In tertia etiam invicte probat, Gregorium de Valentia, qui Molinæ opiniones ardore maximo in Congregatione de Auxiliis defendebat, a Patre Thoma de Lemos Dominicano palam convictum coram Pontifice & Cardinalibus, quod S. Augustini locum studiose interpolasset, ad pedes Pontificis, deliquio ex confusione publica superboque dolore orto, cecidisse probat invictissimis documentis. D. Francisci Pegnæ Commentarios de rebus in Congregatione gestis a calumnia vindicat. Tum ad Danielis parallelum rediens, Scholæ Thomisticæ & Alexandri doctrinam, contra vagum probabilitatis usum tuetur: Scholam Thomisticam Jesuitarum Societati circa Probabilissimum, qui flagitiosarum omnium opinionum in Theologia Morali fons est, adversari multis ostendit.

Tribus aliis Epistolis, institutæ circa Gratiam comparationi respondet Auctor Anonymus: Convenientiam assertionum Molinæ cum Semipelagianorum erroribus palam demonstrat: Doctrinam Thomisticam de Gratia Novatoribus non favere, imo & ab Ecclesia probatam esse: Doctrinam communem Jesuitarum de Gratia, novam esse, periculosam, a celeberrima Facultate Lovaniensi damnatam: P. Danielis litteras Ecclesiæ injurias esse, & conversioni Protestantium obicem ponere: Doctrinam Molinæ in Congregatione de Auxiliis damnatam; Thomisticam, approbatam: Arminianos ex Calvini grege cum Molinianis consentire: Alexandri Theologiam doctrinamque de Gratia a calumnia vindicat: Quindecim Patris Danielis visiones, seu insomnia atque commenta in hac controversia detegit, ac refellit; ejusque sophismatibus & inanibus argutiolis invicte respondet, nil aliud esse ostendens ejus contra Thomisticam de Gratia doctrinam argumenta, quam crambem recoctam Semipelagianorum.

Hæc dum mutua concertatione scriberentur, Theses publicas Jesuitæ Lugdunenses propugnarunt die 26. Augusti an. 1697. multis contra Gratiam & Moralem Evangelicam erroribus scatentes: quas Anonymus Theologus duabus ad Doctorem Sorbonicum inscriptis Epistolis confutavit, addito etiam libello, cui titulus erat: *Theses Theologicæ Jesuitarum Lugdunensium censoriis notis dispunctæ atque confixæ.*

Verum cum Prophetam suum congressus Achillis imparem experti essent Jesuitæ, causæque suæ meritis minus fiderent, a Rege Christianissimo impetrarunt, ut silentium utrique parti imperaret: eo consilio ut victoriam simularent potius, quam receptui canerent. Alexandrum & Danielem vocavit excellentissimus Galliæ Cancellarius: audientiam utrique singulatim concessit: Regis nomine silentium utrique indixit. Hinc factum est, ut decima Danielis Epistola, quæ post significationem regiorum mandatorum in lucem prodiit, sic responso dimissa sit a Thomistis, non fasces victori submittentibus, sed Regi, ut officium postulat, obsequentibus. Nulla tamen ex indicto servatoque silentio veritatis jactura secuta est. Ecquid enim novi tunc eructavit Propheta bonus, cui reponere necesse fuerit? Prædeterminationi physicæ non favere Doctorem Angelicum, ea in Epistola commentus est. At cum id a sexcentis Dominicani Ordinis Theologis, ac præcipue non multo post a R. P. Antonino Mausfolié confutatum sit; nulla responsione ad crambem recoctam Danielis fuit opus.

Nonnullis mensibus interjectis, cum omnia ex mandato regio consepulta crederentur, Daniel vir inquietus & obsequi oesius, quam fecerat in ea litteraria concertatione famæ jacturam, opportuna calliditate resarcire conatus est. Suas & Alexandri Epistolas Lugduni novis typis edidit, multis pro arbitrio rejectis, additis aliis, quibus imperitæ plebi fucum faceret. Præfationem etiam adjunxit, qua sibi victoriam accinebat festivus homo: adeo est visionibus & insomniis assuetum Prophetarum genus! Fraudem detexit nescio quis Thomisticæ Scholæ amans, Alexandri famæ studiosus. Epistolarum congeriem puram & integram typis mandavit: præmissa præfatione rerum gestarum seriem exposuit; vanamque Danielis gloriationem retudit ac fregit.

Hunc exitum habuit Alexandri de Divina Gratia cum Daniele concertatio; quam novus iste Propheta susceperat, non tam ut Scholæ Thomisticæ doctrinam de Divinis Auxiliis vellicaret, quam ut suum totiusque Societatis in Alexandri Theologiam moralem præconceptum jam pridem odium palam effunderet. Vix enim prodierat eruditum Opus, cum statim vulgatus Rothomagi rumor fuit, a quibusdam Societatis Patribus disseminatus, Patrem Alexandrum fortunæ (ut loquebantur) suæ obicem posuisse: quod Societatis minorem quam par erat in Theologia morali rationem habuisset. Cum etiam nonnulli Galliæ Præsules Alexandri librorum singulares æstimatores, ejus pro Ecclesiæ utilitate suscepta opera, viro e Societate primæ notæ, sub idem ferme tempus commendassent: respondit ille, in Alexandri Morali nuper edita, multa esse, quæ illum erga Societatem minus bene affectum demonstrarent.

Id ut ex amicorum relatione didicit vir eruditus, scire voluit, quid Societatis animos a se tantopere alienasset. Audientiam a Jesuita meritissimo postulavit, & obtinuit die 17. Septembris 1695. ut ex amico ac familiari colloquio animum mutuo aperirent. Nulla spe, nulla ambitione moveri se atque impelli præfatus est Alexander, ad fovendam, quæ ab annis viginti quinque sibi intercesserat cum ipsius reverendissima Paternitate amicitiam: se personam ejus ob merita & virtutem, non ob auctoritatem coluisse, ac etiam colere; sed grave sibi esse, quod aures faciliores nonnullis susurris & criminationibus contra doctrinam operaque sua præbuisse. Respondit Reverendus Pater, se absque ulla æstimationis de illo conceptæ remissione, nonnulla ipsi e vestigio ostensurum, quæ in ejus libris emendari operæ pretium esset: codiceque in manus accepto multa adnotata significavit, quæ spongiam ejus judicio mererentur. Respondit ad singula vir eruditus qua decebat veneratione ac reverentia. Colloquium integram horam tenuit, ut doctrinæ suæ rationem redderet. Tum demum Reverendum Patrem secundo rogavit, ne fidem æmulis suis adhiberet: & exsoluto urbanæ salutationis & venerationis officio, vale dixit. Nihil tamen eo colloquio profecit Alexander, nisi ut secutis inde temporibus intelligeret, quid æmulorum invidiam tantopere concitasset, quidve illos in editis operibus male habeat.

Placuit hæc Natalis Alexandri elogio, a viro doctissimo Touronio conscripto, adjicere, & quidem verbis ejusdem Natalis celeberrimi discipuli Jacobi Hyacinthi Serry in præfat. ad Historiam *de Auxiliis divinæ Gratiæ* §. V. Pag. XII. & seqq. edit. Venetæ 1740. Unum admonemus Alexandrum in commemoratis ad Jesuitas datis epistolis denunciasse, quæ de Molinianæ Scholæ placitis, ejusque a Semipelagianis erroribus discrepantia dixerat in Historia Ecclesiastica, ea se non veritati, sed Societati dedisse, quo eam demereretur ac devinciret: etsi haud magnus ad eum quæstus ex ea negotiatione redierit.

E L O G I U M
P. CONSTANTINI RONCAGLIA

CONGREGATIONIS MATRIS DEI THEOLOGI.

ORTUM habuit *Constantinus Lucæ* e patritia *Roncagliorum* familia, patre *Antonio*, & *Maria Lucida Diversia* parente, anno Christianæ salutis 1677. Præstans a natura ingenium, optimamque fortitus indolem, utrumque excoluit; illud sub egregiis in patria magistris; hanc vero in paterna domo vigili parentum religiosissimorum diligentia. Ea in exercitatione profecit pro expectatione: nam vix ex ephebis egressus religiosum vitæ propositum arripuit; nomine suo dato inter clericos Regulares Congregationis Matris Dei, quorum religiosam vestem induit in Collegio *Neapolitano* S. MARIÆ in Porticu an. 1693. exactoque dein biennio solemnium votorum nuncupatione religiosæ vitæ professioni se tenacius devinxit. Nihil ex tunc in viro non religiosum: morum castimonia eximia, virtutum exercitatio adsidua; in præfecturis, quas in *Lucensi* Collegio obivit sæpe, diligens, & prudens; in morbis tolerandis patiens, & quod erat multis admirationi, morbi obstinati molestiis vexatus semper, numquam tamen ad extremum usque spiritum ab instituti sui muneribus obeundis exemit sese; sacras fidelium exomologeses excipiebat, tantum non perpetuo, conciones habebat quam crebras, ac fervidas; pios doctosque libros scribebat, quam spissos elaboratosque. Hæc viri religio; doctrinæ vero, felicis ingenii cultura, messem copiosam collegit. Demonstrant id libri luci publicæ, & utilitati donati, nequid dixerim de consultationibus doctissimis, quas privatis scriptis dedit, quum de rebus gravissimis frequenter interrogaretur. Primo omnium juvenis adhuc, tacito auctoris nomine evulgavit libellum, quo plus nimio familiares virorum, & mulierum consuetudines, quales nunc obtinent alicubi, ad Theologiæ Moralis momenta expendit: *Alcune converſazioni, e loro difeſe, esaminate co' principj della Teologia. Opera d' un Religioso della Congreg. della Madre di Dio; Tom. I. 8. in Lucca per Domenico Ciuffetti* 1710. eumdemque dein librum refingens, novamque in imaginem effigiatum, iterum produxit anno 1720. sub hac inscriptione: *Le moderne converſazioni de' Cicisbei esaminate da Costantino Roncaglia*; ac denique tertio auctum paulo ante obitum suum recudit. Proxime sequuta est Christianæ familiæ institutio, qua officia tum conjugum inter se, tum in filios ac filiorum in parentes ex Moralis Theologiæ statutis definit. *La Famiglia Cristiana istruita nelle sue obbligazioni. Opera di* Constantino Roncaglia &c. *Tom. I. 8. In Lucca appresso* Pellegrino Frediani 1711. Utilem hunc, parvæ licet molis libellum, *Venetorum* præla reproduxerunt anno 1713. typis *Natalis Feltrini*. Excepit hos omnes libros historia de variatione dogmatum fidei inter Protestantes, quam ex *Bossueti* insigni opere acceptam Italis dedit. Libri titulus hic est: *Istoria delle variazioni delle Chiese Protestanti, di* Constantino Roncaglia &c. *Tom. I. in* 8. Lucca 1712. *Appresso* Pellegrino Frediani refictam tamen, variatam & a *Gallicana* illa diverso ordine digestam. Successit liber *Effetti della riforma di Lutero e Calvino, e del Giansenismo*, tom. I. 8. Lucca 1714. appresso *Pellegrino Frediani*. Horum librorum moles exigua; major operis succedentis: *Quæsita dogmatica & moralia de S. Ecclesiæ Sacramentis* Tom. I. fol. eodem in loco & officina excusum anno 1715. Post hæc triennio quas in Cathedrali Lucana Ecclesia de S. Scriptura in frequenti Auditorum consessu lectiones habuit typis vulgavit, Antichristi facta ex Scripturarum oraculo depromens; libri titulus: *Lezioni sacre intorno alla venuta &c. dell' Antichristo* tom. I. in 8. prodiit *Lucæ* an. 1718. typis Leonardi Venturini, quo pariter an. ex eodem *Venturiniano* typographio exiit in lucem Vita *Leopoldi* I. Imperatoris a *Roncaglia* italice scripta. Moliebatur interim majoris momenti opus vir doctissimus, quam nempe pluribus annis in florentissimo Collegii sui Lyceo explicaverat, moralem Theologiam universam geminis justæ molis voluminibus comprehendere, nec plus æquo diffusam, nec magis quam par sit coarctatam, ordine & methodo digestam, simul indicans in calce singulorum capitum, quæ sit practica doctrina ex rebus in capite illo discussis inferenda. Opus illud tandem absolvit, ediditque eisdem *Venturini* typis anno 1730. tantoque cum plausu exceptum est, ut brevi annorum undeviginti complexu voluminibus omnibus *Lucensis* editionis emptorum aviditate exhaustis, semel, iterum, & tertio *Venetiis* typis recudendum fuerit. Editio prior *Veneta* cœpta est anno 1731. postrema absoluta anno 1738. apud *Franciscum Pitteri* tom. 2. fol. Sed inter tot viri summi labores primas obtinent adnotationes in historiam ecclesiasticam *P. Natalis Alexandri*. Tandem tot egregiis perfunctus laboribus, singulari qua vixerat pietate obiit vir præclarus 27. Februarii an. 1737. *Cl. Sarthefchius* in opere de Scriptoribus Congregationis Matris Dei art. XXXVIII. pluribus de illo agit.

ELO-

E L O G I U M

CLARISSIMI LUCENSIS ARCHIEPISCOPI

JOHANNIS DOMINICI MANSI

Ex indicato Cl. P. SARTESCHII *Opere Articulo LV. aliisque.*

Ohannes Dominicus Mansius nobilis *Lucensis*, Græce, Hebraice, & Latine doctus, nostræ Congregationis decus & ornamentum, atque universæ Reipublicæ Litterariæ celeberrimus, an. *1692.* die XVI. Feb. ortus est. Ingenue educatus a prima adolescentia pietatem æque ac Litteras serio excoluit. Et perfectiora cogitans, mundo supremum vale dicens inter Nostros adscribi petiit. Anno igitur 1708. ætatis suæ XVI. nostra Clericali veste *Neapoli* indutus, quum tyrocinii sui biennium exacte explevisset, dies V. Augusti 1710. ad solemniter profitendum ei data est. Deo per sacram votorum Religionem propius conjunctus, impensius regulari observantiæ Litterisque vacavit. Memoria tenaci, quæ legebat intime conservabat, nec materiarum dissimilitudo, nec annorum intervalla, semel injectas menti cognitiones obliterarunt.

Post amœniora studia, Philosophiæ, ac Theologiæ *Francisco Franchio*, & *Petro Maria Puccetti* earumdem Scientiarum Professoribus eximiis *Lucæ* egregiam navavit operam adversante licet valetudine; iisque studiis Historiam Ecclesiasticam, rei Theologicæ in optimo lumine collocandæ adprime necessariam adjecit. Studiorum curriculo absoluto Scholasticas scientias *Lucæ* multis annis docuit, quo item tempore Theologiam, quam *Moralem* vocant, *Lucensibus* Clericis tradere cœpit. Quod munus constanter peregit, licet aliis curis studiisque totus vacaret. A *Bernardino Guinisio*, primo *Lucanæ* Sedis Archiepiscopo, cujus beatam memoriam nulla umquam delebit oblivio, Examinatoris munere decoratus partes suas desiderari non sivit. *Fabius Colloredus* illa in amplissima Cathedra *Guinisii* successor præclarus, & cum honore semper memorandus, fere totam illam Diœcesim euræ, diligentiæ, fideique *Johannis Dominici Mansii* concredidit, quem examinatorem Synodalem, Visitatorem, ac conscientiæ suæ moderatorem constituit. Novus item, dignissimusque ejusdem Ecclesiæ Præsul *Josephus Palma* eundem *Mansium* maxima in existimatione habet; & apud eruditos, nobilesque *Lucenses* magno in loco semper fuit; immo ejus nomen longe lateque nun tantum per Italiam universam pervulgatum est, verum etiam apud exteras dissitasque Nationes gloriosum atque celeberrimum exstat, novaque incrementa in dies, adcessionemque adquirit. Hinc unanimi Arcadum consensu ac plausu fuit in eorum cœtum expetitus & adscriptus sub Pastorali nomine *Cleoptolemi Artaclii*, quemadmodum testatur *Michael Joseph Morei* Arcadiæ Custos generalis in Litteris ad eum datis.

In nostris Comitiis habitis Lucæ an. 1738. Rector *Lucani* Collegii, totiusque Congregationis Vicarius generalis electus, collata ei pro merito munera, demississime renuit. Bibliothecam *Lucensem* ei commendatam laxatis spatiis, Pluteis exstructis, Libris undequaque conquisitis ditavit, exornavitque. Academiam de rebus ad Historiam Ecclesiasticam & Liturgicam spectantibus *Lucæ* in nostro Collegio, magna auditorum frequentia, nec non scientiarum ac eruditionis incremento instituit. Hactenus Sarteschius. Postea plaudentibus omnibus patriæ nobilissimæ Ecclesiæ Archiepiscopus renunciatus est; quo in munere optimus senex tandem decessit.

Hæc ejus opera a *Sarteschio* memorantur. I. *Tractatus de casibus, & excommunicationibus Episcopis reservatis, confectus ad normam Tabellæ* Lucanæ Lucæ, *typis* Sebastiani Dominici Cappurri 1724. in 4. Opus hoc ab Auctore nonnullis in locis emendatum, castigatumque prodiit iterum *Lucæ* an. 1739.

II. Lepido eruditoque libello Joh. Burc. Menckenii *de charlataneria Eruditorum declamationes duæ cum notis variorum* ec. recuso *Lucæ* 1726. typis *Leonardi Venturini in 12.* noster *Johannes Dominicus Mansius* suppresso nomine adjecit *supplementi loco Notas tumultuarias* ad Auctoris argumentum magis illustrandum.

Ut eruditorum commodis inserviret, plures annos *Mansius* impendit in transferendis Operibus cl. & doctissimi viri *D. Augustini Calmeti* O. B. quæ Auctor in S. Scripturam *Gallice* elucubraverat. In quorum versione non solum latini sermonis elegantiam servavit, ac genuinum Auctoris sensum exactissime reddidit; sed etiam, ut optimi Interpretis munus est, ea quæ vel vitio Typographi, vel Auctoris lapsu in opus immensum irrepserunt, sive in textu, sive adjecta ad marginem breviori nota, potissimum vero in Præfationibus Dictionario Biblico, Supplemento, Dissertationibus, Commentariisque adfixis, correxit, atque castigavit.

III. Igitur ann. 1725. edidit *Lucæ* typis *Cappurri*, & *Venturini Dictionarium historicum, criticum, chronologicum, geographicum, & litterale Sacræ Scripturæ* II. Tom. in fol. comprehensum. Quamvis enim in opere hoc e Gallico in latinum polite eleganterque vertendo nonnulli e Nostris adlaboraverint, potissimum &c. *Septimius Bruni*, atque Præfatio (quæ est nostri *Joh. Dominici Mansii*) sub Editorum nomine prodierit: nihilominus quia præcipuam ejusdem operis latinis litteris tradendi, & absolvendi provinciam *Mansius* sibi sumpsit, jure optimo prædictum opus adscribendum ei est, sicuti pariter illi adjudicarunt *Vinciolus* in sua epistola de nonnullis Congregationis nostræ Scriptoribus num. XII. pag. 31. Ephemerides Venetæ an. 1725. Tom. 37. pag. 283. nec non *Venetus* Typographus, qui anno insequenti, seu 1726. anonymum opus Auctori suo adjudicans, in fronte ejusdem operis a se recusi, verum Interpretis nomen patefecit.

IV.

IV. *Supplementum ad dictionarium histori-cum, criticum, chronologicum, geographicum, & litterale Sacræ Scripturæ Auctore R. P. D.* Augustino Calmet Benedictino *Abbate* Senonensi. *Opus gallice primum ab Auctore, nunc vero latinis litteris traditum a* Joh. Dominico Mansi *Congregationis Matris Dei Lucensi, Em. ac Rev. Principi* Josepho *S. R. E. Cardinali* Accoramboni. Lucæ *typis* Leonardi Venturini 1731. *Tom. II. in fol.* Integrum hoc opus, suis locis Supplementi verbis insertis, recusum est *Venetiis* typis *Sebastiani Coleti* an. 1734. in duos Tomos in fol. divisum; quæ editio est secunda *Veneta*. *Sebastianus Coletus* fecit editionem an. 1747.

Excepta non solum a Nostris, sed etiam ab exteris hominibus maximo cum plausu Dictionarii Biblici *Mansiana* versione, statim ad latinis literis Dissertationes ejusdem Auctoris donandas *Mansius* se contulit. Opus absolutum prælo mandavit, cui hunc titulum indidit:

V. *Prolegomena* & *Dissertationes in omnes, & singulos S. Scripturæ Libros .... Em. ac Rev. Principi* Prospero *S. R. E. Cardinali* Lambertino. *Lucæ sumptibus* Leonardi Venturini 1729. *Tom. II. in fol.* Legenda Interpretis Præfatio adprime docta atque erudita. Idem opus prodiit etiam *Venetis* typis *Christophori Zane* an. 1734.

VI. Demum ut eruditorum undique votis *Mansius* indulgeret, vastissimam æque ac laboriosissimam *Commentariorum litteralium in omnes libros Veteris & Novi Testamenti* versionem adgressus est: cui amplissimo Volumini in IX. *Tom. in fol.* distributo adcurate cudendo *Salvator*, & *Johannes Dominicus Marescandoli Lucani* typographi operam suam egregiæ præstiterunt.

Altera ejusdem operis latina versio eodem fere tempore *Venetiis* adornata est, sed Prolegomena, Dissertationesque, quæ in hac Veneta editione leguntur, ipsissimæ sunt, quas *Mansius* vertit, ediditque separatim *Lucæ* an. 1729. uti paullo supra adnotavimus.

VII. Doctissimum, eruditissimumque opus *Ludovici Thomassinis de veteri & nova Ecclesiæ disciplina* in tres Tomos in fol. distributum, recusumque *Lucæ* sumptibus *Leonardi Venturini* 1728. *Mansius variis animadversionibus locupletavit*, quæ leguntur ad calcem *Tomi* III. *a pag.* 621. usque *ad pag.* 659. In primo ejusdem Operis præstantissimi Tomo exstat item *elogium historicum* P. Ludovici Thomalinii ab eodem *Mansio* latinis litteris traditum.

VIII. *Dissertazione in difesa del Primato nella Cristianità di* Toscana *della Chiesa di* Lucca. Legitur in opusculo *Gabrielis Grammatica* inscripto: *Guida sacra alle Chiese di* Lucca edito *Lucæ* 1734. nec non ann. 1736. pag. 132. & 1741. pag. 195. In perutili libello eruditissimi viri *Johannis Marangonii* cuso *Lucæ* typis *Marescandoli* 1746. in 12. inscripto: *Esercizii per la Novena del SS. Natale del Nostro Signor Gesù Cristo*, legitur pag. 5. disserta hujus nostri Auctoris Præfatio.

IX. *Annales Ecclesiastici Cæsaris* Baronii *S. R. E. Cardinalis una cum Critice Historico-Chronologica Antonii Pagii singulis* Baronii *paginis subjecta, ac eorumdem Annalium continuatione studio* Odorici Raynaldi. Lucæ *typis* Leonardi Venturini *Tomi* huc usque XXV. in folio. Tomus I. prodiit an. 1738. Reliqui in sequentibus annis excusi sunt.

X. *Rerum a* Castruccio *gestarum ex quo rediit in Patriam, series Chronologica ex editis, ineditisque monumentis expressa a* P. Johanne Dominico Mansio *cum notis*. *Incipit ab an. Christi* 1314. *& desinit in ann.* 1328. Legitur in vita *Castruccii Antelminelli Lucensis* Ducis Auctore *Nicolao Tegrimio* edita *Lucæ* typis *Cappurri* 1742. 4.

XI. *De Epochis Conciliorum* Sardicensis & Sirmiensium, *ceterorumque in caussa* Arianorum. *Qua occasione rerum potissimarum* S. Athanasii *Chronologia restituitur ... Em. Principi* Joachimo *Cardinali Besutio nuncup.* Lucæ *typis* Philippi Mariæ Benedini 1746. in 8.

XII. *Sanctorum Conciliorum & Decretorum Collectio nova, seu Collectionis Conciliorum a* PP. Philippo Labbeo, & Gabriele Cossartio *Soc.* Jesu *Presbyteris primum vulgatæ*, dein *emendatioris*, & *amplioris opera* Nicolai Coleti *Sacerdotis* Venetiis *recusæ supplementum, in quo additamenta, variantes lectiones, emendationes ad Concilia* Veneto-Labbeana; *nova itidem Concilia, ac decreta permulta exhibentur. Omnia eu editis & Mss. Codicibus undique quæsitis Græcis Latinisque collegit, digessit, additisque Præfationibus, Notis, Dissertationibus historicis, criticis, chronologicis, dogmaticis illustravit* Johannes Dominicus Mansi Lucensis, *Clericus Regularis Congregationis Matris Dei*. Lucæ *typis* Josephi Salani, & Vincentii Junctini *Tom.* VI. *in fol.* I. & II. *prodierunt an.* 1748. III. 1749. IV. 1750. V. 1751. & VI. 1752.

XIII. *Pro sua de anno habiti* Sardicensis *Concilii sententia ad* V. C. Thomam Mariam Mamachium *assertio altera* 1749.

XIV. Anno 1749. nova Historiæ Ecclesiasticæ P. *Natalis Alexandri* Editio *Lucæ* suscepta est. Huic præter notas integras P. *Roncaglia*, de quibus supra, Adnotationes etiam suas novas adjecit P. *Mansius*, quibus hinc inde *Basnagium* Scriptorem Annalium Politico-Ecclesiasticorum arguit, atque refutat. Tertio operis Tomo synopsim vitæ & operum P. *Roncaglia*, consiliumque adnotationum suarum addidit. Exit præclarum opus 1752.

XV. *De insigni Codice Caroli Magni ætate scripto, & in Bibliotheca Majoris Ecclesiæ* Lucensis *servato Commentarius*. Exstat in opusculis P. *Calogerà* Tom. 45. a pag. 73. ad 223.

XVI. *Diario sacro* antico, *e moderno delle Chiese di* Lucca, Lucæ 1753. 8.

XVII. Joh. Alberti Fabricii ... *Bibliotheca latina mediæ & infimæ ætatis ... Editio prima Italica a* P. Johanne Dominico Mansi ... *correcta, illustrata, aucta* &c. Patavii 1754. T. VI. 4.

XVIII. Pii II. P. M. *olim* Æneæ Sylvii Piccolominei Senensis *orationes Politicæ, & Ecclesiasticæ*. Lucæ 1755. 4.

XIX. *Memorie della Gran Contessa* Matilda *restituita alla Patria* Lucchese *da* Francesco Maria Fiorentini. *Seconda edizione illustrata* con *note critiche, e con l'aggiunta di molti documenti &c. da* Giandomenico Mansi. Lucca 1756. *nella Stamperia di* Vincenzo Giuntini.

XX. *Conspectus novissimæ* ac *omnium locupletissimæ Sacrorum Conciliorum editionis*. Venetiis 1758. apud Antonium Zatta 8. Tres primi hujus utilissimæ collectionis tomi prodierunt an. 1759. Auctor *Mansius* operi immortuus est, relictis tamen omnibus ad illud perficiendum necessariis monumentis.

ELEN-

E L E N C H U S

Eorum omnium, quæ in utraque Supplementi nostri Parte continentur.

IN PRIMA PARTE.

IN SECUNDA PARTE.

DISSERTATIO I.

DISSERTATIO II.

DISSERTATIO III.

DISSERTATIO IV.

DISSERTATIO V.

DISSERTATIO VI.

DISSERTATIO VII.

DISSERTATIO VIII.

DISSERTATIO IX.

INDEX

Dissertationum, Capitum, & Paragraphorum &c., quæ in hoc I. Volumine continentur.

NOI

NOI

RIFORMATORI

DELLO STUDIO DI PADOVA.

AVendo veduto per la fede di revifione, ed approvazione del *P. F. Gio. Tommafo Mafcheroni* Inquifitor Generale del Santo Offizio di Venezia nel Libro intitolato: *Ad Natalis Alexandri Hiftoriam Ecclefiafticam Supplementum &c. Tomi 2. Mff.* non vi effer cofa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per atteftato del Segretario noftro, niente contro Principi, e buoni coftumi, concediamo licenza a *Giufeppe Remondini* Stampator di Venezia che poffa effere ftampato, offervando gli ordini in materia di Stampe, e prefentando le folite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 20. Genn. 1777.

(PIERO BARBARIGO Rif.
(FRANCESCO MOROSINI 2°. Cav. Proc. Rif.
(GIROLAMO GRIMANI Rif.

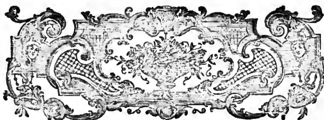
Regiftrato in Libro a Carte 366. al Num. 1173.

Davidde Marchefini Segr.

Addi 24. Gennaro 1777.
Regiftrato nel Magiftrato Eccellentifs. contro la Beftemmia.

Gio. Pietro Dolfin Segr.

FRAN-

FRANCISCI VERONII
REGULA FIDEI CATHOLICÆ,
SEU
DE FIDE CATHOLICA.

ADMONITIO.

ANC celeberrimam Fidei Catholicæ Regulam *eximii Theologi Parisiensis Francisci Veronii, anno* 1549. *vita functi, heic edimus juxta Versionem, quam ejusdem fecere Adrianus & Petrus Fratres De Walenburch, a quibus Tom. II. inserta est* de Controversiis Fidei *hac præmissa Admonitione.* „ *Cum anno præcedenti initium fecissemus de constituenda Regula fidei Ca-* „ *tholicæ, ut in finem magni momenti serviret, opportune factum est, ut* „ *incideremus in Tom. III. eximii Domini Francisci Veronii, qui in ejus-* „ *dem Parte V. posuerat* Regulam Fidei *exactam & satis copiosam. Nostris igitur cogitatio-* „ *nibus rejectis, putavimus hanc publico dandam, sive ob auctoritatem celebris Auctoris;* „ *sive quod ipsius Tomi latini variis Doctoribus in Gallia essent accepti. Nihil inveniet Le-* „ *ctor mutatum, nisi quod in initio quædam brevius sint posita; quod exinde §. 3. post ver-* „ *bum* Tertio sequitur *aliqua observatio sit addita; quodque locutionem Auctoris in singu-* „ *lari posuerimus in plurali. Æstimamus hunc Tractatum adeo excellentem, ut merito pluri-* „ *mum fiat apud illos, qui operam salutarem impendunt reducendis errantibus ab hæresi, &* „ *schismate ad unitatem veritatemque Ecclesiæ Catholicæ. Cumque ad hoc hortaretur hisce* „ *diebus Amicus doctissimus sperans aliquam lucem ex hoc Tractatu posse accedere nostris, a* „ *quibus hic neutiquam dissentiret, libenter obsequuti sumus monenti.*

CAPUT I.

§. I.

Regula Fidei.

ILLUD *omne & solum est de fide Catholica, quod est revelatum in verbo Dei, & propositum omnibus ab Ecclesia Catholica, fide divina credendum.* Neque refert, an illa propositio emanet ex Concilio aliquo universali, ex ejus decreto, & definitione; an ex sensu fidelium omnium.

Complectitur hæc regula verbum Dei: nam *fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Complectitur & Ecclesiam docentem, in Concilio Catholico, hoc est universali, expresse aliquid definientem, aut enunciantem; vel ex sensu omnium tum Pastorum, tum fidelium velut practice eloquentem.

Et quidem *fidei Catholicæ* nomen utrumque hoc sonat. *Fides enim divina est, credere propter authoritatem Dei revelantis:* in quam solam authoritatem tota resolvitur. Propositio fit per Pastores a Christo constitutos, in Concilio universali congregatos, vel ex manifestato fidelium omnium sensu: nec enim aliter fieri potest, ut talibus credendis singuli fideles astringantur.

Ad Nat. Alex. Suppl. P. I.

Catholicam fidem diximus; quia sæpius Theologi inter se *an hoc, vel illud sit fide divina credendum*, istis affirmantibus, illis negantibus digladiantur. Quo ipso consentiunt omnes, illi etiam, qui fide divina illud esse credendum dicunt, *non esse fide divina Catholica credendum, nec proinde hæreticos, & ab altari, seu Ecclesiæ communione amovendos, qui talia fide credere respuerent:* de hac autem fide divina, quæ sit etiam *Catholica*, loquimur in præsenti, cum sola sit, de qua Paulus: *Corde creditur ad justitiam; ore autem confes-* Rom. 10. 10.
sio fit ad salutem. Sola, qua in sinu suo Ecclesia nos contineat, cujus solius professione devios in complexum admittat, denique tales solum articulos proponat ipsamet in sua professione fidei, quam omnes tum Catholici, tum reduces, *corde teneant*, & propalam ore pronuncient, exclusis a dicta professione doctrinis omnibus, de quibus decertent inter se Theologi, illis fide credendas dicentibus, aliis negantibus.

Consentiunt omnes Synodi Patres ac Theologi in hac regula statuenda; & semper habiti, & habentur hæretici (nec alii) qui contra sensum totius Ecclesiæ, seu definitionem Concilii ejus universalis aliquid sentiunt in

doctrina salutis; propriæ nimirum electionis judicio adversus universitatem sese elevante, condemnati.

§. II.

Declaratio Regulæ.

DUO debent conjunctim adesse, quo doctrina aliqua sit fidei Catholicæ. Alterum, ut sit revelata a Deo, per Prophetas, Apostolos, seu Authores Canonicos. Alterum, ut sit proposita ab Ecclesia. Si utrumque adsit alicui doctrinæ, illa fide divina Catholica est credenda; si alterum desit, seu revelatio, seu propositio Ecclesiæ, non est fide divina Catholica credenda. Sed secundum adesse non potest, quin primum reperiatur: quia cum Christus Ecclesiæ promiserit assistentiam Spiritus S. qui doceat eam, ducatque in omnem veritatem; hæc nunquam, stante Dei promissione, quæ semper obtinet, docet aliquid esse revelatum, quod non sit revelatum. Potest tamen aliquid esse revelatum a Deo, etiam in verbo suo, obscure scilicet, quod nondum sit propositum ab Ecclesia: quia revelatum quidem est in verbo divino, sed quod interprete egeat, & necdum Ecclesia sensum verbi Dei, seu scripti, seu traditi, aperuerit, sicque nondum definierit, & proinde nondum proposuerit hoc, vel illud esse fide credendum. Hinc novæ sæpe factæ sunt in Conciliis, etiam universalibus, definitiones: v. g. Baptismum extra Ecclesiam collatum esse validum, nec iterandum: de quo S. Augustinus lib. 1. contra Crescon. cap. 32. *Cum inter Episcopos anterioris ætatis ista quæstio fluctuaret, & varias haberet inter se Collegarum salva unitate sententias, hoc per universam Catholicam* (Nicænum intelligit Concilium, can. 8.) *quæ toto orbe diffunditur, observari placuit, quod tenemus.*

§. III.

Deducta ex regula declarata.

CUM nihil sit de fide Catholica, nisi revelatum per Prophetas, Apostolos, & Auctores Canonicos, sequitur: *Nihil esse de fide divina eorum omnium, quæ novimus ex revelationibus factis post tempora Apostolorum*, quibusvis etiam Sanctis, Ambrosio, Cypriano, seu aliis, antiquis illis, aut recentioribus, quarum myriades sunt in vitis Sanctorum, Catharinæ Senensi, Birgittæ, &c. etiamsi approbatæ forent tales visiones a quibusdam Conciliis etiam universalibus, quales aliquæ referuntur in 2. Niceno, &c. Quia ista non sunt revelata Prophetis, & Apostolis. Fides proinde, quæ haberi potest iis, humana est, quæ penes Authores referentes est; nutans, probabilis; certa, aut improbabilis, pro qualitate referentium, & circumstantiis talium revelationum, pleræque vel nutant, vel falsæ sunt. Sed si credimus fide humana, Dioni, Suetonio, & aliis profanis Historicis; cur parem saltem, vel majorem gravioribus Authoribus non deferemus fidem?

Sequitur insuper: *Nihil fide divina credi ex ullo miraculo facto post tempora Apostolorum in confirmationem cujusvis doctrinæ, nullumque horum miraculorum fide divina esse necessario credendum*; etiamsi talia miracula referantur ab August. Gregor., & aliis, etiam ut visa ab ipsis, qualia pleraque refert August. lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. aut etsi contineantur in Bullis Summorum Pontificum Romanorum canonizationis Sanctorum, quarum plenæ sunt dictæ Bullæ; aut etiamsi referantur in Conciliis universalibus, aut etiam approbentur, ut pleraque relata fuere in 2. Nicæna Synodo. Ratio eadem, quæ superioris illationis; quia cum hæc miracula facta non sint a Prophetis, & Apostolis, proinde non sunt fundamentum de quo loquimur. Horum miraculorum plenæ sunt vitæ Sanctorum, quorum aliqua sunt falso relata, alia valde nutant; prioris generis multa sunt in vitis conscriptis a Voragine, & Metaphraste, præsertim in vitis Georgii, Ursulæ, &c. ut bene notat Bellarminus de Scriptor. Eccl. in Metaphraste pag. 266. Baronius in Martyrologio ad eorum festa, & alii; maxima pars, & fere omnia verissima sunt: & si Historiis Suetonii fidem aliquam adhibemus, nec revocamus in dubium prælia varia, & alia facta ab eo descripta, temerariusque censeretur, qui sine ratione hæc negaret, majoris sane temeritatis arguendus foret, qui prædicta omnia miracula, relata a Sanctissimis, & gravissimis testibus, etiam ea, quibus interfuerunt, referentibus, ut pleraque refert August. negaret. Fides tamen horum omnium non excedit humanam; nec eis fides Catholica, tanquam fundamento innititur; nullaque doctrina tanquam Catholica creditur ex ullo horum miraculorum. Confirmatur nihilominus bis miraculis, quin immo revelationem aliquam continent.
Hebr. 2.3. *Cum initium salus*, seu Evangelium *accepisset enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt in nos confirmata est, contestante Deo signis, & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus Sancti distributionibus secundum suam voluntatem.* Et: *illi autem profecti prædicaverunt ubique Domino* Matth. 28. 20.
cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Omne ergo miraculum, verbum quoddam Dei est; *im-* Hebr. 6.18.
possibile autem est, verbo ullo *mentiri Deum*. Eadem itaque certitudine, aut probabilitate, qua novimus miraculum, novimus hinc dogma; quæ notitia varia est, certa, probabilis, aut aliquando improbabilis, pro varietate Authorum referentium, & modo visa, modo audita, qualiter referunt August. Gregor., & alii. Doctrina fidei v. g. *Reliquias Sanctorum venerandas* confirmatur certissime miraculis factis ad reliquias S. Stephani, relatis a S. August. de Civit. Dei lib. 22. cap. 8. teste oculato; confirmatur solum probabiliter, eodem, & Gregorio audita ab aliis narrantibus. Improbabilia sunt pleraque quæ refert Metaphrastes, & de Voragine: talia non nisi improbabilissime citantur ad firmandam fidem. *Extant acta Georgii*, inquit censor justus Baronius in Martyr. 23. April. *a Metaphraste edita: sed in iis displicent, quæ de Athanasio Mago feruntur. Vidi ea etiam, quæ Jacob. de Voragine habet in legend. Sanct. quæ non mediocri indigent castigatione.* Et Bellarminus de Script. Eccles. anno 850. *A Metaph. scripta sunt historiæ de vitis Sanctorum multis additis ex proprio ingenio. Addit miracula plurima, & maxima in eversione templorum, & idolorum, & in occisione persecutorum, quorum nulla est mentio apud veteres Historicos.* Sed qualemcumque habeant hæc miracula certitudinem, nullam fidei doctrinam fundare possunt; quia *non sunt revelationes factæ Prophetis, & Apostolis*; adde, quod nec ut plurimum proponuntur ab Ecclesia universali, cui soli promissa est assistentia Spiritus Sancti, ne erret. Fidem ergo solam humanam, seu assensum solum humanum merentur, ob qualitatem referentium, quæ fallibilis, & pure humana est; longe itaque abest, ut talis assensus sit fidei divinæ Catholicæ, de qua sola loquimur.

An vero assensus hi, ob revelationes privatas, extra revelationes factas Prophetis & Apostolis contentas in verbo Dei, & propositas ab Ecclesia universali, sint assensus supernaturales, & divini, & fidei divinæ, quia videntur fieri ob authoritatem divinam revelantem, licet non constantem per verbum Dei scriptum, aut traditum, nec per authoritatem Ecclesiæ universalis proponentis, sed per scripta humana, & ex propositione hominum fallibilium referentium; alia est Quæstio problematica inter Theologos, & proinde longe a doctrina fidei, de qua loquimur. Probabilius censemus, talem assensum non esse divinum, sed pure humanum: quia resolvitur in pure humanam authoritatem particularem horum, vel illorum Historicorum, quæ omnia sunt humana: proinde talis fides non est Theologica, & longe longius non est Catholica.

Tertio sequitur: *Nullam doctrinam fundatam in verbo Dei, seu Scriptura diversimode expositam a SS. Patribus, aut Doctoribus nostris, esse doctrinam fidei.* Idque ex duplici defectu. Primo, quia non constat esse revelatam: omnis autem actus fidei debet esse certus ex revelatione. Secundo nec proponitur talis expositio, seu sensus ille Scripturæ, ab universali Ecclesia, hoc ipso, quod varie a variis exponatur. Ubi tamen observandum, quod quando SS. Patres explicant varia loca Scripturæ, & eandem veritatem alii ex illo Sacræ Scripturæ textu eruunt, alii ex alio; ipsorum consensum non tantum unanimem esse acceptandum Ecclesiæ; sed etiam ut fundatum in Scriptura: licet non, ut fundatum in hoc, vel illo particulari loco Scripturæ.

Quarto sequitur: *Nullam consequentiam, certo licet, & evidenter deductam ex propositione aliqua fidei, & alia evidenti lumine naturæ, per formam Logices evidentem, sufficientem esse fundando fidei Catholicæ articulo: seu nullam doctrinam, quæ constet solum tali consequentia, esse doctrinam fidei Catholicæ.* Idque ex duplici etiam defectu. Primo, quia non est revelata, *fides autem est ex auditu, auditus per verbum Dei.* Nec addente: *Et per consequentiam deductam evidenter ex verbo Dei.* Cumque consequens contineatur *virtualiter* in præmissis, non erit doctrina nisi *virtualiter de fide*, neutiquam *formaliter*; idest, solum ejus principium erit doctrina fidei, ex quo humanus intellectus doctrinam aliquam consequentem deducet, & formabit, cui assentietur. Certa quidem, & evidens erit consequentia; sed humanis multis concurrentibus, forma argumenti, propositione philosophica sæpe mixta: nec tamen conclusio deducitur ex illis, nisi junctis; imo illa non nisi juncta influunt; quare nihil sequitur ex separatis. Causa igitur, qua tota, humana est; quam ergo longe abest, ut doctrina elicita sit divina? *Conclusionem*

voca-

vocamus in scholis *Theologicam*, si præmissæ sint certæ: aut *doctrinam aliquam problematicam*, si aliqua sit incerta, quod sæpius in subselliis videre est Theologicis: *falsa*, si aliqua propositio, vel argumenti forma falsa sit; quod non raro contingit, respectu tot placitorum, in quibus Theologi digladiantur. Sed quod notandum diligentissime est: certum est, varias esse sententias tum Doctorum Catholicorum, tum Protestantium; *an quod sequitur ex Scriptura, sit de fide?* Catholicorum Doctorum alii asserunt, Vega, Canus; alii negant, etiam referente Daillæo. Distinguunt alii docentque; si ex duabus propositionibus Scripturæ deducatur consequentia, illam esse de fide, neutiquam si ex una, & alia evidenti lumine naturæ. Alio modo distinguit Vasquez, assensum conclusionis illius, qua deducitur ex præmissis, non esse fidei; qui tamen medio discursu, velut instrumento, aut potius proponente, splendet doctrina divina virtualiter contenta in præmissis, esse assensum fidei. Sic inter nostrates certum est *problematicum solum esse, an quod sequitur de fide, sit de fide*. Consentiunt ergo omnes, *non esse de fide Catholica*, idest non esse talem doctrinam, cui omnes sub pœna hæreseos teneantur assentiri tanquam de fide: & si quis contrarium diceret, Novator ipse valde culpandus foret, novum dogma ingerens, & oppositum sentientes damnans, in hoc ipso ipsemet temeritatis in re gravissima damnandus, & censura Ecclesiastica percellendus. *Constans itaque est, doctrinam talem neutiquam esse doctrinam fidei Catholicæ* de qua loquimur. Protestantium pariter, alii negant, quod sequitur per consequentiam evidentem deductam ex Scriptura esse de fide; Osiander, Kemnitius, & nobiliores Lutherani, etiam referente Vedelio in suo *Rationali Theologico*. Sed Vedelius affirmat, & quidem pugnacissime: quia totum suum Rationale in eo solo versatur; & post ipsum seu ex ipso Daillæus: licet alii Reformati cum Lutheranis, & Catholicis faciant. Verum nullum hac de re verbum in ipsorum Confessione habetur, proinde hæc ipsa doctrina *censeri* nequit doctrina partis Calvinisticæ. Adde quod Lutheranos contrarium tenentes in fratres cooptarunt: quomodo ergo doctrinam hanc, ut fundamentalem omnium controversiarum ponunt? Sane fundamento hoc nutante, quam infirma aut nutans debet esse eorum doctrina de controversiis omnibus? Alter defectus est, 2. quod proposita non sit illa doctrina Ecclesiæ universali, uti apud Catholicos constat: quia neque invenitur in Scriptura expressa, neque in Generalibus Conciliis; & ideo Doctores libere diversum tenent: quousque veritas enim non auctoritative proponitur, non est obligatio acceptandi eam velut divina authoritate revelatam. Nec etiam authoritas publica, sive Protestantium in communi, sive Reformatorum illam quæstionem, quam nonnulli volunt fundamentalem, in ulla Confessione juxta dicta determinavit. Concludamus ergo, doctrinam talem *non esse doctrinam fidei Catholicæ*.

§. IV.

Connexa ex defectu propositionis, & quandoque simul revelationis, secluduntur.

I. SEquitur: *Decretum Gratiani*, seu ejus authoritatem longe longius abesse, quod possit fundare articulum fidei: sed nihil esse de fide, qua continetur in illo Decreto. Quod notandum contra calumnias frequentes Molinæi, aliorumque; *Contenta in illo Decreto, doctrinam esse Ecclesiæ Catholicæ*, ingerentis quo materiam nos impugnandi aucupetur. Sed nunquid Religiosus ille tota est Ecclesia universalis? Nec Gregor. XIII., aut alius Papa, multo minus Concilium ullum universale ita Decretum probavit, quasi contenta in illo forent totius Ecclesiæ definitiones. Imo non leves in illo lapsus facile deprehendere est in citatione falsa Authorum &c. Quin ipsemet Gratianus initio Decreti Dist. 1. cap. 2. *producit Isidorum in libris Etymologiarum*: Tituli ipsi Dist. 1. cap. 8. 10. habent, *quid sit jus civile; quid militare; quid legis Tribunitiæ?* Nunquid ista sunt doctrinæ fidei? Glossarum quam multæ erant ridiculæ? Proinde succisæ. Quid ergo Greg. XIII.? Jussit, *Jus Canonicum expurgatum*, ut fuit ipsius jussu, *non imprimi nisi sic expurgatum, & pro ut Romæ impressum fuit; nec alibi imprimi ad decennium &c.*

II. Sequitur: *Nullæ Decretales Romanorum Pontificum contentæ in corpore Juris Canonici, sive in sex libris Decretalium, sive in Clementinis, sive in Extravagantibus, nulla Bulla posteriorum, qui in Sede Petri sederunt, sufficientes sunt fundando articulo fidei Catholicæ*: seu nulla doctrina est de fide, qua continetur in istis Decretalibus, aut Diplomatibus. Probatur, quia Papa quocunque modo loquens, etiam ex Cathedra, non est universalis Ecclesia; ergo quod ab eo proponitur, non proponitur ab Ecclesia universali; ergo non est doctrina fidei Catholicæ. Addo, Conclusionem hanc tam certam esse inter Doctores omnes, ut si quis contrarium doceret, Novator ipse foret, & censura percellendus, quippe novi dogmatis inventor. Patet ex ipso Bellarmino, qui lib. 3. de Pont. Rom. cap. 2. ubi tres inter Catholicos opiniones refert, 1. *Opinio est*, inquit, *Pontificem etiam ut Pontificem posse esse hæreticum, & docere hæresim, si absque Generali Concilio definiat, & de facto aliquando accidisse. Hanc opinionem secuti sunt aliquot Parisienses, ut Gerson, & Almain in libris de Potest. Eccl. Nec non Alphonsus de Castro lib. 1. cap. 2. contra hæreses, & Adrianus VI. Papa in quæstione de Confirmatione; qui omnes non in Pontifice, sed in Ecclesia, sive in Concilio Generali tantum, constituant infallibilitatem judicii in rebus fidei. 2. Opinio est in alio extremo, Pontificem non posse ullo modo esse hæreticum, nec docere publice hæresim, etiamsi solus rem aliquam definiat. Ita Pighius lib. 4. Hierar. cap. 8. 3. Opinio est quodammodo in medio, Pontificem, sive hæreticus esse possit, sive non, non posse ullo modo definire aliquid Hæreticum a tota Ecclesia credendum. Hæc est communissima opinio fere omnium Catholicorum, B. Tho. Cajet. &c. 1. Opinio non est proprie hæretica (nam adhuc videmus ab Ecclesia tolerari, qui illam sententiam sequuntur) tamen videtur omnino erronea, & hæresi proxima. 2. Probabilis est, non tamen certa. 3. Certissima est, & asserenda.* Hæc Bellarminus, quem fuse sic citavimus, quo calumniam elueremus, qua nonnulli viri traducuntur, quod dicant, *quæ definita forent a Pontifice, etiam ex Cathedra, extra Concilium generale, non esse fidei Catholicæ.* Et iterum illud ita asseritur, ut statuatur illud esse certum ex omnium Doctorum, Bellarmini etiam, & aliorum sententia. Constat enim ex Bellarmino, primam eam opinionem *non esse hæreticam*. Non assentimur Bellarmino dicenti; *videri erroneam, & hæresi proximam*; quamquam hoc ipsum non nisi nutans dicit termino illo *videtur*. Non enim omnibus id videtur, quibus Gersonem, Almainum, & Adrianum *erroneæ, & hæresi proximæ opinionis insimulare* temerarium potius videtur. Sed ex Bellarmino ipsomet constat, *non esse definitum ab Ecclesia, Pontificem esse infallibilem*, extra Concilium universale, & quæ proponeret credenda, fore *fidei Catholicæ*; consentiunt itaque ex ipsomet Bellarmino Doctores omnes, *doctrinam illam non esse fidei catholicæ*; quod solum dixi, & certissimum est; quod non advertunt præcipiti judicio calumniatores. Quam ex iis tribus primis opinionibus sequeremur, extra rem nostram fuisset, & foret pronunciare (libenter tamen tertiæ adhæremus, sed absque censura primæ) qui devios ad fidem *Catholicam*, semota omni alia doctrina, reducere contendimus. Non itaque dicimus, *sic definita non esse de fide*, quod putant adversi, sed solum dicimus, & repetimus, *non esse de fide Catholica*, seu non esse doctrinam, quam omnes, quo sint Catholici, tenere debeant *tanquam de fide, cujusque contrarium sit hæreticum*, & removens a gremio Ecclesiæ. Omnes nihilominus concedunt, gravis esse authoritatis, quod a Pontifice tantæ Sedis docetur, etiam cum solo Concilio privato, & privatim solum rescribente aliquot Episcopis; gravioris, quod cum Concilio Provinciali: gravissimæ, quod ex Cathedra, toti Ecclesiæ illud proponendo, sive cum Concilio privato, sive in Concilio provinciali, temerariumque est, a sic pronunciatis discedere. Maturius ergo procedant hi censores, quorum censura censuram meretur, quippe inductiva novi dogmatis, tanquam fide Catholica credendi, quod nemo huc usque statuit, scilicet, *quod a Pontifice foret, etiam ex Cathedra definitum, extra concilium universale esse de fide Catholica*, seu tale definitum esse fide *Catholica*, & sub peccato hæreseos ab omnibus credendum. Hallucinati sunt, & cæcutiendo in errorem prolapsi; quamquam non tam error, quam hallucinatio vocanda sit præceps hæc censura: putarunt multos dixisse, quod nec somniarunt. Sed ad rem, seu ad *Decretales juris Canonici*, propius. Sane nec ipse Bellarminus & erroris aliquot Decretales arguere veretur. Nam in lib. 4. de Pontifice Rom. cap. 12. cum retulisset *Magdeburgenses Cent. 8. cap. 10. in vita Gregorii III.*, eum accusantes, *quod in Epistola ad Bonifacium, permiserit viro ducere aliam uxorem, si propter morbum aliquem uxor ei debitum conjugale reddere non valeat, quod est expresse contra Evangelium, ut etiam annotavit Gratianus 32. q. 7. Canone, Quod proposuisti*, Respondet: *Posset etiam dici, Pontificem ex ignorantia lapsum esse: quod posse Pontificibus accidere, non negamus, cum non definiunt aliquid tanquam de fide, sed solum opinionem suam aliis declarant, ut hoc loco videtur Gregorius fecisse.* Quæ solutio applicata variis Decretalibus, longe illas a vi fundandi articulum fidei abducit, scilicet respondendo passim, si premamur talibus, *Pontificem non definivisse il-*

Jam tanquam de fide, sed solum opinionem suam aliis declarasse, quod sine dubio insufficiens est fundandæ doctrinæ fidei, multo minus fundandæ fidei *Catholicæ*. Placet adhoc propius Decretales illas evolvere. Maxima earum pars versatur in regulandis Officialis, seu Judicis in Episcopali tribunali sedentis judiciis: varia in collatione beneficiorum observanda præscribunt, ex quibus Officiales debent lites terminare. Quid hæc ad articulos fidei? Non sunt hæc materia propria fidei. Pleræque etiam, & fere omnes, responsa sunt particularibus data, non toti Ecclesiæ, in quibus responsionibus particularibus concedunt omnes, Papam posse errare, nec talia responsa fundandæ doctrinæ fidei, multo minus *Catholicæ* esse sufficientia. Sed ut tot responsa Decretalium, seu Pontificum Romanorum lites multiplicant, ita responsum nostrum generale multiplices solvit controversias, quas agglomerant Adversarii modo ex Gratiano, & modo ex Decretalibus, Bullisque Pontificum, seu jure Canonico, varias consarcinando, & sæpe easdem falso glossantes; quæ obtrudunt nobis tanquam doctrinam nostræ fidei *Catholicæ*, & impugnant; compingunt inde libros suos; Nostrates etiam sæpe suos his defendendis. Compendiosior via, & regia reducendis ad castra catholica deviis est, propalam inclamare, *nihil horum esse de fide Catholica*; proinde *nihil horum esse* in professione fidei nostræ, quam subscribendam solum reducendis deviis proponimus.

III. Sequitur: *Non est de fide Catholica, quod definitum foret in ullo Concilio Provinciali, etiam Papa ei præsidente per se, vel per legatos*. Ratio est, quia tale Concilium non est Ecclesia universalis, quare quod ab eo proponitur, non proponitur ab Ecclesia universali; non est ergo de fide *Catholica*: nisi aliunde sensus totius Ecclesiæ constaret, sicut constat de multis pronunciatis contra Pelagium, & alios in Conciliis Regionariis, ut vocat Augustinus, v. g. in Concilio Milevitano Numidiæ sub Innocentio Papa Tom. 1. Concil. pag. 630. 753. &c. 2. Probatur ex illo Bellarmini jam relato, referente tres opiniones inter Catholicos, quarum 1. est, *Pontificem*, inquit, *etiam ut Pontificem, posse esse Hæreticum, & docere hæresim, si absque Concilio Generali definiat, & de facto aliquando accidisse. Hanc opinionem secuti sunt aliquot Parisienses, ut Gerson, Almain, nec non Castro, & Adrianus, qui omnes non in Pontifice, sed in Ecclesia, sive in Concilio Generali tantum constituunt infallibilitatem judicii de rebus fidei*. Vide jam supra dicta. Magna tamen veneratione suscipienda sunt, quæ a tantæ authoritatis Decretis, seu Romani Pontificis, seu talium Conciliorum, manant. Item ea, quæ miraculis, aut prædictis revelationibus, fidis tamen, nituntur, seu confirmantur.

IV. *Non omnes praxes Ecclesiæ, etiam universalis, sunt sufficientes fundando articulo fidei Catholicæ*. Probatur ex defectu 2. conditionis; quia praxes hæ non sunt propositiones factæ ab Ecclesia veritatis alicujus credendæ, sed rei faciendæ: Regula autem praxeos bonæ potest esse opinio probabilis, & non indubitata; unde fit etiam, ut praxes has posset mutare Ecclesia, quippe quæ regulari possunt ex opinione probabili, quam sequi, vel contrariam etiam probabilem licitum est. 2. Probatur ex Vasquez 3. part. disp. 227. c. 3., ubi cum docuisset, & probasset, *Sacrificium Missæ sua natura, & institutione divina seu Christi, pro non baptizatis offerri non posse, nec unquam potuisse, sive illi Catechumeni sint, sive omnino infideles, pagani aut Judæi, tametsi publica orationes pro eis fieri possint, pro ut Ecclesia permiserit*, objeceritque sibi *aliquando id factum in Ecclesia, sacrificium pro ipsis Catechumenis offerri consuevisse*, probassetque ex libro, qui dicitur, Ordo Romanus cap. 20. Post primam suam responsionem objectioni addit: *Cæterum respondere quis posset, quod attinet ad essentiam, & substantiam sacramentorum, Ecclesiam semper eam doctrinam dictis, & factis probasse, quæ certa & indubitata est: at vero quod attinet ad alia accidentaria, non omnino indubitatam, sed probabilem opinionem aliquando in praxi secutam aliquid fecisse, tametsi non tanquam certum dogma fidei declaraverit: & hac de causa tunc ex præscripto Romani Pont. Missam pro Catechumenis obtulisse, nunc autem eam non offerre; cum neque publica oratio ulla pro illis permanserit, nisi in die Parasceves, quando nullum in Ecclesia sacrificium offertur*. Et paulo post: *Quid igitur mirum, si antiquitus Ecclesia secuta probabilem opinionem de oblatione hujus sacrificii pro Catechumenis, pro illis Missam celebraverit, nunc autem nullam offerat?* Adde his: *Decreta Conciliorum*, inquit bene Bellarminus lib. 2. de Conciliis cap. 17. *non indigent approbatione populi, cum ab eo non accipiant authoritatem. Decreta vero de moribus si non recipiantur, & Pontifex conniveat, tandem consuetudine abrogantur, quia Decreta morum mutabilia sunt, & cum Pontifex videt longo tempore ea non servari, & tacet, censetur ipso abrogare. At decreta de fide immutabilia sunt, nec possunt ullo modo abrogari, postquam semel statuta sunt*. Verissimum quidem est illud Augustini Ep. 118. *Si quod tota per orbem frequentat Ecclesia, hinc quin ita faciendum sit disputare, insolentissima insania est*. Sed non inde sequitur, Ecclesiam per talem praxin proponere tanquam credendum de fide Catholica aliquod dogma; sufficit praxin esse bonam, cui bonitati satis est, quod fundetur in opinione probabili: hinc, ut jam notatum, tot praxes suas etiam universales Ecclesia mutare potest. Praxes enim sunt variabiles, utpote præcepta, nullo autem modo dogmata fidei variari possunt, quippe veritas invariabilis est.

V. *Ea*, inquit bene Vasquez 1. 2. disp. 200. cap. 6. *quæ tradit Concilium in Capitibus, esse fidem Catholicam necessario credendam, colligitur ex fine cujusque Sessionis, antequam Canones ponantur*. Et 3. Part. disp. 207. cap. 3. *Quidquid in Capitibus traditur ante Canones a Concilio pertinens ad doctrinam, est Catholica fides. Constat ex Trident. Sess. 13. cap. 8. in fine*, immediate post Capita, & ante Canones, ubi dicitur; *Quoniam autem non est satis veritatem dicere, nisi detegantur, & refellantur errores, placuit Sanctæ Synodo hos Canones subjungere, ut omnes jam agnita Catholica doctrina* (nempe illuc usque tradita) *intelligant quoque, quæ ab illis hæreses caveri vitarique debeant*. Et Sess. sexta similiter post Capita, & ante Canones: *Post hanc Catholicam de justificatione doctrinam, placuit Sanctæ Synodo hos Canones subjungere, ut omnes sciant, non solum quid tenere, & sequi, sed etiam quid vitare, & fugere debeant*. Ratio hujus rei est, quia tam in Capitibus, quam in Canonibus propositiones Ecclesiæ, quid credendum, quid damnandum, continentur. Addit ibidem Vasquez: *Quamvis interdum Ecclesia prohibere soleat disputationem de aliqua re, quam nondum tanquam dogma fidei definivit, ut quod quis damnet, aut aliquo modo notet propositionem aliquam, vel e contrario dicat esse probabilem; tamen nunquam hactenus damnavit sub excommunicationis pœna eos, qui aliquid pertinaciter, & absolute asseruerint, nisi eo id damnet, tanquam errorem contra fidem, & oppositum, ut Catholicam fidem definiat, ita ut hæreticus sit, qui talem errorem pertinaciter asseruerit; pertinaciter autem illud asserere nihil aliud est, quam post prædictam definitionem id scienter affirmare*. Addendum tamen ex eodem, eadem 3. Parte, disput. 181. cap. 9. *Aliquando Ecclesia suam definitionem confirmat testimoniis, ex quibus aliqua non efficaciter eam probant*. Subjungit nihilominus, & bene: *Tamen quando Patres in Concilio dicunt, ex hoc, aut illo loco, hanc, aut illam veritatem Ecclesiam collegisse, & colligere, quis, obsecro, fundamentum illud infirmum, & incertum esse dicere audeat?* Ita Vasquez. Unde generaliter dicimus, eorum, quæ continentur in Capitibus, id solum, & totum esse de fide, quod definitur, seu (ut loquuntur Juristæ) solum dispositivum arresti, seu contenti in Capite, aut Canone est de fide, motivum vero arresti, seu ejus probationes, non sunt de fide. Ratio est, quia primum solum proponitur credendum, & proprie definitur, non autem motivum, seu probatio. Hinc plurima continentur in Conciliis, etiam universalibus, quæ non sunt de fide, scilicet, quod in eo est obiter dictum, multo minus, quod in sessionibus a variis Prælatis, dum sententias dicunt, prolatum; multo adhuc minus, quæ a Doctoribus in discussionem rei definiendæ præmittuntur, aut investigantur. Ratio generalis est, quia nihil eorum definitur ab Ecclesia.

VI. Quod proximum huic est, ut sit aliquid de fide, oportet ex Bellarmino lib. 2. de Concil. cap. 17. adducere, *Concilium rem eam definivisse proprie, ut Decretum fide Catholica tenendum*. Hinc addit: *Non sunt proprie hæretici, qui sentiunt, Pontificem non esse supra omnia Concilia*, licet dicat, *Lateranense ultimum Concilium sub Leone X. diserte, & ex professo docuit, Pontificem esse supra omnia Concilia, & reprobavit contrarium Decretum editum in Concilio Basiliensi; quia*, inquit ille, *Concilium Lateranense rem istam non definiverit proprie, ut Decretum fide Catholica tenendum, dubium est; & ideo non sunt proprie hæretici, qui contrarium sentiunt*. 2. Requirit idem Bellarm. cap. 11. esse definitum *conciliariter*. *Martinus V.* inquit, *dixit se confirmare tantum ea decreta de fide, quæ facta erant in Concilio Constantiensi conciliariter, idest more aliorum Conciliorum, re diligenter examinata. Constat autem hoc Decretum* (scilicet Constantiense sess. 4. Concilium generale habere a Christo immediatam auctoritatem, cui omnes obedire tenentur, etiamsi Papalis dignitatis existat) *sine ullo examine factum a Concilio Constantiensi. Itaque Martinus cum confirmavit Decreta de fide conciliariter conclusa, intelligebat tantum de damnatione hæresum Wicleffi & Huss*.

VII.

VII. Idem Bellarm. tom. 1. lib. 1. de Clericis cap. 28. cum objecisset sibi *Caput* Quanquam, *de censibus in 6., ubi Bonifacius Papa VIII. dicit, jure humano, & divino liberos esse Clericos ab exactionibus*; respondet, *dicendum fuisse Bonifacium in sententia Canonistarum, & sententiam illam suam aperuisse, non autem aliquid definivisse. Nam non loquitur per modum definientis rem controversam, sed simpliciter, & obiter id asserit; ait enim*: Cum jure divino sint immunes Clerici &c. Idem dicere possumus de iis omnibus, quæ Concilia etiam universalia dicunt *obiter*, & non per modum definientis.

VIII. Objectum debet esse definibile de fide. V. g. Bellarm. idem lib. 4. de Rom. Pont. cap. 14. concedit, errasse *Joannem* XXII. in *Extravaganti* Ad conditorem de verb. sign. cum docuit, *non posse separari usum a dominio in rebus usu consumptibilibus*; sed non *in re fidei*, inquit, hæc enim quæstio ad fidem non pertinet. Similiter itaque doctrinæ, legum, aut Philosophiæ studia spectantes, non sunt definibiles de fide.

IX. Debet esse decretum universale propositum toti Ecclesiæ. *Dicimus*, ait Bellarm. eod. lib. 4. cap. 5. *non posse errare Pontificem* (seu Concilium generale) *in iis præceptis, quæ toti Ecclesiæ præscribuntur. Quia in præceptis, & judiciis particularibus, non est absurdum, Pontificem* (aut Concilium generale) *errare*. Et cap. 14. cum sibi objecisset, *Innocentium Octavum Norvegis permisisse, ut sine vino sacrificium celebrarent*; solvit sic: *Sed facile responderi potest; nam non condidit ipse decretum, quo universa Ecclesia declaravit licere, sine vino sacrificium offerre*. Itaque si erravit, erravit facto, non dogmate. Idem est de Conciliis generalibus.

X. Bellarm. idem cap. 12. cum sibi objecisset, *Stephanum Papam ordinatos a prædecessore suo Formoso jussisse iterum ordinari, proinde sensisse Sacramentum pendere a virtute ministri, qui est error in fide manifestus*; solvit sic: *Respondeo errasse Stephanum, sed in quæstione facti, non juris, & malo exemplo, non falsa doctrina*. Ex paulo post: *Resp. Stephanum non edidisse aliquod decretum, quo decerneret ordinatos ab Episcopo degradato, vel nominatim a Formoso, tanquam degradato esse iterum ordinandos; sed solum de facto jussisse iterum eos ordinari; quæ jussio non ex ignorantia, aut hæresi, sed ex odio in Formosum procedebat*. Idem potest dici de Conciliis, si casus similis contingeret.

XI. Ex eodem ibidem cap. 5. *Non est erroneum dicere, Pontificem* (seu Concilium Generale) *posse errare in legibus, quæ non versantur in rebus necessariis ad salutem, vel per se bonis, aut malis; nimirum superfluam legem condendo, vel minus discretam &c. Atque, ut rem totam exemplis declaremus, non potest fieri, ut Pontifex* (seu potius Concilium generale) *erret, præcipiendo aliquod vitium, ut usuram, vel prohibendo virtutem, ut restitutionem, quia hæ sunt per se bona, vel mala; nec potest fieri, ut erret præcipiendo aliquid contra salutem, ut Circumcisionem, vel Sabbathum; vel prohibendo aliquid necessarium ad salutem, ut Baptismum, & Eucharistiam, licet hæc non sint per se bona, aut mala. Ut autem jubeat aliquid, quod non est bonum, neque malum ex se, neque contra salutem, sed tamen est inutile, vel sub pœna nimis gravi illud præcipiat, non est absurdum dicere, posse fieri, quamquam non est subditorum de hac re dubitare, sed simpliciter obedire*.

XII. Ex eodem cap. 2. *Conveniunt omnes Catholici, posse Pontificem etiam ut Pontificem, & cum suo cœtu Consiliariorum, vel cum generali Concilio, errare in controversiis facti particularibus, quæ ex informatione testimonisque hominum præcipue pendent*. Juxta quod cap. 11. cum objecisset sibi vulgare illud *de Honorio* Papa relato inter Hæreticos a VI. Synodo Generali, respondissetque, *corruptam fuisse VI. Synodum*, addit: *Quod si aliquis non possit adduci, ut credat corruptam esse VI. Synodum, is accipiat alteram solutionem, quæ est Joannis a Turrecre. lib. 2. de Eccles. cap. 93. qui docet, Patres VI. Synodi damnasse quidem Honorium, sed ex falsa informatione, ac proinde in eo judicio errasse. Quamvis enim generale Concilium legitimum non possit errare, ut neque erravit hoc VI. in dogmatibus fidei definiendis, tamen errare potest in quæstionibus de facto. Itaque tuto dicere possumus, hos Patres deceptos ex falsis rumoribus, & non intellectis Honorii epistolis, immerito cum hæreticis connumerasse Honorium*. Idem ibidem Bellar. addit, *Patres VII. Synodi secutos esse Synodum VI., & solum repetivisse, quod in ea legerent; proinde deceptos fuisse ex VI. Synodo, quæ vel corrupta erat, vel per errorem Honorium damnaverat*. Idem addit de *Adriano Papa*: *Si dicamus acta VI. Synodi esse corrupta, respondendum est, Adrianum deceptum fuisse ex depravatis illis actis VI. Synodi*.

XIII. Addamus & istud ex Suario Tom. 4. disp. 56. de indulgentiis sect. 3. *Quamvis Pontifex expresse declaret in indulgentiarum dispensatione se moveri propter talem causam, quam reputat sufficientem ad tantam indulgentiam concedendam; non esset infallibile, vel causam esse talem; vel* (*quod consequens est*) *totam indulgentiam esse validam. Quia talis declaratio Pontificis non est de doctrina ad fidem pertinente, sed de quodam facto particulari, quod ad prudentiam spectat, in qua Pontifex non habet infallibilem assistentiam Spiritus Sancti, sed in his tantum, quæ ad doctrinam fidei, & morum spectant*, juxta illud Lucæ 22. 32. *Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua* (*ut nec in dispensatione voti*). *Simili modo, quamvis Pontifex existimet, aut declaret talem causam subesse, nihilominus decipi potest; quia quoad hoc prudentia, & existimatione humana gubernatur, possitque etiam humano affectu moveri*. Quæ ratio probat, idem pariter in Concilio Generali dicendum esse. Optima sane est hæc Suarii regula. Ex qua etiam longe longius abest, esse *de fide* hanc, vel illam excommunicationem esse validam. Addit tamen ibidem Suarez, & bene: *Nunquam tamen existimo expedire, imo nec posse absque scandalo, & imprudentia fieri, ut aliqua indulgentia particularis, quam constat esse a Pontifice concessam, publice denuncietur esse nulla, aut superflua: quia id moraliter loquendo est inutile, & contra reverentiam Pontifici debitam &c. Similiter obediendum legibus, & præceptis, etiam sub excommunicatione latis, & qui non obediret, peccaret, & incurreret excommunicationem*, licet in iis ferendis possit errare Pontifex eo modo, quo diximus, nec sit proinde de fide, non errare, quia alia est regula fidei, quæ *infallibilis* debet esse, & est; alia regula legum, ad quas ferendas ut obligent, hæc *infallibilitas* non requiritur: sola sufficit authoritas in præcipiente rem, quam judicat esse bonam &c. Imo probabile ad hoc judicium sufficit, juxta ea, quæ sunt relata ex Vasquez; & generaliter deferendum esse plurimum, in omnibus Superiorum tum judicio, tum voluntati, cuivis cordato, & prudenti constat ratione ipsa naturali hoc dictante, cumprimis vero ipsa Scriptura Sacra Matth. 18. 17. Heb. 13. 17. &c. Attamen cum instituti nostri sit solum devius a fide Catholica ad illam reducere, haud nobis est in his enucleandis immorandum. Solam secretionem doctrinæ fidei a quavis alia instituimus faciendam.

CAPUT II.

Secretio doctrinæ fidei a quavis alia in particularibus materiis controversis.

EN regulæ generales secretionis exactæ faciendæ, doctrinæ fidei Catholicæ a Theologia Scholastica, & quavis alia doctrina. Jam ex ea secernamus in singulis materiis, *quid sit de fide*, præsertim *Catholica*, & quid non sit tali fide credendum. Quidquid sit, cui sit in singulis materiis inter opiniones Scholasticas potius assentiendum, quid etiam certo moraliter tenendum, utpote non utcumque probabile, sed tanquam ex communi doctrina ratum, aut cui tanquam conclusioni Theologicæ sit inhærendum; nihil enim horum moramur, qui solummodo devium a fide Catholica ad illam reducere conamur; reliquis omissis, quæ miscenda non sunt, ne difficiliorem devio reddamus reditum, tacere de his præstat. Quin, & si devius petat de talibus, quod frequenter faciunt, sensum nostrum, satius est illis respondere, Ecclesiam nihil in his, quæ petit, respondisse: magistram illam nos sequi, non præire: nihil horum contineri in Professione fidei Catholicæ, cujus solius assensum, & subscriptionem ab eo requirimus, quo illum in Ecclesiæ Catholicæ membrum cooptemus: Paulum monere, *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*. Rom. 10. 3. Postquam fuerit cooptatus in Ecclesiam, nos ei, si curiosus Scholasticorum fuerit, sensa varia pansuros: si nolit, nihil horum unquam dicturos, sine quibus & sanctus, & salvus esse potest: interim his non implicet animum, ne multitudine, aut varietate, aut subtilitate implicetur, obruatur: relinquat hæc Theologorum subselliis, in quibus aliquot annos sedere opus est doctrinis his extra fidem enodandis. Ergo ad singula descendamus *ad amussim, & regulam præscriptam fidei expendenda, & secernenda*. Deductio hæc clara, & evidens sufficeret cuilibet materiæ applicata; fulcimus tamen applicationem hanc, vel singula, de quibus pronunciabimus, *non esse de fide*, Doctorum aliquot authoritate, ne temerarii alicui, qui quæ non novit, facile damnat, saltem in aliquibus materiis videamur, aut ne quis carpat, vel aliis insusurret, aut palam blateret.

§. I.

§. I.

De meritis gratiæ, & gloriæ.

DE meritis Concilium Tridentinum habet sess. 6. can. 32. Si quis dixerit hominis justificati bona opera, ita esse dona Dei, ut non sint bona ipsius justificati merita, aut ipsum justificatum bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, & Jesu Christi meritum, cujus vivum membrum est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ, si tamen in gratia decesserit, consecutionem, atque etiam gloriæ augmentum, anathema sit. En quid cavendum, sub pœna anathematis, tanquam hæreticum, sed & en, quid ex regula nostra fide Catholica sit credendum de meritis, scilicet quia est propositum a Concilio universali omnibus credendum.

Ex qua a contrario sequitur, non esse de fide Catholica, nec dari meritum de congruo; 2. nec dari de condigno; 3. nec merita esse ex justitia, potius quam ex fidelitate; 4. multo minus dari ex justitiæ rigore. Probatur 2. quia non omnes Doctores hoc tenent, referente ipsomet Bellarmino: Quale sit meritum, tres sunt quæstiones, inquit ille Tom. 3. Cont. 3. lib. 5. de Justificat. cap. 16. Una, sit ne meritum justorum dicendum ex condigno, an ex congruo. Altera, sit ne condignum ratione promissionis tantum, an etiam ratione operis. 3. Num Deus remuneret opera justorum supra condignum, & impiorum citra condignam. Quod attinet ad primam quæstionem, Catholici omnes agnoscunt opera bona justoram esse meritoria vitæ æternæ; sed tamen aliqui censent, non esse atendum his verbis, de condigno, & congruo, sed absolute dicendum, opera bona justorum esse meritoria vitæ æternæ ex gratia Dei. Ita docet Thomas Waldensis &c. Alii volunt opera bona justorum esse de condigno larga modo, ita ut hoc condignum respectu condigni proprie sumpti, possit dici congruum. Ita Durandus, Gregor. &c. docent. Communis autem sententia Theologorum admittit simpliciter meritum de condigno. Durandi sententia, si nihil aliud vellet, nisi merita nostra non esse ex condigno, sive ex justitia absoluta, sed tantum ex hypothesi, id est, posita liberali Dei promissione, non esset reprobanda. Cæterum videtur omnino velle, merita nostra ex gratia Dei procedentia, & posita promissione, adhuc non esse talia, ut ex justitia debeantur meriti, sed ut sola Dei liberalitate. Et cap. 18. Altera quæstio sequitur; Utrum opera bona sint meritoria ex condigno ratione pacti tantum, an ratione operis tantum, an ratione utriusque. Non desunt, qui censeant, opera bona esse meritoria vitæ æternæ ex condigno ratione operis, etiamsi nulla extaret divina conventio. Ita docent Cajetanus, Sata &c. Alii contra existimant, bona opera ex gratia procedentia non esse meritoria ex condigno ratione operis, sed ratione pacti, & acceptationis divinæ. Ita docet Scotus, & alii &c. Distat autem hæc opinio longissime ab hæresi Lutheranorum; non enim Scotus censet, opera bona non esse vere bona, sed peccata, si ad legem divinam examinentur, ut Lutherani censent. Sed existimat, opera justorum esse bona vere, & proprie, sed non tam excellentia, ut proportionem habeant cum vita æterna, ideoque acceptari quidem a Deo ad justam, & dignam mercedem vitæ æternæ, sed ex pacto, & promissione, non ex operis dignitate. Nobis media sententia probabilior esse videtur, quæ docet, opera bona justorum meritoria esse vitæ æternæ, ex condigno, ratione pacti, & operis simul; non quidem quod sine pacto, vel acceptatione non habeat opus bonum proportionem ad vitam æternam, sed quia Deus non tenetur acceptare ad illam mercedem opus bonum quamvis par, & æquale mercedi, nisi conventio intercedat, &c. Et cap. 19. Postrema restat quæstio, Num Deus bona opera remuneret ex mera liberalitate supra condignum. Communis enim Theologorum sententia id constanter affirmat &c. Contrarium docuit Vega. Probatur breviter, Deum remunerare ultra, vel supra condignum &c. Utrum autem operibus malis Deus pœnam reddat citra condignum, non videtur ita esse certum &c. Hæc Bellarm. Et Vasquez 1. 2. disp. 213. cap. 3. Tametsi Scholastici omnes, & Catholici scribentes contra hæreticos hujus temporis, aperte pronuncient, operibus justorum inesse rationem meriti vitæ æternæ; nihilominus cum agitur de ratione meriti simpliciter, aut meriti condigni vitæ æternæ, variant inter se. Et sane B. Thom. art. 1. quæst. 114. affirmat nostri apud Deum non esse meritum simpliciter. Ratio vero illius est, quia ubi non est simpliciter justitia, neque simpliciter æqualitas, non potest esse meritum simpliciter, nostri autem ad Deum non est justitia, neque æqualitas simpliciter; ergo neque nostri apud Deum erit meritum simpliciter. In eadem sententia videtur esse Durandus, ubi docet, nostris operibus in gratia factis non inesse rationem meriti simpliciter, & proprie. Addit præterea Durandus, merita nostra apud Deum non esse condigna mercede gloriæ, sed ea duntaxat ratione dici meritoria, quia Deus lege, & ordinatione sua postulat opera nostra, ut ipsam gloriam tribuat. Affirmat, id, quod redditur ex promissione, non reddi meritis condignis, inter gloriam, & opera meritoria justorum non esse æqualitatem condignitatis, adhuc instar illius, quæ est inter semen, & fructum ejus. Quocirca concludit, merita justorum comparatione vitæ æternæ, solum esse merita congrua, tametsi dicat, meritum, quod justi habent vitæ æternæ, medium esse inter meritum congruum existentis in peccato, & meritum simpliciter condignum, quod est ex justitia, & ita partim dici posse meritum congruum, partim meritum condignum. Et disput. 214. etiam in titulis capitis sic habet: Opera justorum ex se sine pacto, & acceptatione Dei, condigna non esse vitæ æternæ, non pauci Catholici docuerunt, cap. 1. opera justorum aliquam ex se dignitatem, magnam autem ex meritis, & gratia Christi habere, alii etiam Catholici existimarunt, Cap. 2. Opera justorum ex se habere totam dignitatem, rationem tamen meriti in ipsis ex promissione compleri, recentiores alii Theologi autumant. Et disput. 215. quid ipse sentit promens: Nos, inquit, qui diximus inter Deum, & nos non posse esse justitiam proprie, sed communi quadam ratione, non nos tribuimus Deo obligationem dandi gloriam in remunerationem bonorum operum ex justitia accepti, quasi ipse compensare debeat ex justitia bona opera, quæ a nobis accepit; sed dicimus ex sola promissionis verbo, ac proinde ex sola fidelitate debere dare vitam æternam in remunerationem operum; quare si eam non daret (quod fieri nequit) esset quidem infidelis, quia non servaret veritatem promissionis; non tamen injustus proprie, quia non faceret contra justitiam proprie; diceretur nihilominus injustus, quatenus fidelitas est justitia quædam, nempe pars potestativa justitiæ, & ita infidelitas hæc, communicatione injustitia dici potest. Hæc Vasquez. Nihil ergo supra dictorum de fide, sed scholastica sunt varia placita, & opiniones diversæ, cum Doctorum Catholicorum in hac re nutent sensus.

Facile doctrinæ fidei de meritis subscribent Adversi, si hæc a fide semoveamus: subscripsit Mestrezatius tr. de gratia contra prætexsa merita pag. 25. Agnoscimus, inquit, bona opera esse Deo grata, eaque obtinere vitam æternam, & solum volumus, quod eam obtineant ex benignitate, gratia, bonitate, & misericordia Dei; & sic nomen meriti, & merendi, sensu, quem ex latina habet. En ergo Mestrezatius Catholicus in doctrina fidei de meritis.

II. Sequitur, nec esse de fide, omnia bona opera justorum esse æternæ vitæ meritoria; sex quænam in specie opera mereantur gloriam, an opera temperantiæ, spei, fidei, & alia præter charitatem. Quia Tridentinum non proponit talia opera in specie mereri, ut patet. 2. Probatur, quia in hoc ipso Doctores variant, referentibus iisdem Bellar. & aliis. Vasquez loco citato, disp. 217. cap. 1. Inter Scholasticos, inquit, in controversia positum est; Utrum sola charitate, & bonis operibus a charitate imperatis, an quocunque opere bono, etiamsi a charitate non imperetur, justi mereantur æternam vitam. Prior sententia est, quod per sola bona opera, quæ procedunt ex imperio charitatis, mereatur homo justus æternam vitam. Quam sententiam Scotus, Gabriel, Durandus &c. (Bellarminus ipse hanc sententiam sequitur lib. de just. cap. 15.) Mihi vero, inquit cap. 2. semper visum, quodlibet opus hominis justi bonum, & secundum virtutem moralem meritorium esse vitæ æternæ. Hanc sententiam tradit Bonaventura, Capreolus, Satus.

Quam longe ergo absumus a Deviorum communi calumnia, Catholicos ponere perfectionem in jejuniis, cœlibatu, votis monasticis &c. non in charitate; cum nec de fide sit, prima opera esse meritoria vitæ æternæ, nisi a charitate imperentur? Et quam facile, Scholasticis istis semotis, fidei nostræ doctrinæ subscribent? Mestrezatum ostendi, meritum vitæ æternæ agnoscere in operibus l. de Grat. ac toto illo libro agnoscit id in omnibus operibus bonis, nullaque eorum distinctione. Credit ergo plus quam oportet credere, qui sit Catholicus.

III. Sequitur, non esse de fide, justum posse mereri pro aliis quocumque merito, ne quidem de congruo, nec conversionem peccatoris, nec aliam gratiam. 1. Quia Tridentinum meriti pro aliis non meminit, nec proinde proponit credendum. 2. Quia variant in hac re Doctorum opiniones Catholicorum. Certum quidem istud est: Gratia adoptionis, inquit bene Vasquez 3. Part. Disp. 4. Cap. 5. quæ nunc communicatur puræ creaturæ, suapte natura solum est principium merendi condigno vitam æternam, & incrementum sui ipsius habenti il-

lam

lam, nec est principium condigne merendi alteri primam justificationem ex minimo gradu, nec minimum auxilium gratiæ ad illam. Ob quam causam Apostoli, nec Beata Virgo, qui habitualem justitiam & gratiam adoptionis in gradu perfecto habuerint, non fuerunt condigne promeriti alicui minimum auxilium gratiæ. Non alia ratio fuit, nisi quia gratia habitualis solum est principium merendi tale genus præmii, nempe gratia, & gloriæ, illudque sibi, & non aliis, quantumvis augeatur, semper enim manet ejusdem naturæ. Proprium id Christi est. Et Suarez Tom. 4. disput. 48. sect. 2. refert cum approbatione: Meritum gratiæ, aut gloriæ ita est personale, ut nemo possit alteri suum meritum præstare, ut alteri valeat ad gloriam obtinendam, & sit quasi præmium illius mercedis, sed illud pretium esse debet proprium personale opus, quia per illud solum fit homo dignus vita æterna. Hoc certissimum est. Dicamus igitur, concludit bene Vasquez loco citato, gratiam adoptionis solum esse principium meriti, & semen gloriæ ei, qui illam habet, & incrementi sui ipsius, non autem condigne merendi alteri gratiæ auxilia aut justificationem. Ac proinde unam puram creaturam non potuisse pro aliis condigne, & perfecte satisfacere. Solius enim Christi id proprium est; quare ad eum finem necessarium fuit Christi incarnatio. Sed utrum de congruo possit aliquis mereri pro alio, dico, id non esse de fide. Probatur 1. Quia Tridentinum id non proponit. 2. Jam dixi, aliquibus Theologis meritum ullum dici de congruo, ne quidem pro se, multo minus pro alio. 3. Quæ dicemus de satisfactione, illud etiam probabunt, quia satisfactio est per modum meriti; & Tridentinum eodem modo loquitur de merito, & satisfactione.

Si tamen bene intelligatur, quid nomine meriti de congruo significent Doctores, tale meritum non potest rejici nec pro alio, ne quidem a Protestantibus. Quia idem dicimus, docet bene Vasquez 3. Part. Quæst. 94. Art. 1. Dub. 4. meritum de congruo, quod impetratorium opus, impetratorium meritum, quod de congruo dici solet; meritum de congruo illud est, quod impetrat illud cujus est meritum: Meritum congruum in sola impetratione consistit. At quis ignorat, orationem impetrare a Deo pro se, & aliis multa bona, & avertere multa mala? In formula ipsa precum Deviorum nostrorum tempore pejus habetur, tunc exhortandum populum precari Deum ad impetrandam miserationem, & cur orarent pro aliis, & pro tot generibus hominum, singulis diebus Dominicis publice ex formula, nisi impetraturos se sperarent? En meritum de congruo. Sed & satis constat, bonis operibus diversis fideles bona spiritualia, & temporalia pro se, & pro aliis obtinere a Deo, seu ejus Misericordia. Quod ad reliqua, probabilius esse censemus, opera mereri de condigno condignitate orta partim ex opere ipso, partim ex promissione, nec sola opera charitatis, sed & reliqua manantia ab homine justo esse meritoria vitæ æternæ.

§. II.

De Justificatione.

TRidentinum sic habet sess. 6. Can. 11. Si quis dixerit, homines justificari vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia, & charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur, Rom. 5. 5. atque illis inhæreat, aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei, Anathema sit. Et Can. 10. Si quis dixerit, homines sine Christi justitia, per quam nobis meruit justificari, aut per eam ipsam formaliter justos esse, Anathema sit. En quid rejiciendum ut hæreticum, & proinde quid credendum de fide, quod etiam fusius explicatur cap. 7. quia propositum per Concilium universale.

Unde etiam sequitur a contrario, non esse de fide, justitiam hanc inhærentem esse habitualem, seu quod justitia nobis inhærens, qua justificamur ut forma, sit aliquis habitus. Probatur 1. quia de hac re nihil habet Tridentinum, nec aliud Concilium universale. Prob. 2. In controversia positum est, inquit Vasquez 1. 2. disp. 203. cap. 2. Utrum Ecclesia definierit, vel ad fidem Catholicam pertineat, justitiam, qua impii justificantur, esse qualitatem, & habitum permanentem in anima, an aque bene fieri possit justificatio per affectum dilectionis erga Deum, & contritionem de peccato, & omnia, quæ de justitia nostra in Scriptura, & Conciliis, atque a Patribus dicuntur, recte constare possent, si aliquis diceret, justitiam inhærentem esse affectum dilectionis erga Deum, & contritionem de peccato. In qua controversia Vega, & postea recentiores aliqui existimarunt jam esse ab Ecclesia definitum, homines justificari per qualitatem & habitum permanentem, & ea, quæ de justitia nostra ab Ecclesia dicuntur, in solam qualitatem permanentem, & habitum convenire. Probabilis tamen sententia mihi visa est, inquit cap. 3. hactenus ab Ecclesia definitum non esse, adultum extra Sacramentum solo habitu justificari. Et titulus ipse capitis ostendit; Hactenus non definitum, utrum solo habitu justificentur adulti extra Sacramentum, Scholasticorum authoritate probatur. Et paulo post expresse dicitur: Definitum hactenus non esse, justitiam nobis inhærentem habitum esse, censent Sotus, & Canus; atque ideo dirunt Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 7. dum definivit inesse justificatis formalem justitiam ipsis intrinsecam, data opera abstinuisse a nomine habitus, ne de habitu aliquid definiret; ac proinde ejus definitione declaratum solum fuisse, justificari hominem, non favore, & justitia aliena, tanquam forma, sed justitia inhærente; huc enim institutum Concilii spectabat, ut contra hæreticos ostenderet, homines justificari non extrinseca justitia, ut illi dicebant, sed intrinseca sibi, & inhærente. Et Stapleton dicit, non esse minutissime sibi discutiendum, quid sit illud proprie, & præcise, quo nobis inhærente formaliter primum justificamur, vel justi manemus, nempe utrum sint habitus certarum virtutum infusi a Deo, & fixi in nobis manentes, an vero non habitus infusi, sed motiones tantum animæ rectæ, & continuæ. Alias etiam quæstiones, quas ibi proponit, discutere non curat; inter quas alia similis est, utrum justitia, qua sumus formaliter justi, sit ipsa observatio legis ex fide facta, & operatio virtutum; an sit novitas intus operans? Reddit autem rationem, quod sint quæstiones scholasticæ potius, quam hodie controversiæ cum hæreticis, ac proinde de illis nihil in alteram partem Ecclesia olim, aut nunc demum in Concilio Trident. definierit. Subdit deinde: Nam quod unumquemque suam justitiam in se recipere secundum mensuram, quæ etiam singulis inhæret propter dona infusa, Patres Concilii doceat, illud in quacunque prædictarum opinionum sententia aliquo modo verificari potest. Quin & cap. 6. dicit idem Vasquez: Ecclesia expresse non declaravit, parvulorum justificationem, & eorum, qui virtute Sacramenti cum sola attritione justificantur, fieri per habitum, sed in universum solum definivit, omnem justificationem fieri per inhærentem justitiam. Habet tamen, & recte cap. 2. Communis, & vera Theologorum sententia est, homines justificari non solum creata justitia ipsis inhærente, verum hanc justitiam, & sanctitatem esse qualitatem permanentem in anima, quam communiter habitum appellamus. Quin & habet cap. 6. Ex definitione Tridentini aperta ratione colligitur, parvulos, & adultos, qui virtute Sacramenti, remissionem peccatorum consequuntur, solo habitu, & qualitate permanente justificari, ac proinde sententiam hanc ad fidem Catholicam ita pertinere, ut sine errore negari nequeat, non tamen sine hæresi ex nostra regula. Ex quibus patet, qui est fructus secretionis hujus nostræ, vix jam esse controversiam de fide inter nos, & Protestantes in hac materia. Et Cap. 10. generaliter: Secundum communem, & veram Catholicorum sententiam concedendus est habitus gratiæ justificantis in omnibus, qui justificantur, licet id de fide hactenus non sit definitum; concesso autem hoc habitu, multo melius est tribuere ipsi justificationem, & emundationem a peccato, quam actui, ut in omnibus eodem modo justificatio fiat: siquidem in parvulis, & in iis, qui virtute Sacramenti justificantur, habitus gratiæ necessario concedendus est, ut cap. 6. probavimus. Ita Vasquez.

Justitia inhærens, dicit Mestrezatius libello de gratia cap. 35. idest renovatio animarum nostrarum in sanctitate, & virtutibus christianis, locum tenet in salute nostra. Et pag. 42. Justitiam inhærentem Deus non imputat, sed producit in nobis. Et pag. 37. Quantum ad Spiritum Adam novi, derivatur in nos per regenerationem, sicut corruptio habitualis Adami derivatur in nos per generationem naturalem. Agnoscit ergo justitiam inhærentem; est ergo Catholicus: quin & agnoscit esse habitualem, quod inter nos non est adhuc de fide. Et manet solum quæstio de nomine. Si sumatur terminus justificationis, inquit Molin. in Eras. pag. 49. in sensu quo adversarii nostri accipiunt, pro regeneratione, & satisfactione; falsum est nos dicere, solam fidem justificare; nam Christianus regeneratur per omnes virtutes christianas. En ergo etiam Molinæus Catholicus. En hallucinationem causam dissidii. En secretionem nostram causam concordiæ.

§. III.

De Satisfactione.

1. SI quis dixerit, inquit Concil. Trident. sess. 14. can. 13. pro peccatis quoad pœnam temporalem,

mini-

minime Deo per Christi merita satisfieri pœnis ab eo inflictis, & patienter toleratis, vel a Sacerdote injunctis, sed neque sponte susceptis, ut jejuniis, orationibus, eleemosynis, vel aliis etiam pietatis operibus, Anathema sit. Et Can. 14., *Si quis dixerit satisfactiones, quibus pœnitentes per Christum Jesum peccata redimunt, non esse cultum Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratia, & verum Dei cultum, atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes, Anathema sit.* En quod damnat sub anathemate.

II. En proinde doctrina fide Catholica credenda, quia proponitur a Concilio universali.

Sed a contrario sequitur 1. *non esse de fide*, sicut de meritis dictum est, *an satisfactiones sint de congruo, vel de condigno, an ex dignitate sola operis, an ex promissione, an ex utroque, an ex justitia, vel etiam ejus rigore, an ex sola fidelitate Dei?* Probatur 1. Quia Tridentinum nihil de his habet. 2. Quia variant Doctores. *Ledesma, & Durandus docent, hominem satisfacere pro pœna ex benevolentia Dei acceptantis illam satisfactionem*, referente Vasq. 3. Part. quæst. 94. art. 1. dub. 3.

III. *Nec hanc fieri per opera, nisi per opera charitatis, aut jejuniis quidem, orationibus, eleemosynis &c.* sed dummodo a charitate sint imperata. Probatur 1. Quia Tridentinum nihil de hoc habet, sive Canone allato, sive alio. 2. Quia nutant opiniones Doctorum. *Henricus significat imperium charitatis esse necessarium*, refert Suarez, de pœnit. disp. 37. sect. 3.

IV. *Non est de fide, justum posse satisfacere pro alio.* Probatur 1. Quia Tridentinum id non proponit, seu docet. 2. Suarez Tom. 4. disput. 48. sect. 2. cujus titulus est: *Utrum unus possit alteri suffragari pro illo satisfaciendo, seu pœnam illi debitam persolvendo: Sententia*, inquit, *quorundam modernorum Theologorum est, non posse unum fidelem alteri suffragium ferre pro illo satisfaciendo, & solvendo pœnam debitam, sed solum impetrando, ac merendo de congruo, ut Deus remittat talem pœnam, sive immediate gratis illam condonando propter orationes alterius, sive dando aliquod auxilium, propter easdem orationes, quo bene operetur ad ejusmodi remissionem obtinendam. Fundamentum hujus sententiæ est: Quia debitum pœnæ est debitum personale, quod per actionem, vel passionem propriæ personæ solvendum est; & ideo non potest per alium solvi, quia non potest unus ita donare alteri actionem suam, vel passionem, ut illius propria efficiatur. Propter peccatum fit aliquis dignus pœna in seipso, non in alio; ergo contrahit debitum persolvendum per actionem, vel passionem propriæ personæ, non alterius. 2. Quia hoc debitum pœnæ tale est, ut contrahi non possit per opus alienum, sed per proprium; ergo etiam e contrario solutio hujus debiti non potest fieri per alienum opus, sed per proprium. 3. Aliunde vero omnia, quæ adduci solent ex Script. ad summum probant, fideles posse se mutuo juvare orando, & impetrando. Atque ex hac sententia infertur, etiamsi unus justus pro alio afferat opera satisfactoria, ut illi obtineat remissionem pœnæ temporalis, & de facto illam impetret, nihilominus æque satisfacere per illa opera pro peccatis propriis, quia non se privat fructu propriæ satisfactionis; cum enim per pœnam pro alio non solvat, consequens est, ut pro se solvat. Sicut justus, quando orat pro alio, aut bene operatur, ut alteri impetret auxilium gratiæ, vel aliud bonum, non minus meretur sibi de condigno vitam æternam, quam si nihil alteri mereretur de congruo: ita ergo, quamvis alteri impetret de congruo remissionem pœnæ, nihilominus pro se æqualiter satisfacit de condigno, ac si nihil alteri impetraret.* Tribus his generaliter elucidandis, & comprobandis adde duo singularia in hac materia. Primum ex Vasq. 3. Part. de pœnitent. quæst. 94. Art. 1. dub. 4. A *pœna* peccatis debita post culpam dimissam, non liberamur nisi per satisfactionem, & illa habet apud Deum rationem meriti. Unde infert, *Deus postulat satisfactionem, ut pœnam condonet; Hæc autem cum sit per modum meriti, nunquam habet effectum nisi sit in homine justo:* seu homo existens in peccato mortali, non potest satisfacere pro tali pœna; *quare hæc opera extra charitatem facta non sunt meritoria, nec satisfactoria.* Secundum est ex Suario, loco supra citato, Disput. 48. sect. 2. *In hujusmodi præmiis*, inquit, *vel pœnis taxandis, nihil potest ex sola rei natura desumi, sed necessaria est supremi legislatoris institutio, qui potuit unam tantum pœnam purgatorii præcise, ac definite pro peccato remisso præscribere, & tunc nullus potest in hac vita pro tali pœna, etiam per propria opera, satisfacere; tamen etiam potuit non ita definite pœnam taxare, sed quasi alternative, vel talem purgatorii pœnam, vel aliam condignam, & moraliter æquivalentem hujus vitæ, atque ita de facto facit ex virtute, quam justi habent ad satisfaciendum pro suis peccatis. Ita ergo nunc dicimus, potuisse Deum disjunctionem illam ita extendere, ut debeat homo tantam pœnam in purgatorio substinere, vel in hac vita pro illa satisfacere, aut per se, aut per amicos suos interveniente ex parte satisfacientis voluntaria oblatione suæ pœnalitatis pro alio, & quantum est ex parte divinæ legis, satis sufficienter illi satisfit.* Hæc Suarez generaliter de satisfactione. Qui licet addat de 1. illa sententia relata: *Hanc sententiam censeo esse falsam, & valde novam in Theologia, ideoque omnino vitandam in materia adeo gravi;* non audet tamen dicere *esse contra fidem:* multo minus *contra fidem Catholicam*. Imo ingenue fatetur, *Hujusmodi fuisse divinam institutionem* (quod unus pro alio satisfaciat) *non possumus ratione ostendere, cum hoc pendeat ex divina voluntate, nec etiam habemus testimonium Scripturæ, quo id sufficienter convincamus; nam quæ supra adduximus de intercessione per modum impetrationis, & meriti de congruo, possent in rigore declarari.* Quin, & probabiliter dictæ sententiæ statuendæ, sufficere videtur authoritas *Theologorum* illorum *modernorum*, quos allegat idem sect. 3. *Difficultas est, An hæc satisfactio unius pro alio, ita sit de justitia, & de condigno, sicut pro se ipso. 1. Sententia est, hanc satisfactionem non esse de condigno ex justitia, sed ex libera acceptatione ipsius Dei; quæ potest etiam fundari in aliqua congruitate ex parte offerentis satisfactionem suam; non tamen propterea acceptatio erit infallibilis, etiamsi a justo, & pro justo offeratur. Ita Medina, & Corduba. 1. Quia nunquam tenetur judex satisfactionem per alium acceptare, etiamsi alias fortasse æqualis sit; sed jus habet puniendi ipsammet personam. 2. Quia nec Script. Sacra, nec traditione constat, eam legem, seu promissionem factam esse,* scilicet acceptandi satisfactionem pro alio. *3. Quia sicut mereri, ita & satisfacere de condigno pro alio, censetur esse proprium Christi Domini.*

V. *Longius etiam abest a doctrina, & certitudine fidei, viventem posse satisfacere pro mortuis, nisi orando, & per modum suffragii.* Patet, quia non habetur in Tridentino, aut alio Concilio universali. 2. Quia variant in hac parte Doctorum sententiæ. 1. *Sententia*, inquit Suarez, sect. 6. *est, satisfactionem pro animabus purgatorii solum esse ex misericordia. Ita tenent Cajet. Cano, Soto, &c. Idem a fortiori tenent Medina, & Corduba, cum idem dicant de satisfactione unius viventis pro alio. Propria, & unica ratio esse debet, quia de hoc nulla extat promissio, aut pactum divinum; cujus signum esse potest, quia Ecclesia, & Sancti orant Deum, ut acceptet hæc suffragia pro defunctis; ergo signum est, non esse opus justitiæ, sed misericordiæ. Item colligi potest ex eo, quod animæ in purgatorio existentes jam sunt extra forum Ecclesiasticum, & pertinent tantum ad forum Dei. Cum ergo etiam inter viventes incertum sit, an tale pactum, vel promissio intercedat; verisimilius est, respectu defunctorum nullum esse: maxime, cum illo sufficienti testimonio, & ratione ostendi possit.* Et infra: *Ob hanc causam tam de nostris satisfactionibus, quam de indulgentiis Ecclesiæ solet dici, prodesse animabus purgatorii per modum suffragii, per quam locutionem aliqui putant excludi infallibilem applicationem ad acceptationem ex justitia.* Et paulo post: *Si est infallibile, necesse est ut intercedat divina lex, & promissio, quia in nullo alio potest illa infallibilitas fundari.*

VI. Sequitur, *nec esse de fide Thesaurum Ecclesiæ, ut vocant satisfactionum Sanctorum*, nec proinde, ut dicetur postea, Indulgentias, quæ dantur vivis, seu defunctis, dari per *distributionem hujus Thesauri*. Probatur, quia non est de fide, ut ostensum, unum posse satisfacere pro alio, quia non habetur in Concilio. In quo nec habetur hujus Thesauri mentio, nec in alio Concilio universali: non est ergo propositus ab Ecclesia credendus fide. Verum quidem est Clementem VI. in Extravaganti *Unigenitus de Pœn. & Rem.* dicere: *Ad thesauri infiniti*, ex Sanguine, & meritis Christi, *cumulum B. Dei Genitricis, omniumque electorum a primo justo usque ad ultimum merita adminiculum præstare noscuntur. De cujus consumptione seu minutione non est aliquatenus formidandum, tam propter infinita Christi merita, quam pro eo quod quanto plures ex ipsius applicatione trahuntur ad justitiam, tanto magis accrescit ipsorum cumulus meritorum.* Sed non est ibi mentio *satisfactionis Sanctorum*, de qua sola loquimur. 2. Id solum obiter dictum in Extravag. 3. Quæ etiam scripta est Archiepiscopo Tarraconensi, non universæ Ecclesiæ. 4. Denique Papa non est Concilium generale. Non itaque sufficit fundando articulo fidei Catholicæ. 2. Suarez Tom. 4. disp. 51. quæ est de illo Thesauro sect. 2. *Ex Theologis*, inquit, *præter Mayronem Durandus ausus est negare Thesaurum Ecclesiæ, ut constantem ex meritis, vel satisfactionibus aliorum, præ-*

ter

ter Christum. Assertque 2. rationes. 1. Est eadem cum ratione Mayronis. Quia opera justorum sunt condigne remunerata in animabus eorum. 2. Si quæ merita Sanctorum reponerentur in Thesauro Ecclesiæ, maxime illa, quæ Sanctis superflua sunt; nam quæ sunt ipsis necessaria, aliis non applicantur: sed nulla sunt merita ipsis superflua, quia omnia sunt eis utilia, & efficacia ad aliquod præmium, quia nullum est, vel minimum opus apud Deum, quod careat mercede sua: ergo nulla Sanctorum merita, quæ in Thesauro reponantur. Et infra: *Dixerunt aliqui, ut supra vidimus, agendo de suffragiis, hæc opera, etiam quoad vim satisfaciendi, ita esse propria ipsius justi operantis, seu patientis, ut nullus justus præter Christum possit alteri donare illa sub hac ratione, seu pro alio solvere, aut satisfacere, juxta quam opinionem consequenter dicendum est, Thesaurum Ecclesiæ non constare ex satisfactionibus Sanctorum, neque ex illis applicare aliquid per indulgentias ad solutionem temporalium reatuum. In quo multum accedit illa sententia ad Durandi sensum: differre tamen potest ab illo, dicendo, merita SS. quatenus habent vim impetrandi aliquid, merendo etiam illud de congruo aliis, sub ea ratione manere reposita in thesauro Ecclesiæ. Nam sub eadem dici possunt supecabundantia seu superflua, quia sufficientia sunt ad impetrandum, & obtinendum a Deo, ex prædicta ratione meriti plura beneficia, quam de facto Deus propter illa contulerit justis, seu Ecclesiæ. Quod videtur satis ad salvanda verba Pontificum. Nam Clemens VI. in Extrav. citata, non de satisfactione, sed de meritis loquitur.* Ita Suarez. Quæ sufficiunt firmandæ nostræ illationi, scilicet, *Thesaurum illum ut constantem ex satisfactionibus Sanctorum, non esse de fide*, cum varient in ejus assertione Doctores.

Et si illo solum intelligatur, quod actiones SS. in lo hac vita vim habeant imperrandi a Deo aliqoid etiam post mortem, & sub ea ratione manerent in Thesauro Ecclesiæ, nequaquam Devii talem Thesaurum Ecclesiæ negaot, tam clarum in Script. Gen. 26. 24. *Ego sum Deus Abraham patris tui, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham*; & Psal. 131. 10. *Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui*, id est, ut habet Glossa Genevensis: *Noli contemnere vel rejicere preces, quas Rex Salomon in generali facit pro omni populo.* En Thesaurum Ecclesiæ explicatum, ut audivimus, ab aliquot Theologis, agnitum a Protestantibus nostris. Quam *vim impetrandi*, sæpe nostri *meritum de congruo* vocant. Aliis non placet nomen meriti *de congruo*, ne quidem *pro se*, multo minus *pro aliis*. Audivimus etiam Mestrezatium admittentem merita proposita, ut supra. In quo ergo, secretione illa exacta doctrinæ fidei nostræ ab aliis doctrinis facta, manet dissidium, seu *de meritis*, seu *de satisfactione*, seu pro se, seu *pro alio* per modum impetrationis, ut in oratione, seu de Thesauro Ecclesiæ? Quantas adversariorum hallucinatio circa doctrinam fidei nostræ excivit dissensiones? Quot ex hallucinatione illa implent libros? Si quæris, quæ nobis probabilior doctrina de his quatuor articulis, seu deductionibus: Resp. eadem, quæ de meritis, & de satisfactione Tridentinum supra allatum loquitur, & similis militat ratio. Quare censemus probabilius 1. satisfactiones esse de condigno, condignitate orta partim ex natura operis, partim ab acceptatione divina. 2. Non sola opera charitatis elicitive, vel impetrative, sed alia etiam aliarum virtutum, maxime pœnalia, esse satisfactoria. 3. Posse fideles sibi invicem suffragium ferre, dum unus pro alio solvit pœnam temporalem pro peccatis remissis debitam satisfactionis nomine in proprietate, & rigore sumpto, quod non est solum impetrare gratuitam remissionem pœnæ, sed & debitum solvere: non est itaque solum per modum impetrationis. Addo, quod fideles hoc modo satisfaciunt, tum pro vivis, tum pro defunctis, & utramque satisfactionem infallibiliter prodesse iis, pro quibus offeruntur, sive viventibus in hoc mundo, sive in purgatorio existentibus, & secundum totum harum satisfactionum valorem. 4. Unde dicendum etiam, esse in Ecclesia Christi Thesaurum, non solum, & quidem præcipue constantem ex Christi meritis, & satisfactione, quo sensu Thesauro sumpto, fide is constat; sed etiam ex Sanctorum tum meritis, tum satisfactione, proprie sumpta, pro aliis, ut dictum supra. Quæ omnia fuse probat Suarez Tom. 4. disp. 48. sect. 2. 3. 5. 6., & disp. 51. sect. 1. & 2. quo lectorem amandamus: cum nostri sit solum instituti, quæ sint fide Catholica credenda proponere, & ab aliis quibusvis secernere, quod præstitum numeris præcedentibus.

§. IV.

De Indulgentiis.

PRofessio nostra, & Concilium Tridentioum hæc habet, nec aliud, de Indulgentiis. Professio quidem nostra, ex Tridentino excerpta: *Indulgentiarum potestatem a Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum Christiano populo maxime salutarem esse, affirmo.* Tridentinum sess. 25. decreto de indulgentiis: *Cum potestas conferendi indulgentias a Christo Ecclesiæ concessa sit, atque hujusmodi potestate divinitus sibi tradita antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit, sacrosancta Synodus indulgentiarum usum Christiano populo maxime salutarem, & sacrorum Conciliorum authoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet, & præcipit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant: in his tamen concedendis moderationem juxta veterem, & approbatam in Ecclesia consuetudinem, adhiberi cupit, ne nimia facilitate Ecclesiastica disciplina enervetur. Abusus vero, qui in his irrepserunt, & quorum occasione insigne hoc indulgentiarum nomen ab hæreticis blasphematur, emendatos, & correptos cupiens, præsenti decreto generaliter statuit, pravos quæstus omnes pro his consequendis, unde plurima in Christiano populo abusuum causa fluxit, omnino abolendos esse. Cæteros vero, qui ex superstitione, ignorantia, irreverentia, aut aliunde quomodocumque profluxerunt, cum ob multiplices locorum, & Provinciarum, apud quas hi committuntur, corruptelas, commode nequeant specialiter prohiberi, mandat omnibus Episcopis, ut diligenter quisque hujusmodi abusus Ecclesiæ suæ corrigat, eosque in prima Synodo Provinciali referat, ut aliorum quoque Episcoporum sententia cogniti, statim ad Summum Romanum Pontificem referantur, cujus authoritate, & prudentia, quod universis Ecclesiis expediet, statuatur: ita ut sanctarum Indulgentiarum munus pie, sancte, & incorrupte omnibus fidelibus dispensetur.* Hæc, nec plura, Concilium. Unde sequitur quod hæc fide Catholica sunt credenda, quia proposita a Concilio universali, nec ab alio œcumenico.

Itaque *de fide est, potestatem esse in Ecclesia concedendi indulgentias divinitus sibi traditam*; quia sequitur ex regula fidei.

E contrario sequitur: *Non esse de fide Catholica in usu, seu concessione indulgentiæ, prout de facto fit, remitti pœnas temporales debitas post peccatum remissum in foro Dei, sive in Purgatorio, sive in hac vita: aut etiam Ecclesiam habere voluntatem, cum concedit indulgentias, has pœnas relaxandi & de facto illas relaxari.* Probatur 1. Quia hoc non proponitur a Tridentino. Et sane, cum quæstio sit de facto, seu *quid velit Ecclesia relaxare*, quomodo posset esse de fide? 2. Probatur, quia variæ sunt Doctorum hac de re sententiæ, relatæ a Suario, & aliis. *Quidam Catholici*, inquit disp. 49. sect. 1. *dixerunt, per indulgentias non remitti reatum pœnæ apud Deum, sed solum tolli obligationem exequendi Canonicas pœnas, seu injunctas per Ecclesiam. Quod docuit Cajet. sed ille non loquitur de potestate, sed de actu. Est*, refert idem disp. 50. sect. 3. de indulgent. *diversitas opinionum. Quidam enim senserunt, per indulgentias, quæ de facto conceduntur, non remitti reatum pœnæ apud Deum, sed solam obligationem exequendi sacramentalem pœnitentiam; quæ opinio antiqua fuit, eam enim referunt Divus Thomas, & Bona. & insinuat Albert. definiens indulgentiam, remissionem esse de pœnitentiis injunctis: fundamentum est, quod in jure sæpe dicuntur dari indulgentiæ* de pœnitentiis injunctis, ut patet *ex cap. Cum ex eo* de pœnit., & remiss. & *ex c.* Romana, *eodem titulo in 6. & ex Clement. unic.* de reliq. & venerat. Sanctorum. *Ex quo loco intelligere licet generalem formam concedendi indulgentias* de pœnitentiis injunctis: Ideoque licet indulgentiæ concedantur simpliciter, & aliud non exprimatur, intelligendas esse secundum juris formam, atque adeo de pœnitentiis injunctis; *eo vel maxime, quod Pontifices sæpe concedunt indulgentias sub hac forma*: Concedimus 7. annos, vel 40. dies, aut tot quadragenas Indulg., *quæ numeratio manifeste sit juxta Canones pœnitentiales, taxantes hoc modo pœnitentias peccatis imponendas. Tandem confirmari potest hæc sententia ex iis, quæ supra adduximus, de antiquo usu Ecclesiæ in indulgendis pœnitentiis, nimirum ex eo non posse colligi, per illas remissiones, solitas fuisse remitti pœnas, etiam in foro Dei. Sed usus indulgentiarum postea extensus est ad pœnitentias injunctas etiam in foro Sacramentali sub eadem ratione, & ad similem effectum introductus est & ille, qui nunc durat in indulgentiis concedendis: ergo etiam nunc per indulgen-*

tias nihil aliud relaxatur, nisi pœnitentia injuncta. Ita Suarez. Quorum auctorum relatorum auctoritas, & rationes etiam probant, sententiam illam esse probabilem. Ex qua facile indulgentias hoc modo explicatas admittunt Protestantes: cum nihil sit aliud, quam relaxatio canonum antiquorum pœnitentialium, quos ipsimet non observant. Adde, quod sæpe sæpius pœnas, quas infligit eorum disciplina, variis ex causis relaxent. Junge quod censeant, quotiescumque ab eorum ministris *remittuntur peccata*, *ministros*, ut utamur verbis Molinæi in Erai. num. 20. *remittere peccata* nulla remanente pœna luenda nec in Purgatorio, nec in hac vita. Dant ergo indulgentias, & plenissimas, & singulis fere diebus, quibus conveniunt in templis.

Sequitur II. *Ne quidem esse de fide, loquendo de potestate, esse in Ecclesia potestatem concedendi indulgentias, per quas remittuntur fidelibus pœnæ pro peccatis remissis debitæ apud Deum, sive in hac vita, sive in Purgatorio; seu non est de fide Catholica, posse Ecclesiam talem indulgentiam concedere, ut per eam remittat reatum pœnæ temporalis apud Deum immediate, ac per se per solam relaxationem, seu condonationem ipsius pœnæ, luendæ sive in Purgatorio, sive in hac vita*. Probatur 1. Quia Tridentinum hoc oon proponit. 2. Ex diversis sententiis Doctorum. Divus Thomas in Supplem. quæst. 25. Art. 1. cui titulus est: *Utrum per indulgentiam possit aliquid remitti de pœna satisfactoria?* sic habet: *Respondeo dicendum, quod ab omnibus conceditur, indulgentias aliquid valere; quia impium esset dicere, quod Ecclesia quid vane faceret. Sed quidam docent, quod non valent ad absolvendum a reatu pœnæ, quam quis in Purgatorio secundum judicium Dei meretur; sed valent ad absolvendum ab obligatione, qua sacerdos obligavit pœnitentem ad pœnam aliquam, vel ad quam etiam obligatur ex Canonum statutis. Sed hæc opinio non videtur vera, quia &c.* Ita D. Thom. referens, nec arguens hæreseos hanc opinionem. 3. Probat. Quia nec Suarez disp. 49. sect. 1. & disp. 50. sect. 2. nec quivis alius quicquam affert, quo sufficienter probet, esse de fide, præsertim Catholica, si bene quæ profert expendantur ad regulam fidei, & ad ea, quæ ex illa supra deduximus. 4. Ostenditur positive ex ipso Concilio. Nam non agnoscit Concilium potestatem conferendi indulgentias in Ecclesia, nisi eam, qua *antiquissimis etiam temporibus* illa usa fuit, scilicet in Concilio Ancyrano cap. 2. 5. 9. 21. 22. Neocæsar. cap. 3. Nicæno cap. 1. 2. Carth. IV. c. 75. Agath. c. 60. At ipsemet Suarez disp. 49. sect. 2. *Cum Tridentinum*, inquit, *habet, hunc usum sacrorum Conciliorum authoritate fuisse approbatum, ad hoc citare solent concilium Nicæn. can. 11. Carth. 4. Can. 65. Neocæs. cap. 3. Agath. cap. 60. Laodic. c. 1. & 2. Sed in his solum legimus, semper licuisse Episcopis ex Canonicis pœnitentiis publicis, quæ pro diversis criminibus imponi solebant, aliquid peccatoribus, & pœnitentibus remittere, si eorum vita, & laudabilis conversatio id mereri videretur. Quod autem illa remissio se extenderet usque ad ablationem, vel diminutionem reatus pœnæ apud Deum, ex illis Conciliis non satis colligitur. Ideoque non potest ex illis sumi argumentum efficax, sed ad summum conjectura quædam, seu probabilis ratio a simili, fundata in potestate clavium.* Et paulo post, adductis testimoniis Cypriani, Basilii, Gregorii Nisseni, & diversorum Conciliorum: *Recte convincitur*, inquit, *testimoniis adductis, fuisse antiquum morem in primitiva Ecclesia remittendi aliquando hujusmodi pœnas* (lege Ecclesiastica taxatas) *vel condonando illas postquam impositæ fuerunt, vel aliquando etiam condonando delicta in externo Ecclesiastico foro, nullam, vel leniorem pœnam imponendo; difficile autem videtur explicare, quomodo ex illo modo remissionis satis probari possit, tunc consuetum usum indulgentiarum, pro ut nunc illum probare intendimus. Nam licet hujusmodi peccatores hanc veniam a Prælatis Ecclesiæ acciperent, ut sine tali, vel tali Canonica pœnitentia admitterentur ad pacem, & communionem cum aliis fidelibus, vel ut liberarentur ab onere exhibendi talem pœnitentiam publicam: nihilominus hæc remissio vel condonatio, præcise sumpta, nihil ab eis auferebat de reatu pœnæ pro tali peccato debitæ apud Deum: quia prælatus Ecclesiæ recipiens hujusmodi peccatorem ad pacem, & unitatem Ecclesiæ absque onere talis pœnæ, non propterea liberabat illum ab eadem Purgatorii pœna, sed necessarium erat, ut peccator ille alio modo satisfaceret Deo, vel certe supponebatur, & credebatur ex modo, & fervore conversionis, vel alia via, illum plene satisfecisse.* Et paulo post: *His similibus rationibus videtur convictus Cajet., ut diceret, per indulgentias, quæ sunt in usu Ecclesiæ, solum remitti pœnitentias per ministros Ecclesiæ impositas, non vero pœnas ipsas in judicio Dei debitas. Quod quidem licet falsum sit de præsenti statu Ecclesiæ, de illis tamen temporibus ante Gregorium Magnum, de quibus nunc inquirimus, non videtur impossibile; non quod positive, ut sic dicam, nobis constet, tunc non fuisse eumdem morem, & usum indulgentiarum, qui nunc est, hoc enim nullo historiæ testimonio, aut ratione ostendi potest; sed tantum negative, quod ex his, quæ de illis temporibus legimus, non satis convincitur hic usus, & hoc apud me suadent omnia, quæ adduxi; nihil enim occurrit, quod omnino satisfaciat; solum ergo potest aliqua conjectura fieri ex illo antiquo usu.* Hæc Suarez. Ex cujus admissione juncta cum minore ex Trident. accepta, indeo conclusionem. 5. Notandum diligentissime, non defuisse doctissimos Theologos in Concilio, qui probe nossent, quod talia agitabantur in Scholis; sciebant etiam, quod Protestantes de hac remissione coram Deo, litem præcipue intentabant indulgentiis. Ergo Concilli reticentia de hac re, non est minimum argumentum positivum, quo probatur, Concilium censuisse, non esse de fide talem potestatem in Ecclesia conferendi indulgentias, quæ forent *remissiones pœnæ temporalis coram Deo debitæ, seu in Purgatorio, seu in hac vita*. 6. Nec Bellarm. tractans de hac difficultate lib. 1. *de Indulg.* cap. 7. prop. 4. relata dicta opinione, damnat eam hæresis, sed solum dicit: *Et quidem adversus Catholicos in hac re minus recte sentientes, probatur &c.* Nec ipsemet Suarez locis citatis eandem damnat hæreseos. Denique, nec ullum Doctorem eam sic damnantem legimus: ergo non est de fide Catholica, de qua sola loquimur. 7. Nec praxis præsens indulgentiarum, aut sensus fidelium ex ea praxi manans, evincit id, quod quæritur, esse de fide: tum quia *non omnes praxes Ecclesiæ etiam universalis sunt sufficientes fundando articulo fidei Catholicæ: probabilem opinionem aliquando in praxi secuta Ecclesia aliquid facit, tametsi non tanquam certum dogma fidei declaret*, ut fuse supra probavit Vasquez; & ne quidem constat, quod Ecclesia habeat voluntatem remittendi has pœnas, cum concedit indulgentias. Quomodo ergo ex praxi constaret, esse de fide hanc potestatem, de qua quærimus?

Subscribimus tamen iis, quæ addit S. Thomas loco citato supplementi, relata prædicta opinione. *Sed hæc opinio non videtur vera. 1. Quia est expresse contra Privilegium Petro datum, cui dictum est Matth. 16. 19. ut quod in terra remitteret, in cælo remitteretur. Unde remissio, quæ valet quantum ad forum Ecclesiæ, valet etiam quantum ad forum Dei. Et præterea Ecclesia hujusmodi indulgentias faciens, magis damnificaret, quam adjuvaret; quia remitteret ad majores pœnas, scilicet purgatorii, absolvendo a pœnitentiis injunctis. Et ideo aliter dicendum, quod valent & quantum ad forum Ecclesiæ, & quantum ad judicium Dei, & remissionem pœnæ residuæ post contritionem, & confessionem, sive sit injuncta, sive non &c.* Vide probationes hujus potestatis in Ecclesia fusissime apud Suarium Tom. 4. disp. 48. sect. 1. & 2. petitas præsertim ex usu præsenti, & plurium retro seculorum, Pontificum Romanorum Bullis pluribus, quas refert, concedentium indulgentias, pet quas remittantur fidelibus pœnæ pro peccatis remissis debitæ apud Deum; quas probationes concedimus esse bonas. Sed non placet, quod habet ibidem Suarez sect. illa, 1. hanc doctrinam esse *de fide*. Nec hæc praxis, ut jam diximus, & iterum dicimus contra Suarium, sufficit ad fundandum, hanc doctrinam esse *de fide*, sicut oec praxis similis sufficit ad statuendum, *satisfactiones pro aliis, aut Thesaurum Ecclesiæ constantem ex satisfactionibus, aut meritis Sanctorum esse de fide*, quæ duo etiam supra negavimus esse *de fide*, maxime de fide Catholica, de qua sola loquimur. Imo sola probabilitas opinionis sufficit secte & prudenti praxi statuendæ in Ecclesia, ut supra docte probavit Vasquez: ut in variis materiis, ita & in istis tribus sufficere posset, *satisfactionis pro aliis, distributionis Thesauri, & indulgentiarum pro vivis, ut & pro defunctis, de quo in sequela*. 3. Mox & certum est, sufficere pro multis indulgentiis in particulari, ob causas non ita graves datas, ut dicetur in sequela. 4. In quibus etiam elargiendis Pontificem prudenter, & proinde bene operasi, pro certo est habendum.

Sequitur III. Longius abesse ab objecto fidei Catholicæ, *seu non esse de fide, Ecclesiam posse concedere defunctis, quæ sit vera indulgentia, idest, remissio pœnæ; multo minus de fide est, Ecclesiam habere voluntatem remittendi has pœnas*, nisi per modum suffragii. Probatur 1. Quia nihil horum habet nec professio nostra, nec Tridentinum. 2. Quia vasant in hac re Doctorum explicationes. *Alii Catholici*, refert Suarez disp. 49. sect. 1. *dixerunt, Ecclesiam posse concedere indulgentiam, non autem defunctis*. Et disp. 53. sect. 1. *Inter Catholicos Hostiensis negavit simpliciter, indulgentias prodesse defunctis: quem secutus est Gabriel: idemque*

tenuit

tenuit Gerson. *Quia indulgentia, ait Gerson, ordinata sunt pro his, qui submittunt se curiæ misericordiæ, quæ durat usque ad mortem, non vero post mortem. Et confirmatur: nam concessio indulgentiæ est actus jurisdictionis, sed Pontifex non habet jurisdictionem in purgatorium, quia non est judex illarum animarum, sed a Christo immediate judicatæ sunt, & ad illas pœnas ligatæ; ergo non possunt ab illis solvi ab alio judice, quam suo.* Idem Suarez sect. 3. *Putant aliqui, quod indulgentia per modum suffragii non est omnino infallibilis, sed pendens semper ex libera acceptatione, & misericordia Dei. Et confirmatur, nam etiam privata suffragia pro defunctis oblata non habent tantam efficaciam, ut infallibiliter acceptentur. Imo aliqui putant, ipsum Sacrificium Missæ non habere, neque esse aliquod opus, quod ex opere operato liberare possit animas defunctorum ab illis pœnis lege certa, & infallibili. Denique de hoc necdum habemus divinam promissionem, in qua sola possit hæc infallibilitas fundari. Hanc sententiam docuit Cajet. & eam secutus est Cano, & eam etiam magis probat Corduba.* Huc usque Suarez. Et Vasquez 3. Part. disp. 228. cap. 4. *Sotus, Canus, & Corduba censent, Sacrificium Missæ circa vivos certa lege semper operari remissionem pœnæ; circa defunctos vero existentes in purgatorio, non item, sed illis solum ad hunc effectum valere per modum suffragii; vocant autem per modum suffragii idem, quod instar suffragii, ut quemadmodum, inquiunt, orationes vivorum defunctis solum prosunt, prout Deo placuerit eas acceptare, neque certa lege statuerit, propter illas defunctorum pœnas remittere; ita etiam Sacrificium Missæ defunctis prosit. Idemque de Indulg. quæ defunctis conceduntur, affirmant. Imo ex eo quod existiment, indulgentiarum effectum circa defunctos non esse ita certum, sicut circa vivos, idem de effectu Sacrificii Missæ arbitrantur.* Diximus porro, nisi per *modum suffragii*; quia *Res non est certissima*, notat bene Bellar. de Indul. lib. I. cap. 14. *& apud Catholicos indubitata, Indulgentiis juvari posse animas, quæ in purgatorio pœnas luunt.* Sed quis Protestantium non facile admittet indulgentias sic explicatas per *modum suffragii*, seu per modum orationis, si concedat Purgatorium? Nam admittunt, fideles posse orare pro se, & pro aliis viventibus, & impetrare quæ petunt: sic habet eorum forma precum tempore pestis: *Ad impetrandam veniam utendum hac orationis forma;* quod est suffragium illis ferre, & Deum intuitu talium orationum misericorditer, quæ petunt elargiri. *Propter David servum tuum non avertas faciem Christi tui Ps.* 131. 10. Cur Ecclesia offerente Deo merita Christi, & Sanctorum vitam piam, & petente propter verum David Christum, & propter hanc Sanctorum vitam piam (sicut *propter* David dicebat Salomon Deo) remissionem pœnæ debitæ defunctis, quod est Ecclesiam largiri indulgentias per modum suffragii, aut fidelibus pro defunctis privatim orantibus, Deus misericorditer non elargiretur, quod petitur, qui exaudit alias preces tum Ecclesiæ ejusdem, tum aliorum fidelium? Repete memoria, quæ de Ministris retulimus *remittentibus peccata* fidelibus plene, & cum remissione totius pœnæ debitæ: & miraberis quomodo audeant indulgentias denegare Pontifici Romano, cum plura sibi arrogent quique vel infimi Ministri. Sola ergo superest difficultas, *an detur Purgatorium, & maneant pœnæ temporales remisso peccato luendæ.* Quæ est diversa difficultas. Hoc porro solum est de fide, reliqua solum sunt probabiles opiniones.

Inter quas, ut probabiliori adhæremus 1. *hunc effectum remissionis pœnarum tum defunctis, tum viventibus virtute Sacrificii Missæ semper concedi, & certa quadam lege a Deo ita constitutum esse:* quæ est communis, & vera sententia, inquit Vasquez loco citato. 2. *Suffragia, quæ a Fidelibus pro defunctis fiunt, certa lege illis prodesse.* 3. *Quin & cum Suario* disp. 53. sect. 3. *verius censeo, indulgentiam concessam pro defuncto infallibiliter habere in illo effectum, sicut habet in vivente quando pro illo conceditur. Hanc sententiam magis probat Soto, & fuit opinio S. Thomæ, qui supposita forma indulgentiæ sufficiente ita dicit prodesse illam defuncto sicut vivo.* Sed cum nostri instituti solum sit, quæ sunt *de fide* secernere ab aliis, & hæc sola proponere de vis credenda, cum sufficiat, quo fiant Catholici, subscribere iis solis, quæ sunt de *fide Catholica*, omissis aliis, quorum ne quidem cognitionem ullam habere tenentur; talia non moramur.

IV. Sequitur, *nullum Jubilæum, nullam Indulgentiam* datam a Pontificibus, aut a Conciliis, sive plenariam, sive aliam tot vel tot annorum *in specie, aut particularem* ob hanc vel illam causam, hæc vel illa opera præstando, esse de fide, seu certitudine fidei certam; plurimæ sunt tantum probabiliter validæ; aliquæ, quæ circumferuntur, sunt ob pravos quæstus effictæ, & scandalosæ, proindeque eliminandæ. Quod nulla *sit de fide*, probatur 1. Quia nulla in specie, aut particulari credenda proponitur in professione nostra, in Tridentino, aut alio Concilio. 2. Et quæ dantur a Conciliis vel Pontificibus, praxes sunt: jam autem diximus, non semper praxes Ecclesiæ sufficere probando articulo fidei, sed posse fundari in opinione probabili. 3. Longius a certitudine fidei absunt quæ dantur a Pontificibus, cum dixerimus, nec quæ proponuntur a Pontificibus, tanquam puncta doctrinæ, multo minus praxes Pontificum esse de fide. 4. Nunquam est de fide, quod sequitur ex duabus propositionibus, quarum una est extra verbum Dei; multo minus si una sit tantum probabilis; at talia sunt Jubilæi, & omnes Indulgentiæ, ut mox probabimus. Tertio itaque sic probatur authoritate nostrorum Doctorum. *Quia convenit inter omnes*, inquit bene Bellarminus de Indulg. lib. 2. cap. 12. *sine justa causa indulgentiam non esse ratam quod attinet ad expiandum reatum pœnæ coram Deo vel in hac vita, vel in alia, docet Thomas, Bonaventura, Durandus, Gabriel, & recentiores omnes; sed quæstio est, an ad istam causam requiratur proportio aliqua operis injuncti cum indulgentia, ita ut pro majori indulgentia major causa requiratur, an vero possit pro opere minimo dari indulgentia maxima? De qua re duæ sunt opiniones. Prior est eorum, qui docent, non requiri proportionem ullam, sed satis esse, si causa sit pia, id est, modo non concedatur Indulgentia pro opere malo, vel pro opere mere temporali, aut pro opere vano, & nihil ad divinam gloriam pertinente, sed pro quocumque opere, quod ad honorem Dei, vel Ecclesiæ utilitatem cedat, indulgentia rata erit. Ita docuit Sanctus Thomas, Durandus, Paludanus, Valentia, & alii. Posterior sententia est aliorum, qui contendunt ad justam causam requiri aliquid non solum pium, & utile, sed etiam quod proportionem habeat cum indulgentia, ita ut non sit ratum, si datur pro causa levissima indulgentia maxima: ita docet Bonaventura, Richardus, Gerson, Gabriel, Cajetanus, Major, Soto, & alii. Quoniam si pro quacumque pia causa concessæ indulgentiæ ratæ essent, nulla dici possent superflua, vel indiscretæ, cum semper sit in promptu aliqua pia causa, quæ allegari possit, & alias posset summus Pontifex momento liberare omnes animas Purgatorii, quia posset dici, non deesse piam causam, cum ad gloriam Dei pertineat, ut tot animæ citissime volent in Cœlum. Posterior sententia ut est communior, ita etiam verior mihi videtur; ut ex. gr. si detur indulgentia plenaria iis, qui semel recitant orationem Dominicam pro conversione Hæreticorum, causa non videbitur justa, quomodo etiam si detur indulgentia iis, qui nummum unum exponent pro recuperanda Hierosolyma, non videbitur justa causa tantæ indulgentiæ.* Hæc Bellarminus. At numquam constat fide, hanc vel illam causam, seu hoc vel illud opus, cujus intuitu datur Jubilæum vel indulgentia, esse justam causam, & opus habere proportionem cum indulgentia; ergo de nullo Jubilæo vel indulgentia, constat esse valide datam.

Quæ ratio probat etiam secundam partem hujus illationis, *plerasque, immo fere omnes esse solum probabiliter validas.* Quia vix constare potest, quæ sit ista proportio requisita, & quo levior est causa sive opus, quales sunt plurimæ quæ conceduntur, dicendo v. g. Orationem Dominicam, & eleemosynam aliquam elargiendo, eo probabilitate minori valida est indulgentia. Porro non est culpandus, sed potius laudandus Pontifex in earum concessione, eo quod sufficit ad praxim legitimam opinio probabilis, qualis est 1. quam retulimus. Et si tales indulgentiæ, si sententia secunda sit verior, non sunt ex toto validæ, nullum ex ea indulgentia damnum sequitur, immo inde fideles ad pia opera inducuntur.

Denique *ista semper causa requiritur*, inquit ibidem Bellarminus, *sed non est subditorum judicare, utrum causa fuit justa, vel injusta, debent enim simpliciter existimare justam esse; sed veteres Pontifices paucissimos fuisse in indulgentiis conferendis notissimum est.* Nec talis etiam incertitudo retardare debet fideles ab indulgentiis consequendis, quia fere in omnibus rebus humanis homines prudenter ex opinione probabili varia aggrediuntur; præscribit Medicus medicinam prudentissime, cum probabiliter putat profuturam, licet non certo, sed certum non esse obfuturam; Litigans, Mercator &c. ex spe probabili lucri, licet etiam non constet illi damnum non inde secuturum, naufragio, aut causa cadendo. Ergo prudenter & Pontifices elargiuntur, & fideles conantur lucrari tales indulgentias. Et addit idem auctor ibidem. I. *Nullum inde esse ut plurimum deceptionis populi periculum, quoniam sicut potest fieri, ut aliquando indulgentia non sortiatur effectum ob defectum ejus, qui eam suscipit; ita nec debet videri absurdum, si* ali-

aliquando idem accidat ob defectum causæ, & Christianus populus non ignorat ad fidem pertinere, quod sit in Ecclesia potestas indulgentias concedendi, non autem quod in particulari non possit fieri, ut indulgentia vel non sit rata, vel non prosit, & ideo sic accipiunt prudentes Christiani Pontificias indulgentias, ut simul etiam studeant dignos pœnitentiæ fructus ferre, ac pro suis peccatis Domino satisfacere.

Tertiam partem nostri illati habet etiam Bellarminus. *Non desunt*, inquit cap. 9. *qui negent, indulgentias, quæ continent condonationem pœnitentiæ multorum millium annorum, esse a Pontificibus datas, sed a quæstuariis confictas dicant. Ita sentiunt Gerson, & Soto. Pontifices enim non solebant Indulgentias concedere, nisi tot annorum, quot annorum pœnitentiæ injungebantur. Pœnitentiæ vero non solebant injungi nisi unius, duorum, trium, quinque, septem, decem, viginti annorum, aut ad summum per totam vitam, quæ ultra centum annos porrigi non solet.* Et lib. 2. cap. 20. *Si quis nosse cupit veras historias de indulgentiis Romanis, non eas petat vel ab hostibus Ecclesiæ, neque ab obscuris quibusdam libellis, qualem unum Kemnitius se vidisse dicit editum Novemburgæ, germanice scriptum, & amplificatum de Stationum Romanarum indulgentiis, cum antea latine, & brevius editus Romæ fuisset, sed a Pontificum diplomatibus, vel ab authenticis Ecclesiarum tabulis, aut certe ab authoribus certis gravibus, doctis, probatis: Neque enim dubitari potest, quin multa vel depravata, vel conficta in ejusmodi libellis incertis, & anonymis legantur. Sane in probatis authoribus non legi concessa fuisse aliquando multa millia dierum vel annorum indulgentia.* Non paucæ etiam aliæ circumferuntur, quæ falsæ videntur, aut certe valide incertæ, & vix probabiles, quas hic referre non est operæ pretium, quæ quæstus causa identidem a Quæstuariis publicantur, magno deviorum præsertim scandalo, *quorum abusuum occasione*, inquit Tridentinum, *Indulgentiarum nomen ab hæreticis blasphematur.* Hinc Synodus pravos quæstus omnes pro his consequendis, unde plurima in Christiano populo abusuum causa fluxit, abolendos statuit.

Hac secretione facta *doctrinæ fidei ab aliis* devii facile subscribent doctrinæ fidei Catholicæ de indulgentiis, qui hallucinatione doctrinæ fidei nostræ, tot tragœdias hoc sæculo excitarunt, & ab hac materia scissionem ab Ecclesia infeliciter sunt auspicati. Proponamus nos solum iis ea, quæ habentur in professione nostra, & Tridentino relatis, ne *plus sapiamus*, quam sapuit Pius IV. Pontifex scriptor professionis, & Tridentinum, sufficitque sine dubio quo quis sit Catholicus in hac materia, reliquis silentio sopitis.

§. V.

De Purgatorio, & suffragiis pro Defunctis.

PRofessio nostra hic habet: *Constanter teneo, Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis juvari. Et profiteor, in Missa offerri Deo verum, proprium, & propitiatorium Sacrificium pro vivis, & defunctis*, de qua sola ultima particula hic agimus. Et Trid. sess. 15. *Decret. de Purgatorio. Cum Catholica Ecclesia Spiritu S. edocta ex sacris literis, & antiqua Patrum traditione in sacris Conciliis, & novissime in hac Œcumenica Synodo docuerit, Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris Sacrificio juvari, præcipit sancta Synodus Episcopis, ut sanam de Purgatorio doctrinam a sanctis Patribus, & sacris Conciliis traditam a Christi Fidelibus credi, teneri, doceri, & ubique prædicari diligenter studeant; apud rudem vero plebem difficiliores, ac subtiliores quæstiones, quæque ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerumque nulla fit pietatis accessio, a popularibus concionibus secludantur. Incerta item, vel quæ specie falsi laborant, evulgari, ac tractari non permittant, ea vero, quæ ad curiositatem quandam, aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tamquam scandala, & fidelium offendicula prohibeant. Curent autem Episcopi, ut fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosynæ, aliaque pietatis opera, quæ a fidelibus pro aliis fidelibus defunctis fieri consueverunt secundum Ecclesiæ instituta, pie & devote fiant.*

Hinc primo patet, quæ sunt de fide credenda ex regula nostra, scilicet, quæ proposita ab universali Concilio Tridentino.

Sed a contrario scilicet, quia non proposita ab illo: circa Purgatorium 1. *non est de fide*, inquit Bellarminus l. 2. de Purgatorio cap. 11. *verum, & proprium esse ignem Purgatorii, & ejusdem speciei cum nostro elementari .... Quia nusquam in Concilio definitum est: Immo in Concilio Florentino Græci aperte professi fuerant, se non ponere ignem in Purgatorio, & tamen in definitione facta sess. ult. definitur, Purgatorium esse nulla mentione ignis habita. Tamen est sententia probabilissima 1. Propter &c.* Idem Cap. 6. *Sequitur quæstio, ubi sit Purgatorium; de qua quæstione nihil Ecclesia definivit. Sunt autem multæ opiniones.* Refert plurimas, & *octava*, inquit, *est communis Scholasticorum, Purgatorium esse intra viscera terræ, inferno ipsi vicinum.* 3. Idem cap. 14. *De gravitate pœnarum, quamvis aliquo modo omnes admittant, pœnas Purgatorii esse majores pœnis hujus vitæ, tamen dubium est, quomodo hoc intelligatur. Bonaventura docet, Purgatorii pœnas esse majores pœna hujus vitæ solum in hoc sensu, quia maxima pœna Purgatorii est major, quam sit maxima pœna hujus vitæ, licet aliqua pœna Purgatorii reperiatur minor aliqua pœna hujus vitæ. Quæ sententia mihi placet.* 4. Nec est de fide, *quanto tempore duret Purgatorium. Res est incertissima*, inquit Bellarminus cap. 9. *& nonnisi temere definiri potest.*

Sane secretione hac posita, facile est devio persuadere sibi Purgatorium, cum præsertim Calvinus instit. l. 3. c. 25. §. 6. dicat: *Non est licitum, nec utile nobis inquirere curiosius de statu, qui est inter mortem & resurrectionem. Torquentur valde plurimi disputantes, in quo loco sint animæ receptæ, & utrum fruantur jam gloria promissa, an non. Scriptura non eo usque progreditur. Quis doctorum docebit nos, quod Deus nobis celavit? Quandoquidem Scriptura vult nos esse suspensos usque ad adventum Jesu Christi, & præcipit nos eum expectare, & ad illam diem nos remittit recipiendæ coronæ gloriæ, continemus nos his terminis, quos Deus nobis assignavit, scilicet, animas fidelium in requiem recipi, ubi expectant cum gaudio fruitionem gloriæ promissæ, & sic omnia suspensa manere, usquequo Christus appareat in Redemptorem.*

En locus 3. ex Calvino, & quidem cum suspensione, & dilatione, spes autem, quæ differtur, *affligit animam.* En ergo species saltem Purgatorii.

Quod ad *suffragia* attinet, ut patent ex Trid. quæ sint de fide, scilicet quæ ibi sunt proposita;

Ita sequitur a contrario, nullam sequentium doctrinarum esse articulum fidei. 1. *Non est de fide* (ut supra ostensum) *Sacrificium Missæ certæ lege & promissione semper operari remissionem pœnæ circa defunctos existentes in Purgatorio; sed illis solum ad hunc effectum valere per modum suffragii: Communis tamen, & vera sententia est contraria.* 2. *Nec est de fide, suffragia, quæ a fidelibus pro defunctis fiunt, certa lege illis prodesse.* Ratio est, quia Concilium nihil horum determinat. Probabilius tamen est, certa lege id fieri. 3. *Nec de fide est, sacrificium Missæ ex opere operato hoc operari.* Tacet enim de his Concilium, & ut bene docet Vasquez disput. 229. cap. 1. *varia sunt Theologorum opiniones, qui & diverso modo loquuntur.* Et Suarez disp. 53. sect. 3. *Aliqui putant, Sacrificium Missæ non esse aliquod opus, quod ex opere operato liberare possit animas defunctorum ab illis pœnis lege certa, & infallibili.* Relege circa tria quæ supra diximus. 4. Nec remissionem hanc quæ fit, fieri per applicationem satisfactionum nostrarum animabus Purgatorii. Primo quia nihil habet Tridentinum. 2. Variant Doctores. Suarez disp. 48. sect. 5. *Prima sententia*, inquit, *generaliter affirmat, hunc modum*, scilicet, *per modum impetrationis suffragia prodesse defunctis, non solum esse possibilem, sed etiam nullum alium posse nos exhibere animabus purgatorii ad hunc effectum obtinendum. Hoc a fortiori tenent illi Theologi, qui inter viventes nullum admittunt alium modum satisfactionis unius pro alio. Nam hoc principium apud omnes certum est, non posse nostra suffragia esse efficaciora ad remittendam pœnam defunctis; quam aliis viventibus.*

§. VI.

De Legum humanarum obligatione in conscientia.

PRofessio fidei nostræ hoc habet: *Ecclesiæ observationes, & constitutiones firmissime admitto, & amplector. Receptos, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in omnium sacramentorum solemni administratione recipio, & admitto. Romano Pontifici veram obedientiam spondeo ac juro, cetera item omnia a sacris Canonibus, & Œcumenicis Conciliis tradita recipio.* Et Trid. sess. 6. Can. 20. *Si quis dixerit, hominem justificatum non teneri ad observantiam mandatorum Ecclesiæ, anathema sit.* Et sess. 7. can. 8. *Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus S. Ecclesiæ præceptis, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint, anathema sit.* Denique sess. 25. Tit. de delectu ciborum, jejuniis, & diebus festis:

Hor-

Hortatur sancta Synodus, & Pastores omnes obtestatur, ut tamquam boni milites illa omnia, quæ sancta Romana Ecclesia statuit, nec non ea, quæ tam in hoc Concilio, quam in aliis Œcumenicis statuta sunt, quibuscumque fidelibus sedulo commendent, omnique diligentia utantur, at illis omnibus, & iis præcipue sint obsequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, ut ciborum delectus, & jejunia, vel etiam quæ faciunt ad pietatem augendam, ut dierum festorum devota, & religiosa celebratio, admonentes populum crebro obedire præpositis suis, quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient, qui vero contemnunt, Deum ipsorum ultorem sentient. Hactenus Concilium, nec plura. *En ergo doctrina fidei Catholicæ, quia* proposita a Concilio universali.

Ex quo a contrario sequitur 1. *Non esse de fide, Ecclesiam, seu ejus leges, aut a fortiori leges Principum secularium posse obligare, aut de facto obligare conscientias sub peccato mortali, seu, ut utamur terminis Confessionis Novantium* Art. 24. *ita ut imponant jugum conscientiis*. Hoc, inquam, *non est de fide præsertim Catholica, nec proinde hæreticum est, quod habetur in Confessione deviorum Art. 24. Rejicimus inventiones humanas, quæ imponunt jugum conscientiis*. Et Art. 33. *Excludimus omnes inventiones humanas, & omnes leges, quibus quis vellet ligare conscientias*. Et in Confessione Augustana Art. 27. *Collocant* Romanenses *in novo Testamento peccatum in cibis, in diebus, in vestitu, & similibus rebus. Hinc certe illa onera quod certi cibi polluant conscientiam, quod horas canonicas omittere sit mortale peccatum. Unde habent jus Episcopi, has traditiones imponendi Ecclesiis ad gravandas conscientias?*

Probatur istud corollarium primum. Quia non habetur in professione nostra, aut in Tridentino, quod Ecclesia, aut magistratus civiles habeant talem potestatem obligandi sub peccato mortali, nec quod leges notatæ, aut quævis aliæ Ecclesiasticæ aut civiles obligent ita de facto sub pœna inferni, ut patet in relatis. 2. Cum tot doctissimi Theologi Concilio interfuerint, nec ignorarint quid Augustana Confessio sentiret, quam etiam varie Scholastici loquerentur, siluit tamen de hac re; quo silentio tacite declarasse videtur, non esse hæc de fide. 3. *Sotus, & Castro*, inquit Vasquez part. 2. disp. 154. c. 1. *referunt, fuisse sententiam Gersonis, nulla lege humana etiam Ecclesiastica decerni aliquid posse, aut juberi sub reatu culpæ, quod aliqua lege divina præceptum non sit; sed jus humanum etiam Ecclesiasticum solum posse declarare jus divinum; alii recentiores pergunt ulterius, & non solum dicunt, Gersonis opinionem fuisse, nullam legem humanam, etiam Ecclesiasticam fieri posse de aliqua re, quæ nec jure divino, nec naturali fuerit præcepta, quin immo in eam sententiam referunt Almainum*. Nec tamen seu Vasquez, seu alius Doctor damnat hæreseos hanc doctrinam. 4. Verum quidem est, sequi certo hanc veritatem ex principio aliquo revelato, seu mediate, ut mox dicemus, sed supra demonstravimus, non esse de fide Catholica, quod sequitur ex una, vel duabus præmissis revelatis: nec item de fide est ob similem rationem quod sequitur ex definitione Ecclesiæ, sed non est expresse ab ea propositum. At ut ostendimus, istud non est ab Ecclesia expresse propositum, ergo ex duplici capite non est de fide.

2. Quinimmo probabilius mihi videtur, *Gersonis sententiam, qualem eam referunt Almainus, Medina, Driedo, Adrianus, Castro*, relatore Vasquez 2. 2. disp. 158. cap. 1. *legem humanam*, sive Ecclesiasticam, sive civilem, *quatenus humana est, ex sola potestate humana profecta, non posse ad culpam mortalem obligare. Idemque Gersonem sensisse de lege naturali, quod de humana autumant prædicti authores. Probatur autem hæc sententia 1. quia lex humana, & naturalis non attingunt cognitione sua finem supernaturalem, ergo non attingunt æternam pœnam vel præmium, quæ ad finem supernaturalem, & plus quam humanum spectant. Deinde nullus Legislator potest lege sua ad eam pœnam obligare, quam ipse non potest infligere in suo Tribunali.*

3. *Non potest lege humana homo obligari ad actus omnino internos, eo quod non potest de illis in suo Tribunali ullo modo judicare*, atqui neque ullus humanus *Legislator* Ecclesiasticus, aut Civilis, neque natura potest æternam pœnam infligere; ergo nec obligare ad culpam, quæ homines reos talis pœnæ constituat.

4. Ex hypothesi tamen legis humanæ, seu posito quod lex humana Ecclesiastica, aut Civilis aliquid præceperit ex intentione præcipiendi, & non solum dirigendi, aut ordinandi per modum consilii, *supervenit lex divina*, jubens obedire Superioribus Ecclesiasticis, & politicis, parentibus, & dominis, quæ *lex divina* superveniens obligare potest & obligat ad peccatum etiam mortale, & ad pœnam æternam, seu ejus transgressio reos nos facit pœnæ æternæ. Quod lex divina obliget ad obediendum 1. potestati Ecclesiasticæ, patet ex Scriptura: *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit: obedite præpositis vestris &c.* 2. Civili, *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* 3. Parentibus, *Filii obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim justum est; honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum* in promissione. Denique dominis, *Servi obedite dominis carnalibus, ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo. Et sane natura ipsa docet*, inquit bene Vasquez disp. 158. 2. *Parentibus, & Superioribus non obedire, si notabilis materia est, scelus esse; est enim contra rectam rationem, majoribus non obedire. Naturaliter consequitur*, ut idem disp. 152. cap. 3. *dignitatem capitis in aliqua congregatione, ut ei omnes parere, & obedire debeant; alioqui si justum esset contra illius præceptum operari, magna esset in manibus, & in tota congregatione confusio. Quis autem gentilium hactenus dixit, inhonestum non esse majoribus non obedire?* Quod vero lex divina obliget etiam ad mortale, & pœnam Inferni, patet sæpe sæpius ex Scriptura, sicut & Deus in Tribunali suo potest tales pœnas infligere; & *sane quod adversatur rationi, in gravi materia Deo graviter displicet, ac proinde ejus amicitiam erga nos dissolvi & ex se pœnam æternam mereri*. Hoc modo itaque seu *mediate* lex Ecclesiastica, & civilis, & præcepta parentum, & dominorum obligare possunt ad peccatum etiam mortale, & sub pœna inferni, non ex seipsis, sed ob divinam legem supervenientem, & hac ratione, nec alias, obstringere possunt conscientias.

4. Porro sic explicata potestate humana, seu obligatione legis humanæ, Protestantes eam nec negant, nec negare possunt. Nam 1. admittunt, Ecclesiam, & Reges potestatem habere leges condendi, & varia præcipiendi, sicut & parentes, & domini aliqua possunt præcipere, subditosque debere obedire illis; 1. Scriptura jam allata, & ratione ipsa hoc dictante. 2. Nostrorum deviorum disciplina plurima præcipit, eaque sub pœnis, & censuris suspensionis a cœna, & excommunicationis, 14. capita continet, & articulos 251. hoc est fere totidem ordinationes, & præcepta leges. Cap. 5. art. 16. habetur: *Rebelles consistorio, suspensione a cœna punientur*; cap. 10. art. 3. jejunia certis diebus indicuntur; art. 5. *Non fient Eleemosynæ publicæ, in funeribus*; cap. 14. art. 27. *Qui choreas ducunt, vel eis assistunt, excommunicabuntur*; art. 29. *Qui chartis ludent, censura afficientur*. Varia prohibent connubia cap. 13. art. 13. *cum ea, cum qua adulterium vir commiserat vivente uxore &c.* art. 12. *cum vidua fratris uxoris suæ &c.* cap. 5. art. 31. *Qui Synodi nationalis resolutioni noluerit acquiescere, abscindetur ab Ecclesia*; art. 8. *Ecclesiæ gubernatio regulabitur ea disciplina in Synodis nationalibus statuta*; cap. 14. art. 33. *Non erit in potestate ministrorum, aut Synodorum provincialium quidquam addere, mutare, imminuere in articulis disciplinæ absque consensu Synodi nationalis*. Potest vero ista Synodus quæ voluerit statuere, & in Conf. art. 32. *Possunt esse ordinationes particularis cujuscumque loci, seu Ecclesiæ*; art. 33. *Recipimus quæ sunt apta nutriendæ concordiæ, & unoquoque in officio suo continendo; in quo debemus sequi quod Dominus declaravit, quantum ad excommunicationem, quam approbamus, & fatemur esse necessariam cum omnibus suis circumstantiis.* Et de potestate civili art. 39. *Credimus, velle Deum mundum gubernari legibus Regum*; & art. 40. *Oportet ergo obedire eorum legibus, & statutis.*

Nec etiam negant lege divina præceptum esse, obedire Præpositis spiritualibus, Regibus, Magistratibus, Parentibus. Nec inficiantur, transgressionem legis divinæ esse peccatum, & sæpe mortale. *Immo ubi est transgressio legis Domini*, docet Calvinus instit. lib. 2. cap. 8. §. 58. 59. *ibi parata est maledictio Dei. Omne peccatum est mortale, cum sit rebellio contra voluntatem Dei, quæ necessario provocat iram ejus, cum sit transgressio legis, in quam denuntiata est morte æterna, sine exceptione ulla*. In quo ergo potest esse dissensio Protestantium inter Catholicos, cum Protestantes negare nequeant præceptum illud divinum, sic obligans; nec nos alio, quam ex præcepto illo divino, seu *mediate* leges humanas obligare posse ad peccatum mortale dicamus?

En ergo in hoc, hallucinatione semota, *pax coalita*. Quæ porro leges humanæ vere præcipiant, & quæ vere sint præcepta, quæ autem sint solum instar consiliorum & ordinationum, seu directionum, quæque etiam obligent solum ad pœnam temporalem, quæ dicuntur *leges solum pœnales*, pendet hoc ex intentione Superioris, & terminis legis, seu præcepti, quod non est con-

tro-

troversiarum spectantium fidem. Nec porro dicimus, Superiores Ecclesiasticos aut civiles, parentes, seu dominos posse quodlibet praecipere. Sed *par est ratio*, inquit bene Vasquez disp. 15. cap. 3. *ferendi novas leges in Ecclesia, aut Republica & in Religione, seu statu Religioso, quod attinet ad hoc, ut nihil novi statuatur, quod non pertineat ad pristinum statum cujuscumque conservandum. Quare qui leges prudenter ferunt in Republica, vel Ecclesia, hac observare debent, ut id quod praecipitur, illiusque observatio ad finem cujuscumque pertineat. At pro libito ferre legem certe non licet. Non tamen subditorum est judicare de justitia aut inconvenientia legis, nisi manifesta esset ejus iniquitas, aut inutilitas; interim enim pro legumlatore praesumendum est*. A quibus nec dissentiunt Protestantes, ut patet ex confessione nostrorum deviorum art. 32. & 33. supra relatis, ubi habetur: *Qui in regimen eliguntur, videant quem modum servare debeant toti corpori regendo, nec deolimen tamen ullo modo ab ordinatis a Christo &c.* Idem dicimus de restrictione harum potestatum. Sic in hac materia facile consentimus distinctione illa adhibita *mediate* vel *immediate*. Si non obstante illa dissentiunt adversi, manifeste sibi ipsi contradicunt, ut patet ex dictis.

5. Non est de fide, de ullo praecepto pure humano, illud obligare ad peccatum mortale, v. g. esse obligationem audiendi Missam in diebus Dominicis, vel communicandi in Paschate &c. Diximus pure humano, quia non loquimur de praeceptis Apostolicis; nec enim devii disceptant multum de iis. Probatur facile 1. Quia Ecclesia nullum proponit tanquam revelatum a Deo. 2. Hoc ipso quod sic humanum est, non est revelatum a Deo, quomodo ergo posset divina fide credi? 3. Nequidem revelatum est a Deo, quod esset tale praeceptum, multo minus quod obliget sub peccato mortali. Quis ergo non videt, non esse in verbo Dei: audienda est Missa diebus Dominicis &c.? Verissimum tamen est, & manifestum 1. exstare talia praecepta humana; 2. esse potestatem in Ecclesia talia ferendi sub obligatione peccati mortalis *mediate*, ut ostendimus, si ex intentione vere praecipiendi Ecclesia haec sanciat; 3. constat ex sensu communi, & interpretatione, Ecclesiam habere intentionem vere praecipiendi. Patet itaque *jejunia Ecclesiae* v. g. obligare ad peccatum mortale ex *communi interpretatione*. Addit Cajetanus *verbo jejunium* loquendo de jejunio: *Hoc ego non audeo ex jure scripto asserere, quia nullibi scio scriptum esse praeceptum obligans ad mortale non jejunantem, & propterea quantum est ex jure scripto, nullum cognosco intervenire peccatum mortale in fractione jejunii Ecclesiae, si desit contemptus. Aperta falsitas est*, inquit Vasquez disp. 154. cap. 2. *in ea esse opinione, ut observatio jejunii quadragesimalis, aliaque Pontificia decreta sub reatu culpae mortalis non obligent*. Et idem de aliis communibus praeceptis Ecclesiae dicendum, confitendi semel in anno, communicandi in Paschate, sanctificandi dies festos. Nec possunt adversi probare ullo Scripturae loco, Conciliorum, aut Patrum testimonio, aut ratione, ea quae praecipiuntur humanis legibus manere adiaphora, seu indifferentia. Nos probavimus contrarium etiam ex *praecepto divino* obediendi praepositis: quae porro, & quot leges, & praecepta humana in specie, seu in particulari, sint vere leges, & praecepta, & non simplices ordinationes, & instar consiliorum ad nihil obligantes, quae etiam sint leges pure poenales, id est obligantes solum ad poenam, quae denique obligantes ad peccatum etiam mortale, ut pendet ex intentione Legislatoris, ita colligendum est ex verbis legis, materia praecepta, qualitate, & similibus, quae Theologi Moralis est examinare, non nostri hic instituti, qui solum quae sunt credenda proponimus, quae autem ita sunt de facto, non possunt esse de fide: solum addemus duo, ne conquerantur devii de onere hinc gravi manante in Catholicos, & propterea refugiant in ejus castra transire. 1. Quod habet Cajetanus in summa *verbo Transgressio praecepti: Legis Ecclesiasticae intentio est non injicere laqueos animabus, sed ad aedificationem corporis Christi mystici promovere: & hinc fit, ut non tam late multitudo praeceptorum obligantium ad mortale jure interpretanda sit, ne laqueus multiplicatus contra animas censeatur*. 2. Hinc etiam fit universalis regula: *Quod in iis, quae sunt positivi juris, si absque contemptu ex ignorantia pura* (id est non crassa nec supina) *aut ex apparente sibi excusatione transgressio fiat ab eo, qui animum habet nullo pacto consentiendi contra praeceptum obligans ad mortale peccatum, quando non est intentio pia, ac justae matris Ecclesiae bonas hujusmodi animas illaqueare tam hostili vinculo, & propterea tales apud Deum non incurrere excommunicationem*. Seu, ut habet Vasquez 1. 2. disp. 158. cap. 6. *Facile excusantur a mortali transgressores, quando absque contemptu ex ignorantia non crassa nec supina, aut ex apparente aliqua ratione, & excusatione legem non observant, qui alias parati erant ex animo illam observare, si scirent eam non obligare. Neque praeceptum jejunii, aut audiendi Missam ita obligat, ut nulla causa excuset; qui vero bona fide putaverit causam similem esse, excusabitur a mortali, ut docet Cajetanus*. Haec Vasquez. Sed de his pluribus Theologi Morales, seu Casuistae doctiores.

6. Dicto consensui faciliori placet adjicere istud: ingerunt identidem adversi discordiae serendae, & in odium traducendae religioni Catholicae, Tridentinum Concilium prohibere Catholicis lectionem Scripturae vulgari idiomate. Sed haec mera calumnia est; haec enim, nec aliud habet Tridentinum sess. 18. Titulo *Decretum de Librorum delectu: Cum Synodus animadverterit, hoc tempore suspectorum, & perniciosorum librorum, quibus doctrina impura continetur, & longe lateque diffunditur, numerum nimis excrevisse, censuit, ut delecti ad hanc disquisitionem Patres de censuris, librisque quid facto opus esset diligenter considerarent, atque etiam ad eamdem S. Synodum suo tempore referrent; quo facilius ipsa possit varias & peregrinas doctrinas tamquam zizania a Christianae veritatis tritico separare, deque his commodius deliberare, & statuere*. Nunquid ibi ulla vel levis mentio prohibitionis Bibliorum idiomate vulgari? Nec Regula 4. *Indicis* vulgati, quam falso adscribit Molinaeus & alii Tridentino, est ullo modo Tridentini Concilii. Nec unquam etiam fuit accepta in Gallia, quare in ea non obligat; *est enim verissimum*, inquit bene Vasquez disp. 56. cap. 5. *tunc legem non obligare, quando non est promulgata, & non recipitur a populo, conveniente, & consentiente legislatore*. Adde, quod in eodem Indice habetur Regula 6. *Libri vulgari idiomate de controversiis inter Catholicos, & Haereticos nostri temporis differentes non passim permittantur, sed idem de iis servetur, quod de Bibliis vulgari lingua scriptis statutum est*. At certissimum est, Regulam hanc 6. non obligare in Gallia, ergo nec quarta; quanquam nec illa quarta prohibetur absolute haec lectio; *Sed judicio*, inquit, *Episcopi stetur, ut cum consilio Parochi, vel Confessarii lectionem eis concedere possint, quos intellexerint inde non damnum, sed fidei atque pietatis augmentum capere posse*. Variant leges humanae pro conditione locorum, & personarum, sed quidquid sit, nihil ad nos cum Regula illa, cum nec sit Concilii, nec promulgata, nec recepta in Gallia, ac proinde non obligat, sicut nec plures aliae.

7. Nec etiam ullus obligatur, quo sit catholicus, legibus ullis Confraternitatum, nec eis subscribere, Rosarii, Cinguli S. Francisci, Sanctae Monicae, Scapularis Carmelitarum eorumque Bullae, quae vocatur Sabbathina. Uno verbo, *nihil horum in professione fidei Catholicae, aut in Tridentino* habetur. Haud ergo propter haec morentur devii fidei Catholicae subscribere, nec Molinaeum audiant toties in haec blaterantem; sophisten hoc est agere, *fallacia ignorationis Elenchi*.

§. VII.

De Invocatione Sanctorum.

C*Onstanter teneo, Sanctos una cum Christo regnantes venerandos, atque invocandos esse, eosque orationes pro nobis offerre*. Ita habet professio fidei nostrae. Et Concilium Tridentinum sess. 25. fusius, & explicatius: *Mandat S. Synodus omnibus docendi munus sustinentibus, ut de Sanctorum intercessione, & invocatione fideles diligenter instruant, docentes eos, Sanctos una cum Christo regnantes, orationes suas Deo pro hominibus offerre; bonum atque utile esse suppliciter eos invocare, & ad beneficia impetranda a Deo per Filium ejus Jesum Christum, qui solus noster Redemptor, & Salvator est, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere; illos vero, qui negant, Sanctos aeterna felicitate in Caelo fruentes invocandos esse, aut qui asserunt, vel illos pro hominibus non orare, vel eorum ut pro nobis etiam singulis orent invocationem esse idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, adversarique honori unius mediatoris Dei, & hominum Jesu Christi, vel stultum esse in Caelo regnantibus voce, vel mente supplicare, impie sentire*. Ita Concilium. En ergo doctrina fidei, quia a Concilio generali proposita.

A contrario sequitur 1. Non esse de fide, Sanctos in Caelo audire preces, quae illis fiunt a viventibus in terris eos invocantibus. Probatur 1. Quia nec professio nostra, nec Tridentinum id habet, seu id non proponit, saltem expresse, credendum. 2. Cum doctissimi Theologi Concilio interfuerint, nec ignoraverint, Protestantes hujus saeculi Sanctis hanc cognitionem inficiari, quin & ideo damnare invocationem, quod Beati preces vivorum in terris non audiant, abstinuit nihilo-

lomi-

lominus Synodus in ipso Decreto de Invocatione, ab hac definitione, scilicet Sanctos audire preces nostras. Nonne tale silentium in tali occasione argumentum etiam positivum videtur, censuisse, id non esse de fide? 3. Esto sequatur necessario ex eo quod sunt invocandi, seu bonum, atque utile sit eos invocare, jam supra diximus, non esse de fide quæ sequuntur per necessariam consequentiam ex verbo Dei revelato, aut ex propositione ab Ecclesiis Dei facta; ergo licat Ecclesia proposuerit *credendum*, *Sanctos esse invocandos*, *seu bonum*, *atque utile esse eos invocare*, & ex illa propositione sequatur necessario, illos audire; non propterea eadem Ecclesia proposuit *fide credendum*, *ipsos audire*. Item licet in verbo revelato saltem tradito sit, invocandos esse Sanctos, & deinde sequatur, ipsos audire, non propterea revelatum est, nec de fide, ipsos audire. 4. Quin immo Augustinus lib. de cura pro mortuis cap. 16. minime agnovit hanc consequentiam esse veram, & quod plus est, dubius videtur fuisse, *an Sancti audiant preces nostras*, qui tamen certus erat, & docet eodem libro cap. 4. *invocandos esse illos*. Multo minus probat hanc auditionem *esse de fide* praxis Ecclesiæ, tum quia ex invocatione non sequitur necessario auditio precum, ut diximus, tum quia praxes Ecclesiæ possunt aliquæ fundari in opinione probabili, ut fusius relatum. Verum tamen est, Sanctos de facto audire preces nostras, Deo illas illis revelante, & aliis modis explicatis ab Augustino, & Gregorio Magno. Quod autem dubius fuerit in hac re Augustinus, inde manavit, quod dubitaverit, an beatorum animæ sint in Cælo, & fruantur clara visione Dei ante Resurrectionem, seu diem Judicii, quod definitum jamdiu fuit ab Ecclesia in Concilii Florentini definitione, & quod admittunt adversarii, licet Calvinus contrarium senserit instit. lib. 3. cap. 25. §. 6. Idem tamen Augustinus docet, & probat, multos Sanctos, postquam Cælo recepti fuerint, & beata visione Dei felices fuerint, *videre omnia*, *etiam unde sunt absentes*, *cum Deus erit omnia in omnibus*, l. 22. de Civit. Dei cap. 29.

2. Sequitur, non esse de fide, Sanctos esse mediatores nostros, & non solum Christum. Probatur 1. quia id non habetur in nostra professione, nec in Tridentino. 2. Variant in hoc Patres, Doctores nostri, prout diversimode nomen *mediatoris* accipiunt. Chrys. Hom. 7. in Epist. ad Tim. accipit pro eo, qui *ambarum naturarum particeps est divinæ*, *& humanæ*. Augustinus contra Parm. l. 2. c. 8. accipit pro eo, pro quo nullus interpellat, sed ipse pro omnibus, & sic uterque solum Christum mediatorem esse docet, & optime: alii latius pro quolibet mediante vel intercedente, & sic tum viventes, tum Sanctos in Cælo dicunt esse mediatores pro omnibus, pro quibus orant, sicut & Paulus in *manu mediatoris*, scilicet Moysis, legem esse a Deo datam dicit ad Galat. 3. v. 19.

3. Mera, & impudentissima est calumnia Molinæi dicentis in novitate l. 7. cap. 12. *In litaniis dicitur*, Sancte Petre, ora pro nobis, *sed Beatæ Virgini non dicitur*, Sancta Virgo, ora pro nobis, *sicut nec Christo*. Alia item calumnia: *Qui orant Sanctos*, *non solum putant ipsos Deum orare pro nobis*, *sed creditur S. Nicolaum posse placare mare &c.* Plenus est his calumniis in omnibus fere materiis controversis, quo avertat populum a doctrina Catholica. Absit ut hæc fide credamus, immo abominamur. Et ut ait Augustinus alia occasione contra Faustum Manichæum l. 20. c. 21. *Alia est disciplina Christianorum*, *alia error infirmorum*, *& quisquis in errorem dilabitur*, *corripitur per sanam doctrinam*, *sive ut corrigatur*, *sive ut condemnetur*, *sive ut caveatur*. Alia subtilior calumnia est ejusdem Molinæi dicentis, jussos nos invocare Sanctos. Falsum id est, ut patet ex relatis ex Tridentino docente solum, bonum atque utila esse Sanctos invocare, nulla mentione præcepti facta: quanquam peccaret, qui dubitaret, *an licitum sit eos invocare*, & hoc sensu, *an sint invocandi*, & propterea ab invocatione abstineret, quanquam etiam ex particulari officio teneantur aliqui ex præcepto, v. g. beneficiarii, aliquando recitare litanias Sanctorum.

4. Sequitur, non esse de fide Sanctorum Canonizationem, seu Sanctos quos invocamus esse Sanctos, & Beatos v. g. Laurentium, Vincentium, Gervasium &c. Blasium, Chrysostomum, Ambrosium, Dominicum, Franciscum &c. iis exceptis, qui tales in Scriptura nobis exhibentur v. g. Stephanus, de quo dictum est, *obdormivit in Domino*. Probatur 1. quia id non habetur in professione fidei nostræ, nec in Tridentino. 2. Nihil habetur in verbo revelato, seu scripto, sive tradito, ut patet, cum nati fuerint hi Sancti longe post verbum scriptum, & traditiones Apostolicas. 3. Quinimmo nec da fide est, hos homines extitisse, multo minus sancte vixisse, sicut nec Canonizatos fuisse, ut patet; certe hæc omnia sunt quæstiones facti, non juris, ut evidens est. 4. Canonizantur maxime ex miraculis factis post tempora Apostolorum, quorum miraculorum plenæ sunt vitæ Sanctorum, tum in vita, tum post mortem ab eis editorum; at nullum talium miraculorum est revelatum in verbo Dei, proinde nullum est de fide divina; quomodo ergo Canonizatio ex illis facta, seu judicium Ecclesiæ, quod sint Sancti, esset fide divina credendum? Nullæ ergo Bullæ Canonizationum, quæ fere omnes sunt Romanorum Pontificum, & continent quæstionem, seu doctrinam facti, scilicet hunc vel illum esse Sanctum, facient rem de fide. Ex quo rursus dicimus, nequidem infallibilem esse in his Canonizationibus Papam, aut Concilia etiam generalia. Probatur ex dictis in regula fidei, ubi asserimus: *Conveniunt omnes Catholici*, *posse Pontificem*, *& generale Concilium errare in controversiis facti particularibus*, *quæ ex informatione testimonii sque hominum præcipue pendent*, & probavimus ex Bellarmino ipso concedente, Concilium generale 6. errasse in damnatione Honorii Papæ tanquam Hæretici ex falsa informatione; ergo multo magis errare possunt Pontifices ex informatione falsa. Gravissima tamen est authoritas ex hac Canonizatione, & temerarius omnino foret, & plectendus, qui post talem Canonizationem, quæ ex informatione exactissima miraculorum, & vitæ præteritæ Sancti fit, negaret Canonizatum illum esse Sanctum, aut de eo dubitaret; sicut supra diximus, gravis esse authoritatis, quod a Pontifice Romano ex Cathedra definitur, aut in Concilio Provinciali, præsertim cum toti Ecclesiæ proponit aliquid tenendum doctrinam spectans, sicut toti Ecclesiæ proponit in Canonizatione, hunc vel illum esse Sanctum. Nec propterea non est honestum invocare Sanctum illum, praxisque Ecclesiæ illum invocandi post Canonizationem est culpanda, aut est incerta: quia praxes pleræque Ecclesiæ etiam universalis possunt fundari in opinione solum probabili: quanto magis in Canonizatione, quæ rem reddit certam, v. g. Franciscum esse sanctum, & beatum, licitum est, ut utar verbis Tridentini, *bonum atque utile Sanctum illum invocare?* Et qui aliunde tenerentur ad invocationem, v. g. beneficiarii ad recitandas aliquando litanias Sanctorum, tenerentur ad illum invocandum, nec sufficiens foret illis excusandis ab invocatione talis Sancti obtendere, non esse de fide, illum esse Sanctum, quia praxes & præcepta etiam ex opinione probabili possunt manere, & habere suam vim ad obligandum.

§. VIII.

De Imaginibus.

PRofessio fidei nostræ hoc habet, nec aliud: *Firmissime assero*, *imagines Christi*, *ac Deiparæ semper Virginis*, *necnon aliorum Sanctorum habendas & retinendas esse*, *atque eis debitum honorem ac venerationem impertiendam*. Et Tridentinum sess. 25. statuit: *Imagines Christi*, *Deiparæ Virginis*, *& aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas*, *& retinendas*, *eisque debitum honorem*, *& venerationem impertiendam*: *non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas*, *vel virtus*, *propter quam sint colendæ*; *vel quod ab eis sit aliquid petendum*; *vel quod fiducia in imaginibus sit figenda*, *velut olim fiebat a gentibus*, *qui in idolis spem suam collocabant*; *sed quoniam honos*, *qui eis exhibetur*, *refertur ad prototypa*, *quæ illæ repræsentant*, *ita ut per imagines*, *quas osculamur*, *& coram quibus caput aperimus*, *& procumbimus*, *Christum adoremus*, *& Sanctos*, *quorum illæ similitudinem gerunt*, *veneremur*, *id quod Conciliorum*, *præsertim vero II. Nicænæ Synodi Decretis contra Imaginum oppugnatores est sancitum*. *Quod si aliquando historias*, *& narrationes Sacræ Scripturæ*, *cum id indoctæ plebi expediet*, *exprimi*, *& figurari contigerit*, *doceatur populus*, *non propterea divinitatem figurari*, *quasi corporeis oculis conspici*, *vel coloribus*, *aut figuris exprimi possit*. Hæc Concilium: unde ut patet, imaginum cultum esse de fide, quia propositum ab Ecclesia universali;

Ita a contrario sequitur 1. Non esse de fide, Sanctissimæ Trinitatis, aut Patris, aut Spiritus Sancti separatim imagines habendas, aut retinendas esse, atque eis honorem, ac venerationem impertiendam. Probatur 1. quia non proponitur in professione nostra, nec in Tridentino, ubi solum habetur: *Si figurari contigerit*, *doceatur populus*, *non propterea divinitatem figurari*, *quasi corporeis oculis conspici*, *vel figuris exprimi possit*, quod longe est aliud a definitione, *eas habendas*, *& venerationem impertiendam*. Nec praxis frequens in Ecclesia habendi hujusmodi imagines & venerandi, seu Deum per eas adorandi, sufficit statuendo articulo fidei, quia, ut dictum est supra, *non omnes praxes Ecclesiæ etiam universalis sunt sufficientes fundan-*

do articulo fidei Catholicæ, sed possunt imniti opinione etiam solum probabili, ut ibidem demonstravimus. 2. Nec Scriptura, nec traditio Apostolica id habet; immo probabile est, Deum vetuisse Judæis in Decalogo, præcepto illo, *Non facies tibi sculptile*. Expressius vero: *Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis, ne forte decepti faceretis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi, vel fœminæ*. 3. Licet in Tridentino fuerint doctissimi Theologi, & litis motæ a Protestantibus de quibusvis imaginibus haud ignari, nec etiam quod censuerint Doctores aliqui Catholici, quos mox referemus, id non esse licitum, tamen abstinuit Synodus ab hac doctrina definienda, & solum dixit, imagines Christi, & Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas &c. Nonne silentium Tridentini in tali circumstantia videtur testimonium positivum, quo probetur, hanc doctrinam excludendam esse a fide? 4. *Aliqui Catholici*, inquit Vasquez 3. parte disp. 113. cap. 3. *Henricus, Abulensis, Durandus, Martinus de Ayala affirmant, non licere ullo modo Trinitatis, sed solum Dei in humanitate, quam assumpsit, imaginem effingere. Alia opinio, quamquam non adeo certa est, ut tamquam fidei dogma sit amplectenda, multo tamen verior mihi videtur, & quæ sine temeritate contra communem Ecclesiæ usum negari non potest in universum, asserit, Trinitatem depingere, ex natura rei licitum esse, & imaginem Spiritus Sancti in specie columbæ*. Quod probat multis. *Et confirmatur*, inquit, *usu Ecclesiæ frequentissimo eadem sententia, quæ passim Romæ, & aliis in locis Trinitatis imaginem adorandam* (seu venerandam) *populo proponit. Quamvis autem Concilium Tridentinum eo capite nihil certi statuat, & definiat; præcipit tamen, ut si quando historias Sacræ Scripturæ contingat describi* (*intelligit in quibus etiam Deus depingendus est; id quod nec damnat, nec tam serio, quam sanctorum hominum, & Christi imaginem approbat*) *explicetur populo, id non fieri, quia deitas oculis corporeis videri possit, sed ut inde humano more in cognitionem virtutis ipsius incorporea veniamus*. Hæc Vasquez, cui subscribimus.

2. Non solum non est de fide, sed nequidem certum est, Deum non vetuisse Judæis omnem usum imaginum. *Non pauci auctores*, inquit Vasquez disp. 104. cap. 2. *quorum opinio mihi multo probabilior semper visa est, dicunt, Judæis non solum adorationem illam gentilium, quæ naturali jure prohibita est, verum etiam quemlibet usum imaginum, & statuarum, præcepto Dei positivo Exodi 20. &c. fuisse interdictum. Sententia est Alexandri, Alberti, Bonaventuræ, Richardi &c. Ex quibus Alexander, Albertus, Bonaventura, Marsilius, Abulensis de imagine Dei solum dicunt illi populo omnino vetitam fuisse, cæteri autem absoluto de omni in universum loquuntur. Ex iis autem solus est Abulensis, qui putat, jure naturali non esse permissum Dei imaginem effingere: cæteri vero videntur docere, solum antiqua lege usum illius fuisse sublatum*. Et cap. 6. *Quod vero circa latera Arcæ duæ figuræ Cherubinorum positæ fuerunt, respondere quis posset cum Catharino, eas omnes figuras, seu imagines factas fuisse jussu Dei, qui præcepto suo omnino, aut ea parte derogare potuit; aut respondeo, lege veteri non fuisse vetitam omnem similitudinem, aut effigiem quomodocumque, sed omnem cultum, & adorationem ipsius, atque adeo omnem quoque imaginem seu effigiem modo accommodata adorationi erectam, aut constitutam: quare nec Cherubinis, nec aliis figuris in templo factis aliquem cultum fuisse delatum, modus autem accommodatus adorationi est, cum imago depicta aut sculpta est per se, non veluti appendix, & additamentum alterius rei in ornatum illius*.

3. Quod ad cultum spectat, longe longius est a fide, *adorandum esse imaginem* ne quidem Christi, multo minus Sanctorum; quin nequidem adorationis mentio est in professione nostra, aut in Tridentino, nec proinde in Nicæno, quia Tridentinum sequitur illud, nec adorationis meminit. Quod ergo cultus ille nominetur aliquando *adoratio*, quæstio est de nomine. Certe populus intelligit *adorationis* nomine *cultum latriæ absolutum*, iste autem sine dubio non redditur nisi soli Deo, & blasphemum esset illum reddere *ulli* imagini. Cumque dicimus, *nos adorare crucem*, sensus patet ex iis, quæ retulimus ex Tridentino, scilicet, per *illam*, *quam osculamur, & coram qua caput aperimus, & procumbimus, Christum adoramus*.

4. Nec de fide est, cultum delatum imaginibus esse *religiosum*: cum nec de fide sit, cultum delatum Sanctis ipsis esse religiosum, ut paulo post dicemus.

5. Longe longius abest a fide Catholica, cui calumniose id adscribit Molinæus & alii, *adorandas latria imagines Dei*, & eadem qua adoratur Deus, seu *eadem veneratione cum exemplari imagines honorari*. Probatur 1. Quia id non habetur in professione nostra, nec in Concilio Tridentino, aut alio universali. 2. Quia varia sunt placita problematica Theologorum relata a Vasquez disp. 108. cap. 1. circa hanc quæstionem, seu modum cultus. 1. *Sententia est*, inquit, *imagines ut terminum proximum, & integrum adoratione quadam ipsis peculiari, qua exemplar non comprehenditur, adorari, etiamsi in ipsis exemplaria quoque adorentur, eamque adorationem inferiorem & distinctam esse ab adoratione exemplaris, quam ipsi honorariam appellant. 2. Sententia fatetur cum prima, quoties imagines per se adorantur ab exemplari divisæ, inferiori quadam adoratione coli, etiamsi illa propter exemplar tribuatur: cum vero adorantur per accidens conjunctæ scilicet prototypo tanquam aliquid illius, eadem adoratione latriæ cum ipso per accidens adorari. 3. Sententia, quam ego verum existimo, est, motum adorationis in imaginem ita in ejus prototypon, & exemplar transire, & utrumque sub eandem venerationem cadere, ut nec sola cogitatione imago per se sine illo, vel ab eo separata adorari possit; non solum quia necesse propter exemplar, tanquam propter rationem remotam, sicut legatum, propter regem, imaginem coli, sed quia qui imaginem adorat, in ea quoque & per eam exemplar ut terminum & materiam proximam adorationis necessario venerari debet: ita Alexander, Cajetanus, Bonaventura &c. Et hi non solum docent, imaginem cum suo exemplari eodem motu adorationis posse adorari, verum etiam ipsam per se, nisi exemplar contineat, & cum eo conjungatur, non esse alicujus venerationis, & adorationis capacem, ac proinde non nisi cum exemplari, cum quo integrum, & proximum terminum adorationis constituit, esse colendam*. Quam ultimam sententiam fuse probat cap. 4. 5. 6. *Conciliis, Patribus, & rationibus*. Addit, & bene cap. 11. *eodem modo atque imagines, nomen Jesu, & alias res sacras esse adorandas*. Et cap. 12. *Idem modus in Sacramento Eucharistiæ, seu signorum adoratione servandus est*. Et disp. 109. *Major inquit, crucem adorari latria per accidens: Corduba, adoratione latriæ analogica: Durandus solum adorari rememorative: Alexander solum asserit, imaginem esse materiam adorationis latriæ. Henricus dicit, imaginem Christi hyperdulia adoratione esse colendam*. Ita varii varie & sentiunt, & loquuntur de modo, & specie cultus imaginum. Tridentinum, ut patet, ab iis omnibus abstrahit, seu silet, dum prudenter nec aliud docet, *eis debitum honorem, & venerationem impertiendam*. Quare nihil prædictorum est de fide, proinde intra septa scholastica sola contineantur, nulli horum subscribere, quo Catholicus sis, teneris. Subscribe Tridentino.

6. Hac secretione facta, Daillæum Catholicum esse in cultu imaginum, aperte demonstrari potest.

§. IX.

De Reliquiis Sanctorum, & earum veneratione.

PRofessio nostra hæc habet: *Constanter teneo, Sanctorum Reliquias esse venerandas*: nec aliud Tridentinum sess. 25. *Mandat Synodus Episcopis, & cæteris, ut de Reliquiarum Sanctorum honore fideles instruant, docentes eos, Sanctorum Martyrum, & aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quæ viva membra fuerunt Christi, & templum Spiritus Sancti*, 1. Cor. 3. v. 17. *ab ipso ad æternam vitam suscitanda & glorificanda, a fidelibus veneranda esse, per quæ multa beneficia a Deo hominibus præstantur; ita ut affirmantes, Sanctorum Reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas, aliaque Sacra monumenta a fidelibus inutiliter venerari, omnino damnandos esse, prout jam pridem eos damnavit, & nunc etiam damnat Ecclesia*. Hæc ibi, nec plura: quare ut hæc sunt fide credenda, quia proposita a Concilio universali, ita a contrario non sunt de fide, quia non proposita a Concilio, sicut supra diximus de imaginibus, 1. adorandas esse Reliquias, nequidem Christi, multo minus B. Virginis, aut Sanctorum. 2. Nec de fide esse, venerandas esse cultu, qui sit, & dicatur *religiosus*, potius quam dubiæ observantiæ, aut alio speciali nomine. 3. Longe etiam abesse a fide, eas eadem veneratione cum exemplari honorari, non autem alia, sicut nec venerationem istam esse, aut vocandam esse per *se*, vel per *accidens*, *venerationem analogicam, secundarium &c.* sicut diximus de imaginum veneratione. Probatur 1. quia nihil illorum determinate vel in specie habetur in Tridentino, nec in professione nostra. 2. Quia varia sunt placita problematica Theologorum in his quæstionibus, relata a Vasquez 3. parte disp. 113. ubi recte cap. 2. *eadem prorsus modo de reliquiis, atque de imaginibus universim esse dicendum: eas videlicet secundum se honorari non posse, sed solum conjunctas cogitatione cum eo, cujus reliquiæ sunt, cum in ipsis apprehendo, sicut ima-*

gines

gines sine exemplari venerari nullo modo licet, quod fusissime probat: præsertim *quia res inanimæ, quales sunt Reliquiæ, secundum se non sunt capaces contumeliæ, ergo nec honoris &c.* Affirmant oihilominus aliqoi, Reliquias secundum se, sine eo, cujus sunt, cultum posse deferri animo, nullum alium modum eas colendi constituunt. Alii vero nonnisi conjunctas colunt &c. ut supra de imaginibus. Eamdem esse rationem cultus reliquiarum, & imaginum supra jam ostendimus. Missa hæc omnia facimus, tanquam extra septa fidei.

2. Longe longius abest a fide, has, vel illas reliquias, quæ in hoc, vel illo templo coluntur, esse hujus, vel ipsius Sancti, cujus tamquam reliquiæ proponuntur colendæ. Probatur 1. quia nihil horum habetur in professione nostra, aut Tridentino. 2. Quia sunt quæstiones facti, ex informatione, aut aliis capitibus pendentes: *In controversiis autem facti particularibus, quæ ex informatione testimoniisque hominum præcipue pendent*, etiam *Papam, & Concilium generale posse errare, conveniunt omnes Catholici*: multo magis Ecclesiæ particulares falli possunt in his. 3. Diximus, *praxes Ecclesiæ etiam universalis* quandoque posse fundari in opinione solum probabili, quanto magis praxes particulares hujus vel illius Ecclesiæ has vel illas reliquias proponentis publice colendas, & de facto colentis? & cum regula praxeos sit prudens judicium, sufficit honestando cultui hujus, vel illius reliquiæ, quod prudenter ex variis testimoniis, seu probationibus judicetur esse reliquiam hujus, vel illius Sancti; & si contingeret de facto non esse illius, aut nullius, nihil propterea decederet sanctitati cultus illius particularis, ut supra dictum de Canonizatione Sanctorum. Et bene Vasquez disp. 112. cap. 8. *Quod apud aliquos incerta aliquando reliquiæ sint, non obest, quominus eas, quas humanis conjecturis, & rationibus certas habemus, reverenter colere debeamus. Itaque si quis putat aliquam esse particulam Sancti, quæ revera non est, merito sua devotionis non caret: ut tamen publice colendæ proponantur, prudens diligentia adhiberi debet, eaque major, quam cum privatim, quod licitum est, eas deferimus, & colimus.* Placet & illud aliud addere ex eodem Doctore disp. 113. cap. 4. *Qui tesseriis, & aliis rebus pretiosis reliquias Christi, aut Martyrum tangunt, & secum servant, non debent existimare, ea contactu illo virtutem aliquam, aut excellentiam, immo nec corporalem in res ipsas ex reliquiis derivari; sed inde manere respectum rationis ad ipsas, ratione cujus memoriam ipsius Christi, & Sanctorum in nobis excitant, & ad eorum venerationem affectum movent, atque hac sola ratione non superstitiosam, sed pietatis, & christiani cultus opus censeri debet.*

Hac secretione facta, patet, 1. inaniter blaterare Molinæum in reliquias varias, quas non esse Sanctorum, quorum habentur, inimice more suo disputat. 2. Consentire Dallæum in cultu reliquiarum, ut supra ostensum.

§. X.

De cultu, & honore Sanctorum.

PRofessio nostra habet: *Constanter teneo, Sanctos una cum Christo regnantes venerandos esse.* Et Tridentinum sess. 25. *Christum adoramus, & Sanctos veneramur*; nec plura. Quare sequitur, non esse de fide, honorem illum esse, & vocandum *religiosum*, seu quovis alio specifico nomine. Probatur 1. Quia nihil horum habetur in professione nostra, & Tridentino. 2. Quia variæ sunt Doctorum sententiæ, quas fuse refert Vasquez, & excutit 3. par. disp. 98. 99. 100. *Marsilius existimat*, inquit disp. 98. c. 1. *eandem virtutem reipsa esse latriam, quam dixit versari circa cultum Dei, & duliam, circa cultum, & honorem Sanctorum; solum autem differre per diversa connotata. Vera tamen sententia est, duliam pecaliarem esse virtutem a latria, aut religione distinctam, qua Sancto cultum exhibemus; atque adeo religionem circa cultum solius Dei versari: sic tradunt Albert. Durand. Bonavent. &c. An vero sit una & eadem virtus, qua Sanctis, & omnibus in dignitate civili constitutis honorem adhibet, non satis convenit inter Doctores. Aliqui videntur sentire, unam, & eandem esse virtutem, sic Bonavent. Albert. Gab.* Quæ brevius jam diximus & deduximus.

Hac secretione patet, Protestantes non dissentire, nec posse dissentire a doctrina Catholica; nec enim venerationem omnem negant Sanctis debitam in Cælis, cum hominibus pie viventibus agnoscant reddendam, & reddant in terris; quin & Drelincurtius libello hac de re scripto, honorem religiosum B. Virgini deferendum sentiat. Plus ergo credit quam opus sit, quo sit in hac materia Catholicus.

§. XI.

De Christi præsentia in Eucharistia.

ITA habetur in professione fidei nostræ: *Profiteor in Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento esse vere, realiter, & substantialiter corpus, & sanguinem, una cum anima, & divinitate Domini nostri Jesu Christi.* Et in Trid. sess. 13. can. 1. *Si quis negaverit, in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento*, (seu sub *specie rerum sensibilium* illius, ut exprimi in cap. 1. mox referam) *contineri vere, realiter, & substantialiter corpus, & sanguinem una cum anima, & divinitate Domini nostri Jesu Christi, ac proinde totum Christum; sed dixerit, tantummodo esse in eo, ut in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.* Et ibidem cap. 1. cum dixisset: *Principio docet sancta Synodus in Eucharistiæ Sacramento Christum vere, realiter, ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium* (panis, & vini) *contineri*, addit, & docet: *Nec enim hæc inter se pugnant, ut ipse Salvator noster semper ad dexteram Patris in Cælis assideat juxta modum existendi naturalem, & ut multis nihilominus aliis in locis sacramentaliter præsens sua substantia nobis adsit, ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere via possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustrata, assequi possumus, & constantissime credere debemus.* Hæc ibi Concilium.

Quare realis præsentia ita expressa, id est *sacramentaliter*, sub speciebus, est de fide, quippe proposita est ab universali Concilio; sed nihil aliud est de fide, nec aliter de realitate istius præsentiæ, quia nihil aliud propositum a Concilio. Itaque hæc dicamus facilitate devius doctrinæ fidei nostræ in hac omnium gravissima materia, & captu difficillima.

1. Cum Paulus dicat, 1. Cor. 15. v. 44. de corporibus gloriosis in resurrectione: *seminatur corpus animale, surget corpus spiritale; si est corpus animale, est & spirituale, sicut scriptum est: factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem; sed non prius quod spiritale est, sed quod animale*: Corpus Christi sub symbolis Eucharistiæ potest dici *corpus spirituale*, & non *corpus animale*, & ipsemet ibi existens potest dici spiritus vivificans, & non in *animam viventem*. 1. Patet ex se, ex Paulo. 2. *Christi corpus est in parva quantitate totum in toto, & totum in quavis parte, ac si esset spiritus*, inquit bene Vasquez 3. part. disp. 187. c. 2. Hinc Cyrillus Hierosl. Cat. 5. vocat *spiritualem victimam*, quam offert Sacerdos in liturgia Christum.

2. Non solum corpus Christi sub symbolis potest dici *spirituale*, & ipsemet Christus spiritus, sed etiam sub symbolis *spirituali modo*, seu *spiritualiter*, & *non animali*, nec *corporali modo*, seu *corporaliter*, seu *carnaliter*. Probatur 1. quia est ibi ad modum spiritus multipliciter; scilicet, sicut Angelus est hic, vel ibi invisibilis, impatibilis, & totus in toto, & totus in qualibet parte, est enim indivisibilis, & non frangibilis; ita corpus Christi, seu Christus est sub symbolis, *invisibilis, impatibilis, & totus in toto, & totus sub qualibet parte*, quia ibi est indivisibilis, & non frangibilis. Modus vero existendi corporalis, seu corporaliter, & carnaliter existere, est existere visibiliter, patibiliter, secundum extensionem ad totum, seu totum in toto, & partem in parte, & frangibiliter: ergo corpus Christi, seu Christus est in symbolis *spirituali modo*, seu *spiritualiter*, & *non corporali*, seu *carnali*, nec *corporaliter*, seu *carnaliter* in dicto sensu. Probatur 2. Horret animus dicere, Christum esse natum de Virgine Matre, *carnali modo*, seu *carnaliter*, licet vere ex ea natus sit: cur non & negabimus, Christum esse sub speciebus *carnaliter*, licet vere sub illis sit? Probatur 3. Trident. profitetur sess. 13. cap. 1. *Christum semper ad dexteram Patris in Cælis assidere, juxta modum existendi naturalem, & multis nihilominus aliis in locis sacramentaliter præsentem nobis sua substantia adesse, ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere via possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustrata assequi possumus, & constantissime credere debemus.* Cur non & profitebimur, *Christum semper ad dexteram Patris in Cælis assidere juxta modum existendi corporalem, carnalem, corporaliter, carnaliter?* hæc enim naturalem illum modum existendi sequuntur, & *multis nihilominus* aliis in locis spiritualiter præsentem sua substantia nobis adesse ea existendi ratione &c.

3. Totum, quod diximus de corpore *spirituali*, & modo illo *spirituali* existendi sub speciebus, potest etiam ob id dici de receptione, & manducatione, scilicet *Christum manducari*, ut *sacramentaliter* ex Concilio, ita *spiritualiter*, & *spirituali modo*, & non *carnaliter*, seu *carnali modo*, ore tamen corporis. Patent hæc ex se ex dictis, & applicari hic facile possunt. Manducare corporali modo, & carnali, seu *corporaliter, & carnaliter*, est manducare ad modum, quo manducamus carnes alias, scilicet masticando & dividendo carnem in ore, palato gustando ejus saporem &c. Non sic manducamus Christum; ergo nec *corporaliter*, nec *carnaliter*, nec *corporali*, & *carnali modo*, sed *spirituali*, & *spiritualiter*. Adde etiam effectum manducationis *corporalis*, & *corporaliter*

esse nutritionem corporis: at vero effectum manducationis Christi esse *gratiam per modum refectionis animæ*, id est vegetantem, & roborantem animam in operationibus vitæ spiritualis, & sic esse *refectionem*, & *nutritionem animæ nostræ quæ est spiritus*; ergo etiam inde, scilicet ex effectu potest dici *manducatio spiritualis*, & *non corporalis*, seu non *carnalis*, seu non carnaliter, & corporaliter in dicto sensu. Sed redeamus ad corpus sub speciebus.

4. *Non est de fide*, immo falsum est, corpus Christi contentum sub symbolis, esse, aut dicendum esse *sedens, jacens, rectum, æquale, aut inæquale altari, corpori, vel loco, aut sibi ipsi sedenti in Cælo, aut ita grande, crassum, longum, latum, sicut in cruce*, aut *esse in symbolis*, seu *contineri in illis tanquam in loco*. Et ne quidem de fide est, esse quantum sub symbolis, aut habere suam quantitatem. Probatur 1. quia nihil horum habetur in professione nostra, aut in Tridentino. 2. Positive ex verbis allatis Tridentini cap. 1. scilicet Christi corpus sub speciebus *esse præsens quidem sua substantia*, sed *sacramentaliter solum*, nec *juxta modum existendi naturalem*, sed juxta modum existendi sacramentaliter. Ergo. Probatur 3. quia spiritus, v. g. Angelus præsens sua substantia alicubi, aut anima nostra præsens corpori, non est *sedens, jacens, æqualis*, aut *inæqualis loco, vel corpori, nec proinde est ibi commensuratus loco, vel corpori*. At corpus Christi, seu Christus sub speciebus est, & dici potest esse *spiritus*, ut diximus. Ergo nec illi quicquam supradictorum convenit.

4. Probatur, & explicatur ex Vasquez 3. p. disp. 187. c. 2. *Inter alias proprietates quantitatis, hæc tanquam præcipua recensetur, ut secundum illam unumquodque æquale, vel inæquale dicatur, quod sane provenit ex quantitate, quatenus habet modum illum, seu proprietatem, si quidem ratione illius subditur mensuræ, sine qua æquale, & inæquale nihil dicitur. Licet vero quantitas Christi, secundum essentiam, & modum ipsius, sit cum Christo in Cælo, nihilominus in Eucharistia solum est secundum essentiam, non autem secundum modum. Hinc ea, quæ sunt in Christo aut alio corpore, absolute sine respectu, aut sine proximo fundamento hujus respectus ad locum, ubique cum illo debent esse: ea vero, quæ proxime habent ordinem ad locum, qualis est modus ille, aut sunt fundamentum existendi in loco, qualis est passio quantitatis, secundum quam res æquales, & inæquales loco contineri, & circumscribi dicuntur, non item; & hac ratione cum Christus retineat in Eucharistia quantitatis essentiam, quæ est absoluta a loco, tamen modum illum quantitatis, secundum quem æquatur, & continetur a loco, Eucharistia non habet*. Hæc ibi Vasquez, qui inde bene explicat, quo pacto *corpus Christi cum sit quantum, non occupet locum, & intra parvam quantitatem specierum panis esse possit* totum in toto, & totum in qualibet parte, quia non habet dictum modum quantitatis, & est ibi sicut *spiritus*, seu *Angelus*, & *anima*, quæ est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte ejus. Ex dictis saltem patet, quod sufficit nobis, *nihil prædictorum esse de fide*. Quin imo refert ibidem Vasquez cap. 1. quosdam Theologos docere, *Corpus Christi in Eucharistia non esse quantum*, licet suam habeat quantitatem, & alios etiam docuisse, *esse ibi sine quantitate sua*; quæ falsa quidem sunt, sed sufficiunt ad probandum, *nihil prædictorum esse de fide*; idest non esse de fide Christi corpus sub speciebus, *esse jacens, æquale, grande, crassum, longum, latum, sicut in cruce &c.* cum hæc omnia sequantur quantitatem, & modum ejus supradictum. Sane sumpto saltem termino, *lati, longi, grossi*, ut populi communiter concipiunt pro habente extensionem in ordine ad locum, quis non videt, Christi corpus sub speciebus, nec esse grande, nec latum, aut saltem *nihil horum esse de fide*? Quare frustra blaterant adversi de combustione hostiæ &c. de quibus Vasquez disp. 191. v. g. si comburatur hostia, aut pedibus conculcetur, non propterea quicquam pœnæ patitur corpus Christi: nec comburitur, nec pedibus calcatur, licet sub symbolis contineatur; sicut nec ex eo quod divinitas sit ubique substantialiter præsens, sequitur, cum quid comburitur, aut calcatur, divinitatem comburi, aut pedibus calcari; item ex eo, quod divinitas sit in pane, quem mus, aut canis comedit, non sequitur divinitatem manducari a mure, aut cane; ita nec ex eo quod forte mus, aut canis rodat, aut manducet hostiam seu symbola, & symbola manducentur, sequitur, eos manducare corpus Christi: Et sicut non est indignum divinitatem esse præsentem muri, cani, imo & luto & sordibus, ita nec corpus Christi esse in tali casu comestionis, seu corrosionis symbolorum, præsens substantialiter muri, aut cani, & ventri eorum, transmissione per guttur symbolorum; sicut etiam proportione servata, nec est indignum, esse substantialiter præsens in pixide, altari, aut area inanimatis; & sicut ista non manducant corpus, licet contineant, ita nec canis dicendus foret manducare proprie corpus Christi, licet manducaret symbola, & per illa sit præsentia substantialis, sicut est in ventre & omnibus rebus, præsentia divinitatis substantialis; manducatur enim ab homine corpus Christi, quia recipitur ut signum, *seu ut causa gratiæ*, quomodo non est in pixide, nec foret in ventre canis; quare a cane non dicendum foret *proprie manducari*, ut manducatur ab homine; nec mirum, cum etiam adversariis, si canis manducet frustum panis cœnæ ipsorum, non propterea manducat Sacramentum, quia non manducat qua signum est. Imaginatio nescio quem horrorem facessit in his conspiciendis. Sed missa hæc omnia, cum sint extra fidem, quia extra confessionem nostram, & Tridentinum, sunt facienda.

5. Idem Vasquez disp. 190. refert aliquos Theologos docere, *Christum esse in hoc Sacramento, tanquam in loco per se*; alios Christum in hoc sacramento non esse tanquam in loco, neque habere proprium ubi, & distantiam, sicut nec Angelus, cum est præsens alicui corpori, in quo est, seu loquitur, quod ipse probabilius existimat.

6. Extra fidem, & intra septa scholastica constituendæ sunt hæ aliæ quæstiones; 1. *an Christus prout existens in hoc sacramento videri possit ab oculo corporeo non naturali, sed supernaturali virtute?* Affirmat Vasquez, & probat, *neque* agere, neque pati posse corpus Christi, prout est in hoc sacramento, corporea actione, neque passione. 2. An existentia corporis Christi in sacramento *pendeat ab existentia naturali extra sacramentum*. Et, *an quæcumque imprimuntur Corpori Christi extra sacramentum, necessario comitentur ipsum in sacramento*. De quo disp. 192. 3. Longius amandandum, an corpus Christi possit esse simul in pluribus *locis visibili modo, & secundum extensionem, seu circumscriptive*. 4. Et adhuc longius, an aliud corpus a Christo *possit esse in diversis locis simul, idque non tantum invisibili modo*, & definitive, *sed etiam secundum extensionem*, de quo disp. 189. in qua censet, nequidem corpus Christi posse esse *in diversis locis simul secundum extensionem &c.*

7. Longe longius est a fide, imo falsum puto, *Christi corpus produci de novo, aut conservari* in Eucharistia per consecrationem, quod jam diu productum fuerit in utero Virginis, & conservetur æternum in Cælis: falsum etiam, quod eo adducatur, falsissimum, quod descendat de cælo ad altare, quasi relinquens Cælum, & transiens per medium aerem: commenta hæc tamen fere omnia deludendis populis, Ministri falso doctrinæ fidei Catholicæ adscribunt: quæque Theologi aliquot in iis materiis tenent solum ut *opinionem probabilem*, fidei Ecclesiæ Catholicæ, cui soli subscribere sufficit, hallucinati, aut potius malitiose imponunt Ministri, secessioni, ex qua vivunt, fovendæ in damnum maximum animarum, & pacis Ecclesiæ, ac Imperii. Solum dicimus, corpus Christi *esse præsens sub symbolis* virtute divina: *quia impossibile est mentiri Deum*, Hebr. 6. vers. 18. seu, ut utamur termino Confessionis deviorum art. 16. *fit hoc virtute secreta, & incomprehensibili Spiritus Dei*, seu per ejus omnipotentiam.

8. Secretione hac facta, vix est difficultas ulla, vel ad speciem, qua mori dissideant a nobis adversi: quia habet articulus 36. confessionis eorum: *Credimus, quod virtute secreta & incomprehensibili nutrit nos, & vivificat substantia corporis sui*: si substantiam hanc præsentem animæ substantialiter, quod necessarium est nutritioni, quocumque modo fiat etiam per fidem, tenent indubitanter, quid præpedit eam cognoscere sub symbolis, & corpori nostro? præsertim cum ex eo, quod anima nostra sit præsens corpori nostro, *substantia* corporis Christi nequeat esse vere præsens animæ nostræ, quin sit & corpori. Et pares sunt tum numero tum pondere utriusque præsentiæ substantialis, seu substantiæ difficultates solvendæ, si momentis suis æque, eodemque pondere exacte librentur: sed utcumque sit, *Lutheranorum opinio*, inquit Daillæus Apol. cap. 6. pag. 35. *qui statuunt corpus Domini esse realiter præsens in pane Eucharistiæ, nullum habet venenum, non præjudicat pietati &c.* & pag. 31. *Non præjudicat eorum saluti* ex eorum principiis; non creditum autem devolvit eos ad tartara, ex nostris principiis: quod securius est amplectantur; Daillæo præsertim ipso generaliter pronuntiante Epist. ad Munglatium pag. 72. *Credentem posse suam operari salutem in Ecclesia Romana, & tamen viventem extra ejus communionem, nec bonum Christianum, nec ferendum Civem, nec hominem sensatum haberi posse*. At ex eodem Daillæo possunt suam operari salutem credentes *corpus Domini* esse realiter præsens sub symbolis Eucharisticis, seu hoc credere non *præjudicat* eorum saluti: credant ergo.

§. XII.

De Transubstantiatione.

De hac ita professio nostra: *Profiteor, in SS. Eucharistiæ Sacramento fieri conversionem totius substan-*

stantiæ panis in corpus, & totius substantia vini in sanguinem; quam conversionem Catholica Ecclesia transubstantiationem appellat. Et Trid. sess. 13. can. 2. *Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis, & vini una cum corpore, & sanguine Christi; negaveritque mirabilem illam, & singularem conversionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis, & vini, quam quidem conversionem Catholica Ecclesia aptissime transubstantiationem appellat, anathema sit*. Et cap. 4. quod inscribitur, *De transubstantiatione: Quoniam Christus corpus suum id, quod sub specie panis offerebat, vere esse dixit, ideo persuasum in Ecclesia Dei semper fuit, idque nunc denuo S. hæc Synodus declarat, per consecrationem panis, & vini, conversionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis ejus; quæ conversio convenienter, & proprie a Sancta Catholica Ecclesia transubstantiatio est appellata*. Hæc ibi Concilium, nec plura. Quare ut hæc sunt de fide, quia hæc sunt in professione nostra, & proposita a Concilio generali; ita a contrario nulla alia doctrina de transubstantiatione est de fide Catholica; quia nec in professione nostra, nec in Concilio Tridentino, aut alio generali proposita; licet Ministri ut faveant discissioni, ex qua vivunt, frequentissime varias, & plerasque partim valde exosas populis, partim blasphemas doctrinas fidei Catholicæ ascribant, & imponant. Explicatius hæc dicamus; Quare 1. *Non est de fide*, imo blasphemum, in hoc mysterio transubstantiare panem in corpus Christi, sicut panis, quem comedimus, *transubstantiatur in corpus nostrum*, aut per transubstantiationem fieri, *ut materia panis incipiat esse sub forma corporis Christi*, sicut cum panem comedimus, materia panis per nutritionem incipit esse sub forma corpotis nostri. Probatur 1. Quia non habetur in Tridentino: imo contrarium; si enim id fieret, non fieret conversio totius substantiæ panis in corpus Christi, sed materia illius dumtaxat commutaretur, sicut in nutritione nostra ordinarie fit. 2. Quia si ita esset, Christus esset corruptibilis, augeretur, minueretur, ut fit cum panem comedimus, & mutatur in corpus nostrum. 2. Nec de fide est, *transubstantiationem fieri ex eo, quod de novo producatur corpus Christi, aut conservetur*: etiam supra diximus, corpus Christi in Eucharistia nec produci de novo, nec conservari de novo: *aut saltem per illum modum substantialem, aut accidentalem produci*, quæ productio, conservatio, aut modus substantialis, aut accidentalis, aut per quæ sit incompossibile corpus Christi, aut sanguis cum substantia panis, aut vini, & per illam incompossibilitatem eam expellat, sicque, & hac ratione *transubstantiatio* fiat. Imo corpus Christi, & substantia panis non sunt ex se incompossibiles.

Probatur 1. Quia nihil horum habetur in professione nostra, aut Tridentrino. 2. Quia Vasquez, & cum eo plurimi, falsa esse hæc omnia, & singula variorum Scholasticorum placita demonstrat. Falsum, inquam, esse multis probat disp. 181. Cap. 3. *Transubstantiationem formaliter esse actionem, per quam modus aliquis substantialis producatur*.

2. Cap. 4. & 5. *Transubstantiationem esse conversionem ipsius Christi, seu productionem novam*.

3. Cap. 5. *Transubstantiationem esse novam conversionem corporis, & sanguinis Christi in Eucharistia*.

Et cap. 9. *Prædictum modum conversionis supervacaneum esse ex veritate verborum confrerationis, & ex fine Sacramenti ostenditur*. Quæ sit harum opinionum verior, quanquam falsas has omnes esse arbitremur cum doctissimo Vasquez, non est nostrum hic discutere: sufficit inde probari, longe hæc esse a fide, ex Doctorum omnium nostrorum sententia, quorum nec unus somniavit, aliquid horum esse de fide. Quam ergo calumniose Ministri hæc, & similia fidei Catholicæ imponunt?

3. Nec est de fide, *panem, & vinum per consecrationem annihilari*. Probatur 1. quia neutrum habetur in Tridentino. 2. *Controversia vocum, & non rerum est*, inquit bene Vasquez disp. 183. cap. 1. qui addit: *Nonnulli Scholastici veram transubstantiationem concedentes, docent, panem, & vinum, quæ dicuntur converti, ita desinere, ut vere annihilentur: in hac sententia est Scotus, Ocham, Gabriel, Major; qui inquit, neque de hac re nimium contendendum est, sed unicuique liberum relinqui debet, hoc aut illo modo loqui. Perantiqua tamen*, habet Vasquez cap. 2. *Scholasticorum sententia, quam libenter amplector, est, dici non posse, panem & vinum in hoc Sacramento annihilari*. In cujus probatione fusus est, cap. 2. & 3.

4. Longe longius sunt a fide hæ aliæ quæstiones, quia etiam sunt extra transubstantiationem particularem in Christi corpus, de qua sola agimus, propositæ, & discussæ a Vasquez, qui hæc habet: Primo disp. 82. *An Corpus Christi præsens fieri potuerit huic Sacramento absque conversione panis in ipsum*, variæ sunt Scholasticorum sententiæ, quas fuse refert. 2. Disp. 184. *An quælibet res in quamlibet aliam converti possit*, variæ Scholasticorum sententiæ. Probatur ex regulis datis nihil horum esse de fide.

5. Quid ergo est, & in quo consistit hæc transubstantiatio? Non discedendum a verbis Trident. cap. 4. citatis, & ibi hærendum, *nec sapiendum plus quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*. Addam tamen, quæ conformiter huic capiti habet Vasquez, non quod statuamus, quæ infert, de fide esse, sed sufficit, quo quis sit Catholicus, transubstantiationem hoc modo, aliis si placet refutatis, accipere: porro facillimum erit cuivis subscribere, nullam enim prorsus difficultatem habet, transubstantiationi sic docte explicatæ: *Explosis*, inquit disp. illa 180. cap. 11. *aliorum opinionibus, superest, ut nostram sententiam, quam antiquorum Scholasticorum sine controversia esse censemus, in medium proferamus*.

Ea vero est, rationem formalem transubstantiationis neque esse mutationem, neque productionem alicujus rei, sed relationem quandam ordinis inter substantiam, quæ desinit, & eam, in quam desinere dicitur, ex quo fit, ut hæc conversio, seu transubstantiatio nulli alii mutationi aut actioni omnino assimiletur. Et cap. 12. *Memorandum quod supra diximus, talem esse significationem verborum consecrationis, ut vi significationis ipsorum non solum fiat corpus, & sanguis Christi præsens reipsa sub speciebus, sed etiam desinat substantia panis, & vini; quia cum sint a Christo instituta, & nomine illius proferantur, vera esse debent: vera autem esse non possunt, nisi efficiant corpus & sanguinem Christi præsentem sub speciebus, & destruant panem. Potuit adductio corporis Christi, & desitio panis a Christo fieri alia forma verborum, cujus altera parte significaretur præsentia corporis, & sanguinis Christi, altera vero desitio panis, & vini, ut si Christus, aut Sacerdos nomine Christi diceret*: Hic fit corpus meum, & amplius non sit panis; *vel contra*; Hic non sit panis, & sit corpus meum. *Et de sanguine similiter; quamvis autem tunc idem effectus fieret qui nunc fit, quod attinet ad desitionem panis, & præsentiam corporis, & sanguinis Christi, tamen non fieret eodem modo; neque enim tunc Christus, aut Sacerdos diceretur, adducendo corpus Christi, destruere panem, aut destruendo panem adducere corpus Christi, sed diceretur simul adducere, & destruere: quia eodem modo desitio, & adductio in re ipsa se haberent, sicut etiam in significatione verborum: In significatione autem ita se haberent, ut significatio unius non esset causa significationis alterius, neque ad suam veritatem illam ut quid consequens necessario postularent, sed simul tantum se invicem comitarentur, & per accidens, seu comitanter, ut dicitur, se haberent. sicut in ea forma verborum apparet. At vero in forma, qua nunc utimur ad consecrandum, illa duo sic se habent, ut unum tantum significetur, nempe*, Corpus aut sanguis Christi præsens *(neque enim verba consecrationis significant desitionem panis, & vini, ut patet) ita tamen ut vera significatio corporis, & sanguinis Christi præsentis necessario postulet desitionem panis, & vini: ac proinde desitio necessaria consequatur corpus Christi præsens, prout illis verbis significatur: quo fit, ut Sacerdos utens illis verbis vere dicatur efficere præsens corpus, & sanguinem Christi, & ipso corpore præsente vere significato destruere panem*.

Nam docet bene idem disp. 180. cap. 4. *Accidentia primarie saltem indicant propriam substantiam, quamdiu ibi est, non autem alienam, & ita ostendens quodlibet corpus in quo Deus reipsa est, nemo vere enuntiare potest*; Hoc est Deus: *& si Angelus esset in aliquo corpore, nemo ostendens corpus illud vere, & proprie dicere posset*: Hoc est Deus: hoc est Angelus; *sed ut vere enuntiet, dicere debet*: Hic est Angelus, & hic est Deus, *hoc est, in hoc loco, aut corpore; cum enim pronomen* hoc *demonstrativum directum ad accidentia, quæ sentiuntur, non demonstret illa, sed substantiam sub illis, & propria primarie, imo solum demonstretur; efficitur, ut præsente propria, aliena nequeat demonstrari. E contrario vero si propria substantia sub accidentibus suis non sit, sed aliena, recte etiam, imo necessario aliena demonstratur. Cum igitur Christus postquam accepit panem, vere enuntiaverit, illud, quod sub speciebus offerebat, esse corpus suum; & accepto Calice cum vino, illud, quod sub speciebus illis offerebat, esse sanguinem suum, neque vere hæc verba enuntiare potuerit de ipsa substantia panis, & vini, ut patet, neque de suo corpore, & sanguine naturali, si cum substantia panis, & vini sub propriis accidentibus illis simul manerent, ut probatum est, necessario fieri debuit, ut substantia panis, & vini desineret, & sola substantia corporis, & sanguinis Christi sub illis accidentibus maneret. Prædicta ratio quod attinet ad destructionem substantiæ panis & vini, de qua hic solum disserimus* (nam de præsentia reali satis diximus) *efficacissima*. Uno verbo transubstantiatio nihil addit præsentiæ corporis Christi, *nisi desitionem panis* virtute significationis verborum, seu quo verba Christi sint vera, & nomine transubstantiationis nihil aliud est intelligendum, ut patet ex dictis. *Conversio formaliter*, inquit Vasquez disp. 181. cap. 12. *est demonstratio quæ-*

dam ordinis in re quod desinit relata ad id, quod fuit causa desitionis in hoc Sacramento, quo verba sint vera, *& nihil aliud esse potest præter denominationem ordinis*, & quidem *extrinsecam*, & *solius rationis*, seu præter *relationem*, & *quidem non realem*, sed rationis solius: saltem certissimum est tenere sic transubstantiationem, efficere quo sis Catholicus, quicquid sit de variis opinionibus quorundam Scholasticorum rejectis a nobis supra.

Rogamus te, quæ difficultas, posito quod credatur, corpus Christi realiter esse præsens in pane, seu sub symbolis *Eucharistiæ*, credendi transubstantiationem hanc? Nulla sane.

6. Aut saltem doctrina transubstantiationis sic exposita non est legitima causa secessionis; seu posito ex Daillæo Apolog. cap. 7. quod credere, *corpus Domini esse præsens in pane Eucharistiæ, nullum habeat venenum, nec præjudicet pietati, nec saluti, ne quidem credentis id, dicendum certo, transubstantiationem nullum continere venenum, nec præjudicare pietati, seu saluti credentis illam*; cum ipsa nihil addat reipsa præsentiæ nisi desitionem panis, quo verba Christi sint vera; quæ desitio non potest nisi ab emotæ mentis homine *censeri præjudicare pietati*, seu *saluti*, posito quod credere præsentiam illam non præjudicet. Unde recursus ex alio Daillæi principio supra relato sequitur, nec bonum Christianum, nec ferendum civem, nec hominem sensatum haberi posse in imperio, qui non credit transubstantiationem, ut jam explicatam.

§. XIII.

De adoratione Eucharistiæ.

PRofessio nostra nihil habet distincte de hac adoratione, quod sequatur ex præsentia Christi sub symbolis. Trident. autem de ea expresse sic sess. 13. Can. 6. *Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum non esse cultu latriæ etiam externo adorandum; adeoque nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus secundum laudabilem, & universalem Ecclesiæ sanctæ ritum, & consuetudinem solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, & ejus adoratores esse idololatras, anathema sit*. Et cap. 5. postquam cap. 3. assertum est, *verum Domini nostri corpus, verumque ejus sanguinem sub panis, & vini specie una cum ipsius anima, & divinitate existere*, & transubstantiatione cap. 4. stabilita, docet inferendo cap. 5. *Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles, pro more in Ecclesia Catholica semper recepto, latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim ideo minus est adorandum, quod fuerit a Christo Domino, ut sumatur, institutum; nam illum eundem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes Angeli ejus, Psal. 96. v. 8. Heb. 1. v. 6. quem Magi procidentes adoraverunt, Matth. 27. quem denique in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse Scriptura testatur, Matth. 8. v. 13.* Hoc ergo est de fide, quia propositum in Concilio universali. Unde e contrario sequitur, nihil aliud de adoratione hac esse de fide. Sequitur itaque

Primo: Non esse de fide, imo meram putant calumniam, eamque gravissimam, quod imponit Daillæus doctrinæ Ecclesiæ Catholicæ, eoque majori pœna dignum crimen, quod doctrinam hanc nobis impositam statuat tanquam principem discessioni in religione, & proinde turbationi tum Ecclesiæ, tum imperii in Apol. cap. 9. subscripta ab aliis ministris Maeistrezatio, Brillenckurtio, & Obertioo, & in Epist. ad Munglatium his verbis; *Quæstio est*, inquit, *non quod oporteat adorare corpus Christi in Eucharistia, sed quod oporteat adorare Eucharistiam ipsam, ut inclamo, & protestor in titulo, principio, & medio, & fine cap. 9. Apol. at magnum discrimen est inter has duas adorationes. Hæc ultima defertur certo cuidam objecto subsistenti in loco, quo dirigitur, scilicet substantia velata ab accidentibus panis, & vini, quo fit, ut præsupposito, quod hæc substantia sit quædam creatura, talis adoratio ei exhibita erit necessario servitium illicitum, & prohibitum a Deo: cum tamen prima adoratio sit solum vana, & inutilis, & cadat, ut sic dicam, in nihilum, errans non quod deferatur objecto non adorabili, sicut facit alia, sed in hoc solum quod errore quærat eum, & putet se complecti ibi, ubi non est*. Ita Daillæus ultimam illam adorationem distinctam & aliam a prima, seu duas adorationes subsistentium sub symbolis, quod horremus, nobis affingens. Sed quod talis adoratio *non sit de fide*, patet 1. Quia non habetur in Trident. 2. Nullus nostrorum Doctorum finxit duplicem illam adorationem sic relatam a Daillæo, duorum objectorum subsistentium, seu ultimam, scilicet delatam certo cuidam objecto subsistenti in loco, quo dirigitur, nempe substantiæ velatæ sub accidentibus panis, & vini præter adorationem primam delatam ipsi Christo. Quis Catholicorum dico hæc objecta adorationis sub speciebus somniavit? Nullus sane, & pestifere somniaret; nec adoramus *aliquid subsistens indefinite quicquid illud sit* sub speciebus, sed solum Christum creditum ibi esse: ergo calumniose id nobis adfingit Daillæus. Probatur 3. ex responso doctissimæ Facultatis Theologicæ Parisiensis in hæc verba: Petitur a DD. Doctoribus: Respondeant: *An factum contentum in pag. 63. Epist. D. Daillæi ad D. de Munglat. anni 1634. sit verum. Subsignati Doctores Theologicæ Facultatis Parisiensis respondent, quod factum est falsum, & impositum Ecclesiæ Catholicæ, quæ adorando sanctam Eucharistiam, non credit ibi adorare aliud subsistens velatum ab accidentibus panis, & vini, quam Jesum Christum: dicit anathema iis, qui ibi vellent adorare aliam quamcumque substantiam. Et falso supponitur ab authore plus esse periculi in adoratione Catholici quam Lutherani, quod Catholicus defert adorationem suam objecto non adorabili, & proinde ejus servitium necessario illicitum est, & prohibitum a Deo, cum verum sit, objectum, quod Catholicus ibi adorat, esse Jesum Christum adorabilem ubicumque est, & proinde in Eucharistia, in qua Ecclesia Catholica post consecrationem non cognoscit, nec recognoscit aliam substantiam, quam Jesum Christum; quare nec aliam ibi adorat nec potest adorare. Et si ex inconsideratione aut aliter loco Eucharistiæ propositus foret panis non consecratus, Catholicus non intendit, nec credit adorare, nec posset adorare dictum panem, nec vult eum adorare, nec aliud subsistens quam Jesum Christum*. 18. Aprilis 1643. Subsignati in originali, Jacobus Hennequin, Emmeretz, Perreret du Fresne, de Mine-Chapelas, M. Cantat, Brousse Judas, A. de Mauhy. Quis vel deviorum ferat ministros doctrinam falsam Catholicam imponentes & ea impostura scissionem foventes tam noxiam Ecclesiæ, saluti animarum, & imperio?

2. Haud longa dissimilis calumnia est, cum idem Daillæus præter adorationem Christi sub speciebus fingit Apol. pag. 45. 46. 66. *nos adorare Sacramentum latria absoluta*. Quis Catholicorum fingit *duas adorationes absolutas*, unam *Christi in Eucharistia*, aliam *Eucharistiæ ipsius*, sive *subsistentis* ficti a Daillæo? Et cum dicimus, nos *adorare adoratione absoluta Sacramentum*, intelligimus Christum ipsum sub speciebus, quem *sæpe authorem Sacramenti & Sacramentum*, quod ibi sit tanquam causa gratiæ, solemus nuncupare; alias absit, ut Sacramentum adoratione *absoluta*, quod sine idololatria non possumus, adoremus. Veneratio symbolorum, de qua postea, ut distinctorum a Christo, est omnium nostrorum sententia solum *relativa*, non absoluta. En aliam itaque, vel similem præcedenti imposturam.

3. Non est de fide (imo nec verum) duas adorationes poni a Trident. sess. 13. cap. 5. alteram *Christi*, alteram *Sacramenti*, ut supponit Daillæus. Quia Trident. non habet esse duas. 2. Recte Vasquez disp. 109. cap. 3. *Cum*, inquit, *Trident. de adoratione Sacramenti Eucharistiæ loquitur, atque adfirmat*, latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic Sacramento in veneratione esse exhibendum, *de Christo sub speciebus contento, vel de ipsis ut Christum continent, loquitur; Nam ad ipsum Christum adorationem Sacramenti pertinere multi arbitrantur; imo cum ipse sit res Sacramenti, Sacramentum etiam dicitur, aut saltem species non dicuntur Sacramentum, nisi quatenus sub se corpus & sanguinem Christi reipsa continent*. Hæc recte Vasquez. 3. Probatur, quia habet Trident. *Latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic Sacramento in veneratione exhiberi*. At certum est, cultum illum latriæ esse absolutum, & certum etiam, absolutum non deberi nisi Christo. 4. Quia addit Trident. cultum illum delatum a Magis &c. Quis autem non videt, cultum illum fuisse absolutum Christi ipsius, nec alium? 5. Infert illum ex præsentia Christi adorabilis ubicumque sit. Ergo nulla ibi mentio adorationis symbolorum. Quare Sacramenti nomine adorandi latria absoluta, Christus ipse sub symbolis intelligitur, qui sub illis etiam Sacramentum a nostris sæpe dicitur, quod sit ibi significans, & dans gratiam, uti jam diximus. Ergo saltem falsum est, *de fide esse duas* adorationes poni a Tridentino Christi, & Sacramenti tanquam distinctas, seu ut duas; una & eadem varie, & vario modo exprimitur.

4. De veneratione symbolorum, quæ sine dubio relativa est, non absoluta, non foret quod quidquam diceremus; de illa enim nihil dixit Daillæus, nec ulla est peculiaris difficultas. Vasquez 3. part. disp. 118. cap. 12. docet pluribus, eumdem modum in Sacramenti Eucharistiæ adoratione servandum, quem in imaginum cultu: scilicet corpus Christi in Eucharistia dignum esse adoratione *latriæ*; quod pluribus probat cap. 12. *Quomodo vero*, addit ibidem, *species ipsa Sacramenti* adorentur, seu veneratione dignæ sint, *inter Scholasticos dissensio est, omnes enim eodem modo de speciebus Sacramenti, quod de imaginibus Christi* philosophari debent, cum sit utrobique terminus idem *formalis*, Christus scilicet adoratus; *non est tamen tam fervens affectus reverentiæ erga Christum in imagine, quam in Sacramento* ob ejus in isto præsentiam; *& aliquo signo exteriori majorem hanc reverentiam erga Christum*

stum in Sacramento, quem in imagine indicamus. Species Sacramentales, inquit idem ibidem, *sunt res inanimæ, & secundum se capaces non sunt cultus & honoris, nisi quatenus conjunctæ cum Christo quem continent. Quare adoratio nulla ratione in exterioribus accidentibus sistere potest, sed ad intima penetrare debet; nec adorantur accidentia, sed Christus contentus sub illis.* Relege quæ diximus de imaginum cultu, & hic applica eodem omnino modo: sicut ibi diximus, non esse de fide, imagines nequidem Christi *adorari*, multo minus *latria*, imo vel cultu *religioso* coli, multo minus *eodem cultu* quo prototypon: ita dicimus, non esse de fide species Sacramentales, seu symbola adorari; multo minus cultu latriæ coli, vel cultu religioso, vel eodem culto quo Christus; nec proinde Sacramentum Euchaistiæ sumptum, ut sæpe sumi solet, pro symbolis, signis, & speciebus.

Nec catholicus ullus intendit sic adorare albedinem, & rotunditatem, quam cernit oculis, sed solum Christum, quem non videt, credit tamen ibi contentum. Symbola tamen sicut vestem regis veneratur. Recentiores aliqui putant, inquit Vasquez cap. illo 12. *Gabrielem in ea fuisse sententia, ut diceret, Sacramentum hoc, idest species Sacramentales per figuram synecdochen, hoc est ratione Christi sub eo contenti, non autem proprie adorari*; quod ipsemet Vasquez censet non improbandum.

5. Placet etiam ob multa alia conjuncta addere istud ex Vasquez disp. 109. cap. 4. *Ex affectu latriæ, qui dicitur adoratio, & circa exemplar primo versatur, derivatur nota exterior submissionis, quæ communi modo loquendi dicitur honor, cultus, & adoratio ejus, quod corporaliter contingit, aut coram quo fit, ita ut per illud in prototypon transmittatur; at opus externum laudis, quo laudamus exemplaris excellentiam, opus etiam orationis, & sacrificii, solum dicitur communiter aut laus, aut oratio, aut sacrificium ad exemplar relatum, non ad imagines, & ideo communiter nec ad imagines nec ad res inanimatas, & adhuc per accidens hæc omnia referri, sed coram illis fieri dicuntur. Idem, quod de Imaginibus hactenus diximus, de speciebus, & accidentibus Sacramentalibus dicendum arbitror ob eamdem prorsus rationem. Data opera dixi de speciebus, seu accidentibus Sacramentalibus; nam si de Sacramento loquamur, cum aliquid illius sit Christus ipse, ut supra notavimus, sicut absolute dicimus, ipsi latriam in spiritu exhiberi, sic etiam & orationem, & laudem divinam in sacrificium ad ipsum posse referri hac de causa fatendum est.*

6. Uno verbo, ut eodem honore regio non duplici, aut diverso honoratur rex sine pallio, & cum pallio, aut rheda vectus; ridendumque se aulicis & prudentibus exhiberet, qui regi absque pallio honorem redderet regium, palliato aut rheda vecto denegaret, & stultus omnino judicaretur, si hinc a regia rebellis fugeret, ne palliatum aut rheda vectum colere cogeretur: ita ridendos ne dicam stultos se exhibent devii, dum *Eucharistiam ipsam adorare* idololatriæ inculpant, seu Christum, velut palliatum, & tectum symbolis (quomodo propositum Christum sub speciebus *Eucharistiam*, & Sacramentum *Eucharistiæ* nuncupamus) horrent adorare, & propterea scissionem ab Ecclesia faciunt; neutiquam faciendam licite, seu non esse idololatriam, *si non adoretur corpus Christi in Eucharistia*, seu si Christus, seu extra Sacramentum, seu etiam in Sacramento adoretur, ut habetur in Epist. ad Munglat. pag. 63. jam relata. O singularem stultitiam in hoc præcipue schisma facere ab Ecclesia Romana, quod tamen ex Ministris in hoc maxime fundatur, ut ex Apologia, & Epist. ad Munglat. supra citatis retulimus. Sane Christus seu nudus in præsepi, aut cruce, seu tectus vestibus, seu opertus cælo aut symbolis (quo in statu Christum ipsum Sacramentum Eucharistiæ nuncupamus, & hoc sensu, nec alio Sacramentum hoc latriæ adoramus) eodem prorsus cultu adoratur. Riderent devios doctoresque nostros aulici, si quis hæc regio honori applicara discuteret, & quali honore pallium regis operiens regem aut in vestiario repositum honorandum foret, multis clamoribus digladiaretur.

Spectatum admissi risum teneatis amici, devios acriter, & tam multis decertantes, *quali honore*, seu *species Sacramentales*, quæ sunt pallii, seu opertorii instar, seu Sacramentum, id est species tegentes Christum, & ut includentes Christum, seu Christus sic tectus sit colendus, & an duplex sit honor & præterea alius sit relativus specierum, & qualis.

Vereor & ne aulici cum ista tot subtilitatibus in scholis nostris involvimus, taciti subsannent nos; nec forsan immerito, cum non sine risu exciperentur applicata honori Regio, in quo tamen est eadem omnino ratio, & similes prorsus formari circa illum possint difficultates, & moveri lites.

8. Attamen saltem *si credere, Christum esse realiter præsentem sub Symbolis Eucharistiæ, ejusque Corpus sub iis creditum adorare in Eucharistia, nullum habet venenum, nec præjudicat saluti* illud credentis, & sic adorantis; nemo sanæ mentis potest dicere, *præjudicari saluti, aut venenum aliquod habere* Sacraroenti, seu Eucharistiæ adoratio, & quidem latriæ absolutæ, & summæ, modo a nobis explicato. Unde rursus sequitur, *nec bonum Christianum, nec ferendum civem, nec hominem sensatum haberi posse*, qui dictam refugit *adorationem Sacramento, seu Eucharistiæ* exhibere, ut patet ex dictis.

§. XIV.

De Sacrificie Missæ.

SIC habet professio nostra: *Profiteor, in Missa offerri Deo verum, proprium & propitiatorium sacrificium pro vivis, & defunctis.* Et Trident. sess. 22. Can. 1. *Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum, & proprium Sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit.* Et Can. 3. *Si quis dixerit, Missæ Sacrificium tantum esse laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem Sacrificii in Cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis, & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit.* Hæc ibi de fide, quia proposita a Concilio universali: a contrario nihil sequentium est de fide.

Primo itaque de fide non est, Sacrificium Missæ esse Sacrificium absolutum, & non tantummodo commemorativum, seu relativum, veruntamen verum, & proprium. Sed & quæ sequuntur, in quibus nutant Doctores, ut referam, non sunt de fide. Probatur primo. Quia Tridentinum nihil de his rebus statuit, in quo non deerant viri doctissimi, qui scirent hæc controversa esse in scholis. Probatur itaque

2. Quia hæc controvertuntur etiam inter Doctores Scholasticos, referente Vasquez disp. 222. cujus vel soli capitum tituli sufficiunt nostro intento his verbis.

Oblationem illam, quæ quibusdam verbis fit a Sacerdote, ad rationem Sacrificii nullo modo pertinere, cap. 1. *Neque fractionem, neque distributionem hujus Sacramenti ad essentiam Sacrificii spectare*, cap. 2. *De consumptione Sacramenti comparata cum Sacrificio variæ sententiæ*, cap. 3. *Essentiam hujus Sacrificii in sola consumptione non consistere, neque eam aptam esse, ut ad aliquid horum a Christo institueretur*, cap. 4. *In sola consecratione hujus Sacramenti totam essentiam hujus Sacrificii positam esse in universum probatur*, cap. 5. *Vera ratio Sacrificii in consecratione posita, varie exponitur a Theologis*, cap. 6. *Eatenus solum in consecratione rationem hujus Sacrificii positam esse, quatenus Sacrificium Crucis eo repræsentatur, testimoniis Patrum ostenditur*, cap. 7. *Essentia hujus Sacrificii ex sola mortis Christi repræsentatione, optima ratione colligitur*, cap. 8. *Diluuntur objecta adversariorum*, cap. 9. Ita varii varie sentiunt; proinde nihil horum est de fide. Summa sententiæ Vasquez habetur cap. 8. *Ratio Sacrificii in significatione omnipotentiæ Dei authoris vitæ, & mortis formaliter posita est. Ac proinde si sit oblatio aliqua, per quam absque rei oblatæ immutatione vera, & reali Deus author vitæ, & mortis denotari, & coli possit, vere, & proprie sacrificium dici debet. Hujusmodi autem est consecratio Corporis, & Sanguinis Christi absque reali immutatione ipsius Christi ob solam repræsentationem mortis ejus; illa igitur vere, & proprie Sacrificium erit. Porro autem per solam repræsentationem mortis Christi in consecratione ita significari Deum authorem vitæ, & mortis, sicut per ipsam cruentam mortem Christi, manifestum est; nam commemoratio mortis Christi repræsentat, & quasi præsentem eam facit*, denotat Deum authorem vitæ, & mortis, ac si tunc Christus in honorem Dei reipsa occideretur; atque adeo ad essentiam Sacrificii in universum immutatio rei oblatæ non requiritur, quia *commemorativum* Sacrificium sine ulla esse potest, tametsi ad essentiam Sacrificii *absoluti* necessaria sit, eo quod ratio formalis Sacrificii, quæ est significatio, non in verbis, sed in rebus, qua denotatur Deus author vitæ, & mortis, sine tali immutatione in Sacrificio commemorativo reperiatur.

Est tamen valde observandum, ad Sacrificium commemorativum, quod vere, & proprie Sacrificium dicitur, non satis esse, si solum sit signum nudum mortis alicujus rei nullo modo continens in se rem ipsam, cujus mors repræsentatur, sic enim non diceretur res illa, cujus mors repræsentatur, in Sacrificium offerri, neque vere commemorativum Sacrificium; quin potius signum tantum, & larva Sacrificii esset, & necessario requiri, ut res ipsa, cujus mors repræsentatur, sit signum mortis sui ipsius. V. g. si vera esset sententia hæreticorum, qui negant sub speciebus panis, & vini corpus, & sanguinem Christi, & substantia panis & vini ibi esset, repræsentari quidem posset mors Christi, ut ipsi hæretici etiam concedunt, at Christus in sacrificium non vere, & reipsa, sed tantum in figura offerretur. Nam quo pacto vere, & reipsa in sacrificium offerri dici potest id, circa quod actio Sacerdotis offerentis non reipsa, sed tantum similitudine quadam, & in figura versatur? *Cæterum cum ipsemet Christus sit sub speciebus panis & vini, & circa illum actio Sacer-*

dotis

doris offerentis ipsa ita versetur, ut ipsamet per species panis, & vini ex modo peculiari, quo a Sacerdote consecratur, repræsentet cruentam, & realem mortem sui ipsius, & ea repræsentatione denotet Deum authorem vitæ, & mortis, quamvis non dicatur reipsa, & vere, sed in sola figura, & similitudine, occidi, & mori, tamen vere & reipsa immolari, & in sacrificium offerri dicitur. Hæc Vasquez. Quid facilius creditu *sacrificio vero & proprio*, solum tamen *commemorativo*, non *absoluto* sic explicato?

2. Aut saltem posito, quod *credere*, *corpus Christi esse realiter sub symbolis panis*, *nec habeat venenum*, *nec præjudicet saluti credentis* ex Apol. cap. 7. quis non dicet, *credere sacrificium verum*, & *proprium*, sed *commemorativum*, & explicatum, non habere venenum, nec *præjudicare saluti*? Ex quo rursus deducet, *nec bonum Christianum, nec ferendum civem, nec hominem sensatum haberi posse* in imperio, qui non credit tale Sacrificium: quod sufficit, quo quis sit Catholicus, ut supra diximus in simili.

De *propitiatione*, præter jam relata ex Tridentino, habendum in explicationem ex eodem, quod habet sess. illa 22. cap. 2. *Et quoniam in divino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruente immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruente obtulit, docet sancta Synodus, sacrificium istud vere propitiatorium esse, per ipsumque fieri, ut si cum vero corde, & recta fide, cum metu, & reverentia contriti, ac pœnitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Hujus quippe oblatione placatus Dominus gratiam, & donum pœnitentiæ concedens, crimina, & peccata etiam ingentia dimittit; una enim eademque est hostia, idem nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa: cujus quidem oblationis cruentæ, inquam, fructus per hanc incruentam uberrime percipiuntur: tantum abest, ut illi per hanc quovis modo derogetur. Quare non solum pro fidelium vivorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo nondum ad plenum purgatis rite juxta Apostolorum traditionem offertur.* Hæc ibi. Quare ut hæc sunt de fide; ita nec plura sunt de fide credenda. Sicque quæ blaterant adversi contra propitiationem, facile diluuntur. Itaque

Longe abest, ut sacrificium Missæ sit propitiatorium, sicut sacrificium crucis. Nam illud meritorium fuit redemptionis, seu remissionis peccatorum, & gratiarum omnium, quæ nobis conferuntur, & omne meritum Christi in eo fuit consummatum, & hoc sensu fuit propitiatorium, illud vero esse voluit Christus veluti instrumentum, inquit bene Vasquez disp. 229. cap. 2. quo meritum *passionis suæ nobis applicaretur*, ut & applicatur per sacramenta, per fidem, & per bona opera: & hoc sensu *propitiatorium* est, quomodo etiam fides, & pleraque sunt propitiatoria. Quid facilius creditu tali *propitiatione*? Et quæ ibi derogatio propitiationi sacrificii crucis?

2. Non nisi per *impetrationem* hoc conferre, & proinde non nisi per impetrationem, & *mediate esse propitiatorium*, docet bene Vasquez disp. 128. cap. 2. & 3. ubi probat, *hoc sacrificium non habere vim instar Sacramenti pœnitentiæ*, scilicet immediate, *non modo remittendi mortalia, sed nec venialia, vel conferendi gratiæ, seu justificationis augmentum*: sed *tantum mediate, seu vim impetrandi gratiæ auxilium, quo & a mortalibus, & a venialibus justificari, & in justificatione sua homo crescere possit*; seu impetrandi *spiritum pœnitentiæ, & contritionis, per quam peccata nobis remittuntur*, aut alios sanctos motus animi, per quos *homo* possit crescere in justificatione. Hoc modo, scilicet per *impetrationem*, sunt propitiatoriæ, fides, Oratio &c. sed istæ ex pietate, & honestate operantis; illud virtute rei oblatæ, seu justificationis Christi: eodem modo, scilicet per impetrationem, bona etiam temporalia *salus corporis, liberatio ab ægritudine aliqua, fructus terræ, & id genus alia effectus sunt hujus sacrificii*, quæ etiam oratio impetrat. Quæ ergo difficultas credendæ talis propitiationis, & obtentionis talium effectuum?

3. Non semper certo lege, inquit idem Vasquez eadem disp. cap. 4. *sed aliquando virtute hujus sacrificii obtineri auxilium gratiæ ad justificationem, & bona temporalia, experimenta compertum est.* Et ibidem addit idem: *Nam non semper remittit peccata eo modo, quo supra dictum est per ipsum remitti, neque semper virtute ipsius conferuntur alia auxilia spiritualia, neque semper bona temporalia intuitu illius a Deo impetramus.*

4. *Oblatione hujus sacrificii proxime*, seu immediate, *& semper certoque remitti pœnam temporalem viventium, seu debitam eorum peccatis, & hoc etiam modo propitiatorium esse pro vivis, nulla ratione negari potest*, inquit Vasquez ibidem, & probat. *Quia cum sit causa particularis, per quam nobis applicatur meritum universale passionis Christi, ut ex Trident. retulimus; opus est, ut illi aliquem effectum, sicut etiam Sacramentis, certo tribuamus, tametsi pendeat ex dispositione ejus, pro quo offertur; nullus autem ei tribui commodius potest, quam remissio pœnæ, siquidem reliquos non semper confert* (ut jam ex ipso retulimus). *Reliquum igitur est, ut effectus, quem certa lege hoc sacrificium semper operatur, sit remissio pœnæ jam in viventibus juxta cujuscumque dispositionem* (& hoc etiam nomine est propitiatorium pro vivis, & defunctis) addit tamen: *quamquam ab Ecclesia definitum non sit.* Hoc ergo, quod *certo semper*, seu *certa lege* pœna hæc temporalis remittatur, non est de fide.

5. Disputat Vasquez disp. 229. *Utrum omnes effectus hujus sacrificii* tam pro vivis, quam pro defunctis *dicendi sint ex opere operato, an non. Tametsi*, inquit, *Scholastici omnes, quod attinet ad rem ipsam, eodem modo sentiant, diverso tamen modo loquuntur*, variasque Theologorum opiniones refert cap. 1. *Nec est idem*, inquit, *aliquid nobis donari virtute sacrificii ex opere operato, & certa lege conferri.* Non itaque est de fide, sacrificium hoc prædicta operari *ex opere operato*, nam Trid. nihil habet de hac re, & Theologi diversimode hunc modum loquendi exponunt, de quo ibi fuse Vasquez.

6. De propitiatione ejusdem sacrificii erga defunctos hæc specialiter notanda 1. ex Vasquez disp. 218. cap. 4. *Defunctis sacrificium istud nullo alio modo prodesse potest, quam remittendo pœnam temporalem, ut patet.*

2. Quod autem notavimus supra, *aliquos putare specialiter* de Sacrificio Missæ oblato pro defunctis *non habere tantam efficaciam, ut infallibiliter acceptetur, neque esse aliquod opus quod ex opere operato liberare possit animas defunctorum a pœnis lege certa, & infallibili.* Et Vasquez ibidem cap. 4. *Sotus*, inquit, Canus, & Corduba censent, Sacrificium Missæ circa vivos certa lege semper operari remissionem pœnæ; circa defunctos vero existentes in purgatorio, non item, sed illis solum ad hunc effectum valere per modum suffragii; vocant autem per modum suffragii, quod solum prosit, prout Deo placuerit illud acceptare, neque certa lege statuerit propter illud defunctorum pœnas remittere; sic arbitrantur effectum sacrificii Missæ circa defunctos non esse ita certum, sicut circa vivos.

7. Longissime est a fide, valorem hujus sacrificii esse infinitum, de quo Vasquez disp. 130. Cujus caput 1. inscribitur: valorem, & virtutem hujus sacrificii finitam esse, non pauci Theologi autumant.

8. Hac secretione facta doctrinæ fidei ab ea, quæ non est de fide, quam facile est credere, Sacrificium Missæ esse propitiatorium pro vivis, & defunctis? Patet etiam ex ea, quam multa ministri affingant falso doctrinæ fidei Catholicæ, schismati & divisioni, ex quo vivunt, fovendo.

9. Sed esto, difficultas aliqua maneat, saltem doctrina hæc fidei sic exposita *nullum habet venenum*, nec *præjudicat pietati, & saluti credentis illam*, posito quod credere *Corpus* Christi esse realiter præsens in panis Symbolis, nullum habeat venenum: Unde rursus sequitur; *nec bonum Christianum, nec ferendum civem, nec hominem sensatum haberi posse* in imperio, qui huic doctrinæ non subscribit.

§. XV.

De Papa, ejus primatu, & authoritate.

Confessio nostra hoc solum habet: *Sanctam Catholicam, & Apostolicam Romanam Ecclesiam omnium Ecclesiarum Matrem & magistram agnosco: Romanoque Pontifici B. Petri Apostolorum Principis successori, ac Jesu Christi Vicario* veram obedientiam *spondeo*, ac juro. Ex Trident. sumptum sess. 25. in quo nec plura: *Sancta Synodus Pastores omnes obtestatur, ut illa omnia, quæ Sancta Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum Mater, & magistra statuit, quibuscumque fidelibus sedulo commendent, omnique diligentia utantur, ut illis omnibus sint obsequentes*; & in singulis fere sessionibus habetur; *In Tridentina Synodo præsidentibus tribus Apostolicæ sedis legatis.*

Sed explicatius in Concilio Florentino in definitione Synodi, *Definimus, Sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Romanum Pontificem successorem esse B. Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem, & Doctorem existere, & ipsi in B. Petro pascendi, regendi, ac gubernandi universalem Ecclesiam a Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis œcumenicorum Conciliorum, & in Sacris Canonibus continetur.* Hoc ergo est de fide, quia propositum a Concilio universali: sed nihil aliud est de fide, nec aliter, quia neutiquam propositum a Concilio universali, hoc præsertim, in quo Græci & Latini consederunt, & exactissime potestas hæc fuit a Græcis præsertim discussa.

Quare 1. Non est de fide, Pontificem Romanum docentem aliqoid, sive in Concilio particulari, sive in Synodo provinciali, etiam cum alloquitur totam Ecclesiam, seu cum ex Cathedra, ut ajunt, loquitur, dum extra universale Concilium doceat, *esse Judicem supremum controversiarum*, aut esse infallibilem, nec quod sic definitum foret, esse de fide, nisi aliunde sensus totius Ecclesiæ consta-

eat

ret. Probatur 1. quia id non habetur in Trident. aut Florent. aut in ullo Concilio universali, quinimmo in professione nostra, & in Tridentin. sess. 4. de sola Ecclesia dicitur: *Cujus est judicare de vero sensu, & interpretatione sanctarum Scripturarum*. 2. Quia nullus Doctorum hucusque, nec ipse Bellarminus id esse de fide catholica censuit. 3. Quia inter Doctores Catholicos varii varia sentiunt, ut relatum supra etiam ex Bellarmino T. 1. de Rom. Pontif. lib. 4. cap. 2. ubi *Secunda opinio est*, inquit, *Pontificem, etiam ut Pontificem posse esse hæreticum, & docere hæresin, si absque generali Concilio definiat, & de facto aliquando accidisse. Hanc opinionem secuti sunt aliqui Parisienses, ut Gerson, & Almain, Castro, & Adrianus VI. Papa. Qui omnes non in Pontifice, sed in Ecclesia, sive in Concilio generali tantum constituunt infallibilitatem judicii in rebus fidei. Et hæc opinio*, addit ipse Bellarminus, *non est proprie hæretica; nam adhuc videmus ab Ecclesia tolerari, qui illam sententiam sequuntur*. Quod autem ipsemet durus censor subjicit, *tamen videtur omnino erronea, & hæresi proxima*, non satis firmo fundamento dicit; sed potius probabilis est illa opinio, tum ob auctoritatem tantorum Doctorum, etiam Adriani VI. Papæ (nondum tamen provecti ad illam Sedem, cum hæc scripsit) qui rexit Ecclesiam paulo ante Tridentinum, tum quia in Tridentino nihil de hac re dictum. Denique si quid rationes Bellarmini valerent, probarent, Papam, etiamsi aliquid solus definiat, aut solum opinionem suam declaret aliis, aut particularibus solum, non toti Ecclesiæ respondeat, infallibilem esse, quæque sic docens pronunciat, esse de fide; quæ tamen ipsemet Bellarminus negat, & concedit, Papam in his casibus *posse errare, & de facto errasse*, ut retulimus supra: quia Testimonia allata a Bellarmino loquuntur universaliter, ut patet ex eorum relatione etiam ut facta a Bellarmino. Ergo si quid probarent, contra Bellarm. probarent.

Quæret forsan aliquis, quid in hac quæstione probabilius censeam? Respondeo, quæstionem hanc diversionem esse a proposito nostro; nec proinde mihi illi respondendum esse: Doctorem solum ago Catholicum, non Scholasticum. Cum itaque nihil de hac re doceat Ecclesia, nec ego debeo quidquam docere, nec devius, quo Catholicus fiat, quicquam scire; abstrahat ab his quæstionibus, seu ignoret hæc, sufficit illi quo sit Catholicus. Addo tamen ex abundanti, liberum illi esse utramvis, prout placuerit, quippe nullo fidei præjudicio, sententiam sequi utpote probabilem utramque: sed utcumque sit, verissimum est, id quod manat a Sede tantæ authoritatis, esse cum magna veneratione suscipiendum. Fuse hæc jam diximus, & statuimus supra.

2. Non est de fide, Papam esse supra Concilium universale, seu supra Ecclesiam totam reliquam, seu ipso capite semoto; sicut nec etiam Concilium, aut totam Ecclesiam reliquam esse supra Papam, seu quocumque modo quæstio bene proponatur. Probatur 1. quia nihil horum habetur in professione nostra, nec in Conciliis universalibus Tridentino, Florent. aut aliis. 2. Concedit id expresse Bellarmin. ipse jam supra relatus: *Non sunt*, inquit, T. 1. de Concil. lib. 2. cap. 17. *proprie hæretici, qui sentiunt, Pontificem non esse supra omnia concilia, & supra Ecclesiam universam, ita ut nullum in terris supra se judicium agnoscat*; & fatetur dubium saltem esse, *quod Lateranense ultimum Concilium, sub Leone X. sess. 11. id definierit proprie ut Decretum fide Catholica tenendum*. 3. Probatur, & explicatur magis, quia variæ de re hac sunt Doctorum sententiæ, etiam referente Bellarm. Tom. de Concil. l. 2. cap. 14. quod vel solum sufficit probando, id non esse de fide Catholica, cui solis pelliciendis deviis scribimus. Sic itaque habet Bellarm. cap. illo 14. *De proposita quæstione tres invenio Doctorum sententias. Prima est, Concilium esse supra Pontificem. Id quod asserunt Cardinalis Cameracensis, Joannes Gerson, Jacobus Almainus, & alii nonnulli in suis Tractatibus de potest. Eccles. Item Nicolaus Cusanus Panormitanus, & Magister ejus Card. Florentinus. Item Abulensis, & quidam alii* (locis a Bellarmino relatis.). *Ut autem hæc sententia intelligatur, notandum est, duo esse fundamenta hujus opinionis. Primum est, Papam non esse proprie caput Ecclesiæ universæ simul congregatæ. Id quod in eodem modo non intelligunt hæretici, & alii authores: hæretici enim volunt, Papam nullo modo esse caput Ecclesiæ totius, sed tantum Episcopum suæ Ecclesiæ particularis, ad summum Patriarcham Occidentis; at alii authores docent, Papam esse caput, & Pastorem singulorum Christianorum, & singularum Ecclesiarum si seorsim sumantur, non autem totius Ecclesiæ simul congregatæ in Concilio generali; tunc enim Ecclesia accipit quasi formam Corporis, & tota potestas, quæ erat sparsa in variis membris, uni unitur; ita ut comparare Papam cum cæteris Christianis seorsim sumptis sit comparare membrum nobilissimum cum minus nobili: at comparare Papam cum Concilio sit comparare partem cum suo toto, & proinde minus cum majore. Et ne dicamus, Concilium sine Papa non esse totum perfectum, sed corpus sine capite, addunt secundum fundamentum, quod est, supremam Ecclesiasticam potestatem esse tam in Concilio, quam in Papa; sed in Concilio principalius, immediatius & immobilius: dicunt enim, Christum immediate omnem potestatem solvendi & ligandi tribuisse Ecclesiæ, & cum Ecclesia semper duret, immobiliter in ea semper manere hanc potestatem. Quia tamen non potest Ecclesia semper congregata manere, & exercere hanc potestatem per se, instituit Christus summum Pontificem, tanquam instrumentum generale ad omnes actiones Ecclesiæ, & in eo posuit hanc potestatem summam, ut eam exerceat nomine Ecclesiæ. Differunt quidem inter se hi authores; quod aliqui ponant hanc potestatem formaliter, & subjective in solo Pontifice, in Ecclesia autem ponunt eam ut in fine, quia est propter Ecclesiam & ut in regulante, quia Ecclesia est regulare, & dirigere Papam, cum ipsa non possit errare, Papa autem possit; ac denique, ut in supplente, quia deficiente Papa propter mortem naturalem, civilem, Ecclesia supplet ejus officium. Alii vero volunt esse formaliter, & subjective principaliter in Ecclesia, instrumentaliter in Pontifice, conveniunt tamen in eo omnes, ut doceant hanc potestatem immediate in Ecclesia, & proinde mortuo Papa, vel deposito, vel nolente adesse Concilio, Concilium non propterea esse corpus imperfectum, sed perfectum, & habere potestatem Papalem definiendi de fide, sanciendi leges, dandi indulgentias &c. Ex quibus deducunt, Concilium esse supra Papam, & posse ipsum judicare, & punire, & idem esse quærere, an Papa sit major Concilio, ac si quæreretur, an pars sit major sua tota. Denique volunt, Papam esse in Ecclesia id, quod est Dux Venetiarum in Rep. Veneta, vel Magister Generalis in aliqua religione; constat enim, Ducem Venetum esse supra singulos Magistratus, & esse supra singulos Senatores, & Civitates Venetas, non tamen supra totum Senatum simul collectum; & quando moriatur Dux, certum est totam authoritatem, etiam Ducalem esse in Senatu. Quomodo etiam Magister Generalis est supra singulos Religiosos etiam Priores, & Provinciales, tamen non est supra congregationem generalem, cum ei parere debeat, non imperare. 2. Opinio est aliquorum Canonistarum, qui volunt quidem Papam esse supra Concilium, & a nemine judicari posse invitum; tamen posse ipsum sese subjicere Concilio, & dare illi supra se potestatem; & si hoc fecerit, acquiescere debere sententiæ Concilii, etiam si de ipsius depositione agetur. Ultima sententia est fere communis, quod videlicet Papa adeo sit supra Concilium, ut non possit etiam se subjicere ejus sententiæ, si proprie de sententia coactiva agatur. Ita Turrecremata, Cajetanus, Ferrariensis, Turrianus, Sanderus &c.* Hæc Bellarminus; quare nihil horum est de fide, hoc ipso quod varii varia sentiunt, nullo hæreseos insimulante dissidentes a propria sua sententia: *Quæstio hæc*, inquit Bellarminus de Concil. lib. 2. cap. 13. *exorta est tempore Concilii Pisani, Constantiensis, & Basiliensis; cœperunt Patres quærere, an tenerentur obedire Pontifici, an Pontifex potius teneretur obedire ipsis, id est generali Concilio, tum plurimi in eam iverunt, ut Concilium esset supra Pontificem; usque ad hanc diem quæstio superest etiam inter Catholicos*. 2. Quod omnes hæ opiniones, & prima etiam, sint probabiles, & proinde cuivis liberum sit, etiam nunc absque ulla censura, quam velit, sequi, & proinde amplecti si vult *primam*. Probatur 1. ex auctoritate tam gravium Doctorum, qui eam secuti sunt, Gersonis, Almaini &c. 2. Ipsamet suis librata ponderibus, ut audivimus expositam referente ipso Bellarm. per se satis prudens apparet, & in natura corporis, & capitis fundata. Ergo probabilitate non caret. Et bene Vasquez disp. 62. cap. 4. *Quando videmus fundamenta omnia, & rationes Doctores opposita sententiæ vidisse, & considerasse, & ad eas aliquo modo respondisse, nec eis convictos fuisse*, probabilem manere sententiam illam judicare debemus. 3. Ex exemplo Magistri Generalis, quod clarum est, nec enim refert a quo Papa habeat potestatem tanquam a causa efficiente; nam causa efficiens non mutat rationem formalem capitis comparati cum corpore. 4. Nihil habet Bellarm. quod facile solvi non possit; nam nec Testimonia tot Conciliorum, ne quidem verba Lateranensis ultimi sess. 11. relata a Bellarm. nec Patrum, quos producit, quidquam sonant expresse contradictorium primæ illi sententiæ, ut ex lectione patet. Omnia & singula solum probant, quod de fide est, & habetur in fide Concilii Florentini, *Papam esse caput Ecclesiæ*; nec quicquam de contentis in prima sententia damnant, nisi ad summum per consequentias deductas inde a Bellarm. quæ non sunt Conciliorum aut Patrum, & facile est cuivis eas negare. 5. Vel solum Synodi Florentinæ, & Tridentinæ super has difficultates non ignotas Episcopis, & Theologis silentium testimonium videtur positivum probabilitatis retinendæ pro illa prima sententia; cur enim post tot hac de re motas

quæ-

quæstiones in Conciliis Constantiensi, & Basileensi siluerunt? Quare sine fundamento sufficienti pronunciavit Bellarminus, *a temeritate magna excusari non posse, qui primam illam tenent* opinionem, & contrariam *esse fere de fide*; & ejus propositio censura potius digna foret, qui sic tali audet censura notare Doctores tam graves, quos ipsemet pro prima illa sententia citavit, Cardinalem Cameracensem, Almainum, & Patres omnes Concilii Constantiensis, & Basilien. etiamsi spectentur ut particulares Doctores, cum præsertim post hæc tempora nullum Concilium generale contrarium pronuntiaverit, ut jam diximus. In Concil. Constantien. T. 3. pag. 849. sess. 4. sic habetur: *Declarat Synodus, quod ipsa Synodus generale Concilium faciens Ecclesiam Catholicam militantem repræsentans, potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet, cujuscumque status, vel dignitatis etiamsi Papalis existat, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad fidem, & extirpationem schismatis, & reformationem generalem Ecclesiæ Dei in capite, & in membris*. Idem in Basil. sess. 32. & 38. habetur. Nonne tot Patrum Constantiensium, & Basileensium authoritas sufficit fundandæ huic doctrinæ saltem probabiliter? Equidem Vasquez, & omnes fere Theologi docent, *probabilem eam* opinionem dici, & esse, *quæ suos habet* authores & patronos doctos, & prudentes, qui eam ut probabilem amplectantur, 1. 2. disp. 62. cap. 4.

Quod si quis quærat, quid mihi videatur probabilius? Respondeo, ut respondi in simili de infallibilitate Papæ: sed neutram harum quæstionum pluribus licet agere.

3. Longe longius abest a fide *potestas indirecta Papæ in temporalia, seu Pontificem* ut Pontificem, etsi non habeat ullam mere temporalem potestatem, *tamen habere in ordine ad bonum spirituale summam potestatem disponendi de temporalibus rebus omnium Christianorum, & proinde posse mutare regna, & uni auferre, & alteri conferre tanquam summum Principem spiritualem, si id judicet ad salutem animarum necessarium, aut posse abrogare leges Principum, aut condere*. Probatur 1. Quia nihil horum habetur in professione nostra, aut Tridentino, aut alio universali. 2. Nullus Doctorum id dicit esse de fide, ne quidem Bellarmin. 3. Ignora hæc fuisse omnia Partibus, & Conciliis primorum sæculorum evidens est; nec enim Papæ Liberius Constantium, Damasus Valentem, & nec idem Liberius Julianum etiam apostatam regno deponere vel cogitarunt. 4. Ne quidem omnes praxes Ecclesiæ universalis sufficientes sunt fundando articulo fidei, ut supra diximus, quod releget lector, & his applicabit: multo minus praxes recentiorum aliquot Pontificum: sufficit praxi quod fundetur in opinione probabili ex judicio sic agentis & aliorum multorum, ut ibidem adnotavimus. Hinc contra hanc praxim possunt esse opiniones probabiles. Sane in hac materia præstaret silentium loquacitati, eo præsertim quod cum occurreret occasio, parum ad rem referret discussio hujus quæstionis speculativæ, cum facile foret solum *minorem propositionem* discutere, scilicet, deposito contendente hic, & nunc non esse sufficientem causam depositioni, quidquid sit de generali illa potestate; certum enim inter omnes est, saltem nonnisi ex gravissima, & justissima causa depositiones has esse attendendas; & qui in tali casu non præstaret armis, lite de facto caderet inteotata; & meo quidem judicio crimini deberet esse particularibus de his statuendo quidquam pronunciare, cum sit semina discordiarum inter Papam, & Reges bene consentientes spargere. Ob quas etiam, vel similes rationes præstat nec de duabus præcedentibus quæstionibus agere. Satius est sequi Concilium Tridentinum, quod de his omnibus siluit; nec sapere plus quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, Paulo id prudenter admonente Rom. 12. 3.

§. XVI.

De Judice controversiarum.

SIC habet professio nostra: *Sacram Scripturam juxta eum sensum, quem tenuit, & tenet S. Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu, & interpretatione sacrarum Scripturarum, admitto, nec eam unquam nisi juxta unanimem consensum Patrum accipiam, & interpretabor*. Et Trident. sess. 4. *Decernit Synodus, ut nemo suæ prudentia innixus in rebus fidei, & morum ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium sacram Scripturam ad suos sensus contorquens contra eum sensum, quem tenuit, & tenet S. Mater Ecclesia*, cujus est judicare *de vero sensu, & interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat*. Hæc, nec plura Concilium. Quare ut doctrina his contenta est de fide, & quod ibi præscribitur sequendum, quia proposita a Concilio universali; ita a contrario nihil aliud est de fide in hac materia, nec oportet plus sapere quam sapuit Concilium. Itaque

1. Ut Concilium abstinuit a termino *infallibilitatis in Ecclesia* etiam universali in doctrina fidei, & morum, ita licitum cuique ab eo abstinere. Quinimo ut utile est uti hoc termino, quippe apprime significativo, tum in Scholis, cum in Concionibus erudiendo populo; ita præstat abstinere in collationibus cum deviis.

1. Quia terminus iste non est *Conciliaris*; non enim in ullo Concilio reperitur, ut nec in Scriptura; cur ergo eo præsertim exoso adversis utemur? Difficiliorem eis reditum ad Ecclesiam sic reddemus, & probationem ejus, quod injecerimus? *Transubstantiationis* nomine utitur Tridentina Synodus sess. 13. Can. 2. & cap. 4. eo itaque nobis utendum, & non solum res eo significata credenda: at non usa est termino *infallibilitatis*; nec nos ergo utamur, ne sapientiores in fidei rebus simus Concilio. Et si quid devius sentiendum sciscitetur, respondeamus, sufficere illi obvolvere id silentio, & ignorare id posse, quod Tridentinum non docuit.

2. Res significata per ipsum terminum est de fide, dummodo nihil aliud eo termino significetur, nisi quod habet Tridentinum, *Ecclesiæ esse judicare de vero sensu Scripturarum*, & de qualibet mota controversia, eique assentiendum, & ejus sensum admittendum, quæ nunquam errat ob assistentiam Spiritus Sancti ei promissam, Jo. cap. 14. 16. 26. & cap. 16. 13. qui errare non potest; nam impossibile est mentiri Deum, Hebr. 6. 18. Si quid aliud Scholasticus nomine *infallibilitatis* significet ut sæpe sæpius inquirit subtiliter, non *erit de fide*, quicquid illud sit sive certissimum, sive probabile, & subtilitatis Scholæ proprium, nec simplicitati fidei aptum, Scholis denique continendum, neutiquam deviis in castra Catholica reducendis proponendum; & si quærunt illi, quid in hac re sit illis sentiendum quo fiant Catholici, respondendum, silentem de iis Ecclesiam debere imitari, & sine præjudicio fidei hæc posse ignorari, *non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*, *Rom.* 12. 3. Nos Ecclesiæ nomine nihil debere docere nisi quod docuit; cum in castra Catholica transierit, nos illum, si sequi libuerit, in Scholas ducturos, & subtiliora esse docturos. Sane similis, vel fere similis est hæc quæstio illi Scholasticæ, *an prædestinatus possit damnari, & reprobus salvari*. Ut enim Ecclesia non est Ecclesia, nisi habeat assistentiam Spiritus Sancti qui est *infallibilis*, & proinde Ecclesia per ipsum est infallibilis; ita prædestinatus non est prædestinatus, nisi cum *prædestinatione*; itaque sicut posita illa, seu ut loquimur in Scholis in *sensu composito*, quia Deus non potest non perducere ad effectum quod statuit, *non potest damnari*; *in sensu* tamen *diviso*, ut loquuntur nostræ Scholæ, *potest* damnari; ita Ecclesia in sensu diviso posset errare; sed in tali casu non foret Ecclesia, sicut in simili casu non foret *prædestinatus*; *in sensu vero composito non potest errare*. Sed quis non videt, hæc nimis subtilia, esse extra septa fidei, & proinde continenda intra Scholas? Contineamus ergo nos intra terminos Tridentinos, nec aliud tanquam de fide proponamus: facillima sane erit probatio dogmatis nostri sic propositi, & ei facile devius subscribet. Cur viam reditus sentibus, & dumetis obsidemus, ne facilis sit reditus?

3. Non est de fide, Deum vel Scripturas non esse *Judicem controversiarum, sed Ecclesiam solam*; imo proclamandum, quod pellicit devios ad nos, *Deum esse primum, & summum Judicem* & quidem *potiorem* Ecclesia; quippe cum illa contineat verbum Dei, hujus locutio sit humana, seu hominum. Probatur 1. Quia nec professio nostra, nec Tridentinum denegat Deo, vel Scripturæ hanc dignitatem Judicis. Imo Christus Jo. 12. 48. *Sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die*. Ut & Jo. 7. 5. *Lex nostra judicat hominem &c.* Et bene Suarez Tract. de Fide disp. 5. sect. 2. *Regula fidei est vel inanimis, vel viva animata: prior est Scriptura, & traditio; viva, & loquens est Ecclesia, Concilium generale, & Episcopus Romanus*; & ita resultant quinque Regulæ. Idem repetit sæpius sect. 3. 4. 5. 6. 7. 8. ubi indiscriminatim Scripturæ, seu verbo Dei, & Ecclesiæ judicium de controversis adscribit, & cum eo alii Theologi post Augustinum lib. de Unit. Eccl. cap. 2. & alios Patres frequenter. 3. In more positum est dicere litigantibus, *lex judicabit*. Quidni ergo idem dicemus de Scriptura? 4. Quod subtilius dicimus in Scholis, legem esse *regulam*, ex qua *Judex judicat*, legem autem proprie non judicare, quia non potest audire contendentes, unaquaque parte ad se eam attrahente: ita Scripturam: est extra simplicitatem fidei, & proinde non est cum illa subtilitate de fide, sed intra septa Theologiæ coercendum.

4. Non est de fide, ut jam diximus, Papam extra Concilium generale esse *Judicem* summum controversiarum: nec etiam extra illud *esse infallibilem in judicia ferendo de rebus fidei, aut morum*. Patet, quia nec est in professione nostra, nec in Trid., & hæc jam ostendimus. *Atque hæc satis de regula fidei, & secretione, ex ea doctrina fidei Catholicæ a Scholastica, quibusvis opinionibus, & popularibus erroribus in omnibus controversiis hoc seculo motis.*

VIN-

VINDICIÆ LIBRORUM DEUTERO-CANONICORUM VETERIS TESTAMENTI,

In quibus Traditionis & CONCILII TRIDENTINI mens de eorum authoritate accurate elucidatur

AUCTORE

UNO E CANONICIS REGULARIBUS CONGREGATIONIS GALLICANÆ.

PRÆFATIO.

ATIS mihi innotescit, fuisse inter viros Catholicos, qui Heterodoxorum sententiæ de Veteris Testamenti Deutero-Canonicis refellendæ singularem dederunt operam: hos inter eminuit Melchior Canus, qui lib. 2. cap. 9. 10. & 11. diligenter omnia conquisivit, quæ ab Eckio, Cochlæo, Pighio in divinam Judithæ, Tobiæ, cæterorumque Deutero-Canonicorum authoritatem disputata sunt. Ab eo tempore, quo vixit Melchior Canus, fuerunt qui diligentius rem pertractavere: occurrunt animo Sixtus Senensis in Biblia Sacra lib. 1. & Joannes Harlemius e Societate Jesu Theologus, qui brevius, sed tamen Cano copiosius recensuerunt testimonia Conciliorum, & Patrum de libris Canonicis edita; succedunt Andradius defensione fidei Tridentinæ lib. 3. & Stapletonus lib. 9. Hic de cælesti Deutero-Canonicorum origine docte quidem disseruit, sed paulo generalius: fuit enim vir eximiæ eruditionis, sed horrens ad turbam nominum; quocirca seriem traditionis sæpius corripuit, ut in profundis, & doctis ratiociniis expatiaretur. Bellarminus, qui non minus doctrina, quam purpura enituit, professus est in totius operis sui præfatione, se in unum collecturum, quæ varie de controversiis dispersa sunt, ut ex omnibus unum doctrinæ corpus integrum, suisque numeris absolutum existeret: id sane peregit, ubi Veteris Testamenti Deutero-Canonicorum canonicam authoritatem adversus XVI. sæculi hæreticos propugnavit.

Tot eximiis Theologis, qui olim inter alios innumerabiles, in tuenda nostrorum Deutero-Canonicorum inspiratione, ore, & calamo desudarunt, adjungere juvat plurimos, quos ex variis vitæ conditionibus nostra ætas tulit ingenio, & doctrina notissimos: e regia Scientiarum Academia clarissimum Hamelium: e Facultate Theologica Parisiensi celeberrimum Eliam Dupin: ex Benedictinorum Ordino illustrissimum Matthæum Petit-Didier: e schola Sancti Thomæ peritissimum Alexandrum: doctissimos e Sancti Francisci Discipulis Joannem de la Haye, & Frassenium: e Minimorum familia (hoc illi nomen præ modestia sibi vindicant, quod numquam alias sortirentur) non minimum inter eruditos Mersenium.

Potuissem ego conquiescere in eruditis tot Theologorum curis, tanquam qui divinam Deutero-Canonicorum authoritatem feliciter, & non vulgari cum laude sustinuerint: ut tamen sua cuique est pugnandi ratio, & in bellis literariis varium armorum genus: sic veniam facile impetravero a Lectoribus qui magnum rei momentum considerate expendent, si ego quoque hic virium mearum periculum faciam; atque hujus Causæ Vindicias variata instruendas methodo repetam: tum quoque novis agam, & urgeam argumentis; faciam ego primum ut Judæorum, & hæreticorum varii Canones de scripturis Veteris Testamenti in conspectum prodeant: quippe cum nuda hæreticorum dogmatum imago proponitur, facilius difficultatum, quas illi adversus fidem orthodoxam facessunt, cognoscitur vanitas.

Accedam deinde ad varias Scripturarum Versiones, quæ mihi primum suppeditabunt argumentum, quo divina nostrorum Deutero-Canonicorum authoritas demonstretur: nemo nescit eam esse Versionum utilitatem, ut Ecclesiarum, quæ eas adhibuerunt, repræsentent sententiam.

3. Geminum e Patribus in Deutero-Canonicorum gratiam argumentum eruam; unum quidem ex iis, qui Tobiam, Juditham, cæterosque ejusdem ordinis libros in Scripturarum Catalogo distincte collocarunt; alterum vero ex aliis Patribus, qui licet illos in Canone expresse non constituerint, eos tamen ut divina authoritate præditos conspexerunt: discrimen enim aliquod statutum olim est inter librum divinum, & librum Canonicum: nec erit hujus discriminis ardua, nec jejuna demonstratio. Opus itaque, studiosis, saltem rudioribus, haud ingratum me facturum arbitror, si sparsas SS. Patrum sententias de divina Veteris Testamenti Deutero-Canonicorum authoritate in unum compingam; eorumque dicta, quæ aliorum aciem, aut diligentiam effugerunt, in luce paulo majore collocem.

4. Non existimavi infirmum illud argumentum, quod e Missalibus peteretur: sic illud adornare placuit. Semper e Scripturis sacris, non ex aliis libris desumptæ sunt lectiones, quæ in Missis celebrandis recitandæ præcipiuntur: porro e nostris Deutero-Canonicis usu antiquissimo in Missas transmissæ sunt lectiones; ergo nostri Deutero-Canonici inter Sacras Scripturas locum aliquem sibi vindicant. Nemo, opinor, otiosam hanc spernendamque probationem duxerit: Missalia

etenim non sunt unius Doctoris vox, sed omnium Ecclesiarum, quarum usui consecrata sunt.

5. *Stabilita Veteris Testamenti Deutero-Canonicorum authoritate divina, ad certamen, quod adversus eosdem Codices duobus fere ab hinc sæculis perennat, descendam.*

Nunc animis opus, Ænea, nunc pectore firmo.

Norunt enim omnes quibus animis, quo heterodoxorum consensu isti ad impugnandos veteris Testamenti Deutero-Canonicos exarserint. Toto, ut ita dicam, hæreseos corpore pugnatum est; Ministrorum scriptis, Confessionibus Civitatum, Pseudo-Synodorum decretis. Hæreticos, qui nostris Deuterò-Canonicis bellum induere, singulos in hoc Opusculo non appellabo; nonnullos duntaxat, qui principem inter eos locum obtinent, aggrediar; horum opera prius in nostra Præfatione delineare mihi liceat.

Exeunte Sæculo XVI. Guilelmus Witacherus Anglo-Calvinista disputationem edidit adversus nonum Stapletonis librum de Scripturis Canonicis: Calvinistis ita arrisit, ut non Cantabrigiæ solum ipsis plaudentibus, sed & Herbornæ in Germania typis Christophori Corvini excusa prodierit. Coacervavit Witacherus argumenta plurima partim falsa, & ludicra, partim vulgaria explicataque sæpius, ut vel ab imperitis lectoribus laudem, & admirationem exprimeret, vel multiplicibus excutiendis rationibus, ac dissolvendis, moras, & quasi compedes adversariis injiceret.

Rainoldus Academiæ Oxoniensis Theologus adversus nostros Deutero-Canonicos scripsit longum, & verbosum opus: constat gemina parte spisso admodum volumine comprehensum. Tumet consarcinatis ubique Scriptorum profanorum pannis, quos identidem cæspitante memoria citat: infinitis obseptum est Philosophorum tricis, & quæstionibus, quæ Dissertationi de nostris Deutero-Canonicis institutæ nedum lucem afferant, imo tenebras opere Rainoldi spissiores offundunt: citat quandoque voces Hebraicas, & Græcas: an Hebræam, an Græcam linguam calluerit, non satis scio: mihi tamen videtur fecisse, quod Scriptoribus, Oratoribusque quotidianum est, ut si qua Hebraicæ, Græcæve linguæ vocabula repererint, quibus vim quamdam uberiorem ad significandum inesse existimant, quamvis hujusmodi linguarum non sint periti, iis tamen vocibus, quas sunt tamquam ex aliena supellectile mutuati, perinde atque propriis opibus non verentur uti.

Gerhardus Theologiæ Lutheranæ in Academia Jenensi Professor de locis theologicis plurima edidit Volumina. Sacrarum Scripturarum tractatui primum consecravit locum; in eo præsertim ad Patrum authoritatem confugit, ut Veteris Testamenti Deutero-Canonicos e Canone rejiceret: hoc opus qui memoria complectitur, nihil fidei, & reverentiæ erga nostros Deuterò-Canonicos deperdet magis, quam qui illud numquam legerit. Neque id mirum: Gerhardus sæpe lacera, & luxata Patrum testimonia exhibet: si quædam integra, & obscura proferat, obscuriores ex iis elicere contentus conjecturas, statim de fide Catholica triumphare sibi videtur. Adeo vis præjudicatæ sententiæ animum ipsius occupatum tenet, ut quidquid in Patrum traditione legit, id invitum adversus Veteris Testamenti Deutero-Canonicos contorqueat. Ut nimirum oculus colore aliquo semel imbutus, quidquid aspexerit, eodem colore perfusum sibi videtur intueri; ita Gerhardus, & ceteri Hæretici, cum sibi persuaserint, nostros Deutero-Canonicos authoritatis divinæ privilegio non gaudere, errori suo invitam Patrum traditionem, & repugnantem accommodarunt.

Turgeret nimium ista Præfatio, si longo agmine producerem Blondellum, Molineum, Mestrezatium, compluresque alios; isti vel Rainoldi, vel Gerhardi opera exscripserunt; nec de suo aliud addidere, præter novas, & patheticas exclamationes, quæ adversus nostros Deuterò-Canonicos nihil faciunt: ab iis igitur referendis in hac Præfatione, & in nostro exiguo opere manum, & calamum abstinebo.

Mihi poterit aliquis subirasci, quod Patris Martianæì sententiam de Scripturarum Canone etiam impugnaverim. Librum, cui titulum Gallicum, Canon des Ecritures, *præfixit, attente legi; quod si plurima, quæ eruditionem sapiunt, in eo opere deprehendantur; tamen sine confutatione prætermitti non possunt ea, in quibus allucinari visus est. Scilicet plurimis confidenter in locis asseruit, ante Synodum Tridentinam in Ecclesia nullum Scripturarum canonem extitisse consecratum: innumera congessit Patrum testimonia, ut demonstraret, veterem traditionem Canonicæ, & Divinæ authoritati Deutero-Canonicorum Veteris Testamenti numquam favisse.*

Hanc allucinationem, ne dicam errorem, malevolo animo confutare non aggredior: absit enim ut religiosos venerandi Martianæi cineres petulanter conculcare videar: fuisse hunc Catholicæ fidei, & eximiæ doctrinæ virum minime diffiteor; nec facile paterer, ut quis ipsi geminam hanc laudem invideret; sed sui sunt viris eruditis nævi, quos quidem notare nefas semper non est; præsertim cum Dogmati Catholico quasi adversari videantur. Martianæum igitur de Canone Scripturarum quædam dixisse traditioni parum consona, mea hæc est opinio; etsi toties in Scripturis elucidandis desudaverit: neque idcirco cetera, quæ de Scripturis disseruit, displicere debent: hujusmodi lapsus occurrere possunt in libris, qui eruditione, & elegantia referti creduntur. Vix enim ulla est facies adeo venusta, quæ omni prorsus nævo, & labe careat: etiam laudatur, etiam existimatur ea pulcritudo, quæ tamen suas, sed leves habet mendas: nostra hæc sors est, ut nihil apud nos sit ab omni parte beatum, ut nemo sine venia placeat.

Nunc superest ut rationem istius opusculi præcipuam petentibus exponam: a me præsertim susceptum illud est, ut Scripturarum indicem, quem Concilium Tridentinum adornavit, ab hæreticorum calumniis, & quorumdam Catholicorum invidia defenderem. Sunt enim non pauci inter Orthodoxos, qui contendunt, Synodum Tridentinam non potuisse, vel ejus mentem non fuisse, ut, in suo de Scripturis condendo Canone, parem Deutero-Canonicorum, Proto-Canonicis authoritatem definiret: ita sensit vir eximiæ doctrinæ, & Critices, cujus Gallica MSS. in Scripturarum Canonem Tridentinum dissertatio non ita pridem a Viro doctissimo commodata mihi est. Præclaram dissertatoris eruditionem, dignitatem, nominisque, ac famæ ejus celebritatem, si quis alius, reverenter colo. At de nostrorum Deutero-Canonicorum authoritate ejus sententiæ suffragari non possum: quæ si semel obtineat; Synodi Tridentinæ definitio, ubi de nostris agitur Deutero-Canonicis, erit incerta, inanis, & aera, non hæreticos verberans: verum ista fusius ad opusculi nostri calcem prosequar.

SECTIO

SECTIO PRIMA.

De variis Judæorum, & hæreticorum Canonibus.

VETERIS Testamenti Deutero-Canonicorum Vindicias auspicaturi, non immerito ordimur a Judæis & hæreticis, qui in suo Scripturarum canone eos non collocarunt. Hanc in aliis quæstionibus secuti sunt methodum plurimi inter Theologos viri eximii, qui hæreticorum figmenta primum nude exposuerunt; deinde vero ad dogmatum catholicorum defensionem accessere: rati scilicet suis, quibus involvuntur, tricis & artificiis errores prius esse denudandos, quam veritatis patrocinium assumeretur. Quamquam propugnatur veritas, quæ simplex, & sine cultu peregrino prodire amat: quippe ex nuda erroris expositione facilius innotescit vanitas difficultatum, quas heterodoxi solent innectere.

CAPUT I.

Generatim exponitur quid de Scripturarum canone senserint olim hæretici.

EA fuit omnium fere hæreticorum indoles, ut Scripturis aut aliquid peregrinum adderent, aut genuinum detraherent. Evolvantur etenim Ecclesiæ annales, occurrent statim Ebionitæ (1), qui Matthæi Evangelium, & sancti Pauli Epistolas; Gnostici (2), qui Psalterium; Ptolemaitæ (3), qui libros Mosis e Canone eradere tentarunt. Aderunt Marcionitæ (4), qui duas ad Timotheum Epistolas, unam ad Titum, & alteram ad Hebræos; Alogi (5), qui Joannis Evangelium, & Apocalypsim; Severiani (6), qui acta Apostolorum quasi commentitia negarunt. Arianos (7) sua etiam de Epistola ad Hebræos flagitia venditasse, testes sunt Epiphanius, & Theodoretus. Quin & Theodorus Mopsuestenus (8) Proverbia Salomonis, & Ecclesiastem non spiritus divini, sed humanæ prudentiæ esse fœtum asserere non dubitavit. Ulterius etiam progressus est, cum Job Pagano librum tribuere, & Canticum Canticorum nuptiale Canticum, quale Plato de amore convivium scripsit, docere, & scribere non est veritus.

Illud hæreticorum genium in mutilandis sacris Scripturis optime noverat sanctus Hieronymus, qui procemio commentariorum in epistolam ad Titum dilucide fatetur, hunc apud hæreticos morem invaluisse; „ ut quidquid contrarium suo dogmati viderant, vel eraderent, vel etiam integre repudiarent “. Sancto Doctori præiverat Tertullianus (9) his verbis: „ Ista hæresis non recipit quasdam scripturas, & si quas recipit, non recipit integras: ad dispositionem instituti sui intervertit, adjectionibus, & detractionibus “.

Sed quia hæreticorum imprimis est, ut Sanctorum Patrum testimonia nec agnoscant, nec revereantur; ipsos de Scripturarum truncatione hæreticos consulamus: en Faustus Manichæorum columen: hic diserte profitetur, hanc sibi libertatem dari, ut pro suo libitu Scripturis vel adjiciat, vel detrahat. Inquit: „ Me Manichæa fides reddidit tutum, quæ principio mihi non cunctis, quæ ex Salvatoris nomine scripta leguntur, passim credere persuasit; sed probare, si sint vera, si sana, & incorrupta “. Hæc ille apud Sanctum Augustinum lib. 18. contra Faustum cap. 3.

Fausto vetustisque hæreticis hodie succenturiant Lutherani, & Calvinistæ; quorum omnium hæc est fides, non credere, sed probare, *idest* (ait S. Augustinus cap. 7. libri contra Faustum jam laudati) *quod hæresim eorum non impedit, hoc accipere: quod autem impedit, non accipere*.

Omnium veteris Testamenti librorum eos duntaxat recipiunt Lutherani, & Calvinistæ, quos vetus Hebræorum canon complectitur: cæteris vero, quos Deutero-Canonicos vocamus, & divinam authoritatem, & locum in suo Scripturarum Canone denegant heterodoxi. Priusquam horum confutationem aggrediamur, quædam juvat præmittere de Hebræorum Canone, & singulis Protestantium Confessionibus, quas illi de Scripturis veteris Testamenti ediderunt: quia hoc ordine utens, apparabitur animus lectoris ad ferendum æquius de integra controversia judicium.

(1) *Apud S. Epiphan. hær.* 30. *apud S. Irenæum lib.* 1. *cap.* 26.
(2) *Apud Philast. lib. de hær.*
(3) *Apud S. Epiph. hær.* 33.
(4) *Apud S. Epiph. hær.* 42.
(5) *Apud S. Epiph. hær.* 51.
(6) *Apud Euseb. lib.* 4. *cap.* 27.
(7) *Apud S. Epiph. hær.* 45.
(8) *Synodo* 5. *Œcumen. Collat.* 4.
(9) *De præscript. c.* 17.

CAPUT II.

De Hebræorum Canone, & ejusdem Divisione.

INgeniosis quidem conjecturis, sed non invictis, nec antiquis testimoniis fulciuntur, qui contendunt, canonem Hebræorum ab Esdra Prophetisque ipsi coætaneis fuisse conditum: ajunt enim, post reducem e captivitate Babylonica populum codices ex variis locis collectos, & emendatos fuisse; quos in unum corpus redegerunt non tantum Esdras, sed & Prophetarum ultimi, Aggæus nimirum, Zacharias, & Malachias.

Canonem tamen Scripturarum apud Judæos extitisse consecratum quibusdam ante Christum sæculis satis indicat Machabaicus Scriptor lib. 1. cap. 3. Refert enim, jejuniis maceratos Israelitas, ciliciis indutos, cinere conspersos, vestibus laceros expandisse libros legis. Et in Epistola ad Spartiatas, *solatio sibi fuisse Libros sanctos*, scribit Jonathas, & populus universus Judæorum lib. 1. Machab. cap. 12.

Canoni Scripturarum sacrarum apud Judæos jam diu consecrato suffragatur Josephus lib. 1. contra Appionem: distribuit enim ille sacros codices in legem, Propheticos libros, & hymnos vitæ continentes præcepta: En hujusce historici textus: „ Apud nos nequaquam innumerabilis est librorum multitudo dissentientium, atque inter se pugnantium: sed duo duntaxat, & viginti libri totius præteriti temporis historiam complectentes, qui merito creduntur divini. Ex his quinque quidem sunt Moysis, qui legem continent, & seriem rerum gestarum a conditu generis humani usque ad ipsius interitum. Atque hoc spatium temporis tria fere annorum millia comprehendit. A Moysis autem interitu usque ad imperium Artaxersis, qui post Xerxem regnavit apud Persas, Prophetæ, qui Moysi successere, res sua ætate gestas tredecim libris complexi sunt; quatuor vero reliqui hymnos in Dei laudem, & præcepta vitæ hominum exhibent utilissima. Ceterum ab imperio Artaxersis ad nostram usque memoriam sunt quidem singula literis mandata; sed nequaquam tantam fidem, & authoritatem meruerunt, quantam superiores ii libri; propterea quod minus explorata fuit successio Prophetarum “.

Omnes uno ore consentiunt, Josephum in numero 22. librorum nullatenus collocasse nostros Deutero-Canonicos: etenim de iis duntaxat loquitur, quos Proto-Canonicos vocamus; cum divisioni de sacris libris institutæ statim subjungat: „ Ceterum ab Imperio Artaxerxis ad nostram usque memoriam sunt quidem singula literis mandata, sed nequaquam tantam fidem, & authoritatem meruerunt, quantam superiores ii libri, &c. “. Hæ postremæ voces clare ostenduot, Ecclesiasticum, utrumque librum Machabæorum, ceterosque Scripturæ codices, qui post Artaxersem aut scripti sunt, aut primum comparuerunt, in Scripturarum Canonem a Judæis non fuisse relatos.

Licet Josephus in istis 22. libris recensuerit tantum eos, qui in veteri Testamento Proto-Canonici dicuntur: attamen non certo constat, quem præcise ordinem in enumerandis singulis libris ille observaverit: inde nata est in singulorum computo, & ordine diversitas opinionum. Origenes apud Eusebium (*) sacræ Scripturæ libros longe alio ordine recenset, quam Meliro; cujus locum Eusebius lib. 4. cap. 26. Historiæ Ecclesiasticæ retulit. Hilarius quidem in prologo commentariorum in Psalmos cum Origene prorsus concinit; non vero Epiphanius, & Hieronymus, qui Melitoni in ordine Scripturarum computandarum suffragantur.

Nec Judæi de numero, & ordine sacrorum librorum inter se conveniunt: quippe dum Josephus enumerat vigintiduos, e quibus tredecim existunt, quos Prophetis auctoribus tribuit: Talmudici in Bava-Batra hunc extendunt numerum usque ad vigintiquatuor, quos inter reponunt quinque Mosis, octo Prophetarum, & undecim hagiographorum: hunc ordinem sequuntur Elias Levita Præfatione 1. in Masoreth hammasoreth; & Buxtorfius in commentario Masorethico cap. 11. Sed ab eo recesserant Veteres Masorethæ. Dissensionem hanc in ordine, quem apud Hebræos observare debent sacræ Scripturæ, indicant potissimum Biblia Hebræa, tum manuscripta, tum typis edita; singula discrimina recensere non vacat: legi possunt apud doctissimum Serarium c. 8. Prolog. Bibl. quæstiuncula 9. nec omitti debet Hum-

(*) *lib.* 6. *hist. cap.* 25.

fredus Hodius lib. 4. de librorum Biblicorum numero, & ordine.

Non facile crederem, hanc Judæis fuisse indictam legem, ut quotquot literas in alphabeto, tot in suo Canone sacros libros enumerarent. Distinguendum est inter aliquam allusionem, & fundamentalem probationem. Collationem librorum Canonicorum cum literis alphabeti hebraici, quoad numerum duntaxat allusionis causa proferunt Hebræi; vel si mavis, compendii gratia, & ad juvandam memoriam, sicut innuit Eusebius lib. 2. Hist. Eccl. & lib. 3. cap. 10. At fundamentalem probationem in eo constituunt, quod soli illi libri sint Canonici, qui a Prophetis, idest viris inspiratis elaborati sunt. Nec vitio vertenda est Judæis illa allusio, quam S. Hilarius Præfat. in Ps. S. Gregorius Naz. in Carm. suo calculo comprobarunt.

Ex Josephi testimonio superius laudato manifeste colligitur, quod Judæi olim Scripturas generatim distribuerent in legem, in libros Propheticos, & hymnos vitæ continentes præcepta. Atque hæc divisio auctoritate
(*) *Lucæ cap. 44.*
Christi nititur, qui (*) Scripturas latiori appellatione legis, Prophetarum, & Psalmorum comprehensas fuisse testatur. Celebris etiam est, & antiqua apud Judæos sacrorum codicum partitio in tres ordines; in legem sub qua 5. libri Mosis; Prophetas tum priores, quos vocant, scilicet, Josue, Judices, libros Samuelis, & Regum; tum posteriores, Esajam nimirum, Jeremiam, Ezechielem, & 12. minores, quos pro uno libro habent; & hagiographa, sub quibus reliqui undecim, Psalmi, nempe, Job, Proverbia, Canticum Canticorum, Ecclesiastes, Threni, Ruth, Esther, Daniel, Esdras, & Chronica, unde librorum viginti quatuor numerus exurgit.

Adversus librorum sacrorum divisionem in legem,
(*) *Cap. 12. de Sibillinis orac.*
Prophetas, & hagiographa excandescit serio Vossius (*): buccinat, hanc partitionem *esse nequissimam, & ineptissimam*, ab Aquila, & Judæis in odium hebdomadarum Danielis excogitatam. *Tunc*, inquit, *Danielem extremo pene inter hagiographos loco rejecerunt Judæi*. Si Vossio credamus, *in responsionibus ad iteratas Simonii objectiones*, Aquilæ illud unicum fuit studium, ut librorum, & verborum ordinem inverteret, quem 70. Interpretes observaverant, ratus scilicet Aquila, quod ea ratione sensum Scripturæ obscuraret, in nihilum redigeret, & admirationi esset fatuis.

> Omnia enim stolidi magis admirantur, amantque
> Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt.

Verum Vossius judex Aquilæ satis æquus esse non potest; qui ut 70. interpretum versionem propugnaret, fontes hebræos, versionesque a Judæis olim confectas deprimere, & elevare conatus est. Demus Vossio, quod Aquila prior in sacrorum librorum distributione usus fuerit voce istius *hagiographa*. Quid ex ea nocumenti in sacras Scripturas redundare potest? Nec Hieronymus prologo in libros Regum, ubi librorum hagiographorum juxta Judæos meminit, eos malitiæ, & odii in 70. hebdomadas Danielis redarguit: nec Origenes, nec Epiphanius, ceterique Patres Aquilam, aut Judæos reprehendunt, quasi *novam, & nequissimam* librorum sacrorum partitionem induxissent, aut saltem odio in Danielem illud fecissent.

Ambigit Thomas Stapletonus, utrum in Canone Hebræorum extiterit Estheræ liber; contendit enim, eum esse de numero Deutero-Canonicorum veteris Testamenti, qui olim a Judæis, & nonnullis Christianis occultæ, & dubiæ fidei codices habiti sunt. Sed illud gratis a Stapletono dictum est. Quippe in numerum Proto-Canonicorum veteris Testamenti, quos Judæi ut divinos spectabant, liber iste referri debet: quod quidem ita demonstratur. Judæi eos libros ut divinos habuerunt, in quos ediderunt Paraphrases: atqui in librum Estheræ a Judæis editæ sunt Paraphrases; extat enim Targum quintum quinque librorum, scilicet Cantici Canticorum, Ruth, Threnorum, Eccl. & Estheræ. Hæc Paraphrasis sua canitie antiqua admodum est; a quodam Judæo confecta fuit Dialecto Hierosolymitana, quam Judæi Hierosolymis semper usurpaverunt.

Fertur aliud Targum in Estheram; fœtus est etiam Judæi antiquissimi: sic incipit. „ *Fuit in diebus Assueri*. Ille Assuerus fuit unus e decem Regibus, qui „ regnabant; & divites in mundo erant: & hi sunt „ illi decem Reges. Regnum primum est Regis Regum Domini exercituum; cujus Regnum cito magnificabitur “: Hæc posterior Paraphrasis est duplo major priori. Franciscus Taylor Anglus anno 1655. utriusque in Estheram Paraphraseos latinam translationem Londini in lucem emisit. Adde quod Ecclesia librum Estheræ exceptis 7. ultimis capitibus, ut Proto-Canonicum veteris Testamenti semper spectaverit. Porro libri omnes Proto-Canonici e veteri instrumento desumpti in canone hebræo extiterunt; id ampliori probatione non eget.

CAPUT III.

De Canone Scripturarum veteris Testamenti, a Calvinistis, & Lutheranis edito.

Calvinistæ, & Lutherani e canone rejiciunt Tobiam, Judith, Sapientiam, Ecclesiasticum, Baruchum, geminum Machabæorum codicem, quasdam Danielis, & Estheræ partes; nemo enim in Heterodoxorum 16., & 17. sæculi Confessionibus vel mediocriter versatus ignorat, ab ipsis libros supra memoratos veluti apocryphos spectari. Inane tamen non erit eorum singulas de libris canonicis Confessiones exhibere, quas ego quam potero brevissime describam; eas in ceteris Sectionibus confutaturus.

Confessio Fidei a Calvinistis Galliarum edita.

Hæc Confessio an. 1559. Ambosiaci primum Francisco II. Galliarum Regi; deinde anno 1561. Pos[illegible] Carolo IX. rursus gallice exhibita, ac tandem a Calvinistis Gallis ad Calvinianos exterarum gentium latine emissa est an. 1566., & ab iisdem approbata. Articulo autem tertio sacri codices eo ordine enumerantur.

„ Tota hæc Scriptura sacra canonicis veteris, & novi fœderis libris comprehensa est; quorum hic est catalogus. Quinque libri Mosis (nempe Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium) Josue, Judices, Ruth, Samuelis libri duo, Chronicon, sive Paralipomenon libri duo, Esdræ liber unus, Nehemias, Esther, Job, Psalmi, Proverbia Salomonis, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Esaias, Jeremias, cum lamentationibus, Ezechiel, Daniel, Minoresque Prophetæ duodecim (nempe Oseas, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michæas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias “.
Harmonia confess. Genevæ ann. 1581. [illegible]

In recensendis novi Testamenti Scripturis conveniunt heterodoxi cum catholicis. Nostros veteris instrumenti Deutero-Canonicos codices cum partibus Deutero-Canonicis inter *Apocrypha* amandant. Quod etiam constat ex eorum Bibliis, quorum initio hæc leguntur: *Ordo librorum veteris Testamenti*. Facta igitur prius Proto-Canonicorum enumeratione, hunc deinde subjungunt titulum: Apocryphi, Tobias, Judith &c.

Anglicana Confessio.

Gemina fidei Confessio Anglicana peracta est; una quæ cum sua Apologia inter opera Joannis Juelli Sarisburiensis Episcopi extat, in qua sacrorum librorum catalogus non reperitur; altera autem, quæ hunc titulum in fronte gerit.

„ Anglicana Confessio fidei in articulis, de quibus convenit inter Archiepiscopos, & Episcopos utriusque „ provinciæ, & Clerum universum in Synodo Londinensi an. 1562. “
Corpus, & syntagma confess. Fidei, Genevæ pag. 126.

„ De nominibus, & numero librorum Sacræ Canonicæ Scripturæ veteris Testamenti “.

„ Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, prior lib. Paralipomenon, secundus lib. Paralipomenon, primus liber Esdræ, secundus liber Esdræ, liber Esther, Josue, Judicum, Ruth, prior liber Samuelis, secundus liber Samuelis, prior liber Regum, secundus liber Regum. Liber Job, Psalmi, Proverbia, Ecclesiastes, vel Concionator, Cantica Salomonis, quatuor Prophetæ majores, 12. Prophetæ minores “.

„ Alios autem libros (ut ait Hieronymus) legit quidem Ecclesia ad exempla vitæ, & formandos mores; illos autem ad dogmata confirmanda non adhibet; ut sunt, 3. liber Esdræ, 4. liber Esdræ, liber Tobiæ, liber Judith, reliquum libri Esther, liber Sapientiæ, liber Jesu Filii Sirach, &c. “ quos veteris Testamenti Deutero-Canonicos nuncupare consueverunt Catholici.

Confessio Scoticana.

Conscripta olim fuit an. 1568. lingua tantum Scoticana. Huic subscripsere Rex, Proceres, & Ordines Regni anni 1580.; deinceps latino idiomati credita est. De Scripturis Sacris hæc proponit credenda art. 18. „ Doctrina, quæ in Ecclesiis nostris docetur, verbo Dei „ scripto continetur; videlicet in libris veteris, & novi Testamenti &c. “ Nomine autem librorum veteris Testamenti hæc Confessio nostros duntaxat Proto-Canonicos complectitur: id quidem manifestum evadit
Corpus seu syntagma Confess. Fidei. Gen. 1592.

pro-

professione fidei, cui apud Edimburgum 28. Januarii ann. 1581. subscripserunt Rex, & varii Ordioes Regni. Porro in ea adversus Concilii Tridentini decreta immaniter debacchantur. „ Nominatim, inquiunt, detestamur, & repudiamus .... erronea, & sanguinolenta ipsius Concilii Tridentini decreta, cum omnibus subscriptoribus, & approbatoribus crudelis, & sanguinei illius fœderis conjurati contra Dei Ecclesiam “. Claret itaque ex Confessione Scoticana, nostros veteris Testamenti Deutero-Canonicos ejici, cum unum e Decretis Tridentinis inter Canonicas Scripturas ejusdem instrumenti eos collocet. Calumnias authorum hujusce Confessionis relinquimus: sua sibi maledicta, tamquam in proprio solo, commode fervent hæretici: assuevimus catholici ad ejusmodi latratus obsurdescere, quos gloriosum est spernere; vincere, propudiosum.

Confessiones Lutheranorum.

Jactatur apud Lutheranos Confessio fidei quatuor Civitatum Imperii, nempe Argentinensis, Constantiensis, Memmingensis, & Lindaviensis: scripta est in comitiis Augustanis an. 1530. tum germanice, tum latine, quam legati prædictarum Civitatum Carolo V. Imperatori obtulerunt. In ea Confessione, sicut io illa, quam Augustanam vocant, nequidem ullum de Scripturarum Canone apicem rubricatum reperies. Quod quidem silentium mirum videri non debet. Lutherus enim nondum in suis operibus adversus nostros Deutero-Canonicos aperte declamaverat: unde discipuli ipsius de libris Scripturarum Deutero-Canonicis suum ante Magistrum disputare non ausi sunt. Quin & nascente Lutheranismo inter Theologos Catholicos magno cum æstu ista quæstio non agitabatur; unus tunc Cajetanus, aut alter Theologus veritatem hanc cursim in dubium revocare ausus fuerat: adde quod ante Synodum Tridentinam quodam temporis intervallo penduli, & ancipites fuerint Lutherani circa numerum de libris sacris instituendum. Factum ejusmodi elucidatur disputatione, quæ an. 1519. Lipsiæ Eckium inter Lutherum, & Carlostadium habita est. Cum Eckio existentia Purgatorii demonstranda incumberet, laudavit ille authoritatem libri 2. Machabæorum, quem veluti Canonicum propugnabat, nec restagatus aperte est Lutherus; hoc unum timide tunc subjecit, quod nondum esset hujusce libri authoritas ab omnibus agnita, quia ætate sancti Hieronymi in sacrorum librorum indice collatus non fuerat.

Anno 1551. Saxonica fidei Confessio confecta est in Synodo, quam Witembergæ habuerunt Lutherani: ad istum Conventum Saxonicarum, & Misnicarum Synagogarum Ministri convenerant. Ista Confessio Augustanæ Confessionis repetitio jure censetur: edita fuit, ut Synodo Tridentinæ proponeretur. Altum in ea est silentium de sacrarum Scripturarum canone; quamvis plurimæ sese dederint occasiones de nostris potissimum Deutero-Canonicis disserendi. Etenim Lutherus in operibus, quæ postremis vitæ suæ annis edidit, adversus divinam nostrorum Deutero-Canonicorum authoritatem declamaverat: ejus error a Patribus Tridentinis fuerat damnatus an. 1546. idest annis quinque ante Confessionis Saxonicæ ortum: potuissent igitur authores Confessionis Lutherum a censura Concilii Tridentini vindicare; quod non peregerunt. Suspicor tamen hanc esse istios silentii rationem; scilicet Lutherani Saxonici expectabant, ut sua de librorum sacrorum numero fides inquireretur. Nec ea ratio suo caret fundamento: quippe eum an. 1552. Synodus Tridentina a singulis Germaniæ Principibus exigeret, ut de nostris dogmatibus fidei suæ rationem exhiberent; tunc Christophorus Dux Witembergensis in compendium redegit Augustanam Confessionem, cui comitem de Libris Canonicis articulum conjunxit; a suo conditore hæc Confessio dicta est Witembergensis. Constant hæc omnia præfatione, quæ Confessioni Witembergensi præfixa est: Ecce ejus verba: „ Extat Confessio Augustana, quam ut piam, & scriptis „ Propheticis & Apostolicis consentaneam amplectimur .... Sed cum Tridentinut conventus an. 1552. „ celebraretur, & ratio fidei a singulis Germaniæ Principibus, præsertim ab iis, qui genus doctrinæ multis „ annis usitatum, & aliquot veteres titus in Ecclesiis „ mutaverant, peteretur; res in eo tum statu erant, „ ut nobis peculiaris Confessio conscribenda, & Tridentino conventui exhibenda esset: qua tantum abest, ut „ ab Augustana Confessione recesserimus, ut eam potius quam compendio complecti, & repetere voluerimus “.

Articulus de Libris Canonicis Confessioni Augustanæ additus comparet in Confessione Witembergica titulo de Sacra Scriptura. „ Sacram Scripturam, inquit, vocamus eos Canonicos Libros veteris, & novi Testamenti, de quorum authoritate in Ecclesia numquam „ dubitatum est “. Ex ea Confessione cognoscimus, canonem Scripturarum ad solos utriusque Testamenti Proto-Canonicos a Lutheranis fuisse redactum. Si quidem Dux Witembergensis profitetur, a se suisque Lutheranis libros Scripturarum recipi, de quibus numquam dubitatum est: atqui de Scripturis utriusque Testamenti Deutero-Canonicis dubium olim motum fuit; ergo &c. Nec ratiocinium nostrum inficiantur Centuriatores Magdeburgenses, qui Epistolam quoque sancti Jacobi ad classem Apocryphorum amandant *. *Cent. 1. lib. 2. cap. 4.*

* Notandus est anachronismus Suavis Polani referentis legatos Ducis Witembergensis cum sua fidei Confessione ad Synodum Tridentinam ann. 1551. ante Novembris initium venisse: cui contradicit Dux Witembergensis in Præfatione, quæ Confessioni Witembergensi præfixa est: ubi testatur non nisi anno 1552. hanc Confessionem ab ipso fuisse conlectam. Cum, inquit, ann. 1552. Tridentinus conventus haberetur, & ratio fidei a singulis Germaniæ Principibus peteretur * &c.

Confessio Ecclesiarum Pseudoreformatarum, in Regno Poloniæ, Magno Ducatu Lithuaniæ, & Provinciis annexis.

Uladislaus IV. Poloniæ rex an. 1645. conventum celebrari voluit, quem Thorunium convocavit. Sessione 3. hæc fidei Confessio proponitur: „ Profitemur itaque „ inprimis quidem, nos amplecti sacras Canonicas veteris, ac novi Testamenti Scripturas, in veteri, hebræa, in novo, græca lingua a Prophetis, & Apostolis instinctu Spiritus Sancti primitus scriptas “. Hæc de libris Canonicis Confessio subdola, aut saltem ambigua videri debet: ejus Professores Sacras Scripturas veluti Canonicas amplectuntur, quæ io veteri Testamento hebræa lingua olim conscriptæ sunt. Proxime ad Orthodoxorum sententiam de numero Scripturarum veteris instrumenti accederent, si in sua Confessione inter libros veteti lingua hebræa exaratos Tobiam, Judith, ceterosque Deutero-Canonicos complecterentur: quod enim isti codices lingua hebræa primum conscripti fuerint, fuit hæc plurimorum Interpretum opinio. Scripsit olim Origenes ad Africanum accepisse se ab Hebræis geminum Tobiæ, & Judithæ codicem Hebraice delineatum. Suffragatur Huetius illustrissimus Abricensis Præsul, qoi quamvia fateatur, primigenium libri Sapientiæ exemplar græce duntaxat extare; contendit tamen, ex hebræo archetypo conversum fuisse. Hebræo primum sermone elaboratum fuisse librum Ecclesiastici, id clare testatur prologus. Librum hunc hebraica lingua scriptum asseverat Hieronymus a se visum fuisse. Græca tantum libri primi Machabæorum ad nos pervenit interpretatio; ex hebraico tamen archetypo, quod annorum diuturnitate consumptum est, derivatam fuisse evincunt hebraismi complures, quibus opus integrum consperium est. Libri secundi Machabæorum primigenius textus non ita notus est; nonnulli tamen hebræa lingua primum elucubratum fuisse contendunt: quippe verisimile est, ad id consarcinandum opus adhibitum fuisse priorem librum Machabæorum simul cum memoriis ex Hierosolymitano tabulario desumptis: porro scripta in eo tabulario asservata hebraica fuisse nullus ambigit. *Prop. 4. Dem. Evang. Tit. 2. lib. Tobiæ, Judith, Sap.* *Præf. in lib. Salom.*

Hebræo sermone elaboratum primo fuisse Baruchi codicem, certis manifestum fit indiciis: hinc græca, qua fruimur, prodiit interpretatio: hinc latina, quæ ad hanc diem extat: quippe hebraismis utraque adeo oblita est, ut hebræam prorsus originem sapiat. Inde conjicierent plurimi, in Confessione allata admitti veteris Testamenti Deutero-Canonicos, quasi de Sacrarum Scripturarum numero forent; aut, quod certius est, hanc fidei Confessionem esse subdolam, & decipiendis animis idoneam.

Quod si Authores Confessionis id unum asserant, a se tantum recipi libros, qui hodierna die hebraice comparent, debent, si suis velint stare principiis, saltem Tobiæ codicem sacris Scripturis accensere. Extat enim illius libri editio hebræa, quam Munsterus, & Fagius publici juris fecerunt. Germanam, & sua canitie multum venerandam esse hanc editionem asserere non dubitat doctissimus Huetius; temeritatis simul, & ineptiæ arguit R. Davidem Ganz, qui editionem hanc ab ipso Munstero veluti confictam fuisse docuit. *Prop. 4. Demon. Evang. tit. de lib. Tobiæ art. 3.*

Responsionem ex hebræo textu petitam, ut divina authoritas libro Tobiæ concilietur, olim adversus Ministrum Dumoulin adhibuit pius, & eruditus Coeffetæus. Minister Dumoulin in suo Clypeo Gallico dixerat, hebræum Bibliorum sermonem esse primigenium veteris Testamenti textum: unde eruebat e sacrorum librorum indice Tobiam, Judith, Ecclesiasticum, &c. esse expungendos, quia lingua hebræa Judæis vernacula conscripti non erant. *Sect. 1. p. 4.*

Ministro Dumoulin non aliam a nostra subjecit respon-

sponsionem Coeffetæus Massiliensis Episcopus; scilicet libros Deutero-Canonicos olim hebræo sermona fuisse conscriptos; quosdam etiamnum, ut Tobiam, & Juditham eo idiomate esse superstites. Verba Coeffetæi gallica refero, ne quid roboris deperdant, si a me fidoi latinæ credantur.

Coeffeteau Apol. art. 5. premiere édition vel libro primo cap. 54. pag. 228.

„ Je repond que ce n' est pas une suffisante raison „ pour les rejetter (Deuterocanoniques de l' Ancien „ Testament) vû que les originaux hébraiques peuvent „ avoit été perdus, & ces livres avoir été conservez „ en d' autres langues. D' ailleurs, il montre (Du „ Molin) qu' il a peu curieusement recherché ses ma„ tieres, & qu' il s' est contenté des labeurs d' autrui: „ il a peut-être leu en Vuitaquer ca qu' il dit, que „ tous ces livres ne se trouvent pas en Hébrieu: mais „ qu' il lui a dit que Tobie & Judith ne se trouvent „ point in hébrieu? Qu' il lisa Monsier, & il appren„ dra de lui que les Juifs les ont fait imprimer en cette „ langue il y a fort longtems à Constantinople, même le „ Tobie que Saint Jerôme temoigne avoit été premie„ rement écrit en langue Chaldaique, a été imprimé „ en Allemagna en Hébrieu depuis 50. ou 60. ans: „ Que dirai-je plus? Saint Jerôme en son Epître „ 106. témoigne avoir vû ce premier livre des Macha„ bez en langue Hebraïque; & de notre tems Scaliger „ un des plus doctes hommes, qui ait été parmi les „ Adversaires de l' Eglise, témoigne, qu' il a été pre„ mierement écrit en cette langue par celui, qui en est „ l' Autheur “.

En mihi Coeffetæus responsionis meæ patronus, ac defensor est,

De Scripturarum Canone, quem Waldenses XVI, sæculo confecerunt.

Duodecimo sæculo cum primum exorti fuere Waldenses, nostrorum Deutero-Canonicorum authoritati detrahere non visi sunt. D. Thomassin de Mazaugue filius Senatoris Aquensis scripsit olim ad R. P. le Long eruditum Oratorii Presbyterum, in sua minori Biblioteca extrare lingua partim Pedemontana, partim Provinciali, imperfectum Scripturarum codicem, quo antiquitus usi sunt Waldenses. In eo autem codice leguntur quatuor Evangelia, septem Epistolæ Canonicæ, quatuordecim Epistolæ sancti Pauli, & Actus Apostolorum. Deinde Proverbia Salomonis, Ecclesiastes, Canticum Canticorum; priora decem capita libri Sapientiæ, & quindecim priora Ecclesiastici. Insuper D. Thomassin de Mazaugue contendit, suo codici inesse canitiem 400. annorum, versionem vero esse antiquiorem. Codicis hujus MSS. aut saltem cujusdam huic similis mentionem fecerat D. Remerville de saint Quentin in Epistola, quam anno 1704. scribebat: edita illa fuit in collectione gallica, quæ vulgo dicta est *Pieces fugitives de l' Histoire, & de Litterature II. Part. an. 1704. pag. 270.*

Codex laudatus aperte demonstrat, Waldenses prioribus sectæ suæ sæculis divinæ nostrorum Deutero-Canonicorum auctoritati non fuisse adversatos; codex equidem illo ex veteris Testamenti Deutero-Canonicis recenset tantum Sapientiam, & Ecclesiasticum, nimirum quia mancus, & imperfectus est, ut recte advertit D. Thomassin; nec enim illa imperfecta enumeratio oritur ex eo, quod Waldenses de nostrorum Deutero-Canonicorum divina origine perverse olim senserint.

Ad XVI. Sæculum intemerata nostrorum Deutero-Canon. in secta Waldensium mansit fides, & authoritas, donec tandem cum Lutheranis societatem inierint: hæc vero facta est ope cujusdam Confessionis fidei, quam Waldenses Bohemi, Lutheri, & Melanctonis approbatione munitam

Syntag. Conf.

Regi Ferdinando anno 1535. obtulere. Articulo I. hanc de Scripturis Sacris professionem ediderunt: „ Principio „ nostri omnes unanimi consensu docent, Sacras Scri„ pturas, quæ in Bibliis ipsis continentur, & a Patri„ bus receptæ, autorithateque Canonica donatæ sunt, „ pro inconcusse veris certissimisque habendas “. Huic Waldensium Confessioni honorifice præfatus est Lutherus, eamque suis elogiis exornarunt Melancton, & Bucerus, prior in Epistola quam ad ipsos Waldenses Bohemos direxit; alter in libello cui titulum hunc apposuit, *Scripta duo adversaria Latomi &c.* Ex his laudibus facile eruitur, idem a Lutheranis, & Waldensibus Bohemis latum fuisse de nostris Deutero-Canonicis Judicium. Quid vero olim senserint, & nunc sentiant Lutherani a superius deximus, relegere non pigeat.

Confessio Helvetiorum Zuinglianorum.

In Harmonia Confessionum fidei Genevæ anno 1581. edita, duæ leguntur fidei Confessiones, quas Helvetii Zuingliani peregerunt; posterior hanc illorum de Sacris Scripturis sententiam exhibet: „ Nihil dissimulamus, „ inquiunt, quosdam veteris Testamenti libros a vete„ ribus nuncupatos esse apocryphos, ab aliis Ecclesiasti„ cos; utpote quos in Ecclesiis legi voluerunt quidem, „ non tamen profiteri ad authoritatem ex his fidei con„ firmandam: sicuti & Augustinus in libro 18. de Ci„ vit. Dei cap. 38. commemorat, in libris Regum ad„ duci quorumdam Prophetarum nomina, & libros, „ sed addit, hos non asse in Canone “.

Confessionem hanc a Pseudo-Pastoribus Tigurinis anno 1566. confectam volunt: eam amplexi sunt Bernenses, Scaphusiani, Sangallenses, Rhetici, Mylhusiani, & Biennenses. Non determinat præcise quinam libri sint apocryphi; innuit tamen in apocryphorum classe eos asse constituendos, qui olim Ecclesiastici tantum dicebantur, nec *ad authoritatem fidei confirmandam* inserviebant.

Quod de nostris Deutero-Canonicis subobscure tantum indicavit Confessio Helvetica; id aperte professus est Chuonradus Pellicanus Ecclesiæ Tigurinæ Minister. Hic voris Zuinglianorum annuens editionem sacrorum Bibliorum suscepit, quæ inter Scripturas Canonicas veteris Testamenti, Deutero-Canonicas non repræsentat. Titulum, quem ista editio in fronte gerit, hic describimus, ut lectori ætas, author, & ceteræ editionis circumstantiæ innotescant, adeoque eam editionem in Bibliothecis possit ille facilius reperire, si ea indigeat.

„ Biblia e sacra Hebræorum lingua, Græcorumque „ fontibus, consultis simul orthodoxis interpretibus re„ ligiosissime translata in sermonem latinum per Theo„ logos Tigurinos; unde versio Tigurina dicta, scilicet „ vetus Testamentum ex hebræo per Leonem Judæ, „ exceptis octo postremis capitibus Ezechielis, Danie„ la, Jobo, Psalmis quadraginta octo ultimis, Eccle„ siaste, Cantico Canticorum, quos convertis Theodo„ rus Bibliander. Libri Ecclesiastici ex græco per Pe„ trum Cholinum, & novum Testamentum ex versio„ ne Desiderii Erasmi recognita ab eodem Cholino, „ & Rodolpho Gualtero . . . . Omnia hæe recognita „ sunt a Chuonrado Pellicano cum ejus Præf. in fol. „ Tiguri. Excudebat Christophorus Froschoverus an„ no 1543. “

Librorum Ecclesiasticorum nomine intelligit Pellicanus Tobiam, Judith, ceterosque veteris Testamenti Deutero-Canonicos, quos tamen e canone excludit, ut constat commentariis ab ipso in eos editis.

Notæ in prædictas Confessiones.

Non erit supervacaneum observare, primo quarumdam Confessionum authores, cum libris apocryphis nostros Deutero-Canonicos accensent, non semper intelligere codices, qui fidem omnem amiserunt, aut qui nævis scatent innumeris; id unum duntaxat volunt, Tobiam, Judith, &c. apocryphos merito nuncupari, quia in canone hebræorum non leguntur, nec divinam apud eos authoritatem obtinent: fidem hac in re Gerhardo heterodoxo quis denegabit? Enumeratis omnibus Scripturæ codicibus, qui in canone Judæorum continentur, de nostris Deutero-Canonicis subjicit:

„ Reliqui omnes sunt extra canonem, quos generali „ appellatione dicere possumus ἀποκρύφων. Dividuntur „ in duas classes, quarum prima est eorum, qoi cano„ nicis libris in corpore Bibliorum additi, non tamen „ parem cum illis authoritatem obtinent: tales sunt „ tertius, & quartus Esdræ, sopplementum Esther, o„ ratio Manassis, Tobias, Judith, Baruch, &c. Alte„ ra est eorum, qui simpliciter sunt rejectitii, & fa„ bulas continent repudiandas. Libri ἀπόκρυφοι prioris „ classis dicuntur . . . . apocryphi, nimirum habito re„ spectu ad superiores, qui sunt indubitato canonici; „ cum contra de horum authoribus non constet, quod „ ex immediato Spiritus Sancti afflatu scripserint “.

De Scriptura Sacra cap. 1.

2. Calvinistæ Galli a sua Confessione enormiter, dum de veteris Testamenti Deutero-Canonicis loquuntur, discedunt. Clamitat enim Molinæus in suo Clypeo gallico sect. 1. pag. 5. nostros Deutero-Canonicos falsis relationibus esse refertos; & sect. 2. pag. 11. eosdem scatere mendaciis. Ejusmodi convitia, ubi de nostris Deutero-Canonicis agitur, non novit Confessio, quam Calvinistæ Galli anno 1559. peregerunt.

3. In prædictis Confessionibus tacite saltem condemnatur stultitia quorumdam hæreticorum, qui non tantum de nostris Deutero-Canonicis, sed etiam de Proto-Canonicis flagitia plurima venditarunt. Omnium impudentior visus est Lutherus, qui senio confectus „ in collo„ quiis convivalibus de libris veteris, & novi Testa„ menti *effutiit* authorem Ecclesiastæ videri sibi ocreis, „ & calcaribus destitutum . . . . nullam, inquit, ha„ bet perfectam sententiam; equitat in arundine longa, „ sicut & ego dum eram in Monasterio “. Ad illud portentum cohorruerunt Ministri Confessionum Lutheranarum,

narum,

narum, & Culvinianarum authores: sui itaque muneris exiſtimavere, ut libros veteris Teſtamenti Proto-Canonicos, quos inter Eccleſiaſtem enumerant, ad canonis hebræi normam revocarent, & de cæteris, quos vocamus Deutero-Canonicos, non ita impie, & inique loquerentur, licet in Scripturarum ſacrarum indice eos non collocarent.

SECTIO SECUNDA.

Certum ex variis Scripturarum verſionibus eruitur argumentum, quo noſtrorum veteris Teſtamenti Deutero-Canonicorum authentica probetur authoritas.

VErſionum antiquarum utilitas inde colligitur, quod earum collatione & integritati, & authoritati Scripturarum conſulatur. Mirus enim verſionum conſenſus inter omnes fere populos tantis terræ, mariſque intervallis diſſitos, ſoloque fidei vinculo connexos clare teſtatur, quinam a Chriſtianis libri canonici, & divini crediti fuerint; quinam apocryphi, & ſpurii.

CAPUT I.

De Verſione Itala.

Ex omnibus verſionibus latinis, quæ olim circumferebantur, una erat communior, & paſſim recepta; *vetus, & vulgata editio* idcirco dicta eſt. Italæ verſionis codex apud Caſſiodorum cap. 14. Div. inſt. noſtros Deutero-Canonicos inter divinas Scripturas eo repræſentat ordine; *Geneſis* ſcilicet, &c. *Jeſu Nave*, *Judices*, *Ruth*, *Regum* 4., *Paralipom.* 2., *Pſalmorum liber unus*. *Salomonis lib.* 5., *Proverbia*, *Sapientia*, *Eccleſiaſticus*, *Eccleſiaſtes*, *Canticum Canticorum*. *Prophetæ*, *Iſaias*, *Jeremias*, *Ezechiel*, *Daniel*, *Oſee*, *Amos*, *&c. Job*, *Tobias*, *Eſther*, *Judith*, *Eſdra* 2., *Machabæi* 2. libri deinde novi Teſtamenti enumerantur.

S. Greg. in fine Epiſt. ad Leand.

Invictum ſane argumentum ad divinam noſtrorum Deutero-Canonicorum commendandam authoritatem ex ea verſione deſumitur. 1. Nemo neſcit, inter omnes latinas verſiones ipſi vindicatum fuiſſe principem locum, & a Latinis Eccleſiis fuiſſe uſurpatam. Hæc illa verſio eſt, quam ſanctus Auguſtinus lib. 2. de Doct. Chriſt. cap. 11. cæteris verſionibus antepoſuit: *In ipſis*, inquit, *Itala præfertur: eſt enim verborum tenacior cum perſpicuitate ſermonis*. 2. Editio Itala, qua vetus, & primitiva Eccleſia uſa eſt, libros tum Proto-Canonicos, tum Deutero-Canonicos promiſcue complectebatur. Quis autem credat, editionem illam, quæ Eccleſiam Occidentalem naſcentem fovit, & adoleſcentem ſuſtentavit, eam, aio, editionem promiſcue, & abſque ullo diſcrimine complexam fuiſſe libros canonicos, & apocryphos? Quis exiſtimet, Eccleſiam, quæ inconcuſſas fidei regulas tenetur fidelibus populis exhibere, ipſis tamen olim dediſſe libros, novis, & variis erroribus incluſos, nemine monente, nullo dirigente? Quis ſibi perſuadeat, primos Eccleſiæ proceres, & Epiſcopos ex libris apocryphis, ex editione non authentica fidei fundamenta jeciſſe, & hæreticorum errores confutaſſe? Quocirca nullus fere latinæ Eccleſiæ Pater appellari poteſt, qui noſtros Deutero-Canonicos veluti apocryphos rejecerit; nullus a contrario, qui eos non laudaverit, & citaverit, velut divinos, vel etiam canonicos; id ſumus Sectione tertia, & quarta demonſtraturi.

Noſtrum Waltonus confirmat ratiocinium prol. 9. num. 31. his verbis: „ Licet (verſio Itala) in vulgari „ uſu fuerit; poſtquam tamen nova Hieronymi in Ec„ cleſia poſt Gregorii tempora recepta fuit; vel pla„ ne evanuit (exceptis Pſalterio, partibus quibuſdam „ Eſtheræ, Danielis, Baruch, Epiſtola Jeremiæ, Li„ bris Machabæorum, Sapientiæ, & Eccleſiaſtici), vel „ una cum nova coaluit “. Ecce Waltoni teſtimonium, quod ſuſpectum eſſe non debet, cum ab hoſte noſtris Deutero-Canonicis infenſo profectum fuerit. Ipſe autem affirmare non dubitat, noſtros Deutero-Canonicos in verſione vulgata Hieronymi cum cæteris Scripturæ libris ſimul fuiſſe collocatos; at ſi de Scripturarum ſacrarum numero non extitiſſent, Eccleſia eos cum ſacris aliis libris, quos latinæ fidei crediderat S. Hieron. non repoſuiſſet, aut ſaltem monuiſſet fideles, tantam non eſſe eorum authoritatem, quantam Proto-Canonicorum; ſi tunc divinæ inſpirationis prærogativa non donati fuiſſent. Paſtores enim Eccleſiæ ſuæ præfecit Deus, ut ea ab ovibus ſummoveant, unde fidei integritas in diſcrimen adducatur: quid autem fidei magis nocivum, quam libros apocryphos ſimul cum Canonicis, libros humana arte elaboratos ſimul cum Scripturis afflante Spiritu Sancto confectis collocare? Quid Religioni infeſtum magis, quam utroſque eidem venerationi fidelium exponere? Abſit igitur, ut exiſtimemus ab Eccleſia in ſuis verſionibus nullum apponendum fuiſſe diſcrimen libros Proto-Canonicos inter, & Deutero-Canonicos, ſi par utrorumque, & æqualis ſpectata olim non fuiſſet authoritas. Ex his igitur concluſio genuina ſequitur, Eccleſiam tum in verſione Itala, tum in ea quæ ſubſecuta eſt, ad eundem authoritatis gradum Proto-Canonicos, & Deutero-Canonicos revocaſſe.

Id obſervandum nobis eſt, & ad rem quam tractamus appoſitum, Italam latinamque verſionem in uſu fuiſſe apud eos omnes, qui latinum idioma callebant. Porro incredibilis fuit linguæ latinæ amplitudo, ut refert Paulus Merula in Coſmographia pag. 791. 792. 796. 797. ubi oſtendit, eam Africæ partem, quam Romani incolebant, ſicut eam Italiæ partem, quam incolebant Græci, fuiſſe bilinguem. Sane Afros latine locutos fuiſſe confirmat Apulejus in Floridis. Ipſa etiam magna Britannia victricis Romæ linguam accepit: „ Si „ quis ſit, inquit Camdenus, qui non credat, Britan„ nos linguam latinam Provincialem uſurpaſſe: nec „ ille noverit, quantopere Romani laboraverint, ut „ Provinciæ loquerentur latine: nec viderit, quan„ ta vis latinarum dictionum in Britannicam linguam „ irrepſerit; ut Taciti authoritatem non urgeam, qui „ ſcribit, Britannos Domitiani tempore latinæ linguæ „ eloquentiam concupiſſe “. De Hiſpanis non abſimile quid loquitur Strabo lib. 3. „ Turdetani, inquit, ma„ xime qui ad Bœtim ſunt, plane Romanos mores aſ„ ſumpſerunt, ne ſermonis quidem vernaculi memores; „ ac plerique facti ſunt Latini “.

Pag. 83. edit. 1607.

Ex eo latinæ linguæ uſu in Occidentali Eccleſia recte concludimus, in eam obtinuiſſe latinam Scripturarum verſionem, & quidem vulgatam. Non diffiteor, ante ſancti Hieronymi ævum innumeras apparuiſſe verſiones latinas, ut ſanctus Doctor præfatione in Joſue teſtatur: verum inter eas una eminebat, ut ſupra monuimus, cujus uſus primum in Italia viguit, unde *Itala* dicta eſt: eam deinde ſuo uſui, teſte Hieronymo, conſecrarunt Eccleſiæ Occidentales, quas inter inprimis recenſeri debet Eccleſia Africana. Id ſaltem ſuppoſuit S. Auguſtinus lib. 2. *de Doctrina Chriſtiana*.

In cap. 14. & 49. Eſaiæ.

Una tamen, aut altera difficultas adverſus laudatam probationem cudi poteſt; nimirum ex uſu vulgatæ editionis recte non concludi, noſtros veteris Teſtamenti Deutero-Canonicos agnitos fuiſſe ut divinos codices ab iis, qui hanc verſionem uſurpabant. Eccleſia Anglicana VII. Sæculo vulgatam Scripturarum verſionem adhibebat: ipſa tamen partes Danielis, & libros Machabæorum non agnoſcebat, ut genuinos divinæ inſpirationis fœtus; hujuſce facti teſtis eſt author librorum *de Mirabilibus Sacræ Scripturæ*, operibus S. Auguſtini inſertorum. Opuſculum illud a doctiſſimis operum S. Auguſtini editoribus tribuitur Anglo cuidam, vel potius gente Hiberno, qui inclinante VII. Sæculo ſcribebat. Libro autem 2. cap. 32. ad fabulas amandantur quædam Danielis partes, quæ cap. 14. hujus Prophetæ leguntur. Cap. 34. honorificam quidem utriuſque libri Mach. mentionem facit, ſed eum eſſe in Scripturarum canone negat. Advertit autem P. Martianæus, tres iſtos de mirabilibus Sacræ Scripturæ libros directos fuiſſe ad Præſules, & Presbyteros Eccleſiæ Anglicanæ: quæ quidem nota idcirco facta ab ipſo videtur, ut indicet, nec additamenta Danielis, ut divina; nec libros Machab. ut inſpiratos in Eccleſia Anglicana fuiſſe ſpectatos.

Par. 2. cap. 3. de can. p. 218.

Reſpondeo 1. incertum eſſe hujus opuſculi authorem; cujus tanta non eſt authoritas, ut non liceat ipſi quandoque refragari. Nec aliam S. Thomas ſolutionem exhibet, cum author de mirabilibus Scripturæ ipſi opponitur: „ Dicendum, inquit, quod Gloſſa illa dicitur „ eſſe ſumpta ex libro, qui intitulatur, de mirabilibus „ ſacræ Scripturæ, qui non eſt liber authenticus, ſed „ falſo adſcribitur Auguſtino; & ideo illi Gloſſæ non „ eſt ſtandum “.

Part. 3. quæſt. 45. art. 3. ad 2.

2. Eſto quod author de mirabilibus ſacræ Scripturæ additamenta Danielis, & utrumque Machab. librum e ſacrorum codicum numero expungat; perperam inde erueretur, ab ipſo idem judicium de cæteris antiqui teſtamenti Deutero-Canonicis latum fuiſſe, cum ne una quidem ab eo exarata fuerit litera, quæ illud innuat.

3. Non omnino conſtat, quod opuſculum de mirabilibus ſacræ Scripturæ ex vetuſto authore Anglicano profectum fuerit. Id enim aſſeruit Martianæus nixus conjecturis, quas Eraſmus, & doctiſſimi Benedictini admonitione in illud opuſculum acute quidem, ſed non ita certo excogitarunt. En eorum ratiocinium. Author ille „ videtur ſe gente Anglum, ſive Hibernum indica„ re in lib. 1. cap. 7. ubi quidpiam obſervans de inſu„ lis, Hiberniam ex omnibus unam appellat: paulo„ que

„ quæ post æstum maris Ledonem, ac Malinam appel-
„ lat, verbis apud Anglos, vicinosque accolas Bri-
„ tannici maris, præsertim ævo Bedæ usu receptis ". Porro si conjecturæ sufficerent, ut quidam codex certo authori aut tribueretur, aut detraheretur; non deforent qui Græcam librorum Josue, & Judith versionem Gallo, aut Germano cuidam scriptori vindicarent. Etenim in Græca utriusque codicis editione occurrit vox γαῖσον, Josue enim cap. 18. sic habetur: Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Ἰησοῦν, ἔκτεινον τὴν χεῖρα σου, ἐν τῷ γαίσῳ: *Et dixit Dominus ad Josue, extende gæsum*, id est jaculum, versio vulgata Clypeum, *qui est in manu tua*, Occurrit eadem vox apud Judith cap. 9. Ἠλπίκασιν ἐν ἀσπίδι καὶ γαίσῳ: *Qui confidunt in conto & gæso*. Fuisse tamen gæsum Gallorum, vel Germanorum jaculum, ipsisque olim proprium res est testatissima: unde Propertius lib. 4. de Virdomaro Germanorum rege elegia II.

(1) Virdomari: genus hic Rheno jactabat ab ipso
Nobilis erectis fundere Gesa rotis.

Claudianus lib. 2. in Stiliconem.

Gallia crine ferax, evinctaque torque decoro
Binaque Gesa tenens.

Mallem igitur dicere in libros *de mirabilibus sacræ Scripturæ* irrepsisse utramque hanc vocem *Hibernum*, & *Ledonem*; ut olim vox γαίσον in geminam Josue, & Judith versionem græcam irrepsit. Starem vero solutioni S. Thomæ, scilicet & gente, & nomine ignotum esse librorum istorum authorem, qui apud eruditos maximum pondus numquam sibi conciliavit.

4. Demus Martianæo, quod author prædictus gente Hibernus fuerit, suosque libros ad Præsules, & Presbyteros Ecclesiæ Anglicanæ direxerit: numquid inde inferre licet, quod ipsi quæcumque in isto opusculo leguntur, approbaverint; recta sane non foret consequutio. Suum de Scripturarum canone librum *DD. Ludovico Gastoni* (2) *Floriot Episcopo tunc* (3) *Aturensi* dicavit: numquid vigilantissimus ille Præsul, quæcumque in eo libro scripta sunt, suo suffragio comprobavit? Id sane nec sibi adpromisit Martianæus, nec possunt cæteri scriptores sibi adpromittere ex iis, ad quos sua opera dirigunt, vel quibus consecrant.

CAPUT II.

De Græcis Scripturarum Versionibus, & Codicibus, in quibus nostri reperiuntur Deutero-Canonici.

IMmensus sese aperiret campus, in quo latissime possem spatiari, si de omnibus Græcis codicibus, in quibus simul cum aliis Scripturis nostri leguntur Deutero-Canonici, liceret mihi differere: pauca duntaxat de plurimis dicam; nec enim omnes Græcos codices hic nuncupare possum, sed præcipuos, eosque, quorum notitia ad me pervenit: quibus non solum temporis ratione, sed dignitatis prærogativa præpono codices, quos SS. Irenæus, Clemens Alexandrinus, Athanasius, author Const. Apostolicarum, Eusebius Cæsariensis, &c. adhibuerunt; laudant illi nostros Deutero-Canonicos, ut divinæ inspirationis opus: *Scripturæ divinæ*, *Sacrorum Librorum* nomina iis absque ullo discrimine impertiunt. Unde igitur divino eo honore sacrisque titulis nostros Deutero-Canonicos, Sancti Patres insignierunt? Sane ex Traditione, ex codicibus quos præ manibus habuerunt, in quibus & Proto-Canonici, & Deutero-Canonici simul permixti continebantur. Suus hic posset esse locus referendi loca, in quibus Græci Patres nominati inter Scripturas divinas collocarunt nostros Deutero-Canonicos: ea referam in Sectione IV. quam traditioni Patrum Græcorum ad nostrorum Deutero-Canonicorum stabiliendam authoritatem consecravi. Itaque ad aliorum Græcorum codicum expositionem propero.

Florentiæ in Bibl. sancti Laurentii cod. 1. antiquum monstratur exemplar Græcum MSS. quod Pentateucho, aliisque Scripturæ libris comitem adjungit 1. Mach. lib.

In Bibl. Bodleiana codex vetustus num. 292. præter complures Proto-Canonicos, Judithæ librum exhibet.

In Bibl. Colbertina codex etiam perantiquus num. 1609. cum plurimis Scripturæ libris recenset libros Machab. Juditham, & Tobiam, cui consentit codex X. Sæculi Bibl. Coislinianæ.

In Bibl. Regia cod. 1875. leguntur libri, *Job*, 5. *Sapientiales: libri Machabæorum*, *Tobit*, *Esther*, & *Judith*.

Codex optimæ notæ, qui fuit P. Pithœi, & N. Fabri in Bibl. Colbertina cod. 3883. enumerat librum Job, 5. libros Sapientiales græce, cum Glossa interlineari latina Job, Proverbia, Ecclesiastem, & Sapientiam.

In Bibl. Palatina codex mutilus num. 337. exhibet Job, Proverbia, Canticum Canticorum, Sapientiam Salomonis, & Ecclesiasticum.

In Bibl. Regia codex 1905., & 2857. repræsentat *Proverbia Salomonis*, *librum Ecclesiastæ*, *Canticum Canticorum*, *Sapientiam*, & *Ecclesiasticum*.

Doctissimus Bernardus de Montfaucon p. 11. Diarii Italici laudat membranaceum codicem X. Sæculi in Bibl. Ambrosiana asservatum, qui Proverbia Salomonis, & Ecclesiasticum græce complectitur.

Bibl. Vaticana codicem chartaceum in fol. num. 239. inter MSS. recenset: ubi catena Patrum in Job: Sapientia Salomonis, Ecclesiasticus, Esther, Tobias, & Judith reperiuntur; ut testatur eruditissimus Assemanus pag. 593. Bibl. Orientalis.

Asserit Clarissimus Joannes Boivin Bibliothecæ Regiæ custos fidelissimus apud Bernardum Lamy in App. ad Comment. in Harmoniam Evangelicam pag. 656. conservari in Bibl. Regia codicem 1905., qui novum Testamentum, Jobum, & 5. libros Sapientiales græce continet. „ Codex iste, inquit D. Boivin, vetustissimus est,
„ constans foliis membranaceis novem, & ducentis,
„ quorum singulæ paginæ Scripturam duplicem exhi-
„ bent alteram novam, & lectu facilem, alteram ve-
„ tustate decolorem ".

Adest in Bibl. Regia codex 1789. indiculus Græce MSS. qui Anastasii quæstionibus subjungitur: hunc latine edidit perillustris Cotelerius ad calcem sui judicii de Const. Apost. En illius Titulum. *De 60. Libris, & quinam extra illos sunt*. Primum quidem indiculus ille computat 60. sacræ Scripturæ libros, in quorum numero, qui novi Testamenti dicuntur Deutero-Canonici, includuntur. Eorum deinde enumeratione peracta, leguntur quæ sequuntur:

Et qui extra LX. sunt.

1. *Sapientia Salomonis*. 2. *Sapientia Sirach*. 3. *Machabæorum*. 4. *Machabæorum*. 5. *Machabæorum*. 6. *Machabæorum*. 7. *Esther*. 8. *Judith*. 9. *Tobias*.

Et *qui Apocryphi*.

1. *Adam*. 2. *Enoch*. 3. *Lamech*. 4. *Patriarchæ*. 5. *Josephi Oratio*. 6. *Eldad*, & *Medad*, &c. ubi indiculus ille in apocryphorum classe non reponit nostros Deutero-Canonicos. Hos quidem non recenset inter Proto-Canonicos, quia Ecclesia universa nondum ea ætate de illorum canonicitate apertum, & inconcussum tulerat judicium. De eorum divina authoritate a nonnullis salva fide catholica tunc disputabatur; unde & propter judicium Ecclesiæ, quod nondum accesserat, & quia pauci numero Theologi tum tolerabantur ut de authoritate Deutero-Canonicorum veteris Testamenti differerent; idcirco author indiculi eos in Canonem Scripturarum non audet referre.

Silentio prætermitto Biblia græca typis excusa; in quibus nostri Deutero-Canonici simul cum Proto-Canonicis leguntur: quilibet ea Biblia consulere poterit in Bibliis Polyglottis XVI. & XVII. Sæculo editis.

Ut huic Capiti clausulam apponam, hoc pro certo communiore, & recepto magis ex sensu asseveraverim, 1. Græcos non latuisse divinam nostrorum Deutero-Canonicorum authoritatem. 2. Mentem eorum, qui codices græcos Scripturarum adornarunt, extitisse, ut nostri Deutero-Canonici cum Proto-Canonicis pari gradu authoritatis incederent. 3. Ecclesiam græcam, quæ iis Scripturarum codicibus usa est, eorum consilio suffragatam fuisse, cum fideles de ipsius consensu, ac nemine refragante in codicibus prædictis Scripturas sacras legerent.

Objicitur Cyrillus Lucar Patriarcha C. P. Hic ann. 1631. fidei suæ Confessionem latine a se conscriptam Cornelio Hagæ illustrissimorum Belgii fœderati ordinum ad

Tur-

(1) *Nominatur ab Amm. Marcellino Vadomarius quidam Germanorum rex. Plutarchus in Rom. Britomartum vocat. fol. 837.*

(2) *Illustrissimi Præsulis nomen ita scripsit Martianæus* Floriot: *forsan mendum ejus est: vel, ut alii conjectant, ob causas vulgo ignotas, clarissimum illud nomen consecutis temporibus ita scriptum est* Fleuriau, *ut hodie scribitur.*

(3) *Aire.*

Turcicam Portam Legato tradidit. Porro in ea Confessione e numero Scripturarum expungit veteris Testamenti Deutero-Canonicos: en ejus verba: „ Sacram Scripturam Canonicos libros omnes appellamus, quos tamquam fidei, ac salutis nostræ regulam accepimus; atque ideo retinemus, eaque potissimum de causa, quod divinitus inspiratam nobis suggerant doctrinam ..... hunc vero Canonicorum librorum numerum esse credimus, quem Laodicensis Synodus pronunciavit .... At ii, quos apocryphos appellamus, hoc propterea cognomine insigniuntur, quod eamdem a Spiritu Sancto authoritatem, & approbationem non acceperint, quam qui proprie & citra controversiam pro Canonicis habentur: quorum ex numero sunt Pentateuchos, Hagiographa, & Prophetæ, quos Laodicensis Synodus legendos esse statuit; veteris nempe Testamenti libros 22. ex novo vero inter opes nostras recensemus quatuor Evangelistas, acta Apostolorum; Epistolas sancti Pauli, & Catholicas, quibus etiam addimus Apocalypsim dilecti a Domino: & hos quidem Canonicos esse libros asserimus; & hæc sacram appellari Scripturam confitemur “. Cyrillus Lucar eas tantum admittit Scripturas, quæ in Canone Laodiceno recensentur: atqui in Canone Synodi Laodicenæ nulla Deutero-Canonicorum veteris Testamenti fit mentio; ergo &c.

Respondeo 1. Cyrillum Lucarem, cum Canonem de Scripturis sacris a Synodo Laodicena statutum amplectitur, non omnino consentire cum Calvinistis, quorum partes ardenter suscepit. Etenim Canon Laodicenus Apocalypsim non commemorat, quam Calviniani inter sacros libros recipiunt: qui Prophetiam Baruch ex opposito rejiciunt, quam tamen Laodicenus Canon sacris libris accenset. Sensit hanc difficultatem Cyrillus; quocirca Laodiceno Canoni Apocalypsim addere demum non dubitavit.

Respondeo 2. Cyrillum Lucarem ob assertas Calvini novitates a Græcis fuisse censura hæreseos notarum, & anathematis fulmine percussum: ex variis monumentis, quæ zelum, quo adversus Cyrillum Lucarem Græci flagrarunt, indicant, unum duntaxat laudabo Concilium, quod Græci anno 1672. Hierosolymis celebrarunt. Cujus Synodi quanti facienda sit authoritas, & quam non levibus conjecturis humanisque judiciis pendenda, satis intelligit, qui novit, eam fuisse ex omnibus fere Orientis Ecclesiis convocatam. Quem vero in ea locum obtinet Cyrillus Lucar? In loco principe inter eos hæreticos, quorum hæresis non solum circa Eucharistiam, & alia Sacramenta, sed etiam circa decurtatum Scripturarum canonem proscripta est. Plura de authoritate Synodi Hierosolymitanæ dicam inferius, & copiosius.

CAPUT III.

De Codicibus sacræ Scripturæ Syriacis.

SUmmam certe in quæstionibus, quæ fidem spectant, elucidandis authoritatem sibi vindicat testimonium omnium Ecclesiarum, ubi præsertim antiquitus perscriptum est, & temporum successione continuatum, & renovatum. Inter Eccl. monumenta, quæ illud habent gravissimum pondus, recenseri possunt versiones tum Latinæ, tum Græcæ, de quibus modo egimus; hæ totius quodammodo Ecclesiæ vocem, & testimonium exhibent ad declarandam divinam nostrorum Deutero-Canonicorum authoritatem, quia ubique cognitæ, & probatæ sunt; & in illis non Episcoporum modo, sed plebis etiam suffragia continentur. Post primarias illas versiones prodire gestiunt plurimæ aliæ, Syriacæ imprimis, & Arabicæ, quæ sacræ Deutero-Canonicorum veteris Testamenti inspirationi testimonium suarum Ecclesiarum perhibent: a versione Syriaca initium facio.

Illud unum prius monuero, versiones, quibus utuntur Ecclesiæ Orientales, maxima ex parte e Græca derivatas esse: non tamen accuratus est Vossius, cum affirmat, „ quotquot toto orbe fuere, Ecclesias in LXX. solis acquievisse, nec ostendi posse gentem ullam quantumvis barbaram, quæ Christi nomen susceperit, quæ non simul horum susceperit translationem, & quidem solam. Versiones omnes Latinas, Syriacas, Arabicas, Armenicas, Persicas, Copticas & Æthiopicas ad solos LXX. Interpretes fuisse expressas “. Habent enim Syri versionem etiam antiquissimam ex Hebræo confectam; nec non aliam ex Origenis editione juxta Hebræum sub asteriscis suppleta, obelisque notata traductam. Habent Arabes quoque versionem nondum typis editam ex Hebræo ipso factam; & aliam similiter ex editione Origeniana cum obelis asteriscisque expressam, cujus extat Pentateuchus una cum commentariis in Biblia Bodlejana.

Præf. App. libri de LXX. Interpret.

Ad Nat. Alex. Suppl. P. I.

Ut ut sit de versionum Orientalium origine, constat, S. Ephræm Syrum, qui IV. Sæculo Syriace scribebat, plurima ex *Ecclesiastico*, tamquam ex sacræ Scripturæ libro deprompta testimonia laudasse: illa retulit Cornelius a Lapide, cap. 3. prol. ad librum Ecclesiastici.

Jacobus Edessenus Episcopus, qui labente VII. sæculo floruit, inter sacras Scripturas, & opera Danielis Prophetæ enumerat Susannæ historiam: quippe in suis Scholiis in Danielem ita loquitur: „ Joachimum autem Susannæ virum, cujus in domo, tamquam in ædibus Principis, populum seniores judicabant, existimo eum asse Joachimum regem, quem Nabuchodonosor in carcerem detrusit; quo mortuo, cum Evilmerodach regnaret, e carcere dimissus fuit, uxorem duxit, & ædes possedit. Quia vero regia dignitate fulserat, in ejus domo populus conventus faciebat, ut a senioribus, qui Susannam ipsius uxorem post calumniati sunt, judicium quærerent. Principem enim omnium, regemque eum habebant, etsi captivus esset. Sic de Joachim Susannæ viro opinandum mihi videtur “. Idioma Syriacum typis mandari curavit Assemanus. Consule, si vacat.

Assemanus Biblioth. Orient. T. 1. p. 490.

Jacobus Episcopus Sarugensis metricam homiliam in Ananiam, Misaelem, & Danielem elaboravit, quæ legitur codice MSS. Nitriensi 13. fol. 187. codex autem illa asservatur in Bibliotheca Vaticana, ut Assemanus Tom. 1. Bibliot. Orient. pag. 339. sicuti oculatus testis affirmat.

Uberius testimonium his omnibus est Gregorii Bar-Habræi, qui Primas Orientis, & Scriptorum Jacobitarum facile princeps habendus est. Claruit XIII. Sæculo: hunc ordinem, cum sacros libros commentaretur, observavit. 1. Exposuit Pentateuchum, deinde libros Josue, Judicum, Samuelis primum, & secundum, Psalmos, primum, & secundum Regum, Proverbia, Ecclesiasticum, Ecclesiasten, Cantica, Sapientiam, Ruth, Susannæ historiam, Job, Isaiam, 12. Prophetas, Jeremiam cum Threnis, Ezechielem, Danielem cum historia Bel idoli, & draconis, quatuor Evangelia, &c. In suis Commentariis peragendis Gregorius Bar-Hebræus usus est hebræo textu, versione 70. Interpretum, versione Syriaca, quam simplicem vocat, & cui presse inhæret. Citantur ab ipso aliæ duæ versiones Syriacæ, nimirum Heracleensis, & Karkaphensis, idest montana, qua videlicet incolæ montium utuntur. Laudat insuper alias versiones orientales, vetustosque Patres, & Interpretes Scripturarum, inter quos Joannem Maronem in librum Sapientiæ recenset. Hæc omnia testatus est Assemanus T. 2. Bibliot. Orien. pag. 282. 283.

His argumentis accedit probatio, quam Biblia Polyglotta nobis suppeditant. In Polyglottis Anglicanis leguntur Tobias, Sapientia, Ecclesiasticus, Baruch, & fragmenta Danielis; quæ quidem opera tetraglotta exhibentur Syriace, Arabice, Græce, & Latine. Fatetur Waltonus præfatione Polyglottis Londinensibus præfixa sacros illos codices ex variis, & antiquissimis MSS. Syriaco idiomate descriptos fuisse.

Non desunt tamen difficultates, quæ argumentum ex versionibus Syriacis petitum comitantur. Prima quidem sic proponitur. Sanctus Ephræm in commentariis, quæ de vaticinio Danielis edidit, additamenta, quæ huic Prophetæ tribui solent, non exposuit.

Sed facilis solutio subjicitur, scilicet liberum fuisse sancto Ephræm, sicut aliis interpretibus, quascumque vellent Scripturas elucidare.

Secunda ita proponitur: Hymnum trium puerorum in dubium vocavit Eudoxius apud catenam in Cantica Scripturæ. „ Sciendum est, inquit, hunc hymnum, neque apud Hebraicos libros, neque apud Syros inveniri. Dicunt enim Hebræi, & Syri, hunc a quibusdam fuisse compositum “.

Tota difficultas posita est in his vocibus, *dicunt Hebræi, & Syri, &c.* quæ quidem brevi evanescet, si cum Nobilio vertamus; *fertur autem a quibusdam fuisse compositum*. Deinde Eudoxius iste hæreticus Arianus, gente Armenus, Patriarcha Constantinopolitanus, qui anno 370. obiit, nullam meretur fidem, cum docuit, apud Syros hymnum trium puerorum non reperiri; constat enim ex catalogo Hebedjesu, hunc ut sacrum cum aliis Scripturis a Syris spectatum fuisse; cui consentit Jacobus Episcopus Sarugensis, quem superius citavimus; hic autem vixit exeunte circiter quinto, aut ineunte sexto sæculo. Utrique potius fides adhibenda est, quam Eudoxio veteratori Ariano, qui occulta, & palam nihil non molitus est, ut fidem catholicam susdeque everteret.

Sch. in Dan.

CAPUT IV.

De Versionibus Arabicis.

MAgna fuit versionum Arabicarum copia. Tres præsertim usui fidelium, qui vernaculam habent Arabicam, videntur consecratæ. Primam usurpant Jacobitæ, & Nestoriani, quæ e Syriaca versione expressa creditur. Secunda utuntur Syri; facta illa est secundum græcos codices; ejus inter Theologos Syros usus est, cum Scripturas interpretantur, & diversis lectionibus suas expositiones illustrant. Tertia alia est Arabica, facta, ut dicitur, *κατὰ τοὺς* O, anthore Aretho filio Senan; istius versionis usus hæret in quibusdam Melchitarum, seu Græcorum Orthodoxorum Ecclesiis, ubi sacra græce fiunt.

Tit. 1. Comm. ad lit. Copt. S. Basilii, p. 208.

„ Tamen, inquit doctissimus Renaudotius, quantum „ adipisci potuimus, publice inter officia non legitur; „ sed tantum ab illis Christianis, qui græcæ linguæ igna- „ ri Arabicam vernaculam habent “.

MSS. Codex hujus versionis extat admodum imperfectus Florentiæ in Bibliotheca Medicæa num. 8. nonnullos sacræ Scripturæ libros eo ordine continet. „ Parabolas Salomonis, Sapientiam, Ecclesiasticum, Canti- „ cum canticorum, Tobiam, additamenta ad Danie- „ lem. Esdræ librum, historiam Machabæorum “, ubi maxima pars nostrorum Deutero-Canonicorum recensetur.

Superiori sæculo veteris Testamenti Deutero-Canonicos acceperunt Orientales Ecclesiæ in versione Arabica, quæ sacræ Congregationis de Propaganda Fide jussu edita est ad usum fidelium Orientalium, additis e regione Bibliis latinis, prout in vulgata editione leguntur, cum præfatione latina 3. vol. in fol. Romæ, typis ejusdem Congregationis anno 1671.

Hæc est fides Orientalium, qui linguam Arabicam vernaculam in legendis Scripturis adhibent, quod nostri Deutero-Canonici in veteri Scripturarum Testamento computari debeant; id iterum constat ex Concilio Hierosolymitano, quod anno 1672. celebratum est, Decrevit illa Synodus, nostros Deutero-Canonicos „ esse „ germanas sacræ Scripturæ partes, & cum ceteris ge- „ nuinis ejusdem Scripturæ libris esse numerandos “.

Cap. 6. Capitulo 18. quæst. 3.

Hæc definitio de consensu omnium, qui Concilio aderant, statuta est; quos inter sunt, qui lingua Arabica subscripserunt, uti testatur MSS. exemplar a Dositheo Hierosolymorum Patriarcha, & Concilii Præside missum ad Christianissimum regem Ludovicum XIV. quod quidem in Bibliotheca regia visitur. Arabicas subscriptiones, sicuti in MSS. regio leguntur, si latinas referamus, nemo opinor arguere tentabit.

Papa Michael magnus Œconomus credit, & confitetur, hanc esse fidem nostram, quam præcipit, & præscribit Apostolica, & Orthodoxa Ecclesia: hic signavit Arabice.

Papa Isaac magnus Scevophilax: signavit Arabice.

Papa Michael magnus Sacellarius: signavit Arabice.

Proto-Papas, Souroum sacerdos: signavit Arabice.

Habib. Agapius sacerdos Proto-Papas Lyddæ cum omnibus sacerdotibus meis: signavit Arabice.

Georgius sacerdos, Œconomus Cæsareæ Palestinæ: signavit Arabice.

Symeon sacerdos, Ephemerius sancti Eliæ in monte Carmelo: signavit Arabice.

Moyses sacerdos, Œconomus Neapoleos: signavit Arabice.

Joannes magnus Logotheta sanctæ Resurrectionis: signavit Arabice.

Chaleles filius Petri, magnus Proto-Notarius: signavit Arabice.

Non diffiteor quasdam occurrere difficultates, quarum prima desumitur ex Bibliis Arabice impressis, in quibus libri Tobiæ, Judith, Estheræ, & Machabæorum desiderantur. Verum ratio hujusce defectus suppeditari potest: nempe, exemplar in Bibliis Polyglottis Parisiensibus, & Londinensibus ejusmodi est, quod e diversis, atque inter se multum discrepantibus laciniis contextum sit; sive id agente, qui illud describeret, sive (ut magis verisimile est) quod ipsi ad manum non fuerit omnium librorum ab uno quodam concinnata versio. Deinde Arabica versio in Polyglottis Parisiensibus, & Londinensibus, multum discrepat a versione MSS. quæ juxta 70. Interpretum versionem adornata est: hæc autem majorem apud Arabes authoritatem consecuta est, quam altera. Consulatur hac de re clarissimus Edwardus Pocockius præf. ad comm. Michææ.

Altera conflatur difficultas ex manuscriptis codicibus Arabicis, qui nostros veteris Testamenti Deutero-Canonicos sæpius non exhibent. Assemanus enumerat varia commentaria, quæ Abdalla * Abulfaragius Benattibi composuit, quæque ab Assemano eo ordine referuntur: „ Commentaria in Pentateuchum, in Josue, in Judices, „ in 1. & 2. Samuelis, in 1. & 2. Regum, in Sapien- „ tiam, in Ecclesiasticum, in Ecclesiastem, in Canticum „ Canticorum “.

** Floruit XIV. sæculo.*

T. 3. p. 621. 622.

Destruit hanc difficultatem ratio temporis omnia conterentis, atque consumentis: norunt enim omnes, vastatas olim fuisse Orientalis Ecclesiæ Provincias, antequam in Arabum potestatem venirent, spoliatas pluries ab infidelibus Ecclesias, Christianos a mille, & amplius annis durissimam in Oriente servitutem servire: Ordinem ecclesiasticum suis facultatibus spoliatum fuisse, in angustiis extremis jamdudum Præsules, Clericosque esse constitutos; inde factum est, ut Episcopi, virique clericalis ordinis vitam ex plebis eleemosynis tolerare coacti fuerint. Ornamenta, sacrosque libros, unde decus Dei domus sustentari poterat, ægre admodum comparare potuerunt. Nullæ sunt a multis sæculis Ecclesiarum Bibliothecæ: vetusti Scripturarum codices, qui olim fuerant, usu quotidiano detriti, & consumpti sunt. Crevit illa calamitas per Ecclesiasticorum Orientalium ignorantiam, qui veteres codices neglexerunt; nullus fere inter eos extitit, qui circa sancta volumina Esdræ operam, & diligentiam imitatus fuerit, nullus fere qui sacrarum Scriptionum codicem conquisierit, vel Scripturarum canonem recognoverit, & ex veteri exemplarium fide confirmaverit. Hinc mancæ illæ, & semilaceræ illæ versiones Arabicæ, Syriacæ &c. quæ ex communi naufragio evaserunt: hinc fragmenta illa admodum decurtata, in quibus complures Scripturarum libri tum Proto-Canonici, tum Deutero-Canonici desiderantur. Nihil ergo mirum, si in Bibliothecis nostris versiones Arabicæ, & Syriacæ mutilæ, & semilaceræ asserventur.

Lectorem non debeo celare tertium, quod opponitur, argumentum. Fieri potuit, inquies quispiam nostrorum Deutero-Canonicorum adversarius, ut versiones Arabicæ, Syriacæ, imo & Persicæ in commodum Judæorum, qui istas regiones habitabant, confectæ fuerint.

Nihil ea difficultate imbecillius. Fac enim istas versiones in gratiam Judæorum Arabiæ, & Syriæ incolarum fuisse peractas; inde consequetur, Judæos eandem tribuisse authoritatem nostris Deutero-Canonicis, & Proto-Canonicis, quippe hi cum illis in versionibus iisdem simul contenti reperiuntur; hanc tamen authoritatem nostris Deutero-Canonicis fuisse a Judæis tributam negant adversarii: negent pariter, versiones prædictas usui Judæorum fuisse potissimum addictas. Quamquam qui editiones Arabicas, Syriacas, & Persicas publici juris fecerunt, ne quidem de Judæorum commodo cogitavere; simul enim vetus testamentum cum novo Arabice, Syriace, & Persice descripserunt, quod sane postremum a Judæis respuitur. Illud manifestum evadit ex codice, qui in Bibliotheca eruditi Renaudotii, dum viveret, asservabatur. MSS. istud exemplar non tantum Psalterium, Proverbia & cæteros veteris instrumenti libros Proto-Canonicos, sed etiam Judith, Tobiam, & quatuor Evangelia Persico idiomate complectebatur.

CAPUT V.

De nonnullis Versionibus, quæ nostros Deutero-Canonicos repræsentant.

COmpendii causa plurimas versiones in eodem capite includimus; in earum computo ordinem dignitatis, non originis sequimur; a versione Gallica initium ducimus. Biblia Gallice versa a Guiarto des Moulins Canonico sancti Petri Ariensis anno 1294. absoluta, vulgo nuncupata *la Bible des historiaux, ou les histoires Escolastres*, complectuntur libros historicos utriusque Testamenti, tum Proto-Canonicos, tum Deutero-Canonicos, Glossis insuper, seu postillis in textu insertis, quas in historiam scholasticam concinnarat Petrus Comestor: additi etiam sunt Psalmi, libri quinque Sapientiales; in novo autem instrumento accesserunt Epistolæ Apostolorum una cum Apocalypsi. Primum hujus versionis volumen extat eleganter exaratum in Bibliotheca regia cod. 6820.

Biblia Gallica.

Ex codicibus, qui hanc versionem continent, nullus antiquior eo videtur, qui in nostra sanctæ Genovefæ Bibliotheca asservatur. Codex est membranaceus in folio majori sat polite descriptus: continet omnes Scripturæ libros præter Jobum, cujus Historia paucis refertur. Sanctorum Litaniæ Rithmicæ ad calcem Psalterii positæ sunt, in quibus S. Ludovici nomen inter Confessores non legitur, licet anno 1297. in album Sanctorum jam relatus fuisset; unde licet certo conjicere, hunc codicem esse vetustissimum, ejusdemque esse ætatis, & cantici, ac translatorem; qui in Prologo testatur, hanc versionem

Galli-

Gallicam a se perfectam fuisse anno salutis 1294. mense Februario.

Parisiis in Bibliotheca Minoritarum sancti Francisci, gallice *des R.R. PP. Cordeliers* hodie cernitur Scripturarum codex imperfectus gallice exaratus. Fuit olim Conventus Sororum sanctæ Claræ Urbanissarum dicti *de Longo Campo* prope Lutetiam. In eo codice libros Regum excipiunt libri duo Machabæorum; quorum stylus, & codicis character XII. Sæculi foetus esse videtur. Libri primi initium juvat describere. *Il avint puisqu' Aliaandre fiz de Philippe de Macedoine qui primers regna en Grece, issant de la terre de Cethim, ont ocis daire le Roi de Perse, & de Medie; si fist plosors batailles, & prist les garnisons de toz & ocist les Rois de la terre &c.*

Cum extaret Bibliotheca Colbertina, in ea aderat Catalogus librorum Caroli V. Regis Francorum anno 1373. exaratus: hæc gallico idiomate in illo referuntur: *Un volume couvert de deua cus blancs, contenus aucuns des livres de la Bible en François: C' est assavoir les cinq livres Sallemon, Ysaïe, & de Jeremie jusque au dix-huitieme Chapitre de l' exposition sur Taux, faite par Maitre Jehan de Sy, du comandement du Roy, Jehan, dont Dieu est l' ame. L' autre volume ainsi couvert au quel sont contenus les 5. livres de Moyse, Josue & premier chapitre du livre des juges: le Confesseur les fit bailler a Monseigneur d' Anjou Regent le Royaume.* Ibidem 72. *Cahiers de la Bible que comença Maistre Jehan de Sy, & la quelle faisoit translater le Roy Jehan dont Dieu est l' ame.*

Inter MSS. codices Bibliorum Italicorum eminet codex
Biblia Italica. 609. Dublini in Bibl. Collegii SS. Trinitatis conspicitur libros 5. Sapientiales ab Anonymo italice versos exhibens. Hunc Anonymum XIV. Sæculo vixisse conjectant nonnulli.

Certius aliquid proferri potest de ætate codicis, qui in Regia Bibl. *6899.* numeratur, anno 1431. a Nicolao de Nerinono Ordinis Prædicatorum italice, & eleganter descriptus est. Repræsentat Danielis & 12. Prophetarum vaticinia, quibus uterque Machabæorum liber cum novo testamento conjungitur.

Biblia Belgica. Bibliotheca Colbertina ante suam divisionem custos fida erat codicis Belgice descripti in fol. MSS. num. 2854. designabatur: en sacrorum librorum ordo quem sectatur: scilicet Pentateuchum, Josuam, Judices, libros quatuor Regum, Tobiam, Danielem, Juditham, Esdram, Estheram, Machabæos enumerat. Numerus librorum tum Proto-Canonicorum, tum Deutero-Canonicorum augetur simul, & perficitur in Bibliis, quæ anno 1475. 1477. 1479. in lucem edita sunt.

Biblia Anglicana, & Saxonica. In Bibliotheca Bodleiana adest codex Anglice scriptus, quem eruditus Pater de Long Wicleffo antiquiorem existimat. Computatur codex 2084. qui Tobiam, Ruth, Juditham, Estheram, & quinque libros sapientiales includit.

Circa finem X. Sæculi Œlfricus Abbas ad Sigwerdum virum nobilem lingua Saxonica compendium veteris, & novi Testamenti scripsit: plures in eo sacræ Scripturæ libri commemorantur pag. 11. Pentateuchus, & lib. Josuæ pag. 12. lib. Ruth, pag. 15. pars librorum Regum, pag. 22. libri Esther, & Judith, pag. 23. libri Machabæorum.

Infinitum me esse oporteret, si Lectoris studiosi oculis subjicerem omnes manuscriptos codices, qui ante Synodum Tridentinam Deutero-Canonicos cum Proto-Canonicis absque ullo discrimine exhibebant. Omnes enim versiones retexere neque fas est in tanta multitudine, neque porro necesse est, cum quæ a nobis relatæ sunt, demonstrent satis, Tobiam, Judith &c. ut divinæ authoritatis codices spectatos olim fuisse.

Dissert. II. de versione Belgica. Finem ergo huic Capiti, ac Sectioni impositurus, producam tantum, quæ Joannes Leusden in Academia Ultrajectina Professor circa nostros Deutero-Canonicos annotavit. 1. *Nulla*, inquit, *Ecclesia eos* (Deutero-Canonicos) *e corpore Bibliorum adhuc ejecerant ante Lutherum, & Calvinum.* 2. Declarat Heterodoxus, Synodum Dordracenam, quæ anno 1618. habita est, *judicasse, ut melius a scriptis Canonicis discernerentur, eos ad calcem omnium librorum Canonicorum etiam novi Testamenti esse rejiciendos.* 3. Eadem Synodus statuit, ut nostri Deutero-Canonici a libris Canonicis *justo interstitio, & peculiari titulo* discernerentur. 4. Ut iis exacta præfigeretur præfatio, *in qua Lectores de authoritate horum librorum, & erroribus, qui illis continentur, accurate instruerentur.* 5. *Ut Deutero-Canonici peculiari paginarum numero distinguerentur, & minoribus typis imprimerentur.*

Agnoscit itaque Joannes Leusden, innovatum fuisse a Calvinistis circa ordinem, quem in versionibus, & codicibus antiquis obtinebant Deutero-Canonici: deinde hos e veteri loco, quem cum Proto-Canonicis sibi vindicabant, dimotos fuisse a Synodo Dordracena; timebant scilicet Calvinistæ, ne divina, & canonica authoritas Deutero-Canonicis veteris Testamenti tribueretur; timor sane præposterus, ac novitate sua suspectus, qui nemini Catholico ad Calvinistarum usque tempora obtigerat. Hic Lectoris Catholici fidem obsecro: adeo ne Patres antiqui fuerunt stolidi, & supini, ut ejusmodi metum non conceperint? Ergo Calvinistarum ævo reservatum erat, ut de nostrorum Deutero-Canonicorum authoritate recte, & inconcusse definirent? Errarunt ergo Patres, Authoresque versionum, qui nostros Deutero-Canonicos cum Proto-Canonicis absque ulla discriminis nota recensuerunt: ejusdem erroris tenebræ incubuerunt Italiæ, Galliæ, Angliæ, Africæ, Asiæ, universoque Orbi Christiano, qui per sexdecim sæcula illas versiones usui suo consecravit, suoque calculo comprobavit. Sed quam hæc absurda sint, nemo non videt; quæ fusius exponere, quid est aliud, quam Lectoris benignitate, & patientia abuti?

Ad Nat. Alex. Suppl. P. I.

SECTIO TERTIA.

De Patribus, qui nostros veteris Testamenti Deutero-Canonicos in Scripturarum sacrarum Canone clare, & distincte collocarunt.

VEterum Patrum testimonia ad defendendam nostrorum Deutero-Canonicorum divinam authoritatem allaturi, ab iis ordimur, qui eos expresse in Canone constituerunt. Memorabile illud est, & efficax nobis videtur argumentum, quod petitur e sacrorum librorum Canonibus, quos vel Concilia condiderunt, vel Patres proposuerunt: ideo huic argumento peculiariter immorantes, demonstrare jam aggredimur, Scripturarum Canones, in quibus nostri Deutero-Canonici continentur, non potuisse a sanctis Patribus confici, nisi ejusdem authoritatis cum Proto-Canonicis ab illis agniti fuerint.

CAPUT I.

De Conciliis Carthaginensi, & Romano.

NON una est Chronologistarum sententia circa tempus, quo celebrata est Synodus Carthaginensis; *Conc. Carthag.* nonnulli eam referunt ad annum 397. plurimi ad annum 419. cæteri docent, Canones, qui huic Synodo tribuuntur, in variis Ecclesiæ Africanæ Synodis fuisse sancitos. Trina hæc sententia magnos sibi vindicat authores tum ex veteribus, tum e recentioribus, quorum hic ambitiosum catalogum texere, & rationum momenta ponderare nobis in præsens non vacat. Quidquid sit, non erit arduum ex Canone 27. qui Concilio Carthaginensi assignari solet, aperte demonstrare, quænam IV. Sæculo circa nostros Deutero-Canonicos Ecclesiæ Africanæ fuerit doctrina. Ecce Canon: „ Placuit, ut „ præter canonicas Scripturas nihil in Ecclesia legatur: „ sunt autem Canonicæ Scripturæ, Gen. Jesu Nave, „ Judith, Ruth, Reg. 4., Paralip. 2., Job, Psalt. „ Salomonis libri 5., Proph. lib. 12., Esai. Jeremias, „ Ezechiel, Daniel, Tobias, Judith, Hester, Esdræ „ lib. 2., Machabæorum lib. 2. “

Qui Conciliorum collectionem adornarunt, ubi laudatum Canonem referunt, hæc observant; scilicet sacros Scripturæ libros dici Canonicos; 1. Quia fidei nostræ, & morum regulæ sunt; 2. Quia Canones Ecclesiæ eos recipiunt; 3. Quia in sacrorum librorum indice ab Ecclesia sunt descripti.

Duplicem hic objectionem præsentio. Prior petitur ex collectione Cresconii Africani Episcopi, in qua nostri Deutero-Canonici non comparent. Verum hanc omissionem abunde compensat collectio Dionysii Exigui, in qua nostri Deutero-Canonici simul cum Proto-Canonicis reperiuntur. Dionysio suffragatur Justellus in sua editione cum omnibus fere manuscriptis, quæ integrum Canonem repræsentant. Nihil de istis editionibus Canonis Concilii Africani proprio marte scribimus: consulantur, & veritas dictorum manifesta fiet.

Posteriorem objectionem eo proponit modo Gerhardus: „ Concilium Carthaginense est particulare; ergo *loco c. De facta Script.* „ non potest fidem indubitatam de libris Canonicis facere “. Sed huic difficultati occurrimus asserentes, Concilium Carthaginense in determinando Scripturarum Canone non fuisse quidem inconcussæ authoritatis, quia Conciliis peculiaribus inerrantiæ privilegium Christus non promisit; maximi tamen pretii esse debet & maximæ utilitatis, quippe antiquam Ecclesiæ Africanæ fidem exhibet; quæ quidem fides si societur cum authoritate Patrum, qui nostris Deutero-Canonicis ut libris

divinis, vel etiam Canonicis testimonium perhibent, potuit esse motivum legitimum, quo Synodus Tridentina Œcumenica eos in Canonem referret.

Anno 494. Synodus quædam Romana vulgo celebrata creditur Gelasio Præside; statuit illud Concilium, tres esse librorum ordines; horum primus sacros utriusque Testamenti libros tum Proto-Canonicos, tum Deutero-Canonicos complectitur. Secundus libros non quidem sacros, sed probatos ab Ecclesia recenset, ut decreta Synodorum Œcumenicarum, Nicænæ, Constantinopolitanæ, Ephesinæ, Chalcedonensis, &c. quas excipiunt opera Sanctorum Patrum, ut Cypriani, Basilii, Athanasii, &c. Ordo tertius libros apocryphos, & ab hæreticis elaboratos includit. „ Cætera (inquit hujus Concilii decretum) quæ ab hæreticis, sive schismaticis „ conscripta, vel prædicata sunt, nullatenus recipit „ Catholica, & Apostolica Ecclesia, e quibus pauca, „ quæ ad memoriam venerunt, & a Catholicis vitanda sunt, credimus esse subdenda, in primis Ariminensem Synodum, itinerarium nomine Petri Apostoli, &c.

Nono sæculo Luitprandus, Ticinensis Diaconus, egregio præditus ingenio, aperte testabatur, Synodi Romanæ Canonem, quem Gelasianum vocat, universæ Ecclesiæ suffragio fuisse comprobatum. En Luitprandi verba: „ Idem Papa (Gelasius) breviter adnotavit, „ quid de Scripturis divinis Catholica Ecclesia suscipiat, &c. “ Sacros deinde libros Scripturæ eodem ordine, & numero, quo Gelasius, recenset.

Anno 1528. Eminentissimus Cardinalis Duprat, Archiepiscopus Senonensis Parisiis concilium habuit, cui Provinciæ Senonensis Episcopi interfuere. Definierunt, ut qui „ Canonem Concilii Carthaginensis, Innocentii, „ & Gelasii non sequerentur, inter hæreticos, & schismaticos essent computandi “.

De hoc tamen Synodi Romanæ, seu Gelasii decreto nonnulli ambigunt; eorum dubium petitur ex eo quod in Dionysii Exigui collectione inter alia Gelasii summi Pontificis decreta non reperiatur; nec ista pars Gelasia-
Dist. 15. ni decreti habeatur apud Gratianum, qui partem alteram laudavit, & retulit. Quid quod sanctus Yvo Carnotensis decretum illud Gelasio summo Pontifici abjudicat? unde fit, ut istius decreti incerta admodum videri debeat authoritas.

Verum ista difficultas non aliam ob causam urgeri potest, quam quia causæ a Calvinistis susceptæ incommodat decretum modo laudatum; volo illud e Gelasio non fuisse profectum; numquid minoris erit authoritatis, si ab altero Pontifice, aut Concilio latum fuerit? Nemo sane negaverit, sacrum esse venerandæ antiquitatis monumentum. Vetustissimus codex collectionis a Dionysio Exiguo continuatæ, quem secum communicatum a Luca Dacherio Baluzius asserit, hoc decretum Damaso Papæ largitur. Codex Ecclesiæ Urgellensis, teste Baluzio, & Ivrensis, teste Chiffletio, idem Hormisdæ tribuunt. Codex antiquissimus, quo usus est Joannes Pearsonius, Gelasium agnoscit authorem; hujusce codicis custos esse creditur Bibliotheca Collegii SS. Trinitatis Cantabrigiæ; cui concinunt Burchardus Wormatiensis Episcopus, & Lupus Ferrariensis Abbas Epist. 128. Licet igitur author decreti laudati omnino non innotesceret, nihil ipsi de sua authoritate decederet; vi eadem confoderet hæreticos, quibus solemne illud est, ut quæ venerandæ traditionis decreta adversari sibi intellexerunt, hæc continuo negent esse legitima, clamentque, ne sibi noceant, indigna esse, quæ fidem aliquam possint mereri.

Ex dictis hactenus claret, Ecclesiam Africanam in Synodo Carthaginensi, & Ecclesiam Romanam sive in Concilio ejusdem urbis, sive in decreto, quod a veteri quodam summo Pontifice latum est, definisse, ut in indicem sacrarum Scripturarum referrentur nostri Deutero-Canonici. Porro, ut recte scriptum est a Leontio,
T. 4. parte 2. Bibl.Patrum 1049. „ qui Synodis repugnant, non jam contra aliquos, sed „ contra omnes seditionem faciunt “. Seditiosi igitur habeantur Calvinistæ, qui invitis Synodis Deutero-Canonicos veteris Testamenti e sacrosancto Canone expungunt.

CAPUT II.

De sententia S. Augustini circa veteris Testamenti Deutero-Canonicos.

IN rejiciendis a Canone nostris Deutero-Canonicis vix authoritate sancti Augustini usi sunt Heterodoxi; ita perspicue canonicam eorum authoritatem connotat, & defendit, ut nullum illustrius de ea veritate testimonium deprehendi queat: nec graphice tantum ordinem, quem veteris Testamenti Deutero-Canonici obtinent, exhibet; sed etiam causas regulasque certissimas proponit, quibus divina eorum inspiratio adversus Heterodoxos propugnari potest.

Ne autem gratis illud ita præfidenter statuere videamur, locum sancti Augustini describere, & paulo accuratius excutere nobis liceat: extat lib. 2. *de Doctrina Christiana* cap. 8. his conceptus verbis: „ In canonicis autem Scripturis Ecclesiarum Catholicarum „ quamplurium sequatur authoritatem, inter quas sane „ illæ sint, quæ Apostolicas Sedes habere, & epistolas „ accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in „ Scripturis canonicis, ut eas, quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis, præponat iis, quas quædam non accipiunt; in eis vero, quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas, quas plures gravioresque accipiunt, iis, quas pauciores, minorisque authoritatis Ecclesiæ tenent. Si autem alias invenerit „ a pluribus, alias a gravioribus haberi, quamquam „ hoc facile inveniri non possit, æqualis tamen authoritatis eas habendas puto. Totus autem canon Scripturarum, in quo istam considerationem versandam „ dicimus, his libris continetur “. Enumerat ibi sanctus Doctor Proto-Canonicos historicos veteris Testamenti; „ qui, ut ipse loquitur, sibimet annexa tempora continent, atque ordinem rerum “. Deinde sic prosequitur: „ Sunt aliæ (historiæ) tanquam ex diverso ordine, quæ neque huic ordini, neque inter se „ connectuntur: sicut Job, & Tobias, & Esther, & „ Judith, & Machabæorum libri .... deinde Prophetæ, in quibus David unus liber Psalmorum, & „ Salomonis tres, Proverbiorum, Cantica Canticorum, „ & Ecclesiastes. Nam illi duo libri, unus qui Sapientia, & alius qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur: nam Jesus „ Sirach eos conscripsisse constantissime perhibetur, qui „ tamen, quoniam in authoritatem recipi meruerunt, „ inter Propheticos numerandi sunt “. Recensitis postea libris, qui proprie Prophetæ appellantur, ita sanctus Doctor concludit: „ His quadraginta quatuor libris „ Testamenti veteris terminatur authoritas “.

Nemo non videt, sanctum Augustinum Canoni Scripturarum tres præmisisse regulas, quibus dijudicari facile potest, an Scriptura aliqua sit Canonica, an non. Priores cum Synodo Carthaginensi secutus fuisse videtur, ut Canonem a se descriptum confirmaret; tertiam vero regulam non adhibuit, cum ipse asseruerit, vix quasdam contingere circumstantias, in quibus locum aliquem posset invenire. Superest igitur, ut prima aut secunda regula suffultus veteris Testamenti Deutero-Canonicos in sacrarum Scripturarum indice concluserit. Quod si prima regula, quæ ex universo, & unanimi Ecclesiarum consensu petitur, motus non fuerit sanctus Doctor, ut libros Tobiæ, Judith, &c. veluti Canonicos agnosceret; saltem secunda regula usus est, quæ sic se habet: „ In eis vero, quæ non accipiuntur ab omnibus „ Ecclesiis Catholicis, præponat eas, quas plures, graviotesque accipiunt, iis, quas pauciores, minorisque „ authoritatis Ecclesiæ tenent “. Quocirca Augustini tempore multitudo Ecclesiarum graviorum inter canonicas Scripturas recensebat Tobiam, Judith, &c. dum pauciores Ecclesiæ, nec tantæ dignitatis istos Deutero-Canonicos non susciperent. Fuit ergo illa Ecclesiarum, sanctorumque Patrum praxis, ac constans doctrina, ut paucitatem tanquam certum erroris argumentum conspicerent; unde neglecta multitudinis Ecclesiarum traditione, & sententia, fiunt divortia doctrinarum, nescuntur perpetuæ de dogmatum fidei certitudine contentiones; ingens aperitur campus ad quamlibet novam, & erroneam opinionem, vel propugnandam, vel tolerandam.

Non me latet, quid sit responsurus P. Martianæus, scilicet sanctum Augustinum, & Concilium Carthaginense, quando Scripturarum Canonem exhibuerunt, non respectasse ad Proto-Canonicos, & Deutero-Canonicos, quasi eamdem originem, eamdemque haberent authoritatem. Ecce Martianæi ratiocinium: *De essentia est Canonis*, inquit, *ut omnes libri, quibus Canon consecratus constat, ab omnibus Ecclesiis accipiatur*. Atqui sanctus *P. 2. Tract. de Can. Script. cap. 2. §. 2.*
Augustinus supponit libros, quos in suo Canone enumeravit Concilium Carthaginense, non esse ejusdem authoritatis, nec ab Ecclesia universa ut libros divinos spectatos fuisse; etenim in iis, quas præscripsit, regulis expresse docet, quasdam esse Scripturas, *quæ ab omnibus Ecclesiis Catholicis accipiuntur* .... quasdam vero *quæ non accipiuntur ab omnibus, sed quas plures, gravioresque Ecclesiæ accipiunt*. Concludit ergo Martianæus, Scripturarum Canonem a sancto Augustino, & Synodo Carthaginensi *non fuisse ita determinatum, & consecratum, ut omnes libri, quos complectitur, in eodem authoritatis gradu constituerentur*. Hanc difficultatem ex Rainoldo Anglo desumpsisse videtur Martianæus; sic enim ille loquitur prælect. 24. de Scripturis: „ S. Au- *Pag. 202.*
„ gustinus gradus quosdam ponit authoritatis sacrarum

„ Scri-

„ Scripturarum, ut majoris sint authoritatis hæ (Proto-Canonicæ), quam illæ (nimirum Deutero-Canonicæ) “. Similium argumentorum segetem apud Rainoldum reperies. Lege si licet, & vacat.

Libenter cum Martianæo fatemur, plures a S. Augustino, & Synodo Carthaginensi recensitos fuisse sacræ Scripturæ libros, qui ab omnibus Ecclesiis pari veneratione, modoque æquali recepti non erant. Tunc temporis de divina nostrorum Deutero-Canonicorum authoritate dubitarunt nonnulli Patres: at ex illo quorumdam dubio non recte concluderetur, omnes libros, quos sanctus Augustinus, & Concilium Carthaginense recensent, eodem modo ab Ecclesia Africana non fuisse receptos. Concilium Carthaginense in condendo Scripturarum Canone fecit, quod olim Stephanus Papa peregit in definiendo Baptismatis hæreticorum valore. Licet sanctus Cyprianus, Firmilianus, aliique complures decretum Stephani non receperint, ipse summus Pontifex de fide valorem Baptismi hæreticorum definiit. Pariter Synodus Carthaginensis licet conspiceret, nonnullas adhuc esse peculiares Ecclesias, quæ nostrorum Deutero-Canonicorum divinæ inspirationi non omnino patrocinarentur, nihilominus divinum illud privilegium eis competere in suo Canone statuit, ac determinavit, prohibuitque, ne in Ecclesia Africana huic definitioni contrarium aliquid edoceretur.

Deinde admisso semel Martianæi ratiocinio, Augustinus, & Concilium Carthaginense fidelibus reliquissent jus, & potestatem discernendi, quænam Scripturæ ab omnibus Ecclesiis, quænam a pluribus, & gravioribus tunc reciperentur: ergo temporibus Concilii Carthaginensis, & sancti Augustini potuerunt fideles revocare ad examen, utrum Pentateuchus, utrum Prophetæ forent libri divinitus inspirati? Quippe in hypothesi Martianæa nullus tunc erat Canon, qui determinate Scripturas sacras definiret; nullus, qui ad certum & consecratum numerum eas præcise revocaret: liberi itaque fuerunt fideles, ut numerum Scripturarum majorem pro arbitrio, vel minorem susciperent. Quod si Martianæi opinio nitatur Augustini authoritate, sibi contradixerit necesse est sanctus Doctor, qui loco superius laudato enumeratis omnibus veteris Testamenti libris, sic illum claudit numerum: *His 44. libris veteris Testamenti terminatur authoritas*. Canonem Scripturarum ab Ecclesia saltem Africana ævo sancti Augustini jam determinatum, & consecratum fuisse expressius denotat lib. 2. contra Cresconium cap. 31. „ Non sine causa, inquit, Canon Ecclesiasticus constitutus est, ad quem certi Prophetarum, & Apostolorum libri pertineant “: Et lib. 2. de Baptismate cap. 3. „ Quis nesciat, sacram Scripturam tam veteris, quam novi Testamenti Canonicam certis terminis contineri “? Quo quid clarius ad demonstrandum, in Concilio Carthaginensi consecratum fuisse Scripturarum Canonem, quem Pastores, & Ecclesiæ Africanæ fideles acceptare tenebantur?

Quocirca ut paucis contrahatur nostra solutio: prædictas regulas Canoni a se descripto præmisit sanctus Augustinus, non ut indicaret, nondum fuisse in Ecclesia Africana determinatum, & consecratum Scripturarum Canonem; sed ut ostenderet quas regulas in determinando sacrorum librorum Canone sibi Concilium Carthaginense præstituerit.

Quod si ipsa responsio quibusdam non arrideat, altera nobis suppetit, quæ non minus Heterodoxorum sententiæ, quam systemati Martianæi adversatur. Etenim eo loci sanctus Augustinus non solum statuit regulas, quibus libri Canonici a non Canonicis secerni possent; sed etiam præscribit ordinem, quem fideles in legendis Scripturis observare debeant. Libro 2. *de Doctrina Christiana*, ostendit potissimum, quemadmodum animo comparatus is esse debeat, qui operam studio, & lectioni sacrarum Scripturarum navaturus sit. Inter varios sapientiæ gradus, quos Scripturarum divinarum studiosus indagator aut comparare, aut habere debet, commendat in primis sanctus Augustinus amorem Dei, & proximi cum aliis sapientiæ gradibus, timoris, pietatis, scientiæ, fortitudinis &c. qui cap. 11. Esaiæ recensentur: deinde præscribit ordinem, qui in pervolutandis Scripturis observari debet ab eo, qui amorem Dei, & proximi, cæterasque dispositiones sibi comparavit: exigit sanctus Doctor, ut iste initium faciat ab iis libris, *qui ab omnibus Ecclesiis Catholicis accipiuntur*, postea eos legat, *quos plures, gravioresque Ecclesiæ accipiunt*. Sed cum supervacaneum omnino fuisset dispositiones legendis Scripturis idoneas assignasse, nisi insuper declaretur Canon, in quo libri divini continerentur; statim sanctus Doctor scripturarum indicem a Synodo Carthaginensi definitum proponit, in quo utriusque Testamenti Proto-Canonicos, & Deutero-Canonicos enumerat.

Lib. 7. de Rep. Eccl. cap. 5.

Altera difficultas petitur ex libro *de Prædest. Sanctorum* cap. 16. quam Antonius de Dominis ita proponit: „ Cum aliquando Augustinus contra Pelagianos libro Sapientiæ usus fuisset, objecerunt ei adversarii, in Galliis librum Sapientiæ non esse Canonicum. Non igitur omnes Ecclesiæ librum illum pro divino legebant; neque illum in Canone vere divinorum habebant. Nec Augustinus respondit, librum illum ab omnibus Ecclesiis ut divinum recipi; sed tantummodo librum illum sua authoritate non carere, quia multi etiam divinam ei tribuunt authoritatem “.

Respondeo, Antonium de Dominis reum esse malæ fidei. Negat ille, post objectionem a Massiliensibus propositam de libri Sapientiæ authoritate divina a sancto Augustino assertam fuisse ejusdem libri inspirationem. Nihil absurdius, nihil a sancti Doctoris consilio alienum magis: ipsum loquentem audiamus: „ Non debuit repudiari sententia libri Sapientiæ, quæ meruit in Ecclesia Christi de gradu Lectorum Ecclesiæ Christi tam longa annositate recitari, & ab omnibus Christianis, ab Episcopis usque ad extremos Laicos Fideles, Pœnitentes, Catechumenos cum veneratione divinæ authoritatis audiri “. Nullum utique sanctus Augustinus excipit a debito cognoscendæ authoritatis divinæ, quæ Sapientiæ libro tribui debet; non Episcopos, non Laicos fideles, non Pœnitentes, non Catechumenos: agnovit ergo sanctus Doctor divinam istius codicis inspirationem; hancque prærogativam non tantum consensu Ecclesiæ sui temporis, sed etiam vetusta traditione, & *longa annositate* libro Sapientiæ vindicavit.

CAPUT III.

De sententia sancti Innocentii summi Pontificis, Cassiodori, & Sancti Isidori Hispalensis.

Innocentius I.

Anno circiter 405. scripsit Innocentius primus ad Exuperium Tolosanum Præsulem: hæc Epistola responsoria est ad literas, quibus summum Pontificem de rebus tum fidei, tum disciplinæ consuluerat Exuperius. Laudatur in ea Epistola Præsul Tolosanus „ quod secutus institutum (prudentium) præcedentium ad sedem Apostolicam referre maluerit, quid de rebus fidei custodire deberet, potius quam usurpatione præsumpta, quæ sibi viderentur de singulis obtinere “.

Elucidatis ab Innocentio variis difficultatibus, quas ipsi proposuerat Exuperius, tandem summus Pontifex sacrorum librorum Canonem, quem sequebatur Ecclesia Romana, Episcopo Tolosano observandum præscribit: „ Qui libri, ait Innocentius, recipiantur in Canone Scripturarum, brevis annexus ostendit: Moysis libri 5., Jesus Nave, Jud. Regnorum 4. simul & Ruth, Prophet. lib. 16. Salomonis lib. 5. Psalterium. Item historiarum, Job, Tobias, Esther, Judith, Machab. 2. Esdræ 2. Paralip. 2. “ Ex his perspicuum est, ab Innocentio in numero Scripturarum relatos fuisse veteris Testamenti Deutero-Canonicos.

Part. 2. du Canon c. 3. §. 3.

A vero aberrat Martianæus cum asserit „ ex Epistola Exuperii evidenter concludi, nullum tunc in Ecclesia universa extitisse Canonem consecratum. *La consultation de l'Evêque de Tolose nous fait connoître, que il n'y avoit pas encore dans toutes les Eglises un canon des Ecritures consacré*.

At terrere non debet illa difficultas, quæ ad summum evincit, Canonicam nostrorum Deutero-Canonicorum authoritatem nondum omnino fuisse Exuperio compertam. Quamquam tamen Canon Scripturarum erat jam consecratus, quem veluti perfectum plures gravioresque Ecclesiæ præsertim Apostolicæ spectabant. Non diffitemur, Ecclesias quasdam numero pauciores olim dubitasse de cælesti Deutero-Canonicorum veteris Testamenti inspiratione: at inde perperam concluderetur, nullum extitisse Canonem consecratum, quo Scripturæ sacræ a cæteris libris secernerentur: sicut non recte concluderetur, Symbolum Nicænum minime esse consecratum, quia in eo fidei omnes articuli non reperiuntur: Canon igitur Scripturarum in nonnullis Ecclesiis erat imperfectus; sed semper consecratus.

Cassiodorus

Cassiodorus Senator Romanus initio VI. Sæculi usque ad annum 562. & ultra claruit: lib. *de Instit. divinar. Liter.* cap. 13. commemorat Scripturarum divisionem, quam sanctus Augustinus confecerat: „ Scriptura divina, inquit, secundum B. Augustinum in Testamenta duo ita dividitur, id est in vetus, & novum. In historia sunt libri 22. idest, Moysi libri quinque, Jesu Nave liber unus, Judicum liber unus, Ruth liber 1. Regum libri 4. Paralipomenon lib. 2. Job liber unus, Tobiæ liber unus, Esther liber unus, Judith liber unus, Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo. In Prophetis libri 22. David Psalmorum liber unus, Salomonis libri 4. Jesu filii Sirach liber unus, Prophetæ majores quatuor, & minores duodecim “. Recensitis postea novi instrumenti libris, sic

„ con-

concludit. „ Beatus igitur Augustinus Scripturas divinas „ septuaginta unius librorum calculo comprendit; quibus „ cum sanctæ Trinitatis addideris unitatem, fit totius „ libri complectens, & gloriosa perfectio “.

Cap. 14. instituit sacrarum Scripturarum distributionem, prout in versione Itala exhibebatur: de ea cap. 1. Sect. 2. disseruimus.

Verum quia posset objici Cassiodoro, istas divisiones redundare supra modum, quippe quæ libros sacros majori numero contineant, quam quæ ab aliis Patribus de sacris Scripturis adornatæ sunt; paratam habebat hanc solutionem Cassiodorus: „ Licet multi Patres, idest S. „ Hilarius Pictaviensis urbis Antistes, Rufinus Presbyter „ Aquilejensis, & Epiphanius Episcopus Cypri .... „ non contraria dixerint, sed diversa: omnes tamen per „ divisiones suas libros divinos Sacramentis competenti- „ bus aptaverunt; sicut & in Evangelistarum concordia „ probatur effectum: ubi una quidem est fides rerum, „ sed diversa ratio sermonum. Sed quoniam prædictus „ pater Augustinus in lib. 2. memorati operis (id est, „ *de Doctrina Christiana*) commonet ita dicens: Lati- „ ni codices, idest veteris novique instrumenti, si ne- „ cesse fuerit, Græcorum authoritate corrigendi sunt: „ unde ad nos post hebræum fontem translatio cuncta „ pervenit: ideoque vobis Græcum pandectem reliqui „ comprehensum in libris 74. &c. “ Huc usque Cassiodorus, cujus verba ita clara sunt, ut cujusvis oculos, animumque opportune feriant.

Pene e memoria exciderant, quæ cap. 6. Cassiodorus retulit de quodam Presbytero, quem Bellatorem nuncupat: hic, teste Cassiodoro, libros Tobiæ, Estheræ, Judith, Machabæorum ingenti cum labore exposuerat. „ Tobiæ, inquit Cassiodorus, in libris sex, Judith in „ libris septem, Esther in libris sex, & Machabæo- „ rum in libris 10. “.

S. Isidorus Hispalensis. Sanctus Isidorus Hispalensis fratri suo Leandro in sede Hispalensi successit anno 595., obiit vero anno 636. Libr. 6. *Originum* plurima occurrunt, quæ divinam nostrorum Deutero-Canonicorum authoritatem apprime commendant. Accipe quæ cap. 1. docuit: „ Quartus est, „ inquit, apud nos ordo veteris Testamenti, eorum- „ que librorum, qui in Canone hebraico non sunt. Quo- „ rum primus Sapientiæ liber est; secundus Ecclesiasti- „ cus; tertius Tobias; quartus Judith; quintus & sex- „ tus Machabæorum: quos licet Hebræi inter apocry- „ pha separent, Ecclesia tamen Christi inter divinos li- „ bros honorat, & prædicat “. En nostri Deutero-Canonici inter sacras Scripturas ab Ecclesia relati. Cap. 2. enumeratis utriusque Testamenti & Proto-Canonicis, & Deutero-Canonicis subjungit: „ Hi sunt Scripto- „ res sacrorum librorum, qui per Spiritum Sanctum lo- „ quentes ad eruditionem nostram, & præcepta viven- „ di, & credendi regulam conscripserunt “. Hæc sanctus Isidorus præclare, ut videtur, & magno cum judicio scripsit, tum iis quæ supra ex Sancto Augustino, Synodo Carthaginensi &c. retulimus consentanea, tum ad Concilii Tridentini definitionem de nostris Deutero-Canonicis roborandam utilissima.

Mentem suam clarius adhuc aperit sanctus Præsul. *Lib. Proœmiorum* ipsum audiamus: „ Ex quibus qui- „ dem libros Tobiæ, & Judith, & Machabæorum „ Hebræi non recipiunt; Ecclesia tamen eosdem inter „ Canonicas Scripturas enumerat “. De gemino Sapientiæ, & Ecclesiastici libro paulo post asserit „ quod in „ Ecclesia parem cum reliquis Canonicis libris tenere „ noscantur authoritatem “. Unde illud certo conficitur, nostros Deutero-Canonicos si non ab universa Ecclesia, saltem a majori, & nobiliori parte in Scripturarum Canone fuisse constitutos.

Nono sæculo sanctum Isidorum secutus Rabanus Maurus primum Abbas Fuldensis, deinde Archiepiscopus Moguntinus. Hic sacrarum Scripturarum indicem a se relatum, & ex sancto Isidoro, aliisque Patribus derivatum concludit ipsis sancti Isidori verbis: *Hi sunt Scriptores sacrorum librorum, qui per Spiritum Sanctum loquentes, &c.* Unum hic observare juvat, religiosissimum illum Præsulem opera sua, ea præsertim, quæ in sacras Scripturas edidit, ex sanctorum Patrum sententiis, & placitis contexuisse: quocirca cum Rabanus Maurus nostros Deutero-Canonicos in classe divinorum librorum reposuit, ad nos transmisit, quæ de illis vetus admodum traditio sensit. *Comment. in Script.*

C A P U T IV.

De quibusdam Ecclesiæ Latinæ monumentis, quæ veteris Testamenti Deutero-Canonicos in Canone reposuerunt.

HUmfredus Hody cap. 4. col. 74. *de librorum Biblicorum numero, & ordine* citat quoddam Sacramentarium Gallicanum ante annos mille exaratum, in quo quatuor veteris Testamenti codices Deutero-Canonici simul cum Proto-Canonicis distincte recensentur. Ita legitur: „ Incipit capitulus de vetere (Testamen- „ to) canonizatus, Liber Genesis, Exodus, Leviti- „ cum, Numeri, Deuteronomium, Josue, Judicum, „ libri Mulierum, Ruth, Esther, & Judith, Macha- „ bæorum libri duo, Job, & Tobias libri singuli. Re- „ gum 4. Prophetarum libri 16. Davidicum 5. Salo- „ monis 3. Proverbia, Ecclesiastes, & Canticum Can- „ ticorum, Esdra unus. Fiunt libri veteris Testamenti „ numero 44. “ Desunt in eo Canone libri Sapientiæ, & Ecclesiastici; sed advertendum est, imperfectam esse enumerationem, quippe capitulus ille asserit 44. esse veteris Testamenti libros, cum tamen 43. duntaxat recensuerit.

Columna 75. refert Humfredus Hody alterum Scripturarum indicem, quem Eugenio III. Toletano tribuit; ejus tamen ætatem non satis exploratam habet. In eo Indiculo ita sacri codices ordinantur: „ Regula quos fi- „ dei commendat noscere libros, hæc nostra præsens „ Bibliotheca tenet. Legis 5. vol. Jos. Sophtim, Ruth, „ Reg. 4. Proph. 16. Job. Psalt. Salomon. Verba die- „ rum. Esdræ, Esther. Sap. Jesu, Tobia, Judith, „ Machabæorum: hic Testamenti veteris finisque, mo- „ dusque “.

S. Yvo Cœnobii sancti Quintini Bellovacensis Canonicus Regularis, postmodum ejusdem Abbas, ac tandem Episcopus Carnotensis consecratus geminam decretorum collectionem in lucem emisit: unam breviorem, quæ *pannormia*, vel *pannomia* inscribitur: prolixiorem alteram in partes 17. distinctam, quæ Yvonis decretum simpliciter nuncupatur. In hac secunda collectione Canon Scripturarum exaratus ita cernitur: „ De ordine „ librorum veteris Testamenti Gen. &c. Jesu 2. Jud. „ Reg. 4. Ruth. Paralip. 2. Psalmi 150. Salomonis 3. „ Job, Tobiæ, Esdræ, Hester, Judith, Machabæo- „ rum &c. “ Desunt quidem Sapientia, & Ecclesiasticus; quod vitio Amanuensis factum videtur, qui ubi agitur de libris Salomonis numerum 3. scripsit pro numero majori 5. Hæc conjectura nititur authoritate Yvonis, qui testatur se in Burchardi Canone acquievisse. Porro in Burchardi editione id legitur: Salomonis 5. & Machabæorum 2.

Doctissimus Cotelerius in suo de Epistola sancti Barnabæ judicio latinam edidit Stichometriam, quæ extat manuscripta in duobus codicibus, altero olim Puteanorum Fratrum, nunc Christianissimi regis; altero eruditorum Benedictinorum sancti Germani Pratensis. Illic simul cum Proto-Canonicis veteris Testamenti libris comparent Deutero-Canonici, scilicet Sapientia, Sapientia Jesu.... Machabæorum liber primus, & secundus, Judith .... Esther .... Tobias. *T. 5. p. 8.*

Petrus a Natali, Galliæ ad Ligerim oppido cognomento Blesensis, Bathoniensis in Anglia Archidiaconus, & Cantuariensis Archiepiscopi Cancellarius circa finem XII. Sæculi floruit. Author ille est opusculi cujusdam *de divisione, & Scriptoribus sacrorum librorum.* Divisioni, quam in tres ordines ab Hebræis fuisse institutam dicit, subjungit quartum hunc ordinem: *Quartus,* inquit, *est apud nos veteris Testamenti ordo eorum librorum, qui in Canone Hebræorum non sunt: quorum primus Sapientiæ liber est; secundus Ecclesiasticus; tertius Tobias; quartus Judith; quintus & sextus Machabæorum, quos licet Judæi inter apocryphos separent; Ecclesia tamen Christi inter divinos libros & honorat, & prædicat.*

In immensum cresceret illud caput, si cæteros Ecclesiæ latinæ Scriptores, nostrorumque Deutero-Canonicorum Patronos longiori agmine producerem, infiniti quippe numero sunt, quos in promptu habeo; ne vero lectori fastidio sint, ad eorum tantum nomina intendam digitum. Consulantur itaque Alexander Necham in libro versibus scripto, cui tit. *Libri Bibliotheca.* Guillelmus Brito in correctionibus nominum hebræorum. Manuscriptum Lambeth. Liber dictus *Mamotrectus super Biblia* Ven. anno 1479. typis editus. Alphonsus Tostatus Episcopus Abulensis passim in suis commentariis, & Præfatione in Scripturas. Antonius Dathus orat. de laud. sancti Hieron. Joannes Picus Mirandula in suis quæ supersunt operibus. Pluribus haud opus esse reor, cum præsertim cuivis in Traditione fideliter versato notum sit, me nihil hac in re sine majoris partis veterum consensu asseruisse.

C A P U T V.

De mente Concilii Florentini, seu Bullæ Eugenii IV. ad Jacobitas.

BArtholomæus Carrança Dominicanus, & Archiepiscopus Toletanus Summam Conciliorum publici juris fecit, quæ pluries, & vario volumine fuit edita. Decreto ad Armenos inseruit alterum decretum, quod ad Jacobinos, seu Jacobitas direxit Eugenius IV. In hoc autem Scripturis Canonicis accensentur nostri Deutero-Canonici: inde nata est illa opinio Theologorum, quod decretum ad Armenos authoritatem Deutero-Canonicorum veteris Testamenti astrueret. Secerni igitur debet decretum ad Armenus a decreto ad Jacobitas; hoc unum postremum fidei professionem de libris Canonicis complectitur, quæ conceptis verbis ita exhibetur: „ Sacrosancta Romana Ecclesia Domini, & Salvatoris nostri voce fundata .... unum, atque eundem Deum veteris, & novi Testamenti .... profitetur authorem: quoniam eodem Spiritu Sancto inspirante utriusque Testamenti Sancti locuti sunt, quorum libros suscipit, & veneratur, qui titulis sequentibus continentur. Quinque Moysis .... Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duobus Paralipomenon, Esdra, Nehemia, Tobia, Judith, Esther, Job, Psalmis David, Parabolis, Ecclesiaste, Canticis Canticorum, Sapientia, Ecclesiastico, Isaia, Jeremia, Baruch, Ezechiele, Daniele, duodecim Prophetis minoribus, idest Osea, Joele, Amos, Abdia .... duobus Machabæorum, &c. “

Circa decretum ad Jacobinos, seu Jacobitas geminam movemus quæstionem; in prima inquirimus, utrum cum decreto ad Armenos unum sit & idem decretum. In secunda, an sit genuinum vel Eugenii IV, vel Synodi Florentinæ opus, an vero adulterinum, & spurium.

Prima Quæstio.

Non otiose movetur ista difficultas, an decretum ad Jacobitas sit unum, & idem cum decreto ad Armenos. Carrança utrumque primus confudisse visus est; hunc Theologi sine examine secuti sunt, qui authoritate decreti ad Armenos Deutero-Canonicorum veteris Testamenti fidem Canonicam propugnarunt: attamen non in isto, sed in decreto ad Jacobitas divina authoritas Deutero-Canonicorum definita est.

Discrimen, quod inter utrumque decretum existit, facile deprehenditur. 1. Quidem ex initio: decretum ad Armenos ita incipit, *Exultate Deo adjutori nostro &c.* ad Jacobitas autem sic exorditur, *Cantate Domino, quoniam magnifice fecit &c.* 2. Ex tempore: decretum ad Armenos datum est decimo Kalendas Decembris anno 1439. quatuor post Græcorum discessum mensibus: alterum ad Jacobitas datum fuit pridie nonas Februarii anno 1441. 3. Ex rebus contentis: in decreto ad Armenos ritus Sacramentorum novæ legis ad normam Ecclesiæ Occidentalis præscribuntur, qui tamen in decreto ad Jacobitas omittuntur. 4. Ex subscriptionibus: etenim major Episcoporum numerus decreto ad Armenos, quam decreto ad Jacobitas subscripsit. Demum sola, ac simplex utriusque decreti lectio differentiam utriusque evidenter denotat; quam si velim fusius prosequi, res erit magni operis, mihi, & Lectori forsan injucunda.

Secunda Quæstio.

Rainoldos Anglus prælectione 41. de libris apocryphis pag. 390. audacter asserit, decretum ad Jacobitas non esse genuinum vel Eugenii IV. vel Concilii Florentini fœtum. Ecce loquitur Rainoldus: „ Non fuisse hoc decretum a Concilio Florentino, sed ab impudenti aliquo falsario sub Eugenii nomine suppositum, testantur omnia exemplaria “. Hæc asserit Rainoldus, & (quod moleste fero) multa cum fiducia dicit: speciosis quidem nititur conjecturis, quæ tamen authenticis monumentis repugnant, quas nec temere, nec sine solutione nec dubitanter rejicimus.

Primum monumentum petimus ex tomo 1. Actorum Concilii Tridentini, quæ in Arce sancti Angeli Romæ asservantur. 26. Februarii anno 1546. cum Episcopus Dodiensis in Congregatione Generali de Bulla unionis Jacobitarum difficultatem movisset, quasi a Concilio Florentino non peracta fuisset; Cardinalis a Monte respondit, Bullam Jacobitarum manu Eugenii IV., & Cardinalium subscriptam, fuisse a se visam una cum aliis actis, quæ Romæ in Arce sancti Angeli asservantur. 23. Martii ejusdem anni, cum eandem difficultatem attigisset Episcopus Castelli Maris, eadem dixit Cardinalis sanctæ Crucis: addidit insuper, „ Bullam Jacobitarum fuisse editam in publica sessione, præsentibus Cardinalibus Bessarione, & Rutheno “.

2. Fesulis prope Florentiam extat in Conventu Fratrum Ordinis Minorum sancti Francisci Bullæ ad Jacobitas archetypum, subscriptionibus Eugenii IV. & Cardinalium munitum. Adest etiam in codice Vaticano exemplar ejusdem Bullæ transumptum de mandato, & authoritate Apostolica Leonis Papæ X. Accedit quod decretum ad Jacobitas cum insertione decretorum pro Græcis, & Armenis editum typis fuerit Venetiis *apud Lucam Antonium de Giunta* anno 1514.

Unio Jacobitarum cum Ecclesia Romana versibus descripta legitur in valvis æneis Basilicæ sancti Petri tempore Eugenii IV.

Sunt hæc Eugenii monumenta illustria quarti:
Excelso hæc animi sunt monumenta sui.
Ut Græci, Armeni, Æthiopes, hic aspice, ut ipsam
Romanam amplexa est gens Jacobita fidem.

Hæc dubitare non sinunt, sicut ad Græcos, & Armenos, ita ad Jacobitas ab Eugenio IV. decretum fuisse directum.

4. Ludovicus Hartmannus tom. 4. *Conciliorum illustratorum Pericope* 15. *Sylloge* 5. *de Concilio Ferrariensi-Florentino*, censet, decretum ad Jacobitas in eadem Synodo confectum fuisse. „ Multa, inquit, jactant Scriptores Pontificii de unione Armenorum, & Jacobitarum in hoc Concilio (Florentino) cum Ecclesia Romana .... primum constitutus est Canon Scripturæ libros apocryphos (ita vocat veteris Testamenti Deutero-Canonicos) complectens “. Adest Heterodoxus, qui decretum ad Jacobitas, in quo cum cæteris Scripturis recensentur Deutero-Canonici, Concilio Florentino adscribit; non igitur censet Summæ Carrançæ adulterina manu fuisse insertum.

Quominus in nostram sententiam tot firmatam argumentis pede tardo, vel timido descendat quispiam: nunc ad ea quæ objici possunt totis viribus incumbamus.

Horum omnium est quod opponit Rainoldus prælect. 41. p. 391. „ Petrus Crab, inquit, in prima sua editione ante Carrauçam ait, se plusquam quingentas Bibliothecas perlustrasse per varias regiones. In secunda editione dicit, alia conquisivisse exemplaria, iisque consultis multa priori editioni adjecisse, idque postquam Carranca Summam suam ediderat, & tamen nullam ille hujus decreti mentionem facit “. Pag. 392. Rainoldus hæc habet: „ Joverius Theologus Parisiensis Conciliorum, & Pontificum decreta in compendium redegit cum hac inscriptione, sanctiones tam synodicæ, quam Pontificiæ. Is Carrançam laudat ut non minus pium, quam eruditum; tum reddit rationem, quare post eum hoc opus aggressus fuerit; tametsi multa ab aliis comportata adjecerit; hoc tamen ad Jacobinos decretum non putavit adjungendum “. Unde concludit Rainoldus, decretum ad Jacobitas fuisse Summæ Carrançæ peregrina manu insertum, adeoque esse supposititium.

Ab ea difficultate, sp cinsa licet, non est quod multum metuamus; quippe si Petrus Crab codices Vaticanos, & Bibliothecam Fratrum Minorum Fesulanorum adiisset, is sane & Bullam ad Jacobitas primigeniam, & ejus exemplar authenticum reperisset, ut supra monuimus.

Mirum sane nobis non videtur, quod Joverius decretum ad Jacobitas suis sanctionibus non inseruerit; potuit enim illud suppositionis suspicari; quia, teste Horatio Justiniano, istius Bullæ archetypum inter acta Concilii Florentini non fuit primo editum, tardiusque ad cognitionem pervenit: quocirca cum illud decretum in primis Concilii Florentini editionibus non compareret: verisimile est, quod Joverius istius decreti *veritatem* in dubium revocaverit. Ut ut sit de Jovetii judicio, certe adversus authoritatem monumentorum, quæ modo laudabamus, prævalere non debet. Adde tamen, quod supervacaneum non erit adnotare, omnia Concilii Florentini acta simul & eodem tempore manibus publicis non fuisse credita. Ætate istius Synodi ars typographica nondum omnino reperta erat, paulo post reipsa apparuit: at immensa actorum Concilii prolixitas, quæ ex temporis diuturnitate, qua duravit Synodus, vel ex rerum multiplicitate, quæ agitatæ fuerunt, profecta est, propter typorum minorem, ac rerum numerum cito typis mandari non potuit. Cæterum, qua par est cura in archivis Pontificiis, & Florentinis asservantur, non tamen inaccessis aditis, ut nonnulli inique affirmarunt, quin eadem pluribus per varias occasiones & communicata, & commodata fuerint.

Præf. in Coll. act. Concil. Flor.

Ad nostram sententiam labefactandam alterum arietem

tem admovet Rainoldus pag. 394. En ejus momentum: „ Dicam, imperitiam falsarii illius convinci ex eo, quod „ dicit Manichæos duo constituisse principia, unum vi„ sibilium, alterum invisibilium .... non tam imperiti „ Patres Concilii Florentini fuerunt, ut dicerent, Ma„ nichæos statuere duo principia, alterum visibilium, „ alterum invisibilium: non tam imperiti fuerunt, quos „ Eugenius dicit viros juris divini, & humani doctis„ simos, ut in re tam aperta fallerentur “. (Loquitur Rainoldus de Oratoribus quos Eugenius delegerat, ut unionem cum Jacobitis pertractarent); pergit deinde Rainoldus: „ Quis enim nescit, Manichæos non aliud „ principium visibilium, aliud invisibilium posuisse; sed „ aliud boni, aliud mali, ut Augustinus docet de hæ„ resibus ad Quod-vult-Deum cap. 46.? “

Authores decreti ad Jacobitas calumniatur Rainoldus, dum asserit, eos lapsos fuisse in determinanda Manichæorum hæresi. Quis enim ignorat, Manichæos fluctuasse omni vento doctrinæ? Nemo nescit, hanc esse hæreseos indolem, ut in suis dogmatibus sit inconstans, & versatilis: illa ad omnes de religione sententias inhiat; fluctuat tot abrepta doctrinarum ventis in diversa pellentibus, quot varias pugnantesque sectas una sequitur; tot partibus lacera distrahitur hæresis, quot illam formæ superstitionum contrariæ dividunt: atque hujus in suis dogmatibus inconstantiæ, & contradictionis merito inter cæteros accusari possunt Manichæi, qui nova identidem excogitabant systemata, nec unum quidem speciosum adinvenire potuerunt; qui relicto priori dogmate erroneo ad alterius pejoris defensionem sæpius properabant. Hujus rei testem appello Baylium. Hic articulo *Manichéens* nostræ solutioni gallico idiomate ita suffragatur. *On rapporte en plusieurs manieres la doctrine & la conduite des Manichéens; ce qui vient sans doute, ou de ce qu'ils ont varié d'un siecle à l'autre, ou de ce que leurs Docteurs contemporains ne s'expliquoient pas de la même sorte.... Par les fragmens de leur systeme que l'on rencontre dans les Peres, il paroit évidemment que cette Secte n'étoit point heureuse en hypotheses quand il s'agissoit du détail. Leur premiere supposition étoit fausse, & elle empiroit entre leurs mains par leur peu d'adresse & d'esprit à l'expliquer & à l'appliquer.* Hæc Baylius, cujus testimonium Rainoldo suspectum esse non debet, cum ex hoste fidei nostræ Catholicæ proficiscatur: hoc equidem demonstrat, Manichæos non ita in suis principiis fuisse constantes, quin pro ingenii vel defectu, vel levitate sæpius ea mutaverint.

Dict. Hi. stor.

Urget Rainoldus pag. 397. verisimile non esse, sanctum Antoninum Archiepiscopum Florentinum, qui Concilio Florentino interfuit, Alphonsum Abulensem .... Ludovicum Vivem, Theologos deinde alios a tempore Concilii Florentini fuisse hos libros in apocryphis numeraturos, si Concilium Florentinum sententiam hanc damnasset; præsertim quod habeatur Œcumenicum.

Respondeo 1. S. Antoninum ad mentem Hebræorum locutum fuisse, cum Deutero-Canonicos veteris Testamenti nuncupavit apocryphos. Ipsum audiamus summa Theol. part. 3. tit. 18. cap. 6. §. 2. postquam divisionem Scripturarum juxta Hebræos instituit, scilicet in legem, Proph. & Agiogr. hæc subnectit: „ Quar„ tam partem, quam tamen non ponunt ipsi Hebræi in „ Canone Scripturarum sanctarum, sed appellant apo„ crypha, faciunt de aliis quinque libris, scilicet Sap. „ Eccles. Judith, &c. “ Et chron. part. 1. tit. 3. cap. 9. §. 12. „ Dividunt Hebræi vetus Testamentum in qua„ tuor partes .... quartam partem appellant apocry„ pha, scilicet librum Sap. Eccl. Judith, &c. “ Quocirca sanctus Antoninus exponit quid de nostris Deutero-Canonicis Judæi senserint, ubi in ipsius operibus appellantur apocryphi.

2. Quod si sanctus Antoninus nostros Deutero-Canonicos in Canone Scripturarum non collocaverit, uti decretum ad Jacobitas statuerat; id non contigit, quasi illud decretum veluti spurium existimaret; absit a sancto Antonino illud nefas: sed id factum est eo quod sanctus Antoninus arbitraretur decretum ad Jacobitas a Concilio Florentino numquam fuisse peractum; etenim duobus annis post discessum Græcorum e Concilio datum fuerat, nec munitum erat subscriptionibus Præsulum omnium Concilii Florentini, sed duntaxat Eugenii IV. & quorumdam Cardinalium; unde S. Antoninus decretum ad Jacobitas Eugenio IV. ipsius authori, non Synodo Florentinæ tribuebat.

3. Etsi sanctus Antoninus nostrorum Deutero-Canonicorum authoritati Canonicæ non faveret; saltem divinæ suffragatus est plurimis in locis: aliquod enim discrimen reponi debet inter Canonicam, & divinam authoritatem. Prior ab Ecclesia oritur, cum declarat, librum aliquem fuisse divina inspiratione conscriptum, & in Canonem Scripturarum esse referendum. Posterior ex divina inspiratione oritur; sed de eo discrimine agemus inferius Sect. 4. Cap. 1. quamquam sanctus Antoninus videtur veteris Testamenti Deutero-Canonicos in Canone reposuisse. Summ. Theol. p. 3. tit. 18. cap. 6. §. 2. hæc habet de libro Judith: „ Sed tamen Sy„ nodus Nicæna in numero sacrarum Scripturarum le„ gitur computasse. Hoc dicit Hieronymus de libro: „ & idem de aliis quatuor videtur dicendum “. Fatendum tamen est, incertum fuisse sanctum Antoninum, an huic postremæ de nostris Deutero-Canonicis sententiæ omnino adhæreret. De mente Alphonsi Abulensis dicemus Sectione septima, Capite secundo.

CAPUT VI.

De nonnullis Ecclesiæ Græcæ monumentis, quæ nostros Deutero-Canonicos in Canone Scripturarum collocant.

Beveregius in vindiciis Canonum Ecclesiæ primitivæ manuscriptum codicem laudat, quem superiori sæculo Cyrillus Lucar Pseudo-Patriarcha Constantinopolitanus Carolo I. Anglorum Regi dono dedit, in cujus Bibliotheca asservatur. Antiquissimum illud est Manuscriptum ante mille (ut Beveregio videtur) & trecentos annos exaratum, atque ex antiquiori codice transcriptum: omnes utriusque Testamenti libros, velut ab Ecclesia primitiva receptos exhibet, quos inter nostri Deutero-Canonici recensentur. Catalogum hunc sacrorum librorum typis mandari curavit Beveregius pag. 119. utpote, inquit, magnam Canoni Scripturarum lucem afferat, & egregium antiquorum Bibliorum specimen repræsentet.

Extat Stichometria codicis græci Prophetarum Rupefucaldiani, scripta ante annos mille, literis majusculis, latinis quidem, sed ad Biblia græca spectans: suum ita de sacris libris computum instituit. „ Genesis . . . „ Sapientia, Sapientia Jesu . . . . Machabæorum li„ ber primus, liber secundus, Judith, Esdras, Est„ her, Job, Tobias “. Servatur istud Prophetarum exemplar apud Jesuitas Parisienses Claromontanos sub titulo codicis Rupefucaldiani: in Bibliothecam Eminentissimi, & de nobis meritissimi Cardinalis Rupefucaldii ex Marchaliana translatum fuerat.

Censent plurimi, græcam hanc Stichometriam eamdem esse cum latina, quam capite quarto hujusce Sectionis laudavimus, quamque Cotelerius edidit. Istis si assentirer, majoris esset ponderis argumentum ex illa Stichometria petitum; ostenderet enim in utraque Ecclesia, Latina, & Græca nostros Deutero-Canonicos eamdem sibi cum Proto-Canonicis olim vindicasse authoritatem.

Fides illa Græcorum circa nostrorum Deutero-Canonicorum divinam authoritatem ad initium circiter XVII. sæculi integra mansit, & illibata: quo tempore Cyrillus Lucar Pseudo-Patriarcha Constantinopolitanus illam labefactare tentavit. Hic confecto prius Patavii suorum studiorum curriculo, peragravit nonnullas Europæ Provincias, eas potissimum, in quibus error Calvinianus grassabatur. Novitatis Calvinisticæ lenociniis deceptus Cyrillus probavit, amavitque errorem, quem reversus in Patriam timide, ac meticulose primum docuit; (novitatis enim infirma, & timida sunt principia:) habuit deinceps error Calvinianus illecebras ad invitandos nonnullorum Orientalium animos.

Dissert. prælim. ad monumenta authent. Relig. Græcæ authore Aymone.

Cunctorum, inquit Poeta, novitas gratissima rerum.

Quidam, quibus rei familiaris mediocritas non placebat, ad novitatem Calvinisticam tamquam ad spem melioris alicujus conditionis exarserunt, conducti scilicet promissis, vel pecuniis, quas ad Portam Otthomanam Orator Batavorum ipsis largitus est. Alii amore uno contentionis tradiderunt se litigiosissimo errori, ut contradicendi, rixandique causam semper haberent.

Verum dum novitate sua sic error animos allectabat, dum Cyrilli studio, & industria disseminabatur: Præsules Græcæ Ecclesiæ non sederunt spectatores otiosi; fidei defendendæ studio incensi, scriptis fidei professionibus, decretis, & fulminibus Synodorum adversus Cyrillum pugnaverunt.

Anno salutis 1642. Constantinopoli Synodus a Græcis celebrata est Præside Parthenio Patriarcha Constantinopolitano. In eo Concilio producta quædam sunt capitula nomine Cyrilli Lucaris, quæ a Præsulibus, & Curatoribus Synodi, ut *ab orientali, & Apostolica Christi Ecclesia longe aliena rejecta sunt*. Capitulo 18. Cyrilli Lucaris sententia de nostris Testamenti veteris Deutero-Canonicis ita exponitur, & reprobatur: „ Non „ solum Scripturæ interpretationes a Patribus nostris ela„ boratas, ut prius rejicit (Cyrillus) sed & libros „ ejus aliquos abrogat, quos sanctæ Œcumenicæ Sy-

Conc. Constant.

„ nodi

„ nodi ut Canoniens receperunt ". Libri illi, quos teste Synodo abrogabat Cyrillus, ii sane erant, quos veteris Testamenti Deutero-Canonicos nuncupamus; cum inter Scripturas sacras Cyrillus libros Proto-Canonicos tantum recenseret. Habemus itaque in ea Synodo certiora divinæ inspirationis, quam nostri Deutero-Canonici sibi vindicant, argumenta: ac ne diutius immorari videamur, claret, fuisse hanc Synodi mentem, ut traditio de divina nostrorum Deutero-Canonicorum authoritate ad Apostolorum tempora revocaretur: deinde ut jusis eorum habitandi in Canone vindices laudaret sanctas, & Œcumenicas Synodos; non quod ab iis momentum aliquod divinæ authoritatis acceperint nostri Deutero-Canonici; sed quod paulatim agniti fuerint velut a Spiritu Sancto dictati, quod lapsu temporum, communi fidelium consensu, Conciliorum authoritate, & summorum Pontificum responsis in arcem librorum Canonicorum relati fuerint.

Conc. Hierosolymit. Clariora sunt, quæ adversus Cyrillum Lucarem de nostris Deutero-Canonicis definiit etiam Concilium Hierosolymitanum cap. 6. Capitulo 18. quæstione 3. Habita illa est Synodus anno 1672., Præside Dositheo, ut jam diximus, Hierosolymorum Patriarcha. Definitionem integram juvat referre: „ Ecclesiæ Catholicæ regulam sequentes sacram Scripturam eos omnes appellamus libros, quos ab Laodicena Synodo Cyrillus, ipso quidem corrogante, probatos recenset; iis insuper additis, quos insipienter, inscite, aut magis malitiose vocavit apocryphos; Sapientiam videlicet Salomonis, librum Judith, Tobiam, Draconis historiam, historiam Susannæ, Machabæos, & Sapientiam Sirach. Hos etenim cum cæteris genuinis sacræ Scripturæ libris, seu germanas ejusdem Scripturæ partes, censemus esse numerandos. Quoniam quæ sancta Evangelia, aliosque Scripturæ libros ut genuinos tradidit antiqua consuetudo, seu magis Ecclesia Catholica; & istos hæc ipsa seu sacræ Scripturæ partes proculdubio tradidit; quatenus istos qui neget, & illos recusaverit. Sin vero ab cunctis haud recenseri omnes fortasse videantur; isti nihilo secius ab Synodis, nec non & a multis cum antiquissimis, tum nominatissimis Catholicæ Ecclesiæ Theologis recensentur, & sacras inter Scripturas numerantur. Quos omnes & nos judicamus esse Canonicos, & sacras eos esse Scripturam confitemur.

A præcipuis hujus decreti circumstantiis (ordine nimirum, connexione, & authoribus) non imbelle petitur argumentum. Ordine, nam observatu dignum arbitror, Tobiam, Judith, &c. eundem inter Scripturas obtinere locum, ac cæteros Scripturarum libros. Connexione; Præsules enim Synodi contendunt, negari non posse nostros Deutero-Canonicos, quin cæteri libri V. G. Evangelia recusentur. Nec tantum connexio, sed etiam hujus decreti Authores invictum nobis præbent argumentum. Græci scilicet adversus Latinos semper hostile gesserunt animum: nihil non moliti sunt, ut eorum authoritatem elevarent, & labefactarent: quocirca facile concludimus, ex Ecclesia Latina ad Græcos doctrinam de nostris Deutero-Canonicis non fuisse derivatam: proindeque nisi ad Apostolorum tempus illa revocetur, arduum prorsus erit Traditionis de divina nostrorum Deutero-Canonicorum authoritate initium apud Græcos designare, cum ad ætatem subsequentem revocari non possit.

Ad confirmandam Concilii Hierosolymitani definitionem, momenti non parum habet Dionysii Constantinopolitani Patriarchæ super Calvinistarum erroribus responsio. Facta est anno 1672. subscripta vero a 45. Ecclesiæ Episcopis: directa subinde fuit ad D. Olier de Nointel Regis Ludovici XIV. ad Portam Otthomanam Oratorem, ut in Regiam Bibliothecam transmitteretur. Adest illa conceptis verbis: „ Variam sacrorum Bibliorum enumerationem cum in Canonibus Apostolicis, tum in sacris Synodis Laodicena, & Carthaginensi legimus, Clementis quidem constitutionibus, quas... sextæ Synodi Canon secundus exemit. Quos & neminem latere potest ad eos, quos ceu Canonicos Ecclesia suscipit, libros attendentem ". Igitur Dionysii Patriarchæ suorumque Episcoporum judicio Ecclesia Græca inter Canonicas Scripturas recenset libros, qui in Canone Concilii Carthaginensis continentur: nostros autem veteris Testamenti Deutero-Canonicos in eo Canone includi superius ostendimus; proinde recte concluditur, quod Dionysius Patriarcha Constantinopolitanus, ipsiusque Episcopi comites Canonicam authoritatem nostris Deutero-Canonicis debitam esse crediderint.

Lib. 8. perp. fidei tom. 3. Aymonius in opere Gallico *Monumens authentiques de l'Eglise des Grecs, &c.* testimonia, quæ fidei Catholicæ a Græcis superiori sæculo perhibita sunt, elevare, ac deprimere conatur. Pag. 452. contendit, Græcos Præsules, qui prædictam Dionysii Constantinopolitani responsionem suis chirographis munierunt, divinam authoritatem nostris Deutero-Canonicis non detulisse. En textus responsionis nobis oppositus. „ Etsi, inquiunt Græci, nonnullos veteris Testamenti libros ea, quæ a sacris Scriptoribus facta est, recensio non habeat; nusquam tamen profanis Gentilium fœtibus propterea sunt accensendi, imo vero ut optimi, & ad virtutem utilissimi habendi sunt ". Ex his concludit Aymonius, Tobiam, Judith, &c. ad divinæ authoritatis gradum apud Græcos nondum assurrexisse.

Verum hæc mera est Aymonii conjectura, quæ facile evanescet, modo vel leviter attendatur ad ea, quæ Græci Præsules in eadem responsione confessi sunt. Docuerunt enim, librorum sacrorum Canonem cognosci potissimum ex Synodis Laodicena, & Carthaginensi; satis autem demonstravimus, Tobiam, Judith, &c. inter Scripturas sacras a Concilio Carthaginensi fuisse recensitos. Deinde quæ obscura in ista responsione leguntur, elucidari facile possunt testimonio, quod divinæ authoritati Deutero-Canonicorum veteris Testamenti anno 1671. dederant septem ex Præsulibus, qui responsioni Dionysii Constantinopolitani subscripserunt. Illud vero testimonium, quod lib. 8. *Perpetuitatis* cap. 2. refertur, hæc habet: „ Libri Tobiæ, Judith, Sapientiæ, Ecclesiastici, Baruch, & Machabæorum Scripturarum partem ingrediuntur ".

At inquit Aymonius, responsio de fidei articulis dari non debuit a Præsulibus degradatis, & paternæ pietatis desertoribus. Dionysium deinde Patriarcham Constantinopolitanum, & responsionis authorem exagitat veluti Tyrannum, qui sedem Constantinopolitanam violatis juribus conscendit, cæteros quoque Præsules Græcos contumeliis onerat, quales evomeret Pannucea Baucis, veluti assumenta quædam attexit.

Huc semper redacti fuere Heterodoxi: cum desunt rationes, ad convicia confugiunt. At illis pingue istud, quod hæreticis vernaculum est, maledicendi, & respondendi genus relinquimus. Semotis igitur injuriis, respondeo 1. Præsules Græcos, qui Dionysii Constantinop. responsioni subscripserunt, degradatos numquam fuisse: id sane testantur acta, & testimonia, quæ eorum chirographis munita sunt, quæque lib. 8. Perpetuitatis fidei leguntur.

2. Ubi testes? Ubi literæ tum degradationis istorum Præsulum, tum Tyrannidis, qua Dionysium Constantinop. infamat Aymonius? Ubi fidejussores istarum calumniarum? Nullos sane hactenus potuerunt proferre Calvinistæ: Catholicis vero suppetunt innumera testimonia; quibus Dionysius Constantinop. acceptus Græcis semper fuisse declaretur: extat præcipuum in Epistola, quam D. de Nointel 16. Nov. anno 1671. ad Regem Ludovicum XIV. direxit: testatur enim quod Dionysius sedem Constantinopolitanam non ambierit; quod a Græcis omnibus expetitus, ipse solus illam non petierit. *Lib. 8. Perp. Fidei cap. 2.*

3. Norunt omnes, non ex moribus Præsulum pendere Ecclesiarum fidem, sed ex eorum consensu, & decretis cum Ecclesiæ Catholicæ doctrina.

Opponit nobis Aymonius Græcorum fidei confessionem, quam ex manuscripto Græco Cyrilli Lucaris desumptam dictitat. *Ταῦτα δὲ τὰ κανονικὰ Βιβλία τοσοῦτα τὸν ἀριθμὸν εἶναι πιστεύομεν, ὅσα ἡ ἐν Λαοδικείᾳ σύνοδος ἀπηριθμεῖτο, ἣ ἡ τοῦ Χριστοῦ καθολικὴ ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὑπὸ τοῦ παναγίου Πνεύματος φωτισθεῖσα, μέχρι τοῦ παρόντος ὑπαγορεύει.* Latino idiomate: „ Credimus, numerum librorum Canonicorum hunc esse, qui in Concilio Laodiceno legitur, quique hactenus acceptus est in Ecclesia catholica Christi, & orthodoxa, atque a Spiritu Sancto illuminata ". Constat autem, nostros Deutero-Canonicos a Synodo Laodicena inter Scripturas sacras non fuisse enumeratos: quocirca si fides sit Aymonio, Ecclesia Græca, quæ Scripturarum canonem in Laodiceno Concilio adornatum suscepit, numquam in suo indice Deutero-Canonicos veteris Testamenti collocavit.

Respondeo, merito in dubium revocari posse, utrum ista confessio fuerit olim Græcis cognita. 1. Unius tantum Cyrilli Lucaris manu consignata videtur, qui, ut norunt, suum Calvinianæ militiæ nomen dederat. 2. Compertum omnibus est, hanc fidei confessionem diu a Calvinistis fuisse emendicatam; precibus repetitis, pecuniis ad prodigalitatem usque effusis fuisse comparatam, non quidem primum Græco idiomate; hoc non audebat Cyrillus; verebatur enim ne sua fraus Græcis innotesceret; sed Latino idiomate concessam. Importuni tamen Calvinistæ iterum accesserunt, ut istam fidei confessionem Græca lingua descriptam obtinerent; eorum precibus muneribusque victus Cyrillus annuit eorum votis; dedit Græcam confessionem sua duntaxat manu subscriptam, sigillo Patriarchali viduatam, quæque publica etiam Principis, vel Magistratus authoritate carebat. Hæccine est fidei confessio, quæ consensum nostrum, fidemque nostram sibi debeat conciliare?

Præterea adulterinæ huic confessioni innumeras notis optimis munitas possemus opponere; tot enim sunt authenticæ confessiones, quæ nostros Deutero-Canonicos inter Scripturas divinas referunt, ut multitudo delectum impediat: eas consulere non pigeat lib. 8. *Perpetuitatis fidei* tom. 3.

Notandum est, Cyrillum Lucarem, antequam in Calvinianorum castra transiret, de nostris Deutero-Canonicis recte sensisse. Quippe *homil. pro Dom. 4. Junii*, librum Tobiæ inter sacras Scripturas absolute recenset: *in suis etiam Comment. fol.* 387. eamdem prærogativam libro Sapientiæ tribuit, uti *etiam homilia in prodigum* Susannæ historiæ largitus est. Hæc referuntur in actis Concilii Hierosolymitani anno 1672. celebrati tom. II. Conciliorum collectionis Harduini.

CAPUT VII.

De Canone 85. Apostolorum, quem Cotelerius interpres 76. computat.

INter vetera Græcæ Ecclesiæ monumenta non minorem sibi vindicant locum Canones, qui olim dicti sunt Apostolici; primas in ea Sectione Canoni 85. dedissemus, si integrum Scripturarum catalogum repræsentasset; quia vero imperfectum duntaxat exhibet, idcirco integros sacrorum Librorum indices prius laudare operæ pretium judicavimus.

Non est otii nostri Canonum vulgo Apostolicorum vetustatem accuratiori examine ventilare: ab aliis jam hæc occupata provincia est. Unum tamen breviter monebimus, quod licet ad Apostolos authores revocari non possint, plurimi tamen II. labente, & ineunte III. sæculo constituti videantur. Exeunte V. sæculo, & incipiente VI. 85. illi Canones Græcis non tantum innotuerunt, sed etiam ab Orientalibus Ecclesiis ut sacri recepti sunt: id prolixe testatur Justinianus Imperator in Constitutione ad Epiphanium Patriarcham Constantinopolitanum directa. Canone 85. vel interprete Cotelerio, Canone 76. hic legitur Scripturarum Index: „ Sint vobis omnibus Clericis, & laicis libri venerandi, & sancti, veteris quidem Testamenti, Mosis quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Jesu filii Nave unus, Judicum unus, Ruthæ unus, Regnorum quatuor: Paralipomenon libri dierum duo. Esdræ duo. Hesteræ unus; Judithæ unus, Machabæorum tres. Jobi unus. Psalmi 150. Salomonis libri tres, Proverbia, Ecclesiastes, Cantica Canticorum: Prophetæ sexdecim: (extra hos vobis insuper commemoratum sit,) ut juvenes vestri discant Sapientiam admodum eruditi Sirach. Nostra autem, idest novi Testamenti; Evangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis: Pauli Epistolæ 14.; Petri Epistolæ duæ; Joannis tres: Jacobi una: Judæ una: Clementis Epistolæ duæ: & Constitutiones vobis Episcopis per me Clementem in octo libris nuncupatæ; non oportet coram omnibus eas divulgare, propter ea quæ sunt in eis mystica: & Acta nostra Apostolorum “.

E nostris Deutero-Canonicis codices Judithæ, & Machabæorum recensentur. Dubium vero exoritur, an liber Judith primigenia manu, an peregrina, & posthuma Canoni laudato fuerit additus? Ingenue enim fatendum est, in Canonum Apostolicorum codicibus octo manu exaratis, quos Cotelerius in Gaza Regia consuluit, non comparere, excepto tamen uno non malæ notæ, atque membraneo, qui numeratur 1326.

Non eadem ratio dubitandi nobis obvenit de libris Machabæorum, quos Canon 85. exhibet: licet in Græca Canonum Apostolicorum collectione, quam Joannes (1) Antiochenus adornavit, non reperiantur; comparent tamen in illis octo codicibus Græcis, quos in Gaza Regia conspexit Cotelerius. Matthæus Blastares in Canonem 85. Apostolorum, authoritatem librorum Machabæorum strenue defendit; quem si quis consulat, operæ fructum feret.

Nec quemquam movere debet Dionysii Exigui authoritas, qui Canonem 85. in quo Scripturarum syllabus cernitur, e Græco non transtulit: 1. Notum omnibus est, Dionysium Exiguum vertendis duntaxat 50. Canonibus Apostolicis animum adjecisse. 2. Si propter hanc difficultatem nostrorum Deutero-Canonicorum nutaret authoritas, pariter & vacillare debet divina Proto-Canonicorum inspiratio, qui in Canone 85. computantur. 3. Tanti momenti non est illa omissio. Demus etenim, quod codex Græcus, quem latinæ fidei credidit Dionysius, non plures quam 80. Canones complexus fuerit; iste profecto defectus abunde compensatus est exemplari, quod Joannes Antiochenus Dionysii Exigui coætaneus nactus est, in quo quidem Canon 85. existebat.

Urget Dallæus, non magis ex Canone 85. concludi posse, libros Judith, & Machabæorum agnitos fuisse ut inspiratos, quam duas Clementis Epistolas, & octo libros constitutionum Apostolicarum, quæ sub eodem feruntur nomine. „ Quis, inquit, quæso vetustiorum „ non dico Latinorum, sed & Græcorum Patrum 3. librum Machabaicum in sacrum veteris Testamenti, „ vel Clementinarum constitutionum octo volumina, in „ novi Canonem ante hujus sylloges Patrem retulerat? “ *Lib. 3. de Pseudepigraphis Apostolicis.*

Hæc objectio prima fronte mihi aliquando visa est validissima; attendenti tamen facilis videtur ejus solutio. 1. Non ægre fert Dallæus, quod plurimi tum Latini, tum Græci Interpretes duos priores Machabaicos in Scripturarum indice collocaverint: irascitur duntaxat adversus eos, qui nimium liberaliter libro 3. Machabæorum sedem aliquam in Canone dederunt. Et sane si consulamus vetera Scripturarum manuscripta, duos duntaxat, non tres in iis Machabæorum libros deprehendemus: in antiquo illo Romano versionis τῶν ό Manuscripto ante mille & ducentos annos exarato, libri duo Machabaici, ut cuique notum est, inter aliquos veteris Testamenti libros annumerantur; nec in eo solo, sed & in altero, dictum Vaticanum codicem annis saltem æquante, si non superante, Manuscripto, per Cyrillum Lucarem ad Carolum primum Anglorum Regem misso, libri Machabaici duo reliquis veteris Testamenti libris subnectuntur. Suffragantur Editiones Veneta, & Complutensis, cum antiqua versione Syriaca.

2. Argumentum Dallæi id unum ostendit, quod liber tertius Machabæorum a quibusdam olim Canoni Scripturarum fuerit insertus: id quidem non diffitemur. Verum traditio de libris Canonicis non ex uno aut altero Manuscripto, sed ex omnibus antiquitatis venerandæ monumentis ponderanda est;

. . . . Nen lubricus error
Fors agat incautum . . . .

Quocirca si legantur Scripturarum Canones, qui V. & VI. sæculo conditi sunt, Liber tertius Machabæorum, sicut Constitutiones Apostolicæ, & duæ Clementis Epistolæ in sacrorum librorum indice non comparebunt.

3. Ex iis, quæ superius de Canone 85. dicta sunt, illud etiam eruitur, quod Ecclesiæ Orientales, quæ hunc Canonem receperunt, existimaverint, libros Machabaicos, & Judithæ codicem ejusdem momenti fuisse cum cæteris Scripturarum libris.

SECTIO QUARTA.

De Sententia Patrum, qui nostros veteris Testamenti Deutero-Canonicos ut divinos conspexerunt, licet eos in Canone Scripturarum expresse non reposuerint.

ID operæ hactenus potissimum dedi, ut nostros veteris Testamenti Deutero-Canonicos a nobiliori, & maxima Ecclesiarum parte in Scripturarum Canone fuisse collocatos demonstrarem. Hæc tamen fidei Catholicæ veritas firmiori stabit pede, si quoque probavero, plurimos extitisse Patres, qui nostros Deutero-Canonicos tamquam divina authoritate præditos spectarunt. Eos in Scripturarum indice quidam non reposuere; sed id forsan contigit, quia sacrorum librorum Canonem non adornaverunt. Ut huic Sectioni fidem, & lucem afferam: ostendam 1. discrimen, quod reponi solet inter librum divinum, & librum Canonicum. 2. Ex variis denominationibus, quæ olim Deutero-Canonicis tributæ sunt, concludere mihi licebit, agnitam fuisse divinam eorum authoritatem. 3. & 4. Plurima antiquitatis monumenta, quæ cælestem eorum inspirationem certo evincunt, recensebo.

CAPUT I.

Discrimen aliquod statuitur inter librum Divinum, & librum Canonicum.

NE pars aliqua præsentis argumenti minus a nobis curata videatur, necesse est ut discrimen, quod divinam inter, & canonicam authoritatem reperitur, statuamus. Scriptura quidem a die, quo primum scri-

pta

(1) *Joannes ille dictus est Scholasticus, primo Antiochiæ Presbyter (unde Antiochenus dicitur) deinde ad Sedem Constantinopol. a Justiniano Imperatore assumptus est.*

pta est, divinam in se habuit authoritatem, Deique verbum extitit; sed in aliquem Verbi divini Canonem non statim relata est. „ Est, inquit Stapletonus, liber „ in se sacer, & divinus antequam in Canonem reci- „ piatur: Canonicus autem non est, nec proprie, & „ vere loquendo dici potest, nisi qui in Canonem rece- „ ptus fuerit ". Authoritas quippe divina, & authoritas canonica plurimum differunt. Authoritas divina ejus rei est, quæ per se talis est. Authoritas canonica ejus rei est, quæ certo canone & regula ab Ecclesia declarata, & definita talis est. Unde enim Canonica, nisi a Canone? Et unde Canon, nisi ab Ecclesia?

Lib. 2. in defens. authorit. Eccles. pag. 1032.

Licet Antiqui, in propugnanda sacrarum Scripturarum authoritate, istam divinæ authoritatis a canonica differentiam non tam enucleate, ac subtiliter exposuerint, quam qui deinceps secuti sunt Theologi: nihilominus illud discrimen pro instituto, & suo commentandi genere satis tradiderunt. Epistolam ad Romanos, statim atque e calamo sancti Pauli profecta est, ut divinam agnovere priores Christiani; hæc tamen ut Canonica proposita, & credita tantum est, postquam Ecclesiæ judicium accessit, quo in sacrorum codicum indicem referri debuit. Non dubitarunt priores Christiani, quin Evangelistæ & Apostoli omnia ex spiritu Dei vel docerent, vel scriberent; at Ecclesiæ definitionem expectarunt, ut Evangelia, & Epistolæ Paulinæ in numerum Scripturarum recenserentur: unum de hac veritate Augustinum testem appellabo. *Ego vero*, inquit Sanctus Doctor, *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoveret authoritas*. Sed de Ecclesiæ authoritate ad declarandas Scripturas ut Canonicas fusius, & opportunius disseruerunt Stapletonus, Bellarminus, Serarius, &c. qui maximo cum fructu possunt consuli.

Non ita certum est quo præcise tempore Scripturarum Canon ordinatus fuerit: censent plurimi, tunc primum adornatum fuisse, cum primis Ecclesiæ sæculis innumera opera apocrypha sub venerandis Apostolorum nominibus prodiere. Tunc visa sunt Evangelia sanctis Bartholomæo, Thaddæo, Thomæ, Barnabæ, aliisque viris Apostolicis maligne attributa: tunc a nonnullis evulgabantur acta quasi Apostolorum Andreæ & Pauli, Apocalypses Pauli, & Petri, itinerarium ejusdem, Testamentum Moisis, aliaque bene multa quasi Prophetica, & Apostolica scripta tam veteris, quam novi Testamenti, quorum ulterioris enumerationis piget me, & pudet.

Quocirca Ecclesia, quæ longe a Fidelium manibus arcere debet libros, qui morum puritatem, vel fidei integritatem inquinare, aut lædere possunt: ut codices apocryphos e Catholicis manibus longius removeret, operæ pretium judicavit sacrarum Scripturarum Canonem contexere, eaque in certum ordinem redigere, ut libros sacros, & genuinos a profanis, & spuriis, veros a falsis certo fideles secernerent. Unde dubitatione semel exorta apud veteres Christianos, quinam essent libri sacri, vel profani, quinam divini, vel divina authoritate indigni, certum Scripturarum Canonem confecit, quem populo Christiano tradidit, & consignavit.

IV. Sæculo cum nonnulli in Ecclesiis vulgaria, aut privata carmina simul cum Psalmis Canticisque sacris decantarent, prohibuit Concilium Laodicenum Canone 59. ne ejusmodi carmina, neve alii legerentur libri, quam ii, quos in Canone a se signato collocavit. Idem etiam a se peractum fuisse testatur S. Athanasius in sua Epistola quæ Festalis dicitur. Sancti etenim Doctoris ævo fuerunt hæretici, quibus hæc erat impia indoles, vel libido perniciosa, ut sua opera velut e divino Spiritu profecta buccinarent: ne ergo virus ejusmodi in animos Fidelium amplius serperet, Canonem sacrorum librorum indicavit, ut demonstraret, quinam codices essent divini, vel apocryphi; quinam genuini, vel spurii.

C A P U T II.

Ex denominationibus, quæ nostris olim Deutero-Canonicis tributæ sunt, recte concluditur divina eorum authoritas.

NEmo Christianus nescit, sacros codices, quoties ab antiquis Patribus citati sunt, denominatos fuisse, nunc *Verbi divini*, nunc *Dei oraculorum*, modo *Scripturarum* nominibus: sæpius etiam ita laudati duntaxat fuere *scriptum est*. Isti sunt tituli, quibus sententias e Scripturis inspiratis depromptas cohonestarunt veteres: nec quisquam id in dubium revocare potest, nisi rudem se, & peregrinum in vetustis Patrum operibus exhibeat. Patribus in hoc citandarum Scripturarum modo prævivere runt Evangelici, & Apostolici Scriptores, qui in laudandis e veteri instrumento sententiis hasce nuncupationes adhibuere. Inter innumera, quæ in novo Testamento exempla conquirenti, & fidem illius appellanti sese offerunt, ea seligo, quæ in Evangelistis, & Paulinis Epistolis passim deprehenduntur. Christum audiamus Matth. cap. 4. *Scriptum est: non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei*. Quæ quidem sententia ex cap. 8. Deut. derivata est. Eodem citandi genere Christus apud Marcum utitur: *Scriptum est: percutiam pastorem, & dispergentur oves*. Quod Zachariæ cap. 13. legitur. Apostolus ad Galatas cap. 4. *Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam, & filium ejus: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ*. Quæ ex cap. 21. Geneseos descripta sunt. Judæis etiam familiares extiterunt modi illi, cum sententias ex Scripturis desumptas laudarunt. Aben Ezra Hispanus, qui anno circiter Christi 1240. mortuus dicitur, similem loquendi formulam usurpavit: exponit enim quid in Jacobi vaticinio Gen. cap. 49. nomine *Shilo* intelligi debeat: *Donec*, inquit, *veniat finis Silo, nam ita scriptum est, & rejecit tabernaculum Silo*: quod e Psal. 77. desumptum fuit. Rabbi Salomon Becchai, qui floruit 1291. sic in Pentateuchum scripsit fol. 73. *Moses Magister noster fuit redemptor primus, qui regnavit super Israel, sicut scriptum est, & fuit in rectitudine Rex cum congregarent se capita, &c.* id vero legitur Deut. cap. 33.

Bibl. Mas. fol. 53.

Mitto infinitos, & similes citandi veteris Testamenti modos, qui non solum in novo instrumento, sed etiam in Judæorum operibus occurrunt, ut ratiocinium illud in nostrorum Deutero-Canonicorum gratiam possim conficere. Christus, & Apostoli, cum oracula veteris Testamenti retulere, sæpius illud citandi genus adhibuerunt, *Scriptum est, Scriptura dicit*: atqui Patres vetusti, ac Theologi iisdem loquendi modis non raro usi sunt, cum veteris Testamenti Deutero-Canonicos laudavere: ergo arbitrati sunt, hos fuisse divino Spiritu afflante conscriptos: adeoque non minus judicarunt, eos esse de Scripturarum sacrarum numero, quam Christus, & Apostoli crediderunt, veteris Testamenti codices Proto-Canonicos esse divinorum librorum Canoni aggregandos.

Hic igitur fuit harumce vocum, *Scriptum est, Scriptura dicit*, publicus apud veteres usus, hæc Apostolorum, ac Patrum veteris memoriæ institutio, ac consuetudo, ut per eas intelligerent tantum Scripturas divinas, librosque Deo inspirante compositos. Id Apostolorum scripta, id Judæorum opera, id Canones Apostolici, Cyprianus, Eusebius, vetustique Patres inferius citandi evincunt: neque hos aliter sensisse mihi persuadere quis poterit: etenim qui sapiunt, neque solent, neque profecto debent, cum loquuntur, vel scribunt, aliter usurpare verba, quam fert publicus, ac communis eorum Scriptorum, quorum exempla, præcepta, ac principia sequuntur, usus

Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

Patres autem fuisse sapientissimos nemo diffitetur; fateamur ergo necesse est has voces, *Scriptum est: Scriptura dicit*, in Christi, & Apostolorum usu, & sensu fuisse a Patribus usurpatas, quatenus libros a Deo inspiratos denotarent. Nonnulli forsan opponent, Patres hisce loquendi formulis usos fuisse, ut libros duntaxat pios, minime vero inspiratos indicarent.

Speciosæ huic objectioni color omnis adimitur, asserendo, sensum hunc a SS. Patrum mente remotum omnino esse: fidelibus populis Scripturas sacras suis in sermonibus exponebant; præcepta, ac monita e sacris codicibus deprompta suis ovibus conferebant: uti ergo Scripturarum more, audientibus obvio, & sacris Scriptoribus familiari debuerunt; loquendi mos in utroque Testamento usitatus debuit ab iis communiter adhiberi, ne si forte ab eo recessissent, a genuino pariter Scripturarum sensu fuissent alieni. Deserto enim loquendi more, qui in sacris Scripturis obtinet, fluctuans animus in dubitationum syrtes non raro devehitur, & a veris, solidisque Scripturæ sensibus indagandis avocatur; absit ut de sanctis Patribus sinistram hanc sententiam habeamus: communi etenim Christi, & Apostolorum sensu voces has, *Scriptura dicit, Scriptum est*, usurparunt, quoties illas nostris Deutero-Canonicis citandis accommodaverunt. Id Capita, quæ subsequuntur, certo demonstrabunt.

C A P U T III.

De Constitutionibus Apostolicis.

IN Ecclesia Græca nihil antiquius scriptum videtur, quam opus Constitutionum, quæ vulgo Apostolicæ dicuntur: earum antiquitas incassum astrueretur, cum ipsis dotem hanc non invideant Heterodoxi. Non desunt in illis Constitutionibus exempla, quibus ostenditur, nostros Deutero-Canonicos, vel ipso nascentis Eccle-

fiæ exordio, divinæ inspirationis titulo fuisse decoratos.

Libro etenim 2. cap. 25. promiscue cum cæteris sacræ Scripturæ libris laudatur Tobias; ex ipsius cap. 4. illa derivatur sententia; *Sicut scriptum est .... eleemosynis, & fide emundentur peccata.* Capite 37. earumdem Constitutionum plurima e Scripturis argumenta depromuntur, quibus falsi accusatores condemnantur: potissimum vero citantur duo illi senes, qui Babylone adversus Susannam falsam instituerunt accusationem: porro illud desumptum est ex cap. 13. Danielis inter Deutero-Canonica opera computato. Lib. 3. Const. oratio assidua Judithæ ad fidelium imitationem proponitur, quasi ea authoritate Scripturæ profecta sit. Lib. 4. cap. 6. citatur tanquam divina lex, illud Ecclesiastici, quod cap. 6. legitur; *Non justificabitur caupo a peccato.* Lib. 5. cap. 7. futura corporum resurrectio ita demonstratur. „ Qui se jussu patris post triduum excitavit, „ qui est arrhabo resurrectionis nostræ; ego enim, inquit, sum resurrectio, & vita: qui Jonam post tres „ dies vivum nullo incommodo læsum extraxit; item „ pueros illos tres ex fornace Babylonis, & Danielem „ ex ore leonis; & non indigebit viribus ad suscitandum nos “. Ex his sponte fluit, quod historia trium Puerorum, & Danielis in lacu leonum inter sacras Scripturas collocanda sit. Lib. 5. cap. 20. divinæ Scripturæ privilegium Baruchi vaticinio adscribitur. „ Scriptum est, „ hic Deus noster non reputabitur alius ad eum: invenit omnem viam scientiæ, & dedit eam Jacob puero suo, & Israel dilecto sibi: post hoc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est “. Id vero majorem vim obtinebit, si diligenter attendamus, authorem Constitutionum Apostolicarum totum in eo esse capite, ut Scripturis probet Christum ostenris præsignificatum, visis cælestibus præmonstratum, vetustis juxta, ac recentibus Prophetarum oraculis fuisse adpromissum. Ad capitis laudati finem, jejunium commendatur exemplis Eliæ, Danielis, Annæ, Ninivitarum, Estheræ, Mardochæi, quibus Judithæ jejunium conjungitur; promiscue etiam cum plurimis Scripturæ locis, lib. 6. Const. cap. 23. citatur illud Baruchi cap. 4. *Beati sumus Israel; quoniam quæ placita sunt Deo, nota sunt nobis.* Et lib. 8. Const. cap. 25. Annæ exemplum ex cap. 2. Lucæ, sicut Judithæ ex cap. 8. ipsius libri desumitur in gravissimarum fœminarum imaginem, quæ in gradum vidualem cooptari meruerunt, id est, ad ordinem viduarum, quarum frequentem in suis Epistolis mentionem facit Apostolus.

Bar. cap. 3.

Infinitum me esse oporteret, si recenserem loca omnia, quæ pro divina authoritate Tobiæ, Judith, Ecclesiastici, historiæ Danielis in lacu leonum, & historiæ trium puerorum, in octo Apostolicarum Constitutionum libris militant. Fateor, nulla ex libris Sapientiæ, & Machabæorum loca fuisse a me deprehensa: forsan nonnulla sunt, quæ aciem oculorum meorum fugerint; quamquam si desiderarentur, perperam inde concluderetur, quod Apostolicarum Constitutionum author divinam illorum librorum authoritatem, aut negaverit, aut in dubium revocaverit; iniquum foret illud judicium, quippe, *qui tacet, neque consentire, neque dissentire videtur.* Adde quod plurimis in locis istæ Constitutiones fuerint interpolatæ, nec ab hæreticis modo, quod a Patribus nonnullis observatum est, sed etiam a Librariis, ut censet eruditus Renaudotius dissertatione de Liturgiarum Orientalium origine, & authoritate cap. 2.

Tom. 1.

Dissimulandum non est illud effugium, quod adversarii captant: quanto enim major est vis argumenti ex Constitutionibus Apostolicis petiti, tanto majores sunt eorum conatus ad illud eludendum: quocirca facile probare posse se existimant, divinam nostrorum Deutero-Canonicorum authoritatem nequaquam ex illis Constitutionibus erui: quia earum author in Scripturarum Catalogo, quem texuit, nostros veteris Testamenti Deutero-Canonicos non reposuit. En Canon prout in editione Cotelerii legitur. „ Medius Lector in quodam loco excelso stans, legat libros Mosis, & Jesu filii Navis, „ Judicum, & Regnorum; item Paralipomenon, & „ quæ de populi reditu conscripta sunt: ad hæc Jobi, „ & Salomonis volumina, simulque sexdecim Prophetarum, peractisque per binos lectionibus, quidam „ Davidis hymnos psallat, & populus extrema versuum „ succinat “.

Lib. 2. cap. 57.

Verum hujusce omissionis invidia facile emollitur: quippe Apostolicarum Constitutionum author eos solum Scripturæ libros proponit, quos Ecclesia universa veluti Canonicos spectabat; quod non vetat, quin in iisdem Constitutionibus nostris Deutero-Canonicis jus divinæ inspirationis tributum fuerit; quippe liber aliquis Scripturæ, afflatu Sancti Spiritus conscribi potuit, nec tamen in sacro Canone locum semper habuerit.

CAPUT IV.

De mente sancti Irenæi, Origenis, & Eusebii circa Deutero-Canonicorum veteris Testamenti originem.

Quanti facienda sit sancti Irenæi authoritas in Scripturis indagandis, nemo Theologus ignorat: is ille est, cujus antiquitatem si spectemus, *qui vir Apostolicus fuit*, & ab Apostolorum discipulis institutus: si doctrinam, *recte semper Catholicæque doctrinæ propugnator* acerrimus: si sanctitatem, *vir omnino Spiritus Sancti donis, ac cælestibus ornamentis instructus fuit*. Tantus vir nonnullis in locis quorumdam veteris Testamenti Deutero-Canonicorum authoritatem asseruit. Lib. 5. contra hæreses cap. 35. finem capitis 4. & caput 5. Prophetiæ Baruch, velut Jeremiæ expressis verbis retulit: *Significavit*, inquit, *Jeremias Propheta; circumspice, dicens ad Orientem Hierusalem, & vide lætitiam, &c.* Tobiam in pluribus Ecclesiis inter Prophetas locum II. sæculo habuisse, colligitur ex cap. 30. libri primi adversus hæreses: ubi Sethianorum, & Ophitarum deliria enumerans Irenæus asserit, ab illis Hæreticis ita distributos fuisse prophetas, ut suo *Jaldabaoth, Moysen, Jesum Nave, Amosum, & Abacum* assignarent .... suo autem *Eloei Tobiam, & Aggæum, &c.* Belis historiam tanquam divino, & Prophetico spiritu exaratam agnovit Irenæus lib. 4. cap. 5. En sancti Doctoris textus; *Quem & Daniel Propheta, cum dixisset ei Cyrus rex Persarum, quare non adoras Bel? annunciavit, dicens: quia non colo idola manufacta, &c.* Ista evincunt, integram Belis historiam, qualis cap. 14. Dan. refertur, jam Irenæi ævo in sacro Bibliorum indice non modo extitisse, sed & divinam atque indubitatam sancto Doctori visam fuisse.

S. Irenæus. *Hier. in cap. 64. Esaiæ.* *Eusebius l. 3. hist. cap. 23.* *Epiph. hær. 31.* *Num. 11.* *3. Num.*

Cæteros veteris Testamenti Deutero-Canonicos neque laudat, neque nominat sanctus Doctor, quod quidem horum authoritati non magis nocere debet, quam dignitati Paralipomenon, Ecclesiastæ, Cantici Canticorum, Job, &c. quorum nuspiam apud sanctum Irenæum occurrit mentio. Verbo tenus, ista omissio hoc unum duntaxat ostendit, a sancto Irenæo sacrorum librorum Canonem non fuisse definitum; at ne quidem apparenter innuit, nostros Deutero-Canonicos ex divinorum librorum syllabo fuisse olim expunctos.

Plurima ex Origene mutuari possumus testimonia, quibus divinæ inspirationis privilegium nostris Deutero-Canonicis vindicetur. Primum petimus ex Epistola ad Africanum, quæ clare innuit, Susannæ, Belis, & Draconis historias a 70. Interpretibus cæterarum Scripturarum more fuisse conversas. Conqueritur enim Origenes quod duo postrema Danielis capita, quibus prædictæ historiæ continentur, in Hebræis fontibus suo tempore non comparerent, sed duntaxat in versione septuaginta Interpretum legerentur. *Judæi ea ademerunt*, inquit Origenes, *quæ continebant seniorum populi accusationem ad populum, Non est ergo mirum, si veram historiam Susannæ .... suffurati sunt, & subtraxerunt e Scripturis*. Divinæ authoritati libri Sapientiæ assentitur Origenes tom. 20. Commentariorum in Evang. ubi plurima ex eo volumine loca desumpta profert, quæ promiscue cum aliis Scripturis ab ipso laudantur. Meminit etiam Ecclesiastici ut divina firmitare prædití tomo 32. Commentariorum in Joaonem: *Scriptum est*, inquit, *& hoc quoque (ne comprimas cum eo in catino)*. Nec oblitus est inspirationis divinæ, cujus auspiciis scriptus fuit Judithæ liber. *Volo* (ait ille homil. 19. in Jeremiam) *exemplum dare a Scriptura justi fœdera revocantis .... Judith fœdera sanciverat cum Holopherne, &c.* Ex gemino Machabæorum codice redarguit Valentinianos, qui neminem in veteri Testamento pro Deo mortem oppetere ausum esse effutiebant; eos potissimum refellit exemplo matris, & septem filiorum ex libris Machabæorum deprompto; ne vero quis dicat, libros Machabæorum ab Origene ita citatos fuisse, ut tamen ipse non indicet, eos fuisse de Scripturarum numero, Origenem audiamus lib. II. periarchon cap. 1. „ Ut autem „ ea Scripturarum authoritate hæc ita se habere doceamus, audi quomodo Machabæorum libris, ubi mater septem martyrum unum ex filiis cohortatur ad „ toleranda tormenta, ait ei; Rogo te, fili, &c. “

Origenes. *Cap. 7. Eccl.* *Hom. in cap. 5. Epist. ad Rom.*

Quod si singula, quæ e nostris Deutero-Canonicis veluti e divina Scriptura desumpsit Origenes, consectaremur, in immensum cresceret istud opus, & ultra circumseptos lucubrationi huic cancellos excurreret. Fatendum etiam, quædam de Origene referri, quæ primo aspectu divinam veteris Testamenti Deutero-Canonicorum authoritatem non nihil labefactarent, nisi æqua accurati judicii lance textus integer perpenderetur: ista vero eruuntur ex cap. 25. lib. 6. Hist. Eccl. quem Eusebius

sebius Cæsareensis adornavit. De Origene ita loquitur : „ Cæterum in expositione primi Psalmi, librorum veteris Testamenti indicem exhibet : ita scribens ad verbum : sciendum est, veteris Testamenti libros duos esse ac viginti, sicuti ab Hebræis traditur : qui numerus etiam literarum apud eos habetur .... sunt autem viginti duo libri juxta Hebræos hi : primus, qui a nobis Genesis dicitur, ab Hebræis autem ex ipsius libri initio desumpta appellatione vocatur Beresith &c. " Enumeratis viginti duobus libris, quos Canon Hebræus complectitur, subjungit : „ Extra horum censum sunt libri Machabæorum, qui inscribuntur Sarbet, Sarbaneel, &c. "

Verum frustra ex eo loco, & consimilibus Scriptoris ejusdem testimoniis adversus divinam nostrorum Deutero-Canonicorum authoritatem præsidium arcessunt Hæretici. Codices in Canone Hebræo contentos recenset Origenes; mirum igitur videri non debet, si Deutero-Canonicos silentio prætereat, cum Hebræi in suo Canone nusquam eos constituerint. Beveregius inter Protestantes author non ignobilis in suo de Canonibus Apostolicis judicio art. 16. nostræ responsioni ita suffragatur : „ Is (Origenes) apud Eusebium hist. Ecclesiasticæ lib. 6. cap. 25. postquam vigintiduos veteris Testamenti libros juxta Hebræos recensuisset : protinus hæc addit, quæ Valesius sic vertit, extra horum censum sunt libri Machabæorum ...... verum quomodocumque ista Origenis verba intelligantur, aperte saltem ex iis, ut etiam Tertulliani, Clementis Alexandrini, aliorumque ejusdem ætatis libros Machabaicos passim laudantium, scriptis conficitur, aliquot Machabæorum libros 22. Hebraicis tunc temporis subjunctos esse ". Dixerat antea Beveregius ; „ Quin etiam Origenes .... tres Machabæorum libros reliquis sacræ Scripturæ libris non obscure subjungere videtur ".

Quod si quis huic solutioni contradicat, alteram accipere non pigebit. Origenes in eo Canone de nostris Deutero-Canonicis tacet, quia eas Scripturas duntaxat appellat Canonicas, quas Ecclesia universalis in suo Canone tunc recipiebat : ætate porro Origenis Ecclesia universa nondum Tobiam, Judith, Sapientiam, Ecclesiasticum, geminumque Machabæorum codicem inter Canonicos collocarat : quod tamen non vetat, quia Origenes divinam eis authoritatem tribuerit ; quippe, ut sæpius monuimus, liber in se potuit esse divinus, licet canonicus ab Ecclesia declaratus nondum fuerit.

Eusebius Hystoricus. Divinæ nostrorum Deutero-Canonicorum inspirationi patrocinatur Eusebius. Extat quidem lib. 1. adversus Marcellum Ancyranum pro libro Sapientiæ consignatum testimonium : ex capite enim 7. libri Sapientiæ tanquam e sacra Scriptura authoritatem desumit Eusebius, ut probet adversus Marcellum, Dei filium esse vivam Patris sui imaginem : „ Hoc & Scriptura testatur inquiens (verba sunt Eusebii) lucis æternæ est emanatio, & speculum immaculatum Dei operationis, & imago ipsius bonitatis ". Lib. 1. adversus eundem Marcellum ita laudatur Baruchus sub Jeremiæ nomine. „ In progressu demum cum Jeremias de Servatoris Incarnatione diceret : post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est, &c. " Quæ quidem e cap. 3. prophetiæ Baruch derivata sunt. Hæc sunt, quæ Eusebii fidem circa veteris Testamenti Deutero-Canonicos demonstrant : non potuit illa Sapientiæ librum Scripturæ titulo insignire, nec Baruchum sub Jeremiæ vocabulo laudare, quin fuerit arbitratus, utrumque codicem suggerente Spiritu Sancto fuisse exaratum.

E tit. Valesiana. Elicitur difficultas ex cap. 25. lib. 3. historiæ Eusebianæ. Postquam Eusebius de Proto-Canonicis novi Testamenti affirmavit, quod communi omnium consensu recepti sint, subjungit de nonnullis, quos Deutero-Canonicos vocamus : „ Ex iis vero, quæ in dubium revocantur, a multis tamen commemorari videmus, est Epistola, quæ dicitur Jacobi, & quæ Judæ, secunda Petri .... pro spuriis etiam habendi sunt Actus Pauli, & liber Pastoris titulo conscriptus, &c. " Ex his efflorescit illud argumentum. Deutero-Canonici Testamenti novi non tantum dubiæ fidei olim extiterunt, sed etiam spuriæ, quales reputabantur Actus Pauli, liber Pastoris, &c. a fortiori Deutero-Canonici, qui veteri Testamento assignari solent.

At argumentum illud veri tantum specie esse fucatum, vel hebes oculus percipit. 1. Eusebius nusquam asseruit, Novi Testamenti Deutero-Canonicos fuisse dubiæ fidei, sed *a quibusdam in dubium revocari, a multis vero commemorari*. 2. In textu Eusebiano adverbium *etiam* parit duntaxat difficultatem propositam. Quod si redundet, statim evanescet objectio. Illud autem esse superfluum indicat textus Græcus ; *Ἐν τοῖς νόθοις κατατετάχθω καὶ τῶν Παύλου πράξεων ἡ γραφή : idest, & in spuriis habenda est Scriptura actuum Pauli*.

CAPUT V.

De Sancto Epiphanio, Græcisque aliis Patribus.

S. Epiphanius hær. 76. Sanctus Epiphanius hæresi 76. nostris Deutero-Canonicis non uno in loco favet : unum aut alterum e multis seligam : ut verbi divinitatem adversus Aetium propugnet, non solum ad Proto-Canonicos, sed etiam ad Deutero-Canonicos tanquam sacræ Scripturæ libros provocat. „ Etenim, inquit Confutatione 5. si a Spiritu Sancto genitus esses, facere te illud oportebat, ut sacris omnibus codicibus pervolutis, a Genesi ad Estheris tempora, qui sunt septem & viginti libri veteris Testamenti, & viginti duo numerantur : tum sacrosanctis quatuor Evangeliis, & sancti Pauli quatuordecim Epistolis, & Apostolorum Actis, Catholicis item Epistolis Jacobi, Petri, Joannis, Sapientiæ quoque libris, hoc est Salomonis, & filii Sirach ; omnibus denique percursis temetipsum damnares ". Nihil eo testimonio dilucidius reperiri potest : utrumque Sapientiæ, & Ecclesiastici librum in eodem authoritatis gradu cum Proto-Canonicis reponit. Præter utriusque Testamenti Proto-Canonicos a sancto Epiphanio recensitos, supponit sanctus Præsul, alios esse Scripturæ libros : *Omnibus*, ait, *denique Scriptura libris percursis &c.* quid clarius ? Ut isti, scilicet Tobias, Judith, &c. inter Scripturas sacras a sancto Epiphanio collocati dicantur. Prius huic veritati suffragatus fuerat sanctus Doctor, cum veluti Spiritus Sancti placitum laudavit hanc sententiam ex cap. 3. Sapientiæ desumptam : *Beata sterilis incoinquinata, quæ nescivit torum in delicto, & spado, qui non operatus est manibus suis iniquitatem*. Cæteris sancti Epiphanii locis referendis supersedeo : clara sunt quæ ex eo laudavi, nullumque de divina nostrorum Deutero-Canonicorum authoritate dubium patiuntur.

Unus nobis objicitur sancti Epiphanii locus e libro de ponderibus, & mensuris desumptus num. 4. Primum quidem sanctus Doctor viginti duos, quos Canon Hebræus complectitur, libros recenset : deinde hæc de quibusdam veteris Testamenti codicibus subjicit : „ Quod ad duos illos attinet, qui versibus distincti sunt, Salomonis videlicet Sapientiam, quæ Panæretus inscribitur, & Jesu filii Sirach librum .... tametsi utiles, ac fructuosi illi sint, in Scripturarum numerum nequaquam referri solent : unde nec in Testamenti Arca collocati sunt ". In eo testimonio duo notatu digna sunt. 1. Sanctus Epiphanius e Deutero-Canonicis veteris Testamenti duos tantum Sapientiæ & Ecclesiastici libros enumerat ; de cæteris autem silet. 2. Nullatenus innuit, eos ab authoribus divino afflatu præditis fuisse elaboratos ; sed ex ea tantum parte illos commendat, qua *sunt utiles, ac fructuosi*.

Brevis, & sufficiens huic difficultati præberi potest responsio. Agitur eo loci de Hebræorum Canone, in quo nostri Deutero-Canonici non apparent : at nihil inde adversus divinam eorum originem adstrui potest : sanctus Epiphanius librorum indicem, quos septuaginta senes græcæ fidei tradiderunt, computat : verum catalogum Scripturarum, quæ ab Ecclesia recipiuntur, nec texuit, nec texendi consilium ejus fuit.

Levius, & mollius urget, quod subnectitur, utrumque Sapientiæ, & Ecclesiastici librum utilem, ac fructuosum a sancto Epiphanio haberi, nec in Canone collocari. Hoc scilicet unum demonstrat sanctus Doctor, quod in Scripturarum Canone, quem Ecclesia tum condiderat, hosce libros non comparuisse : & sane S. Epiphanius scribens eos in Scripturarum numerum nequaquam referri solere, innuit, a quibusdam saltem Ecclesiis peculiaribus jus istorum codicum habitandi in Canone fuisse agnitum. Quod si sanctus Doctor utilitatem ex utroque Sapientiæ, & Ecclesiastici libro percipiendam commendet ; non idcirco divinam utriusque inspirationem negat. Locus ille sancti Epiphanii paulo obscurior clarioribus ejusdem authoris testimoniis elucidari debet : porro sanctus Præsul divinæ authoritatis prærogativam libris Sapientiæ, & Ecclesiastici superius concessit ; quid ni illud hujus sententiæ patronum arbitramur ?

Theodotus p. 523. Theodotus Ancyranus Episcopus in Ephesina Synodo asseruerat, *Deum hominem ita factum esse, ut maneret Deus, & Verbum*. Nestorianos, ut moris est hæreticis, quinam ista possent fieri sciscitantes, divinæ Omnipotentiæ, & miraculorum commemoratione reprimit. „ Quomodo, inquis, & qua ratione ? Non sicut cogitando assequi tu potes ; sed ut ille (Deus) ad miracula facienda est idoneus : nam cum miraculum dico, omitte rationes, &c. " Deinde miracula e sacris Scripturis (ut asserit) petita recenset, quibus factum ipsum sine effectionis ratione constat : ut quod Ægypti fluvius Mosis imperio in cruorem conversus sit ;

quod

quod cum lux esset Israelitis, id ipsum nox fuit Ægyptiis: quod in camino ardenti tres pueri lati canticum Deo cecinerint, & fornacis Babylonicæ flamma ros eis facta sit. Quæ, ut dixi, in eum finem e Scripturis adduxit potissimum Theodotus, ut doceret, non Mysteriorum, quæ gesta sunt, rationem esse inquirendam. Existimavit itaque Theodotus, historiam, & hymnum trium puerorum in fornace, ejusdem authoritatis esse ac Exodum, unde cætera desumpsit miracula. Fuit quoque hæc sententia Patrum Ephesinorum, qui istis comparationibus e Scriptura sacra desumptis annuerunt: nec etiam Theodotus quoad divinam hymni trium Puerorum authoritatem dissentientes habuit Nestorianos, quorum errorem miraculis supra laudatis impugnabat: qui tamen nihil non tentarunt, ut Catholicorum rationes, & argumenta elevarent, & pessumdarent.

Sanctus Joannes Damascenus.

Patribus Græcis, quos hactenus laudavi, addere mihi liceat S. Joannem Damascenum, quem in Doctorum Catholicorum albo collocat Ecclesia. Is pluribus in locis divinam Baruchi authoritatem comprobat, præsertim lib. 4. de fide orthodoxa cap. 6. *Quod si*, inquit, *in divinis quoque Scripturis dicitur, post hæc in terra visus est, & cum hominibus conversatus est, &c.* Hæc leguntur Baruchi cap. 3. Ad commendandam cælestem libri Sapientiæ originem apprime facit quod capite 3. ejusdem codicis citat sanctus Doctor: *Dominus dicit, quod justorum animæ in manu Dei sunt, nec mors eos attingat.* Nec minorem historiæ trium puerorum in fornace tribuit authoritatem: quippe hanc historiam cum plurimis e sacra Scriptura petitis lib. 4. de fide orthodoxa cap. 24. adducit. Oratione de iis, qui in fide dormierunt, librum 2. Mach. divinam Scripturam [illegible] nuncupat. In parallelis sacris, quæ a sancto Joanne Damasceno adornata sunt, innumeræ occurrunt sententiæ ex Ecclesiastico aliisque Deutero-Canonicis desumptæ, proferuntur autem passim cum aliis, quæ ex Proto-Canonicis excerptæ reperiuntur; eas sigillatim referre nec vacat, nec opus est: sat erit dicere, sua multitudine legenti cursim obvias fieri.

Lib. 4. de fide orthodoxa cap. 15.

Daniel, cap. 3.

Obiter monendum est, quod S. Joannes Damascenus lib. 4. orthodoxæ fidei cap. 17. in sacrarum Scripturarum Canone Deutero-Canonicos veteris Testamenti non constituat: cujus quidem omissionis ratio hæc legitima videri debet, quod Joannes Damascenus integrum sancti Epiphanii de ponderibus, & mensuris locum transcribat, in quo nostri Deutero-Canonici non deprehenduntur. Epiphanius autem hoc unum sibi proposuit, ut Hebræorum Canonem publici juris faceret, non Christianorum: unde subjungit, Sapientiam Salomonis, & Ecclesiasticum, *tametsi sint fructuosi, & utiles, in Scripturarum numerum nequaquam referri, nec in Aron, seu Testamenti Arca collocari.* Ubi voce *Aron* armarium significatur, quod in Synagogis Judæorum erat usitatum. Hujus armarii Tertullianus meminit lib. de cultu fœmin. in quo librum Enoch non esse sacrum ostendit, quod nec *in armarium Judæorum admittatur.*

Ad armarium Judæorum libenter referrem originem secretarii, quod in nonnullis olim Ecclesiis inserviebat recondendis sacris, & Ecclesiasticis libris. Sanctus Paulinus Ep. 12. ad Severum meminit duorum secretariorum ad utrumque sanctuarii latus collocatorum, quorum unum inserviebat ad recondendam sacram Eucharistiam, ut quibusdam visum est, vel, ut est aliorum opinio, erat ipsa quæ nunc vocatur Sacristia: alterum vero secretarium asservandis sacris, & Ecclesiasticis libris erat destinatum: testatur enim Paulinus se, quod ad lævam erat, secretarium hoc inscripsisse disticho:

Si quem sancta tenet meditandi in lege voluntas:
Hic poterit residens sacris intendere libris.

Sed hæc breviter dicta sint.

CAPUT VI.

De Tertulliano, S. Cypriano, plurimisque Patribus Latinis divinam nostrorum veteris Testamenti Deutero-Canonicorum authoritatem astruentibus.

Satis e jam dictis manifestum arbitror, quid de veteris Testamenti Deutero-Canonicorum authoritate senserint Patres Græci: ordo jam me eo vocat, ut Patrum Latinorum de eadem veritate mentem exponam, eorum præsertim, qui in suis operibus nullum Scripturarum indicem posteritati reliquerunt.

Tertullianus.

A Tertulliano, qui Apostolorum temporibus proximus floruit, duco initium. Hic lib. de *Monogamia* cap. 17. Monogamiam laudat; secundas autem improbat nuptias exemplis e Scriptura repetitis, *imprimis Isaac Monogami, & Judithæ filiæ Merari.* Lib. de præscript. Hæreticorum cap. 7. Librum Sapientiæ commendat ex eo, quod, ut ipse putat, a Salomone conscriptus fuerit. *Ipse* (Salomon) *tradiderat Dominum in simplicitate cordis esse quærendum*, quod habetur Sap. cap. 1. v. 1. Ad probandam cælestem libri Ecclesiastici inspirationem non minoris virtutis est, quod ex cap. 15. ejusdem libri profert Tertullianus: *Sicut scriptum est: ecce ego posui ante te bonum, & malum, gustasti enim de arbore agnitionis.*

Lib. de exhort. Cast. cap. 12.

S. Cyprianus.

Tertullianum excipit S. Cyprianus lib. de Mortalitate: sententiam ex cap. 4. Sapientiæ decerptam ita laudat: „ Sed & per Salomonem docet Spiritus Sanctus, eos, qui Deo placent, maturius isthinc eximi, & citius liberari; ne dum in isto mundo diutius immorantur, mundi contactibus polluantur. Raptus est, inquit, ne malitia mutaret intellectum illius, &c. “. Eadem loquendi ratione utitur, cum Epistola 65. ad Rogatianum Ecclesiastici mentionem facit: „ Sed & Salomon in Spiritu sancto constitutus testatur, & docet quæ sit Sacerdotalis authoritas, & potestas dicens: ex tota anima tua time Deum, & Sacerdotes ejus sanctifica “. Et libro de Opere, & Eleemosynis: „ Loquitur in Scripturis divinis Spiritus sanctus, & dicit . . . . sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. “ Consimilis est citatio libri Tobiæ libro de opere, & eleemosynis, ubi ait Sanctus Cyprianus: „ Loquitur in Scripturis divinis Spiritus sanctus, & ait: eleemosynis, & fide delicta purgantur “. Et lib. 3. ad Quirinum Scripturis ostendit sanctus Doctor, homines a Deo tentari ut probentur. „ De hoc ipso, inquit, in Machabæis; Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, & deputatum est ei ad justitiam? “ Liber ille tertius sancti Cypriani ad Quirinum capitula duntaxat complectitur de Scripturis sacris excerpta, *præcepta dominica*, & Magisteria Divina.

Eccl. cap. 7.

Eccl. cap. 3.

Lib. 1. Mach. cap. 2.

Si quis igitur ad locorum Tertulliani, & sancti Cypriani contemplationem animum adjungere velit, intelliget sane, eam fuisse II. & III. sæculo Ecclesiæ Africanæ mentem, ut nostri Deutero-Canonici veluti divinæ authoritatis libri spectarentur. Ad istam traditionem respectarunt Patres Concilii Carthaginensis, cum Canoni Scripturarum veteris Testamenti Deutero-Canonicos adscripserunt: id etiam nosse visi sunt Heterodoxi, qui in exponendo Tertulliano, vel Cypriano ubi de nostrorum Deutero-Canonicorum authoritate agitur, ingenia sua numquam macerarunt. Senserunt optime utriusque Patris Africani authoritate nimium se premi, quocirca id unum effutiere, Tertullianum æstu disputationis abreptum lineas necessariæ veritatis excessisse.

Si per consequentes ætates nostra decurrat disquisitio, offerent sese statim Lucifer Calaritanus, sanctus Ambrosius, sanctus Optatus Milevitanus, sanctus Fulgentius, innumerique alii, qui in variis suorum operum locis divinam nostrorum Deutero-Canonicorum authoritatem prædicabunt. Sed ex iis utpote passim obviis, nos pauca tantum seligemus, ne lectori fastidium ferant. Primus occurrit animo sanctus Ambrosius lib. de Tobia cap. 1. „ Lecto, inquit, prophetico libro, qui inscribitur Tobias, quamvis plene vobis virtutes sancti Prophetæ Scriptura insinuaverit, &c. “ Lib. *de Viduis* prolixum Judithæ ita adornat elogium: „ Sed ut discas maturæ viduitatis affectum, seriem ipsam persequere Scripturarum. A diebus enim viri sui, quibus ille defunctus est, vestem jucunditatis deposuit Judith, mœroris assumpsit; per omnes dies intenta jejunio, sabbato sacrarumque temporibus Feriarum, non refectioni indulgens, sed Religioni deferens &c. “ Lib. 3. *de Spiritu sancto* cap. 19. „ Authoritatem requirunt (Pneumatomachi) ut lectione doceamus, quia non peccavit Spiritus sanctus, sicut de Filio lectum est, quia peccatum non fecit: & hoc accipiant Scripturarum authoritate nos docere. Scriptum est enim: quia in Sapientia est Spiritus intelligentiæ sanctus, unicus, ... immaculatus. Immaculatum dicit Scriptura: nunquid mentita est de Filio, ut de Spiritu credas esse mentitam “? Triplex illud sancti Ambrosii testimonium aperte demonstrat ejusdem Doctoris mentem in asserenda cælesti nostrorum Deutero-Canonicorum origine; si quis in favorem libri Ecclesiastici, & utriusque Machabaici, testimonium sancti Ambrosii desideret, adeat pro Ecclesiastici codice librum de bono mortis cap. 8. & librum 4. de Fide cap. 4. Pro astruenda utriusque libri Machabæorum divina authoritate, legat librum 2. de Jacob, & vita beata, cap. 10. 11. 12. nec silentio omittendus erit liber primus de officiis cap. 40. & 41.

Cap. 7. Sap.

Ad vindicandam nostrorum Deutero-Canonicorum dignitatem, suus etiam erit Optato Milevitano locus. Libro 4. contra Parmenianum Donatistam insignis locus, ac notatu, si quis alius in Optato, dignissimus legitur: „ Et illud quod in Salomone Propheta lectum

„ esse

„ esse dixisti, filios adulterorum inconsummatos, & spuria vitulamina altas radices dare non posse “. Hæc habentur Sap. cap. 3. v. 16. & cap. 4. v. 3. ubi sanctus Optatus & suam, & Donatistarum, quos impugnat, sententiam de divina libri Sapientiæ inspiratione aperte designat. Libro 3. *Deinde scriptum est: quemadmodum aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum*. Id desumptum est ex cap. 3. Ecclesiastici cap. 33. Testimoniis aliis ex sancto Optato, Fulgentio, &c. desumptis posset ostendi, quod nostri Deutero-Canonici afflatu Sancti Spiritus fuerint elucubrati: sed pedem in agrum illum ulterius inferre supervacaneum foret, in quo tot seduli operarii mihi nec messem, nec spicilegium reliquerunt: lectores itaque hujusce probationis expositionem longiorem inquirentes, consulant eruditum Cardinalem Bellarminum, Natalem Alexandrum, Frassenium, compluresque alios, qui in defendendo sacrarum Scripturarum Canone desudarunt.

Ex dictis satis apertum arbitror, Patres, quos in 3. & 4. Sectione appellavi, esse totidem fidejussores venerationis, & divinæ authoritatis, quæ nostris Deutero-Caoonicis antiquitus tributa est. Prodiit tamen nuper libellus Frickio authore, qui divioam hanc prærogativam nostris Deutero-Canonicis abjudicare ausus est. Suo operi Frickius titulum fecit, *De cura Ecclesiæ veteris circa Canonem sacræ Scripturæ, & conservandam codicum puritatem, commentatio Theologico-Critica*. Ulmæ anno 1728. edita est. Caput 2. hujus operis eo collimat, ut venerationem, qua sacras Scripturas Patres antiqui prosequebantur, integram in Proto-Canonicos transferat, nostris Deutero-Canonicis nullam omnino adscribere videatur. Sed quam iniquum illud sit judicium, facile recognoscitur ex Patribus io 3. & 4. Sectione laudatis, quos veteris Testamenti Deutero-Canonicorum divinæ inspirationi propugnandæ veluti fœderatos exhibuimus. De mente vero sanctorum Cyrilli Hierosolymitani, Athanasii, Gregorii Nazianzeni, &c. quos in sui erroris patrocinium advocat Frickius, inferius suo loco differetur.

SECTIO QUINTA.

Ex eo, quod nostri Deutero-Canonici in Missis, & antiquis olim Officiis lecti fuerint, divina eorum authoritas demonstratur.

NON inutile erit statim e limine hujus Sectionis rem summopere necessariam perspicue docere, quo facilius nostra probatio procedat, sensusque ejus aperiatur: scilicet ex Missalibus, & Breviariis venerandæ antiquitatis, in quibus Deutero-Canonici nostri legendi in Ecclesia præscribuntur, eorumdem divinam authoritatem demonstrare aggredimur. Ut vero certa cum methodo disputemus. 1. Non abs re erit breviter ostendere, semper e Scripturis, non ex aliis libris desumptas fuisse lectiones, quæ in Missis celebrandis recitandæ præcipiuntur. 2. E nostris Deutero-Canonicis usu antiquissimo in Missalia, & Breviaria lectiones transmissas fuisse.

CAPUT I.

Semper e sacris Scripturis desumptæ tantum sunt lectiones, quæ in Missalibus ad Missas, & quæ in Breviariis ad primum Nocturnum recitandæ præcipiuntur.

LEctio sacrarum Scripturarum ex utroque Testamento antiquitus semper facta est, & in omnibus Officiis præscripta: hunc usum suo tempore invaluisse declarat Tertullianus: „ Coimus ad divinarum litterarum commemorationem, si quid præsentium temporum qualitas aut præmonere cogit, aut recognoscere “. Sanctus Chrysostomus, veteresque Liturgiæ meminere duntaxat operum utriusque Testamenti, quorum partes laceræ intra Missarum solemnia legebantur: „ Non expavescis, inquit Chrysostomus, dum iisdem auribus audis obscœna, & Prophetam, Apostolumque ad arcana Scripturæ introducentem “. Usum Ecclesiæ Africanæ testatur sanctus Augustinus lib. 3. de Civ. Dei cap. 8. „ Salutavi, inquit, populum; facto tandem silentio, divinarum Scripturarum sunt lecta solemnia “. In antiquis Missalibus duæ reperiuntur lectiones in Missæ Sacrificio dicendæ; prima e veteri Testamento, e novo altera petita est. Geminam hanc lectionem ab Orientalibus Ecclesiis fuisse decantatam Pachimeres diserte ostendit. „ Per lectores, inquit, divinarum Scripturarum, Prophetarum, Apostoli, & divini Evangelii lectio fit “. Hæc consuetudo legen-

Hom. de spect. David, & Saul.

darum duntaxat Scripturarum intra Missas celebrandas clarior evasit sæculis, quæ sanctum Augustinum, & sanctum Chrysostomum subsecuta sunt. Musæus, teste Gennadio, singulis anni diebus debitas lectiones e Scripturis tantum decerptas assignaverat. „ Hortatu, inquit, sancti Venarii Episcopi sui excerpsit e sacris Scripturis lectiones totius anni, festivis aptas diebus “. Ubi Gennadius ex istis lectionibus excludit eas, quæ ex Patrum operibus in Missalia transcribi potuissent: contendit enim, illas duntaxat lectiones singulis *totius anni* diebus a Musæo fuisse assignatas, quas Musæus ex sacris Scripturis excerpserat. Non minus clarum est, quod refert Anastasius in vita Benedicti III. qui medio circiter IX. Sæculo summum gessit Pontificatum. Restituit, teste Anastasio, lectionarium, „ in quo erant Scripturarum lectiones, quæ a Subdiaconibus more solito leguntur, per cunctas Ecclesiarum stationes “.

De viris illustribus cap. 79.

Fuit quidem mos ille vetustissimus, ut lectiones intra Missarum solemnia legendæ ex Epistolis sancti Pauli tantum peterentur: hinc in antiquissimis Liturgiis nomen *Epistolæ* lectionibus impositum est. Hinc in Liturgia sancti Basilii legitur, *cumque lecta fuerit Epistola Pauli coptice, dicet orationem sequentem secreto*.

Renaud. tom. 1. liturg. S. Basil.

Deinceps variæ pro variis temporibus, variisque circumstantiis Missæ ordinatæ sunt, quibus Epistolæ Paulinæ, ob pauciorem numerum, sufficere non potuerunt: quocirca confugere necesse fuit ad vetus Testamentum, ex quo derivatæ sunt lectiones, quæ in Missarum celebratione legerentur.

Nec tantum in Missarum solemniis, sed etiam in Breviarii recitatione lectiones primi nocturni, ut ajunt, e sacris Scripturis semper desumptæ sunt. Ratio, quæ meam mentem huic sententiæ devinctam tenet, petitur ex Honorio Augustodunensi Presbytero; floruit ille ineunte XII. Sæculo; plurima opera Philosophica, & Theologica scripsit, inter quæ illud merito recensetur, quod Gemmam animæ nuncupavit: complectitur iste codex libros quatuor de divinis officiis, & antiquo ritu Missarum, &c. lib. 4. cap. ultimo monet, quid de Scripturis divinis annuatim Clericis legendum incumbat. Juvat illius referre testimonium: „ Hi libri sunt authentici, & hi sunt in divinis officiis legendi. In Septuagesima usque in Passionem legatur Pentateuchus, quem scripsit Moyses, & liber Josue, quem ipsemet scripsit, & liber Judicum, & Ruth, quos Gedeon, & Samuel scripsisse dicuntur. A Dominica Passionis Domini usque in Cœnam ejus legatur Jeremias Propheta, quem ipse scripsit. Tribus diebus ante Pascha legantur Lamentationes ejusdem. Ab octava Paschæ per tres hebdomadas legatur Apocalypsis, quam scripsit Joannes Apostolus. Deinde per duas septimanas legantur canonicæ Epistolæ, quas scripserunt Jacobus, Petrus &c. Ab Ascensione Domini usque in Pentecostem legantur Actus Apostolorum, quos scripsit Evangelista Lucas. Ab Octava Pentecostes usque in Kalendas Augusti legantur libri Regum; quorum primum scripsit Samuel, secundum Nathan, tertium, & quartum Jeremias: & duo libri Paralipomenon, quos Sapientes Syoagogæ scripserunt. A Kalendis Augusti usque in Septemb. legantur Parabolæ Salomonis, & Ecclesiastes, & Cantica Canticorum, & liber Sapientiæ, quos omnes Salomon scripsit, & Ecclesiasticus, quem Jesus filius Sirach composuit. A Kalendis Septembris per duas septimanas legatur liber Job, quem ipsemet scripsit: deinde per unam septimanam liber Tobiæ, quem ipse scripsit: deinde per unam hebdomadam legatur liber Judith, quem ipsa vel Achior scripsit: deinde per unam legatur liber Esther, quem Mardochæus composuit, sed potius ab Esdra scriptus creditur, & ipsius Esdræ liber recitetur, quem ipsemet edidisse non ignoratur. A Kalendis Octobris usque ad Kalendas Novembris legantur libri Machabæorum. A Kalendis Novembris, usque io Kalendas Decembris legantur Ezechiel, Daniel, & duodecim minores Prophetæ, qui a Senioribus Synagogæ scripti dicuntur, sed melius ab ipsis editi creduntur. Ab Adventu Domini, usque in Nativitatem Domini legatur Esaias, quem ipse scripsisse non dubitatur. Post Octavam Epiphaniæ legantur Epistolæ Pauli Apostoli usque io Septuagesimam “. Huc usque Honorius Augustodunensis, quem latius adhuc retulissem; sed ne nimium in citando Lectori tædium procrearem (quod ne tamen aliquando contingat metuo) curiosiores ad Honorium ipsum remitto.

Si quis tamen dicta Honorii bene pensitaverit, sibi facile persuadebit, 1. ex sacris Scripturis primas divini Officii, quod Matutinum vocant, lectiones fuisse decerptas. 2. Nostros Deutero-Canonicos authenticarum, & divinarum Scripturarum titulo, ab Honorio Augustodunensi fuisse insignitos. Sic enim omnium Galliæ Ecclesia-

rum

rum ferebat usui; & hæc de nostris Deutero-Canonicis fides, ex antiquo tempore, in Gallorum animis radices altiores egerat, cum Honorius istos codices veluti authenticos, & in divinis Officiis legendos confidenter præscribat.

CAPUT II.

E nostris veteris Testamenti Deutero-Canonicis, usu antiquissimo, in Missalia, & Breviaria lectiones transmissæ sunt.

Missalia non sunt unius Doctoris voces, sed Ecclesiarum, quarum usui destinata sunt: legis illa vim obtinent, quia, si sacras literas excipimus, major nulla reperiri potest: nec id recenter excogitatum fuit, cum precum Ecclesiæ, seu Liturgiarum, ac Missalium testimoniis sanctus Augustinus Pelagianos confutaverit, ut a Cælestino summo Pontifice, & aliis compluribus peractum est. Ita quidquid potissimum in Missali cujusdam Ecclesiæ legitur, testimonium ejusdem Ecclesiæ est; scite, verbi gratia, vellem, num Ecclesiæ Orientales recte antiquitus de præsentia reali corporis, & sanguinis Christi in Eucharistia senserint: ad earum Liturgias & Missalia provocare possum: in quibus cum deprehendo, consecratione panem fieri corpus, & vinum fieri sanguinem Christi, quin illæ rectam & catholicam de præsentia reali fidem tenuerint, dubitare non possum.

Cum tanta sit Missalium authoritas, nemo, opinor, moleste feret, quod ad eam confugiamus, ut veteris Testamenti Deutero-Canonicorum inspiratio possit demonstrari.

Parisiis in Bibliotheca sanctæ Genovefæ num. 878. asservatur Missale manuscriptum, quod XII. Sæculo Ecclesiæ Parisiensis usui consecratum erat. In eo autem Missali ad Missam sabbati tertiæ hebdomadis in quadragesima legitur integra Susannæ historia, qualis a Daniele refertur. Pariter in Missa sancti Joannis Baptistæ annotatur instar Epistolæ, lectio ex cap. 2. Ecclesiastici petita, quæ sic incipit: *Qui timent Dominum, non erunt incredibiles verbo illius, &c.* In octava SS. Apostolorum Petri, & Pauli altera lectio designatur: deducitur a capite 44. Ecclesiastici: illius hoc est exordium: *Hi sunt viri misericordiæ, &c.* Missæ, quæ in celebrandis sanctorum Martyrum diebus festivis decantari solent, repræsentant varias lectiones, quæ ex cap. 5. Sapientiæ petuntur; inter quas sæpius hæc citatur: *Stabunt justi in magna constantia, &c.* Cum Missa pro defunctis celebratur, prædictum Missale in Bibliotheca San-Genovefana depositum, præscribit lectionem, *Vir fortissimus Judas &c.* cap. 12. lib. 2. Machab.

In eadem Bibliotheca num. 843. vetus Missale manuscriptum ostenditur, quod XIII. Sæculi exitiem superare verisimile est: in quo eædem e nostris Deutero-Canonicis desumptæ lectiones imperantur in iisdem Missis recitandæ.

Extat etiam in eadem Bibliotheca Missale manuscriptum, quod XIV. Sæculo exaratum est; notatur num. 841. sunt eædem numero lectiones, eædem pro eodem loco, iisdemque Missis appositæ; nec ullum observatur discrimen inter lectiones, quæ in Missalibus supra dictis designatæ sunt, & illas, quas codex iste exhibet.

Alterum in Bibliotheca sanctæ Genovefæ Missale conspicitur num. 862. Circa finem XIII. sæculi fuisse exaratum conjectare licet; repræsentat Missarum ordinem, quem antiquitus Ecclesia Constantiensis observabat, e qua suos etiam ritus olim suscipiebant Canonici Regulares sancti Laudi Rothomagensis, quorum manibus detritum illud Missale est. Feria quarta hebdomadis secundæ in quadragesima, lectio habetur petita ex cap. 13. Hesteræ Deutero-Canonico. En illius lectionis initium: *Oravit Mardochæus &c.* In sabbato hebdomadis 3. Susannæ integra historia legitur. Lectiones ex libris Sapientiæ, Ecclesiastici, utriusque libri Machabæorum passim in eo Manuscripto occurrunt, quæ Missis sive propriis, sive ut vocant communibus alligatæ sunt. Eas recensere possem, nisi quod mihi laboris compendium hic esse faciendum Lector admoneat: adest in Bibliotheca sanctæ Genovefæ Missale istud manuscriptum, a curiosis si vacat facile consulendum.

Cernitur in eadem Bibliotheca manuscriptum Missale num. 842. in quo ritus, & ordo Missarum in Ecclesia sanctæ Genovefæ celebrandarum præscribuntur: dignum sane, quod propter suam vetustatem in nostrorum Deutero-Canonicorum vindiciis locum aliquem sibi vindicet. Missa pro defunctis lectionem e cap. 12. lib. 2. Machabæorum sibi assumit, scilicet, *vir fortissimus Judas, &c.* In Missa pro pace obtinenda designatur lectio, quæ cap. 1. lib. 2. Machab. ita legitur, *orationem faciebant Sacerdotes, &c.* Festum sancti Augustini suam lectionem Missale mutuatur ex cap. 44. Ecclesiastici: *Ecce Sacerdos magnus &c.*

Lectorem non pigeat audire me semper citantem Missalia quæ Bibliotheca San-Genovefana diligenter asservat: dives illa est in ejusmodi codicibus & haud scio an ulla sit ditior: quod quidem non ad vanam, & inanem ostentationem a me dicitur; sed ut eruditis istorum codicum indagatoribus detegatur locus, in quo Thesaurus ille pretiosus reperiri, & usurpari facile possit. Quæ superius enumeravimus Missalia, cum aliis non paucis perhumaniter suppeditabuntur: quippe recensitis Missalibus conjungimus illud, quod ex Abbatia Beatæ Mariæ de Parco in Normandia in nostram Bibliothecam advectum est: notatur num. 808. Alterum etiam sanctæ Genovefæ comparet num. 840. deinceps alia computantur suis, propriisque numeris indicata, quæ in suo Missarum ordine varias ex veteris Testamenti Deutero-Canonicis lectiones designant. Horum Missalium postremum est, quod exaratum legitur anno 1404. Cernuntur in eo lectiones eædem ex nostris Deutero-Canonicis derivatæ, quæ hodie in Missis juxta usus Ecclesiæ Romanæ celebratis vel recitari, vel decantari solent.

Quid de veteris instrumenti Deutero-Canonicis Hispaniarum Ecclesia olim senserit, demonstrat satis Missale, quod *Mozarabes* nuncupari consuevit. Dominica in Ramis ad Missam designatur lectio petita e cap. 3. Jesu Filii Sirach, idest Ecclesiastici; en illius exordium: *Judicium Patris audite Filii dilecti, &c.* Feria quinta in cœna Domini in Missa cantatur lectio, quæ cap. 1. lib. Sapientiæ hisce verbis initialibus comparet: *Fili, Deus mortem non fecit, &c.* Quæ vero in Missa pro defunctis *Vir fortissimus Judas, &c.* assignatur, suam etiam in eo Missali sedem obtinet. Lib. 1. Macb. cap. 12.

E libris, qui vulgo Breviaria dicuntur, alterum erui potest argumentum, quo divina nostrorum Deutero-Canonicorum authoritas propugnetur: una enim omnium vox est, quod lectiones primi Nocturni ex sacris Scripturis semper excerptæ sint; id ita certum est, ut is, qui Breviaria vel a limine salutavit, id ignorare non possit. Hæc ex fuit semper Ecclesiæ mens, ut in primi Nocturni lectionibus Scripturas sacras Clericis legendas proponeret, & imperaret. Porro e nostris Deutero-Canonicis lectiones primi Nocturni sæpius repetiit olim Ecclesia. Hujus rei testem advocare fas mihi sit Honorium Augustodunensem, cujus locum uberiorem cap. 1. hujusce Sectionis protuli. Is, cum divinum Officium a Clericis rite persolvendum ordinat, inter Scripturas ab ipsis suo tempore in divino officio recitandas commemorat nostros Deutero-Canonicos. Vetus admodum est Breviarium Mozarabes, nec sterilem largitur probationem, qualem eam pro nostris Deutero-Canonicis expetimus. Prima die jejuniorum Kalendarum Januarii lectionem ex cap. 13. Sapientiæ in divino Officio recitandam præscribit. Ita orditur: *Fili, benedictum est lignum, &c.* Dominica quinta post Octavam Epiphaniæ suam pro matutinis lectionem ex cap. 1. Ecclesiastici desumit; ecce ejus initium: *Omnis sapientia a Domino Deo est, &c.* Lectiones ex utroque libro Sapientiæ, & Ecclesiastici recitandæ designantur Feria quinta post secundam Dominicam in Quadragesima; sabbato post Dominicam quintam in Quadragesima; & Feria tertia post Dominicam Palmarum.

Non nemo forsan & hac objectione contra sententiam nostram pugnaturus est, quædam scilicet ex libris, qui divini non sunt, in divina officia transiisse. Ecclesia enim introitui, qui Feria tertia Pentecostes ad Missam canitur, inseruit illud, quod cap. 2. lib. 4. Esdræ legitur: *Accipite jucunditatem gloriæ vestræ gratias agentes Deo, qui vos ad cælestia regna vocavit*: nemo tamen dixerit, librum hunc inspiratione sancti Spiritus conscriptum fuisse. Notum omnibus est, e Sedulio Poeta excerptum esse, quod diebus Beatæ Mariæ Virginis festivis initio Missæ decantari solet: *Salve Sancta Parens, &c.* Quocirca infirmum omnino est, ac luscum illud argumentum, quod e divinis Officiis petitur, ut veteris Testamenti divina authoritas stabiliatur.

Haud operæ pretium esse duco, objectionis hujus vanitatem deprimere, quæ nihil firmi, nihilque etiam speciosi continet. Non diffiteor, introitus, gradualia quoque, & offertoria deduci aliquando ex operibus, quibus divina authoritas non competit; at de istis Missæ partibus non agitur, has enim non adhibeo, ut nostrorum Deutero-Canonicorum cælestem originem ostendam: mea conquiescit tantum probatio in Epistolis, & lectionibus, quæ ab ortu Missalium ad hanc usque ætatem e Scripturis semper desumptæ sunt: usus ille illæsus semper mansit, ac illibatus; interruptum vero, aut cuidam mutationi fuisse obnoxium, nemo, opinor, demonstrabit.

SECTIO SEXTA.

Solvuntur objectiones, quas Heterodoxi adversus veteris Testamenti Deutero-Canonicos e Patribus eruere conantur.

RARI apparent Patres, & Theologi, qui divinam nostrorum Deutero-Canonicorum authoritatem vel negaverint, vel in dubium revocaverint: si qui sint, hi absque dispendio pacis, & unitatis Ecclesiasticæ suam sententiam propugnaront: parati tamen ut eam deponerent, si contraria sententia definiretur authoritate Ecclesiæ, vel graviori rationum pondere vindicaretur. Quod S. Augustinus de sancto Cypriano, & Episcopis, qui Hæreticos ad Ecclesiam redeuntes rebaptizandos esse contendebant, id Patribus quibusdam, quos nobis opponunt hæretici, applicare mihi liceat. „ Illud erratum cooperiebat unitatis Charitas, quandiu inerat ista non diabolica dissensio, sed humana tentatio; donec eis, sicut dicit Apostolus, si quid aliter sapiebant, Dominus revelaret “. Si quidam Patres de nostris Deutero-Canonicis non ita recte senserunt, eorum error innocuus fuit. Nec mala fide egerunt nonnulli ante Synodum Tridentinam Theologi, qui divinam eorum authoritatem in dubium revocaverunt: „ Hoc autem fecit sanitas pacis, ut cum diutius aliqua obscuriora quæruntur, & propter inveniendi difficultatem diversas pariunt in fraterna discrepatione sententias, donec ad veram perveniatur, vinculum permaneat unitatis, nec in parte præcisa remaneat insanabile vulnus erroris “. Ita ante Ecclesiæ definitionem, quæ potissimum in Concilio Tridentino peracta est, controversia de Deutero-Canonicis veteris Testamenti diversas in fraterna discrepatione pepererat sententias: donec ea difficultas hinc, & inde disputationibus pertractata ad veritatem definitam a Patribus Tridentinis perducta fuerit.

Lib. 5. de Baptis. cap. 2.

CAPUT I.

Hæretici Patrum authoritatem sibi incassum arrogant.

IN cæteris fidei quæstionibus authoritatem Patrum parvi pendunt Heterodoxi: in assignando autem Scripturarum sacrarum numero ad Patrum traditionem confugiunt. Ut enim Deutero-Canonicos e veteri Testamento excludant, nihil non moliuntur, ut in sui patrocinium erroris numerum Patrum augeant: versant eorum libros, non veritatem, si forte occurreret, amplexaturi, sed quo sanctos Doctores etiam obtorto collo suam in sententiam trahant, & Patres ipsorum potius discipuli, quam magistri esse videantur.

Verum etsi Patres tanquam magistros in præsenti quæstione consulerent, id mirum & paradoxum nobis semper videretur: quid enim certi Calvinistæ reperirent apud eos? quorum libri, & sensus, uti contendunt, nulli certo possunt innotescere: nihil dico, quod ipsorum scriptis consignatum non extet. Dallæum audiamus. Is libro 1. *de vero Patrum usu*, integris undecim capitibus statuit, ægre constare posse, quid circa nostras de religione controversias Patres senserint. Cap. 4. ostendere conatur argutulus ille Patrum censor, certo non posse Theologos assequi, quæ vera, & genuina fuerit Patrum sententia, eo quod temporum injuria, rudium imperitia, fraudibus tum piis Christianorum, tum malignis Hæreticorum, germana Sanctorum Patrum opera variis in locis immutata, & adulterata fuerint. Nonnullas ejusmodi interpolationes Dallæus Dionysio Exiguo tribuit, quem reum facit, quod suppresserit Canonis Concilii Laodiceni partem, quæ librorum Canonicorum utriusque Testamenti indicem continet.

Quocirca si suis velint Calvinistæ inhærere principiis, incassum confugiunt ad Canonem Laodicenum, ad scripta Melitonis, Origenis, Gregorii Nazianzeni, & cæterorum, quos suæ sententiæ circa Scripturarum numerum Patronos tam ambitiose, quam falso venditant. Ubique testantur, quod eorum oculos mentiumque aciem fugiat verus, & sincera Patrum lectio; frustra igitur Patrum scripta evolvunt, ut suam de Canonicis libris sententiam persuadeant.

Præterea alterum nobis suppetit argumentum, quo invicte demonstramus, sanctos Patres non posse in gratiam Calvinistarum de libris Canonicis militare. Prædicant ubique Heterodoxi spiritum illum internum, quo tamquam lapide lydio, & unico Scripturæ ad fidelium notitiam pervenire possint: hunc arbitrum, & judicem constituunt, ut contentiones componat, ut verum Scripturæ sensum, & sacrorum librorum numerum definiat: hic ille est apud Calvinistas solus controversiarum arbiter, ex cujus unctione, & lumine fidei oracula suspensa sunt. Ut quid ergo Heterodoxi, ubi agitur de recensendis Scripturæ libris, Patrum opera tam sedulo inquirunt, & ad eorum præsidium tam diligenter convolant?

Tam pugnantes inter se Hæreticorum sententias retulisse hue saltem juverit, ut probe innotescat omnibus, quam inique in sui patrocinium advocent veterum Patrum authoritatem; tum quantum intersit inter Catholicos, qui suis semper stant principiis, & Hæreticos, qui ubique instabiles in suis erroribus evulgandis vacillant, & inermes remanent.

Antequam divinam nostrorum Deutero-Canonicorum originem ex Patribus, qui subsequuntur, probare aggrediar; id Lectoris animo defixum volo: scilicet, cum de authoris, vel operis cujuspiam statu dijudicando movetur quæstio, non ad paucas utrobique periochas respectum habeamus, sed complures inter se comparemus, quarum aliæ sunt aliarum interpretes. *Quocirca non aspiciamus* (ut sapienter monet Facundus) *in furtivas sententiarum particulas, quas ideo præcidunt Hæretici, ut in eis non appareat intentio dicentis*. Nostra igitur hæc erit methodus, ut non ex Patrum operibus decerptis, aut decurtatis sententiis judicium feramus, sed ex continenti illorum oratione, ac mente, eorumque proposito, quod per universi operis corpus, tamquam succus quidam vitalis diffunditur.

Lib. 9. pag. 383.

CAPUT II.

De Melitonis, S. Cyrilli Hierosolymitani, SS. Amphilochii, & Gregorii Nazianzeni sententia circa veteris Testamenti Deutero-Canonicos.

RAynoldus Anglus prælectione 36. de libris apocryphis, opponit nobis authoritatem Melitonis, qui Sardium Episcopus extitit; *Vir*, inquit ille, *vetustate antiquissimus, authoritate gravissimus, judicio, doctrina, & sanctitate præstans*. Hos omnes titulos Melitoni non negamus. Quid scripserit adversus nostros Deutero-Canonicos non refert Raynoldus; id igitur ex Gerhardo accipiamus. „ Extat (verba sunt Gerhardi) apud Eusebium lib. 4. Hist. Eccles. cap. 25. Epistola Melitonis Sardensis Episcopi ad Onesimum, in qua memorat, se ad Ecclesias Judææ hoc fine profectum, ut de Canonis sinceritate certi quid cognosceret; is eumdem omnino Canonicorum librorum numerum cum nostris Ecclesiis recenset. Rogatus erat hic Melito ab Onesimo, ut veterum librorum certam summam præscriberet, quo illi sint numero, & quo ordine dispositi; illi igitur inter alia sic scribit: Diligens in hoc fui, ut tibi id præstarem .... Ego igitur cum in Orientem profectus essem .... Veteris Testamenti libros diligenter didici, eorumque indicem infra subjectum ad te misi: est autem ejusmodi. Mosis libri quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Jesus Nave, Judices, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon duo, Psalmi Davidis, Salomonis Proverbia, quæ, & Sapientia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Job; Prophetarum Isaiæ, Jeremiæ, & 12. Prophetarum liber unus; Daniel, Ezechiel, Esdras .... Magni igitur faciendum hoc Melitonis testimonium, ait Gerhardus, cui quod obvertant Pontificii, non habent, nisi quod librum Sapientiæ Canonicis annumerarit, quem tamen nostræ Ecclesiæ pro Canonico non agnoscunt “.

Pag. 323. 324. 325.

Loco s. De script. pag. 34.

Verum quod e Melitone nobis objicit Gerhardus, vereor ne sagacioribus veritatis indagatoribus persuadere non possit. Quippe Melito eos duntaxat recenset libros, qui omnium Ecclesiarum consensu recepti erant in Canone; id superius de Melitone monuerat Eusebius. „ Universos, inquit ille Historicus, veteris Testamenti libros, qui omnium consensu recepti sunt, statim in principio operis recenset Melito, quem quidem indicem hoc loco apponere necessarium putavi, &c. Eusebio in exponenda Melitonis mente suffragatur Nicephorus Callistus lib. 4. Hist. cap. 10. „ In iis autem, inquit, quas scripsit (Melito) eclogis, & Scripturarum compendiis statim a principio .... veteris instrumenti extra controversiam positos libros recenset “.

Lib. 4. Hist. cap. 26.

Eusebius & Nicephorus Callistus asserere non potuerunt, Canonem librorum, qui *extra controversiam erant positi*, a Melitone fuisse contextum, quin supposuerint, tempore Melitonis, & sua ætate recensitos fuisse libros alios, quibus plurimi divinam authoritatem tribuerent, licet nonnulli Patres hanc prærogativam forsan ipsis negarent. Numquam affirmavi, unanimem extitisse olim sanctorum Patrum de nostris Deutero-Canonicis sententiam; fuerunt enim qui illæsa unitate Ecclesiæ circa sacram veteris Testamenti Deutero-Canonicorum prærogativam penduli, & ancipites visi sunt; quia nondum

lux integra huic quæstioni affulserat, nec Ecclesiæ accesserat judicium. Divinum illud jus librorum Deutero-Canonicorum olim paulo obscurius, deinceps disputationum studiis evolutum est: ipsius cognitio provectioris ætatis usu, ac meditatione concocta, tandem Ecclesiæ universæ patuit, & in Concilio Tridentino inconcusse asserta.

Authoritate sancti Cyrilli Hierosolymitani confidenter utitur Raynoldus prælectione 36. pag. 328. 329. Ne lectori verba dedisse videar, textum Heterodoxi necessarium refero: „ Cyrillus ubi exposuit, qui libri sint Ca„ nonici, admonuitque lectorem, ne quidquam legeret „ apocryphum: Lege, inquit, divinas Scripturas, idest „ viginti duos libros veteris Testamenti; tum obiter „ quibusdam insertis recurrit eodem: hos ergo lege vi„ ginti duos libros. Cum apocryphis autem nihil habe „ negotii, sed divinas Scripturas meditare, quas in Ec„ clesia confidenter legimus; multo te prudentiores, & „ religiosiores fuerunt Apostoli duces veritatis, qui hos „ nobis libros tradiderunt; tu cum filius sis, ne trans„ gredere præcepta Patrum tuorum. Hi autem sunt li„ bri, quos legere oportet. Ita recenset libros sigilla„ tim, subjicitque veteris Testamenti libros his omni„ bus omissis, de quibus controvertitur; iterum incul„ cat 22. illos libros esse legendos, audiendos, medi„ tandos, cæteros autem respuendos ".

Dura sunt hæc, fateor, quæ Raynoldus e catechesi 4. sancti Cyrilli num. 33. &c. adversus nostros Deutero-Canonicos objicit: nec invitus concesserim, a sanctissimo Præsule ut dubios saltem fuisse spectatos: quosdam tamen, ubi se dedit occasio, laudavit: quippe catechesi 9. num. 2. & 16. nonnullas e Sapientiæ libro sententias mutuatus est: & catechesi 6. num. 4. sicut 13. num. 8. Ecclesiastici verba adhibuit. Idem arbitror Cyrillo contigisse, quod nonnullis Patribus, qui nostros Deutero-Canonicos nec pro divinis, nec pro Canonicis certo habuerunt, eo quod ab omnibus Ecclesiis, ut divini non reputarentur: attamen cum de eorum bonitate, & utilitate certa traditio haberetur, de eorum vero divinitate non ita esset explorata; factum est, ut quidam e Patribus codices Deutero-Canonicos, nunc tanquam utiles, nunc tanquam divinos laudarent: cæterum expectabant quid in posterum hac de re pronunciandum ab Ecclesia foret, ut in ejus oraculo acquiescerent, cujus ex voce fidei definitiones suspensæ sunt.

S. Amphilochius. Optandum foret ut sanctus Amphilochius Iconensis Episcopus veteris Testamenti Deutero-Canonicis divinæ inspirationis prærogativam evidenter tribuisset; quod quoniam optare fas est, sperare certe non licet: ut mens Amphilochii facilius innotescat, locum ex ejus Epistola Jambica desumptum subjicere non pigebit:

Non tuto cuivis esse credendum libro,
Qui Biblici prænomen augustum ferat:
Quandoque falso nominati sunt libri.
Quidam intermedii, vel propinqui terminis
(Ut sic loquar) sunt veritatis dogmati:
Quidam spurii, periculosi admodum.

Deinde paulo post adjungit:

. . . . *Tibi singulos*
Divinitus inspiratos numerabo libros,
Primumque prisci fœderis scripta eloquar
Mosaica, Pentateuchum, Genesim, Exodum.
Et cæt.

Atque ita omnes libros in Canone Hebræorum inclusos computat, omissis his, de quibus Catholicos inter, & Heterodoxos controvertitur. Homilias etiam, quas græce & latine edidit Combefisius, loca ex nostris Deutero-Canonicis veluti e libris divinis accepta non inseruit Sanctus Amphilochius. Nec idcirco criticum Raynoldi acumen triumphabit: abest enim plurimum sanctus Præsul a sententia quorumdam Heterodoxorum, qui nostros Deutero-Canonicos, ut periculosos admodum, ac spurios reprobant. Amphilochius vero de illis pronunciat, quod *terminis, & veritatis dogmati sunt propinqui*: idest quod ad divinarum Scripturarum authoritatem proxime accederent. Hæretici innumeros errores propugnant, homines pertinacissimi, & veritati nunquam cessuri: Amphilochius in cæteris orthodoxus, in errore nondum condemnato hæsit dubius, manumque veritati daturus, si fuissent, qui erroris ipsum convicissent, vel Ecclesia decretorie definiisset.

S. Greg. Nazianzenus. Raynoldus præl. 36. pag. 332. alterum Ecclesiæ lumen nobis opponit, sanctum scilicet Gregorium Nazianzenum, qui carmine 33. Librorum sacrorum Canonem adornavit; en indice extorres fecit nostros Deutero-Canonicos, quos deinde inter dubios Scripturarum codices reposuit; suum etenim postquam clausit Canonem, ita loquitur:

. . . . *Sunt hæc*
Omnia divina germana volumina chartæ.
Quidquid præterea est, haud inter certa locandum.

„ Omisit igitur, inquit Raynoldus, libros, de quibus „ nunc controvertitur . . . . id autem adeo manifestum „ est, ut Jacobus Billius annotationibus in hunc locum „ fateatur, multos libros hic e verorum, & genuino„ rum catalogo excludi, quos tamen Ecclesia sancta ad„ mittit, & velut natalibus suis restituit ".

Verbis sancti Gregorii ne quid ambigui, vel obscuri hæreat, fateri non vereor, dubiam sancti Doctoris mentem ortam tantum fuisse ex eo quod in Scripturarum Canone nostri Deutero-Canonici ab Ecclesia universa non fuissent tunc collocati. Dubium tamen ejusmodi dubitare non patitur, quin ævo sancti Gregorii Nazianzeni plurimi extiterint, qui nostris Deutero-Canonicis divinam firmitatem concesserint; quin & sanctum Doctorem de eorum authoritate non semper incessit dubia mens: ipse enim e nostris Deutero-Canonicis, præsertim ex utroque Sapientiæ, & Ecclesiastici volumine sententias petitas citat, quas modo Scripturæ, modo Salomonis authoris titulo insignivit. Oratione 34. duplicem locum, unum ex cap. 39. Jeremiæ, alterum ex cap. 1. Sapientiæ desumptum expressis verbis adducit: „ Jam „ vero quomodo illud tueri poterimus, quod ait Scri„ ptura, Deum omnia pervadere, atque implere juxta „ illud, nonne Cælum, & terram ego impleo, dicit „ Dominus? Et spiritus Domini replevit orbem terra„ rum ". Ubi uterque & Jeremiæ, & Sapientiæ locus indivisim sub Scripturæ nomine laudatur: quod sanctus Doctor non perageret, nisi utrique eadem competeret authoritas. Oratione 49. ut doceat, verbum esse Dei invisibilis imaginem, unum ex Psalmo 35. & alterum e cap. 7. Sapientiæ testimonium decerpit, *vel cum Salomon dicit candor est lucis, & speculum sine macula, &c.* Nec aliter sanctus Gregorius eadem oratione, Proverbiorum codicem nuncupat, quem Salomoni authori tribuit. Inde non levis conjectura ducitur, hanc fuisse sancti Doctoris mentem, quod sicut Proverbiorum liber a Salomone divinitus afflato fuerit elaboratus, ita & Sapientiæ codex.

CAPUT III.

De Concilio Laodiceno, & sancto Athanasio.

Stapletonus tomo 1. controversia 5. lib. 9. cap. 6. contendit, in Canone Synodi Laodicenæ numerari Sapientiam, Ecclesiasticum, Baruchum, Epistolam Jeremiæ, orationem Azariæ, hymnum trium Puerorum, Susannæ, & Draconis Belis historiam. En illius verba: „ Concilium quoque Laodicenum prædictos omnes „ libros (exceptis Machabæorum libris, Tobiæ, & „ Judith, & Joannis Apocalypsi) inter Canonicos re„ censet, eosque legi, & in authoritatem recipi opor„ tere decernit ". Hæc gratis asserta dici possunt, atque e penu Stapletonis deprompta: quælibet Synodi Laodicenæ editio consulatur; libri Sapientiæ, & Ecclesiastici oculatioribus non comparebunt. Neque etiam expresse legitur, quod orationem Azariæ, hymnum trium Puerorum, historiam Susannæ, & Draconis Belis, Concilium illud in suo Canone posuerit, nisi Danielis nomine contineri dicantur. *Conc. Laodic.*

Dionysius Exiguus, cætera magnus, natione Scytha, professione Monachus, Romæ degens, ingenti doctrinæ fama florebat: nam & Græcorum Conciliorum Canones latino idiomate donavit, & Epistolas plurium summorum Pontificum in unum codicem coegit. Ex ejus interpretatione Canones Concilii Laodiceni ad nos usque pervenerunt, quam ultra Canonem 59. non prosecutus est. Omisit ille sexagesimum Canonem, in quo sacrorum librorum catalogus describitur. Dionysii Exigui expositionem subsequitur ea, quam Isidorus Mercator elaboravit: Canonem sexagesimum edidit, in quo tamen expressam de Barucho, & Epistolis mentionem non fecit; forsan nonnullos remotioris ævi Patres secutus, hasce Scripturas nomine Jeremiæ complexus est.

In Epitome Conciliorum Carranzæ Evangelium sancti Lucæ non legitur, quæ quidem omissio in errorem librarii potius, quam in Patrum Concilii Laodiceni culpam refundenda est. Etenim in editione Coloniensi, in qua elaboranda ore, & calamo desudavit Severinus Binius, inter novi Testamenti Canonicos diserte computatur; debitum etiam ordinem obtinet in manuscriptis codicibus, qui e vetusta ætate ad nostram usque incolumes transierunt.

His de Concilio Laodiceno præmissis, occurrit nunc difficul-

Loco 1. de Script. pag. 33. 34.

difficultas, quam Gerhardus adversus nostros Deutero-Canonicos ex eadem Synodo inquisivis. Illius Canon 59. prohibet quidem, ne vulgaria, aut privata carmina decantentur, neve alii legantur, quam sacri, & Canonici libri, quos Canon 60. recenset; attamen e suo computo libros Tobiæ, Judith, Sapientiæ, Ecclesiastici, & Machabæorum excludit, vel saltem oblivioni dedit.

Verum ictus ille nostram de veteris Testamenti Deutero-Canonicis sententiam intactam, & inconcussam relinquit. Satis quippe est, nihil Laodiceæ adversus divinam eorum authoritatem fuisse definitum. Hæreticis hoc proprium, & singulare est, ut Ecclesiæ definitionibus præfracte reluctari ausint; cum tamen per insignem moderationem Ecclesia Christi, dum res nondum ei omnino innotescunt, suum soleat suspendere judicium, donec pleniori luce divinus eam Spiritus dignetur collustrare: neque censet temere præveniendum, sed sagaciter potius expectandum Dei beneplacitum, quo omnis ambiguitas dispellatur: quemadmodum post Laodicenæ Synodi tempora prælucente Deo constabilita est Deutero-Canonicorum authoritas, de quibus hactenus in Ecclesia dubitatum fuerat.

Quid quod infelix Calvinistarum patronus evadit Gerhardus, cum ad rejiciendos nostros Deutero-Canonicos suorum gregalium nomine ad Concilium Laodicenum provocat. Canonem enim 60. istius Concilii suscipit Gerhardus? Contra se & Calvinistas facit; ipse enim cum istis Baruchum, & Epistolas Jeremiæ rejicit, dum Concilium Laodicenum illos codices sacris Scripturis accenset. Eo igitur Gerhardi patrocinium recidit, ut sibi, & Calvinistis contradicat, dum ad Concilii Laodiceni authoritatem pro reprobandis omnibus veteris Testamenti Deutero-Canonicis confugit.

S. Athanasius.

Locum ex Epistola Festali sancti Athanasii, ut suæ causæ conducibilem profert Raynoldus præl. 37. p. 339. ea sancti Doctoris verba exscribit: „ Sunt veteris Testamenti libri omnes numero viginti duo ..... Gen. „ Exod. Lev. Num. Deut. Jesus Nave. Judices, Ruth, „ Regnorum libri quatuor, quorum primus, & secundus in unum librum connumerantur, tertius, & „ quartus similiter in unum. Post Paralipomena, Esdræ primus, & secundus similiter in unum librum „ connumerati; Psalmi, Proverbia, Ecclesiastes, Cantica, Job, & reliqui Prophetæ, &c. Ad hos usque „ consistit vetus Testamentum “. Tum enumeratis libris novi Testamenti: „ Hi sunt, inquit sanctus Athanasius, fontes. In his solis pietatis doctrina annunciatur, nemo his addat &c. Sed extra hos sunt alii „ non in Canonem redacti: sed quos legi a Patribus „ decretum est iis, qui nunc accedunt, & volunt in „ pietatis, verique cultus ratione initiari. Sapient. Sal. „ Sirach, Esther, Judith, & Tobias, &c. Adeo manifestum est, ait Raynoldus, Athanasium non solum „ rejecisse hos libros e Canone, sed & quasi prævidisser futurum, ut aliqui illos Canonicis immiscere contenderent, diligenter præmonuisse auditores suos, ut „ caverent sibi, ne deciperentur, quin pro Canonicis „ tantum haberent eos libros, quos a Patribus acceptos „ fuisse constaret “.

Hæc sancti Athanasii de nostris Deutero-Canonicis doctrina a vulgari quidem Theologiæ nostræ ratione non mediocriter abhorret; non tamen Heterodoxis omnino suffragatur. Sanctus enim Doctor nusquam apocryphorum censura nostros Deutero-Canonicos notavit, in quo a recentioribus hæreticis plurimum discrepat, qui sacros illos codices inter spurios, & apocryphos amandare non verentur.

Quod si sanctus Athanasius prædictum loquendi modum de nostris Deutero-Canonicis usurpaverit, id sane ortum est ex eo quod eorum divina inspiratio nondum Ecclesiæ pateret universæ; non ausus ille est in Scripturarum Canonem illos referre libros, quos Ecclesia nondum retulerat.

CAPUT IV.

De sancto Hieronymo.

Prælect. 38. pag. 349.

Crescunt cum Patribus difficultates: adest sanctus Hieronymus, cujus mentem de nostrorum Deutero-Canonicorum inspiratione facile non est detegere. Conatur Raynoldus suum de veteris Testamenti Deutero-Canonicis errorem integumento Hieronymi involvere, ut in lectorum animos facilius obrepat;

Ad Nat. Alex. Suppl. P. I.

.... Veri sub imagine falsum
Influit, & sensim turbatas occupat aures.

(1) Ambrosius Catharinus, (2) Sixtus Senensis, (3) Andradius, compluresque alii Catholici Theologi varias tentarunt vias, ut sanctum Hieronymum in præsenti quæstione suffragatorem haberent, rati scilicet deseri non posse Hieronymum, ubi agitur de nostris Deutero-Canonicis, quin veritati Catholicæ magnum columen detraheretur. Hac de causa, & scribendi instituto excitatus ad disputationem accedo, quadam spe non temere concepta de patrocinio Hieronymi veteris Testamenti Deutero-Canonicis conciliando.

Præfatio, quam libro Tobiæ præposuit sanctus Hieronymus, posset nobis persuadere, quod sanctus Doctor Tobiam in Canone collocaverit, aut saltem a plurimis Episcopis ut liber ille divinus tum fuerit agnitus. *Arguunt*, inquit, *nos Hebræorum studia: & imputant nobis contra suum Canonem latinis auribus ista* (Tobiam) *transferre: sed melius esse judicans Pharisæorum displicere judicio, & Episcoporum jussionibus deservire, institi, ut potui*. Præfatione in Judithæ librum occurrit locus, qui divinam, & canonicam authoritatem huic codici decretorie vindicat: *Hunc librum*, ait sanctus Hieronymus, *Synodus Nicæna in numero sacrarum Scripturarum legitur computasse*. Novi textum hunc difficile conciliari cum aliis sancti Doctoris textibus, ubi de codice Judithæ disserit; sed de eo inferius, & uberius.

Quid senserint Judæi de lib. Tobiæ clare aperit sanctus Doctor in ejusdem libri Præfatione: *Librum Tobiæ*, inquit, *quem Hebræi de catalogo Scripturarum divinarum secantes, his, quæ hagiographa memorant, manciparunt*. Et Præf. in Juditham: *Apud Hebræos liber Judith inter hagiographa legitur*. Sedent de utriusque loci sensu genuino varii interpretes. Humfredus Hodi lib. 4. cap. 4. *de Librorum Bibliorum numero, & ordine*, censet genuinum locum mendo esse contactum; scilicet pro *hagiographa*, legendum esse *apocrypha*. Mendum illud antea conjectaverant author Glossæ ordinariæ Petrus Comestor, Hugo Cardinalis, Author Præfationis Bibliorum una cum Glossa ordinaria, & Lyrano editorum, adstipulantibus etiam Driedone, Catharino, Simonio, aliisque sacræ Scripturæ Interpretibus. In Biblio quodam MSS. Lambeth. ad prologum Judith, notatur in margine manu supra 200. annos vetusta: *Apocrypha, est verior lectio*. Neque desunt, teste Humfredo, exemplaria canitiei venerandæ, in quibus loco istius vocis *hagiographa*, legitur *apocrypha*. Nempe in prologo Judith alterius Biblii Lambethani 2. vol. legitur *apocrypha*; sicut in Biblio Bodlejano (fol. 3. 25.) in utroque prologo comparet vox *apocrypha*.

Negant alii in utroque sancti Hieronymi loco mendum deprehendi; nec sibi contradicere sanctum Doctorem asserunt, cum refert, libros Tobiæ, & Judithæ ut hagiographos ab Hebræis fuisse spectatos, licet utrumque codicem in suo Scripturarum indice numquam constituerint. Non satis attendunt, qui existimant nulla apud Hebræos extra Canonem esse hagiographa: ista enim apud Judæos duplicis erant conditionis: erant hagiographa, quæ Hebræi dictata per Spiritum Sanctum arbitrabantur; & hæc in Canone referebantur; id testatur Maimonides in more Nevochim parte 2. cap. 25. Verum post solutam Captivitatem nobiliore hujusce prophetiæ gradu desito, ut putant Hebræi, eo usi sunt, quem filiam vocis nuncupant, cujus ope alias ediderunt scriptiones, & quidem hagiographas, & a Deo inspiratas. Quoniam autem genus hoc Prophetiæ inferius habebatur iis, propter quæ libri sacri in Canone fuerant inclusi; ideo aperire Canonem, eumque resignare non ausi sunt Judæi, ut Proto-Canonicis Scripturis Tobiam, & Juditham, &c. adjungerent; qui quidem libri, ut Judæi putaverunt, inferiori genere inspirationis scripti sunt.

Prop. 4. Demonst. Evang. de lib. Judith.

Huic solutioni, quam ex doctissimo Huetio fere totam desumpsimus, juvat comitem addere responsionem Isaaci Vossii *ad iteratas P. Simonii objectiones* 370. sic vero loquitur: „ In emendando gemino Hieronymi loco, ubi libros Tobiæ, & Judithæ inter hagiographa ab Hebræis recenseri scribit, nec in hoc quidem „ eruditorum suffragio donabitur Simonius. Putat nempe vocem *hagiographa* istis in locis mutandam esse „ in *apocrypha*; sed profecto criticæ periti norunt, notiora „ vocabula a Librariis non permutari ignotioribus: si „ omnia, quotquot reperiuntur, antiqua consulat exemplaria, ubique conspirantem cum vulgatis libris le-

G 2 „ ctio-

{1} *In examine dogm. excerpt. a Cajet.* (2) *Lib. 1. Sect. 2.*
{3} *Defensio Fidei Trident. lib. 3.*

„ ctionem inveniet. Itaque manifestum est, istam hagiographorum vocem latius apud Judæos Interpretes patuisse, quam Canonicorum librorum appellationem; & duplicis apud illos generis fuisse hagiographa, alia quidem Canonica, alia vero extra Canonem, seu ἀκανόνιστα “.

Hæc conjectura roboratur testimonio Josephi lib. 1. contra Appionem. Duos ille, & viginti libros in Canone Hebræorum reposuit; deinde sic prosequitur: „ Ab imperio Artaxersis ad nostram usque memoriam sunt quidem singula literis mandata; sed nequaquam tantam fidem, & authoritatem meruerunt, quantam superiores ii libri, quia minus explorata fuit successio prophetarum “. Quasi diceret, post Artaxerxem desiit nobilius Prophetiæ genus; sed fuerunt identidem Scriptores, qoi Spiritu Sancto afflante singula literis mandaverunt: at cum ista inspiratio in minori gradu haberetur, nec tam certo, ac antea detegeretur, ideo eorum scripta tantam respectu nostri authoritatem non meruerunt, quantam Canonici; licet maximam, & quidem sacram, & hagiographam quoad se sibi vindicent.

Inter vetustos Scriptores, quotquot lectionem, *hagiographa*, de libris Judithæ, & Tobiæ germanam esse crediderunt, ii statuunt vocem, *hagiographa*, largiori sensu esse usurpandam: ita ut libros Tobiæ, & Judithæ tamquam hagiographos spectaverint, qui tamen nondum erant Canonici: ita Dionysius Carthusianus; & in 3. quodam Biblio MSS. Biblioth. Bodlei. (fol. 107.) ad vocem *hagiographa* in prologo Tobiæ notatur illud, *hagiographa dicuntur large*. Ibidem in prologo Judithæ supra vocem *hagiographa*, advertitur hæc nota interlinearis, *large*.

Hic vero non erit extraneum solusionem doctissimi Bellarmini apponere: extat lib. 1. cap. 1. his concepta verbis: „ Ad locum Hieronymi dico, duo genera hagiographorum Judæos habuisse, quædam intra arcam, & quædam extra arcam, ut docet Epiphanius lib. de Mens. & Pond. Quæ erant intra arcam, hagiographa dicebantur, ad distinctionem Historicorum, & Propheticorum voluminum, & hæc Canonica habebantur: & de his loquitur Hieronymus in Prologo Galeato: quæ autem erant extra arcam, dicebantur hagiographa, ad distinctionem Canonicorum, & sacrorum, & de his loquitur Hieronymus in Præfatione Tobiæ, & Judith “. Antiqua igitur illa est inter Canonicos, & hagiographos libros distinctio, quæ authoritate sancti Epiphanii nititur; hic sancti Hieronymi amicus ab ejus sententia in doctrina, & opere numquam discessisse visus est; merito igitur ut sancti Hieronymi interpres in locis obscurioribus haberi debet.

Præf. in Tob. Quamquam quod sanctus Hieronymus dixit de Tobiæ codice, quem invitis Judæis, & jubentibus Episcopis stylo latino credidit, satis indicat, librum hunc ut hagiographum ab ipso fuisse spectatum: idem pari jure de libro Judith judicium tulit, cum teste sancto Doctore *Synodus Nicæna in numero sanctarum Scripturarum computaverit*. *Præf. in Jud.*

Rixantur adversarii eoquod sanctus Hieronymus non unico, sed pluribus evertat testimoniis illud, quod superius stabilire tentavimus. Quippe negat in Prologo Galeato librum Judith esse hagiographum, quem inter apocryphos cum nostris Deutero-Canonicis referendum expresse decernit. Ad cap. 1. Aggæi e Scripturis divinis librum Judith expungit. Ep. 115. suam non solum, sed etiam Ecclesiæ sententiam aperit his verbis: *Judith, & Tobiæ, & Machabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter Canonicas Scripturas non recipit*.

Verum *de lana caprina rixantur* Heterodoxi. Vox hæc (apocrypha) apud sanctum Hieronymum non semper id denotat, ut, quidquid inter apocrypha censetur, statim id *adulterinum*, aut κίβδηλον, aut ψευδεπίγραφον, aut sequiori ævo fictum censendum sit. Eo etenim loci vox (apocrypha) opponitur duntaxat Canoni Hebræorum; at S. Hieronymi mens ea non fuit, ut voce (apocrypha) veteris Testamenti Deutero-Canonicis divinam authoritatem negaret: id unum voluit, quod illi in Canone suo tempore repositi non fuerint. Ut solutionis veritas dilucide pateat, textum sancti Doctoris subjicio: „ Quidquid extra hos (Canonicos) est, inter apocrypha ponendum est. Igitur Sapientia, quæ vulgo Salomonis inscribitur, & Jesu Filii Sirach liber, & Judith, & Tobias, & Pastor non sunt in Canone. Machabæorum librum primum hebraicum reperi, secundus græcus est “. Itaque ne quis in malam partem acciperet vocem hanc (apocrypha); subjecit statim de nostris Deutero-Canonicis, *quod non sint in Canone*. En sancti Hieronymi ratiocinium: Tobiam, & Juditham, &c. apocryphos nuncupo, quia *non sunt in Canone*; at perperam inferretur, quod divina authoritate prædìti non sint; licet illa lateat pluribus ignota, aut a quibusdam neglecta. Hoc ratiocinium menti sancti Doctoris esse consonum facile deprehendet, qui ipsius locum attente legerit, non raptim, cursimque peragraverit, ut solent præjudiciis, aut rebus aliis occupati.

Inquirunt curiosius nonnulli, unde sanctus Hieronymus sumpserit, quod Nicænum Concilium inter libros Canonicos Judithæ codicem constituerit; præsertim cum sanctus Athanasius in Epistola Festali, sanctus Gregorius Nazianz. in suo de sacris Scripturis carmine, sanctus Amphilochius in sua ad Seleucum Epistola, cæterique Patres, qui post Synodi Nicænæ celebrationem Canonem Scripturarum adornarunt, librum Judith, & cæteros Deutero-Canonicos e Canone amandent. His adde, neque studiosissime conquisita olim per Dalmatium Cyzici Episcopum Nicæni Concilii acta quidquam de libro Judith, vel de librorum sacrorum Canone prodidisse.

Hæc difficultas aliquid negotii facessere potest, præsertim cum vetusta caligine circumfusa sit, quam dispellere non sine labore plurimi conati sunt. Quod si in tenebris micare liceat, originem istius sancti Hieronymi opinionis revocabo ad quosdam librorum sacrorum indiculos, qui sub nomine Concilii Nicæni quarto inclinante sæculo falso comparuerunt. Indiculi, qui vulgo Nicænæ Synodo tribuebatur, meminit Cassiodorus lib. *De Instit. Divin.* cap. 4. ubi potissimum disserit de sancti Hieronymi Bibliis, ac de librorum sacrorum Canone & divisione: „ Licet multi Patres, inquit, sanctus Hilarius, Rufinus, sanctus Epiphanius, Synodus Nicæna, & Chalcedonensis non contraria dixerint, sed diversa; omnes tamen per divisiones suas, libros divinos sacramentis competentibus aptaverunt “. Quin & verba sancti Hieronymi satis indicant, sibi numquam fuisse certo persuasum, quod Nicæna Synodus Canonem Scripturarum adornasset, in quo liber Judithæ fuisset collocatus: sic enim loquitur: *Synodus legitur computasse librum Judith in numero sanctarum Scripturarum*: hæc porro sunt dicta viri dubitantis, vel ex more vulgi loquentis, non certo affirmantis fuisse a Concilio Nicæno sacrorum Librorum indicem confectum. Cum eo tamen dubio optime concinit sententia, quam de Deutero-Canonicorum divinitate S. Hieronymo tribuimus: cum, ut sæpius docuimus, liber aliquis potuerit esse divinus, qui in Canone olim non fuerit positus.

Witacherus objicit, sanctum Hieronymum præfatione in libros Salomonis testari, quod nullum Religionis dogma ex Judith, Tobia, &c. demonstrari possit. Porro si Deutero-Canonici ad arcem divinæ authoritatis assurgerent, ex iis firma pro fidei articulis comprobandis authoritas produceretur: sanctum Doctorem audiamus: „ Sicut Judith, & Tobiæ, & Machabæorum libros legit Ecclesia, sed eos inter Canonicas scripturas non recipit: sic hæc duo volumina legat ad ædificationem plebis, non ad authoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam “. *Disput. de Script. Quæst. 3.*

Verum quidem illud est, ævo sancti Hieronymi ex libris Deutero-Canonicis invictum pro defensione fidei Catholicæ petitum non fuisse argumentum; quia Scripturarum Canoni nondum ab Ecclesia universa adscripti erant: id tamen authoritati ejus, quæ a Sancto Spiritu primo authore dependet, nihil derogat: quocirca quod catalogo de Scriptoribus Ecclesiasticis asseruit Hieronymus, nimirum sancti Jacobi Epistolam *paulatim tempore* procedente obtinuisse authoritatem Canonicam; id etiam pari jure veteris Testamenti Deutero-Canonicis applicari potest, qui vetustate, & usu meruerunt, ut in Scripturarum indice locum sibi debitum tandem obtinerent.

Demum opponitur nobis locus ex proœmio commentariorum S. Hieronymi in Danielem. „ Unde, inquit sanctus Doctor, & nos ante annos plurimos cum verteremus Danielem, has visiones obelo prænotavimus, significantes eas deesse in Hebraico: & miror quosdam μεμψιμοίρους indignari mihi: quasi ego decurtaverim librum: cum & Origenes, & Eusebius, & Apollinaris, aliique Ecclesiastici viri, & Doctores Græciæ, has, ut dixi, visiones non haberi apud Hebræos fateantur, nec se debere respondere Porphyrio pro his, quæ nullam Scripturæ sanctæ authoritatem præbeant “. Quæ quidem aperte indicant, sancti Hieronymi ætate utramque Susannæ & Belis historiam in Canone nondum extitisse.

Nec illud diffitemur; quippe ut sæpius ad nauseam notavimus, IV. & V. sæculo Ecclesia ad arcem Canonicæ authoritatis veteris Testamenti Deutero-Canonicos nondum erexerat: id tamen non prohibuit, quominus plurimi sancto Hieronymo indignati essent, eo quod geminam hanc Historiam ad Scripturarum catalogum non revocaverit: habemus sanctum Hieronymum fatentem se hujus omissionis authorem; quid plura desideramus?

Cona-

Conatur quidem sanctus Doctor suum emollire nævum exemplo Origenis, qui, teste Hieronymo, asserit in libro adversus Porphyrium elaborato, historias Susannæ, & Belis in Hebræis fontibus non reperiri; unde concludit sanctus Doctor, eas *nullam habere Scripturæ sanctæ authoritatem*. At liber ille, qui adversus Porphyrium ab Origene scriptus dicitur, non ita certus est: scripsit quidem Origenes adversus Celsum, ipsum autem contra Porphyrium scripsisse sancto Hieronymo affirmanti, nonnisi timidam, & vacillantem fidem tribuimus. Suis non caruit nævis sanctus Doctor; de nostris Deutero-Canonicis non eodem semper modo in suis operibus locutus est; nec ita recte, dum nimio impetu adversus versionem septuaginta virorum, quæ illos continebat, ferebatur: sic qui citatiori cursu rapiuntur, etiam abripiuntur ultra metas; ubi vero passu moderato gradiuntur, intra præscriptos limites juste consistunt.

CAPUT V.

De sancto Hilario Pictaviensi, Rufino, & sancto Philastrio.

S. Hilarius. IN suæ hæreseos de nostris Deutero-Canonicis confirmationem adducit sanctum Hilarium Gerhardus loco 1. de Scriptura sacra pag. 36. Extat prologo in Psalmos istud sancti Doctoris testimonium de Scripturarum Canone. „ Et ea causa est, ut in 22. libros lex veteris „ Testamenti deputetur .... ut Moysi sint libri 5. Jesus Nave sextus; Judicum, & Ruth septimus; primus & secundus Regnorum in octavum; tertius & „ quartus in nonum; Paralipomenon duo in decimum „ sint; sermones dierum Esdræ in undecimum; liber „ Psalmorum in duodecimum; Salomonis proverbia, „ Ecclesiastes, Canticum Canticorum in tertium decimum, in quartum decimum, & quintum decimum; „ duodecim Prophetæ in sextum decimum; Esdras deinde, & Jeremias cum lamentatione, & Epistola, „ sed Daniel, & Ezechiel, & Job, & Esther viginti, & duum librorum numerum consumment. Quibusdam autem visum est additis Tobia, & Judith viginti quatuor libros secundum numerum Græcarum „ literarum connumerare ". Hæc ad verbum sanctus, & eruditus Præsul, qui veteris Testamenti Deutero-Canonicos nullatenus in suo Canone recenset.

Incassum suas in partes sanctum Hilarium pertrahunt Heterodoxi: dum sancti Præsulis authoritate, & armis adversus nostros Deutero-Canonicos militant, ita se ipsos exercent, ut instar Madianitarum, *unius semper gladius in alterum obvertatur:* (*Jud. cap. 7. Lib. 1. Reg. cap. 31.*) nonnulli etiam instar Saulis, *in suos ipsorum gladios incumbant*. Quapropter sanctus Hilarius nedum Deutero-Canonicorum authoritatem divinam evertat: imo variis in locis eam stabilit. Ac primo quidem in loco, qui nobis opponitur, non læditur eorum authoritas: quippe, si doctissimis e Congregatione sancti Mauri Benedictinis credatur, (*Notis ad Prologum*) sanctus Hilarius Scripturarum Canonem pro Hebræorum more tantum descripsit: aut, si mavult Lector, sanctus Hilarius in Canone eos duntaxat enumeravit libros, qui tunc in Ecclesia universa Canonici reputabantur. Nihilominus sanctus Doctor divinæ Deutero-Canonicorum authoritati plurimis in locis testimonium perhibuit. Commentatius in Ps. 115. librum (*Num. 5.*) Judith inter legis libros recenset. Tobiæ quoque liber ut divinus citatur in Ps. 118. num. 6. Librum Sapientiæ ut Propheticum agnovit sanctus Hilarius, cum ex eo tamquam e Prophetia divina plurima laudaverit testimonia, in primis lib. 1. de Trinit. num. 7. in Ps. 118. num. 8. nec non in Ps. 135. num. 11. Idem profecto tulit judicium de Ecclesiastico, quem vulgo adscribi Salomoni Regi, & Prophetæ testatus est sanctus Præsul in Ps. 140. Tandem in Ps. 68. num. 19. Jeremiæ nomine Baruchum laudavit. Citaverant Ariani locum (*Dan. 3. v. 4.*) ex Hist. Susannæ tamquam e Scriptura depromptum, quem ejusdem esse authoritatis ad finem lib. 4. de Trinitate agnoscit sanctus Hilarius.

Rufinus. Rufini auspiciis nostros impugnant Deutero-Canonicos Raynoldus præl. 38. pag. 357. &c. & Gerhardus loco 1. de Scriptura sacra pag. 36. Rufinus in symboli expositione, quæ sancto Cypriano minus recte tributa est, hæc scripsit: „ Quæ sunt novi, ac veteris Testamenti „ volumina, quæ secundum majorum traditionem per „ ipsum Spiritum Sanctum inspirata creduntur, & in „ Ecclesiis Christi tradita, competens videtur in hoc „ loco evidenti numero, sicut ex Patrum monumentis „ accepimus, designari ". Recensitis Proto-Canonicis subjungit: „ Hæc sunt, quæ Patres intra Canonem „ concluserunt, & ex quibus fidei nostræ assertiones „ constare voluerunt: sciendum tamen est, quod & alii „ libri sunt, qui non Canonici, sed Ecclesiastici a majoribus appellati sunt; id est Sapientia, quæ dicitur „ Salomonis, & alia Sapientia, quæ dicitur filii Sirach „ .... Ejusdem vero ordinis libellus est Tobiæ, & „ Judith, & Machabæorum libri .... quæ omnia legi quidem in Ecclesia voluerunt, non tamen proferri „ ad authoritatem in eis fidei confirmandam: cæteras „ vero Scripturas apocryphas nominarunt, quas in Ecclesia legi noluerunt. Ubi videtis, inquit Raynoldus, „ quam ille convenienter Hieronymo etiam de Patrum „ sententia testetur, hos (Tobiam, Juditham, &c.) „ in Ecclesia Occidentali libros sejunctos fuisse a Canone ".

Hoc argumentum, quod prima fronte aliquid momenti habere videtur, in nihilum facile recidit; plurima enim occurrunt, quæ nostrorum Deutero-Canonicorum authoritati non parum favent: 1. quidem Rufinus affirmat, ea tantum in Canone enumerari volumina, quæ ex traditione Patrum constanti, per Spiritum Sanctum inspirata creduntur. Tritum illud est sancti Augustini, *Distribuite tempora, concordabit Scriptura*. (*De verbis Apostoli serm. 16.*) Quod ille de circumstantia temporis locutus est, id potest latius accipi; etenim distribuantur non solum tempus, sed loca, personæ, & causæ; tunc concordabunt in Rufino, & Patribus, quæ nostris Deutero-Canonicis videntur adversari. Rufinus veteris Testamenti Deutero-Canonicos in Scripturarum indice non constituit, quia suo tempore non certo apud omnes constabat, utrum Spiritu Sancto inspirante essent exarati; quia de eorum cælesti origine quædam peculiares Ecclesiæ dubitabant, nec ista quæstio ad supremum orbis Christiani tribunal perducta fuerat, ut inconcusso judicio definiretur; non vero eo quod divinam eorum authoritatem negaverit. 2. Testatur Rufinus, nostros Deutero-Canonicos in omnibus olim Ecclesiis lectos, fidelibusque erudiendis propositos fuisse:

Nam licet elingues, docto sermone magistri
Vera docent, Cælique edunt oracula.

Hinc illud Ecclesiasticorum librorum nomen, quod illis impositum antiquitus fuit; hinc illa populorum veneratio, qui suam operam bene collocatam esse putaverunt, si in Ecclesia, si domi veteris Testamenti Deutero-Canonicos manibus tererent. 3. Rufinus eosdem ab apocryphis accurate secernit, nec opus est ipsius verba iterum exarare, quæ in textu laudato id satis indicant. Ista igitur Rufiniani textus expositio aperte demonstrat, nihil Gerhardo, nihil Raynoldo, cæterisque Heterodoxis suppetere, unde in rejiciendis nostris Deutero-Canonicis de Rufini authoritate glorientur.

Sanctus Philastrius Brixiensis Episcopus V. floruit (*Sanctus Philastrius.*) sæculo. Cap. 40. & 41. de Hæresibus scripsit nonnulla, quæ Raynoldus Prælect. 39. pag. 362. catholicæ de veteris Testamenti Deutero-Canonicis sententiæ opponit: „ Statutum est, inquit Philastrius, ab Apostolis, & „ eorum successoribus, non aliud in Ecclesia Catholica „ legi debere, nisi legem, & Prophetas, Evangelia, „ & Actus Apostolorum, & Pauli 13. Epistolas ... „ Scripturæ autem absconditæ, id est apocryphæ, etsi „ legi debent morum causa a perfectis, non ab omnibus legi debent, qui non intelligentes multa addiderunt, & tulerunt, quæ voluerunt Hæretici. Nam „ Manichæi apocrypha B. Andreæ Apost. idest actus, „ quos fecit veniens de Ponto in Græciam, quos conscripserunt tunc Discipuli sequentes Apostolum: unde & habent Manichæi, & alii tales Andreæ Beati, & Joannis actus Evangelistæ &c. ". Ex his ita concludit Raynoldus: „ Philastrio igitur absconditæ sunt „ Scripturæ, idest apocryphæ, quæ non comprehenduntur his libris legis, & Prophetarum, his (inquam) „ quos Judæi in Canone habuerunt ".

Ex eo sancti Philastrii testimonio adversus nostrorum Deutero-Canonicorum authoritatem nihil certo erui potest, cum inter apocryphos codices nullum e Deutero-Canonicis recenseat. Apocryphorum enim nomine designare duntaxat videtur adulterinos illos actus, qui SS. Petro, Joanni, & Andreæ maligne tributi sunt; quippe, ut putat Philastrius, ex hæreticorum officina prodiere.

Urget Raynoldus: „ Philastrius cap. 9. de Prodiniatis (Prodianitis, ut per errorem excudit Typographus) ait, eos illud adjecisse ad priorem hæresim, „ quod uterentur Sapientia Sirach illius, qui scripsit „ post Salomonem ".

Quamvis deferi difficile debeat S. Philastrius, celare non possumus, ipsum non ita accuratum fuisse, ubi de numero Scripturarum scripsit. Contendit verbi gratia sanctus Præsul, Epistolam ad Hebræos non tantum non esse Canonicam, sed etiam in Ecclesia non legi solitam: quod non congruit Synodis Laodicenæ & Carthaginensi, Patribusque hactenus laudatis, qui consensu unanimi prædicant, eam in Ecclesiis lectam fuisse, summ-

fuumque in Canone locum obtinuisse. Quod si Philastrio non assentiuntur Heterodoxi in iis, quæ de Epistola ad Hebræos conscripsit, cur sancti Doctoris suffragium per transennam dictum assumunt, ut veteris Testamenti Deutero-Canonicis divinam originem abjudicent? Quin & Philastrius Hæresi post Christum 90. Hæreticis liberaliter accenset eos, qui versioni septuaginta Interpretum aliam aliquam prætulerint. Quis tamen sibi persuadeat, Hæreticum fuisse sanctum Hieronymum, qui novam e fontibus Hebræis versionem latinam jussu Damasi Papæ adornavit? Hæc sane editio Hieronymiana ante Philastrii tempora plurimis Catholicis allubescere cœpit: ipse Augustinus, cui statim non arridebat, illam deinde commendavit. Lib. 18. de Civit. Dei cap. 48. „ Quamvis non defuerit, inquit, temporibus nostris „ Presbyter Hieronymus, homo doctissimus, & trium „ linguarum peritus, qui non ex Græco, sed ex He„ bræo in Latinum eloquium easdem Scripturas conver„ terit". Concludere igitur liceat, definiendo Scripturarum numero imparem esse Philastrium: eum ubi de Epistola ad Hebræos, & versione sancti Hieronymi agitur, tanmpere a sanctorum Patrum mente recessisse.

Commentatio Theologico-Critica de cura &c. cap. 2. Frikchium in sexta hac Sectione ad pugnam non provocavi, quamvis ille nuper in suo opere authoritate SS. Basilii, Athanasii, Gregorii Nazianzeni, Hilarii, Hieronymi, &c. usus fuerit, ut divinam nostris Deutero-Canonicis authoritatem negaret: nihil ille dixit, quod in scriptis Raynoldi, Gerhardi, &c. qui nostros Deutero-Canonicos impugnaverunt, consignatum non extet: nihil attulit præter recoctas veterum Hæreticorum objectiones, quas fusius diluere patientia Lectoris non pateretur. Abstineo igitur a refellendis argumentis quæ e SS. Basilin, Athansfio, &c. adversus veteris Testamenti Deutero-Canonicos desumpsit Frikchius; nam hominibus eruditis, & bonæ voluntatis, quæ de illorum Patrum authoritate dicta a nobis sunt, sufficere debent: pertinacibus vero Hæreticis integra volumina non satisfacerent. Istud itaque caput claudere mihi liceat præclara Quintiliani sententia, qua sanctus Hieronymus in casu non dissimili usus est: *Felices artes, si de iis soli artifices judicarent.*

SECTIO SEPTIMA.

Solvuntur cætera objectiones, quas Heterodoxi, nonnullique Catholici adversus veteris Testamenti Deutero-Canonicos proponere solent.

HOstes nostrorum Deutero-Canonicorum, præter difficultates e quibusdam Patribus petitas, nonnulla alia objecta proponunt, quæ cum ipse perpenderim, visa mihi sunt infirma prorsus, & in argumentum vix ducenda. Quoniam tamen a viris inter Protestantes eruditis proferuntur, non incommodum duxi in medium illa adducere, ut de iis Lector ipse judicium ferat.

CAPUT I.

Declaratur adversus Heterodoxos veneratio, qua Judæi veteris Testamenti Deutero-Canonicos prosecuti sunt.

NOrunt omnes, quanto impetu Hæretici ad testimonium Judæorum confugiant, ut veteris Testamenti Deutero-Canonicis debitam authoritatem detrahere possint. Destituuntur, inquiunt, Deutero-Canonici illi
Lib. 1. contra Appionem. Ecclesiæ Israeliticæ testimonio; nec Josephus, cum librorum Judæorum meminit, ad eorum quidem nomina attingit: affirmat tantum, apud Judæos esse duo & viginti volumina; at de veteris Testamenti Deutero-Canonicis altum servat silentium.

1. Respondet Brianus Waltonius Prolog. 9. num. 13. veteris Testamenti Deutero-Canonicos cum reliqua Scriptura e Judæis ad nos fuisse transmissos. Etsi Waltonius non ita antiquam horumce librorum versionem Græcam faciat, ut ad 70. Seniores eam esse referendam existimet; contendit tamen, vix credibile esse, quod Judæi Hellenistæ, qui Græcam linguam melius quam Hebræam callebant, nostros Deutero-Canonicos Græco idiomate conscriptos tempore Josephi Historici non habuerint, cum historiam gentis Judaicæ complectantur. Et sane Clemens Romanus in sua ad Corinthios Epistola loca quædam e nostris Deutero-Canonicis desumpta laudat, ut observat Grotius Epistola ad Gallos 154.; & Josephus libro contra Appionem nonnulla ex his libris Græco idiomate honorifice citat. Author Judæus orationis panegyricæ in Machabæos fratres, quæ Josepho Historico tribui solet, clare testatur, historiam tum Danielis in specu leonum, tum Puerorum in fornace positorum esse partem Scripturæ sacræ. Author vero hujusce operis Machabæos juvenes a patre suo in divinæ legis scientia institutos loquentes sic refert: „ Ille nos docuit su-
Circa finem operis. „ perstes adhuc legem, & Prophetas. Abelem a Cai„ no occisum prælegit nobis, Isaacum victimæ loco sa„ crificatum, Josephum carceri inclusum. Narravit no„ bis zelotem Phineam. Edocuit nos res gestas Ana„ niæ, Azariæ, & Misaelis in ignem conjectorum. „ Laudavit & Danielem in specu leonum, quem beatum „ prædicavit. Nobis in memoriam revocavit Isaiæ Scri„ pturam dicentem, &c."

Martianæus tractatu historico gallice conscripto de Canone librorum sacræ Scripturæ cap. 2. part. 3. Deutero-Canonicos veteris Testamenti refert acceptos Judæis Hellenistis, e quibus ad Ecclesiam Catholicam transmissi sunt. Quippe Hellenistæ etsi parem Deutero-Canonicis, ac Proto-Canonicis venerationem non tribuebant; magno tamen cum honore, & diligentia eos asservabant, eo quod in illis plurimis & fidei conservandæ, & sanctitati populorum procurandæ utilia deprehenderent. Nec sua certitudine caret ista solutio, cum Josephus lib. 1. contra Appionem de nostris Deutero-Canonicis mentionem honorificam fecisse videatur: „ Cæterum, „ inquit, ab imperin Artaxersis ad nostram usque me„ moriam, sunt quidem singula literis mandata, sed „ nequaquam tantam fidem, & authoritatem meruerunt, „ quantam superiores ii, propterea quòd minus explo„ rata fuit successio Prophetarum". Quid clarius ad nostrorum Deutero-Canonicorum commendationem? Eos fide, & authoritate dignos agnoverunt olim Judæi: aucta in animis Judæorum fuisset ista authoritas, eoque processisset, ut Deutero-Canonicos in Canonicorum classe constituissent, si ipsis Prophetarum, seu Scriptorum divinitus inspiratorum successio innotuisset. Nobis deinceps de horumce librorum origine, & divina authoritate major, ac certior cognitio contigit; nihil igitur vetat, quin ad librorum sacrorum indicem revocentur.

Ut autem appareat, quam æquitate causæ meæ confidam, volo illud Josephi testimonium tam luculentum, tam grave, tam certum, infirmum tamen, & leve videatur, volo prope irritum, volo nullum. Profectum sit e Scriptore, quem odio, & despectu prosequuntur Judæi. En Judæos alios testes profero: hostile illud testimonium est, minimeque suspectum. Liber Sapientiæ in *Gemara* inter libros agiographos computatur; eumdem Salomoni tribuit Buxtorfius pag. 342. *Biblioth. Rabbinicæ*. Ejusdem libri honorificam fecit mentionem Rabbi Moses Bar-Nachman *in Præfatione Commentarii sui in legem*. Judæi utrumque librum Machabæorum inter sacros habent, teste Erasmo in Præfat. quam versioni latinæ libelli de Machabæis, qui Josepho adscribi solet, a se adornatæ præmisit. A Judæis cæteri libri propter suam canitiem venerandam græcæ fidei redditi sunt. Consulatur hac de re D. Ganz. Tzemach David ad annum 1448. pag. 66. Hæc autem omnia aperte denotant, a Judæis Deutero-Canonicos veteris Testamenti semper in veneratione habitos fuisse. Unde vero eam hauserunt venerationem? Profecto non ab Ecclesia Catholica, cujus authoritati bellum perpetuum indixere; ergo ab antiqua Synagoga. Adeo verum est illud sancti Irenæi lib. 4. cap. 14. oportere ab omnibus etiam adversariis accipere testimonium; & esse judicium in salutem quidem credentium, in condemnationem autem non credentium.

Difficultatem alteram magna cum fiducia proponit Gerhardus loco 1. de Scriptura sacra cap. 6. num. 7. Hæc ita adornatur. Illi libri inspirati non sunt, qui lingua sacra, quæ hebræa erat, non fuerunt primum exarati: atqui Deutero-Canonici veteris Testamenti non fuerunt, &c. Ante captivitatem Babylonicam geminum apud Judæos extitisse characterem contendit Gerhardus; hodiernum scilicet, quem sacrum Judæi nuncupant, & quo libri Canonici descripti sunt; communem alterum, sive prophanum, quem Judæi in civilibus negotiis usurpabant.

Quod de sancto, & profano charactere tam confidenter proponit Gerhardus, vereor ut sagacioribus veritatis indagatoribus persuadere non possit. Primo quidem hanc opinionem suspectam facit altum de utroque charactere tum in Scripturis, tum in Philone, & Josepho silentium. Josephus enim, ut de librorum Canonicorum authoritate judicet, non confugit ad linguam, in qua conscripti illi fuerunt; sed authores, sed tempus, quo illi editi sunt, sedulo perpendit: ut satis claret famoso eo testimonio, quod ex libro contra Appionem desumptum sæpius citavimus.

2. Geminus apud Judæos character simul non viguit: mutationem passa eorum lingua est, dum captivi a Chaldæis detinerentur. Ex diuturno inter Chaldæos incolatu, & commercio factum est, ut linguæ patriæ usum paulatim remitterent, & chaldaice loqui inciperent:

rent; vel si qui forsan hebraicæ notitiam retinerent, legendi tamen scribendive hebraice peritia apud eos fere exolevit, utpote diversis characteribus apud Chaldæos receptis jam diu assuefactos. Veteres enim Hebræorum characteres, quibus ante captivitatem Babylonicam utebantur, alios fuisse ab illis, quibus hodie utimur, apud eruditos in confesso jam est. Quo melius itaque sacra Scriptura populo innotesceret, Prophetæ illius temporis, qui extra Judæam scripserunt, Chaldaice etiam scribendum putaverunt. Hinc maxima Danielis pars Chaldaico idiomate exarata est; hinc & libri Esdræ pars potior Chaldaice conscripta: quin & post reduces e captivitate Judæos, Esdras, quem divino motum afflatu norunt omnes, ut ignorantiæ populatium, qui linguam pariter & characterem Hebraicum Chaldaico commutarunt, saltem ex parte subveniret, sacram Scripturam Chaldaicis literis exarandam curavit; depositis antiquioribus hebraicæ linguæ characteribus, qui populi notitiam jam effugerant.

CAPUT II.

Mens Theologorum Scholasticorum circa veteris Testamenti Deutero-Canonicos exponitur.

RAynoldus prælectione 40. Martianæus cap. 3. part. 2. de Canone Scripturarum, &c. & author dissertationis cujusdam gallicæ manuscript. provocant ad veteres Theologos, quasi divinæ nostrorum Deutero-Canonicorum authoritati non fuerint suffragati.

Hugo Victorin. Ac primum quidem Hugo sancti Victoris Parisiensis Canonicus Regularis non eam de nostris Deutero-Canonicis induit sententiam, qualem huic affingunt nostri adversarii. Floruit ille XII. sæculo: Scripturas, & Scriptores sacros prænotationibus elucidatoriis illustravit: cap. 6. postquam Canonicos libros pari modo enumeravit, quo eos recensuit sanctus Hieronymus in prologo Galeato, tum subjicit: „ Sunt præterea alii quidam libri, ut Sapientia Salomonis, liber Jesu filii Sirach, & liber Judith, & Tobias, & libri Machabæorum, qui leguntur quidem, sed non scribuntur in „ Canone ". Ista Hugonis verba indicant quidem, nondum in Scripturarum Canone, quem Ecclesia universa probat, nostros Deutero-Canonicos fuisse collocatos; at non negat, eos fuisse in peculiaribus Canonibus, quos de sacris Scripturis plurimæ Ecclesiæ tunc condiderant. Quamquam Hugo Victorinus Deutero-Canonicis antiqui instrumenti inesse divinam authoritatem existimavit, cum eos veluti sacræ Scripturæ codices in variis operum suorum locis commendet. Novem libros allegoriarum veteris Testamenti elaboravit ille Theologus: in Prologo istius operis præmonet, ex mysteriis rerum gestarum in Scripturis a se allegorias confici: porro inter Scripturas divinas, ex quibus suas subduxit allegorias, codices, qui sequuntur memorat. *Nonus*, inquit, *earum allegoriarum liber tractat de mysteriis, quæ continentur in libro Esther, Tobiæ, Judith, & Machabæorum*. Lib. 7. *in cælestem hierarchiam* cap. 7. locum hunc e cap. 15. Sapientiæ petitum ita citat: *Audi, quod scriptum est, habentem omnem saporem, & omne delectamentum suavitatis*. Demonstravimus autem Sect. 4. cap. 2. hunc citandi morem, *Scriptum est*, a SS. Patribus & Theologis fuisse usurpatum, ut sacras Scripturas denominarent. Superest igitur ut eo loci liber Sapientiæ tanquam sacer ab Hugone Victorino habitus fuerit. Adde quod Hugo de libris apocryphis differens cap. 11. nullatenus nostros Deutero-Canonicos eorum numero adscribat.

Joannes Sarisb. Eadem Joannis Sarisberiensis sententia existit. Hic natione Anglus creatus est Episcopus Carnotensis anno 1172. Epistolas 303. scripsit. Epistola 172. fidem universalis Ecclesiæ circa Scripturarum Canonem exposuit. *Sicut constat*, inquit, *esse viginti duas literas Hebræorum, sic viginti duos libros veteris Testamenti in tribus distinctos ordinibus indubitanter credo*. De Proto-Canonicis veteris instrumenti loquitur. De nostris vero Deutero-Canonicis ita disserit: *Liber vero Sapientiæ, & Ecclesiasticus, Judith, Tobias, ut idem* (Hieronymus) *asserit, non reperiuntur in Canone, sed neque Machabæorum liber, qui in duo volumina scinditur*. Hæc sane denotant, Joannem Sarisberiensem credidisse, quod nullus suo tempore ab universa Ecclesia Canon acceptus existeret, qui nostros Deutero-Canonicos complecteretur: at perperam inde argueretur, quod isti codices a Joanne Sarisberiensi Scripturarum authoritate donati non fuerint; etenim inferius postquam disputationem instituit de genuinis authoribus, qui Proto-Canonicos, & Deutero-Canonicos scripserunt, sic concludit: Hæc de numero, & authoribus librorum veteris Testamenti. Porro nostri Deutero-Canonici non possunt esse de numero, atque ex authoribus librorum veteris Testamenti, quin sint libri divini; Ergo, &c.

Glossa ordin. Nec divinam Deutero-Canonicorum veteris Testamenti authoritatem labefactabit, quod opponitur ex *Glossa ordinaria* Bibliorum, & Glossa juris Canonici. Glossa quidem ordinaria prologo in Scripturas satis indicat, *pari veneratione non esse reverendos, & adorandos omnes libros, qui in Biblis continentur*. Verum mens ipsius hæc est, quod Ecclesia decreto Œcumenico Deutero-Canonicos nondum in Canonem Scripturarum retulerit. Absentia autem eorum ex Canone universalis Ecclesiæ non mediocriter imminuebat eam venerationem, quæ jure divino nostris Deutero-Canonicis, sicut & Proto-Canonicis debetur. Quod vero author Glossæ ordinariæ attendat duntaxat ad eorum absentiam ex universali Scripturarum indice, ut discrimen aliquod Proto-Canonicos inter & Deutero-Canonicos statuat, id evidenter eruitur ex præfatione, quam singulis Deutero-Canonicis apposuit; cujus illud est initium: *Incipit liber Tobiæ, qui non est in Canone; incipit Ecclesiasticus, qui non est in Canone*. Ubi claret, differentiam inter utrosque assignandam proficisci ex eo, quod Ecclesia universalis in Scripturarum indice Proto-Canonicos collocaverit, non vero Deutero-Canonicos; quibus tamen author Glossæ ordinariæ divinam authoritatem nunquam negavit.

Glossa Juris Canonici. Author Glossæ juris Canonici in C. Canones, dist. 15. in verb. *Apocrypha*, sic commentatur: „ Apocrypha, „ id est sine authore, ut Sapientia Salomonis, liber „ Jesu filii Sirach, qui dicitur Ecclesiasticus, & liber „ Judith, & liber Tobiæ, & liber Machabæorum, hi „ apocryphi dicuntur, & tamen leguntur, sed forte non „ generaliter ".

Defensio fidei Trid. lib. 3. Andradius elevat, ac deprimit hoc Glossatoris testimonium. „ Ineptissime, inquit, a Glossatore fuit traditum in capite Canones dist. 15. apocrypha illa appellari, quæ ementitum præferunt authorum nomen, „ & incerto sunt authore prodita: nam ita non solum „ Sapientiæ, Ecclesiastici, Tobiæ, &c. quos ille hac „ de causa apocryphos ineptissime facit; verum Jobi „ etiam universam historiam, duos libros Paralipomenon, &c. quæ in sacris Ecclesia semper habuit, in „ apocryphis numeravit ".

Raynoldus prel. 40. nimium severe carpit illud Andradii de Glossatore judicium; atque hæc reprehensio, licet extra justitiæ limites non excurreret, Glossatorem tamen propitium non faceret sententiæ Raynoldi de nostris Deutero-Canonicis. Quippe cum Glossator inter apocrypha volumina nostros Deutero-Canonicos collocavit, ad vocabuli vim, & naturam respexit, potius quam ad invidiam nominis. Apocryphi enim libri, si vis nominis spectetur, sunt libri absconditi, & occulti, vel quia sunt *sine certo authore*, vel quia in publicis Ecclesiæ Conventibus eos legere minime licebat: utramque hanc rationem adoptare videtur Glossator, ut nostris Deutero-Canonicis denominationem apocryphorum tribuat. 1. Quidem eos apocrypha volumina nuncupat, id est, inquit, sine authore. 2. Quia in omnibus Ecclesiis *generaliter non legebantur*. Nec recentem sensum vocabulo *apocrypha* tribuimus: fuit ille vetus, & legitimus, olim ab Ecclesiasticis authoribus ita intellectus. Unde hanc opinionem in animadversionibus Eusebianis pag. 99. Josephus Scaliger sancto Epiphanio tribuit. Non itaque divinæ librorum authoritati semper derogat vox illa, *apocrypha*; præsertim cum sano, & legitimo sensu, uti a nobis exposita est, usurpatur.

Raynoldus prælect. 43. & Gerhardus loco 1. de Script. cap. 6. num. 95. complures alios Theologos citant, qui ante Synodum Tridentinam nostros Deutero-Canonicos inter apocrypha rejecerunt. Ex illis potissimum unum seligimus Tostatum Abulensem Episcopum; claruit ille, ut Sixto Senensi placet, circa annum 1440. Ipsum vero nostris Deutero-Canonicis patrocinatum fuisse eo loci ostendimus; nec ab ejus sententia discedunt cæteri Theologi, qui nobis a Raynoldo, & Gerhardo opponuntur. Prodeat igitur simplex, & inelaborata Episcopi Abulensis expositio: prodeat, & offusam mendacissima Raynoldi obtrectatione caliginem sua luce dissipet. Ecce Tostatus loquitur, comm. in Hieronym. præf. Galeatam in Reg. Qu. 28. „ Dicitur, quod non „ est iste liber (Sapientiæ) in Canone; quia Judæi illum inde secuerunt a principio, tamen in Canone „ recipiebant . . . . Nos tamen Ecclesiæ authoritate, „ inter libros authenticos illum suscipimus . . . . . Librum Ecclesiastici quamquam Judæi nunquam habuerint in Canone Scripturarum, Ecclesia tamen suscepit, atque legit. . . . Etiam liber Judith non est in „ Canone, sed oportet poni secundum præcedentia inter apocrypha . . . : Hæc autem sunt vera secundum „ Hebræos: apud nos secus est: nam liber Judith inter authenticos libros receptus est, cum approbaverit

„ il-

„ illum Ecclesia in Synodo Nicæna, & receperit in numero sanctarum Scripturarum .... Alioquin enim Ecclesia non legeret illum in divinis Mysteriis, sicut leguntur cæteri libri authentici “.

Quæst. 29. „ Cum dicitur hic, quod non est Tobias in Canone, intelligendum est secundum Hebræos, & tamen Ecclesia suscepit eum in canone suo, cum legat eum in divinis Mysteriis “.

Relatis iis, quæ veteris Testamenti Deutero-Canonicorum authoritatem Canonicam spectant, hanc sibi Tostatus difficultatem proponit: „ Sed tunc dicet aliquis, quid proficit nobis hoc quod de Canone dicitur, quia non est idem Canon Scripturarum apud nos, & Hebræos, quia pleraque ipsi improbant, quæ nos tanquam authentica habeamus “?

„ Respondendum, quod proficit ad hoc, ut sciamus, in quo possumus habere argumentum efficax contra Hebræos, & in quo non “.

Ex eo, quem fusius retulimus, Tostati loco satis elucescit ipsius de veteris Testamenti Deutero-Canonicis sententia: aperte, & sæpe declarat, se non assentiri Hebræis, qui divinos illos codices in suo Scripturarum indice non posuerunt; quin etiam evidenter docet, hanc fuisse fidelium sui temporis communem doctrinam, ut in librorum Canonicorum, & authenticorum numero haberentur.

CAPUT III.

An Ecclesia ante Synodum Tridentinam de nostrorum Deutero-Canonicorum authoritate divina dubitaverit.

VEteris Testamenti Deutero-Canonicis sua semper fuit divina dignitas, quæ nulla temporum iniquitate eripi potuit; latuit illa quidem antiquitus nonnullis ignota, & a quibusdam neglecta: perperam tandem inde concluderetur, Ecclesiam de divina nostrorum Deutero-Canonicorum authoritate dubitasse: suum quidem suspendit judicium, at minime dubitavit: aliud porro est dubitare; aliud suspendere, vel differre suum judicium. Ecclesia universa ante Concilium Tridentinum circa veteris Testamenti Deutero-Canonicorum authoritatem nullum decretum ediderat; eos nondum omnino probaverat ut Canonicos, aut saltem de approbatione certo non constabat; ut propterea opus esset subsecuturo Ecclesiæ judicio, quæ rem nondum omnibus compertam definiret.

Hæc recte elucidantur a doctissimo Serario proleg. Biblioth. cap. 8. Quæstiuncula 6. „ Ecclesia (inquit ille) librum aliquem vel immediate ab ejus authore accipit, vel ab alio. Si ab authore, dupliciter; vel enim exploratissima est authoris hujus divina inspiratio, vel non; si est, alio libri examine opus non est; & de eo statim testificari potest Ecclesia: si ab authore, cujus non item explorata sit divina inspiratio, & cognita, seu ab authore alio, quam ab authore primo, librum accipit; examine opus est antequam de illo testificari possit Ecclesia eum esse divinum: & tunc vel examen istud statim adhibet, veritatemque statim comperit, & de ea testificatur: vel examen non statim adhibet, quia nihil in mora periculi, aut detrimenti: vel adhibet quidem statim examen, sed libri ejusmodi veritatem, seu divinitatem non statim comperit, ideoque nec statim de eo testificatur; sed testificationem suspendit, ac differt “. Suspendebat ergo Ecclesia, ac suum olim judicium de nostris Deutero-Canonicis differebat, non anceps dubitabat.

Etenim si Ecclesia dubia olim de veteris Testamenti Deutero-Canonicorum authoritate extitisset, non posset hodie ex antiquis Patribus, suisque vetustis Scriptoribus testimonia mutuari, ut illorum codicum probaret Canonicitatem: frustra adhiberet argumentum illud, quo usus est S. Augustinus lib. 28. contra Faustum cap. 2. „ Sicut ego (ait S. Doctor) credo, illum librum esse Manichæi, quoniam ex ipso tempore, quo Manichæus in carne vivebat, per discipulos ejus certa successione præpositorum virorum ad vestra usque tempora custoditus, & perductus est; sic & istum librum crede esse Matthæi, quem ex illo tempore, quo Matthæus ipse in carne vixit, non interrupta serie temporum, Ecclesia certa connexionis successione usque ad ista tempora perduxit “. Non potuisset Ecclesia Tobiam, Judith, Ecclesiasticum, &c. Canonicos declarare, si eorum authoritatem in dubium quondam revocasset; eo quod in hypothesi adversariorum a plurimis Patribus, ut libri divini, nec certa, nec interrupta temporum serie spectati fuissent.

Primum illud objiciunt adversarii; de illorum codicum authoritate saltem dubitavit Ecclesia, quos olim Patres e syllabo Scripturarum expunxerunt, vel in dubium revocaverunt: atqui plurimi Patres Deutero-Canonicorum veteris Testamenti authoritatem in dubium revocavere; id superius abunde demonstratum est.

Esto quod quidam Patres dubitaverint, an nostris Deutero-Canonicis divina competeret authoritas; hæc eorum sententia tribui non debet Ecclesiæ, quia hujus, vel illius, vel nonnullorum Patrum sensus censeri non debet Ecclesiæ placitum; sicut errorem sancti Cypriani, Firmiliani, & cæterorum tum Africanorum, tum Orientalium de rebaptizandis hæreticis universali Ecclesiæ adscribere nefas foret.

Alterum hoc a Witachero euditur argumentum: „ Qui dubitat, non acceptat; qui vero non acceptat, repudiat: quid, quæso, interest inter non acceptare, ac repudiare? Plane nihil. Qui enim Deum non acceptat, is eum repudiat: & sic quidem Ecclesia Scripturas illas, quas non acceptavit, olim plane repudiavit. Quæro enim, quare eas non acceptaverit? Ratio sane hæc fuit, quia adulterinas eas esse judicavit: in quo sane falli potuit “. ** Disp. De Sacra Scr. pt. 4. 3.*

Sed nebulas hasce, quas Lucifuga ad obscurandam veritatem obducere nititur, fugare difficile non est. 1. Quidem gratis supponitur, non probatur, nihil interesse *inter non acceptare, & repudiare*. Plurimi enim infideles nihil de Incarnatione Verbi, de Sacris Scripturis, de Primatu summi Pontificis audierunt, hos fidei articulos non acceptant; ergo eos repudiant: vitiosa sane consequentia. Alioquin nullum extaret discrimen inter eos, qui audito Dei Evangelio illud rejiciunt, & inter eos, ad quorum notitiam Evangelii gratia nondum pervenit. De prioribus ad Rom. cap. 10. loquitur Apostolus, *non omnes obediunt Evangelio*. Et sane cum Christus Judæis dicebat: *Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo*; quod, quæso, peccatum nuncupabat Christus, nisi magnum illud infidelitatis positivæ flagitium, quo audientes credere noluerunt, seu quo Christi doctrinam repudiarunt? Idem profecto peccatum non admisere, qui verbum Evangelii audire non potuerunt, adeoque non acceptarunt. Ipse Christus Dominus affirmat, Judæos ab ejusmodi peccato futuros fuisse immunes, si ipsius prædicationem non audivissent: excusantur ergo qui audire non potuerunt, non ita tamen ut salutem æternam consequi possint, sed rei non fiunt peccati, quod in Scholis, *infidelitas positiva*, denominari solet. Constat itaque, plurimum esse discriminis inter non acceptare veritatem Evangelii, & veritati cognitæ resistere, eamque repudiare; illorum incredulitas, quæ *negativa* dicitur, non est peccatum novum, sed peccati originalis poena: horum incredulitas, peccatum *horrendum est, & quo tenentur cuncta peccata*: ut docet sanctus Augustinus sermone 11. de verbis Domini, & Tractatu 89. in Joannem. *Joan. cap. 15.*

2. Revera qui Deum non acceptat, censetur eum negare, quia nullo monitore ex intimis hominum animis erumpit Dei existentis notitia, quæ attendenti statim affulget: ita omnibus ratione præditis apertum est, Deum existere, ut nullus excusandæ supersit ignorantiæ locus. Id constanter docuerunt antiqui Scripturarum Interpretes, Patres, & fidei Christianæ Apologistæ. Hos inter eminet Tertullianus cap. 17. Apolog. Origenes lib. 1. contra Celsum circa initium; Minutius Felix in Octavio, innumerique alii, quos prima Ecclesiæ ætas tulit ingenio, & doctrina notissimos. At præteriri silentio non debet sanctus Augustinus, cujus verba describere mihi liceat: *Hæc est*, inquit, *vis veræ divinitatis, ut creaturæ rationali jam ratione utenti non omnino, ac penitus possit abscondi*.

Cognitio autem sacrorum librorum non ita aperta est; ea Pastoribus Ecclesiæ a natura insita non fuit, nec ex intimis hominum pectoribus erumpit. Quæstio de authoritate divina Deutero-Canonicorum olim nonnulla caligine involvebatur. Porro hæc est Ecclesiæ prærogativa, eo certe nomine commendanda, quod ea diducat, & evolvat, quæ apud veteres compressa & involuta latebant. Unde Ecclesia universa, quæ istam de nostris Deutero-Canonicis quæstionem antiquitus non expenderat, in Canonem Scripturarum hosce libros non retulerat: sed lapsu temporum, sacrarum Synodorum authoritate, summorum Pontificum decretis, Patrumque testimoniis inter Canonicos libros computati sunt: non quod ab hominibus authoritatis divinæ momentum acceperint; sed quia in variis disputationibus paulatim evoluta est eorum authoritas; traditionem enim de libris Deutero-Canonicis consuluit Ecclesia, sanctorum Patrum mentes, & opera scrutata est, ac tandem maturo examine habito libros Deutero-Canonicos in Scripturarum Canone certo, & inconcusse retulit Concilium Tridentinum; nec tamen egit, ut libri, quibus nulla compe-

teret

teret authoritas, divina deinde pollerent authoritate; sed declaravit, divinam hanc prærogativam a sua origine nostris inesse Deutero-Canonicis. Lapis lydius non facit aurum, sed probat, sed declarat.

CAPUT IV.

Solvuntur variæ objectiones a se invicem disjunctæ.

CÆteras adversariorum querelas paucis in eo capite refellere aggredior; longa enim confutatione non egent. Id primo stomachum eis, ac præsertim Gerhardo movet, quod nostri Deutero-Canonici *Oracula de Christo, qui in veteri Testamento promittitur, non contineant*: atqui liber quilibet Canonicus antiqui Testamenti Oracula de Christo venturo complectitur: Ergo Tobias, Judith, & cæteri Deutero-Canonici immerito repositi sunt in Canone.

Loco 1. de Script. cap. 6. n. 71.

Verum facile est hanc araneæ telam disrumpere. 1. Quidem in libro Ruth nullum de Christo Oraculum delineatum videtur; hunc tamen codici tum Catholici, tum Protestantes divinam authoritatem communi suffragio decernunt. 2. Non omnis liber Canonicus absolute complecti debet aliquod de Christo Oraculum. Præter hanc Scripturarum utilitatem, alia insuper commoda sacris paginis assignat Apostolus. *Omnis Scriptura*, inquit, *divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia*. Scriptura itaque utilis 1. est *ad docendum*, scilicet sanam doctrinam; 2. *ad arguendum*, nimirum hæreticos; 3. *ad corripiendum*, idest ad correctionem, qua Catholicos a vita Christiana aberrantes possis emendare; 4. *ad erudiendum in justitia*, qua scilicet erudiamus alios ad quamlibet morum honestatem, sanctimoniam, & perfectionem.

Epist. 2. ad Timoth. cap. 3.

Demum si liber aliquis inter Canonicos collocari deberet, quia de Christo continet Oraculum; sane in syllabo Canonicorum codicum reponendus erit liber 4. Esdræ, in quo quædam de Christo prædicta leguntur: videant Heterodoxi, an libro 4. Esdræ jus habitandi in Canone Scripturarum largiantur?

Urget Gerhardus. Omnis liber Canonicus veteris Testamenti a Christo, & Apostolis in novo Testamento ad confirmationem dogmatum adducitur. Constat enim Christi, & Apostolorum praxi; quod ad Prophetarum scripta in suis adversus Judæos concertationibus provocaverint; consulantur enim acta Apostolorum cap. 26. & Apostolus ad Rom. cap. 3. Atqui libri Deutero-Canonici a Christo vel Apostolis in dogmatum Catholicorum confirmationem non adducuntur: Ergo, &c.

Loco cit. n. 72.

Respondeo, istud Gerhardi ratiocinium non pluris altero esse pendendum. Si quid enim roboris huic argumento inesset, illud sane eodem jure militaret adversus libros Ruth, Regum, Esdræ, Nehemiæ, Prophetias Abdiæ, Amosi, &c. Libros Proverbiorum, & Cantici Canticorum: qui a Christo, vel Apostolis nusquam laudati sunt. Quamquam non paucæ e nostris Deutero-Canonicis sententiæ in novum Testamentum transierunt; quas doctissimus Huetius *propositione 4. Demonstrationis Evangelicæ* collegit. Addam, Judith, Tobiæ, &c. libros Deutero-Canonicos a Christo, vel Apostolis silentio prætermissos fortan fuisse, eo quod in concertationibus, quas cum Judæis habebant, non ejusdem ab illis haberentur authoritatis ac Proto-Canonici; frustra enim invictam ab illis libris petiissent Apostoli authoritatem, quibus Judæi eumdem authotitatis gradum negassent.

Instat Gerhardus: *Prologus Galeatus Hieronymi omnibus Bibliis latinis etiam iis, quibus Pontificii utuntur, præfixus est: jam vero in eo diserte traditur distinctio Canonicorum, & apocryphorum*. Ut quædam lux huic difficultati affulgeat, mori scholasticorum obsequens, sic adorno argumentum. Prologus sancti Hieronymi Galeatus in apocryphorum numero veteris Testamenti Deutero-Canonicos constituit; atqui in vulgata nostra editione prologus ille præmittitur Scripturis, tamquam tessera tutissima, qua libri Canonici ab apocryphis distinguuntur: Ergo &c.

Num. 95.

Nec in ea difficultate Gerhardi acumen triumphabit. 1. Mentem sancti Hieronymi de nostrorum Deutero-Canonicorum authoritate divina exposuimus superius Sect. 6. cap. 4.

2. Etsi Gerhardo gratis daremus, a sancto Hieronymo Prologi Galeati authore nostros Deutero-Canonicos apocryphis libris fuisse annumeratos, nihil certi inde adversus nostram sententiam erueret. Prologus enim Galeatus ex authoritate Ecclesiæ & Concilii Tridentini ad frontem Bibliorum appositus non fuit; id duntaxat factum est ex arbitrio Editorum, vel Typographorum, quibus tamen non contradixit Ecclesia, ea lege, ut Tridentinus Scripturarum Canon tamquam certissima norma a Theologis sumeretur, cum de numero librorum sacrorum disputarent. Quocirca in Bibliis, quæ quotidie a Catholicis eduntur, catalogus librorum Canonicorum a Synodo Tridentina confectus reperiri solet.

Piget me in solvendis istis objectionibus positæ jam operæ: insulsæ enim adeo sunt, ut vel nemine refellente evanescant, sibique fidem abrogent. Quid futilius ea difficultate, quam Heterodoxi ad nauseam usque decantant? *Traditio, & Canon Judæorum*, inquiunt, *numquam veteris Testamenti Deutero-Canonicos agnovit*.

1. Mirum sane videri debet, quod ad Canonem, & traditionem Judæorum provocent Heterodoxi, qui Ecclesiæ Christianæ traditiones aspernantur, & rejiciunt; pluris igitur faciunt Judæorum, quam Patrum authoritatem; & tamen Christiani, Apostolorum, Patrumque successores haberi & esse volunt Calvinistæ, ac Lutherani. 2. Quis non videt, Ecclesiam Catholicam Canoni Judæorum non ita fuisse adstrictam, ut eos duntaxat in Canone libros collocaret, ad quos Judæi veluti ad Canonicos respectarent? Adsunt in primis SS. Augustinus, & Isidorus, qui refragantur: ille lib. 18. de Civit. Dei cap. 36. *Machabæorum libros non Judæi, sed Ecclesia pro Canonicis habet*. Hic lib. Proœmiorum de libris veteris, & novi Testamenti: *Machabæorum libri duo, licet non habeantur in Canone Hebræorum; tamen ab Ecclesia inter divinorum voluminum historias annumerantur*.

3. Ad authoritatem Ecclesiæ, non ad Hebræorum Canonem confugiebant SS. Patres, ut de numero Scripturarum legitime judicarent. Huc pertinet celebre dictum sancti Augustini: *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret authoritas*. *Contra Epist. fundamenti cap. 5.*

4. Judæi magna semper veneratione nostros Deutero-Canonicos prosecuti sunt: quæ quidem reverentia non mediocriter inservire potest, ut Ecclesiæ agendi ratio a quovis Catholico & laudetur, & propugnetur, eo quod in Canone Scripturarum nostris Deutero-Canonicis locum perpetuum dederit.

5. Demum, esto veteris Testamenti Deutero-Canonici, aut quivis alius liber in Canone Hebræorum non extiterint, quantulum istud est, ut propterea a traditione, & definitione universalis Ecclesiæ recedatur? Una hæc ratio sufficere potest, quod Apostoli peculiari revelatione doctrinam assecuti sint pleniorem, quam olim Synagoga: adeoque etsi Synagogam latuissent libri aliqui Canonici, non debent propterea latuisse Apostolos. Itaque Ecclesia non debuit Canoni Judæorum eo usque adstringi, ut non potuerit in suo Canone non habere quosdam veteris Testamenti libros, quos Judæi minime agnoverunt.

CAPUT V.

Mens Patris Martianæi circa veteris Testamenti Deutero-Canonicos exponitur, & confutatur.

NUllatenus ambigo, quin Patris Martianæi authoritas, ubi de Scripturis agitur, permagnum apud eruditos habeat pondus. Ea tamen existimatio ad librum, quem de Canone Scripturarum gallice conscripsit vir doctissimus, porrigi non debet. Plurima in ejus opere, quæ Scripturarum Canonem spectant, mihi visa sunt nec accurate scripta, nec traditioni veterum Patrum consona. Quin & Martianæus quoddam patrocinium videtur præstare argumentis, quibus utuntur Hæretici, ut Canonem Scripturarum a Synodo Tridentina confectum impugnent.

Martianæus cap. 2. part. 2. tractatus Historici de Canone sacrarum Scripturarum duplicem distinguit Canonem; unum, quem consecratum vocat, alterum vero, quem designatum nuncupat. Canonis consecrati nomine intelligit eum, qui libros ejusdem authoritatis complectitur; at Canon designatus in hypothesi Martianæi ille est, qui libros, qui eumdem authoritatis gradum non habent, indiscriminatim complectitur, „ Posita ea „ distinctione, meminisse debemus, in Ecclesia usque ad „ Concilium Tridentinum nullum extitisse Canonem „ consecratum; Canones autem Scripturarum a Synodis tum Laodicena, tum tertia Carthaginensi confectos, „ licet plurimis in rebus discrepent, fuisse tamen simplicem librorum enumerationem, & collectionem designatam ". Hæc Martianæus.

1. Inanis illa est distinctio inter Canonem consecratum, & Canonem simpliciter designatum: ignota semper illa fuit Catholicis Theologis: etenim ante Synodi Tridentini tempora fiebat Canonis distributio inter Scripturarum Canonem imperfectum, & perfectum: at Canon imperfectus numquam dictus est simplex librorum catalogus, sive ut sacri proponerentur, sive non. Quod enim Canoni imperfecto sacrorum librorum accesserint

libri, quos Deutero-Canonicos vocamus; id non prohibet, quominus ante istam accessionem quidam Scripturarum Canon extiterit consecratus. Norunt omnes, a Concilio Nicæno 1. Catholicorum dogmatum indicem, seu fidei Symbolum fuisse conditum, & consecratum; huic tamen deinde alia fidei dogmata accesserunt. Quod testatur Synodus Chalcedonensis in Prosphonetico ad Marcianum Augustum: affirmat enim, „ post novos quosque errores ab Hæreticis inductos, Symbolo Nicæno adjectiones ab aliis postea Synodis factas fuisse, non tamquam fidei novas regulas, sed veluti novas vetustæ fidei explanationes “. Nemo tamen dixerit, Symbolum Nicænum quantumvis imperfectum fuisse duntaxat simplicem indicem dogmatum, quæ a Concilio Nicæno fidelibus credenda non proponerentur: ergo a pari affirmare nemo potest, ab utraque Synodo Laodicena, & Carthaginensi Canonem Scripturarum non fuisse statutum, & propositum tamquam indicem, qui indifferenter complecteretur libros cujusdam authoritatis, sive illi a viris inspiratis elaborati crederentur, sive non.

2. Si ante Synodi Tridentinæ tempora index Scripturarum fuisset duntaxat simplex librorum enumeratio, quorum divina authoritas ab authoritate aliorum codicum non fuisset distincta, Scriptura olim haberi non potuisset ut una e fidei nostræ regulis: incassum Patres, ut confutarent Hæreticos, adhibuissent Canonem Scripturarum tamquam normam inconcussam, quæ complures eorum errores everteret.

3. Si Concilia Laodicenum, & Carthaginense in uno eodemque Canone indifferenter, & sine discrimine enumeraverunt libros, qui non sunt ejusdem authoritatis; rectam, & accuratam definitionem conficere non potuerunt: conglobatim enim in uno eodemque indice enumerassent libros omnes & dubiæ, & divinæ authoritatis: porro constat ex S. Augustino, qui, teste Martianæo, Concilio Carthaginensi interfuit, Patres hujus Synodi in Canone Scripturarum determinando accuratam confecisse definitionem. Audiatur sanctus Doctor, cujus verba, quia potissimum ad rem nostram faciunt, describere hic non pigebit: deprompta sunt ex lib. 2. contra Cresconium cap. 31. quem S. Augustinus an. 406. elucubravit. „ Neque, inquit, sine causa tam salubri vigilantia Canon Ecclesiasticus constitutus est, ad quem certi Prophetarum, & Apostolorum libri pertineant; quos non omnino judicare non audeamus, & secundum quos de cæteris libris vel fidelium, vel infidelium libere judicemus “.

In eo S. Augustini testimonio quot verba, tot sunt adversus Martianæum fulmina. 1. Quidem, ut testatur Martianæus, S. Augustinus ad Canonem Concilii Carthaginensis alludit. 2. Asserit sanctus Doctor, salubri vigilantia constitutum fuisse Canonem, ad quem certi Prophetarum, & Apostolorum libri pertineant; ergo Canon Concilii Carthaginensis erat *consecratus*. 3. Librorum Prophetarum nomine intelligit Codices veteris Testamenti tum Proto-Canonicos, tum Deutero-Canonicos; sicut librorum Apostolorum nomine novum Testamentum integrum denotat; etenim, teste Martianæo, sanctus Doctor proculdubio de Scripturarum Canone, quem Synodus Carthaginensis confecit, loquitur; in quo omnes libri Proto-Canonici, & Deutero-Canonici recensentur. 4. Addit, *quos omnes judicare non audeamus, secundum quos de cæteris libris .... judicemus*. Ubi sanctus Doctor aperte demonstrat, Canonem Scripturarum sua ætate fuisse legem inconcussam, quam consulere debebant Episcopi, cum de sacris Paginis ageretur. Itaque quidquid dicat Martianæus, non existimavit S. Augustinus, in Scripturarum Canone extitisse libros, quorum quidam invictæ, quidam dubiæ authoritatis fuissent, cum afferat, libros omnes in Canone contentos, ne uno quidem excepto, fuisse cæterorum regulam.

Alterum Martianæi paradoxum legitur parte 2. de Canone Script. cap. 2. §. 3. pag. 194. cujus hæc sunt verba: „ Ætate Innocentii, & Gelasii, Concilii Carthaginensis, & Romani de authoritate, & veritate Deutero-Canonicorum non agebatur: hoc unum summi Pontifices, & Patres utriusque Concilii intendebant, ut libros genuinos a supposititiis secernerent, prioresque in indicem librorum Canonicorum referrent: interim arbitrio fidelium permittebant, ut discrimen Canonicorum ab aliis peragerent “.

Verum id non est Innocentii I. Gelasii, & Conciliorum Canones de Scripturis exponere; sed occupatam semel opinionem velle quocumque modo defendere. Sane Martianæus non attendebat, cum docuit, in condendis Scripturarum Canonibus eam non fuisse summorum Pontificum, & Conciliorum mentem, ut nostros Deutero-Canonicos inter Scripturas referrent, sed duntaxat ut eos ab adulterinis, & suppositiis operibus distinguerent. *Interim arbitrio fidelium permittebant, ut illud discrimen peragerent*: idest utrum libri forent Canonici, necne. Quis sibi persuadeat, Ecclesiam olim arbitris fidelibus reliquisse, ut Canonicos libros ab apocryphis secernerent? Ab una igitur Ecclesia, quæ tam sacri depositi custos est fidelis, non repetebatur tunc vera, ac genuina sacrorum librorum notitia? Errabat itaque Augustinus lib. 1. contra Cresconium cap. 33. contendens *Scripturarum a nobis teneri veritatem, cum hoc facimus, quod universæ jam placuit Ecclesiæ?* Potuitne aliquid esse constans ac certum in Religione, si ex libidine, & nutu fidelium penderet librorum Canonicorum fides? Hæc Martianæi doctrina patronos sibi vindicabit in castris Heterodoxorum, qui in dignoscendis genuinis Scripturis spiritu privato tamquam certa, & fixa regula diriguntur. Martianæo gratulari debent, quod in remota antiquitate repererit Pontifices, Patresque in Synodis congregatos, qui libertatem, qua gaudent Calvinistæ in rejiciendis, vel admittendis nonnullis Scripturarum libris, sua authoritate confirmarunt.

Nec suam hanc de vetusto Scripturarum Canone sententiam deinceps emollivit Martianæus: etenim quasi sua mens satis jam explicata, & evidens non esset, subjungit: „ Gelasii Papæ intentionem numquam extitisse, ut Scripturarum Canonem consecraret; nec summum hunc Pontificem voluisse legem Catholicis imponere, ut Scripturas in Canone collocatas tamquam divinitus inspiratas spectarent “. Quippe unum hoc fuit propositum Gelasii, Romani Concilii, & Patrum, qui Canones Scripturarum condiderunt, si Martianæo credatur, ut Tobiam, Juditham ab adulterinis, & hæreticis libris seponerent; at de eorum divina authoritate definienda non cogitarunt: ergo Concilium Tridentinum uti non potuit antiqua traditione, ut suum de divinis Scripturis indicem conficeret: quo pacto Patres, & concilia consuluisset, cum, teste Martianæo, nihil de librorum saltem Deutero-Canonicorum divinitate in suis Canonibus vel dixerint, vel definierint?

Mirum sane quod Martianæus hæc suæ doctrinæ incommoda non præviderit; ex ipsius tamen principiis sponte fluunt, omnibusque sunt obvia.

Martianæus dum contendit, nullum ante Synodum Tridentinam consignatum fuisse Scripturarum Canonem, patrocinatur Witachero. Hic quippe *disput. de Scriptura adversus Stapletonum quæst.* 3. ita ratiocinatur: „ Sed velim ut respondeat (Stapletonus) utrum Scripturæ Canon fuerit antea constitutus, necne. Constitutum fuisse negare non potest; nam & prius confessus est ex Augustino; & Concilia etiam quædam nobis objiciunt Papistæ, in quibus ajunt, Scripturæ Canonem consignatum fuisse. Si ergo fuerit Scripturæ Canon antea consignatus; certe nec mutari Canon tanta authoritate stabilitus, ac constitutus, nec iste, aut alius liber quisquam in Canonem *introduci* potest “.

Vana profecto illa est difficultas, quæ nullo fundamento nixa, prona in exitium ruit. Reipsa Canon semel ab Ecclesia universa consignatus mutari non potest, eo sensu quod nihil ei detrahi possit. At absurdum esse nequit, si liber divina authoritate exaratus, qui ut talis consecutis temporibus agnoscitur, deinceps in Canonem sacrorum codicum introducatur; non secus ac in Symbolum articuli fidei, qui successive fuerunt definiti, relati olim fuere.

Nec Witachero tantum patrocinatus est Martianæus, proxime etiam accessit ad Kemnitium, præsertim ubi agitur de sententia S. Augustini circa libros Deutero-Canonicos: quæ enim Martianæus de S. Doctoris mente dixit, hæc sumpta videntur ex Kemnitio, *Exam. Concil. Trid. pag.* 52. *col.* 2. Antonius quoque de Dominis *lib. 7. de Rep. Eccl. cap.* 1. *pag.* 16. nonnulla Martianæo suppeditare mihi visus est; sicut Gerhardus *loco* 1. *de Script. Sacra cap. 6. num.* 103. ab ejus sententia non multum recedit.

Plurima sunt in eo opere, cui Martianæus titulum hunc fecit *Canon des Ecritures, &c.* quæ fusiorem confutationem mererentur. Quædam notavi *Sect.* 3. *Capp.* 1. 2. & 3. ac potissimum *Cap.* 2. ubi exposui, quo pacto Martianæus S. Augustinum, aliosque Patres, qui Scripturarum Canones posteritati transmiserunt, perperam exposuerit. Parco cæteris, quæ vel nemine refellente evanescunt, sibique fidem abrogant.

SECTIO OCTAVA.

De sensu Decreti, quod de Canonicis Scripturis Synodus Tridentina Sessione Quarta confecit.

INcidit non ita pridem in manus meas quædam de libris Canonicis Dissertatio Gallica MSS. Illius authoris mens una illa est, ut doceat, veteris Testamenti Deutero-Canonicos non esse ejusdem authoritatis cum Proto-Canonicis, & divinam hanc prærogativam a Synodo Tridentina Deutero-Canonicis tribui non potuisse: hoc fuerat commentum Raynoldi, Gerhardi, complurium Heterodoxorum, quos excripsisse videtur Dissertator. Patiatur vir eruditus, & ἀπροπαθέντως suam a me sententiam, ac rationes urbaniter impugnari; ut autem illud certa cum methodo peragatur, sit

CAPUT I.

Concilium Tridentinum parem Deutero-Canonicorum cum Proto-Canonicis authoritatem vere ac recte definiit.

GEmina in eo capite veritas incumbit demonstranda: Prima quidem, utrum Tridentina Synodus Proto-Canonicos, & Deutero-Canonicos authoritate æquales vere definierit; secunda an ejus hac de re definitio legitima sit.

Prima Veritas.

1. Arduum non est ostendere, in Decreto Tridentino & Proto-Canonicis, & Deutero-Canonicis parem assignari authoritatem: etenim si verba, phrases decreti, mensque Concilii in illo condenda spectentur; nullum sane discrimen in utrorumque librorum authoritate a Synodo statutum fuisse reperietur. Eo Concilii definitionem subjicio:
„ Sacro-sancta Œcumenica, & Generalis Synodus Tri-
„ dentina .... Orthodoxorum Patrum exempla secuta,
„ omnes libros tam veteris quam novi Testamenti,
„ cum utriusque unus Deus sit author, nec non tradi-
„ tiones tum ad fidem, tum ad mores pertinentes,
„ ipsas tamquam vel ore tenus a Christo, vel a Spiri-
„ tu Sancto dictatas, & continua successione in Eccle-
„ sia catholica conservatas, pari pietatis affectu, ac re-
„ verentia suscipit, ac veneratur; sacrorum vero libro-
„ rum indicem huic decreto adscribendum censuit; &
„ ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab
„ ipsa Synodo suscipiuntur; sunt vero infra scripti.
„ Testamenti veteris, quinque Mosis .... Josue, Ju-
„ dicum, Ruth, quatuor Regum ... Tobias, Judith,
„ Esther, Job ..... Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias,
„ Jeremias, cum Baruch .... duo Machabæorum pri-
„ mus, & secundus, &c. Si quis autem libros integros
„ cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholi-
„ ca legi consueverunt, & in veteri vulgata editione
„ latina habentur, pro sacris, & Canonicis non susce-
„ perit, & traditiones prædictas sciens, & prudens
„ contempserit, anathema sit “. Istud Concilii Tridentini Decretum latum est Sess. 4. quæ die 8. Aprilis anno 1546. celebrata narratur: ubi adversus Heterodoxos nonnulla occurrunt attentione digna: scilicet Sectarii geminum circa libros sacros invexerant errorem; 1. quidem integros aliquot e sacrarum Scripturarum Canone expunxerant, nimirum Tobiæ, Judith, Sapientiæ, Ecclesiastici, Baruchi, & Machabæorum codices. 2. Cæteros veteris Testamenti libros suscipiebant Heterodoxi; at nonnullos magnopere decurtabant, eo quod partes illæ, quas rejecerunt, in Hebræis, aut Chaldæis voluminibus non habeantur. Id potissimum videre est in septem ultimis Esthere capitibus, & in libro Danielis, in cujus capite 3. leguntur continui sexaginta septem versus, quos Novatores ex opere Danielis eradere tentarunt. Pariter explodere moliti sunt 13. & 14. caput ejusdem Danielis, ubi Susannæ, Draconis Belis, carcerisque ipsius Danielis, & translationis Habacuch historiæ referuntur. Quare sacra, & Œcumenica Synodus Tridentina huic Novatorum circa sacras Scripturas errori judicavit occurrendum, quando anathema vibravit in eos, qui *sacros codices integros cum suis omnibus partibus pro sacris, & Canonicis non susciperent.*

2. Theologi, qui Concilio Tridentino interfuerunt, vel illud proxime subsecuti sunt, testantur, hanc fuisse Synodi mentem, ut par, & eadem authoritas Proto-Canonicis, & Deutero-Canonicis tribueretur. Satis nobis sit quosdam laudare Theologos, & Præsules, quorum agmen ducet Stanislaus Hosius Cardinalis S. R. E. & Concilii Tridentini Præses. Is lib. 3. de authoritate sacræ Scripturæ non diffitetur: „ dubitatum olim fuis-

„ se de libris Judith, Tobiæ, Sapientiæ, Ecclesiasti-
„ co, duobus primis Machabæorum, & Baruch; at
„ non ideo perpetuo esse dubitandum .... Et ex quo
„ tempore totius Ecclesiæ consensu recepti semel, &
„ inter Canonicos in Concilio Tridentino numerati
„ sunt, dubitari amplius deinceps non debere “. Melchior Canus, qui Julio III. Summum Pontificatum gerente Concilio Tridentino adfuit, ordinem, quem nostri Deutero-Canonici inter sacras Scripturas obtinent, aperte sic declarat: „ Tobiam, Judith, Sapientiam, Ecclesia- *Lib. 2. de*
„ sticum, duosque Machabæorum libros a Canone re- *locis Theol.*
„ jicere, multo magis erroneum est, ne dicam hæreti- *cap. 9. concl. 2.*
„ cum “. Doctissimus Didacus Payva ab Andrada, seu Andradius nostræ sententiæ patrocinatus est, cum indicis Scripturarum a Tridentinis Patribus confecti, & versionis vulgaræ defensionem adversus Hæreticos suscepit: ac licet inter Theologos tantum recensitus sit, fuit tamen magna cum opinione sapientiæ auditus. *Def. Conc. Trid. lib. 4.*

Eandem quoque præ se tulit sententiam Scriptor alter religiosissimus in Synodo Tridentina Episcopi Abulensis vices gerens, Gaspar, inquam, Cardilus; præsens enim argumentum in sua adversus Fabricium Montanum Apologia nitide pertractavit. Confluunt ad me certatim complures alii Theologi, qui vel Concilio Tridentino interfuerunt, vel ejus ætati vicini admodum extitere; illos inter enumerare posse Isidorum Clarium Benedictinum, Petrum de Soto Dominicanum, Alphonsum Salmeronem Societatis Jesu Presbyterum, Gentianum Hervetum Cardinalis a Lotharingia Theologum, Michaelem Medinam Minoritam, &c. quorum opera non leve momentum sententiæ, quam propugnamus, conferunt. *Tom. 14. Conc. col. 1912. ed. Labbè.*

3. Hæretici norunt optime, hanc fuisse Concilii Tridentini mentem, ut par Deutero-Canonicorum, & Proto-Canonicorum definiretur authoritas. Id agnoverunt Raynoldus, Witacherus, Molinæus, Gerhardus, &c. Hic scilicet *loco* 1. *de Scriptura sacra num.* 103. contendit, *Concilia Florentinum, & Tridentinum nimis esse recentia*, ut in suis indicibus divinam nostris Deutero-Canonicis authoritatem decernerent. Concinunt etiam ineptæ Bibliaci Canonis divisiones, quæ ex Hæreticorum officina prodiere. Primæ divisionis artifex creditur Kemnitius: *Canon*, inquit, alius *infallibilis*, alius *fallibilis*: 2. a Junio profecta est, quæ Cont. cap. 10. Canonem distribuit in *proprium*, & *improprium*; seu (ut ante ipsum dixerat Witacherus 16.) in *germanum* & *improprium*. Recensent Hæretici alias divisiones, quæ ab ipsis idcirco confectæ sunt, ut Scripturarum Canoni, quem Synodus Tridentina condidit, opponerentur. Eam sane mentem a Tridentino Scripturarum indice alienam non induerunt Hæretici, nisi quod ista Synodus nostros Deutero-Canonicos pares Proto-Canonicis declaraverit: complures enim Hæretici Tobiam, Judith, Ecclesiasticum, &c. magna authoritate præditos agnoscebant: id quidem fassus est Gerhardus, quem Sect. 1. hujusce opusculi, nota 1. in Confessiones Hæreticorum citavimus: at divinam eis authoritatem negabant: ab ipsis Scripturarum index Tridentinus petebatur: ajebant, prioribus Ecclesiæ sæculis ita completum, & consignatum fuisse sacrorum librorum Canonem, ut augeri amplius non posset; quocirca Patres Tridentinos ut reos superstitionis exagitabant, eo quod Hebræorum Canoni aliquos veteris Testamenti libros addiderint. Quis igitur non videt, Hæreticos arbitratos etiam fuisse, quod Synodus Tridentina utriusque Testamenti Deutero-Canonicos cum Proto-Canonicis æquales authoritate declaraverit?

Unum hic remoram injicit, quod Melchior Canus Hæreticis non audeat eos accensere, qui libros veteris Testamenti Deutero-Canonicos e Scripturarum syllabo rejiciunt. De Prophetia Baruch dixerat, *esse erroneum eximere librum hunc e Canone: at*, inquit, *hæresim non audeo vocare*. Sixtus Senensis in eo opere, cui, *Bibliotheca sancta*, nomen fecit, sex postrema Hesteræ capita inter Scripturas nedum recenseat, imo ea *ut ascititia, & apocrypha negligit*. Liberum itaque fuit post Synodum Tridentinam veteris Testamenti Deutero-Canonicis divinam negare authoritatem, aut saltem sine hæreseos nota in dubium revocare. *Lib. 2. de locis Theol. cap. 9.*

Ut recte, & omni ambage semota argumento proposito occurram, nego, post Synodum Tridentinam Theologis fas adhuc fuisse sine hæresi de nostrorum Deutero-Canonicorum authoritate divina ambigere. Revera Melchior Canus non ausus est Hæreticos nuncupare, qui Baruchum e Canone eximebant, quia, quo tempore hæc scripsit, nondum erat absolutum, ac promulgatum Concilium Tridentinum: obiit enim anno 1560., at Synodo finis duntaxat impositus est anno 1563. Tunc omnia Synodi Tridentinæ decreta chirographis Patrum omnium munita sunt. Nec Canus Concilio intererat, cum Scripturarum index adornatus est: adfuit quidem deinde sub Julio III.; verum aberat, quando antea Pau-

lo III. Pontifice facrorum librorum catalogus confectus eft.

Sixti Senenfis nævus fuit, dum fex poftrema Efthera capita rejecit; hunc & complures alios Poffevinus in fuo apparatu recte notavit. Unde doctiffimus Dupin, qui hanc fententiam in fua *Bibliotheca* afferuerat, ab Illuftriffimo Harlejo Parifienfium Archiepifcopo hunc errorem compulfus eft revocare, declaratione data: *J'avois cru pouvoir foutenir*, inquit, *après Sixte de Sienne que l'on pouvoit douter de la canonicité de fix derniers chapitres d'Efther, & dire avec lui, que c'étoit une addition au livre d'Efther, la quelle n'étoit pas comprife dans le Canon du Concile de Trente. Mais comme l'on m'a fait connoître que l'on ne pouvoit pas appliquer cette folution aux termes précis du Concile qui admet tous ces livres contenus dans fon catalogue pour Canoniques entierement, & dans toutes leurs parties ... j'ai changé de fentiment & les reconnois pour canoniques; d'autant plus que l'Eglife en a tiré des Epitres pour fon Office* &c. Jus tamen illud & Sixto Senenfi, & Elliæ Dupin tribuendum eft, quod de ceteris veteris Teftamenti Deutero-Canonicis catholice fenferint, Sixtus enim in Præfatione, quam Bibliothecæ fanctæ præpofuit, Hæreticis fceleratis annumerat, qui Tobiam, libros Sapientiæ, Ecclefiaftici, &c. e Canone Scripturarum eliminare aggreffi funt; quod etiam lib. 8. Biblioth. fanctæ peregit. Si quis vero Elliæ Dupin fententiam hac de re fcire defiderat, confulat neceffe eft illius Differtationes gallicas, quas *præliminares* nuncupari voluit.

Secunda Veritas.

Differtator Gallus in fuo MSS. nonnulla fcripfit, quæ Tridentino Scripturarum Canoni non ita funt confona. Gallicum idioma referam, ut nuda, & aperta prodeat
Num. 53. ipfius fententia. *Le Canon des livres divinement infpirez doit neceffairement être appuyé fur le confentement unanime des Peres: à moins que de vouloir tomber dans une contradiction manifefte; & il ne ferviroit de rien d'alleguer que le canon des livres facrez donné par le Concile de Trente eft le même que celui du troifieme Concile de Carthage tenu fur la fin du quatrième fiecle. Car, quand il feroit certain que ce Canon auroit été veritablement fait, & publié dans ce Concile; on ne le pourroit entendre dans un autre fens que celui de S. Auguftin, qui a été bien eloigné de faire tous les livres compris dans ce Canon de la même autorité*, paris authoritatis; *puifqu'il établit trois differens ordres de ces livres, les uns d'une plus grande autorité que les autres*, Num. 54. *Outre cela, il y a deux livres qui font Judith & Tobie dans la Vulgate qui font entierement differens de ceux que l'ancienne Eglife tant Orientale qu'Occidentale a eu; en forte qu'il paroit que les livres, qui font dans la Vulgate, & les anciens font d'Auteurs fort differens.* Illud difcrimen conatur oftendere Differtator comparatione inftituta inter verfionem Græcam, & Latinam Tobiæ, ac Judith: quædam enim ex utraque verfione refert teftimonia, ut demonftret, unam effe alteri longe diffimilem. Cæteris vero Criticis alia fubit fententia: afferunt enim, filiam numquam melius forma fua matrem referre, aut germanos fratres effe fimiliores, quam verfio latina Tobiæ, & Judith fit Græcis fontibus fenfu & genere dicendi fimilis.

Num. 56. ad Concilii Tridentini de facris Scripturis Canonem hæc refert: *Cependant pour faire une telle decifion, un Concile général eft obligé de confulter les monument de la Tradition, autrement il tomberoit dans la prévarication du Concile d'Arimini, comme le foutient Vincent de Lerins dans fon* Commonitorium cap. 42. Ejus loco relato, ita concludit: *Suivant ces principes un decret feroit nul, auffi bien que les anathemes qui y feroient joints, comme l'affure Vincent de Lerins;* quæ quidem eo fine docet Differtator, ut Scripturarum Canonem Tridentinum emolliat, vel etiam elevet, ac deprimat.

Ad calcem Differtationis id ftatuit illius author: *Nous devons toûjours revenir à cette grand maxime que la Tradition touchant les Livres Canoniques doit être appuyée fur le temoignage clair, & net de SS. Peres, l'Eglife ne devant, & ne pouvant point faire ou produire des livres faints, mais les conferver fidelement ainfi que la Foy .... Il femble donc que le plus fûr foit de rejetter toutes ces nouvelles découvertes qu'on pretend faire dans les dogmes, & qu'on donne pour Traditions Apoftoliques, fans qu'on puiffe prendre prétexte que l'Eglife fe perfectionne dans la foy comme dans le refte.* Huc ufque Differtator, qui fuam hanc fententiam authoritate Vincentii Lirinenfis incaffum nititur confirmare; fui enim conatus vanitatem inferius demonftrabo.

Interim duo mihi videtur intendiffe author Differtationis, aut noluiffe, aut non potuiffe Synodum Tridentinam conficere aliquem Scripturarum Canonem, in quo noftri Deutero-Canonici, & Proto-Canonici pares tum authoritate, tum origine declararentur, nifi in manifeftam Ariminenfis Concilii prævaricationem incideret, ad traditionem SS. Patrum non refpectando. Genuinus itaque Differtatori fenfus tribui poteft. 1. Concilium Tridentinum veteris Teftamenti Deutero-Canonicos pares authoritate cum Proto-Canonicis non definiit. 2. Si definiit, Patrum veterum traditionem non confuluit, adeoque *in Patrum Ariminenfium prævaricationem incidit*. Siccine vel fentit, vel loquitur Catholicus de Concilio Œcumenico, in quo collectum fuerat, quidquid fapientia, authoritate, prudentia excellebat? Cui celebrando, & abfolvendo viros in fuis ditionibus præftantiffimos deftinarunt Pontifices, Reges, Principes innumeri, ac Dynaftæ. Cujus arbitrio caufam fuam adverfus Hæreticos Deus ipfe permifit. An prævaricator extitit ille Antiftitum conventus, qui dictantis, & loquentis Sapientiæ refponfa reddebant, quorum judicium utpote inconcuffum, eodem ac divinum loco habendum cenfent omnes genuini Catholici? Sane non attendebat author Differtationis; cui, fi femel demonftravero, antiquam Patrum traditionem a Synodo Tridentina fuiffe enucleatam, antequam Scripturarum Canonem conderet, cadat ejus fententia neceffe eft.

Quid hac in re peregerit Concilium Tridentinum, non aliunde certius derivari poteft, quam ex ejus actis, vel authoribus, qui illius hiftoriam adornarunt.

1. Quidem acta fuperius laudavimus; horum initio profitetur Synodus, fe fecutam fuiffe *exempla orthodoxorum Patrum*, quando Scripturarum indicem confecit. Traditioni igitur antiquæ ftuduerant Patres Tridentini; hanc ut ducem & fui decreti moderatricem fibi propofuerant; fuam ergo diligentiam in ea perpendenda, fuamque operam in ejus monumentis contemplandis collocaverant.

2. Eminentiffimus Cardinalis Pallavicinus lib. 6. Hift. Conc. Trid. cap. 11. refert, Cervinum Cardinalem plurima de noftris Deutero-Canonicis differuiffe; potiffimum vero dixiffe, „ad comprobanda ea volumi„na, quæ Canonica cenferent, invitari Patres Triden„tinos exemplo, & Canone poftremo Apoftolorum, „ac Trullano Concilio, in quo illorum pleraque re„cenfentur, & Laodiceno eadem plane commemoran„te, ac tertio Carthaginenfi, quod libros Judithæ, To„biæ, & Apocalypfis inter divinos agnofcit: confimi„lem etiam fyllabum fuiffe confectum a SS. Athana„fio, & Gregorio Nazianzeno, a 4. Synodo Toleta„na, ab Innocentio I. & Gelafio Romanis Pontifi„cibus, ac denique a Concilio Florentino“. Ad finem iftius capitis fic profequitur Pallavicinus: „Cer„vinus, cum advertiffet, librum illum (Baruch) ab a„liquo etiam Catholicorum in dubium revocari, admo„nuit, nihil obftare fyllabo facrorum voluminum a „Synodo Florentina confecto, inter ea ibi connumera„tum effe Baruch, tametfi a plerifque antiquorum „de ipfo mentio non fit habita; illorum fiquidem men„tem fuiffe, non hunc librum excludere, fed compre„hendere in libro Jeremiæ, cujus amanuenfis fuerat „Baruch“.

Pallavicino hac in re confentit Suavis Polanus, licet in plurimis contrarius: lib. 2. Hift. Conc. Trident. refert, Patres Tridentinos in eo unanimes extitiffe, ut inftar Concilii Laodiceni, ac Concilii tertii Carthaginenfis, catalogus quidam librorum Canonicorum inftitueretur, in quo fixam haberent fedem facri libri, qui a Judæis non fuerunt admiffi. De modo conficiendi iftius indicis fatetur quatuor natas effe opiniones: primæ opinionis patroni cenfebant, duo in Scripturarum indice latercula effe defcribenda, quorum primum libros ab omnibus femper receptos, alterum vero libros, de quibus dubium olim motum fuerat, exhiberet. Relata deinde 2. & 3. fententia, quarta tandem fuperior, & victrix decernebat, nullum inter utrofque codices admittendum effe difcrimen, idque a Concilio Carthaginenfi aliifque Conciliis & Patribus fuiffe peractum. Poftrema hæc fententia, tefte Suavi Polano, ftatuebat, libros Proto-Canonicos, & Deutero-Canonicos authoritate æquales effe declarandos.

Tandem cum dies Seffioni 4. celebrandæ determinata veniffet, Archiepifcopus Turretinus peroravit, decretaque confecta legit: horum primum fpectabat indicem librorum divinorum, quem fuperius laudavimus. Huic decreto, ficut cæteris, quæ in Seffione 4. lata funt, *cuncti abfolute confenferunt*, inquit Pallavicinus lib. 6. hift. cap. 16. Quod fi nonnulli refragari vifi fuerint, hi fane noftrorum Deutero-Canonicorum authoritatem non impugnarunt. Etenim „Epifcopus Caputaquenfis, ut „notat Pallavicinus, dixit, placere fibi decretorum fen„tentiam, oblique fignificans titulum non placere. Fe„fula-

De Seff. *Lib.6. hift. cap. 16.*

„ sulanus consuetam de inscriptione schedulam protulit; Pacensis, & Petrus Augustinus Oscensis responderunt, ea sibi probari, modo liberum esset Concilio epigraphem addere, repræsentantis Ecclesiam universalem ubi ipsi videretur “. Porro istæ difficultates nullum authoritati Canonicæ Tobiæ, Judithæ, Sapientiæ &c. detrimentum inferre possunt; sed potius in declaranda Canonica eorum authoritate unanimem Patrum Tridentinorum sententiam evidenter demonstrant.

Hanc de Tridentino Scripturarum indice controversiam hic secare omnino juvaret, nisi difficultates quædam occurrerent, quas diluere non erit operosum.

CAPUT II.

Tridentini Scripturarum indicis æquitas defenditur, simulque difficultates, quæ proponi solent, solvuntur.

COmplures in eo opusculo adversus nostros Deutero-Canonicos difficultates ab Heterodoxis propositas pro modulo nostro jam solvimus: supersunt eæ duntaxat diluendæ, quæ Scripturarum indicem a Synodo Tridentina confectum impugnant. Opponunt scilicet adversarii, nostros Deutero-Canonicos in Concilio Tridentino authoritate pares Proto-Canonicis non potuisse declarari, quin nova Patribus Tridentinis affuerit revelatio: absurdum porro est arbitrari, novæ revelationis luce mentes Patrum in Concilio collectorum illustrari, dum Christus integram omnium fidei nostræ dogmatum revelationem Apostolis fuisse apertam testatur. En ejus Oraculum: „ Paracletus autem Spiritus [Joann. cap. 14.] Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis “.

Ni me vana fides aut mendax ludat imago;

agnosco, consimilem ab erudito Dissertatore fieri difficultatem. Etenim postquam fusius probare tentavit, traditionem authoritati divinæ Deutero-Canonicorum veteris Testamenti non favere, ita suam dissertationem concludit. *Il semble donc que le plus sûr soit de rejetter toutes ces nouvelles découvertes qu'on pretend faire dans les dogmes, & qu'on donne pour traditions Apostoliques sans qu'on puisse prendre le prétexte que l'Eglise se perfectionne dans la foy, comme dans le reste.* In hujus sententiæ patrocinium advocat Vincentium Lirinensem, cujus testimonium ex cap. 28. Commonitorii desumptum laudat.

Verum eo argumento, quod a multis sæpius obtritum est, leviter admodum pulsantur Catholici. Etenim non concedunt, Synodo Tridentinæ novas advenisse revelationes cum Scripturarum Canoni Deutero-Canonicos comites addidit. Fatentur tamen, a Patribus Tridentinis auxilio Spiritus Sancti adjutis peractas fuisse novas fidei explicationes, novasque dogmatum declarationes, & definitiones in Synodo Tridentina fuisse prolatas; quæ quidem dogmata a Christo vel Spiritu Sancto Apostolis revelata sunt, & eorum successoribus continua successione tradita, quamvis non perfecte pleneque prioribus Ecclesiæ sæculis explicata.

Miror quod author Dissertationis sibi vindicet Vincentium Lirinensem, quem tamen ipsi adversari facile judicabit lector, si in cap. 29. & 30. Commonitorii oculos etiam rapide conjicist: „ Christi, inquit Vincentius, Ecclesis sedula, & cauta depositorum apud se dogmatum custos, nihil in his unquam permutat, nihil addit, nihil minuit; non amputat necessaria, non apponit superflua, non amittit sua, non usurpat aliena: sed omni industria hoc unum studet, ut vetera fideliter sapienterque tractando, si qua illa sunt antiquitus informata, & inchoata, accuret, & poliat; si qua jam expressa, & enucleata, consolidet, firmet; si qua jam definita, & confirmata, custodiat. Denique quid unquam aliud Conciliorum decretis enisa est, nisi ut quod simpliciter credebatur, hoc idem postea diligentius crederetur; quod antea lentius prædicabatur, hoc idem postea solicitius excoleretur? Hoc, inquam, semper .... Hæreticorum novitatibus excitata Conciliorum suorum decretis Catholica perfecit Ecclesia; nisi ut quod prius a majoribus sola traditione susceperat, hoc idem posteris etiam per Scripturæ chirographum consignaret “. Hæc Vincentius diserte, copiose, & ita dilucide in nostræ sententiæ defensionem, ut nihil clarius & appositum magis laudari possit.

Alterum petunt adversarii argumentum ex traditione, quam veluti insufficientem nobis exhibent, ut ea rite perspecta Concilium Tridentinum inter sacras Scripturas potuerit nostros Deutero-Canonicos referre: unanimem enim & clarum de divina Deutero-Canonicorum authoritate consensum in vetustis Patribus desiderant; cum autem ille Deutero-Canonicis desit, contendunt, Patrum traditionem, quam in eo opusculo adornavimus, non fuisse legitimam regulam, quam Patres Tridentini in conficiendo Scripturarum Canone secuti fuerint. Authori Dissertationis arrisit illud argumentum: *Quelle apparence*, inquit, *y a-t il donc de declarer* [Num. 55.] *pour canoniques des livres, que l'ancienne Eglise n'a point reconnus ou lus, & dont l'origine est entierement incertaine .... Nous devons toûjours revenir à cette grande maxime que la tradition touchant les livres canoniques doit être appuyée sur le temoignage clair & net des saints Peres.* Unde concludit author Dissertationis, Deutero-Canonicos veteris Testamenti in Scripturarum Canonem non esse referendos.

Illud Dissertatoris ratiocinium, quod ipsi cum Heterodoxis commune est, mihi renovat memoriam declamatoris Vectii, de quo Juven. cum,

Eadem cantaret versibus iisdem, [Satyr. 4.]
Occidit miseros crambe repetita magistros.

Quæ enim fusius Raynoldus adversus veteris Testamenti Deutero-Canonicos, hic brevius retulit, seu potius quod Gerhardus latino idiomate, hic gallico descripsit: sicut enim Raynoldi, & Gerhardi mens ea fuit, ut ostenderent, vetustam traditionem veteris Testamenti Deutero-Canonicis adversari, ita & Dissertationis author ad eundem consequendum finem suam omnem operam collocavit, sed infausto admodum exitu. Quæ enim in plurimis istius opusculi Sectionibus diximus, aperte demonstrant, Canonicam, divinamve authoritatem a majori sanctorum Patrum parte nostris Deutero-Canonicis fuisse concessam; quod Synodo Tridentinæ satis erat, ut in Scripturarum Canonem eos referret: neque enim unanimis de quodam dogmate traditio requiritur, ut Ecclesia certo possit de eo judicare. Constat, unanimem non fuisse Patrum traditionem circa valorem Baptismi ab hæreticis collati: S. Cyprianus in Africa cum quibusdam Ecclesiæ Africanæ Conciliis, & Firmilianus in Oriente cum duabus Synodis, decreverant, Baptismum hæreticorum esse irritum; dum S. Stephanus, & Occidentales Episcopi ejus valorem assererent: nihilominus, teste S. Augustino, Concilium plenarium definiit valo- [Lib. De Baptism. cap. 7.] rem Baptismi ab Hæreticis collati ad fidem pertinere.

At ne quis existimet, in uno duntaxat Baptismi hæreticorum negotio unanimem Patrum traditionem requisitam non fuisse, ut ratus declararetur; legat quid de Deutero-Canonicorum controversia Nicephorus scripse- [Lib. 2. hist. cap. 46.] rit: „ Sed enim libri illi, *inquit*, Epistola scilicet Jacobi, altera Petri, unica Judæ, altera, & tertia Joannis, & Epistola ad Hebræos; tametsi controversi ab antiquis sint habiti, postea in omnibus, quæ sub cælo sunt, Ecclesiis authoritatem Sacro-sanctam, & irrefragabilem obtinuerunt “. Quod de Epistolis SS. Jacobi, Judæ, &c. dixit Nicephorus, id potiori jure de veteris Testamenti Deutero-Canonicis censendum est.

Dicet aliquis, Vincentium cap. 3. Commonitorii hanc statuere regulam; „ In ipsa Catholica Ecclesia magnopere curandum est, ut id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est: hoc est enim proprie, vereque Catholicum, quod ipsa vis nominis, ratioque declarat “. Atqui hæc Vincentii regula genuina non foret, si unanimis traditio non requireretur, ubi potissimum agitur de fidei dogmatibus traditionis auxilio probandis; quocirca concludere fas erit, periclitari dogmata, nisi clara, & unanimi Patrum traditione nitantur.

Sed hæc angustæ mentis conclusio est, quasi vero Vincentius Lirin. unam hanc fidei nostræ dogmatibus regulam proponeret. Equidem hæc illa regula est, quam adhibuit Vincentius, ubi dogmata, quæ aperte in Scripturis, & traditione revelata continentur, probare voluit. Hanc illam usurpavit, ubi Verbi divinitatem adversus Arium, unam in Christo personam adversus Nestorium, geminam in Christo naturam adversus Eutychetem propugnavit; quippe ea dogmata fide semper explicita credita sunt, & ad nos usque clara, ac unanimi Patrum traditione pervenerunt. Verum quando agitur de fidei dogmatibus, quæ in Scriptura sacra delitescunt, aut Patrum traditione non ita unanimi, & clara nituntur, ad aliam confugit regulam, quam cap. 4. Commonitorii hisce commendat verbis: „ Si in ipsa vetustate duorum, aut trium hominum, vel certe civitatis unius, aut etiam Provinciæ alicujus error deprehendatur; tunc omnino curabit, ut paucorum temeritati, vel inscitiæ universalis Concilii decreta, si qua sunt, præponat. Si tale aliquid emergat, ubi nihil ejusmodi reperiatur, tunc operam dabit, ut col-

„ latas

„ latas inter se majorum sententias consulat, interrogetque eos duntaxat, qui diversis licet temporibus, & locis, ut unius tamen Ecclesiæ Catholicæ communione, & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt; & quidquid non unus, aut duo, sed omnes pariter eodem consensu aperte, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognoverit, id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum". Istam Vincentii normam secuti sunt Patres Tridentini, cum veteris Testamenti Deutero-Canonicos in Scripturarum Canone posuerunt: ad examen varias de illis Deutero-Canonicis Patrum sententias revocarunt; antiquos Scriptores consuluerunt, interrogaverunt; obscura eorum loca collustrarunt; ac tandem neglecta veterum quorumdam sententia, qui de nostris Deutero-Canonicis non ita recte cogitabant, cæterorum Patrum authoritate abrepti certam, & immobilem sedem in Scripturarum syllabo Deutero-Canonicis tribuerunt.

CAPUT III.

Diluuntur postremæ difficultates, quæ mentem Concilii Tridentini in condendo Scripturarum Canone spectant.

QUÆ Capite 1. istius Sectionis dicta sunt, aperte declarant, hoc unum Patribus Tridentinis fuisse propositum in conficiendo Scripturarum indice, ut veteris Testamenti Deutero-Canonicos pares authoritate Proto-Canonicis definirent. Ut autem difficultas, quæ huic veritati opponitur, clarior pateat; fas sit mihi in ea proponenda Scholarum morem usurpare. Pallavicinus, inquiunt adversarii, lib. 7. hist. Concilii Tridentini cap. 10. refert, Patres Tridentinos declarasse, fore ut in suis decretis abstinerent a definiendis quæstionibus, quæ inter Theologos agitari solent: atqui quæstio de divina, & canonica librorum veteris Testamenti Deutero-Canonicorum authoritate inter Theologos ante Synodum Tridentinam controvertebatur: liberi quippe tunc noscebantur Theologi ut negarent, vel affirmarent, hosce codices esse Canonicos; ergo Concilium Tridentinum nunquam sibi proposuit, ut nostris Deutero-Canonicis debitam esse authoritatis divinæ prærogativam decerneret.

Argumentum illud, quod speciosum videtur, nullius esse ponderis, multa sunt quæ certo demonstrant. 1. Cardinalis Cervinus, unus e Patribus Tridentinis fatebatur quidem, veteris Testamenti Deutero-Canonicos,
Pallavicinus lib. 6. hist. Conc. Tridens. cap. 11. *non ab Hereticis modo, sed ab aliquo Catholicorum in dubium vocatos fuisse*; at simul affirmabat, *incompertum esse, undenam ea dubitatio exorta fuerit: ac verisimile esse, illam exhaustam ex hæreseos cloacis*. Porro Cervinus non ita locutus fuisset de sententia Theologorum, qui Deutero-Canonicorum authoritatem in dubium revocassent, si eorum divina origo in utramque partem fuisset tunc agitata. Saltem nonnullos expertus fuisset Theologos adversarios. Cum igitur nemine contradicente ita suam de libris Deutero-Canonicis sententiam exposuerit, facile concluditur, quod & omnium Theologorum illa extiterit.

2. Pallavicinus narrat: „ Re ad suffragationis for-
Lib. 6. hist. Conc. Trid. cap. 11. „ mam redacta, Patres de cunctis sacræ Scripturæ libris recipiendis concorditer convenisse: in eo, inquit, discordabant Patres Concilii, an affigendum anathema cuicumque eos recusanti, quo audacia comprimeretur quorumdam etiam Catholicorum adversantium, inter quos Cajetanus quoque connumeratus". E quibus sic argumentari licet. Cajetanus ante Concilium Tridentinum obiit: Patres Concilii decreverunt *concorditer*, in veteris Testamenti Deutero-Canonicis eamdem esse agnoscendam authoritatem, ac in Proto-Canonicis: anxii & dubii duntaxat fuerunt, utrum Cajetani operibus anathema affigendum foret, eo quod Deutero-Canonicorum divinæ authoritati non patrocinentur: ergo ante Synodum Tridentinam non ea erat Theologis concessa libertas, ut pro arbitrio quamlibet de nostris Deutero-Canonicis complecterentur sententiam.

Ibid. 3. Pallavicinus asserit, die 22. Februarii „ Tria in peculiaribus cœtibus proposita fuisse: 1. An omnia utriusque Testamenti volumina essent comprobanda: 2. An ea comprobatio per novum examen peragenda: 3. A Bertrando, & Seripando propositum, an expediret sacros libros in duas classes partiri; alteram eorum librorum, qui ad promovendam populi pietatem pertinent, ut Sapientiæ, Ecclesiastici, &c. alteram eorum, quibus fidei dogmata innituntur: sed hæc divisio, (pergit Pallavicinus) nec sua specie Patres allexit, nec nacta est laudatorem". Porro nancisci potuisset laudatorem aliquem, si præcise ante Synodi Tridentinæ definitionem Theologi de divina Deutero-Canonicorum nostrorum authoritate libere disceptassent, ergo &c.

4. Suavis Polanus lib. 2. Hist. Concilii Tridentini ad annum 1546. refert, Theologos ex operibus Lutheri hunc decerpsisse articulum; scilicet *inter libros veteris Testamenti, eos duntaxat esse computandos, qui in Hebræorum Canone leguntur*. Porro articulus ille a Theologis ideo desumptus est ex Lutheri codicibus, ut a Synodo Tridentina damnaretur, ergo, &c.

5. Nec Theologi plurimis ante Synodum Tridentinam annis hanc sibi veniam permiserunt, ut de authoritate Deutero-Canonicorum veteris Testamenti libere disceptarent. Erasmus vir liberioris ingenii in rebus Theologicis ante Synodi Tridentinæ tempora floruit; nec tamen ausus est illorum codicum authoritatem in dubium apertum revocare. Etenim catechesi 4. Symboli sub finem veteris Testamenti Canonem exponens, de nostris Deutero-Canonicis ita disserit: *An Ecclesia receperit hos libros eadem authoritate qua cæteros, novit Spiritus Ecclesiæ*. Equidem divinæ authoritati Deutero-Canonicorum non multum patrocinatur; imo si conjecturis uti liceat, adversatus ei fuisset Erasmus, si tunc temporis ea libertate donati fuissent Theologi. Verum ætate Erasmi aderat consensus Theologorum, qui inter Scripturas sacras veteris Testamenti Deutero-Canonicos referebant; aderat unanimis Scriptorum Catholicorum, qui tunc florebant, sententia, quæ instar legis erat, & quam dissensu suo nullus tunc temerare poterat. Ad hunc sane Theologorum consensum vetusta traditione nixum respectavit Albertus Pighius, cum in opere de traditionibus humanis, quod anno 1542. prodiit in lucem, Deutero-Canonicos veteris Testamenti inter sacras Scripturas enumeravit. „ Quod autem, (inquit Controversia 2.) vana non fuerit hæc eorum fides, divina Scriptura comprobat.... in Samuele, Davide, Ezechia, Esdra, Juditha, Esther, Machabæis, &c.

Erunt fortasse, qui nihil me profecisse existimabunt, nisi argumentum alterum, quod eo proponunt modo, elucidem. Habetur in decreto Tridentino, Scripturas sacras, *Seff. 4.*
ac traditiones *æquali pietatis, ac reverentiæ affectu recipiendas*. Notat Pallavicinus lib. 6. cap. 14. *Hanc æquationem quibusdam, ac præsertim Bertano non fuisse probatam*. Decretum tamen communi omnium suffragio deinceps receptum est, ac comprobatum: Porro, ajunt nonnulli, si index Tridentinus Scripturis a Deo inspiratis duntaxat constaret, Concilium Tridentinum nunquam statuisset, ut libris in indice contentis, & traditionibus eadem veneratio impertiretur: quis sibi persuadeat Patres Tridentinos voluisse, ut in eodem honoris, & dignitatis gradu haberentur sacræ Scripturæ, & traditiones?

Respondeo 1. hanc difficultatem nullius esse momenti: peccat enim vitio, quod in Scholis ita solet argui; *Qui nimis probat, nihil probat*. Illud autem argumentum ostenderet, in Tridentino Scripturarum indice nullum esse librum divinitus inspiratum: siquidem Synodus traditiones libris omnibus in eo syllabo inclusis indiscriminatim exæquat: quocirca in hypothesi adversariorum Genesim, Exodum.... quatuor Evangelia, &c. veluti codices Deo afflante elaboratos in suo indice Concilium Tridentinum non collocasset; cum in veneratione, & pietate, quæ eis debentur, æquales eis adjungat comites traditiones. Quam absurdum sit hoc argumentum, nemo sane non videt.

2. Synodus Tridentina traditionum nomine non tam intelligit sanctorum Patrum opera, quam quædam fidei dogmata, quæ in sacris paginis scripta non reperiuntur, sed tamen Patrum subsidio ad nos usque pervenerunt. Genuinam esse istam solutionem testatur decreti Tridentini tenor, cujus hæc verba sunt: „ Omnes libros tam veteris, quam novi Testamenti, cum utriusque unus sit Deus author, nec non traditiones ipsas tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus a Christo, vel a Spiritu Sancto dictas, vel continua successione in Ecclesia Catholica conservatas, pari pietatis affectu, ac reverentia suscipit, & veneratur (Synodus)". Quænam porro illæ sunt traditiones, quæ *oretenus a Christo, vel a Spiritu Sancto dictæ sunt*, nisi articuli quidam fidei in Scripturis vel minime delineati? Hos inter recenseri possunt, numerus sacrorum librorum, valor Baptismi hæreticorum, septenarius Sacramentorum numerus, &c. qui in Conciliis Patrumque operibus inconcusse, & certo asservantur: unde Patrum scripta ad Concilii Tridentini mentem dici potius deberent traditionis custodes fidi, & incorrupti, quam traditiones ipsæ, quæ a Christo usque ad nos transmissæ sunt.

Nonnulla levioris momenti diluenda adhuc supersunt, quæ mihi ad finem properanti superflua videntur. Quod si ex festinatione mihi quid humanitus acciderit; si in aliorum sententiis referendis cæspitaverim; aut ubique summa diligentia usus non fuerim, (etsi fere uti volui) erit æquitatis lectoris, id quale est mihi condonare, vel saltem amica manu corrigere. Interim illud testatum velim, me in Ecclesia Catholica, Apostolica, & Romana natum semperque educatum vixisse: cujus authoritati, & censuræ non has modo veteris Testamenti Deutero-Canonicorum vindicias, sed & si quæ forsan opera alia sum editurus, libenter subjicio.

DE

DE
LEGALI PASCHATE

A J.C. peracto, ad eorum defensionem quæ habet Concilium Tridentinum Sess. XXII. cap. I.

DISSERTATIO

P. NICOLAI AUGUSTINI CHIGNOLII O. P.

In Taurinensi Academia olim Prof.

ADVERSUS PP. TOURNEMINIUM S. J., ET LAMIUM ORAT. PRESB.

CELEBRASSE Christum legale Pascha, omnium primus negasse legitur Marcion Hæresiarca; Mosaicam etenim legem Diabolo authori adscribens, ad quam destruendam Christus in phantastica carne venisset, quid mirum, si præcipuum hoc veteris legis caput prætermissum, & posthabitum a Christo fuisse, contenderet? Etsi a Marcionis errore de Mosaicæ legis authore procul abesset Joannes Philoponus agnomine Grammaticus, a quo Tritheitæ sæculo sexto enati sunt, negavit tamen perfecisse Christum postremum Judaicum Pascha, quem errorem sæculo nono instaurarunt Græculi quidam, quos inter Anonymus *in disputatione adversus Judæos*, & alter ignotus Scriptor in libro, cui titulum fecit *de Sancto Paschæ Festo*, multis probare conati sunt, Christum in mortis suæ pervigilio legalem cœnam non peregisse, inepte tamen, & infeliciter; eodem enim ferme tempore Photius Græcorum doctissimus, licet in Latinos pessime animatus, veritate tamen testimonium extorquente Bibliothecæ suæ codice 116. scripsit, temere, & inconsulto id ab eis fuisse prolatum, „ quoniam Chrysostomus, & Ecclesia „ docent, Christum Dominum pridie, quam pateretur, „ legitimum Pascha perfecisse, antequam mysticam in„ stitueret cœnam “.

Primus inter Latinos in hanc Græcorum opinionem concessit Marcus Antonius de Dominis, quem postea excepit Hugo Grotius, & cum eo plerique ex Antinomialis, & Socinianis. Dolendum est, Catholicos quosdam eosque doctrina, ac pietate spectabiles placitum hoc præposterum, atque falsum adoptasse. Apud Italos illud invehere molitus est Hieronymus Vecchiettus Florentinus in libro *de anno primitivo ab exordio mundi ad annum Julianum accommodato*, infaustis tamen avibus; vix enim prodiit male consarcinata scriptiuncula, ut a supremis Judicibus proscripta fuit, & flammis adjudicata, ejusque imprudens author in vincula datus, inter quæ ærumnis, & squallore confectus obiit. E Gallis vero illud præ cæteris avide arripuerunt, & constabilire conati sunt Bernardus Lamy Gallicani Oratorii Presbyter tum in peculiari, quam de hoc argumento edidit, Dissertatione, tum in aliis suorum operum locis, Augustinus Calmet in Dissertatione *de novissima Jesu Christi Paschate*, in qua non omnem solum falsitatis, & novitatis notam a sententia hac abstergere nititur, sed æqualem ei authoritatis, firmitatisque gradum tribuit, quem opposita inter Catholicos receptissima semper habuit, Pater denique Tourneminus in suis Theologicis Thesibus, quas anno 1691. & 1692. Parisiis vulgavit, & in ea, quam ad Patrem Honoratum a Sancta Maria dedit, Epistola.

Etsi Pater Suarez in Commentariis ad tertiam Divi Thomæ partem quæst. 50. sect. 3. hæc habeat: „ Statuendum primo est, Christum Dominum ante pas„ sionem suam legalem cœnam cum Discipulis celebras„ se, agnumque Paschalem ritu Judaico immolasse, ac „ comedisse, quæ res tam aperta est in Evangelistis, „ ut mirum sit, non defuisse hoc tempore Hæreticos, „ qui eam negarent; hæc sententia est plane hæreti„ ca “; ab hac tamen censura abstinemus, quum nolimus Ecclesiæ judicium antevertere, neque Patrem Lamy reprehendimus, quod in secunda parte Tractatus historici *de veteri Judæorum Paschate* probandum sibi sumpserit, quæstionem hanc fidei caput non esse, & imprudentes illos Theologos sectetur, qui fidei definitiones ad arbitrium cudunt, & catholicis Scriptoribus, quibus Ecclesia hactenus pepercit, hæreseos notam inurunt. Quid vero? Eidemne Lamy dabimus, quod minus religiose ille scribit, quæstionem hanc, cum in earum numero collocanda non sit, quæ ad fidem, moresque spectant, iis accensendam esse, in quibus integrum cuique est a communi Patrum sensu recedere? Stamus imo ex adverso, & contendimus esse illam, si non hæreticam, falsissimam tamen, nec temeritate vacare; si enim temeraria adsertio (ut eam definit Melchior Cano) ea est, qua quidpiam effertur confidenti audacia, & jactatione superba, etsi non contra Fidem, contra Ecclesiasticæ tamen modestiæ regulam, an non habet Lamy, Tournemini, aliorumque opinio superbam Ecclesiasticæ regulæ contemptionem, quam a Hieronymo Vecchietto olim inductam summi Fidei Judices confixerunt, quod videretur illa *contra sacrarum litterarum Fidem, contra Ecclesiæ universæ authoritatem, contra Sanctorum Patrum doctrinam adserta?* Singula Romanæ hujus censuræ capita totidem propositionibus confirmanda suscipimus.

PROPOSITIO I.

Patris Lamy, aliorumque opinatio a sacrarum litterarum fide videtur aliena.

TRium Evangelistarum Matthæi, Marci, & Lucæ idem iisdem ferme verbis narrantium testimonia exscribenda sunt, ut propositionis nostræ veritas perspecta fiat: *Prima die azymorum*, ait Matthæus cap. 26. *accesserunt Discipuli ad Jesum dicentes: ubi vis paremus tibi comedere Pascha? At Jesus dixit: ite in Civitatem ad quemdam, & dicite ei, Magister dicit, tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum Discipulis meis; & fecerunt Discipuli, sicut constituit illis Jesus: & paraverunt Pascha. Vespere autem facto discumbebat cum duodecim Discipulis suis, & edentibus illis dixit* &c. Gemina habet Marcus cap. 14. scribens: *Et primo die azymorum quando Pascha immolabant, dicunt ei Discipuli, quo vis eamus, & paremus tibi, ut manduces Pascha? Et mittit duos ex Discipulis .... & paraverunt. Vespere autem facto venit cum duodecim, & discumbentibus* &c. Non absimiliter rem gestam cap. 22. describit Lucas: *Venit dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha, & misit Petrum, & Joannem dicens, euntes parate nobis Pascha, ut manducemus . . . . paraverunt Pascha; & quum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo, & ait illis, desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar.* Quis hæc legens non sibi videre videtur Christum statuta die, atque hora cum Discipulis legali mensæ accumbentem, atque agnum Paschalem ex legis præscripto edentem? Pressius tamen rem urgere volumus, atque ex Evangelicis verbis hanc (de qua agimus) veritatem ratiocinando conficere.

Christum die legitima de manducando typico Paschate serio cogitasse, ejusque parandi provinciam duobus Discipulis demandasse extra litem est; clariora enim sunt Evangelistarum verba, quam ut ulla tergiversatione eludi possint; vere ergo comedit legale Pascha, quod comedere proposuerat, quodque Apostoli ab eo jussi paraverant; alioquin Discipulis suis illusisse dicendus erit, quibus feriam celebrandi ex veteri instituto Paschatis voluntatem significavit, quosque ad paranda omnia consulto miserit, si, quod animo proposuerat, quod se velle declaraverat, quod parari jusserat, non implevit; quis autem ne fingere quidem possit citra impietatem, Christum quidpiam per simulationem egisse, & Discipulos, & Patrem familias, apud quem Pascha parari jusserat, fefellisse? Rursum, quis negare, aut in dubium vocare possit, diem, qua Apostoli de parando Paschate solliciti Dominum interrogarunt de loco, in quo vellet illud sibi, suisque parari, diem fuisse Mosaicæ legis sanctione immolando, & edendo Paschati addictam, quum Marcus, & Lucas scribant, *prima die azymorum, quando Pascha immolabant, in qua necesse erat occidi Pascha*, dixisse Jesu Discipulos: *ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* Si ergo ea die Christus legale Pascha non edit, peccavit in legem, quam tamen ipse,

etsi

etsi legis Dominus, non venerat *solvere*, *sed adimplere*, imo Discipulis suis ejus violandæ author fuit; non enim aliam ea die cœnam Apostoli celebrarunt præter illam, quam una cum Magistro suo egisse leguntur in Evangelio; quare si illa legalis cœna non fuit, legem transgressus est Christus, secumque Apostolos in transgressionem induxit.

Fac etiam, Christum a Mosaici Paschatis celebratione die illo legitimo abstinuisse, num Principes Sacerdotum, & Scribæ, qui omnem perdendi Jesu occasionem anxie quæritabant, a Juda proditore certiores facti de violato recenter ab eo præcipuo hoc legis capite omisissent inter cætera criminationis capita, quæ illi per summam calumniam, ut ejus necem urgerent, coram Pilato, & Herode affinxerunt, recentissimam tanti præcepti transgressionem objicere? Commentitia ergo & hæc de prætermisso a Christo supremo Paschate opinio. Postremo: *vespere facto*, *facta hora* Christum cum duodecim non discubuisse solum, sed una cum eis cœnasse, atque edisse scribunt Evangelistæ, Matthæus quidem narrans, hoc proditorem indicio a Christo cæteris Discipulis designatum: *Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet*; Marcus vero: *Unus ex vobis tradet me, qui manducat mecum*: quid porro est: *Qui intingit mecum manum* &c. nisi qui & disco eodem, unde ego sumo, cibos ad edendum petit? Quid est: *Qui manducat mecum* &c. nisi qui cum me simul edente manducat? Suprema itaque nocte cœnavit cum Discipulis Jesus; quum ergo integra Evangelicæ narrationis series non alios, de quibus cum Apostolis ederit Christus, cibos exhibeat, quam qui fuerant a Petro, & Joanne jubente Christo parati, quum hi non alios cibos instruxerint, quam quos prima azymorum die apponi, comedique jubebat lex, nisi velimus temerariam vim sacris litteris inferre, negare non possumus, Christum Eucharistiæ institutioni Judaici Paschatis celebrationem præmisisse.

Audiendus nunc Tourneminus hæc in memorata ad Patrem Honoratum Epistola habens: „ Evangelistarum „ nullus diserte scribit, a Christo propediem morituro „ celebratum legale Pascha “. Lepide vero. Aliquemne proferet Tourneminus, qui prætermissam ab eo hujus Paschatis celebrationem affirmet? Quid si contenderet aliquis, Christum nullo mortalis vitæ suæ anno Judaicum Pascha peregisse, quia Evangelistarum nullus conceptis verbis id tradit? Nonne solide reponeret Tourneminus, nefas esse ex Evangelistarum silentio falsam hanc consecutionem inferre? Etsi enim Evangelistæ non omnia, quæ Christi sunt, articulatim retulerint, ex iis tamen, quæ litteris mandarunt, alia plura legitime, & necessario ducuntur; quare si nemo absque sacrilegio adfirmarit, neglectum fuisse a Christo apud Judæos agente legalis Paschatis ritum, quia ipse non ad solvendam, sed ad implendam legem se venisse testatur, quia autem legalia religiose servasse, persæpe legitur, quia numquam a Pharisæis, & Scribis etsi professis ejus hostibus id ei positum fuit in crimine, quomodo & sibi persuadere potuit, & aliis voluit Tourneminus, Christum jamjam agendum in crucem a novissimi Paschatis celebratione abstinuisse, quia nullus Evangelistarum id expresse memorat? An non Christiano, cordatoque homini satis superque esse debuerat, ea a tribus Evangelistis distincte notari, quæ inter probandum expendimus, ex quibus necessario consequitur, Christum etiam suprema vitæ suæ nocte, potissimo huic legis mandato obtemperasse?

Pergit Tourneminus: Christus Paschalem agnum edere non potuit, nisi vespere quartæ decimæ diei Nisan, feria scilicet sexta ad vesperam, qua die, & hora a cæteris edebatur; atqui ea feriæ sextæ hora spiritum jam in cruce tradiderat; agnum ergo Paschalem edere non potuit: quidquid de hoc Evangelistæ scripserunt, si legitime intelligatur, ac explicetur, fidem facit, non celebrasse illum legalem cœnam: habet itaque in Evangelio fundamentum opinio mea. Ruinosum est tamen hoc fundamentum, quia principii loco ponit Tourneminus, quod in quæstione est, & veluti certum sumit, quod non ambiguum solum, sed plane falsum est, quinta scilicet feria illa, quæ Christi necem præcessit, & cujus vespere a Christo cœnatum est, incœpisse lunam, seu diem mensis Nisan quartamdecimam, nec nisi sequenti feria sexta post Christi obitum desiisse; in lib. enim de ratione temporum cap. 45. scribit Venerabilis Beda: „ Quod Dominus quintadecima luna feria sexta „ crucem ascenderit, & una seu prima sabbatorum, „ idest die Dominica resurrexerit a mortuis, nulli licet du„ bitare Catholico, ne legi, qua agnum Paschalem de„ cimaquarta die primi mensis ad vesperam immolari „ præcepit, pariter & Evangelio, quod Dominum ea„ dem vespera tentum a Judæis, & mane sexta feria „ crucifixum, & sepultum prima sabbati resurrexisse per„ hibet, videatur incredulus “. Si ergo Catholicorum nemini dubitare licet, luna quintadecima mensis primi eo anno in feriam sextam incidente Christum in crucem fuisse sublatum, nonne fallitur Tourneminus Christi obitum luna quartadecima, quæ eo anno cum feria sexta conjuncta fuerit, desinente consignans? Si vero in lunæ quintædecimæ exitu Christus certo mortuus est, præcedenti ergo vespere, quo cœnasse cum Apostolis legitur, vere Paschalem agnum ab Apostolis paratum edit, qui & veteri instituto luna quartadecima ad exitum vergente, & ad quintamdecimam accedente immolandus, atque edendus erat.

Cæterum ne quidquam adversus Bedam causetur Tourneminus, Evangelistarum testificationem iterum advocamus. *Primo die azymorum*, ait Marcus, *quando Pascha immolabant*, vel ut habet Syriaca versio, *quando sacrificant Judæi Pascha*, vel ut legit Persica, *quo Judæi Pascha mactant*: *venit dies azymorum*, inquit Lucas, *in qua necesse erat occidi Pascha*: prima itaque azymorum die Discipulos Christum interrogasse, ubi Pascha sibi parare vellet, eodemque die cœnatum a Christo cum Discipulis in diversorio, in quo Pascha paraverant, exploratum est: azymorum autem solemnitatem, seu primum azymorum diem cum luna mensis Nisan quintadecima concurrisse Levitici 23. manifeste docemur: *Mense primo quartadecima die mensis ad vesperam Pascha Domini est*, *& quintadecima die mensis hujus solemnitas azymorum Domini est*. Quem porro latet, Judaicas solemnitates a vespera ad vesperam duci, seu, ut in laudato Levitici loco habet Hebraica & Samaritana lectio, *inter duas vesperas*, & Chaldaica *inter duos soles* celebrari? Quare azymorum solemnitas, seu prima azymorum dies a die decimaquinta, non quartadecima, & a luna quartadecima non incipiente, sed exeunte ducebat initium. Si ergo primo azymorum die instante Discipuli Pascha pararunt, si eo post solis occasum jam incipiente cum Christo cœnarunt, jam quartadecima luna, seu dies declinabat, in cujus clausula immolandum erat, atque edendum Pascha, jam quintadecima illucescebat, a cujus initio azymorum solemnitas, seu prima dies capiebat exordium. Hæc vero pressa demonstratio adversus Tourneminum exurgit: Christo a Discipulis paratum est Pascha prima azymorum die, eademque die cum Discipulis ab eo cœnatum: ita tres Evangelistæ: prima azymorum dies non quartadecima mensis Nisan, sed quintadecima est: ita Levitici 23.; errat ergo, qui Christum ante quartædecimæ diei terminum, & quintædecimæ initium morte sublatum esse scriptitat.

At si Christus Pascha peregit, prima azymorum die id implevit: quomodo autem ea die legale hoc perficere potuit, quod ante primam azymorum diem Levitici lege implendum fuerat? Hac tamen difficultate non permovebitur, qui animadvertet, quartamdecimam diem, cujus secundis vesperis celebrandum erat Pascha, simul fuisse primæ azymorum diei post solis occasum illucescentis initium, ideoque vocari primam azymorum diem, nempe ineuntem, quia quo tempore Judæi typicum agnum edebant, excluso prorsus fermentato, azymis panibus vesci incipiebant, quorum usus ad septem solidos dies, a vespera scilicet diei quartæ decimæ mensis primi *usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vesperam* protrahebatur, ut legere est Exodi 18.; si quis autem a vespera diei vigesimæ primæ Mensis Nisan ad quartædecimæ ejusdem mensis vesperam calculos ineat, septem inveniet integras dies, quibus apud Judæos vetitus erat fermentati usus, deprehenderque evidentissime, azymorum solemnitatem septiduo apud Judæos celebrem a quartædecimæ diei vespera initium habuisse, ita ut vespera eadem & quartædecimæ diei, qua agnus edebatur, clausula fuerit, simulque quintædecimæ initium, quæ erat prima dies, & solemnitas azymorum incipiens. Intrante itaque prima die azymorum discipuli de loco parandi Paschatis Dominum interrogarunt, & in designato cœnaculo epulum instruxerunt, *factaque hora*, facto scilicet vespere, quo dies quartadecima claudebatur, & quintædecimæ fiebat initium, Pascha celebrarunt.

Regerit Tourneminus: quorsum nonnulli Christum suprema vitæ suæ nocte vetus Pascha edisse contendunt, quod Christus ipse a se non edendum aperte testatus est? Ita enim eum discipulos alloquentem Lucas inducit: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum; dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei*, quibus verbis duo Paschata denotavit, alterum, quod edere concupiverat, alterum, quod comesturus non erat, & cujus figura in regno Dei complenda erat: primum, si Clementem Alexandrinum, Tertullianum, Chrysostomum, aliosque plures audimus, non aliud ab Euchatistia fuit, interprete Hippolyto Martyre in tract. de Paschate. Verum

rum quum integra narrationis series, quam ex Evangelistis jam dedimus, dubitare non sinat, quin Discipuli legitima die Mosaicum Pascha pararint, quin *hora facta* ad illud edendum cum Christo accubuerint, ea Christi verba: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum*, ad quod Pascha referre sapiens, & prudens potest, nisi ad illud, ad quod ab Apostolis paratum celebrandum una cum Discipulis Christus tunc recumbebat? Nonne τὸ *hoc Pascha* manifeste illud designat, de quo solo in antecedentibus fuit sermo, de quo scilicet parando Apostoli solliciti fuerant, quod in commonstrata sibi domo instruxerant, & cujus edendi jam hora advenerat? Recte ne τὸ *Pascha* ad Eucharistiam traxeris, de qua ne verbum quidem hactenus Lucas habuerat? Quum Grammaticis omnibus ratum sit, pronomen *hoc* rem præsentem demonstrare, quomodo verbis iis *hoc Pascha* indicare Christus Apostolis potuit Eucharistiam, quam nondum eis manifestaverat? Pronomen ergo *hoc* Eucharistiam nondum institutam denotare non potuit, agnum vero legalem præsentissimum demonstrabat, quem vere cum Apostolis Christus tunc comedebat.

Quis autem ferat Tournemini fidentiam ea Christi verba: *Dico autem vobis, quia ex hoc non manducabo illud*, ita interpretantis: Dico autem vobis, quia ex hoc non manducabo aliud Pascha, idest post institutam Eucharistiam Pascha legale non comedam? Hæc vero Scripturæ verba ad alienos sensus marte suo torquere licet? Cum pronomen *illud* ad idem omnino spectet, quod Christus *hoc Pascha* mox appellarat, nonne legitimus verborum Christi sensus menti statim occurrit, præsens hoc Pascha, quod vobiscum edere desideraveram, quodque nunc simul peragimus, non amplius manducabo, cum pronomina *hoc*, & *illud* ad idem omnino Pascha, de quo Christo tunc erat sermo, spectare, tam perspicue ex verbis ejus appareat, ut apertam eis vim inferat, quisquis alium iis sensum affingit? Quid etiam eo falsius, quod idem addit, hujus Paschatis nomine memoratos Patres solam Eucharisticam cœnam intellexisse, quum iidem ii Patres, ac Interpretes celebrasse Christum supremum Pascha disette scribant, & laudata Christi verba de Mosaico Paschate interpretentur? Referunt ea quidem, & recte, etiam ad Eucharisticam cœnam, quia Christus eadem nocte cœnam utramque peregit, &, ut ait eleganter Sanctus Leo Magnus, *antiquam observantiam novo exclusit Sacramento, vetus testamentum consummavit, & novum Pascha condidit*, magno idcirco celebrandi ultimi Paschatis, quod in multo sanctius, & salubrius commutare decreverat, ardebat desiderio, quoniam, ut scribit Theophylactus in Lucam, *legali* cœna peracta, magna mysteria Discipulis traditurus *erat*. Quam denique inscite Hippolyti Martyris interpretationes protegat Tourneminus, propositione tertia patebit.

Postremo urgenti illi, obesse positioni nostræ Evangelistarum narrationem, qui tradunt celebratam a Christo, & Apostolis discumbentibus cœnam, quæ si legalis fuisset, celebranda erat a stantibus, sicut Exodi 12. mandatum legitur, reponimus cum Buxtorphio, & Grotio apud Matthæum Polum in sua Criticorum Sacrorum Synopsi, primo sentire multos, stationem in agno edendo non in perpetuum fuisse præceptam, sed pro eo instantis exitus de Ægypto tempore: ita Cajetanus, Baronius, Tremellius, & Beza, omnesque Hebræi tum antiqui, tum recentiores: secundo quum in celebratione Paschatis duplex Judæis usitata esset cœna, *Sacramentalis*, in qua agnum edebant, & *vulgaris*, in qua aliis cibis vescebantur, Christum primo stantem comedisse agnum, deinde ad vulgarem cœnam accubuisse, & in hoc suo accubitu Eucharistiam instituisse, & ministrasse, sicut etiam Chrysostomus interpretatur.

PROPOSITIO II.

Eadem opinio universæ Ecclesiæ authoritati contraria est.

Quamquam plurima in promptu sint momenta, quibus evincitur, hanc quam exagitamus opinionem ab universæ Ecclesiæ consensu alienam esse, ideoque redundare temeritate; paucula tamen seligimus cæteris validiora, magisque perspicua. Primum ex Quartadecimanorum errore petitur, qui vergente ad exitum secundo sæculo pugnacissime sentiebant, dominicum Pascha luna quartadecima, in quamcumque hebdomadæ diem incidisset, Judaico more celebrandum esse, unicum opinionis suæ fundamentum in hoc collocantes, quia Christus, & Apostoli luna quartadecima Pascha peregerant, & Polycarpus Smyrnæorum Episcopus Joannis Apostoli auditor, aliique plures Apostolorum ævo propiores idem in more habuerant: Asianis ergo persuasum erat, Christum morti proximum legale Pascha perfecisse, cum exemplo Christi, Apostolorum, & Apostolicorum hominum consuetudini suæ auctoritatem, firmitatemque prætexerent. Quid adversus eos Romani Pontifices, sancti præsertim Anicetus, Pius, & Victor, reliquæ Orientis, & Occidentis Ecclesiæ, Magni denique Nicæni Concilii Patres, a quibus hæc controversia certo judicio diremta est? Num, quod intemperantes quidam Scriptores ab Apostolorum ætate remotissimi incredibili licentia ausi sunt, reposuit aliquis, falsum, aut saltem incertum esse, Christum cum Apostolis legitimum Pascha celebrasse? Quam fuisset id ad refellendos Quartadecimanos, eorumque consuetudinem profligandam expeditum, & efficax? Nemo tamen id negasse, aut in dubium vocasse legitur: eccur vero? Quia omnes in ea persuasione erant, legale Pascha vere a Christo morti proximo ex veteri instituto celebratum fuisse; quare cum nihil sit antiquissima hac Latinæ, Græcæque Ecclesiæ consensione magis testatum, nonnisi temere pauculi, recentissimique Scriptores ab ea recedere sibi fas esse duxerunt.

Alterum constantis hujus, perpetuique consensus, & publicæ Ecclesiæ professionis argumentum ducitur ex Tridentino Concilio, ex ejusdem Concilii catechismo, & ex publicis precibus, quibus in Corporis [Chrub] solemniis, quid de capite hoc crediderit hactenus, atque credat, testatum facit Ecclesia; Tridentinum namque Concilium sess. 22. (quæ de Missæ sacrificio est, cap. 1. hæc habet: *Christus celebrato veteri Paschate, quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum Israel immolat, novum instituit Pascha, seipsum ab Ecclesia per Sacerdotes sub signis visibilibus immolandum* &. Gemina habet Catechismus ejusdem Concilii appendix, & explicatio part. 2. cap. 4. num. 2. *Celebrata*, ajens, *cum Discipulis agni Paschalis cœna &c.* Quid iis demum insignius, quæ in laudatæ solemnitatis hymnis canit Ecclesia? *In supremæ nocte cœnæ recumbens cum fratribus observata lege plene cibis in legalibus, cibum turbæ duodenæ se dat suis manibus .... Noctis recolitur cœna novissima, qua Christus creditur agnum, & Azyma dedisse fratribus juxta legitima priscis indulta Patribus: Post agnum typicum expletis epulis, Corpus Dominicum datum Discipulis &c.* Cum ergo, quæ semper fuerit, sitque adhuc universæ Ecclesiæ persuasio, publica hæc, omniumque maxime authentica monumenta satis, superque declarent, an non cum Ecclesiæ authoritate aperte pugnat adversariorum opinio? Nequit idcirco a temeritatis labe purgari.

Nihil non agunt Lamy, & Tourneminus, ut se turpi hac nota liberent, nostrorumque momentorum firmitatem infringant; quoniam vero eos maxime urit laudatum Tridentini testimonium, ambo in illud elevandum, aut eludendum præsertim incumbunt. P. Lamy tum in tract. de Paschate, tum in responso ad epistolam Tillemontii reponit: „Nemo est, qui ambigat, „canones tantum Tridentini Concilii, quibus hæreses „anathemate percelluntur, fidem nostram necessario po„stulare: porro locus hic in canonibus non continetur ..... Quamquam etiam confiterer, Doctores, „qui huic Concilio interfuerunt, ab opinione mea dis„sensisse, quod nullo negotio credo, quid tandem il„luc rei esset? Cum loquerentur illi de re, in qua „non erat illis propositum veritatem scrutari, pro cer„to id posuerant, quod nemini controversum erat, „quodque passim apud omnes obtinuerat: non est au„tem cur illos redarguamus, sed etiam id sequitur, „cum res hæc minime fuerit ab eis examinata, atque „obiter tantum memorata, nihil inde colligi posse, „nisi communem temporum illorum opinionem tulisse, „quod Christus post celebratum legitimum Pascha Eu„charistiam instituerit“. Hæc Lamy, qui a clarissimo Bossueto commonefactus responsum hoc suum paulo petulantius, & religioso homine indignum emolliens, & quadantenus corrigens, in parergo Tract. de Paschate inter errata addidit, quæ sequuntur: „Mihi vi„sa fuerat opinio optime constituta, qua scripseram, „solos Tridentini canones ejusdem decisiones contine„re; at iis, quæ mihi ante oculos objicere placuit „Jacobo Benigno Bossuet, persuasum, ut fateor, si„cut canones damnant, quæ credenda non sunt, ita ca„pita præcedentia docere, quæ sunt credenda“.

Quid vero, si P. Lamy prioris responsi sui petulantiam visus est temperasse? Cum in sua opinione tamen persisterit, nec in communem Ecclesiæ sententiam descenderit, manifestæ, neque excusandæ temeritatis sua illum confessione revincimus. Si acerbiori Suaresii sensu utentes P. Lamy, aliorumque opinionem plane hæreticam pronuntiaremus, non esset, cur de nobis ille conquereretur; cum enim scribat ipse, persuasum sibi a Bossueto, capita Tridentini Concilii canonibus præmissa docere, quæ ab omnibus credenda sunt, si hoc uni-

universim, & absolute sit verum, quis aperte hæreticam opinionem ejus esse non videat, quippe quæ directe pugnat cum iis, quæ laudato capite Tridentina Synodus credenda proposuit? Cæterum cum nobis generatim, & absolute non prohibetur, spectare scilicet ad fidem, & credenda esse omnia, quæ capitibus Canonum editioni præfixis Tridentinum declarat, solius temeritatis Lamianam positionem arguimus, hocque vel solo nomine a Catholico viro non posse innoxie propugnari contendimus. Doctores, & Patres Tridentinæ Synodi ab opinione sua dissentire confessus, addit: Quid tandem isthuc rei esset? Quid rei est? Insignis temeritatis est crimen in opinione persistere, cui oppositam sensisse nostri Patres omnes in Concilio Œcumenico congregatos. Das communem ejus temporis opinionem tulisse, nonnisi post legalis Paschatis celebrationem institutam a Christo Eucharistiam, nec tamen quidquam tibi negotii facessit communis, & notissima sententia, quam sponte concedis fuisse tunc temporis receptissimam? Nihil ergo te Ecclesiæ universæ consensus movet, nihil defers tot Episcoporum, Doctorumque auctoritati, qui in laudato capite numquam certe id voluit ratum, exploratumque constituissent, nisi veritas hæc a primis Ecclesiæ sæculis ad ea usque tempora pervulgata, & translatitia fuisset traditione deducta? Quæ porro temeritas erit, si hæc non est?

Neque hanc labem abstergere potest Lamy ajens: Tridentinos Patres eo loci de re sermonem habere, cujus veritatem penitius scrutandam sibi non sumpserant, quamque diligenti examini non subjecerant, sed obiter tantum attigerant; illud enim extra litem est, quod Lamy, aliique concedunt, Tridentinos Patres in eo capite de explicanda, atque illustranda Eucharistiæ institutione sollicitos certæ, & ab omni controversia remotæ rei loco constituisse, Christum nonnisi post Judaici Paschatis esum novum condidisse Pascha ab Ecclesia per Sacerdotes sub signis visibilibus immolandum in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem, opus idcirco non fuisse, ut rem omnibus testatissimam, nec a quoquam eo tempore in dubitationem adductam accuratiori indagatione disquirerent; si ergo id erat Tridentinis Patribus persuasum, si ea tum sententia ubique obtinebat, si Ecclesiæ consensus non alio locupletiori teste probari potest, quam Œcumenico Concilio, innoxie ne dissidere adversarii possunt ab hoc Ecclesiæ consensu, & singulare placitum adoptare, quod Tridentinorum Patrum sensui aperte repugnare ipsi probe intelligunt? Soli ne sapient adversarii, quotquot vero ad habendum Tridenti Concilium ex universo Occidente confluxerunt Episcopi, atque Doctores, pietate, litteris, & Ecclesiasticarum rerum peritia spectatissimi, errasse dicendi erunt, falsamque opinionem retinuisse, atque vulgasse! Si hoc temeritate vacat, non video, in quem temeritatis culpa conferri jam possit.

Meliorane vero Tourneminus? „ Angelorum natura, ait ille, corporis expers cum hoc aspectabili mundo facta & nihilo legitur in decretis quarti Concilii Lateranensis tam perspicue saltem, quam sententia „ meæ opposita in Tridentino Concilio; sancti tamen „ Thomas, & Bonaventura, licet paulo post ejusdem „ Concilii celebrationem scripserint, diserte tradunt, „ neutrum caput ad fidem pertinere, quia, ut animadvertit Suarezius, Concilium non ex instituto ad definiendum, sed obiter, & quasi aliud agens id dixit; „ & Vasquezius adnotat, Concilium his opinionibus „ certitudinem non contulisse, sed majorem tantum probabilitatis gradum, cum Ecclesia eam controvetsiam „ definire tunc nollet: idem de opinione a me propugnata &c. “ Totus tamen hic Tournemini saltus est extra stadium: sicut Lateranensis quatra Synodus ceu fidei articulum non definivit, Angelos suapte natura incorporeos, atque una cum hoc visibili mundo a Deo fuisse conditos; ita ultro concedimus, Tridentinum inter fidei capita non retulisse, novissimum Pascha fuisse celebratum a Christo: quid porro? Sicut Angelos cum aspectabili hoc mundo cœpisse, & corporis omnino expertes esse, licet fidei dogma non sit, post tamen eam Lateranensis Concilii declarationem eo authoritatis, majorisque authoritatis, utraque hæc sententia deducta est, ut sola ei opponatur inconsiderata temeritas, quemadmodum cum Melchiore Cano censent plurimi, gravissimique Theologi, ita etsi divina fide ratum non sit, peregisse Christum ultimum legale Pascha; post luculentum tamen Tridentini testimonium, quo sensus universæ Ecclesiæ declaratur, abesse a temeritate non possunt, qui oppositum constanter sentiunt.

Æque futilia sunt, quæ adversus Catechismi Romani, hymnorumque, qui in Corporis Christi solemnis Ecclesiæ in usu sunt, authoritatem regerunt adversatii, plura scilicet Catechismum habere, quæ sapientibus merito non probantur, quod sint illa vel ex Aristotelicæ Philosophiæ principiis, vel ex Scholæ suæ opinionibus a Catechismi authoribus in eum derivata, laudatos hymnos Divi Thomæ Aquinatis, ideoque privati Doctoris opinionem suam a priscis Scholasticis haustam exprimentis foetum esse. Esto enim aliud sentire liceat, quam quod ex Scholæ præjudicio Catechismi editoribus quandoque visum est, temere tamen ea quis rejicit, quæ cum Tridentini doctrina apprime conveniunt, imo ipsam Concilii doctrinam exhibent, inter quæ certissime locum habet sententia, quam tuemur. Cum etiam eos D. Thomæ hymnos in sacris precum officiis usurpet Ecclesia, ejus quoque sententiam hymnis iis probasse censenda est. Ii certe non sumus, qui certitudinem, & veritatem omnibus velimus adserere, quæ in Romano Breviario lectitantur: hoc tamen caput merito excipiendum esse contendimus; non enim mera facti historici quæstio est, ad quod rerum genus definiendum nec majestatem suam demittit Ecclesia, nec judicium interponit, sed nonnihil dogmatis admixtum habet, quippe quod e sacris litteris haud obscure colligitur, in quod Patrum traditio conspirat, quodque ad vindicandam Latinæ Ecclesiæ de azymorum usu in Eucharistiæ celebratione disciplinam mirifice confert; quare etsi nonnulla ad res pure historicas adtinentia minus certa, minus etiam vera in publicas Ecclesiæ preces irrepsisse, non abnuamus, negamus tamen, idem de propositione hac nostra censeri absque piaculo posse, cum unanimem, & perpetuam Ecclesiæ sententiam præferat, quemadmodum ex dictis patet.

PROPOSITIO III.

Eadem opinio cum sanctorum Patrum doctrina aperte pugnat.

PAtres in duas classes tribuimus juxta accuratam temporum seriem, atque a Græcis exorsi primum appellamus Origenem hom. 9. in Levit. & hom. 35. in Matth. diserte scribentem: *Apostolos secundum Mosaicæ legis præceptum Pascha cum Domino proxime morituro manducasse*. Secundus adest Eusebius Cæsariensis, cujus insigne fragmentum e Chronico petitum in fine Chronici Paschalis exhibet Ducangius in hæc verba: *Cum una cum Discipulis umbratile Pascha comedisset Dominus noster, inducto alio authentico Paschate feria quinta hebdomadis, in qua erat luna quartadecima &c.* Idem non uno suorum operum loco tradit Chrysostomus hom. præsertim 81. in Matth., in qua quæstionem, *cur Christus Pascha servare voluerit*, dirimens ait: *Ut omnibus semper usque ad ultimum Passionis diem ostenderet, se legi non adversari*; hom. quoque 82. & 83. in eundem difficultatem expediens, quæ ex iis Evangelistæ verbis enascitur: *Vespere autem facto discumbebat cum duodecim &c.* hæc habet: *Quomodo si Pascha comedebant, adversus legem recumbentes manducabant? Sed dicere possumus, quia postquam comederunt Pascha, ad cœnandum recubuerunt*. Epiphanius Chrysostomo coævus in lib. adversus hæreses hæresi 30. Ebionitas carnium usum damnantes argumento e Christi Domini exemplo ducto refellit, quia scilicet Dominus Judaicum *Pascha comedit, quod constabat agno, & panibus sine fermento subactis*. Cyrillus Alexandrinus Epiphanio suppar in epist. ad Patres Carthaginensis Concilii scribit: *Dominus noster Jesus Christus una die conjunxit agnum Judæorum, & verum manna, quando benedixit panem, & vinum dicens: hoc est corpus meum, & sanguis meus*. Missis denique aliis pluribus, qui e Græcis laudari possent, Proterius in Alexandrina sede Cyrilli successor a Leone I. Imperatore de ratione celebrandi Paschatis interrogatus in hæc verba respondit: *Dominum Jesum quinta feria, quintadecima luna mensis primi in cœnaculo cum Discipulis Pascha manducantem paullo post a Juda traditum, & sequenti die, luna quintadecima crucifixum &c.*

Inter Latinos agmen ducit Tertullianus lib. 4. adversus Marcionem cap. 42. scelestissimum illum Mosaicæ legis adversarium cum aliis argumentis, tum hoc potissimum retundens, *quod Dominus ipse Pascha a Mose promulgatum servavit*, eaque recitans, quæ Lucæ 22. Christus dixisse legitur: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum &c.* ironice sic exclamat: *O legis destructorem, qui concupierat etiam Pascha servare?* Idem sentiunt Ambrosius in epist. ad Episcopos Æmiliæ, Augustinus epist. 36. Hieronymus lib. 4. in Matth. cap. 10. Quorsum vero alios singillatim recenseamus, & compellemus ex nomine, cum ipse Lamy præfat. in tractatum de Paschate fateatur ingenue, sententiam nostram totius antiquitatis suffragio fultam esse, suam vero omni prorsus præsidio destitutam? „ Quia opinio, „ ait ille, quam tueri aggredior, in universum deserta „ erat, congredi cogor cum Theologis, Scripturæ in-

„ ter-

„ terpretibus, Historicis Ecclesiasticis, Chronologis, & „ generatim cum iis omnibus, qui sive inter Catholi- „ cos, sive Heterodoxos eruditione præstiterunt. Cun- „ cti adversarii mei sunt, quos partim adorior, partim „ refello, ut de me dici possit, quod de Ismaele san- „ ctæ litteræ tradunt, *manus ejus contra omnes*, & „ *manus omnium contra eum*". Hæccine Christianam modestiam sapiunt? Hæccine digna viro religioso gloriatio? Conqueri jam ergo ille non poterit, opinionem suam communiter temeritate notari, quam fatetur ipse a sanctorum Patrum, ac Interpretum doctrina abhorrere.

Ab unanimi porro Patrum, Sapientumque sententia gravibusne, solidisque momentis abstractus est Lamy? Licere sibi, ait, a Patrum traditione recedere, quod nemo illorum causam hanc accurate discusserit, penitusque expenderit, integrum icciroo sibi jus esse, ab eorum sententia appellandi, atque petendi, ut causa iterum cognoscatur. Origenes hac de re scripsit obiter, Hieronymus de hoc capite non disputavit, sed verbo, ut ita dicam, uno cursim transgressus est, Ambrosius id pro certo posuit nullis adhibitis probationibus, Augustinus eadem ratione se gessit, nec quæstioni huic operam consulto dedit &c. Verum qui fieri potuit, ut non secum animo reputaverit Lamy, suum hoc responsum non in Patres solum contumeliosum esse, sed & Catholicæ Ecclesiæ infestum, & percommodum novatoribus? Si Lamy iis Christi Domini verbis: *Hoc est corpus meum*, realem ejus in Eucharistia præsentiam adversus Calvinianum assereret, hic vero ad solam figuram ea verba torqueret, nonne Lamy ad traditionem provocans longissimum Patrum syllabum instrueret, qui ab Apostolorum ævo ad hoc nostrum testes sunt, Ecclesiam Christi non de figura, sed de veritate ea verba interpretatam esse, quod argumento est, sensum hunc a Christo ipso Apostolis traditum, & continua sibi invicem succedentium sæculorum testificatione ad nos usque traductum? Quid si Calvinianus responsum Lamy arripiens reponeret: *Ecclesiasticos authores id ponere, non probare, de capite hoc obiter, & sine probationibus loqui, eorum, qui inter Ecclesiæ Patres jure censentur, neminem proferri posse, qui de hoc argumento libros ediderit, illudque sibi sumpserit accurate explicandum?* Hæreret aqua Lamy, tumque intelligeret, quam inscite, & imprudenter, ne temere dicam, & arroganter, responsum hoc suum Patrum testimoniis opponat, & vincendam fidei causam Ecclesiæ adversariis exhibeat.

Tourneminus in sua ad P. Honoratum epistola persuadere legentibus volens, dari sibi vitio non posse, si Patrum testimoniis a præconcepta opinione sua non deducitur: „ illud, ait, initio animadverte, nullum „ ex Patribus ante Origenem dixisse, Christum postre- „ mo vitæ suæ anno Pascha celebrasse; non ignoramus „ autem, qua esset Origenes authoritate, ut nullus sit „ admirationi locus, traxisse illum in sententiam suam, „ quotquot illum sequuti sunt, & Scriptorum expli- „ cationes ab eo mutuarunt ..... Satis tamen erit in „ rem meam trium Ecclesiæ Doctorum Origene anti- „ quiorum authoritas, Clementis scilicet Alexandrini, „ S. Apollinaris Hieropolitani Episcopi, & S. Hippo- „ lyti Portuensis Episcopi, & Martyris, quorum testi- „ monia Chronicon Paschale Heraclio imperante con- „ fectum ad nos usque traduxit. Patres hi in tractati- „ bus adversus Hæreticos quartadecimanos rem ea, qua „ decebat, accuratione excutientes Christum extremo „ vitæ suæ anno Paschalem agnum comedere non po- „ tuisse testantur, & probant": Excandescit in hoc responsum Joannes Harduinus ejusdem Societatis Scriptor, illudque acerbissimo stylo divexat. Fervidissimi ingenii hominem non imitabimur, neque censuram, & convicia adoptabimus, quibus Tournemini, aliorumque opinionem lacessit. Solas receptissimæ, sanioris que criticæ regulas tenentes mitiori quidem, efficaciori tamen stylo hoc Tournemini responsum profligabimus.

Quæcumque de Chronici Paschalis authore ferenda sententia sit, certo certius est, falso, & per supinum errorem ab eo laudari Clementis Alexandrini, Apollinaris Hieropolitani, Hippolyti Portuensis, Petri Alexandrini testimonia de prætermissa a Christo novissimi Paschatis celebratione; quis enim exempli gratia non deprehendat, Petro Alexandrino, qui Diocletiano imperante Martyr occubuit, falso adscribi librum, in quo Constantini Magni, Nicæni Concilii, & S. Athanasii post Nicænam Synodum Alexandrini Patriarchæ fit mentio? Quis, ut alia argumenta mittamus, de suppositione non dubitet testimoniorum, atque operum Hippolyti, Clementis Alexandrini, atque Apollinaris, cum Calmetus ipse, oppositæ licet opinionis approbator, in dissertatione de Paschate scribat, necesse fore, ut inter omnes conveniat, loca hæc eorum non esse Scriptorum, quibus adjudicantur? Hæc cum ita sint, an non quascumque prudentiæ, & sanioris criticæ leges posthabuit Tourneminus nolens sententiæ subscribere, quam plurium græcæ latinæque Ecclesiæ Patrum suffragio fretam esse fatetur, oppositam vero arripiens, a qua paucos stare contendit, quorum testimonia, atque opera, si non certissime falsa sunt, vehementer saltem falsitatis, & suppositionis suspicionem eruditis omnibus commovent? Si Cicerone teste gravitatis, & constantiæ sapientis indignum est aut falsum sentire, aut quod non satis explorate perceptum sit, sine ulla dubitatione defendere, sapientes ne Tourneminus, aliique, qui græcorum, latinorumque Patrum testimoniis ipsorum etiam confessione certissimis lubrica, & ambigua præferunt, & solo novitatis amore illud rejiciunt, quod veterum Patrum plerisque constitutum fuisse fatentur, idque sine ulla dubitatione defendunt, quod non satis explorate perceptum est, an alicui priscorum Patrum umquam in mentem venerit? Est certe, cur majorem in Lamy, Tournemino, eorumque asseclis & modestiam, & prudentiam desideremus.

JACOBI BENIGNI
BOSSUET
EPISCOPI MELDENSIS
TRACTATUS
DE DOCTRINA CONCILII TRIDENTINI

Circa dilectionem in Sacramento Pœnitentiæ requisitam.

CUM in Ecclesiasticis & solemnibus collationibus nostris, per annos proxime elapsos sæpe multumque quæsitum sit de dilectione Dei, præsertim ea, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ requiratur: Nos quidem, rogantibus Fratribus & Compresbyteris nostris, polliciti sumus futurum, ut quæ de tanta re per diversos conventus viva voce responsa protulimus, eadem scripto traderemus ad rei memoriam. Itaque otium nacti liberamus fidem nostram, & conscientiam gravi onere relevamus. Sane quæstionem totam, si opus fuerit, ex altissimis traditionis fontibus repetemus: hic autem ne nostra in immensum tractatio excurrat, eo omne studium conferemus, ut Sacro-Sancti Concilii Tridentini expressa decreta, quanta fieri poterit brevitate ac simplicitate sermonis, accurate exponantur. Sic autem procedimus.

Ac primum præmonemus quædam, quæ ad rei intelligentiam necessaria videantur, quæque apud omnes jam in confesso sint: nempe illud, divino de dilectione mandato directe imperari ipsum per se diligendi actum. Sane non defuerunt, qui docerent, imperari tantum, ut diligendi habitum, charitatis infusæ & habitualis opera, per dispositiones ad id requisitas, comparare, sive potius impetrare studeamus. Sed id stare non potest, cum, ut cetera omittamus, sufficiat illud, quod relato illo summo de charitate mandato: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, subdat ipse Dominus: *Hoc fac, & vives:* quo directe & perspicue ipse actus, ipsum diligendi exercitium imperatur. Itaque ab Alexandro VIII. hæc prolata censura est, quam ad verbum referimus, ut nuperrime Romæ est typis edita Innocentii XII. vere optimi ac maximi Pontificis jussu: *Sufficit ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative. Hunc (finem ultimum scilicet) homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitæ moralis.* Qua de re Pontifex sic censuit: *Hæc propositio est hæretica: die Jovis 24. Aug. anno 1690.* Quod autem quidam, loco vocis *Hunc*, alii reposuerunt *Hinc*, eundem sensum, eandem censuram effert, neque de hac re litigare est animus.

In eam hæresim impingunt, qui negant, verbo *Diliges*, respondere specialem dilectionis actum, qui a Deo imperetur. Sane extiterunt qui dicerent, *præceptum amoris Dei & Proximi, non esse speciale, sed generale, cui per aliorum præceptorum adimpletionem satisfit.* Quam propositionem alii aliter exprimunt; nempe sic, ut mandato charitatis imperetur tantum dilectio illa, quam *effectivam* vocant, in executione omnium mandatorum contenta; non autem imperetur dilectio *affectiva*, sive specialis actus & affectus diligendi Dei propter suam excellentissimam dignitatem atque bonitatem. Hæc autem doctrina a sacra Facultate Theologica Parisiensi, erroris, impietatis, & repugnantiæ cum mandato maximo condemnata, nec defendi, nec tolerari potest. Nam dari aliquem specialem dilectionis actum, vel hæc Davidis probant: *Diligam te Domine:* & in Oratione Dominica illud: *Sanctificetur nomen tuum*, quo Dei glorificandi studium continetur: & illud: *Adveniat regnum tuum*, quo Deus non tam regnare nos facit, quam ipse in nobis regnat: denique illud: *Fiat voluntas tua*, quæ est humanæ voluntatis cum divina, ut est inter cælites, mira & perpetua consensio: atque is est ipsissimus dilectionis actus. Neque omittendum illud: *Dimitte nobis ..... sicut dimittimus*, qui est expressissimus fraternæ dilectionis actus, cum Dei dilectione necessario conjunctus. Cum ergo detur specialis dilectionis actus, eum designari voce, *Diliges*, nemo pius diffitetur. Ac revera non potest Deus toto corde diligi, si nullus unquam specialis ac proprius actus dilectionis elicitur, nullaque ejus actus obligatio agnoscitur. Unde hæc propositio: *In rigore loquendo, non videtur, quod homo teneatur unquam per totam vitam suam elicere actum amoris Dei*, a sacra Facultate Lovaniensi, *ut impia, & primam legem Christianæ vitæ evertens*, proscripta est, rite interrogantibus & approbantibus Episcopis: & clare inducit hæresim ab Alexandro VIII. condemnatam, quam memoravimus.

Nec minus necessario damnatæ propositiones istæ. Prima: *Præceptum amoris Dei per se tantum obligat in articulo mortis.* Altera: *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.* Denique: *Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.* Revera enim nulla causa subest, cur per quinquennium is actus supprimatur, potius quam semel editus omnino prætermittatur. E contra si vel semel obligat, obligat centies, obligat millies, obligat nullo termino numeroque: neque anxie disputandum, quo præcise tempore & loco, quod ex variis circumstantiis, inspirationibus ac tentationibus pendet; sed eo enitendum est, ut tanta diligentia curemus tantæ necessitatis actum elici, ut nullum sit in omittendo aut negligendo periculum.

Eo igitur nos adigunt tot damnatæ a celeberrimis Academiis, imo vero a summis Pontificibus, propositiones: nec refert qua decreti formula; cum in eam damnationem & ipsa rei natura, & totius Ecclesiæ consensio nos inducat.

Unde etiam merito reprobatur hæc propositio: *Tunc solum obligat de Deo diligendo mandatum, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possimus:* quasi Deus se velit diligi tantum a peccatoribus, non autem a justis; aut tanti præcepti observantia ad justificationis gratiam impetrandam tantum, non autem ad conservandam, augendamque pertineat: quo neglecto, ipsa incuria, gratiam justificationis amittant.

Hæc igitur erronea & hæretica procul a fidelium mentibus propulsanda fuit. Quantum autem, & quanto sub discrimine oporteat tantum actum frequentare, ipsa Dominica oratio, quæ quotidiana dicitur, satis docet, quippe quæ vero & pleno sensu sine actu dilectionis proferri non possit; cum hæc ipsa vox, *Pater noster*, si recte, & ut a Christo pronunciata est, dicitur, teste Apostolo, inducat *Spiritum non timoris, sed adoptionis & charitatis, in cordibus nostris clamantem, Abba, Pater.*

Sin autem objicitur illud æque impium ac nugatorium de præceptis positivis, non semper iis teneri nos, atque adeo nunquam, vel vix unquam: eo res recidit nobis, ut omnis intercidat fidei & spei exercendæ obligatio, imo Dei metuendi, cogitandi de Deo, ac de salute sua aut fide; ex quo vita Christiana oblivioni Dei, atque inde consecutæ omni injustitiæ ac nequitiæ relinquatur. Quem in gurgitem jam demersi sunt, qui hæc dicunt: *Homo nullo unquam suæ vitæ tempore tenetur elicere actum fidei & charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale secundum se. Satis est actum fidei semel in vita elicere.*

His igitur generatim præmissis de mandato diligendi Dei, jam quæ sint ejus partes ad justificandum impium, maxime in Sacramento Pœnitentiæ, ex decretis Tridentinis explicare aggredimur. Quam disputationem ita partiemur, ut primum agamus de Sacramentorum, quibus justificamur, efficientia; quo loco demonstrabimus ad illa non requiri eam dilectionem, quæ cum Sacramentorum suscipiendorum voto semper justificet. Deinde tractabimus de incipiente dilectione saltem ad justificationis gratiam in Sacramentis impetrandam omnino necessaria. Denique ex certis principiis difficultates resolvemus; atque is erit hujus Tractationis finis.

PARS I.

P A R S I.

AC primum, Sacrosancta Synodus de Sacramentorum, quibus justificamur, effectu sive efficientia, hæc tradidit: *Hanc dispositionem seu præparationem justificatio ipsa consequitur.* Quæ verba sancta Synodus subdit post expositam præcedente capite illam dispositionem seu præparationem, quæ in fide, atque inde profecto *divinæ justitiæ timore, in spe propter Christum, atque in ipso incipientis dilectionis* motu reponatur; *ex quo peccatorum odium ac detestatio* existat, *per eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet: denique in proposito suscipiendi Baptismi, inchoandi novam vitam, & servandi divina mandata.*

Non ergo hæc omnia justificationem includunt; non fides, non spes, non illa dilectio incipiens, non illud ex dilectione odium ac detestatio peccatorum, non illa pœnitentia, aut illud suscipiendi Baptismi propositum ac votum, quamvis cum novæ vitæ proposito, & quadam etiam inchoatione conjunctum: non illa, inquam, omnia, optima licet & sancta, justificationem includunt, sed sunt ejusmodi, ex quibus, teste Sacro-sancto Concilio, *ipsa justificatio consequatur.*

Huc accedunt ex eodem capitulo verba sequentia: *Instrumentalis item causa* (justificationis,) *est ipse Baptismus, qui est Sacramentum fidei.* Quibus verbis constat, ipsum Sacramentum, non acceptæ justitiæ sigillum, ut Hæretici volunt, sed ejus accipiendæ atque adipiscendæ causam & instrumentum esse.

Id autem luculentius ac firmius docet alterum capitulum ex Sessionis VII. procemio repetitum, quod est ejusmodi: *Ad consummationem salutaris de justificatione doctrinæ, consentaneum visum est de sanctissimis Ecclesiæ Sacramentis agere, per quæ omnis justitia vera vel incipit, vel cœpta augetur, vel amissa reparatur.* Ex quo constat, quædam sane Sacramenta ea esse, per quæ justitia jam antea per susceptum Sacramentum accepta tantum augeatur; quæ nos Sacramenta vivorum sive justorum appellamus: sed alia etiam Sacramenta ea esse, per quæ *justitia incipiat, vel amissa reparetur,* sive recuperetur: qualia omnium sunt Baptismi ac Pœnitentiæ Sacramenta; quæ sane peccatoribus dentur, & mortuis, sed per eadem Sacramenta cum fide suscepta revicturis. Quo etiam pertinent ex eadem Sessione septima Canones VI. VII. & VIII. ubi sub anathematis pœna prohibetur, ne quis dixerit, eadem Sacramenta *signa quædam esse ac notas jam acceptæ justitiæ, non vero in iisdem gratiam contineri, dari, & reipsa conferri: idque ex opere operato, quantum est ex parte Dei, si rite suscipiant, nec obicem ponant.*

Quæ dogmata atque decreta, sive ut vocant, principia generalia, ut Sacramento pœnitentiæ applicentur, eadem Sacro-sancta Synodus docet: *Etsi contritionem hanc,* quam describit, *aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur; ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni, sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam.* Quo liquet, non id semper, aut ex natura rei fieri, sed tantum *aliquando contingere,* ut illa contritio *charitate perfecta sit;* unde subdit, quamcunque aliam contritionem, eum esse *motum, quo pœnitens adjutus viam sibi ad justitiam parat, quique ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit.* Cæterum contritionem eam, quæ statim Deo reconciliet, etiam ante susceptum actu Sacramentum, eam esse tantum, *quam aliquando charitate perfectam esse contingat;* atque adeo alios esse casus, eosque vulgatos atque communes, quibus absolutio Sacerdotis hominem adhuc reperiat obligatum lethalibus culpis, neque justificatum supponat, sed faciat.

Huc spectat etiam ejusdem Sessionis Canon IX. *Ne quis dixerit, absolutionem Sacramentalem Sacerdotis non esse actum judicialem, sed nudum ministerium pronunciandi & declarandi remissa esse peccata:* quod non satis pro sancti Concilii intentione fixum haberetur, si omnis absolutio actu suscepta hominem jam justum, jamque Deo gratum ac reconciliatum reperiret, idque ex natura rei, sive ex institutione divina, fieri oportere, pro certo crederetur: sic enim Sacramenta, quibus justificari credimus, opus justificationis ac remissionis peccatorum jam perfectum supponerent, hominemque nullius alterius rei indigentem, quam ut ei jam remissa esse annuntiaretur ac declararetur. Ipsa quoque absolutionis formula, quod absit, mendax esset, si nunquam peccata solveret, sed soluta reperiret; nec ministri Christi vere unquam exercerent concessam sibi ligandi ac solvendi, remittendi ac retinendi potestatem, si nunquam solverent, atque remitterent: sed semper soluta vincula, semper dimissa peccata supponerent. Et quemadmodum ad vere exercendam ligandi ac retinendi potestatem, intelligere debemus non supponi ligatos, & actu judiciali sub nexu retentos, sed effici, ut vere ligati, vere & positive sub nexu retenti habeantur; ita de potestate solvendi ac remittendi credendum est, nec supponi tantum jam soluta & dimissa, sed vere effici, ut actu solvantur, ac remittantur.

Quæ omnia in hunc syllogismum concludi possunt. Qui specialis est Sacramenti effectus, is ante Sacramentum actu susceptum non necessario supponitur, sed per illud efficitur. Atqui in Baptismo & Pœnitentia, specialis Sacramenti effectus est ipsa justificatio, seu remissio peccatorum. Ergo justificatio, seu remissio peccatorum in Baptismo & Pœnitentia actu susceptis non necessario supponitur, sed per illud efficitur. Ergo ulterius, quod *aliquando* id fiat, non est necessarium, sed casuale & accidentarium, nempe *cum contritionem* charitate perfectam esse contingit, ut ex Tridentino diximus.

Hæc ergo dogmata circa Sacramentorum efficaciam sive efficientiam, non nisi læsa fide Tridentina, negari possunt. Quare diligentissime cavit sanctissima & doctissima Synodus, ne quam tanta authoritate ac perspicuitate asseruit virtutem ac vim, eandem, quod absit, evertere videretur. Itaque, cum clare definierit, uti prædiximus, & mox luculentius declarabimus, ad justificationem in Sacramentis requiri, ut ad eam moveamur non solo timore pœnæ, sed etiam dilectione justitiæ; ne tamen putarent, eam dilectionem saltem cum voto Sacramenti statim esse vivificam, sive reconciliatoriam, ac justificantem, eam certis characteribus, a viva & reconciliatoria, sive justificante contritione discrevit; quod hæc quidem sit, ut diximus, *charitate perfecta;* illa autem sit dilectio tantum *incipiens,* nec ad eum deducta finem, ut charitate perfecta sit. Unde etiam fit, ut sit præparatoria, non perficiens, aut justitiam inducens, sed ea, quam ipsa justitia consequatur, ut sit denique non nova vita, quod est opus contritionis charitate perfectæ, sed novæ vitæ propositum, ejusdemque inchoatio quædam.

Quos incipientis dilectionis characteres nunc explicare aggredimur: atque hæc erit secunda pars nostræ disputationis, haud obscurioribus aut inferioribus Sacro-sancti Concilii firmata decretis, & pari utique fide retinenda.

P A R S II.

PLacet igitur primum ex Sessione VI. cap. VI. sequentia recitare: *Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia .... libere moventur in Deum, credentes vera esse, quæ divinitus revelata & promissa sunt; atque illud imprimis, justificari impium per gratiam ejus ..... & dum peccatores se esse intelligentes, a divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur; fidentes, Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt.* Quibus verbis necessariæ dispositiones tres distincte & ordine proponuntur: primum *fides,* eique conjunctus divinæ justitiæ *timor:* deinde *spes* per Christum: tertio ipsa *dilectio,* sed tantum *incipiens.* Quarum dispositionum si quis vel unam detraxerit, tanti Concilii integram perfectamque doctrinam truncasse judicetur.

Quid sit autem illud, quod *Deum tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiant,* facile intelliget, qui illam justitiam, quæ Deus est, per se ac propter se diligendam, ac nobis communicandam per Christum, nosque efficienter justificantem consideraverit, quemadmodum ait Paulus: *Ut sit ipse justus, & justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi.* Diligitur ergo *Deus ut fons justitiæ,* cum diligitur ut justus atque justificans: quam justitiam nos esurire ac sitire oportet, dicente Domino: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam,* atque inde præparari ad justitiam capessendam, cum eam esurire & sitire pœnitentes incipimus: quod est piæ & sanctæ dilectionis initium, justificandis hominibus penitus necessarium: ne scilicet, quod ait idem Apostolus: *Ignorantes justitiam Dei, qua ipse* justus est, atque justificans; *& suam,* id est, operum ac meritorum suorum, *volentes constituere, justitiæ Dei non essent subjecti.* Qua voce jubemur veræ justitiæ subjacere libera voluntate, & in eam consentire; quod sine aliquo incipientis saltem dilectionis voluntario ac libero motu esse non poterat.

Stante ergo illo, fideique ac spei distincte superaddito incipientis dilectionis sensu, quid inde consequatur, sacra Synodus docet his verbis: *Ac propterea* (eo scilicet quod Deum justitiæ fontem diligere incipiant) *moventur adversus peccata per odium aliquod & detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante* baptis-

baptismum agi oportet; ut inde exoriatur peccati odium & detestatio, quod author justitiæ Deus diligi ac placere incipiat: qua in se sita est illa pœnitentia, sine qua prævia neminem justificari posse, aut unquam justificari potuisse, constat.

Summa autem hujus rei est, quod homo peccator, post peccata commissa, hoc est, post tot dicta, facta, & concupita contra legem æternam, in quo, post B. Augustinum, omnes Theologi rationem peccati constituunt, jam incipiat convertere se ad ipsam justitiam, quæ Deus est, hoc est ad legem æternam, quæ est super omnia, ac præsidet rebus humanis; nec tamen ei perfecte conjungi, qui est ipse justificationis affectus; sed tamen ad eam assurgere, eamque rebus omnibus velle anteponera: unde incipit quæri & reduci ille ordo, quem, eodem Augustino teste, *lex æterna observari jubet, perturbari vetat*.

Subdit sancta Synodus: *Denique dum proponunt suscipere Baptismum, inchoare novam vitam, & servare divina mandata*: quod confirmat sancta Synodus, etiam relato hoc Christi mandato: *Euntes docete omnes gentes, &c. Docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis*: quo fiat etiam illud: *Præparate corda vestra Domino*.

Est igitur, teste Scriptura sacra, Synodo interprete, omnino necessarium, quo ad justificationem homines præparentur, ut corde gerant non inane, sed firmum ac verum propositum servandi *omnia* mandata quæcunque Christus imposuit: quibus omnibus maxime comprehendi primum illud ac maximum omnium mandatorum, quo Dominum Deum nostrum diligere toto corde, tota mente, totis viribus, hoc est, propter ipsum ac super omnia jubeamur, nemo sanus negaverit. Hujus ergo tanti præcepti nisi quis veram ac sinceram executionem & observationem firmo proposito intendat, nec servare mandata, omisso omnium maximo, nec justificari vult: ut profecto constet, justificationis propositum nullum esse posse, nisi cum vera Dei summe ac super omnia diligendi voluntata conjunctum: quo sanctæ dilectionis saltem aliquod initium continetur; nec frustra Synodus *novæ vitæ inchoandæ propositum* inesse oportere decernit, quod mox suo loco ex ejusdem Synodi sententia perpendemus. An autem sine aliquo inceptæ & inchoatæ dilectionis initio stare possit voluntas implendi divini de summa dilectione mandari, certissime credimus dubitare posse neminem.

Hæc ex sexto capite sextæ Sessionis. Septimum vero sic incipit: *Hanc dispositionem, seu præparationem justificatio ipsa consequitur; quæ non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio & renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum, unde homo ex injusto fit justus, & ex inimico amicus.* Nemo ergo vereatur, ne præmissæ a Concilio tot ac tantæ dispositiones ac præparationes justificationem contineant; cum eadem Synodus aperte præcaveat ne id sentiamus, ac monitos nos velit, has esse præparationes ac dispositiones tantum, quas ipsa justificatio consequatur.

Jam illa verba perpendant: *Justificatio non est sola peccatorum remissio, sed & renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum, quibus homo efficitur ex injusto justus, & ex inimico amicus*. Quæ si consideraverint, profecto intelligent, in ipso renovationis interioris actu inesse liberum actum, qui sit *voluntaria susceptio gratiæ*. Addit, *& donorum, unde homo ex injusto fit justus, & ex inimico amicus*. Ut certum omnino sit, dum justificamur, atque interius renovamur, plane consentira nos in ipsam justitiam atque amicitiam ipsa justificatione reparatam ac redintegratam: quod nihil aliud esse possit, quam fructus & actus veræ ac perfectæ dilectionis ex ipsa justificationis gratia consecutæ: cum præsartim sancta Synodus illam ipsam justitiam in charitate collocet, *quæ*, inquit, *diffunditur in cordibus eorum, atque ipsis inhæret*; quod atiam clare ac sub anathematis pœna repetitum & inculcatum ejusdem Sessionis canone XI.

Hanc doctrinam ex sancto Thoma depromptam esse, imo ex ejus verbis pene contextam postea demonstrabimus. Nunc ne distrahatur animus, mox relata verba Concilii notatu dignissima paulum pensitanda sunt. Nam respiciunt animam sub ipsa gratiæ infusione, in ipso justificationis ac renovationis instanti constitutam; actu enim suscipit gratiam non modo peccata remittentem, sed etiam interius renovantem ac sanctificantem; actu, inquam, hanc suscipit. Quid autem? An mortuo modo? Imo, inquit, *voluntaria susceptione gratiæ*; hoc est, libera & actuali consensione in illam ut actu inhærentem.

Hæc est enim Concilii mens, hoc est fidei Catholicæ ab Hæreticorum perversa credulitate discrimen. Nec tacet Concilium. Est enim illa *susceptio voluntaria gratiæ & donorum*. Cujus autem gratiæ, quorumve donorum? Horum certe, quibus homo fit *ex injusto justus, & ex inimico amicus*. Hæc est ergo illa actualis & voluntaria consensio in amicitiam Dei, hoc est, profecto in ipsam inter nos & Deum mutuam charitatem. Nihil enim est aliud ista amicitia, ex consensu Theologorum, quam mutua charitas. Fit ergo consensio in ipsam inter nos & Deum mutuam charitatem. An sine ullo charitatis actu? Quis hoc vel cogitare possit? Addit vero Synodus, asse consensionem in gratiam, ex qua *homo fit de injusto justus*. Quomodo autem justus? Nempe ut ex Synodo diximus, *diffusa intus charitate per Spiritum Sanctum*, atque animis *inhærente*. Consensio autem libera & actualis in illam habitualem inhærentemque charitatem, est ipsa elicitus charitatis actus. Quare justificatio non sine habituali & actuali simul charitata transigitur.

An igitur necesse est, ut omnes justificati inhærentem & habitualem charitatem distincte cogitent, cum tot sint veri pœnitentes, qui ne has quidem voces intelligant? Recte, si de vocibus, non autem de ipsis rebus ageretur. Non enim, si tam multi sunt, qui nesciant prope *inhærere* quid sit; ideo ignorare oportet pœnitentes, fieri aliquid in ais operatione divina per Spiritum Sanctum quo excitetur animus intus, fiatque vere sanctus ac justus, non imputata ab extrinseco Christi justitia, ut Hæretici somniant, sad vere communicata & infusa, imo etiam stabili ac permanente, unde habitualis dicitur. Non ergo voces illæ theologicæ, sed ipsa summa rerum cogitanda est pœnitentibus, *ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis*: ne cæcam, infructuosam, totque acceptorum in ipsa justificatione donorum ac beneficiorum immemorem agamus pœnitentiam.

Verum ulterius procedendum est: neque enim statim, ac nulla congrua dispositione prævia, fit transitus ad ipsam charitatem habendam & exercendam; imo vero necesse est, ipsum habitum aliquid antecedat per modum disponentis atque transeuntis; quæ est ipsa dispositio a Synodo agnita dilectionis illius incipientis supra memoratæ: sic sane, ut illud disponens, atque incipiens, in verum, fixum, perfectumque actum desinat connaturali progressu, fiatque simul in nobis, & exerceatur charitas, quam ultro & libere justificati ac renovati suscipimus.

Hæc sane vera sunt, & ex Concilii clara definitione certa. Verum profecto nobis hic id vel maxime cogitandum est, non quod justificationem comitetur aut consequatur, sed quod antecedat ac præparet; hoc est ipse consensus liber ac voluntarius in futuram justitiam & charitatem in cordibus diffundendam eisque inhæsuram. Quam autem sit libera illa consensio, jam quidem ex Cap. VI. Sessionis VI. retulimus, dicente Concilio: *Disponi ad justitiam, dum libere moventur in Deum*. Verum id ex capitis V. antecedentis adhuc clariore & expressiore doctrina repetendum. Verba autem Sanctæ Synodi hæc sunt: *Nempe*, inquit, *ipsius justificationis exordium in adultis a Dei per Christum Jesum præveniente gratia sumendum esse, hoc est, ab ejus vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis, vocantur: ut qui per peccata a Deo aversi erant, per ejus excitantem & adjuvantem gratiam ad convertendum se ad suam justificationem, eidem gratiæ libere assentiendo & cooperando, disponantur: ita ut, tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat inspirationem illam recipiens, quippe qui illam & abjicere potest, neque tamen sine gratia Dei movere se ad justitiam coram illo libera sua voluntate possit*. Quod item ajusdem Sessionis Canone IV. & IX. confirmatum omnes norunt.

Sic quam libera fuit ac voluntaria suceptio gratiæ actu justificantis atque renovantis, tam liberam & voluntariam esse oportet *conversionem* hominis *ad suam justificationem futuram*, tam libero motu *ad justitiam*, hoc est ex antedictis, ad amicitiam atque charitatem *movere se*, Deique vocationi *libere assentiri & cooperari*, necesse est. Hæc Sancta Synodus claris verbis decernit. His autem actibus illud comprehenditur, ut pœnitentis animus vocanti *ad gratiam, ad justitiam, ad amicitiam, ad ipsam charitatem* Deo sa præparet liberrimo motu, vera elactione, & Spiritui Sancto ad justitiam, hoc est, ad ipsam charitatem moventi & excitanti, sa totum libere subdat. His etiam efficitur, animam pœnitentem eidem Spiritui Sancto adducturo justitiam, ac diffusuro intus in cordibus charitatem, ultro occurrere, & assentiendo cooperari, venturam charitatem arripere, inhæsuræ aptare se, invitantem & oblatam aligere, acceptare, complecti; quæ sine aliquo jam incipientis sive transeuntis ac disponentis dilectionis motu non fiunt.

Huc accedit illud ex ajusdem Sessionis VI. cap. VII. repetitum; nempe ut ii, qui sa ad justificationem præpara-

paratos volunt, *petant fidem*, non illam *mortuam & otiosam*, quam Jacobus memorat, sed vivam & actuosam, de qua dicit Paulus: *In Christo Jesu neque circumcisionem aliquid valere, neque præputium; sed fidem, quæ per charitatem operatur*. Hoc enim attestatur idem Concilium Tridentinum, cum his recitatis Apostoli verbis, subdit: *Hanc fidem ante Baptismi Sacramentum, ex Apostolorum traditione Catechumeni ab Ecclesia* (docente & orante) *petunt, cum petunt fidem vitam æternam præstantem*: petunt, inquam, fidem eam, quæ per charitatem operatur vivam & salvificam, quam petere & expectare nonnisi ex quodam ejusdem initio possumus, quod est illud a Synodo prædicatum, piæ post fidem ac spem præparatoriæ dilectionis initium.

Hæc igitur nobis ex sexta Sessione deprompta sint, maxime ex capite sexto, cui respondet Canon III. his verbis: *Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus sancti inspiratione, atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit*. Sane constat ex perpetua sacri Concilii consuetudine, ita Canones institutos, ut singuli ad singula quædam decreta referantur. Hunc ergo Canonem ad caput hoc VI. referri oportere, & confitentur omnes, & ipsa verborum demonstrat series. Ecce enim hujus capitis decreto distincte & ordine memorantur, ut vidimus, primum fides, deinde spes, tertio ipsa dilectio, qua *incipimus diligere Deum, ut omnis justitiæ fontem*: ex qua denique *ea pœnitentia* consequatur, *quam ante Baptismum agi oportet*. Hæc ergo quatuor eodem ordine recensita Canone III. pro more Concilii in pauca contrahit, & solita brevitate complectitur; decernitque, ut cuicunque *justificationis gratia conferatur*, eundem *oporteat* credere, sperare, diligere, his tribus actibus in unum pœnitentiæ actum recollectis, neque unquam a se in ipsa justificationis præparatione divulsis.

Dicent, hæc tam plana, tam liquida, tam ex intimo Concilii spiritu prompta, de Baptismo quidem esse tradita, nec pertinere ad Pœnitentiam, quasi ad hanc minora requirantur: sed hoc stare non potest. Primum enim, qua ratione id statuunt? Nulla prorsus. Quid enim? An quod ex parte Dei major sit Pœnitentiæ, quam Baptismi virtus, ut propterea ad illam, quam ad hunc minor ex parte nostra dispositio requiratur? Sed contra: virtus Baptismi ex parte Dei major & uberior, quippe cum simul omnem & culpæ & pœnæ reatum absorbeat; quod Pœnitentiæ non est concessum. Est sane Pœnitentia secundus Baptismus, ad quem minora requiri, quam ad primum, nulla vel levis conjectura suadet. Unde sacra Synodus utriusque Sacramenti differentiam bis assignans, Sess. VI. cap. XIV. & adhuc expressius Sess. XIV. cap. II. de hoc discrimine ex obligatione incipientis dilectionis orto nequidem cogitat. Clarum istud. Extant duo capita, alterum sub hoc titulo: *De lapsis & eorum reparatione*, Sess. VI. in quo utriusque Sacramenti discrimen traditur: alterum Sess. XIV. sub hoc titulo: *De differentia Sacramenti Pœnitentiæ & Baptismi*. Utraque accurate relegantur: circa dispositiones nullum discrimen invenies: cum id eo loco vel maxime memorato oporteret. At si in alterutro Sacramento majora requirerentur, pro Pœnitentia judicandum esset, in qua jam violato Baptismo, major injuria, majore proinde studio reparanda.

Huc accedunt verba Christi pronuntiantis: *Cui plura donantur, eum magis diligere*. In Pœnitentia autem plura dimittuntur, cum ipsum violati Baptismi facinus dimittenda augeat. Eo ergo exoritur major diligendi obligatio, nedum ex parte dilectionis aliquid imminutum esse intelligatur. Quanquam enim allegata Christi sententia ad consequentem dilectionem directe pertinet; æquo jure referenda est ad præparatoriam; cum petentis & expectantis remissionem haud alia sit ratio, quam de impetrata gratia agentis.

Denique, quid causæ esset, cur a Pœnitentia potius quam a Baptismo dilectionem illam abesse oporteret? An quia illa dilectio per sese justificationem inferret, vacuo postea Sacramento, aut saltem suum effectum jam supponente? Atqui de Baptismo idem dicendum esset, cui remissionis & justificationis effectus haud minus efficacibus verbis a Scriptura, Patribus, Conciliisque, adeoque ab ipso Tridentino tribuatur. Quare hæc opinionum ludibria procul a Scholæ gravitate & authoritate amandari deceret; ac revera certum, responsionem hanc, ne quid dicam gravius, haberi improbabilem ac temerariam, nullo quem sciam hujus authore nominato.

Quærunt, quare igitur sancta Synodus Sess. XIV. de Pœnitentiæ Sacramento tractans, dicta de Baptismo circa dilectionis initium non iterat? In promptu causa est, ideo factum, quod semel dicta sufficiant: neque metuendum videbatur, ne de Baptismo dicta ad Pœnitentiæ Sacramentum prono velut ac suo cursu deduci non possent. Quin ipsa Synodus in proœmio Sessionis XIV. id ultro præmonuit his verbis: *Quamvis in decreto de Justificatione multus fuerit de Pœnitentiæ Sacramento, propter locorum cognationem, necessaria quadam ratione sermo interpositus: tanta nihilominus circa illud, nostra hac ætate, diversorum errorum est multitudo, ut non parum publicæ utilitatis retulerit, de eo exactiorem & pleniorem definitionem tradidisse*. Quibus verbis duo videmus: Primum, illud ipsum de Justificatione decretum communis fundamenti loco esse positum. Deinde, propter multiplices errores, e re videri, ut de eo argumento plenior tractatio habeatur, ad errores scilicet detegendos, ut ipsa Synodus profitetur, communi, ut diximus, fundamento stante: quod etiam a nobis mox ordine perpendetur, ubi ad eum locum nostra disputatio devenerit.

Id interim observabimus, in utrisque decretis & Sess. VI. & XIV. æquo jure postulari *vitæ novæ propositum & inchoationem*. Id autem ita explicatur Sess. VI. ut in illo proposito expresse intelligatur contineri voluntatem, qua quisque proponat *servare divina mandata*: quod licet Sess. XIV. prætermissum, tamen in Pœnitentia valere nemo negaverit; ut profecto clarum sit, duo illa decreta non inter se opponenda, quod absit, sed alteri ex altero quærendam lucem; & Sessionem VI. pro Sessionis XIV. certo ac stabili fundamento habendam.

Jam absoluta Sessione VI. veniamus ad Sessionem XIV. ubi de Sacramento Pœnitentiæ specialis tractatio instituitur. In hac autem statim notavimus ex ipso proœmio id, quod ad Sessionis VI. quæ fundamenti loco ponitur, commendationem pertinet. Nunc autem in decretis observamus primum illud, ex cap. I. *Fuit quidem pœnitentia universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quovis tempore ad gratiam & justitiam assequendam necessaria*. Quo ex loco claret, præire omnino in hoc quoque Sacramento eam pœnitentiam, quam ex Sess. VI. ante Baptismum agi oportet, ut supra memoravimus: cui quidem pœnitentiæ inesse necesse sit illud credere, illud sperare, illud diligere, atque inde profectam peccati detestationem eam, in qua ex eadem Sessione VI. præeuntis pœnitentiæ ratio collocetur.

Deinde ex capite secundo notamus *differentiam Sacramenti Baptismi & Pœnitentiæ*, nulla mentione discriminis circa antedictas dispositiones, ut profecto easdem in utroque Sacramento pariter retineri ac requiri necesse sit, quemadmodum supra memoravimus. Interim de utriusque Sacramenti æqua necessitate, ita est definitum: *Ut sit hoc Pœnitentiæ Sacramentum lapsis post Baptismum æque necessarium, ut nondum regeneratis ipse Baptismus*; hoc est, necessarium non modo necessitate præcepti, verum etiam necessitate medii.

Postea ex capite tertio: *Rem & effectum hujus Sacramenti, quantum ad ejus vim & efficaciam attinet, reconciliationem esse cum Deo*. Quare hoc Sacramentum merito definire possis, redintegratæ gratiæ ac reconciliatæ amicitiæ Sacramentum, quod nemini, nisi optanti & volenti Dei amicitiam, & cum eo gratiam, concedi posse liquet, ut supra diximus: unde etiam addidimus, huic Sacramento demi efficaciam, si quid his detraxeris, neque in pœnitente Dei amicitiam, hoc est, charitatem ipsam efflagitante, aliquid agnoveris, unde Deum ipsius gratiæ justificationis auctorem amare jam cœperit.

Hactenus apparuit, Sessionem XIV. Sessioni VI. veluti fundamento superstructam esse. Sed res erit clarior, si caput quartum, hoc est, illud ipsum, quod vel maxime nobis objicitur, diligenter perpenderimus. Sic autem habet: *Contritio, quæ primum locum inter pœnitentis actus habet, animi dolor, ac detestatio est de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero*. Ac paulo post: *Declarat Sancta Synodus, hanc contritionem non solum cessationem a peccato, & vitæ novæ propositum & inchoationem, sed veteris etiam odium continere*. Quis autem negaverit, novæ vitæ firmo validoque proposito contineri firmam de observando primo & maximo diligendi ex toto corde, hoc est, super omnia, Domini Dei nostri, voluntatem? De quo præcepto dicit Dominus: *Hoc fac, & vives*: ne quis novam vitam absque charitate esse posse præsumat. Unde Sacra Synodus in novæ vitæ proposito, nihil minus quam Dei super omnia diligendi propositum potuit intelligere; neque tantum exigit *vitæ novæ propositum*, sed etiam *inchoationem*; eo quod amaturo Deum, idque jam firmiter apud se proponenti ac volenti, ipsum illud propositum non nisi vitæ novæ inchoatio quædam atque initium sit: cum quo, teste Synodo, anteactæ vitæ turpis illius, ac vero pioque amore destitutæ, si-

simul

mul inordinato amore laborantis, odium conjungatur.

Sane observavimus, hanc vitæ novæ inchoationem in Sacramento Pœnitentiæ requisitam præcessisse in Baptismo, ex *Sessione VI. Cap. VI.* atque ita esse constitutam, ut conjuncta intelligatur cum proposito servandi omnia mandata divina, adeoque vel maxime illud primum. Quod sane propositum implendi omnia mandata, nisi alte ac firmiter animo constitutum atque infixum geras, nulla justificatio est.

Ex his igitur verbis facile intelligimus, quam fuerit illud necessarium, fidei ac spei superadditum, secundum Synodum, dilectionis initium: cum absque illo, in Baptismo, ac Pœnitentia æquo jure requisitum observandi omnia mandata, & omnia peccata detestandi propositum nec intelligi possit.

Fixum ergo, firmumque est, vere pœnitenti ac justificationem expectanti id inesse propositum, quo Dei amorem velit: item amicitiam Dei quærat & velit, eamque cuivis amicitiæ anteponat; ejusdem justitiæ se subdat, Deumque ejus fontem diligere incipiat: reconciliatam cum Deo gratiam plus omnibus bonis opter: Dei charitatem animo suo inhæsuram ultro advocet & accersat, eamque petat fidem, quæ per charitatem operatur. Quæ si quis negaverit cum voluntate quadam Dei toto corde & super omnia diligendi esse conjuncta, ibique omnino inesse aliquid charitatis, atque actum aliquem, qui in eam virtutem & ex sese tendat, & ad eam necessario reducatur, etsi nondum sit illa contritio, quam *charitate perfectam*, atque adeo justificantem esse contingat: ille se absurdum, atque a seipso dissentientem, & ab omni charitatis officio alienissimum se præbent.

Antequam ulterius progrediamur, hic tantisper sistamus gradum, ut serio consideremus jam totam hanc absolutam esse quæstionem, nisi quodam litigandi studio teneamur. Rogo enim, an illud propositum vitæ novæ inchoandæ a Sancta Synodo in Sacramento Pœnitentiæ requisitum, non sit illud ipsum in Baptismo requisitum propositum, quod in Sessione VI. Cap. VI. complectatur voluntatem omnia implendi divina mandata, juxta illud Dominicum: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos .... docentes servare omnia quæcunque mandavi vobis*. Rem plane putamus supra jam a nobis clare esse confectam, neque quemquam existimamus futurum, qui negare possit, per illud propositum in Pœnitentia æque ac in Baptismo requisitum, haberi expressissimam implendi omnia Christi mandata, neque unquam adversus illa peccandi voluntatem. Hoc firmum, hoc fixum est. Tota ergo quæstio jam in eo versabitur, an inter mandata, quæ implere volumus ac firma voluntate proponimus, contineatur illud mandatum, quod est omnium primum; quod si negaverint, credo bona fide, ipsi sibi erubescent.

Nec tamen dissimulandum est quid reponant. Quærunt enim & ipsi a nobis, an igitur nulla futura sit Pœnitentiæ, nulla Baptismi vis, quantum ad justificationem attinet, nisi de omnibus singulatim præceptis actu & expresse cogitetur? Non ita, inquiunt; sed sufficit confuse & implicite velle servare mandata: ac si de aliquibus specialiter cogitandum, sane de iis tantum, contra quæ peccaveris.

Mirum autem illud, quia possibile non sit de singulis quibusque mandatis cogitari semper, ex eo inferre nec de illo primo distincte cogitandum, cum e contra sic potius argumentandum esset: Ex eo quod omnia & singula divina mandata simul cogitare, nec sæpe possibile sit, nec necessarium; ideo requiri saltem ut illud præceptum animo & voluntate complectamur, quo, teste Domino, ipsa præceptorum summa consistat.

Quod autem fateris, ea saltem expresse cogitanda præcepta adversus quæ peccaveris, arripio ut meum, cum plane nemo peccet nisi ex eo fonte, quod non dilexerit.

Dices, peccatores omnes violare illud de dilectione mandatum implicite tantum, eo quod cætera mandata contempserint, quibus implendis illa continetur dilectio Dei, quam effectivam dicunt.

Contra, illa, ut vocant, effectiva dilectio facit observari mandata propter ipsum Deum, tanquam propter finem ultimum, non interpretative, sed proprie; & id negare est hæreticum, ut ab initio, Alexandro VIII. auctore, diximus. Ergo in eo peccas vel maxime, quod mandata propter Deum implere nolueris sive neglexeris. Quam sane injuriam resarcire non potes, nisi firmiter statuas, propter ipsum Deum implere mandata, hoc est, effectivam exercere dilectionem.

Jam attente considerantibus compertum erit nobis, æque fide certam obligationem nostram ad specialem ac proprium dilectionis actum. Nam pro explorato ac fide certo posuimus, ita ut contrarium hæreticum haberetur, vi mandati hujus, *Diliges*, omnino teneri nos ad illum specialem ac proprium dilectionis actum; ad id, inquam, teneri nos, nec semel in vita, nec per solidum saltem quinquennium, sed per annos, per dies, ita ut ejus usus sit frequentissimus, imo vero tam frequens, ut familiaris nobis ac velut quotidianus esse videatur: cum absque illo nec orationem Dominicam, quæ velut quotidiana esse debeat, suoque vero sensu intelligere aut proferre possimus. Quo posito, si rem altius scrutemur, atque intimos resecemus tantæ veritatis sensus; certum item erit nobis, inde exortam esse ipsam effectivæ, sive mandata propter Deum adimplentis dilectionis cessationem, quod effectivam suo loco & tempore æque necessario servandam omiserimus. Hinc tota mali labes. Hinc peccandi principium, ac recte Augustinus: *Per hanc dilectionem peccata solvuntur. Hæc si non teneatur, & grave peccatum est, & radix omnium peccatorum*. Nec immerito; ex hoc enim debent solvi peccata, ex cujus defectu orta sunt. Si enim, ut fieri oportebat, debitum affectum in Deum provocasses, neque omisisses tam necessarium sanctæ dilectionis exercitium, profecto nec effective & mandata propter Deum adimplentis dilectionis officium intercidisset. Peccas ergo, quisquis es, contra ipsum debitæ dilectionis affectum; quod ut resarcias, ipsam voluntatem, ipsum propositum specialis & propriæ sive affectivæ dilectionis exercendæ excitari oportet.

Dices id nimiæ subtilitatis esse, neque vulgaribus hominibus venire in mentem. Contra; nam has voces, *affectivum*, *effectivum*, aliasque similes vulgares homines nesciunt; sed rem ipsam, hoc est & præcepta omnia implenda esse propter Deum, & ipsam quoque dilectionem singulari studio in Deum incitandam, idque divino de dilectione mandato cautum esse, tenere omnes, omnes docere debent; nec omitti potest tanta res ab eis, qui Deo placere volunt.

Ac revera, si quis attendat tot post pœnitentiam lapsus, facile deprehendet horum esse fontem, quod de Deo diligendo nec in frequentanda pœnitentia cogitent, frigidamque & exsuccam agant pœnitentiam. Hæc illa est pœnitentia, quam *indifferenter*, nulloque vero ac sincero affectu *actam* Synodus Nicæna improbavit, fontem & altricem peccatorum, non verum ac firmum eorum remedium.

Jam ut accuratius perpendamus distinctionem impliciti & explicati: illa ipsa est, qua præceptum charitatis absolute eluditur ab iis, quos inter Hæreticos computari diximus. Nempe aiunt, ipsum diligere, nihil aliud esse, quam impleri singula divina præcepta; quibus impletis præcepto charitatis ibidem implicite contento satisfacias, ac nihil necesse sit, ut de illo explicite cogites. Sic eludunt præcepti vim, cujus erroris gratia ab Ecclesia merito condemnantur. Quare distinctionem illam suspectam ac periculosam habere nos oportet, cum in illa distinctione errorem exitiosissimum, quique ad tollendam præcepti maximi obligationem pertineat, latere constiterit.

Ut ergo is etiam in ipso Pœnitentiæ Sacramento retegatur, rogo, quid sit illud, quod voluntate ac proposito implendi mandata, ipsum dilectionis mandatum comprehendi quidem, sed tantum implicite velis. Rogo, inquam, quid sit illud implicitum? Nempe, inquies, illud vocamus implicitum in aliquo actu contineri, cum, verbi gratia, rogati an volendo implere divina mandata, ea voluntate contineri intelligamus ipsum de Dei dilectione mandatum, statim respondemus omnino id velle nos. Sic enim interpretari solent illud implicitum. Ajunt omnes uno ore Philosophi ac Theologi, ideo nos in omni actu velle beatitudinem saltem implicite, quod roganti quid velimus in unoquoque actu statim respondeamus nos velle esse beatos, idque a nobis maxime intendi. Esto, si velis, aliud exemplum familiarius ac magis obvium. In profectione Romana, etsi non semper, nec omni, ut aiunt, passu, Romam actu expresso cogites, tamen certum omnino est ipsam Romam implicite velle te, cum rogatus quo pergas, nihil nisi Romam retuleris. Itaque quod implicite volumus, revera & summe volumus, tametsi non semper eam voluntatem reflexe & formaliter exprimamus. Ergo sic interpretandum, cum in Pœnitentia implicite volumus implere præceptum de diligendo Deo, illud reipsa & summe velle nos, licet non exprimamus, aut ullum ea de re actum reflexum aut expressum elicere cogitemus, quod recte intellectum fortasse sufficiat.

Quid quod si illud implere ita velis, ut rogatus, an velis, statim respondeas velle te; nihil est, quod Confessionis Minister id rogare gravetur, aut quod pœnitentem seipsum rogare pigeat. Cur enim verearis idipsum clare confiteri, quod jam intus mente conceptum geras? aut quis est Christianus, qui de Christo amando non se admoneri gaudeat, vel usque adeo alieno est ani-

animo a Chriſto, ut nec admonitus amare nitatur? Et hunc Chriſtianum aut pœnitentem vocas? Abſit. Cur ergo hic taces, & ab amore ſuadendo ceſſas? Quaſi metuas ne citius amet quam oporteat, aut ne juſtificetur ante ſuſceptum actu Sacramentum. Quo vel uno argumento litigantium ac in re graviſſima tam vana reſpondentium ora concludere ac velut opprimere poſſis.

Sed fortaſſis alio modo illud implicitum intelligas; quo ſenſu nimirum dicuntur antiqui ante Chriſtum juſti, Deo miſericordi ac remuneratori credentes, pariter credere in Chriſtum, ſed implicite tantum, cum ipſum neſciant. Huc ergo recidet omnis ratiocinatio, ut Chriſtianus, iſque pœnitens ac profeſſus ſe recuperandæ divinæ amicitiæ ſtudioſum, haud magis de Dei amicitia cogitet, quam antiqui juſti de Chriſto cogitabant, quem nondum noverant.

Verum id & per ſeſe eſt abſurdiſſimum, & quocunque te vertas, fruſtra eris. Semper enim occurret illud ex Seſſione VI. Cap. VI. ut credas, ut ſperes, ut diligere incipias: neque aliter quam a Synodo explicetur, diſtincte & expreſſe, diſtinctis & expreſſis actibus; neque magis dilectionem habebis implicitam, quam ipſam fidem ac ſpem. Illud etiam ex Seſſ. VI. Canone III. certum erit, quemdam eſſe modum quo credere, ſperare, diligere oporteat juſtificationis gratiam adepturos: quibus verbis, diſtinctos actus, ut credendi, ac ſperandi, ita diligendi eſſe neceſſarios, luce meridiana eſt clarius.

Neque illud minus clarum, a quovis Pœnitente diſerte poſtulari, ut Dei amicitiam, reconciliatam gratiam, hoc eſt, ipſam in cordibus diffuſam charitatem, denique fidem eam, quæ per charitatem operatur, optet ac velit: quæ ſi quis implicita tantum eſſe contenderit, jam eo nobis redibit res, ut in pœnitentia nihil actuale, nihil vividum, verumque habeatur, ſed confuſa omnia & interpretativa: quo etiam fiat, ut paſſim peccatores inani aut etiam noxia, nec tollente aut eradicante, ſed potius alente peccatum, pœnitentia perfungantur: quibus profecto credimus cauſam eſſe finitam.

Ne tamen objiciant, a nobis prætermiſſam Tridentinorum decretorum potiſſimam partem, quæ eſt de attritione, eam integram referimus, & ex antedictis jam eſſe explicatam oſtendimus. Sic autem habet: *Illam vero contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ metu communiter concipitur, ſi voluntatem peccandi excludat, cum ſpe veniæ, declarat non ſolum non facere hominem hypocritam & magis peccatorem, verum etiam donum Dei eſſe, & Spiritus Sancti impulſum, non adhuc quidem inhabitantis, ſed tantum moventis, quo Pœnitens adjutus viam ſibi ad juſtitiam parat.* Quæ plane valeant adverſus Lutheranos, qui pœnarum metum non modo ut inutilem rejicere ſolebant, ſed etiam ut noxium & ex carnali ſenſu, non ex Spiritus Sancti motu & impulſu venientem. Fixum ergo, immotumque ſit, ex pœnarum metu attritionem ortam a Spiritu Sancto movente & impellente eſſe, eadem adjuvari, non gravari pœnitentes, eadem parari viam ad juſtitiam; neque quidquam amplius: quod & Synodus decernit, & omnes confitentur.

At enim vim faciunt maximam in ſequentibus verbis: *Et quamvis ſine Sacramento Pœnitentiæ per ſe ad juſtificationem perducere nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam diſponit.* Hic ergo ſiſtimus: attritionem illam ad juſtitiam diſponere profitemur, ſanctæque Synodi verbis atque ſententiis ut nihil detrahi, ita nihil addi volumus.

Fateamur ergo, hoc timoris metu adjuvari nos: viam parari nobis ad ipſam juſtitiam, ad eandem nos diſponi: hoc firmum, hoc ſtabile. Addamus, ſi placet, eodem authore Concilio: *Pœnarum timore utiliter concuti Pœnitentes*, ex Seſſ. VI. eodem timore *utiliter concuſſos eſſe Ninivitas*, ex Seſſ. XIV. atque ex cognatis locis ſelecta ac ſtudioſe repetita verba penſemus, neque ultra proſilire conemur. Adſtringunt enim nos toties inculcata, imo etiam ſelecta verba *utilitatis*, *adjumenti*, *præparationis ac diſpoſitionis*: ubi illud *ſufficere*, quod erat obvium, ſi Patres Tridentini ita ſenſiſſent, non modo ubique tacetur, ſed etiam ſtudioſe devitatur, ut oſtendit ipſe verborum tenor, & geſta Concilii mox referenda pandent.

Nec dicant illud *diſponere*, eſſe vocabulum, quod ſufficientiæ æquivaleat: non enim vocem tam obviam, tam neceſſariam Synodus refugiſſet, ſi ſuæ intentioni reſpondere, ſuis verbis æquipollere videretur.

Quin ipſa Synodus mentem ſuam & intentum, ut vocant, jam inde a procemio Seſſ. XIV. palam profitetur, nempe propter multiplices errores exactiorem & pleniorem definitionem tradi oportuiſſe, ut ſupra retulimus.

Quos autem errores? Illos Lutheranorum ſcilicet; qui malum, qui noxium, qui carnalem putarent eſſe pœnarum metum. Eum autem errorem Tridentini Patres, ſtabilita ejuſdem timoris utilitate, pietate ex Spiritu Sancto profecta, ipſaque præterea tam utili, tam neceſſaria ad juſtitiam impetrandam præparatione ac diſpoſitione ita confutarunt, ut nihil aliud requiratur. Sin autem ad illud decurrunt, hic omiſſam dilectionem, ac tantum expreſſam *ſpem veniæ*: jam reſpondimus, non proinde excluſa, ſed potius ſuppoſita fuiſſe cætera ex Seſſ. VI. An enim excluſam putant ibi requiſitam ſervandi omnia præcepta voluntatem, cujus hic nulla mentio eſt? An vero ipſam fidem, quam Synodus non magis expreſſit? Abſit. Hæc ergo ſuppoſita ut aliunde certa & alibi definita. *Spes* autem *veniæ* exprimitur, quippe quæ pertineat ad exprimendam timoris illius naturam, qui abſque ſpe veniæ triſtis omnino eſſet, & anxius nimis, ac deſperationi quam timori propior.

Synodi autem exponendæ rationem ac regulam tradimus eam primum, quæ hæreat proprietati ac ſimplicitati verborum: cui ſcilicet, *parare*, *diſponere*, ſit parare, diſponere: non autem ſufficere. Tum, quæ Synodi mentem intentumque reſpiciat, ut modo fecimus. Tertio, quæ Synodi dicta non disjungere, & inter ſe collidere, ſed coaptare & conciliare intendat; quod huc uſque præſtitimus. Quarto, quæ ejuſdem Synodi geſtis per optimos relatores, Sede Apoſtolica probante, digeſtis fidem adhibeat: quod mox præſtabimus, tale doctiſſimo Cardinale Pallavicino. Denique, quæ exempla ab eadem Synodo propoſita, quidve ex iis elici velit, diligenter attendat: neque ſupponat, verbi gratia, Ninivitas ſolo *timore concuſſos*, aut per *pœnitentiam* ſolis *terroribus plenam*, nullo interveniente actu charitatis, *ad Jonæ prædicationem miſericordiam a Domino impetraſſe*: quod eorum temporum ratio ne cogitare quidem ſinit.

Hactenus ex tenore verborum: nunc ipſa Synodi geſta ex prædicti Cardinalis hiſtoria relegamus. Neque neceſſe eſt, ut hujus authoritatem commendemus, cum id abunde ſufficiat, quod Sedis Apoſtolicæ juſſu hanc hiſtoriam ſuſceperit, ejuſdem approbatione ediderit, viſis perpenſiſque actis Synodalibus munierit; eo præſertim conſilio, ne falſa & aliena tantæ Synodo ſupponerentur: qui etiam futurus eſt hujus tractationis fructus.

Quo in argumento ita verſari nos oportet, ut a Cardinalis ſententia, ipſa Synodi geſta diligentiſſime cernamus, cum illa ſit, magni licet, ſed tamen privati Doctoris, hic ipſe Concilii ſenſus.

Ergo ad Seſſionis VI. cap. VI. hoc dignum obſervatu refert: timore & fiducia conſtitutis, eo proceſſum eſſe a Patribus, ut hoc adderent, quod nempe his poſitis, *incipiunt diligere Deum tanquam omnis juſtitiæ fontem, & propterea moventur adverſus peccata per odium aliquod & deteſtationem*. Cæterum narrat Cardinalis, *quod ad dilectionem attinet, in prima formula nullam hujus actus mentionem factam; ſed admonitos Patres a quatuor graviſſimis authoribus, ut adderetur etiam aliquis charitatis actus, idque ita approbatum & confectum fuiſſe*. Ex quo plane conſtat, voces illas de diligendo Deo ut juſtitiæ fonte, *ad quemdam charitatis actum apponendum*, ex Patrum inſtituto fuiſſe additas: adeo non refugerunt, quod nunc recentiores faciunt, quin in juſtificationis diſpoſitionibus aliquem actum charitatis agnoſcerent, ut eum potius ſtudioſe apponendum curarent.

Quam ſententiam a viginti tribus Patribus expreſſe approbatam, cum aliis non placeret, memorat Cardinalis acriter *a Theologis fuiſſe defenſam, qui hoc etiam ſcriptum reliquerunt, non ibi actum de ipſo habitu charitatis; ſed quia in illa parte, ubi de Pœnitentia* (diſponente ad juſtificationem) *agebatur, nulla erat amoris facta mentio, viſum eſſe, cum actis fidei & ſpei, addendum etiam dilectionis actum aliquem, cum Pœnitentia, ſi tota timoris eſſet ſine amore juſtitiæ, aut dolor de peccatis totus eſſet ex metu, & non ex Dei offenſa*, infructuoſa eſſet. Certum ergo eſt, ſtudioſe additum *de amore juſtitiæ*, qui ad actum charitatis pertineret, ac ſine illo actu irritam ac ſterilem Pœnitentiam futuram fuiſſe: quo quid eſt clarius?

Quin etiam Cardinalis id firmat ex actis in Caſtello ſancti Angeli diligenter aſſervatis, in quibus hæc verba reperiuntur: *Similiter propoſitum eſt, an peccatorum deteſtatio in præparatione ſpem præcedat? & poſt accuratiſſimum rei examen, fuit concluſum, quantumvis aliqua peccatorum deteſtatio ſpem præcedat, nihilominus ſequi poſtea eam peccatorum deteſtationem, quæ ad juſtificationem diſponat; de qua Seſſ. VI. cap. VI. eo quod ſine aliqua ſpe ac dilectione fieri non poſſit.*

His ergo clare liquet, in ipſa Tridentina Synodo nemini dubium fuiſſe, quin actus ille dilectionis in Deum

ut omnis justitiæ fontem ad aliquem charitatis actum per sese referretur, idque omnino constare ex intento Patrum, & Theologorum defensionibus, atque ex ipsius Concilii gestis.

Procul ergo facessant illa recentiorum Theologorum objecta: dilectionem illam ad amorem concupiscentiæ seu spei ablegandam esse; imo Tridentini Patres aliquem dilectionis actum ab ipsa spe contradistinctum decernunt & agnoscunt. Ac revera Theologi, cum de dilectione absolute loquuntur, nihil aliud quam illam in charitatis actu repositam intelligunt. Quin Patres Tridentini nulla unquam amoris illius spei & concupiscentiæ mentione dilectionem agnoscunt, non eam, quam cum spe confundant, sed eam quam spei addant, ac distincte superponant.

Facessat etiam illud a quibusdam inventum, de dilectione Dei, ut est fons justitiæ, non posse pertinere ad charitatem, cum hæc spectet Deum ut in se perfectum, nullo respectu ad nos. Quod ita a Theologis intelligi constat, ut nos ipsos propter Deum; non autem Deum propter nos diligamus, omniaque nostra ad eum, ut in se est absolute & propter se, referamus: non autem ut ab amandi causis sive motivis excludamus ea, quæ nos adjungunt Deo, Deumque nostrum faciunt. Nam nemo negaverit, ad Deum ex charitate diligendum pertinere illud Davidicum: *Diligam te, Domine, fortitudo mea: Dominus firmamentum meum & refugium meum, Deus meus*. Quas voces ex intimo sensu mandati charitatis: *Diliges Dominum Deum tuum*, depromptas esse constat: ac proinde ab amandi causis non nisi per manifestum errorem secludi ea quæ ad nos etiam spectent: quasi etiam illud: *Deum tuum*, in ipso dilectionis mandato tam expresse, tam directe ab ipso initio positum, non referatur ad nos: quæ tam absurda sunt ac toties confutata, ut jam nec memoratu digna sint.

Quin ex antedictis constat, Tridentinos Patres ad ipsum charitatis actum retulisse celebratissimum illum ex sancto Augustino *amorem justitiæ*, quo nempe diligatur Deus ut ipsa justitia, attestante Propheta: *Et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster, sive justitia nostra*. Et iterum; *Benedicat tibi Dominus pulchritudo justitiæ*. Esto forte de templo, propter inhabitantem Deum: quanto magis de ipso Deo dictum? Denique illud: *Nomen meum sol justitiæ*: hoc est profecto fons luminis: lumen ipsum idemque illuminans, justus atque justificans, ut supra ex Apostolo retulimus.

De Sessionis XIV. actis primum illud ex doctissimo Cardinale referemus: inter articulos sive Hæreticorum errores, de quibus deliberandum esset, istum recenseri: *Contritionem, quæ disponitur per examen, per recollectionem, aut per peccatorum detestationem, non disponere ad gratiam Dei, nec remittere peccata, sed potius facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, eamque contritionem esse dolorem coactum, non liberum*. Hic igitur diligentissime observandus est ipse hæreticorum error, quem Synodus damnare voluit, ut scopo quo tendebat cognito, totam ejus mentem facile assequamur.

Id autem altera observatione firmamus ex ipsis Cardinalis verbis; nempe ita memorat: *Revera quantum ex actis comperit Theologorum intentum fuisse, ut damnarent Hæreticorum sententiam, qui pœnæ metum ut malum reprobarent, non autem ut deciderent quæstionem scholasticam, an talis timor non solum sine contritione perfecta, de qua vix ulla contentio fuerit, verum etiam sine ullo studio excitandi amorem imperfectum sufficiat ad impetrandam in ipso Sacramento remissionem peccatorum*. Unde constat in hac Sessione XIV. a Synodo vixdum esse tractatam, nedum definitam putemus, eam de qua nunc agimus quæstionem.

Tertio observamus ex iisdem gestis, in ea Sessione adeo temperatum fuisse *ab re articulo, ut vix aliqua hujus significatio fuerit in duabus singularibus & oppositis opinationibus: altera quæ amorem negabat necessarium; altera ad aliud extremum opposita, quæ contritionem perfectam necessariam statueret*. Quo perspicuum est, procul a vero aberrare eos, qui suæ de sufficientia ortæ ex metu attritionis opinioni hujus decreti authoritatem obtendunt.

Quartum & ultimum, idque manifestissimum ex eodem Cardinale accipimus istud: in decreto de doctrina primum fuisse posita duo: alterum, *contritionem eam, quam Theologi attritionem dicerent, eo quod imperfecta esset, conceptam esse ex sola consideratione turpitudinis peccati, aut gehennæ metu*: alterum, *eandem attritionem esse sufficientem ad Pœnitentiæ Sacramentum*: quæ duo in ipsa Synodi definitione sublata sunt: cum, loco illius sententiæ: *ex sola consideratione turpitudinis peccati aut gehennæ metu concipi attritionem*; ipsa Synodus non ex ea consideratione *sola*, sed ex ea *communiter* concipi in sua definitione reposuerit. Quod autem attritionem *sufficere* esset positum, id a sancta Synodo adeo esse rejectum, ut illud *sufficere* in ipsum *disponere* fuerit commutatum.

Ex his ergo perspicue demonstrantur duo, quæ jam asseruimus: primum, ut mentem atque intentionem Synodi assequamur, spectandos esse errores Lutheranos, quos Patres condemnare voluerunt: alterum, studiose evitatum fuisse ipsum *sufficientiæ* in attritione vocabulum: quæ quidem manifesta erant ex tenore decreti: nunc autem ex actis a doctissimo Cardinale relatis, ad certissimam & ineluctabilem demonstrationem adducta sunt.

Verum ad majorem rei evidentiam placet referre quasdam sententias in ipsa Synodo dictas. Prima est Jacobi Lainez ad Sacramentum requirentis *pœnitentiam, timorem, dilectionem, contritionem, absolutionem*: quo satis indicat dilectionem timori additam, & inde profectam contritionem, quippe ex aliqua dilectione conceptam.

Clarius a Ferrusio Hispano Episcopi Segoviensis Theologo dilectio requisita ex verbis Dominicis: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*: ubi vox illa, *dilexit*, præterito tempore antecedentem dilectionem infert. Addebat Ferrusius, eodem pertinere illam Pauli *secundum Deum*, hoc est secundum Deum amatum *tristitiam: unde*, inquiebat, *Augustinus negaret absque amore dari gratiam: primam occurrere fidem ipsam, ex qua peccati detestatio; mox erectus animus in spem, tum amare incipiat; unde prima gratia*, seu prima justitiæ infusio. Hæc summa doctrinæ Ferrusii.

Ajebat alius, *primum dolere homines propter pœnam, exinde propter Deum, postea confiteri*. Alius requirebat *ut rem necessariam, primo pœnæ timorem, detestationem, fidem, ex qua spes oriatur, & ex hac dilectio*. Cæteri in eundem fere morem. Et quidem duæ tantum extitere supra memoratæ sententiæ singulares, quarum altera amorem excludebat omnem: altera perfectum necessario reposcebat. Quis constat, uno forte demto requiri ab omnibus ipsam timori, fidei, ac spei dilectionem superadditam, eam assidue in ore Theologorum ac Patrum haberi; ejus frequentissimam, imo perpetuam in hac quoque Sessione, ut etiam in sexta, fuisse mentionem.

Quæ cum ita sint, ex optimo actorum relatore constat, quod de dilectione in Sessionis XIV. decreto taceatur, non inde ortum esse, quod ea prætermitteretur, sed quod supponeretur; nec opus fuisse, ut hic de ea specialis quæstio sive tractatio haberetur, nempe alibi transacta re: neque ex pœnitentiæ natura, sed ex communioribus de justificatione decretis ac principiis repetenda.

Nec Patres metuerunt, ne, si dilectionem præparatoriam ut necessariam admitterent, justificatione jam per illam inducta, Sacramentorum efficientiæ detrahere viderentur, aut eam hæreticorum more, ut acceptæ gratiæ pignus, non ut accipiendæ causam agnoscerent. Non id, inquam, metuebant, qui dilectionem illam ubique sonarent, atque inculcatam vellent. Quo metu si tenerentur, primum ipsi Baptismo metuendum esset, pari utrimque incommodo, parique futuro errore, si Pœnitentiæ tantum, non autem ipsi Baptismo consulerent. Atque hæc sunt, quæ ex gestis Pallavicini Cardinalis repetenda esse duximus.

Auditis Synodi decretis ac perquisitis gestis, ad introspiciendam penitus sancti Concilii mentem, Catechismi quoque Romani ad Parochos ejusdem jussu editi sententiam recensemus; nec immerito, cum ipse titulus Catechismi satis indicet, doctrinam vel maxime necessariam ibidem esse traditam. Hæc igitur habet sub titulo, *de Pœnitentiæ Sacramento*: quæ nos ex editione Romana exscripsimus, ea quæ post confectam Synodum prima est edita.

1. Ac primum fundamenti loco ponit ipsam nominis notionem, ubi illud legitur: Pœnitentiam eam, quam tertiam vocat, haberi: *cum*, inquit, *non solum admissi sceleris causa intimo animi sensu dolemus; vel ejus doloris externum etiam aliquod signum damus; verum unius Dei causa in eo mœrore sumus*. Atque hanc, inquit, *tertiam* Pœnitentiam, *tum ad virtutem pertinere, tum Sacramentum esse dicimus*. Ubi notanda illa verba, *unius Dei causa*, quæ ex sequentibus declarantur.

2. His ergo generatim de Pœnitentiæ & virtute & Sacramento dictis, jam illud de Pœnitentia, ut est virtus, secundo statuit: *Quia hujus virtutis actiones tanquam materiam præbent, in qua Pœnitentiæ Sacramentum versatur, ideo nisi prius quæ sit Pœnitentiæ virtus recte intelligatur, Sacramenti vim ignorari necesse est*.

3. Unde tertio docet; *Intimam animi pœnitentiam,*

quam

quam virtutem dicimus, esse illam, cum ad Deum nos ex animo convertimus.

4. Quid sit autem illud, *ex animo converti*, & *quibus gradibus ad hanc divinam virtutem liceat ascendere*, quarto loco commemorat. Primum nos præveniri a Deo corda nostra convertente. Tum adesse fidem, *qua ad Deum animo tendimus*. Hinc *motum timoris consequi suppliciorum acerbitate proposita*. Deinde, *accedere spem impetrandæ a Deo misericordiæ*. Quibus constitutis subdit: *Postremo charitate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille timor probis & ingenuis filiis dignus oritur: atque ita illud unum vereri, ne qua in re Dei majestatem lædamus, peccandi consuetudinem omnino deserimus*. Uude concludit: *Hisce quasi gradibus ad hanc præstantissimam Pœnitentiæ virtutem perveniri*. Huc ergo pœnitentem contendere necesse est, ut profecto constet ex mente Catechismi, non nisi horum conjunctione haberi integram veramque Pœnitentiam, quam præire oportet ad Sacramenti fructum.

5. Sic ergo explicata illa quam dixit *intima pœnitentia*, sive *animi conversione*, quinto pergendum erat *ad externam*, *in qua*, inquit, *Sacramenti ratio consistit*, docendumque per eam *haberi externas quasdam res sensibus subjectas*, *quibus declarantur ea, quæ interius in anima fiant*, hoc est profecto, *illud intimum* anterius positum, quod fide, spe, & charitate constaret. Quod confirmat his verbis: *Deinde quod caput est, cum illa quæ extrinsecus tum a pœnitente, tum a Sacerdote fiunt, declarent ea quæ interius efficiantur in animo*: nisi ergo vere insunt uti declarantur, fides, spes, charitas, vanam & falsam Pœnitentiam esse constiterit.

6. Neque propterea credendum est, ante absolutionem vi contritionis semper condonata esse peccata: imo sexto statuendum est, hanc formulam, *Ego te absolvo*, non minus vere pronuntiari a Sacerdote de illo etiam homine, *qui ardentissimæ charitatis vi, accedente tamen confessionis voto, peccatorum veniam a Deo consecutus sit*: ubi notandum est, illum ex voto Sacramenti justificationis effectum referri *ad ardentissimam charitatis vim*: ut profecto constet, aliis, qui non statim ex ipsa contritione gratiam consequuntur, defuisse non contritionem cum incipiente *charitate sive dilectione* conjunctam; sed tantum *ardentissimam contritionis illius vim*, quam non *incipientem*, *sed charitate perfectam* a Synodo appellatam sæpe vidimus.

7. Hinc septimo subdit: *Quanquam si id minus consequi nobis liceat ut perfecta sit, vera tamen & efficax contritio esse potest*: ubi vera contritio a perfecta perspicue distinguitur.

8. Et ultimo illud concluditur: *Ex fidei catholicæ doctrina omnibus credendum & constanter affirmandum: si quis ita animo affectus sit ut peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare constituat, etsi ejusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam satis esse possit; ei tamen, cum peccata Sacerdoti rite confessus fuerit, vi clavium scelera omnia remitti ac condonari*: quod & Patrum traditione certa & Concilii Florentini decreto sancitum sit.

Hæc igitur Catechismi Romani summa doctrinæ est: unde liquet, in eo diligentissime esse versatum, ut Sacramento sua constaret efficientia, idque sedulo actum, ne in Pœnitentiæ Sacramento requiri videretur illa completa ac perfecta contritio, quæ statim justificet: quare charitas ea, quam scilicet cum virtute Pœnitentiæ præire voluit, incipiens, inchoata, non proinde necessario perfecta sit. Cæterum de attritionis ex solo timore conceptæ sufficientia nullum verbum, in quo nunc omnem reponunt Sacramenti efficaciam: & tamen prætermissum in ea tractatione, in qua ea quæ essent populo prædicanda ut maxime necessaria tradi oportuisse vidimus.

Hæc igitur doctrina est, quam in Catechismis Christianæ plebi tradi necesse sit: præire oportere cum fide & spe motum propter Deum ex ipsa charitate, non tamen necessario perfecta illa & ardentissima, quæ sola justificet cum Sacramenti voto: sed quæ tamen ad Deum summe & unice diligendum impellat; & ideo quoque peccata detestetur, quod, ipso Catechismo teste, *ut maxime diligendus est Deus, ita quæ nos alienant a Deo, maxime detestari debeamus*.

Hic autem ultro confiteor, non omnes Catechismos ita esse compositos, ut hanc doctrinam explicent: nec deesse qui solo terrore contenti, spem etiam prætermittant a Synodo Tridentina, Sessione quoque XIV. tam diligenter expressam, his vocibus: *cum spe veniæ*. Quare negare non possumus, in ipsis Catechismis interdum prætermissa quædam imprimis necessaria, neque tantum in hoc argumento, sed in aliis vel maximis: eo quod in illa doctrinæ summa puerilibus animis vulgaria quæque & capitalia tradenda susciperent, quibus intenti quædam reservarent aliis, iisque amplioribus tractanda documenta. Nec pudeat confiteri quamdam forte intelligentiam accuratiore opera sarciendam. Nunc autem diligentiores Episcopi hæc etiam addunt, eam formam secuti, quam Romanus ille, ac totius velut Ecclesiæ Catechismus, auctore Concilio, ad ejus mentem ediderit.

Contraria vero sententia, quæ in suscipiendo Pœnitentiæ Sacramento nihil doceat intervenire charitatis, sive castæ dilectionis propter Deum ejusque justitiam sempiternam, præter alia, quæ diximus, duobus insuper laborat incommodis. Primum ut Christianus non modo nullo unquam vel semel edito charitatis actu, sed etiam nulla Dei toto corde diligendi cura, nulla vero conatu, nulla hujus rei consequendæ voluntate, possit fieri non modo justus, verum etiam salvus: quo omnis omnino & in Sacramento, & extra Sacramentum obligatio diligendi Dei solvitur, tantumque mandatum, non ad vitæ Christianæ necessitatem, sed ad consilium & ad perfectionis memoriam in lege & in Evangelio remaneat. Alterum incommodum: *ut non sit illicitum in Sacramentis conferendis, sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti relicta tutiore*: quod utrumque, & ex sese est pessimum, & decretis Pontificiis ex adverso pugnat.

Ecce enim quæritur, quisnam dolor de peccatis sit materia necessaria Sacramenti Pœnitentiæ; an ille ex solo gehennæ metu: an ille etiam ex incipiente saltem dilectione ortus: unde, teste Synodo Tridentina, exoriatur motus adversus peccata per odium aliquod ac detestationem? Ergo de ipsa Sacramenti materia quæritur. Sequenda ergo pars tutior. Tutius autem est diligere incipere: nullum in eo periculum. Ergo vel id sequendum: vel in Innocentiani decreti perspicuam condemnationem incurris.

De primo autem incommodo, circa ipsum de Dei summa dilectione mandatum, hæc subjungimus. Quæ doctrina illius mandati obligationem solvit, aut etiam eam ad paucos actus redigit, eam vidimus ex Alexandro VIII. non modo esse falsam, sed etiam hæreticam. Atqui huc tendit sententia, quæ a Pœnitentiæ Sacramento omnem etiam incipientem dilectionem excludit. Quod ut perspicue pateat, placet hanc unam proponere quæstiunculam: an ab obligatione communi diligendi Dei eximantur ii, qui per peccata mortui gratia exciderunt?

Si eximi putas: rogo iterum paucis, quo jure? quo titulo? An eo quod peccaverint, non sunt Christiani, non sunt saltem res Dei, non sunt opus Dei, creaturæ Dei, ad eum diligendum a Deo institutæ? Absit. Ergo lege teneri, necesse est ut dicas.

An forte respondebis, teneri quidem ex sese, sed peccatis irretitos ad tam sublimem actum non posse consurgere? Atqui tum locum habet Tridentinum illud ab Augustino, atque ab omni Patrum traditione repetitum: *Et facere quod possis, & petere quod non possis, adjuvat, ut possis*.

Ne vero suspiceris, nullos occurrisse casus, quo positivum amoris actum exercere teneretur. Id velim cogites, laxissimos authores concessisse saltem, ne ultra totum rigorose quinquennium ab amore cessaretur. Atqui ille peccator tot annis obduruit, ut nihil ex Evangelio terere videatur prieter illud Apocalypsis: *Qui in sordibus est, sordescat adhuc*: & illud: *Sus lota, in volutabro luti*. Ergo dum hic luto hæret, vel centies adfuerit oportet casus obligationis ad amandum Deum. Ergo & casus & tempus vel amandi Dei, vel petendi amorem. Ac si ad extremum urgeas illud de præcepto positivo, nempe id fiet, ut nec credere, nec sperare, nec judicia divina contremiscere, nec horrere seipsum, aut de Pœnitentia curare debeat: nisi positivos inter actus unum amorem seligas, ad quem liceat nobis esse tardissimos, cum contra sit. Rogo autem, cum illa obligatio semper incumbat, cur tempus illud excipias, quo ad Ecclesiæ claves, & ad Pœnitentiæ Sacramentum accedit, & pro peccato suo cogitare cœpit. Non potest, inquies. Potest ergo magis excitare gehennæ metum: nec ideo provehendus est Spiritus Sancti motu & impulsu speciali, ut est a Tridentina Synodo definitum? Nempe, inquies, impellit Deus ad illum timorem, cui resisti sine gravi culpa non potest. Non ergo Deus ad amorem ipsum impellit Pœnitentes? Non corda intus ciet? Aut vero Pœnitens ad id unum obsurduit? Quia ipsi Doctores, nedum ad amandum erigant, magis deprimunt mentes, cum docent lege amoris non teneri. Id quidem quid est aliud quam cæci cæco ducatum præstent? Quod cum sit absurdissimum, interdum inculco: vel amet vel amorem petat, & petendo amare incipiat, ut Synodus statuit.

At nimis laboriosum est. Ad id respondere piget. Sed ultro respondent omnes: hoc actu nihil dulcius, quo omne jugum leve, omne onus suave fiat. Imo cum Pœnitentia laboriosus sit Baptismus, ideoque primis sæculis Ecclesia Catholica tot ac tantos labores,

tamque diuturnos imponeret pœnitentibus; eo magis necessarius, qui tantum onus levaret, sanctæ dilectionis fructus.

Nunc, ne quid effugiat inquisitionem nostram, diligentius considerandum est, quid sit illa quam sæpe memoravimus incipiens dilectio, & quomodo secernatur ab ea contritione, quam Synodus vocat *charitate perfectam*. Multum enim inter illas interesse discriminis, vel hinc constat, quod incipiens illa dilectio ad justificationem *preparare* dicatur tantum; quæ per contritionem charitate perfectam jam plena & tota inducatur.

Sane incipit diligere qui desiderat, qui petit, qui enititur ut dilectionem habeat. Neque enim quis fidem aut petit aut desiderat, aut ad eam enititur, nisi ex quibusdam fidei initiis: ita de dilectione dicendum est. An autem jam habeat dilectionem qui cupit, vult, & petit: quis sapiens, & intelliget hæc? Habet enim suo modo, quippe desiderans, petens, & enitens ex quibusdam sane dilectionis initiis. Nondum autem habet, ut habere oportet ad justificationem actu obtinendam. Nondum enim plene habet, qui desiderat, qui petit, qui enititur, ut habeat. Quis ergo ejus status? Nempe is quem ex sacro Concilio delineavimus. Nam & petit, quod nondum potest, nempe ut diligat; & facit quod potest, desiderare enim optat, enititur: necdum plene fruitur amore justitiæ, sed ad eam tamen præparatur.

An autem is impleat summum illud de dilectione mandatum? Implet, & non implet: sed diverso sensu. Implet sane suo modo, qui cum omnes adhibeat quas tunc habet vires, & jam totis viribus diligit, & tamen non plene diligit, cui vires ad id præstandum desint. Is ergo & intelligit præcepti necessitatem, & adeo conatur, ut impleat: & suo modo implet qui quod potest, jam incipit: & ad justitiam capiendam se accingit ac præparat. At is qui nihil tale cogitat, solo pœnarum timore concussus, nec se ad implendum summum de dilectione mandatum disponit ut debet, qui nec desiderat, nec conatur, nec petit, adeoque nec se præparat, ut in eo fiat illa, quam a Synodo postulari vidimus, *voluntaria susceptio donorum, quibus homo efficitur ex injusto justus, & ex inimico amicus*.

An ergo vult ille noster dilectionem summam? Vult plane, ad quem enititur totis quas tunc habet viribus; non vult autem, qui adhuc & deesse sentit, & habere desiderat. Denique in motu est ad amandum, potius quam ab ipso amore possidetur, qui firmo licet amorem habendi & exequendi proposito, eum & vult & habet per modum cujusdam transeuntis dispositionis, nondum autem per modum fixi jam, stabilisque habitus, quæ plena justitia est. Etsi enim, quod diligentissime observari volumus, illa diligendi & mandatum charitatis implendi voluntas suo quodam modo firma sit, non tamen ad eam pervenit firmitudinem, quæ sit habitualis. Unde firma est, sane in ratione propositi, desiderii, nisus, sive incipientis voluntatis; non autem in ratione jam comparati & constabiliti habitus. Quo loco valere videtur illa Scholæ distinctio; aliud esse virtutem quandam, puta dilectionem, in fieri, sive in motu, ut diximus; aliud in facto esse; quo etiam pertinet illud dominicum: *Si quis diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum*: quod sane sit illius jam factæ dilectionis, quæ ipsam justificationem, hoc est, summam cum Deo conjunctionem inducat per charitatem illam, quæ, Apostolo teste, *nunquam excidit*: quippe quæ in ratione habitus firmissima, ad id valet, ut nos in æternum conjungat Deo, nisi ab ea sponte deficimus.

Contingit autem, ut volens & enitens, & petens, rem ipsam interdum nescius assequatur; contingit, inquam, ut *concupiscens desiderare justificationes* prono velut cursu revera desideraret: & ut hic quoque valeat notum illud ac tritum Gregorii Magni, nempe ut, *dilata desideria crescant, & crescentia capiant*. Sic autem ex igniculis occulte serpentibus, ac velut hac illac discurrentibus, flammescit verus ignis, qui jam intima corda corripiat, his insideat, hæc possideat, solo Deo teste: atque hæc illa contritio est vera, & stabili charitate perfecta, quæ statum justificet cum solo Sacramenti voto. Quando autem id contingat, aut quomodo, quam expedito a concupiscentia & inolitis cupiditatibus animo, aut quam intenso, quam fixo dilectionis gradu sciri nec potest nec expedit. Sufficit autem ut fieri certa fide credamus, neque ulterius progredi cæci & curiosi conemur. Sic teste Joanne: *Perfecta charitas foras mittit timorem*, eum, *qui pœnam habeat*, sive inquietudinem & anxietatem quandam: certum illud. Quo autem & quam intenso gradu is effectus consequatur, nos fugit, ac Deo suum opus inspicienti relinquendum. Hanc doctrinam ante Synodum Tridentinam S. Thomas tradidit. Primum, in Supplemento Summæ ex 4. in Sententias repetito. Tum in ipsa Summa 1. 2. Denique in tertia parte.

Ergo in Supplemento hæc tria statuit: primum in Sacramento Pœnitentiæ contritionem amoris expertem esse non posse, probatur ex his locis: Primus, *attritionis principium est timor servilis: contritionis autem, timor filialis*, quem charitatis esse constat, q. 1. art. 3. sed contra: quin etiam supra inter objectiones dicit, & in responsione supponit: *attritionem non esse actum virtutis*: subditque: *ut ab omnibus dicitur*, ut hæc sententia nemine discrepante, ut certa valeat: at vero q. 1. art. 2. objectione 2. *Contritio est actus virtutis*; ibid. sed contra.

Secundus locus, q. 1. art. 1. *sed contra: Pœnitens .... non dolet de pœna; & sic contritio, quæ est dolor pœnitentialis, non est de pœna*. Et in corpore: *De malis pœnæ potest esse dolor, sed non contritio* pœnitentialis illa, & ad virtutem Pœnitentiæ pertinens: alio ergo motivo concepta.

Esse autem charitatis hæc probant tertius & quartus locus. *Omnis dolor in amore fundatur: sed amor charitatis, in quo fundatur dolor contritionis, est maximus*, q. 3. art. 1. *sed contra*: & iterum art. 3. object. 3. *De peccato præcipue est contritio, secundum quod avertit a Deo*, quod est charitatis, & in responsione concessum manet.

Hoc primum ex Supplemento. Alterum: non omni contritione, quæ sit ex amore, remitti peccata. Primus locus, isque evidentissimus: *Quæ intensio contritionis potest attendi dupliciter: uno modo ex parte charitatis ..... & sic contingit tantum intendi charitatem in actu, quod contritio inde sequens merebitur non solum culpæ remissionem, sed etiam absolutionem ab omni pœna*; q. 5. art. 2. in corp. item q. 10. a. 5. c. *Contingit autem quandoque, quod per contritionem præcedentem peccatum aliquod deletum est, quoad culpam*; ergo iterum atque iterum *contingere* docet id quod non semper eveniat. Qua etiam voce in eundem finem usos esse Tridentinos suo loco observavimus: sed ex sequentibus maxime stabilitur inter sanctam Synodum & sanctum Thomam doctrinæ cognatio.

Sit ergo hoc tertium ex sancto Doctore constitutum: inde contingere, ut non omnis contritio justificet, quod amor in ea contentus ad perfectionem non pervenerit: pro quo est hic locus evidentissimus ac longe certissimus: *Dolor esse potest adeo parvus, quod non sufficiat ad actum contritionis, ut si minus displiceret ei peccatum, quam debeat displicere separatio a fine: sicut etiam amor potest ita esse remissus, quod non sufficiat ad rationem charitatis*; q. 5. a. 3. c. En amor non justificans, nec conterens, eo quod ad rationem charitatis non devenerit: non quidem quod sit alterius generis aut alterius objecti: sed quod in eodem genere & eodem objecto sit remissus. Ergo non perfectus, sed tantum incipiens: quæ nostra, imo sacri Concilii sententia est.

Sic ergo omnia constant: nempe & contritionem charitate fundari, & peccata remittere: non aliter tamen, quam si tantus sit amor, ut ad rationem charitatis, adeoque & contritionis devenerit. Mitto alios locos eod. art. ad 1. & q. 10. art. 1. c. & alibi passim.

Jam ex 1. 2. q. 113. ubi de justificatione agitur, pauca sed illustria sumimus, imprimis illud: *Ita infundit donum gratiæ justificantis, quod etiam simul cum hoc movet liberum arbitrium ad donum gratiæ acceptandum, in his qui sunt hujus motus capaces*; a. 3. c. En illa acceptatio sive susceptio libera gratiæ, quam Tridentina Synodus decernebat. Gratia autem justificans, de qua hic agitur, necessario cum charitate conjuncta est, sine qua non potest esse justitia. Ergo illa susceptio est actualis & libera susceptio & acceptatio charitatis, in eamque consensio: qui motus charitatis est.

Sed ne ratiociniis sit opus, sanctus Doctor clare exprimit charitatem, his verbis: *Quod motus fidei non est perfectus, nisi sit charitate informatus: unde simul in justificatione impii, cum motu fidei, est etiam motus charitatis*. Art. 4. ad 1. subdit: *Movetur autem liberum arbitrium in Deum ab hoc, quod ei se subjiciat: unde etiam concurrit actus timoris filialis, & actus humilitatis*. Sic actus charitatis, & ex ea profectus actus timoris filialis cum actu fidei concurrit ad justificandum hominem.

Tertius locus: *Quod per cognitionem naturalem homo non convertitur in Deum, in quantum est objectum beatitudinis & justificationis causa*. Ibid. ad 2. Ad charitatem autem pertinet moveri in Deum, ut est objectum beatitudinis, ut sanctus Doctor asserit, 2. 2. q. 23. quæ est de charitate: & in ea quæstione centies. Nec minus est charitatis respicere Deum *in quantum est justificationis causa*, hoc est, in quantum est

fons

fons omnis justitiæ, ut sancta Synodus loquitur. Quod etiam incidit in illud Apostoli, *us quantum est justus, atque justificans eum qui ex fide est*, ut supra diximus.

Denique eadem quæst. 113. art. 5. quæritur: *Utrum ad justificationem impii requiratur motus liberi arbitrii adversus peccatum*. Respondetur autem, requiri expressissimum motum charitatis: *eo quod ad eundem actum pertinet, prosequi unum oppositorum & refugere aliud: & ideo, sicut ad charitatem pertinet diligere Deum, ita etiam detestari peccata, per quæ anima separatur a Deo*. Ibid. ad 1. Hactenus ex 1. 2.

Jam ex tertia parte, quo loco expresse tractatur de Sacramento Pœnitentiæ, deque Pœnitentia ut est virtus prævia ad illud Sacramentum, hæc habemus: Primum, *quod Pœnitentia virtus est specialis*: in qua quippe sit *specialis ratio actus laudabilis, scilicet operari ad destructionem peccati præteriti, in quantum est Dei offensa*: ac postea, *quod Pœnitens dolet de peccato commisso, in quantum est offensa Dei*: id autem est charitatis. Unde art. 5. in corp. enumerantur sex actus pœnitentis. *Primus* est animi conperantis cum Deo *convertente: secundus est fidei; tertius timoris servilis; quartus spei, sub spe* scilicet *veniæ: quintus charitatis, quo alicui peccatum displicet secundum se ipsum, & non jam propter supplicia: sextus timoris filialis propter reverentiam Dei*. Ergo ex sancto Doctore, in Pœnitentiæ virtute, actus charitatis eique conjunctus filialis timoris actus intervenit. Atqui sine Pœnitentiæ virtute, Pœnitentiæ Sacramentum esse non potest. Ergo sine charitate, eique conjuncto timoris filialis actu, Sacramentum illud esse non potest. Unde subdit: Ad 1. *quod peccatum prius incipit displicere peccatori propter supplicia, quæ respicit timor servilis, quam propter Dei offensam vel peccati turpitudinem, quod pertinet ad charitatem*. Ergo iterum Pœnitentiæ virtuti, adeoque Sacramento actus quidam charitatis adjungitur: non autem ille actus perfectæ charitatis, qui statim justificat, ut dictum est. Ergo incipiens & præparatorius, qualem sæpe memoravimus.

Hinc articulo 6. in corp. idem sanctus Thomas docet: *quod actus & habitus charitatis simul fuat tempore cum actu & habitu Pœnitentiæ*: Subdit: *Nam, ut in secunda parte habitum est, in justificatione impii simul est motus liberi arbitrii in Deum*, (*qui est actus fidei per charitatem formatus*) *& motus liberi arbitrii in peccatum*, (ut est offensa Dei, ut vidimus:) *qui est Pœnitentiæ actus*. Ergo iterum ac tertio, non est Sacramentum istud sine charitatis actu.

Quæstione vero 86. ejusdem tertiæ partis art. 3. in c. *Peccatum mortale non potest sine vera Pœnitentia remitti, ad quam pertinet deserere peccatum, in quantum est contra Deum*, & quidem *contra Deum super omnia dilectum*, ut habetur in sequentibus.

Denique ejusdem quæstionis 86. art. 6. item in c. *Sicut remissio culpæ fit in Baptismo, non solum virtute formæ, sed etiam virtute materiæ, scilicet aquæ, principalius tamen virtute formæ, ex qua & ipsa aqua virtutem recipit: ita etiam remissio culpæ est effectus pœnitentiæ, principalius quidem ex virtute clavium, quas habent Ministri, ex quorum parte accipitur id, quod est formale in hoc Sacramento*, (*ut supra dictum est*:) *secundario autem ex vi actuum Pœnitentis*, quos inter enumeratus est Pœnitentiæ virtutis actui conjunctus charitatis actus.

Idem autem ad 1. Nempe, inquit, in justificatione *non solum est gratiæ infusio & remissio culpæ: sed etiam motus liberi arbitrii in Deum, qui est actus fidei formatæ, & motus liberi arbitrii in peccatum, qui est actus Pœnitentiæ*.

Ex his igitur patet, concurrere ad justificationem, liberi arbitrii actum ex charitate perfectum, eique tribui minus quidem principaliter, sed tamen conjunctim & necessario, remissionem peccati, ut dictum est.

Sane fatendum est, videri sanctum Doctorem de iis actibus locutum, qui justificationis actum comitentur, non qui antecedant, & præparent. Verum id sufficit. Nam primum certum erit, sine actu charitatis justificationem non posse transigi, quod illi refugiunt. Deinde ex illo actu veræ ac plenæ charitatis cum justificatione conjuncto, certa erit consecutio ad anteriorem actum, quo anima præparetur, ne fiat tam subita sine congrua dispositione mutatio. Denique illa dispositio congrua in eo est, quod amor imperfectus, necdum ad rationem perveniens charitatis, antecedat ac præparet perfectum in ipsa justificatione futurum charitatis actum, ut superiori capite ex sancto Doctore retulimus.

Non ergo immerito diximus, tantam esse sacro-sanctæ Synodi Tridentinæ cum sancto Thoma doctrinæ consensionem, ut ex hac illa quodammodo contexta esse videatur. Nam ut alia omittamus, quæ non sunt ad hunc locum necessaria, quæque diligens lector per sese facile recognoscet, in id concinunt, ut cum Sacramento Pœnitentiæ simul Pœnitentiæ virtutis actus conjungendus sit, in quo actu Pœnitentiæ inesse necesse sit aliquid charitatis, quo anima pœnitens & ad gratiam se moveat, & eam voluntarie suscipiat & acceptet: neque tamen propterea omnis illius dilectionis actus statim justificet etiam cum Sacramenti voto, sed id contingat tantum, cum perfecta est charitas. Itaque ex Sancto Thoma, in justificatione impii necessario intervenit & voluntaria ex libero arbitrio per motum charitatis susceptio gratiæ, & prævius quidam, nec statim justificans imperfectioris dilectionis sensus: quæ sunt præcipua, quantum ad hunc attinet locum, fidei Tridentinæ capita.

Hactenus S. Thomam Synodo contulimus; neque difficilis esset ejusdem sancti Doctoris cum Catechismo Tridentino collatio: sed nobis eam supra indicasse sufficerit. Cæterum de varietate quadam Operis in Sententias ac Summæ, locutione magis quam re, non est hic differendi locus.

Nunc ex antedictis aliquot corollaria, quæ huic operi lucem afferant, colligemus.

Primum illud: omnia quæ communi Theologorum sententia ad justificationem in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponunt, sanctum & castum spirare amorem.

Incipimus autem ex fide, cujus hæc summa est: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam*. Hæc ergo fides Christianorum: hæc fides in Jesum Christum, quam totam magister diligendi Joannes Apostolus recollegit ac instauravit in hoc verbo: *Et nos credidimus charitati, quam habet Deus in nobis*. Hæc igitur fides ex sese in Dei charitatem provocat: dicente eodem Apostolo: *Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos*. Quare jubemur Christiani, non tantum credere Deo, quod credere Deum, *& Dæmones credunt & contremiscunt*, quæ est fides mortua: sed credere in Deum, qui omni theologia attestante, post sanctos Augustinum & Thomam, est affectus pius animæ ex dilectione tendentis in Deum, seque conjungentis Deo: ut ipsa fidei ratio ex se apta nata sit ad inspirandam dilectionem castam.

Nec minus ad eundem affectum concitandum spes apta nata est: parique, imo etiam majore affectu speramus in Deum, atque in illum credimus. Hæc igitur omnia charitatem spirant, ut profecto, qui nullam piæ dilectionis, idem nullam quoque fidei ac spei rationem habeat: sterili & infructuosa pœnitentia.

Ipsa etiam oratio, quam fideles omnes peccata confitentes in ipsum sinum Sacerdotis effundunt, pium tibi ac vehementissimum ex sancta dilectione dolorem sonat. Hoc enim dolore percita fidelis anima primum advocat suorum gravissimorum peccatorum testes, non modo ipsum Deum cordium scrutatorem, sed etiam Sanctos omnes, imprimis autem cum Paulo electos Angelos, totamque cœlestem aulam, Maria ipsa duce: quod facit & ad verecundiam, & ad opem, mox eosdem adhibitura apud Deum optimos precatores: tum ad illud devenit: *quia peccavi nimis mea culpa*: bis terque illud ingeminans tunso simul pectore. Sic autem imitatur *peccavi* illud Davidicum, quo statim ejus peccata translata sunt: tanquam cum eodem Davide diceret: *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper: tibi soli peccavi, & malum coram te feci*: sic enim explicatur, & in Dei amorem vertitur illud ipsum *peccavi*. Nec minus imitatur dolorem Publicani illius percutientis pectus, Deumque exorantis, ac statim justificati, quo nos etiam eniti par est, nec minus propterea filos Ecclesiæ clavibus, quæ, quod desit, supplent. Hæc igitur, nulla licet dilectionis expressæ mentione, tamen dilectionem insinuant. Hic enim agi omnia non vocibus, sed rebus & affectibus, & David, & Publicanus ille, & illa Peccatrix ad Domini pedes, & alii vere Pœnitentes testantur: nec ullum in Scripturis reperitur exemplum peccatoris absque dilectione reconciliati Deo.

Quin etiam fateri nos oportet, ad amorem excitandum, terroris gehennæ maximam esse vim: imminuta quippe per incussos terrores concupiscentiæ vi, facilius justitia diligitur. Ergo ipse peccator, quo vehementius agente & impellente Spiritu Sancto, per metum commovetur, tanto est aptior ad concipiendos dilectionis actus. Hoc enim illud est a sancto Augustino dictum, nempe ut ipse timor pœnæ, tanquam seta linum, amorem justitiæ introducat. Quare cum hi terrores invalescunt, tum tempus est opportunissimum, concussis jam peccati radicibus, insinuandi dilectionem, quæ tum prono cursu in animum influat. Quare ista

cogna-

cognata sunt, & gehennæ metus & amandi cupido, nec a se dividenda: verumque est illud ejusdem Augustini de Deo, qui solus timeri sine amore non potest: amore timorem proxime insecuto, atque ejus veluti extrema premente vestigia.

Ipsa denique Synodus Tridentina id suadet, & attritionem ad charitatem trahit, cum statuit, eam ex duobus *communiter concipi*, *nempe ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ pœnarumque metu*. Atqui turpitudo peccati præter innatam sibi probrosam infamiam quam animus ex sese horreat, alio quoque motivo odio haberi potest, nempe opposito illi turpitudini pulchri & honesti studio, cujus Deus & fons & regula est. Gehennæ quoque & pœnarum metus, si quantus esse possit elicitur, id habet luctuosissimum, quod nos alienet a Deo, quod ipsa per se charitas reformidat. Unde fit illud jam ex Catechismo Romano recensitum, ut quemadmodum debemus illud Deo, ut illum diligamus, ita peccata, quæ a Deo alienant, eique adversantur, maxime detestari debeamus; qua parte nulla est attritio, quæ non in se habeat causas dilectionis admixtas.

Quod autem nunc affectant quidam, ut inter attritionis motiva sive incentiva & causas, etiam referant salutis, beatitudinis, gloriæ desiderium; primum quidem id faciunt nulla Concilii Tridentini authoritate fulti, cum non alia ejus motiva commemoret, quam peccati turpitudinem & pœnarum metum: cæterum gloriæ desiderium suo velut cursu ad charitatem ducit, attestante Concilio, id recti sanique moris esse, si Christiani *suam ipsi socordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc, ut imprimis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam*: qui finis expressissime ad charitatem spectat.

Addamus & illud ex sancti Thomæ expressa doctrina, fidem ac spem ab ipsa dilectione præcisas, ac per mortale peccatum *informes* jam factas, nec esse virtutes. Eundem Angelicum præceptorem mox docentem audivimus; *attritionem non esse virtutis actum*, idque *ab omnibus dici*: nec dolorem ex pœnarum metu ortum *pœnitentialem esse*. Ergo ex illis præcise motivis, secluso diligendi studio, stare non potest virtus pœnitentiæ, quam tamen in Sacramento præire oportere, & omnes Theologi sentiunt, & sacrosancta Synodus sæpius definivit, ut diximus.

Denique in animo semper habere debemus Apostolicum illud, *Finis præcepti charitas*: quo constat, omnia præcepta ut reginæ suæ ac fini ultimo charitati servire: quare ex omni parte causis amandi circumdati, amandi studium omittere non possumus. Hæc doctrina quam tradimus: jam vero procedamus ad tertiam partem hujus opusculi, atque objecta solvamus.

PARS III. ET ULTIMA.

OBjiciunt primo sic: attritio ea est, quæ solo metu concepta voluntatem peccandi excludat. Atqui ea exclusio ad justificationem in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam sufficit. Ergo ad eam sufficit attritio. Majorem probant ex ipsius Conc. Trident. verbis. 2. Ex authoritate sancti Augustini sæpe id asserentis: puta cum dicit: *Non bona desideras, sed mala caves, sed ex eo quod mala caves, corrigis te, & incipis bona desiderare. Cum bona cœperis desiderare, erit in te timor castus*: multaque in hunc sensum. 3. Ex ratione certa, nempe ex discrimine inter metum ab hominibus, & metum ex Deo sive divini judicii. Cum enim homines non penetrent arcana cordis, non nisi externos actus cohibere possunt: Deus autem omnia cordis arcana pervadit. Ergo metus ex Deo cordis quoque motus occultissimos & intimas cogitationes cohibet, ac peccati voluntatem in ipso fonte extinguit, hoc est, in ipsis intimis cordis penetralibus. Sic majorem probant: minorem vero sic: sublato enim obice, sua remanet Sacramento efficacia, cum ex Tridentino *gratiam conferat non ponentibus obicem, & quantum est ex parte Dei*: Sess. VII. can. VI. & VII. Atqui exclusa voluntate peccandi obex tollitur: *Iniquitates enim vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum*. Et iterum: *Considerans enim & avertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vita vivet*. Ergo sua constat Sacramentis efficacia: adeoque plenus per Sacramentum justificationis effectus.

Magna mihi copia est differendi de attritionis natura, & secundum antiquiores Theologos, & secundum recentiores: & quærendi imprimis, an ut metu concipitur ex sua sola vi, an ex comitantibus & adjunctis peccandi voluntatem excludat: an tantum ex ejus vi id fiat, quod ait Augustinus, ut *volentem peccare*, hoc est profecto ex ipsa jam voluntate peccantem, *interiorem animum non sinat*: hoc est, non sinat in actus exteriores seu magis expressos prorumpere; & an, si excludat peccandi voluntatem, id efficere possit durabili statu sine ea tristitia, quæ *secundum Deum stabilem*, ex Apostolo, ac firmam *Pœnitentiam* operetur: an tantum dispositione mobili & fluxa, peccantibus in vitia prono ac prompto animo relapsuris. Sed ne eat in longum nostra disputatio, quam brevem & præcisam esse, ac ex Concilii Tridentini decretis constare volumus, utcunque habeat major propositio, minorem negamus, nempe sufficere exclusam peccandi voluntatem, cum ipsa Synodus talem exclusionem *non sufficere*, sed *disponere* ac *viam parare* dixerit, ut toties præmonuimus, nec tantum ex gestis, verum & ipso tenore verborum, quibus decreta contexta sunt.

De obice, quod dicunt, varum est. Duplex enim obex in peccato: primus ex aversione a Deo, alter ex conversione ad creaturam: & hanc quidem exclusa peccandi voluntas forte sustulerit; aversionem vero a Deo non nisi conversio ad Deum, hoc est, ipsa dilectio. Non ergo exclusa peccandi voluntas tollit obicem, quin imo non tollit maximum: est enim obex maximus aversio Dei, sive peccatum in quantum est offensa Dei: quod sic probat sanctus Thomas: *Quia homo debet magis Deum quam seipsum diligere; ideo plus debet odire culpam, in quantum est offensa Dei, quam in quantum est nociva sibi*. Quare ad tollendum verum maximum obicem, necesse est ut aliquid dilectionis interveniat.

Instabis: exclusa peccandi voluntate, manere sane aversionem a Deo, sed habitualem, ad quam tollendam dilectio habitualis per Sacramentum infundenda sufficit. Respondeo: sufficit non in quantum est habitus, sed in quantum certis actibus sanctæ dilectionis comitata procedit. Si enim charitas tantum daretur ut habitus, daretur mortuo modo, qualis est in dormientibus. Atqui non sic datur in justificationis actu: nam ibi debet esse voluntaria susceptio sive acceptatio infusæ charitatis, ut supra ex Tridentino & ex sancto Thoma diximus: ex quodam actuali motu liberi arbitrii se convertentis ad Deum. Ergo charitas habitualis, non ut est habitualis, sed ut est conjuncta cum actu, sufficit ad tollendam aversionem a Deo.

Jam ad Scripturæ locos: solæ iniquitates dividunt inter nos & Deum: sane. Ergo sufficit excludi peccandi voluntatem: quatenus quidem dividit, & est offensa Dei dissolvens amicitiam, quod ex antedictis sine aliquo dilectionis motu esse non possit: fatemur; & sic objectus Scripturæ locus nobis commodo vertit.

Ex Ezechiele autem: *Avertens se ab omnibus iniquitatibus quas operatus est, vita vivet*. Fateor; si & illud adjungat ibidem positum, atque a Tridentina Synodo allegatum: *Projicite a vobis iniquitates vestras, & facite vobis cor novum & spiritum novum*; inducto quodam saltem dilectionis initio.

Cum vero, teste Psalmista, his duobus justitia Christiana constet: *Si declinemus a malo, & faciamus bonum*; ad illud quidem voluntas non peccandi forte sufficiat: ad hoc autem requiritur, ut saltem incipiamus diligere justitiam, ejusque fontem Deum.

Neque vero metuendum est, ne evacuetur Sacramenti efficacia, si præmitti oporteat aliquem incipientis illius dilectionis effectum. Frustra ergo objiciunt illud de Sacramentorum efficacia, & Synodum cum Synodo pugnare faciunt, magno veritatis ac Ecclesiasticæ dignitatis damno.

At enim, inquiunt, habent charitatis actus non ex gradu, sed ex natura, ut & peccatum expellat, & animum conjungat Deo. Sic Patres; ipse Augustinus pro justis habet indistincte, qui amore justitiæ teneantur. Nos autem ad ea objecta ex antedictis facile respondemus, imo etiam sæpe respondimus. Neque enim sanctus Thomas voluit justificari peccatorem ex ea dilectione, quæ quidem, eo quod sit remissa, ejusdem licet generis, non tamen ad rationem charitatis & perfectæ contritionis assurgat: neque, quod majus est, Concilium Tridentinum peccatorem statim justificatum docet per incipientem dilectionem illam, sed profecto per eam, quæ sit charitate perfecta. Etsi enim dilectio ex sese ad id tendit, ut nos conjungat Deo, non proinde omnis id efficit ad dilectionem nisus, licet ille nisus sit aliqua dilectio, sed incipiens, non justificans; inchoata & præparatoria, non consummans, ut sæpe diximus, imo vero ut sancta Synodus decernit. Ac si res altius perscrutanda esset, non equidem crediderim, omnis dilectionis expertem fuisse eum, qui vitæ æternæ cupidus, ac de mandatis a Domino interrogatus, magna fiducia respondit: *Magister, hæc omnia observavi a juventute mea*. Neque id ab eo ficto animo dictum fuisse satis indicant verba Evangelii: *Jesus autem intuitus eum, dilexit eum*: videbat enim in illo aliquod piæ ac sanctæ dilectionis initium: interim quam suis pecuniis

jam

jam tum animo inhæreret, quippe his prohibitus ne vocantem Dominum sequeretur, sequentia declarant. Procul ergo a justitia abesse videbatur, Quid ille, qui tanta vi, tanto affectu dixit: *Bene, Magister, in veritate dixisti, quia unus est Deus: & ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tanquam seipsum, majus est omnibus holocautomatibus & sacrificiis?* Hic ergo veritatem illam tenebat mente penitus comprehensam, & in illam inclinabat animus, cui tamen nihil aliud Dominus respondebat, nisi illud: *Non longe es a regno Dei*: ut accessisse tantum, non tamen pervenisse videatur. Nec si quis alicujus studio tenetur ob ejus merita & præclaras virtutes, ideo amicus ejus aut est aut futurus est. Etsi enim illud studium ejusdem generis est, ac ipsa amicitia jam pectori infixa, nondum eam firmitatem & stabilitatem obtinuit, quæ amicitiæ nomine commendetur. Atque, ut alia ejus fere generis exempla referamus, non si quis castæ virginis honesto quodam amore accendi cœpit, eam propterea deperire, aut connubio stabili jungi sibi velit. Nec si sanctus Augustinus pro justis habet eos, qui amore, qui delectatione justitiæ teneantur, propterea necesse est statim atque incipit Deus placere, dulcescere, delectare, ut idem Doctor loqui amat, uno velut ictu confectam esse rem, ac perfectum opus justificationis nostræ; habent enim ista quandam latitudinem & pro actuum perfectione & gradu suos effectus. Quin in omni virtute aliud est ejus actus transiens ac dispones, aliud actus firmus & stabilis, tantæque virtutis, ut statim in habitum vertat. Homo autem justificatus non est tantum homo juste agens dispositione & actu mobili, sed stabili modo: nec statim uno actu ad habitum motus, nisi sit ille actus ea vi præditus, qua aptus natus sit, Deo bene vertente, ut transeat in habitum justitiæ, cujus generis actus nec Philosophia ignorat, nec Theologia refugit. Sit ergo dilectionis actus statim justificans, is qui est ejusmodi, ut quasi suo jure postulet habitum charitatis infundi; non autem id postulat quivis dilectionis actus, sed is tantum qui firmo & valido consistit gradu.

At enim, inquies, is actus, quem ponimus, validus ac firmus est, quippe cum, ut sæpe diximus, validum ac firmum inducat propositum implendi mandata, ac diligendi Dei. Certe: sed distinximus: firmum ac validum in ratione propositi ac desiderii: non proinde in ratione habitus consistentis. Est enim ille amoris actus prævius sive incipiens, per sese & in ratione amoris exilis & tenuis, ac facile mutabilis; sed fide sustentatus, ac timore vallatus, fractis cupiditatibus ac vitiosis habitibus, velut illisis fluctibus, se tuetur, & ipsi charitati habituali & perfectæ libereque acceptandæ viam parat.

Atque hæc quidem alibi diligentius expendemus, quæremusque, quid sit illud a beato Augustino toties inculcatum: *Omnes amare aliquid*: quo proinde necesse sit, ut nullo vel tenui momento interposito, aut in amore creaturæ tanquam in luto hæreamus, aut ad diligendum Deum saltem initiali quodam amore adsurgere incipiamus. Nunc autem cum in eo simus, ut Tridentina decreta certa per se se & firma pensemus, ab aliis abstinemus, nec necesse habemus hic quidem recludere Traditionis fontes.

Quod autem dicatur omnis charitatis actus ex sese & natura seu vi sua nos Deo conjungere, ex eodem Concilio ita interpretamur, ut præter vim natura insitam charitati, simul ex speciali institutione Christi adjungendum intelligatur Pœnitentiæ Sacramentum, idque non tantum necessitate præcepti, sed etiam necessitate Sacramenti & medii, resque ita ex Concilii decretis temperanda, ut incipienti dilectioni providerit Deus per necessarium Sacramenti actu suscepti præsidium, contritioni vero charitate perfectæ reservavit, ut adjuncto Sacramenti voto statim hominem Deo reconciliaret.

Ne tamen, vetante Paulo, contendamus verbis ad subversionem audientium: si quis recusarit aliam vocare charitatem, quam eam quæ diffusa sit in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, atque his inhæreat, sitque habitualis, quæ facile ex habitu gratiæ concomitantis auxilio, actus perfectæ charitatis eliciat: haud iniquo animo ferimus. Sane admonuimus ex Concilii gestis, plurimos e Patribus atque Theologis in explicando illo prævio incipientis dilectionis actu non reformidasse charitatis vocem. Nec prætermisimus Sancti Thomæ locum, in quo abstinere ab ea voluisse visus. Utcunque est, certum illud, ne de vocibus litigetur: modo ne extinguant in pœnitentibus per gratiam revicturis illos actus, quos post sanctam Synodum memoravimus, aut eos, incipientes licet ac præparatorios sive dispositivos, ad Deum summe ac super omnia diligendum ferri, idque omnino velle, atque adeo ad ipsam reduci charitatem, ut supra est expositum, nemo negaverit.

Postremo quidam objiciunt Alexandri VII. decretum, feria V. die 5. Maji 1667. quo, auditis votis sacræ Inquisitionis, ad conservandam pacem, hæc habet. Primum exponit sententias duas, quarum altera *attritioni ex metu gehennæ concepta, ac excludenti voluntatem peccandi cum spe veniæ, in Sacramento Pœnitentiæ requirat insuper aliquem actum dilectionis Dei, asserentibus quibusdam, & negantibus aliis, & invicem adversam sententiam censurantibus.*

2. Vetat, ne quivis, etiam Episcopi, imo & Cardinales, si eo de argumento scribant, *prædicent, aut doceant, libros aut scripturas edant, pœnitentes aut scholares erudiant, audeant alicujus Theologicæ censuræ, alteriusve injuriæ aut contumeliæ nota inurere alteram sententiam sive negantem necessitatem aliqualis dilectionis Dei in præfata attritione, sive asserentem dictæ dilectionis necessitatem, donec ab hac sancta Sede fuerit aliquid hac in re definitum.*

3. Interserit: *Sententiam negantem necessitatem aliqualis dilectionis hodie inter Theologos communiorem videri*. Hactenus Alexandri VII. decretum.

Nos autem nihil hic agimus de ejus formula: sed tantum respondemus, nihil nocere nobis. Quid enim? Vetat Pontifex, ne se invicem *censurent, taxent*, Theologicas censuras, &, ut ajunt, qualificationes inurant; neve injuriis & contumeliis mutuo se proscindant: jubet ut charitatis vinculum servent. Id quidem vel maxime pertinet ad eos coercendos, qui quotidie nostram, hoc est Tridentini Concilii, de incipientis dilectionis necessitate doctrinam passim infament, tanquam eam, quæ purum putumque Lutheranismum aut Calvinismum inducere, aut redolere videatur. Sane contrariam partem a talibus quoque abstinere oportet. Hæc quidem Alexander VII. non propterea, quod absit, prohibet Episcopos, ne sanam doctrinam asserant, doceant, sua authoritate ac prædicatione confirment, eamque non tantum libris editis, sed etiam alio quovis scripti genere commendatam, tutam ac munitam præstat.

At enim indicat Pontifex, *sententiam negantem necessitatem aliqualis dilectionis Dei hodie inter Scholasticos communiorem videri*. *Videri* sane, non esse: *opinionem*, non autem Scholæ decretum aut dogma: *communiorem*, non proinde stabilem ac certam: *hodie*, non ab antiquo: inter *Scholasticos* hodiernos certe, non Patres: quid tum postea? Melchior Canus, vir doctissimus libro de locis Theologicis, de loco ab opinione eaque communi tractans, clare pronuntiat, nemine repugnante, aliud esse Scholæ decreta ac firma dogmata: aliud opiniones mobiles ac fluctuantes. Nunc autem confitendum est, multas invaluisse opiniones, quæ ab anteactæ ætatis authoritate deficiant, pronis ad laxiora ingeniis, & ad nova prurientibus audirorum auribus. An propterea putemus, illi nunc quidem forsitan communiori opinioni aliquam conciliatam esse vel tenuissimæ probabilitatis authoritatem? Absit: alioqui non satis caveremus ab extrinseca illa probabilitate: qui nunc inter novitios Casuistas omnis laxitatis & corruptelæ fons est. Quin ipse Alexander VII. in celeberrimo illo & omnibus acceptissimo decreto feriæ 5. die 24. Septembris 1665. de illis corruptelis ita fatur: *Summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab Evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles sequerentur, ingens irruptura esset vitæ Christianæ corruptela.* En subinde *& in dies excrescentem summam luxuriantium ingeniorum licentiam.* En non tantum reprehensas aliquot laxiores sententias; *sed modum ipsum opinandi alienum ab Evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina irrepsisse.* En ex hoc fonte ingentem Christianæ vitæ corruptelam, non secuturam tantum, verum etiam facile ac facto velut impetu irrupturam, quam cohibere vix possis. Hæc Alexander VII. An hoc rerum statu communiorum hodie in schola opinionum habere nos aliquam rationem is Pontifex velit? Absit, inquam, absit. Non enim tantum a perversis aliquot opinionibus, sed ab ipso opinandi modo cavendum est: ubi nempe non quæritur de vero & falso, deque justo & injusto, quod erat rei caput; sed de probabili, quod novis quotidie commentis augeatur.

Ne ergo nos moveant communiores hodie, si forte opiniones, cum etiam liceat oculis intueri, gliscente licentia quot prava quotidie communiora fiant: quæ quidem nobis quasi majoris numeri authoritate deterritis dissimulanda non sunt: imo vero quo magis invalescunt, eo validius confutanda. Ipsa certe minoris probabilitatis assertio tam nova est, ut ultro confitentibus illius authoribus, vix demum anteacto seculo in hac temporum fæce natam esse constet; antiquioribus ac sanctis

ctis Scholasticis, Thomæ, Bonaventuræ, Antonino, cæterisque plane ignotam & inauditam. An ergo eo quod pronis in laxiora ac paradoxa animis communior hodie videatur; an, inquam, propterea eam invalescere sinant Episcopi, non autem omni ope propulsandam ac profligandam curent? Ita de exclusa incipientis dilectionis necessitate dicendum. Neque enim tanta in re hominum opinionibus, sed Ecclesiæ fide regi jubemur. Nec si vel maxime felicis memoriæ Alexander VII. decreto validissimo, notaque & omnibus acceptissima Sedis Apostolicæ authoritate prolato vetuisset, ne illam sententiam ulla Theologica censura prohibeamus: ideo nos tantam veritatem, tam clare, tam perspicue a sacrosancta Tridentina Synodo declaratam tacere debemus: imo vero, quo a pluribus impugnatur, tanto magis, modeste quidem ac pacifice, sed interim magno animo asserenda est: ut adversari Concilii Tridentini decretis, si non Theologica qualificatione, veridica tamen assertione dicatur.

Nec fas est, Episcopos, tanto accepto deposito judicare secundum aliorum communiorem licet forte sententiam; quod nihil aliud esset, quam ut illis auctoribus per inanem probabilitatis speciem falsa securitas induceretur, & contra Domini interdictum traditiones ac mandata hominum invalescere sinerentur.

Liceat & illud reverenter addere, utcunque Alexander VII. ab inferendis neganti sententiæ censuris propter bonum pacis continendos existimavit Episcopos, certe noluisse eam opinionem a successorum quoque suorum Innocentii XI. & Alexandri VIII. decretis ac notis præstare salvam: in quas incidisse, dum amandi obligationem generatim solvunt, dumque in Sacramentorum materia probabilem tantum, non autem tutam sequuntur sententiam, supra demonstravimus.

Hæc igitur ex antedictis concludimus.

I.

Constat, Pœnitentiæ Sacramentum lapsis æque ac Baptismum omnibus, etiam adultis nondum regeneratis, esse necessarium, hoc est non tantum necessitate præcepti, verum etiam necessitate medii, (cum voto).

I I.

Constat, utrumque Sacramentum non acceptæ gratiæ aut justitiæ signum, sed accipiendæ causam instrumentalem esse.

I I I.

Neutrum eorum Sacramentorum dum actu suscipitur, etiam voto Sacramenti conjunctum, semper supponit jam acceptam justitiam & gratiam: his contrariæ sententiæ Concilio Tridentino adversantur.

I V.

Non minores aut inferiores dispositiones requiruntur ad justificationis gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam, atque in ipso Baptismo cum adultis traditur: contraria sententia eidem Concilio & sanæ Theologiæ repugnat.

V.

De amore in Baptismo extat canon expressus e Concilii Arausicani cap. 25. *Hoc etiam salubriter profitemur, & credimus, quod ipse Deus nobis, nullis præcedentibus meritis, & fidem & amorem sui prius inspirat, ut Baptismi Sacramenta fideliter requiramus, & post Baptismum, cum ejus adjutorio ea, quæ sibi sunt placita, implere possimus.* En ad recipiendum Baptismum amor necessarius, ad minimum incipiens, ut tradit Concilium Tridentinum.

V I.

Supponuntur ergo in utroque Sacramento distincti actus præparatorii fidei, spei, ac dilectionis, qua Deum ut omnis justitiæ fontem diligere incipimus.

V I I.

In utroque Sacramento pariter requiritur propositum firmum ac validum implendi præcepta omnia quæcunque Christus tradidit, adeoque vel maxime primum illud de Deo toto corde ac totis viribus diligendo, hoc est, super omnia.

V I I I.

In utroque Sacramento pari necessitate, petenda est fides, quæ per dilectionem operatur.

I X.

In utroque Sacramento æque requiritur voluntaria susceptio gratiæ, & donorum, quibus homo efficitur ex injusto justus, & ex inimico amicus; æque necessarius consensus in justitiam inhærentem, quæ est ipsa charitas: æque voluntario motu quærenda, volenda, procuranda Dei amicitia. Contrariæ sententiæ ejusdem Concilii decretis adversantur.

X.

Neque tamen omnis etiam incipiens Dei propter se dilectio statim justificationem inducit, sed ea tantum contritio, quam charitate perfectam esse contingat.

X I.

Qui solvit obligationem Dei super omnia diligendi per speciales actus, aut ad certum numerum redigit, hæresim docet, aut inducit.

X I I.

Qui negaret, hoc præcepto teneri etiam peccatores, etiam Pœnitentes, eandem hæresim induceret.

X I I I.

Neque pœnitentes a conatu saltem eximendi, cum jubeantur & moneantur & facere quod possint, & petere quod non possint, Deo adjuturo ut possint.

X I V.

Qui docent Pœnitentes, sufficere attritionem ex solo metu conceptam, non tantum disponere aut parare viam ad justitiam, Concilio Tridentino addunt, eosque periculose fallunt.

X V.

Iidem nisi Pœnitentes provocent ad dilectionem præparatoriam, eamque tanquam non necessariam si negligant, in Sacramentis conferendis de valore Sacramenti sequuntur opinionem probabilem, relicta tutiore: probabilem autem non ex vera, sed ex sua sententia.

Hæc igitur sunt capita, quæ a Tridentino Concilio accepta, ut vera, ut tutiora, ut certa ab Episcopis doceri, ab iisdem contraria prohiberi debeant.

Hæc nos, secuti doctissimos ac maximos in Italia, Gallia, aliisque provinciis Episcopos, fratribus & Compresbyteris nostris Ecclesiarum rectoribus, aliisque ibidem verbum & Sacramenta administrantibus, Episcopalis responsi loco, in manus docenda & utenda tradimus: his ab universa fraternitate obediri oportere admonemus, ne schismata in Ecclesiis fiant, neve falsa securitate simplices animæ deludantur.

DIS-

DISSERTATIO DOGMATICA

DE GERMANO AC AVITO SENSU

SANCTORUM PATRUM,

UNIVERSÆ SEMPER ECCLESIÆ, AC SACROSANCTÆ PRÆSERTIM TRIDENTINÆ SYNODI

CIRCA

CHRISTIANAM CONTRITIONEM ET ATTRITIONEM.

Admodum Reverendis, Amplissimis, Nobilibus Dominis, Dominis,

PRÆPOSITO, DECANO, CANONICIS,

Exemptæ Ecclesiæ Cathedralis sancti Bavonis Gandavensis:

ADM. REVERENDI, AMPLISSIMI, NOBILES DOMINI

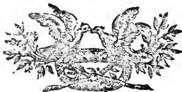

ENERALES Ecclesiæ Synodos in deviæ suæ mentis patrocinium detorquere, atque ita incrustare calumniis, est antiqua Errantium machina & conatus. Etenim Apollinarius Laodicensis in prima Syria Episcopus, dum ex Nicænæ fidei verbis, Consubstantialem Patri, *humanæ ac Divinæ in Christo Domino naturarum confusionem stabilit, magnum Athanasium in literis ad Epictetum Corinthiorum Episcopum coegit cum stomacho exclamare:* Quis infernus ista eructavit? *Neque enim adsumptum hominem, sed adsumens Verbum esse Patri consubstantiale definierat sacrosancta Synodus Nicæna. Longe majorem injuriam passa sunt gloriosa Sancti Cyrilli, Patriarchæ Alexandrini, adversus Hæresiarcham Nestorium Capitula, eorumque comprobatrix & confirmatrix sacrosancta Ephesina Synodus, dum ipsa non Errones aut Hæretici, nec solus cum cætera Joannis Antiocheni Patriarchæ inquieta Factione Theodoretus Cyrensis in Eufratesia Provincia Episcopus, sed etiam cum magnis in orthodoxo dogmate & pace Collegis S. Gennadius, Patriarcha Constantinopolitanus, adsertæ in Christo Domino confusionis infamavit, atque ita & Arianis & Apollinaristis præbuit fomenta, Œcumenicam Synodum reddidit suspectam prævaricationis, ac semetipsum statuit ejusdem inimicum & defensorem. Eumdem hodie imperum patitur sacrosancta Synodus Tridentina. Castam Dei dilectionem esse unicum novi a vetere Testamenti discrimen, unicam Christianæ vitæ regulam, unicum legis & Prophetarum finem, unicum Dominici Sanguinis & Passionis fructum, unicam Justitiæ & peccatorum remissionis obtinendæ januam, cujus servilis gehennæ aut aliarum pœnarum metus sit quidem quandoque utile, quandoque necessarium, semper tamen extrinsecum duntaxat exordium, ex Apostolica & perpetua omnium sub cælo Ecclesiarum traditione docet laudata Synodus, & declarat disersissime: & ecce a quibusdam, simplicitate aut imperitia circumscriptis, in Ecclesiæ nobis pace dilectis Fratribus dicitur & proclamatur solum servilem gehennarum metum, adeoque solum judaicæ servitutis spiritum, quem Apostolus ac ipse in Evangelio Dominus contestantur infirmum, impetrandæ per mortuorum Sacramenta Justitiæ adserere sufficientem: Adserere, quod ipsa adversum Martini Lutheri calumnias nunquam sensisse ac docuisse palam protestata est, peccatores sine bono conversæ mentis, seu castæ in Deum dilectionis motu per Pœnitentiæ Sacramentum justificari. Non est quæstio de tribus capellis, aut de lana caprina. Solo namque servili metu actos peccatores esse marsupia vacua, ac vivificantibus Domini nostri Jesu Christi Signaculis perperam insigniri, olim ad sanctum Petrum, Ecclesiæ Alexandrinæ Patriarcham & Martyrem, istiusmodi Catechumenos ex caussis baptizantem, clamavit a sancto Sophronio, Patriarcha Hierosolymitano, in Prato spirituali laudatus Angelus:* Quamdiu huc mittitis marsupia ista, signata quidem, inania autem prorsus, vacua, & nihil intus habentia? *Et quidem hunc, quandoquidem evenire oportuerit, simplicitatis lapsum*, Viri Adm. Reverendi, *gaudeo in creditam vobis Ecclesiam irruisse. Hæc enim non super arenam, sed super solidissimam Evangelicæ Prædicationis & vestri Apostolici Pectoris petram ædificata circumferri non metuit omni vento doctrinæ: Nullus motus, nullus fluctus, nullus impetus, nulla inferorum porta speret adversus ipsam prævalere. Hæc est Ecclesia, quæ Francorum olim sub Carolo magno & ejus pio Filio Ludovico Episcopis, sacras imagines definito per septimam Synodum cultu partim spoliantibus, partim cum Claudio Taurinensi damnantibus uti idola, & frangentibus, constantissima restitit, laudatasque Synodum ac imagines multorum suorum Clericorum & Monachorum sanguine defendit. Quæ Philippi*

primi Burgundiæ Ducis, Principis sui, & Philippi secundi Tornacensis sui Episcopi, Pseudo-Clementis septimi Factionem & Schisma sequentium, maculosam communionem abjecit intrepida, & proprium sibi Episcopum, Urbani sexti legitimi Pontificis & Pastoris verba audientem, elegit & consecravit. Quæ inter varias fœdissimarum hæreseon in Flandria procellas semper stetit illæsa, Romanæque communioni ac fidei immota adhæsit. Absit ut talis, quam spiritus unctione doctam lucet, Ecclesia egeat literis foris sonantibus. Quocirca quorumdam duntaxat circumscriptæ simplicitati instruendæ, & sacrosanctæ Tridentinæ Synodo a pravis ipsorum suspicionibus liberandæ conflavi Scriptum hoc eu antiquis Ecclesiæ Patribus, de quibus ad neotericos sui temporis Doctores comparatis insigniter scripsis ad Pharitium, Habendonensis Cœnobii Abbatem, in literis apud Lucam Dacherium exstantibus, Theobaldus Stampensis:
„ De nativitate sententiarum hoc solum vobis respondeo, quia multo magis gratulor imitari
„ non errabunda priorum Doctorum vigilantium vestigia, quam modernorum dormitantium
„ sequi falsas opiniones & somnia. Quod enim veteres Doctores vix pertingere potuerunt
„ vigilando, hoc quoque juniores docere præsumunt dormitando. Vigilantes autem Docto-
„ res dicuntur, qui sane referunt quod a sanctis Patribus rationabiliter audierunt. Doctores
„ vero dormitantes appellantur, qui ex parte sua semper aliquid novitatis adferre laborant.
„ Unde Hilarius Pictaviensis ait in libro, quem de Trinitate composuit: *Optimus quidem*
„ *Lector est qui refert*. Sciatis igitur me, non de afferentibus, sed de referentibus esse; &
„ quamdiu vita comes fuerit in hoc diligenter perseverare ". *Studium hoc meum boni consulere, & comprobare dignemini*, Viri Amplissimi & Admodum Reverendi, *quos Deus opt. max. ad Ecclesiæ tutelam & lumen dudum custodiat*. Dabam Lovanii, Kalendis Juniis, Anno Domini *1666*.

Minimus vester in Domino famulus,

FR. CHRISTIANUS LUPUS.

DIS-

DISSERTATIO DOGMATICA
DE CHRISTIANA
CONTRITIONE
ET ATTRITIONE.

CAPUT PRIMUM.

Exponitur definitio Contritionis generatim sumptæ, tradita per sacrosanctam Synodum Tridentinam: *Contritio est dolor animi ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero.* [*Sess. 14. cap. 4.*]

INIQUI cordis pœnitentiam & conversionem ad Deum, quam nos Latini passim Contritionem, Græci Metanojam vocant, Martinus Lutherus aliud non esse vult quam novam vitam, juxta vocem popularem: *Optima Pœnitentia est nova vita*. Sensum suum edicit in sermone de Pœnitentia: [*Error Lutheri de Contritione.*] *Plus tibi discutiendum confessuro, quantum diligas Justitiam, quam quantum odias peccatum, multoque majore, immo solo hoc labore tibi cogitandum est, quomodo futuram vitam agas bonam, quam quomodo odias aut deseras præterita mala. Verissimum est enim proverbium, & omni doctrina huc usque de Contritionibus tradita præstantius:* OPTIMA PŒNITENTIA EST NOVA VITA. Et in suorum a Leone X. Pontifice damnatorum articulorum Apologia scribit in suos adversarios: *Mirum, quid illis acciderit, ut contra omnium sensum & sententiam audeant damnare jam dictam totius mundi paræmiam.* Fluctuat tamen, & in omne se versat latus, modo adserens veram Contritionem non esse aliud quam novam vitam, modo ipsam duntaxat non posse esse sine nova vita, id est, sine veterem hominem innovante ac reformante charitate. [*Art. 7.*] *Plane*, inquit, *Apostolus docet omnia vana esse, nisi simus nova creatura in Christo: At pœnitentia, quæ sine amore Justitiæ agitur, vetus adhuc est creatura, non plus valens quam circumcisio aut præputium.* Errorem vero resorbet in suarum resolutionum prima conclusione: *Non ergo in usu Scripturæ Pœnitentia dolor dicitur, sed mutatio mentis & consilii.*

Hoc ergo novæ doctrinæ monstrum eversura sacrosancta Tridentina Synodus sancit Contritionem generatim sumptam non tantum cessationem a peccato, & vitæ novæ propositum ac inchoationem, sed veteris etiam odium & detestationem esse, atque ita incipit ejus definitionem: [*Contritio debet esse dolor.*] *Contritio est dolor animi.* Loquitur cum Tertulliano in libro de Pœnitentia: [*Cap. 9.*] *Exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, mandat animum mœroribus dejicere, illa quæ peccavit tristi tractatione mutare.* Ejus opus esse dicit *ingemiscere, lacrymari, mugire dies noctesque ad Dominum Deum suum*. [*Reg. 1. cap. 3.*] Quod ipsum in moralium sententiarum regulis tradit magnus Basilius ex facto Apostoli Petri, qui post negatum Dominum statim exivit foras ex atrio Pontificis, & pœnitens flevit amare. Palmaris item, quam in incestuoso Corinthio excitare conatus est Paulus Apostolus, Pœnitentiæ pars fuit mentis tristitia, & quidem tanta, ut timuerit idem Apostolus, ne ipsa ille absorberetur. Nihil frequentius ac ferventius quam lacrymas, & mœrorem divina Scriptura peccatoribus inculcat. Apud omnes olim sub cælo Ecclesias prima Pœnitentium ac Pœnitentiæ classis fuit Flentium ac dolorosus Fletus. Et hinc in libris de Pœnitentia scribit [*Lib. 2. c. 5.*] sanctus Ambrosius: *Qui agit Pœnitentiam, diluere lacrymis debet peccatum suum. Ergo lapsus nostros mundemus fletibus, ut audiat nos Dominus noster ingemiscentes.* Et in literis ad Comitem Bonifacium sanctus [*Ep. 50.*] Augustinus: *Nisi egeris Pœnitentiam, salvus esse non poteris. Quomodo enim gaudebis te esse correctum, nisi doleat fuisse perversum?* Et infra: *Habeant Donatistæ de præterito detestabili errore, sicut Petrus habuit de mendaci timore, amarum dolorem.* Et Severo Milevitano Episcopo, qui Lutherano dogmati quid in speciem [*Ep. 240.*] simile inconsideratus scripserat, respondet: [*Et odium peccati.*] *Quasi non sint dolenda quæ malo gesta sunt, etiamsi quantum possunt postea corriguntur.* Paradoxum & tot verbis indignum est istud Lutheri dogma: nam & ipsi hodie Lutherani illud abominantur.

Pergit sancta Synodus: *Et detestatio*. Alibi dicit: [*Sess. 6. cap. 6.*] *Odium & detestatio peccati*. Rursum loquitur cum Tertulliano in libro de Pœnitentia: [*Cap. 4.*] *Pœniteat errorum reperta veritate; pœniteat amasse quæ Deus non amat, quando ne nos quidem ipsi servulis nostris ea, quibus offendimus, non odisse permittimus.* Consonat in regulis brevioribus magnus Basilius: *Primum anima male ante actam vitam suam odisse debet, ejusque memoriam abhorrere & detestari.* Loqui se adfirmat ex Regio Propheta: [*Reg. 11.*] *Iniquitatem odio habui, & abominatus sum:* Et in literis ad Rusticum Monachum sanctus Hieronymus: [*Epist. 4.*] *Nisi oderimus malum, bonum amare non possumus.* Et quidem mali odium & boni amor gaudent correlativorum privilegio, se se mutuo ponunt & tollunt, remittunt & intendunt, atque ita in unum præ alio exaltare Martinus Lutherus est frustra conatus.

Prosequitur sacrosancta Synodus: *De peccato*. Etenim peccatum est unicum & adæquatum veræ pœnitentiæ objectum, & actam de boni operis officio pœnitentiam esse pessimam rei & nominis prævaricationem, recte scribit in libro de pœnitentia Tertullianus, declamans in Gentiles: [*Cap. 2.*] *Quam in Pœnitentiæ actu irrationabiliter diversentur, vel uno isto satis erit expedire, cum illam etiam in bonis factis suis adhibent. Pœnitet fidei, amoris, simplicitatis, patientiæ, misericordiæ: Prout quid in ingratiam accidit, semetipsos execrantur quia benefecerunt, eamque maxime pœnitentiæ speciem, quæ optimis operibus irrogatur, in corde figunt, meminisse curantes ne quid boni rursum præstent; contra pœnitentiæ malorum levius incubant.* Etiam in sequenti capite eleganter ostendit nequaquam de bono, sed de solo malo opere, seu peccato esse pœnitendum. Noto interim hæc verba, *Seipsos execrantur*; adfirmat pœnitentiam debere esse odium ac detestationem.

Addit sacrosancta Synodus: *De peccato commisso*. [*Esse debet odium peccati actualis.*] Etiam hic cum Tertulliano loquitur in libro de Pudicitia: [*Cap. 10.*] *Contendunt* Psychici *non competere Ethnicis pœnitentiæ denuntiationem, quorum delicta obnoxia ei non sunt, ignorantiæ scilicet imputanda, quam sola natura ream Deo faciat. Porro nec remedia sapere quibus pericula ipsa non sapiant, illic autem constare Pœnitentiæ rationem, ubi conscientia & voluntate delinquitur, ubi & culpa sapiat & gratia; illum lugere, illum voluntari, qui sciat & quid omiserit, & quid sit recuperaturus, si pœnitentiam Deo immolarit, utique eam magis filiis offerenti quam extraneis.* Orthodoxos calumniose appellat psychicos seu animales, perperam de erroneo taxat dogmate, recte tamen adseverat de naturalibus seu originalibus, ideoque non voluntaria actione commissis, sed necessario contagio contractis peccatis non esse veram pœnitentiam seu Contritionem. Quod ipsum apud sanctum Augustinum multis eleganter tradit Author libri de vera & falsa pœnitentia, [*Cap. 8.*] ajens originalis peccati contagium dolendum omnino ac detestandum, at dolore qui ex intentata in nosmetipsos & proprium nostrum opus vindicta non procedat, adeoque non spectet ad solius proprii facti detestatricem & destructricem pœnitentiam. In libro de Correptione & Gratia idem [*Cap. 6. 14. 16.*] docet etiam ipse sanctus Augustinus. Ex hisce fontibus sacrosancta Tridentina Synodus sanxit Contritionem oportere esse dolorem ac detestationem de peccato, non quovis, sed commisso.

Concludit definitionem: [*Contritio debet esse propositum deinceps non peccandi.*] *Cum proposito non peccandi de cætero*. Loquitur ex avito Ecclesiarum ritu, quo ipsi sancti Apostoli baptizandos ac reconciliandos jusserunt coram electis testibus solemniter diabolo, ejusque cultui, pompis, & operibus renunciare, ac plenam sub

Deo & Christo ejus obedientiam atque subjectionem profiteri. Esse Apostolicum institutum adfirmat diserte *Cap. 17.* in libro de Spiritu Sancto magnus Basilius, ac in libro de Corona Militis Tertullianus. Diaboli cultum & *Baptismales Renunciationes exponuntur.* pompas esse idololatriam ac spectacula scribit in prima mystagogica catechesi sanctus Cyrillus Hierosolymæ Episcopus, & addit de operibus: *Opera Sathanæ sunt cujusvis generis peccata, quibus te renunciare necesse est, ut cum aliquis fugit tyrannum, arma quoque illius vitare studet. Omne igitur genus peccati sub hoc operum diaboli nomine comprehenditur.* Esse nostram cum Deo confœderationem, verba tremenda, horrendæ initiationis leges, pacta jurata, eisque ejerari Episcoporum etiam vanitates, verba & cantica impudica, omne peccati genus & speciem declamat frequenter S. Joannes Chrysostomus, & pergit in vigesimaprima Homilia ad populum Antiochenum: *Sicut servos ementes, ipsos qui venduntur prius interrogamus, an nobis servire velint, ita facit & Christus, quando debet te in servitutem capere. Prius interrogat, an velis illum crudelem tyrannum dimittere: Et ad fœdera suscipit.* In oratione de Christi Domini Baptismo addit sanctus Gregorius Episcopus Nyssenus: *Pactum in traditione mysterii cum Deo homo facit, cum omnem pœnam, cruciatum, & voluntatem pro illius dilectione se neglecturum esse promittit.* Hæc igitur renunciatio aliud non est quam firma promissio, & stipulatorium cum Deo optimo maximo propositum deinceps ex nulla penitus causa, & in *Olim fiebant etiam ante Reconciliationem.* nullo penitus genere peccandi. Porro ipsam non in solo regenerationis, sed & in reconciliationis Sacramento olim fuisse adhibitam, lucet ex regula, quam suis Canonicis scripsit sanctus Crodogangus Episcopus Metensis. *Cap. 32.* Ejus, in Baptismo præsertim adhibitæ, causa cunctos fidelium lapsus nova & singulari malitia augeri adfirmant passim Patres, insigniterque ostendit in libris *L. 1. c. 3.* de laicali institutione Jonas Episcopus Aurelianensis.

Etiam Patres ad Contritionem requirunt dolorem de peccatis, & propositum emendationis. Hinc item Ecclesiæ Patres passim adseverant utrumque jam a Tridentina Synodo laudatum actum omnino requiri ad Contritionem. In oratione de Sancto Philogonio Patriarcha Antiocheno sanctus Joannes Chrysostomus: *Discede*, utique per gemitus & fletus, *a malo, desiste a pravitate, pollicere te posthuc ista non commissurum. Ego testificor & fidejubeo fore, ut si quis recedens a pristinis malis, ex animo promittat Deo se nunquam ad illa rediturum, nihil aliud requirat Deus* *Cap. 911.* *ad excusationem majorem.* Et in libro de fide & ope- *Hom. 34.* ribus sanctus Augustinus multis probat ad Pœnitentiam requiri veteris expoliationem seu detestationem, ac novæ vitæ indumentum, seu *discessionem a peccatis, quam baptizandi profitentur.* Et in Homilia super Evangelia Gregorius Magnus: *Pœnitentiam vere agere est perpetrata mala plangere, & plangenda*, saltem promissione & proposito, *deinceps non perpetrare.* Quem locum suis de laica institutione libris, & suis ad Henricum Senonensem Archiepiscopum literis inseruerunt, & insigniter exponunt Jonas Aurelianensis Episcopus, & *Ep. 41.* sanctus Bernardus. Quare eorum, qui de uno duntaxat e pluribus commissis peccato dolent, fraternum odium in corde retinent, aut quovis alio ex capite plenum deinceps non peccandi propositum non habent, Pœnitentiam uti falsam merito damnarunt in quinta & septima sua Romana Synodo Gregorius VII. Pontifex, in Synodis Melphitana, Placentina, & Claromontana Urbanus II. & Innocentius II. in Synodo sua Lateranen- *Sess. 14. c. 4.* si. Et hinc recte dicit Tridentina Synodus de Contri- *Sess. 6. c. 6.* tione: *Voluntatem peccandi excludat.* Et iterum: *Ac propterea moventur adversus peccata sua per odium aliquod & detestationem.* Declarat Contritionem esse oportere, non de uno duntaxat aut altero, sed de cun- *Propositum illud esse debet de solis peccatis mortalibus.* ctis commissis mortalibus peccatis. Dico, *Mortalibus*: Agitur enim hic de sola illius, quæ Sacramenti Pœnitentiæ est essentialis pars, Contritionis necessaria materia, quam constat esse sola mortalia peccata.

Excludere debet affectum omnis peccati mortalis. Porro de mortalium peccatorum detestatione & odio scribit in libris de nuptiis & concupiscentia sanctus Augustinus: *Multum fallitur homo, qui consentiens concupiscentiæ carnis suæ, & quod ille desiderat decernens facere & statuens, putat sibi esse dicendum*, NON EGO OPEROR ILLUD, *etiamsi oderit quia consentit. Simul enim est utrumque: Et ipse odit quod malum esse novit, & ipse facit quia facere statuit.* Et tales pravæ suæ voluntatis & operationis osores novimus multos. Verum ista detestatio, illudque odium nequaquam sufficiunt ad Contritionem. *Multum interest*, *L. 1. c. 22.* inquit in libris de Sermone Domini in monte laudatus Augustinus, *quali Pœnitentia ignoscat Deus.* Eorum, qui statim se peccasse fatentur, & ita sibi succensent ut peccasse se vehementer nollent, & tamen quampiam iniquitatis suæ affectionem retinent, pœnitentiam damnat gravissime, esse dicens non fidelis Christiani, sed Judæ proditoris. Quod ipsum alii Patres inculcant frequentissime, atque ex eadem regula requirit etiam Tridentina Synodus, ut germana Contritio peccatum mortale non duntaxat oderit, sed & excludat omnem ejus affectum.

Dico rursus, *Affectum peccati mortalis.* Quod enim *Non omnis peccati venialis.* charitas illa, quæ nobis Christum Dominum ponit in fundamento, ideoque & ad justificationem omnino sufficit, ligna, fœnum, stipulas, id est, leviores creaturæ amores & ad venialia peccata affectus sibi compatiatur, manifesta est Apostoli in prioribus ad Corinthios literis doctrina. Quis non solum Catechumenus aut Pœnitens, sed & electus fidelis semetipsum, propriam vitam aut famam, uxorem, filios, possessiones, aut alium quemvis humanum diem adfixiva etiam, quæ sine dolore frustrari non possit, cupiditate non diligit? Nec perfecta hujus vitæ charitas possit omnem istum, saltem volaticum, adsensum excludere, adeoque si ea exclusio sit de Contritionis essentia, omnes adhuc sumus in peccatis nostris, nullusque aut certe rarissimus adultus per regenerationis ac reconciliationis Sacramenta justificatur. Et hinc in libro de decem chordis declamat *Cap. 11.* S. Augustinus: *Quotidiana peccata non possunt non surrepere in animam propter fragilitatem humanam. Aliud est ubi mutes, aliud ubi toleres vitium. Illa mutanda est, si eras mœchus, noli esse mœchus, &c.* A quovis mortali purgandum, in quibusdam venialibus amoribus ac peccatis dicit vitam patienter tolerandam, istudque esse notabile inter ista peccata discrimen. Porro patientia non est sine odio & dolore. Et hinc venialibus istis amoribus omnino debemus illud ipsum, quod involuntariis libidinum motibus nos debere scribit in libris de *L. 1. c. 11.* nuptiis & concupiscentia idem Augustinus: *Ut nec ipsi sint velle debemus, etiamsi in corpore mortis hujus id obtinere non possimus.* Motus illos debemus detestari, & in illos clamare cum Apostolo: *Quod odi illud facio, Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Et hinc Contritio esse omnino debet etiam de venialibus peccatis & ad illa affectibus dolor, detestatio, odium, sed quod ipsos excludi solummodo optet & exposcat, cunctos non excludat. Item eorumdem omnium cavendorum nobis esse nequit efficax propositum, sed desiderium solummodo & votum. Et hinc Græci illis, dum *Græci peccatis venialibus non impendunt absolutionem. Quomodo sit a Latinis impendenda.* sola subjiciuntur clavibus, non sacramentalem absolutionem, sed solam admonitionem impendunt: Quod nempe ipsa aliis etiam præter absolutionem viis remitti Dominus concesserit, & concepta de illis Contritio ex jam dictis causis quandoque vacillet. Quare nos Latini Sacerdotes, dum ipsa sola nobis aperiuntur, sedulo agamus ut adsit firma Contritio, firmum ipsa deinceps vitandi propositum, plenaque cuncti ad ipsa affectus exclusio: Hæc enim omnia spectant ad Contritionis essentiam, ideoque & ad essentiam Pœnitentialis Sacramenti.

CAPUT II.

Exponuntur Contritionis necessitas, & virtutes adnexæ.

Error Martini Lutheri. Undecimus Martini Lutheri per Leonem decimum Pontificem damnatus articulus est hic; *Nullo modo confidas te absolvi propter tuam Contritionem, sed propter Verbum Christi*, QUODCUMQUE SOLVERIS. *Hoc, inquam, confide, si Sacerdotis obtinueris absolutionem, & crede fortiter te esse absolutum, & absolutus vere eris, quidquid sit de Contritione.* Hinc quidam existimant quod ad obtinendam peccatorum remissionem negarit Contritionem esse necessariam. Falluntur. Lucet ex articulo duodecimo: *Si per impossibile confessus non esset contritus, si tamen credat sese absolutum, verissime est absolutus.* Exponit articulum ipse Lutherus in Apologia. *Dixi, per impossibile. Quia satis supra dictum est fidem sine Contritione esse non posse, cum gratia non infundatur sine magna concussione animæ. Volui enim fidei virtutem declarare, quoniam sola faciat remissionem peccatorum. Quod dico, ne quis me putet Contritionem seu turbationem illam cordis in cogitatione peccatorum suscitatam negare. Volo eam, sed dico eam non operari justificationem seu remissionem peccatorum. Fides enim seu Verbum Dei justificat & purgat.* Ecce in justificationis opere necessitatem Contritionis nequaquam negat, sed solam caussalitatem, hanc plene adtribuens soli fidei, qua divinæ, per hæc verba, *Quodcumque solveris*, factæ promissioni fidis, & ejus vigore credis te absolutum. Hinc & Leonis Pontificis diploma arguit, quod *doceat super arenam ædificare, & abjecta fide, super Contritionem, opus hominis, plusquam super Dei Verbum confidere.* *Et Joannis Calvini L. 3. cap. 4.* Adstipulatur in Institutionum libris etiam Joannes Calvinus:

vimus: *Dicimus & nos quodam loco cum pœnitentia obvenire remissionem peccatorum, sed simul addidimus pœnitentiam non esse caussam remissionis peccatorum.*

Sess. 14. cap. 4. Amborum errorem Synodus damnat.

Adversum ambos Errores edixit sacrosancta Synodus Tridentina: *Fuit quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic Contritionis motus necessarius.* Definit non quovis modo, sed ad impetrandam, utique incongrue meritorii ac disponentis principii genere, peccatorum veniam semper fuisse necessariam, ideoque ejus non solam necessitatem, sed & caussalitatem spectare ad immobile dogma Christianum. Ejus dignitatem ac meritoriam caussalitatem exponit eleganter in libro de Pœnitentia Tertullianus: *Quam ineptum, quam iniquum, pœnitentiam non adimplere, & veniam delictorum sustinere? Hoc est, pretium non exhibere, & ad mercem manum emittere. Hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit, hac pœnitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem. Si ergo qui venditant, prius nummum, quo paciscuntur, examinant, ne scalptus, neve rasus, ne adulter, etiam Dominum credimus Pœnitentiæ probationem prius inire; tantam nobis mercem, perennis scilicet vitæ, concessurum.* Nequaquam de Pœnitentium satisfactione agit, sed de Catechumenorum Contritione. Quod ipsum in libro de Æthiopis Baptismo tradit sanctus Fulgentius, ajens ad peccatorum veniam requiri & Contritionem & Baptisma, & hoc illius esse mercedem: *Ideo quisque dignus Baptismo judicatur, quando præcedit fidei confessionisque meritum, cui tanquam in mercedem sancti Baptismatis debeat tribui Sacramentum.* Et iterum: *Qua ille justitia, qui credulitatis & confessionis persolvit officium, non consequeretur sanctæ regenerationis effectum?* Quæ omnia adeo clara sunt, ut in libro de duabus animabus scribat sanctus Augustinus: *Vox est ista naturæ, nullum stultum rei hujus notitia deseruit. Hoc nobis etiam nisi penitus insitum esset, periremus. Potest aliquis dicere se non peccare, non autem sibi esse, si peccaverit, pœnitendum, nulla Barbaries dicere audebit.*

Contritio est caussa justificationis. C. 6.

Cap. 5.

Cap. 14.

Contritio debet procedere ex fide. Sess. 6. cap. 6.

Porro Contritioni huic, ut ad peccatorum remissionem præparet, sacrosancta Synodus mandat adesse varias virtutes. Prima est *concepta ex auditu fides*, qua credamus *vera esse quæ divinitus revelata sunt & promissa, atque illud in primis, a Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem quæ est in Christo Jesu.* Licet istic de sola Catechumenorum Contritione loquatur, eandem tamen fidem in Pœnitentibus palam supponit. Loquitur adversus Martinum Lutherum, blaterantem a nobis abjici fidem ac Dei verbum, confidi in humano Contritionis opere, ideoque super arenam ædificari. Ait fidem esse primum Contritionis exordium & imum fundamentum, proindeque nec istam a nobis abjici, nec hanc esse arenam humani operis, sed cordibus nostris per Jesum Christum a Deo infixam petram solidissimæ charitatis.

Et habere adjunctam spem. Sess. 6. cap. 6.

Altera Contritionis comes debet esse spes veniæ, & divinæ misericordiæ fiducia, qua fidamus *Deum propter Christum fore nobis propitium.* Loquitur Synodus ex prima ad Corinthios Epistola, ubi Apostolus linguarum, Prophetiæ, virtutum, aliorumque id genus charismatum gratias gratis datas adseverat esse duntaxat usque ad firme plantatam ac radicatam Ecclesiam temporales, ideoque suo tempore cessaturas, at vero fidem, spem, charitatem esse excellentiorem, perpetuam, & immobilem totius Ecclesiæ viam, quæ semper maneant, & sine quibus nec acquiri valeat justitia, aut peccatorum remissio, nec conservari. Et hinc ad impetrandam peccatorum veniam, non solam pœnitentiam requirit in libro de fide & operibus sanctus Augustinus, sed & illam de divina bonitate fiduciam, qua *omnium omnino præteritorum remissionem in Baptismo non dubites te accepturum.* Ejus absentia fratricidæ Cain & Judæ proditoris Pœnitentiam demutavit in intolerabilem conscientiæ torturam, & laqueum temporalis ac sempiternæ damnationis. Hinc Fletui, primo Pœnitentiæ gradui solemnem deprecationem veniæ, firmæque in Deum & Ecclesiam spei professionem primitivus Patrum Canon merito adjunxit.

Cap. 20.

Et votum Sacramenti. Tertia Contritionis comes debet esse propositum servandi omnia Dei mandata.

Tertia Contritionis comes debet esse *votum præstandi reliqua, quæ ad rite suscipiendum* Pœnitentiæ seu etiam Baptismatis *Sacramentum requiruntur.* Utique dum & Catechumeni & Pœnitentes *proponunt inchoare vitam novam, & servare divina mandata.* Loquitur Synodus ex sancti Matthæi Evangelio, ubi Dominus mandat Apostolis, ut baptizandos doceant omnia sua præcepta. Et hinc quod antiqua baptizandorum professio non solum hæc, *Renuncio Diabolo, omnibusque ejus pompis & operibus*, sed & hæc contineret verba, *Et conjungor Christo*, testatur in pluribus locis sanctus Joannes Chrysostomus. Omnem Christi legem plene servandam solenni pacto ac stipulatione spondebant. Et hinc quasdam Ecclesias, professionem istam non plene exigentes, de Sancto canibus dato & grandi Apostolicæ disciplinæ neglectu culpat graviter & merito in libro de fide & operibus sanctus Augustinus. Ex eodem principio Contritionem passim appellat conversionem cordis, quod nempe per ipsam mens nostra a creaturæ dilectione transferri debeat, non solum ad peccati dolorem, odium, detestationem, & melioris vitæ desiderium, sed etiam ad puram Dei charitatem, & firmam de ejus mandatis exequendis contestationem & votum, de quo scribit in literis ad sanctum Paulinum. *Nostrum votum maximum est, quo nos novimus in Christo esse mansuros.*

Ep. 59. quæst. 5.

Quarta comes est desiderium Sacramenti.

Quarta tandem Contritionis comes esse debet firma voluntas & ardens desiderium suscipiendi Baptismatis, aut reconciliationis, de quo sacrosancta Synodus: Catechumeni *proponunt suscipere Baptismum.* Et lapsorum Pœnitentia *continet non modo cessationem a peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum, & humiliatum, verum etiam eorundem sacramentalem Confessionem, saltem in voto, & suo tempore faciendam & Sacerdotalem absolutionem.* Loquitur ex sancti Augustini ad Vitalem Carthaginensem Epistola, laudante Ecclesiam, orantem solemniter pro Catechumenis, *ut eis regenerationis desiderium*, atque ita inchoatæ Contritionis plenitudinem *inspiret.* Et in libris de Baptismo adversum Donatistas scribit idem Augustinus: *Baptismus potest inesse ubi conversio cordis defuerit; conversio autem cordis potest inesse non percepto Baptismo, sed contempto non potest. Neque enim ulla modo dicenda est conversio cordis ad Deum, cum Dei Sacramentum contemnitur*, id est, negligitur, ac non desideratur. Et ad Regii Prophetæ verbum, *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum*, scribit in explanationibus Psalmorum: *Non male intelligitur vox esse eorum, qui cum sint Catechumeni, ad gratiam sancti lavacri festinant. Unde & solemniter*, utique in Sabbatho Sancto ad regenerantis fontis consecrationem, *cantatur hic Psalmus, ut ita desiderent remissionem peccatorum, quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum.* Hocce desiderium adeo necessarium semper judicavit Ecclesia, ut supremam Catechumenorum classem ex Apostolico instituto vocarit *Competentes*, id est, unum aliquid simul petentes, de quo laudatus Augustinus in Sermonibus de diversis: *Quid est illud unum, quod petunt vel concupiscunt? Baptismi Sacramenta: ut qui erant vasa Diaboli, mereantur esse vasa Christi.* Parem semper de reconciliationis Sacramento fuisse rationem, lucet ex sancto Cypriano, multis in locis adseverante ipsum nulli lapsorum posse impendi, nisi qui ejus dispensatricem & custodem Ecclesiam ferventer ac frequenter pulsasset. Rationem dant in libro de Baptismo Tertullianus, & in laudatis de eodem Sacramento libris laudatus Augustinus, adserentes regenerationis, adeoque & reconciliationis Sacramenta ex Christi Domini instituto esse fidei & Contritionis vestem, subsidiarium auxilium, & necessariam nostræ justificationis concausam, adeoque sine ejus saltem voto & desiderio nullum posse esse Contritionis effectum, nullam veram Contritionem.

Sess. 6. cap. 6.

Sess. 14. cap. 4.

Ep. 107.

Lib. 4. cap. 25.

Psal. 41.

Serm. 8. cap. 1.

CAPUT III.

Exponitur Contritionis actus fundamentalis, de quo sacrosancta Tridentina Synodus: *Deum tamquam omnis Justitiæ fontem diligere incipiunt*, &c.

Sess. 6. cap. 6.

Omnis Contritio essentialiter est Dei dilectio.

Sess. 14. cap. 4.

OMnem veram, licet imperfectam, quæ passim Attritio dicitur, Contritionem esse essentialiter puram Dei charitatem, lucide edicunt verba ista. Et licet de sola Catechumenorum contritione loquantur, eandem tamen esse de Pœnitentium Contritione rationem, lucet ex ejusdem Synodi de ipsa verbis: *Continet cessationem a peccatis, & eorum detestationem.* Utique detestationem ortam ex justitiæ dilectione. Item ex hisce verbis: *Quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit.* Utique proxime & sufficienter. At vero proximam, & licet non nisi cum Sacramento sufficientem istiusmodi dispositionem debere esse charitatem definit alibi eadem Synodus: *Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur; anathema sit.* Voces, *Sicut oportet*, desumptæ sunt ex Sancti Augustini Enchiridio: *Omnis præcepti finis est charitas, id est, ad charitatem refertur omne præceptum. Quod vero ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam*

Sess. 6. Can. 3.

chari-

charitatem, quam diffundit Spiritus Sanctus in cordibus nostris, nondum fit quemadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur. Eundem in sensum exponit easdem *Cap. 25.* voces in libro adversus sermonem Arianorum. Quocirca quemadmodum oportet pœnitere est ex fide & charitate peccatum odisse ac detestari, quod quicumque necdum fecerit, justificationis gratia necdum est dignus. Dicit namque Sanctus Joannes Apostolus: *Qui non diligit, manet in morte.*

Probatur ex Scripturis. Contritionem omnem esse essentialiter Dei dilectionem clamant Scripturæ omnes Canonicæ, omnes Ecclesiæ Patres, omnes Synodi, quorum omnium cuncta testimonia si velim adducere, oportebit grandia volumina complere. Et in re lucida piget & memetipsum & Lectorem quasi frustra fatigari. Nonne Propheta dicit *Et quia omnis Dei lex est de charitate.* voculam, *Dilige*, esse breve verbum, in quo omnem legis suæ amplitudinem Deus conclusit? Hinc frequentissime edicit Augustinus: *Dilige, & fac quod vis.* Eandem fuisse Sancti Joannis Apostoli adsiduam atque extremam vocem adfirmat Sanctus Hieronymus io commentariis Epistolæ ad Galatas. Et ipse Dominus dicit: *Qui non diligit, sermones meos non servat.* Dei & proximi dilectionem ait esse unicum suum Præceptum, unicum suæ prædicationis & passionis finem & fructum, unicum suarum ovium ab hœdis discrimen, & in illo omnem pendere Legem ac Prophetas. Et Apostolus Paulus: *Plenitudo legis est dilectio. Qui diligit, legem implevit. Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus*, ABBA, PATER. Quæ plurima istiusmodi loca considerans Ter*Cap. 12.*tullianus scribit in libro de Patientia: *Dilectio summum fidei Sacramentum, Christiani nominis thesaurus, quem Apostolus totis viribus Sancti Spiritus commendat.* Sine hac nullam impleri legem, nullum servari Domini mandatum, nullum mentis nostræ opus aut motum esse quemadmodum oportet bonum clamat adsidue sanctus Augustinus. Cum Apostolo adfirmat antiqui & novi Testamenti palmare discrimen esse timorem & amorem, ideoque cunctos, qui Deum adhuc uti Dominum duntaxat metuunt, & non uti Patrem caste diligunt, etiamnum errare & hærere in veteri testamento, ac esse carnales minarum servos, a Divinæ, quæ sola dilectione acquiritur, adoptionis & filiationis, seu Christianæ justificationis gratia multum alienos. Et hinc Dominicam, *Pater noster*, quam laudata Apostoli verba, *Abba Pater*, omnino respiciunt orationem non fuisse in veteri Testamento, & a solis Deum caste diligentibus posse veraciter dici, frequenter leges apud Sanctum Joannem Chrysostomum. Proinde & per timorem non solum citra charitatem de peccatis concepta Contritio est Contritionis fucus, non est quemadmodum oportet, Evangelicæ Pœnitentiæ legem non adimplet, est dolor servilis & judaicus, non filialis & Christianus.

Probatur ex Baptismali professione. Quod Baptismatis effectum sine casta Dei dilectione non posse accipi docuerint constanter Apostoli, lucet ex Baptismalibus per ipsos institutis professionibus, per quas omnis baptizandus solemniter profiteri debet se credere, non tantummodo Deum, aut Deo, sed etiam in Deum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum. Professionem istam frequenter laudat & exponit sanctus Augustinus: *Psal. 77.* *Credere in Deum plus est quam credere Deo. Nam & & homini cuilibet plerumque credendum est, quamvis in eum non sis credendum. Hoc est ergo credere in Deum, credendo adhærere ad bene operandum operanti Deo*, QUIA SINE ME, *inquit*, NIHIL POTES*Psal. 33.*TIS FACERE. Et iterum: *Omnes qui credunt in Christum, sic credunt ut diligant. Hoc est enim credere in Christum, diligere Christum, non quomodo dæmones credebant, sed non diligebant, & ideo, quamvis crederent*, QUID NOBIS ET TIBI, FILI DEI? *Psal. 77.* Hinc etiam scribit de carnali Judæorum populo: *Credidit Deo, sed non credidit in Deum.* Et in tractati*Tract. 29.*bus super sancti Joannis Evangelium: *Dei opus est ut credatis in eum, quem Deus misit, ut credatis in eum, non ut credatis ei. Sed si creditis in eum, creditis ei, non autem continuo qui credit ei, credit in eum. Nam & dæmones credebant ei, & non credebant in eum. Rursus etiam de Apostolis ipsius possumus dicere, Credimus Paulo, sed non credimus in Paulum: Credimus Petro, sed non credimus in Petrum. Quid est ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & ejus membris incorporari. Ipsa est fides, quam de nobis exigit Deus, & non invenit quod exigat, nisi donaverit quod inveniat. Non qualiscumque fides, sed quæ per dilectionem operatur.* Et *Serm. 60. cap. 2.* in Sermonibus de verbis Domini: *Multum interest, utrum quis credat ipsum esse Christum, & utrum credat in Christum. Nam ipsum esse Christum & dæmones crediderunt, nec tamen in Christum crediderunt. Ille enim credit in Christum, qui & sperat in Christum & diligit Christum. Nam si fidem habet sine spe ac sine dilectione, Christum esse credit, non in Christum credit. Qui ergo in Christum credit, credendo in Christum, venit in Christum, & quodam modo unitur in eum, & membrum in ejus corpore efficitur. Quod fieri non potest, nisi & spes accedat & charitas.* Ex quibus lucide vides eos, qui Baptizandis sine Dei dilectione promittunt remissionem peccatorum, longissime abire a doctrina Patrum atque Apostolorum, qui suo a cunctis Catechumenis ante Baptismum reddendo Symbolo dedere hoc caput: *Credo in Deum Patrem omnipotentem.* Eadem est ratio Contritionis ad Reconciliationis Sacramentum requisitæ: Quod enim etiam hoc præcedere olim consuerit similis fidei professio, nobis supra dixit sanctus Episcopus Crodogangus.

Quod ipsum lucidissime patet ex natura illius Sacramenti, ex natura præsertim sacramentalis confessionis & absolutionis, quam præfiguravit Dominus, dum sua virtute suscitatum e mortuis Lazarum Discipulis tradidit a cadaverinis institis & ligamentis solvendum. Confessionem a solo jam per Deum vivificato ac suscitato peccatore fieri posse tradit sanctus Augustinus in Sermonibus de verbis Domini: *Quare jam confiteris in ac*-*Et ex natura Sacramenti Pœnitentiæ. Serm. 8. cap. 1.* *cusatione peccati tui, nisi quia ex mortuo vivus factus? Scriptura quippe ait*: A MORTUO, QUASI QUI NON SIT PERIT CONFESSIO: *Si perit a mortuo confessio, qui confitetur, vivit. Et si peccatum confitetur, utique a morte revixit. Si peccati confessione revixit a morte, quis eum suscitavit? Spiritu mortuum quis suscitavit, nisi qui remoto lapide clamavit*, LAZARE VENI FORAS? *Quid est autem foras prodire, nisi quod occultum erat foras prodere? Qui confitetur, foras prodit. Foras prodire non posset, nisi resuscitatus esset.* Et in explicatione Psalmorum: *Dominus Lazarum voce de sepulcro suscitavit, ipse cla*-*Ps. 101.* *mando animam reddidit, ipse terrenam molem terreno sepulcro impositam vicit, & processit ille vinctus. Fit hoc in corde Pœnitentis. Cum audis hominem pœnitere peccatorum suorum, jam revixit: Cum audis hominem confitendo proferre conscientiam, jam de sepulcro eductus est, sed nondum solutus est.* Et in alio de *Ser. 44. cap. 6.* Domini Verbis sermone: *Vide genus resuscitationis. Processit Lazarus de monumento vivus, & ambulare non poterat. Et Dominus ad discipulos*: SOLVITE EUM, ET SINITE ABIRE. *Ille suscitavit mortuum, illi solverunt ligatum.* Pergit de quibusque Pœnitentibus: *Resurrexerunt jam isti. Revixerunt quibus displicet quod fuerunt. Sed reviviscentes ambulare non possunt. Hæc sunt vincula ipsius reatus. Opus est ergo ut qui revixit solvatur, ut abire permittatur. Hoc officium Discipulis dedit quibus ait*, QUÆ SOLVERITIS IN TERRA, SOLUTA ERUNT IN CŒLO. Quæ est frequentissima & constantissima sancti Augustini doctrina. Eandem in litteris ad Franconem Tungrensem Episcopum sequitur Nicolaus primus Pontifex: *Postquam vivificante gratia te foras vivificatum* *Ep. 43.* *per confessionem exeuntem adspicimus, quem introrsus labe mortuum putabamus, incomparabiliter exultamus.* Et in litteris ad Lotharingiæ Episcopos: *Waldrada*, *Ep. 65.* Lotharii II. Regis pellex, *merito inter mortuos reputata est, quæ nimirum neque ut viva vocem prædicantium audit, neque in suis penetralibus occultata, immo jam fœtida jacens, per confessionem foras egreditur.* Apud Baldricum Noviomensem Episcopum in Ecclesiæ Cameracensis historia exstat eruditissima Epistola, qua Gerardus Cameracensis Episcopus scribit ad Archidiaconos Ecclesiæ Leodiensis: *Tunc vera est absolutio Præ*-*Lib. 3. cap. 28.* *sidentis, cum interni arbitrium sequitur Judicis. Quod bene quatriduani mortui resuscitatio illa significat, quæ videlicet monstrat, quia prius mortuum Dominus vocavit & vivificavit dicens*, LAZARE VENI FORAS, *& postmodum qui vivus egressus fuerat, a Discipulis est solutus. Illum porro Discipuli viventem solvunt, quem Magister resuscitavit mortuum. Si enim Discipuli Lazarum mortuum solverent, fœtorem magis ostenderent quam virtutem. Ex qua consideratione intuendum est, quod illos nos debemus per pastoralem auctoritatem solvere, quos Auctorem nostrum cognoscimus per resuscitantem gratiam vivificare. Quo contra considerandum est nostro non posse arbitrio solvi, quos internus arbiter nullo spiritu satisfactionis animavit.* De verbo ad ver*Lib. 1. cap. 6.*bum hæc desumpsit ex undecima sancti Eligii Noviomensis seu Tornacensis Episcopi ad Pœnitentes homilia, quæ & ipse Eligius adfirmat se a Sancto Gregorio Magno mutuatum. Quoad substantiam extant apud Gre*Lib. 21. cap. 9.*gorium in morali expositione Prophetæ Job, de verbo autem ad verbum in sancti Paterii Collectaneis super Evangelium sancti Joannis. Eodem exemplo & doctrina utuntur in libris de Lotharii Regis divortio etiam *Lib. 2. cap. 16.* Hincmarus Metropolita Remensis, & in litteris ad Gouberum Bonæ Spei Presbyterum sanctus Ivo Episcopus

Car-

Ep. 228. Lib. 2. cap. 7.

Carnutensis. Hanc a solo Domino resuscitati, & per Apostolos soluti Lazari allegoriam esse etiam sancti Ambrosii in libris de Pœnitentia, ab omni semper Ecclesia fuisse probatam, ideoque hæreticas Joannis Wicleffi nugas etiam ab ipsa efficaciter expugnari, insigniter & ample ostendit in opere de Sacramentis Thomas Waldensis. At vero vitam illam, quam non Discipuli per Ecclesiæ claves, sed secreto suæ Majestatis opere solus in Pœnitentibus operatur Deus, esse castam Divinæ justitiæ dilectionem, natamque inde peccati detestationem & odium, tradit in Psalmorum Commentariis Sanctus Augustinus: *Vita nostra dilectio est*. Assidua & nimium manifesta est hæc ejus doctrina, desumpta ex sancto Joanne Apostolo: *Qui non diligit, manet in morte*. Qui ergo diligit, jam vivere cœpit. In tractatu de utilitate jejunii dicit id esse adeo lucidum, ut etiam diabolus sciat *& sentiat vitam nostram esse charitatem*. Hanc doctrinam non penetravit auctor aut conflator horum a Pio V. Pontifice justissime proscriptorum articulorum: *In peccato sunt duo, actus & reatus. Transeunte autem actu, nihil manet nisi reatus, sive obligatio ad pœnam. Unde in Sacramento Baptismi aut Sacerdotis absolutione propria reatus peccati duntaxat tollitur, & Ministerium Sacerdotum solum liberat a reatu. Peccator Pœnitens non vivificatur ministerio Sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui Pœnitentiam suggerens & inspirans vivificat eum & resuscitat, ministerio autem Sacerdotis solus reatus tollitur*. Vera animæ nostræ vita est illi & per actualem charitatem, & per habitualem gratiam unitus Deus: Habitualis gratia, quia non a solis pœnæ, sed etiam a culpæ reatibus liberat, plenamque confert remissionem peccatorum, est unio, inhabitatio, & vita principalior; atque ita peccator, quod illa per Sacramentum diffundatur in nostris cordibus, nequaquam vivificatur a solo Deo, sed etiam a ministerio Sacerdotum. Solus sine adsumpto in ministeriale adjutorium Sacramento Deus solam actualem suæ dilectionis & contriti cordis vitam peccatoribus inspirat, recipiendæ jam laudatæ habitualis vitæ dispositionem penitus necessariam: Atque ita lucet sine hac ad istam nemini patere ingressum.

C. 143. 144.

Psal. 54.

Cap. 8.

Probatur rursum ex Tridentino Concilio.

Eamdem veritatem palam prædicat sacrosancta Tridentina Synodus, definiens Contritionem esse dolorem, odium, & detestationem de peccato commisso. Esse debet non de incurso peccati supplicio, aut ejus reatu, sed de ipso peccato, adeoque Dei ac Justitiæ dilectio. Etenim odium infamiæ ex dilectione famæ, morbi odium ex sanitatis dilectione, odium captivitatis aut servitutis ex dilectione libertatis, & generatim quodvis cujusvis mali odium nascitur ex dilectione oppositi boni. At vero bonum commisso peccato directe adversum est Divina justitia, seu animam nostram sua inhabitatione justificans Deus, adeoque iniquitatis detestatio & odium nasci non possunt, nisi ex ipsius casto amore. Et hinc ad nescio quem Anastasium scribit beatus Augustinus: *Inimicus Justitiæ est qui pœnæ timore non peccat, amicus autem erit, si ejus amore non peccet. Tunc enim vere timebit peccare. Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum sicut gehennas odit*. Est Regii Prophetæ Philosophia: *Iniquitatem odio habui, & abominatus sum, legem autem tuam dilexi*. Pergit Augustinus: *Tantum peccatum odit, quantum Justitiam diligit*. Et in libris de Dei Civitate scribit: *Quod quis sine illiciente amore non habuit, sine urente dolore non perdit. Ex ejus amissione tantum necesse est ut urat dolor, quantum hæserat amor*. Et de fidelibus Romanis, qui in Gothica urbis deprædatione amiserant sua omnia, ait in alio ejusdem operis libro: *Quantum hæc amando peccaverint, perdendo senserunt. Tantum quippe doluerunt, quantum se doloribus inseruerunt*. Loquitur ex Apostolo: *Omnium malorum radix est cupiditas, quam quidam appetentes inseruerunt se doloribus multis*. Dolor & odium sunt proprius, parenti inseparabiliter nexus, & adæquate semper commensuratus, dilectionis fœtus, ideoque commissæ iniquitatis dolorem, detestationem, & odium ex Justitiæ dilectione & nasci oportet, & ejusdem cum ipsa esse modi, ponderis, mensuræ. Adeo fundata est definitio Tridentina. Quod sola Dei dilectio Domini Discipulos & filios a mundi seu diaboli discipulis ac filiis discernat, quod sola ab hœdorum sinistra ad ovium dextram transferat, quod sola nobis Sacramenta prodesse faciat, atque ita illam esse palmarem & fundamentalem Contritionis & pœnitentiæ actum, incessanter Augustinus, Patres omnes, ac res ipsa clamant; verum in re lucida nolim ego Lectorem pluribus fatigare.

Ep. 144.

Lib. 21. cap. 16.

Lib. 1. cap. 10.

CAPUT IV.

Sacræ Synodi verba, *Deum tamquam omnis Justitiæ fontem diligere incipiunt*, largius exponuntur.

OMnibus fidelibus immo omnibus hominibus nihil magis in voto est quam Deum optimum maximum, licet non intueri, saltem apprehendere, & nihil nobis est magis impossibile. Hanc infirmitatem adjuturus S. Augustinus, nescio cui fratri Consentio suadet prius concipere Justitiam, & ad ejus tunc speciem seu similitudinem concipere Deum. At ecce hinc novus error. *Mihi*, respondit ille, *qui subtilitatem disputationis tepida peretpere corde vix possum, videbatur nihil vivum secundum substantiam inesse Justitiæ, ideoque non possum adhuc Deum, id est, viventem naturam, Justitiæ similem cogitare, quia Justitia non in se, sed in nobis vivit, nisi forte non hujus humanæ æquitatis, sed illa, quæ Deus est, sola asseratur esse Justitia*. Existimavit Justitiam non esse vivam atque incommutabilem substantiam, sed inhærens nobis accidens & mobilem qualitatem, ideoque illi cum Deo nihil esse similitudinis aut paritatis. Reposuit vero S. Augustinus aliam esse participatam & cuivis homini propriam, aliam supremam & omni homini communem Justitiam, cujus æquali aut inæquali participatione æqualiter aut inæqualiter justi aut justa sint justi omnes & justa omnia: Eam esse incommutabilem, ac mente nostra longe superiorem omnium judiciorum regulam, de qua nemo possit, & secundum quam omnes debeant judicare. *Est plane*, inquit, *ille summus Deus vera Justitia, vel ille verus Deus summa Justitia, quam profecto esurire, & sitire, ea est nostra in hac peregrinatione Justitia, & qui postea saturari, ea nostra est in æternitate plena justitia*. Esse dicit & vitam quandam, quæ essentialiter vivat, & sui participatione vivere faciat viva omnia, quæ sit omnis vitæ fons & vita vitarum. Dari item quandam supremam, substantialem, atque incommutabilem bonitatem, pietatem, veritatem, temperantiam, castitatem, sanctitatem, pulchritudinem, cujus participatione & dono sint bona, pia, vera, temperantia, casta, sancta, pulchra, quæcumque sunt talia, & de quibus nemo judicet, sed secundum quas judicari oporteat de istis omnibus, est sublimis & constans sancti Augustini Theologia. Eam non intellexerunt etiam Sophistæ illi, qui apud Matthæum Parisiensem docuerunt *multas ab æterno fuisse veritates, quæ non sunt Deus*. Propositionum, quas Dialectici vocant æternæ veritatis, multitudo dedit ansam errori. Recte vero repoluerunt synodaliter adunati Episcopi: *Hunc errorem prohibemus, & assertores ejus ac defensores excommunicamus. Firmiter enim credimus & adserimus, quod una sola veritas fuit ab æterno, quæ Deus est, & nulla quæ non sit Deus*. Ea est incommutabilis ac suprema veritas, quæ omnes laudatas propositiones sui participatione facit ab æterno veras.

Ep. 221. 222.

Deus est suprema Justitia.

Deus est suprema vita, & omnis virtus.

Et suprema veritas.

Anno 1243.

Omittere nolim quædam sancti Augustini verba in libro de vera Religione: *Quærendum est cur nos offendat, si duabus fenestris non super invicem, sed juxta invicem locatis, una earum major minorve sit, cum æquales esse potuerint, si vero super invicem fuerint, ambæque de medio quamvis impares, non ita offendat ista inæqualitas, & cur non multum curemus, quanto sit una earum aut major aut minor, quia duæ sunt. In tribus autem sensus videtur expetere, ut aut impares non sint, aut inter maximam & minimam ita sit media, ut tanto præcedat minorem, quanta a majore præceditur*. Plures adducit ædificiorum ac fabricarum figuras & proportiones, quarum congruitate aut incongruitate ipse statim sensus delectatur aut offenditur, judicatque rectas esse aut vitiosas. Judicari id dicit ex quadam suprema supra omnem intellectualem creaturam lucente regula & arte, de qua concludit: *Ambigendum non est incommutabilem naturam, quæ supra rationalem animam sit, Deum esse, & ibi esse primam vitam, & primam essentiam, ubi est prima sapientia. Nam hæc est illa incommutabilis veritas, quæ lex omnium artium recte dicitur, & ars omnipotentis artificis*. Hanc artem, hanc veritatem, hanc justitiam, hanc castitatem, hanc quamvis regulam adeo nulla humana iniquitas aut machina possit evertere, ut etiam grandes in propriis oculis Theologi, dum quidquam adversum illas conantur facere probabile, revincantur a simplicibus rusticis & imperitis cerdonibus, utique per lumen istud, de quo scriptum est: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*. Quocirca Deum optimum maximum tamquam omnis justitiæ fontem diligere est lumine isto adstari, suprema justitiæ & bonorum operum

Cap. 50.

Cap. 31.

Quid sit diligere Deum ut o-

rum

omnis justitiæ fontem.

rum regula delectari, amplecti, & sequendam decernere, omniaque adversus illam facta a nobis flagitia seu facinora odisse, & detestari. Hoc, inquam, est Deum Patrem diligere, ejusque cum Spiritu Sancto Divinum Verbum, de quo ad Corinthios scribit Apostolus: *Qui factus est nobis sapientia a Deo, & justitia, sanctificatio, & redemptio.*

Epist. 1. cap. 1.

Ea est vera Dei dilectio.

Hanc esse veram & germanam Dei dilectionem tradit frequentissime laudatus Augustinus. In libris ad sanctum Pontificem Bonifacium: *Quid est boni cupiditas, nisi charitas?* Et in libris de sanctissima Trinitate: *Quid est dilectio vel charitas, quam tantopere Scriptura commendat, nisi boni amor?* utique non boni Angeli, boni hominis, bonæ animæ, aut cujusvis alterius privati, sed generalis & supremi boni, de quo pergit: *Amandus est Deus, non hoc vel illud bonum, sed ipsum bonum. Quærendum enim bonum animæ, non cui supervolet judicando, sed cui hæreat amando. Et quid hoc nisi Deus? Non bonus animus, non bonus Angelus, aut bonum cælum, sed bonum bonum.* Hoc est, ipsum supremum & incommutabile bonum, fontem omnis boni & bonitatis. Hunc amorem alibi vocat dilectionem & suavitatem justitiæ, bonam voluntatem, amorem honesti, dilectionem gratis amplectendæ pulchritudinis, veri concupiscentiam, amplexum castitatis. Omnia sunt ejusdem rei varia duntaxat nomina: Sunt vera & casta Dei dilectio, at secundum aliud & aliud ejus attributum seu perfectionem. Opera nostra, ut bona sint & Dei legem impleant, ex fontium istorum quopiam debent omnino procedere.

L. 2. c. 9. *L. 8. c. 10.* *Cap. 3.*

Sufficit & requiritur ad implendam Dei legem.

Quæstio est, An talis dilectio sufficiat etiam ad Contritionem? Quæro, *Ad Contritionem?* Quod enim ad cuncta extra Contritionem bona opera, Divinarumque de ipsis legum adimpletionem sufficiat, non possum hærere vel dubitare. Et hinc eos, qui expressam Dei sub explicita Dei ratione dilectionem requirunt, existimo falli. Eorum unus fuit Joannes de Rockyzana, Hussitarum in Bohemia Princeps, ajens hominem omni temporis momento, incessanter & sine interpolatione, sub præcepto teneri ad Deum elicito & expresso actu contemplandum ac diligendum. Eamdem Divinæ contemplationis ac dilectionis perpetuitatem in literis apud Lucam Dacherium exstantibus admodum commendat Odo, vir insigniter eruditus & sanctus, nescio cujus in Gallia cœnobii Clericus Regularis, scribitque: *Hoc quod dico senserunt esse verissimum, qui dixerunt fornicationem esse momentaneum a Christi contemplatione recessum. Perfecti etenim viri internæ dulcedini tanto dilectionis ardore per contemplationem adhærent, ut cum per desidiam, seu per negligentiam, vel modicum ab ea recesserint, fornicatos se judicent.* Scribit ex Divina S. Augustini Patris sui doctrina, recteque adjungit: *Sed hujusmodi castitatem tenere fragilitati nostræ est valde difficile, & pene impossibile.* Eam hac in vita esse dicit rem optationis & voti, non nostratum virium, aut Divini Præcepti. Joanni item Rockyzanæ in Synodo Basileensi recte respondit Fr. Joannes Ragusinus, Ordinis Prædicatorum tunc Procurator generalis, postea Basileensis Episcopus, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis: *Hoc est proprium Angelorum & Comprehensorum in patria.* Sufficere adserit supremi justi aut boni dilectionem virtualem, quæ quid sit exponi non possit uno verbo, nec est hujus loci. Expressam tamen Dei dilectionem requiri adfirmo ad Contritionem. Requiritur enim expressa professio, qua Catechumenus credere se contestetur in Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum, qua expresse contestetur se conjungi Christo, & legem ejus in perpetuum servare; qua tamquam filius prodigus revertatur ad Patrem. Et hinc diserte ait sacrosancta Tridentina Synodus: *Deum diligere incipiunt.*

Sufficit licet non sit expressa. *Tom. 2.* *Epist. 1.* *Ad Contritionem requiritur expressa Dei dilectio.*

Verum quare addit, *Tanquam omnis justitiæ fontem?* Respondeo quod velit dilectionem illam esse gratuitam & castam, de qua in Psalmorum commentario sanctus Augustinus: *Deus noster laudetur voluntate, ametur charitate. Gratuitum sit & quod amatur, & quod laudatur. Quid est gratuitum? Ipse propter se, & non propter aliud. Si enim laudas Deum, ut det tibi aliquid aliud, jam non gratis amas Deum. Erubesceres, si te uxor tua propter divitias amaret, & forte, si tibi paupertas contingeret, de adulterio cogitaret. Cum ergo te a conjuge gratis amari velis, tu Deum propter aliud amabis? Quod præmium accepturus es a Deo, o avare? Non tibi terram, sed seipsum servat, qui fecit cælum & terram.* Quis Judæus, quis Samaritanus, quis Platonicus, quis Marcionista non amat Deum? Verum de judaico amore dicit Regius Propheta: *Velut jumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.* Exponit in libris de Dei civitate laudatus Augustinus: *Velut pecus, seu jumentum,* dicit, *utique non intelligens. Ea quippe a te desiderare debui, quæ mihi cum impiis non possunt esse communia. Tamen ego semper tecum, quia etiam in carnalium rerum desiderio Deos alienos non quæsivi.* Canis dominum adeo diligit, ut ipsi non solum adsit semper & adhæreat fidelissime, sed & in invasores pro ipso pugnet usque ad sanguinem. Nempe offam sibi diligit, & a domino sperat, ideoque illum non diligit, sed seipsum. Eodem modo idola fugit, & apud Domini altare fidus mansit carnalis Judæus: Ut pecus ob terrena gaudia & semetipsum, non ut homo ob bona rationalia & ipsum Deum, quem proinde tractabat non uti supremum suum Dominum, sed uti satellitem suarum cupiditatum. Eodem modo illum diligunt Platonici, Marcionitæ, immo & Calvinistæ, Lutherani, & cuncti generatim Hæretici, qui sanctorum Angelorum in futuro sæculo æqualitatem, & alia spiritalia bona ab ipso quidem sperant, verum ad illam formam, de qua in libris de libero arbitrio sanctus Augustinus: *Qui æqualitatem Angelorum desidreant propter inanem gloriam suam, non ideo volunt esse æquales Angelis, sed Angelos sibi. Itaque in tali voluntate perseverantes æquabuntur supplicio prævaricatoribus Angelis, potestatem potius suam, quam Dei omnipotentis diligentibus. Talibus enim ad sinistram constitutis, quia non quæsierunt Deum per humilitatis januam, & immisericorditer superbeque vixerunt, dicetur:* ITE IN IGNEM ÆTERNUM, QUI PRÆPARATUS EST DIABOLO ET ANGELIS EJUS. Æqualitatem istam ambiunt, non ut Deo, in quem rebelles & blasphemi sunt, per ipsam plene subjiciantur & serviant, sed ut curiosæ ac elatæ suæ mentis libidinem expleant, ideoque semetipsos diligunt, non Dominum Deum, eumque & ipsi demutare conantur in ministrum & executorem suarum cupiditatum. Non castam benevolentiam, sed impurissimam avaritiam & concupiscentiam esse istiusmodi dilectionem ostendit eleganter in libris de vita contemplativa Julianus Pomerius: *Qui amicum propter commodum quodlibet amat, non amicum amare convincitur, sed commodum. Et ideo Deus, quo nihil est majus aut melius, propter quid diligitur? Propter seipsum perfecte diligitur. Si vero saltem propter illa, quæ præstat, amatur, non utique gratis amatur, quia jam illud, propter quod diligitur, ei, quod dictu quoque nefas est, anteferitur.* Quam germane Christianam doctrinam in litteris ad fratres Carthusienses multum prædicat, & insigniter elucidat etiam S. Bernardus. Hinc ergo sacrosancta Tridentina Synodus illum diligendum definit, non propter nostrum temporale vel æternum commodum, sed propter illummetipsum, tamquam omnis Justitiæ fontem, tamquam supremam & incommutabilem, cui nos plene subjiciamus & perpetuum servire profiteamur, disciplinæ & vitæ humanæ regulam, & ex hac dilectione concipiendum commissorum peccatorum odium & detestationem: Hæc est pœnitentia, quam agi oportet ante Baptismum.

Psal. 53. *Deum ut omnis justitiæ fontem diligere & ipsum diligere gratis.* *Carnalis & judaica Dei dilectio exponitur.* *Etiam vita æterna potest carnaliter diligi.* *L. 3. c. 9.* *L. 3. c. 25.* *Ep. 11.*

CAPUT V.

Exponuntur varii Divinæ dilectionis gradus seu species.

VArias Divinæ dilectionis classes seu gradus distinguit in libro de natura & gratia sanctus Augustinus, dicens aliam charitatem esse inchoatam, aliam provectam, aliam magnam, aliam perfectam. In quinto & sexto super Joannis Apostoli literas tractato distinguit charitatem natam, nutritam, adultam, robustam, & perfectam. Adultam, robustam, ac perfectam laudat in literis ad Anastasium: Nunc hanc, nunc illam laudat ubique passim. Etiam nata seu inchoata charitas est illi duplex; Nempe & prima, qua legi Dei secundum interiorem hominem condelectari incipimus, charitatis scintilla, seu prima & adhuc bonæ voluntatis exordia; nec non & prima Divinæ bonitatis super omnia, non quoad vires, & effectum, sed quoad solum affectum dilectio. Grande est inter hasce charitates discrimen, utramque tamen quandoque ex aliis & aliis principiis vocat natam duntaxat & inchoatam. Priorem subinde etiam vocat solummodo conceptam.

Cap. 70. *Divini Divinæ dilectionis gradus.* *Ep. 144.*

Dei item super omnia charitatem in eam, quæ viribus & effectu, & in eam quæ solo adfectu talis sit, distinguit admodum frequenter, præsertim in libro de gratia & libero arbitrio: *Qui vult facere Dei mandatum, & non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam & invalidam; poterit autem, cum magnam habuerit ac robustam. Quando enim Martyres magna illa mandata fecerunt, magna utique voluntate, hoc est, magna charitate fecerunt, de qua charitate ipse Dominus ait:* MAJOREM HAC CHARITATEM NEMO HABET, QUAM UT ANIMAM

Alia quoad vires & effectum, alia quoad solum affectum est super omnia.

MAM SUAM PONAT PRO AMICIS SUIS. *Ipsam charitatem Apostolus Petrus nondum habuit, quando temere ter Dominum negavit. Et tamen quamvis parva & imperfecta, non deerat, quando dicebat Domino:* ANIMAM MEAM PRO TE PONAM. *Putabat se posse quod se velle sentiebat.*

Quid sit Dei super omnia dilectio quoad solum adfectum.

Dei super omnia quoad solum adfectum dilectio est illa, qua Deo servire, obedire ejus mandatis, & mori potius quam in eorum prævaricationem labi volumus & spondemus; qua item mandata illa, dum nulla fortioris tentationis illecebra aut violentia nos pulsat, omnino adimplemus, verum tentationum istarum vincendarum vires necdum habemus. Aptissimum ad hæc exponenda est sancti Petri Apostoli exemplum. Etenim in novissima cœna, dum pedes seu leviores delictorum restantium reliquias a Domino ablutus spondebat cum eodem in carcerem & in mortem ite, Dominum super omnia omnino diligebat; verum adfectu tantum, necdum viribus & effectu: Quod enim quæ volebat ac spondebat necdum posset seu valeret, ostiaria judaici Pontificis ancilla ostendit. Eandem distinctionem sanctus Augustinus laudat in libro de Pastoribus: *Attendite illos homines volentes bene vivere, jam statuentes bene vivere, & minus idoneos mala pati, sicut parati sunt bona facere.* (*Cap. 6.*) Et de sancti Petri promissione rursum dicit in sermonibus de tempore: *Petrus necdum vires acceperat, quibus impleret promissum.* (*Serm. 140. cap. 2.*) Et iterum in alio sermone: *Fuit quidem Domini dilectio in voluntate, sed non fuit in virtute, sicut ipse Dominus dixit*, SPIRITUS QUIDEM PROMPTUS EST, CARO AUTEM INFIRMA. (*Serm. 127.*) Etiam apud sanctum Paulum Apostolum alia velle duntaxat, alia gratia in nobis operatur & perficere; alius adhuc infirmus est in fide, alius autem adhuc robustus & firmus, ut neque mors, neque vita, neque infernus, neque Angelus, neque Potestas, neque ullius creaturæ amor aut metus separare possit a charitate, quæ est in Christo Jesu. Et hinc sacrosancta Tridentina Synodus rectissime in fidei Canonem recepit hæc Augustini verba: *Deus impossibilia non jubet, sed jubenda monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis.* Hæc charitatis distinctio est bene notanda.

Quid sit adulta charitas, quid robusta.

Quas nutritæ charitati vires sanctus Augustinus præcise adscribat, longa est discussio, & nostro proposito non necessaria. Adultam vero & robustam charitatem patenter exponit in literis ad Anastasium Episcopum, de Apostoli verbis: *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ, sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ & iniquitati ad immunditiam, ita nunc exhibete membra vestra deservire justitia ad sanctificationem*, scribens in hunc modum: *Quid est sicut illud, ita & hoc, nisi quemadmodum ad peccandum nullus vos cogebat timor, sed ipsius libido, voluptasque peccati, sic ad juste vivendum non vos supplicii metus urgeat, sed ducat delectatio charitasque justitiæ. Et hæc quidem, quantum mihi videtur, nondum est perfecta, sed quodammodo adulta justitia.* (*Ep. 144.*) De verbis, *Humanum dico*, pergit: *Non frustra præmitteret Apostolus*, HUMANUM DICO PROPTER INFIRMITATEM CARNIS VESTRÆ, *nisi quia plus aliquid dicendum fuit, si jam illi*, Romani, fideles, *ferre potuissent. Plus quippe servitutis debetur justitia, quam peccato soleant homines exhibere. Nam pœna corporis, etsi non a voluntate, tamen revocat ab opere peccati. Nec facile quisquam est qui committat qua immundam percipiat voluptatem, si cruciatus vindictæ certum est continuo secuturos. Justitia vero sic amanda est, ut ab ejus operibus etiam pœnæ corporales nos cohibere non debeant, atque inter manus crudelium inimicorum luceant opera nostra coram hominibus, ut quibus placere possunt, glorificent Patrem nostrum, qui in cælis est. Sicut ergo ille est nequissimus, quæ nec pœnæ corporales deterrent ab immundis operibus sordida voluptatis, ita ille justissimus, qui nec pœnarum corporalium terrore revocatur a sanctis operibus luminosissima charitatis.* Eam, quæ solas mundi suaves libidines, adultam; quæ insuper tormentorum quorumvis atque ipsius etiam mortis terrores & violentias superate possit, ait esse charitatem robustam. Densissima & lucidissima est hæc Augustini doctrina, cujus testimonia omnia qui describere voluerit, implebit grande volumen. Et hanc charitatem habuere Martyres omnes, habereque debent Ecclesiæ Pastores, utpote quorum sit pro fratribus animas ponere, & habere non vana martyrii desideria, sed fidem Martyre dignam.

Subinde inter se varie commiscentur.

Nostro in corpore robusta ætas semper supponit ac includit adultam, nemoque est plene validus, nisi plene adultus. Non sic in charitate. Plures enim esse ac fuisse mulieres, quæ martyres esse possint, & tamen nequeant Virgines permanere, advertit in libro de bono conjugali (*Cap. 23.*), & in libro de sancta virginitate (*Cap. 44. 47.*) B. Augustinus. Quosdam item in equuleo, ungulis, catasta, & aliis exquisitis gentilium tormentis fuisse constantissimos, ad Regii autem fisci minas, & inde secuturam suarum prolium perpetuam paupertatem defecisse a Divini nominis confessione, authentica Martyrum Acta testantur. Et adversus Dioscorum, qui Orthodoxos Episcopos sub impositæ hæresis fuco tamquam Orthodoxiæ Præses damnarat in Ephesino latrocinio, in Synodo Chalcedonensi exclamavit Basilius Seleuciensis Episcopus, Isaurorum Metropolita: *Si apud Judices habuissem, martyrium sustinuissem.* (*Act. 1.*) Quod ipsum ad Constantium Augustum dixit Sanctus Hilarius Episcopus Pictaviensis. Maluissent a gentilibus tyrannis tamquam Christiani trucidari, quam a simulantibus Orthodoxiam Episcopis aut Regibus tamquam hæretici damnari: Vita quam fama inique spoliari. Ejusmodi varias adultæ & robustæ charitatis permixtiones in humanis mentibus figit ex occultis suæ providentiæ rationibus Divina Majestas, scribitque de illis in libro de Sancta Virginitate Beatus Augustinus: *Latent ista in facultatibus animorum, tentatione panduntur, experientia propalantur.* (*Cap. 47.*)

Quid sit perfecta charitas.

Perfectam hujus vitæ charitatem exponit idem doctor in tractatibus super Epistolam sancti Joannis Apostoli (*Tract. 9.*): *Sunt homines qui cum patientia moriuntur, sunt autem quidam perfecti, qui cum patientia vivunt. Quid dixi? Qui adhuc desiderat istam vitam, quando illi venerit dies mortis, patienter tolerat mortem. Luctatur adversum se, ne sequatur voluntatem Dei, & hoc potius agit anima quod eligit Deus, non quod eligit voluntas humana. Ex desideria vitæ præsentis fit lucta cum morte, & adhibet patientiam & fortitudinem, ut æquo anima moriatur. Iste patienter moritur. Qui autem desiderat, sicut dicit Apostolus, dissolvi & esse cum Christo, non patienter moritur, sed patienter vivit, & delectabiliter moritur.* Et in libro de Pastoribus (*Cap. 6.*): *Numquid frumenta timent ne mittantur in horreum? Immo optant vehementer ac desiderant. Numquid oves timent ne ponantur ad dexteram? Imma nihil eis tam tardum est, quam donec fiat.* Et in commentariis Psalmorum (*Psal. 80.*): *Si veniat tentatia martyrii ducendi.* Perfecti *quid dicunt ex hac opportunitate? Bonum est mihi dissolvi, & esse cum Christo. Alacres currunt, aut nihil aut modice de terrena fragilitate contristantur.* Loquitur ex Apostolo loquente ad Philippenses: *Desiderium habeo dissolvi, & esse cum Christo multa magis melius, permanere autem in carne necessarium propter vos.* Et hæc charitas tam adultam quam robustam semper includit. Etenim qui omnia mundi delectabilia & terribilia cum delectatione & desiderio perdit ac subit, nulla eorum cupiditate aut metu possit a Dei dilectione superari.

Idem in libro Apologetico tradit Tertullianus (*Cap. 4.*): *Nos* Christiani per quævis mundi hujus mala *nullo modo lædimur, quia nihil nostra refert in hoc mundo, nisi de eo celeriter excedere.* Et in libro de spectaculis (*Cap. 18.*): *Mori cum voluptate debemus. Nam quid est aliud votum nostrum, quam quod & Apostoli, exire de sæculo, & recipi ad Dominum?* Et hinc primitivos fideles, quod admiranda hac flamma passim arderent, a Gentilibus appellatos fuisse dicit *Expeditum mortis genus*. Integras sane civitates quandoque ad martyrium se obtulisse, & quasi ad solennes epulas gaudenter properasse, scribit in libro ad Scapulam, & plures alii authentici Scriptores confirmant. Christi Domini Sanguis in ipsorum præcordiis tunc bulliebat: ideoque cum Apostolis gaudebant, quoniam digni habebantur pro nomine Jesu contumelias, carceres, mortem pati. Abstrusum istud & admirabile gaudium animalis homo non percipit: Solus expertus potest credere quid sit Jesum diligere. Quod item in terræ motibus, horrenda mortis caussa, parentes nostri non timerent, ideoque gentilibus admirationi essent, adserit in secunda Apologia Martyr Justinus. Defunctum fratrem suum Satyrum, ut sese brevi ad Dominum sequi impetret, obtestatur S. Ambrosius. Et ad Ecclesiæ Thessalonicensis Clerum de defuncto nuper eorum Episcopo S. Acholio scribit (*Epist. 22.*): *Cupiebat Apostolico Spiritu jam dudum terras relinquere, sed tenebatur votis universorum, sicut de Apostolo legimus, quia remorari eum diutius in carne erat Ecclesiæ necessarium.* Et in literis ad Horontianum Episcopum (*Epist. 44.*): *Ubi perfecta charitas, ibi omnis fides, omnis spes. Hanc charitatem habens nihil timet. Non potest timere martyrium.* Insigniter id ostendit.

Patienter vivere omnino requiritur ad perfectam charitatem.

Patienter vivere est ad ipsam omnino necessarium: Futuræ vitæ desiderium debet ista patientia, quam patenter requirit & Apostolus, esse omnino temperatum. Et hinc ad sanctum Antonium, cælestis regni longe cupidissimum, apud sanctum Hieronymum dixit S. Paulus Eremita: *Non debes quærere quæ tua sunt, sed quæ aliena. Expedit quidem tibi, sarcina carnis abjecta, Agnum sequi; sed & cæteris expedit fratribus, ut tuo instituantur exemplo.* Et ad Ancyranam Ecclesiam de defun-

[*Epist. 61.*] defuncto ejus Episcopo Athanasio scribit Basilius Magnus: *O quoties animum meum non nihil contra hunc virum indignationis subiit, quod totus hoc desiderio tenebatur, ut dissolveretur & esset cum Christo, nec hoc pluris faciebat, ut diutius propter nos in carne maneret.* Et hinc ad lacrymosas filiorum voces: *Cur nos Pater deseris, aut cui nos desolatos relinquis? Salva sunt tibi præmia, nostri potius miserere quos deseris*, respondit jam cælo vicinus sanctus Martinus: *Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem, fiat voluntas tua.* Juxta Apostolum charitas patiens est, & omnia suffert, ideoque nimium Christi Domini & futuræ vitæ sine laudata jam patientia desiderium nescio quid vitii aut imperfectionis habet. Quærit quæ sua sunt, & oritur ex proprio sui amore, qui est venenum charitatis. Esse nos oportet imitatores sancti Salvii Albigensis Episcopi, quem defunctum e cæli gaudiis ad Gallicanas, quod illis a sanctis Angelis judicaretur necessarius, Ecclesias ac vitæ præsentis ærumnas prompte [*Lib. 7. c. 1.*] rediisse laudat in Francorum historia sanctus Gregorius Episcopus Turonensis. Esse item imitatores Apostoli, qui pro fratribus suis Judæis paratus erat separari a futura in perpetuum beatitudine, & a Christo esse anathema: Ita locum illum, asseverans fuisse excessivam charitatem, sanctus Joannes Chrysostomus assidue exponit. Perfecta charitas est perfecta sub Deo obedientia, ideoque ad omnem ejus nutum debet esse expedita.

[*Perfecta charitas excludit omnem adfixivum creaturæ amorem.*] Omnem adfixivum creaturæ amorem non solummodo vincere, sed etiam excludere a nobis debet atque extinguere. Adfixivum porro amorem exponit sanctus Augustinus in libris de doctrina Christiana [*Lib. 1. c. 4.*]: *Frui est amore alicui rei inhærere propter seipsam.* Et in trigesimaseptima homilia [*Quid sit amor adfixivus.*]: *Ad usum adsumenda sunt bona temporalia, non eis vinculo amoris quasi glutino inhærendum. Non faciat tibi membra, quæ cum cœperint præcidi, dolebis atque cruciaberis.* [*Cap. 4.*] Et in libris de libero arbitrio [*Lib. 1. c. 15.*]: *Inhæremus ac implicamur subditi eis rebus, quos nobis subditos esse oportet, quia eis conglutinamur, atque velut membra animi facimus, quod fit amando.* Adfixivus ergo amor est ille, quo possessis seu speratis temporalibus rebus, contra Regii Prophetæ mandatum, cor apponimus, quo eas menti nostræ adglutinamus, & quasi membra facimus, ideoque perdere aut non adipisci non possumus sine dolore. Ejusmodi rerum amissio est quasi animæ ex abscisso membro vulnus, ideoque illa statim gemitus aut lacrymas fundit quasi suum sanguinem, atque ita indiget medicina officiosæ consolationis. Est Apostoli ad Corinthios doctrina, amores istos eleganter vocantis ligna, fœnum, stipulas. Divino nostro fundamento superædificata seu adfixa, ideoque per pœnalem nati ex ipsorum amissione doloris ignem exurenda. Istiusmodi amores omnes perfectæ charitati repugnare, & ab ipsa, ut perfecta sit, debere absumi, non solus Augustinus docet, aut Apostolus Paulus, sed res ipsa clamat: Ea namque charitas debet delectabiliter mori, ideoque non solum aurum, argentum, uxorem, filios, possessiones, sed & propriam vitam cum gaudio & desiderio deponere, quod fieri non possit, nisi extinctus sit omnis amor adfixivus.

[*Perfecta charitas evellere debet omnem timorem servilem.*] Et hinc in prima sua Epistola scribit etiam sanctus Joannes Apostolus: *Perfecta charitas foras mittit timorem.* Bonorum ac malorum temporalium timorem, de quo Augustinus in libro de Agone Christiano [*Cap. 33.*]: *Perfecta charitas nec cupiditatem habet sæculi, nec timorem, id est, nec cupiditatem ut acquirat res temporales, nec timorem ne amittat. Per quas duas januas intrat & regnat inimicus, qui prius Dei timore, deinde charitate pellendus est.* Notanda sunt verba, *Prius Dei timore, deinde charitate pellendus est.* Per Dei quippe timorem intelligunt servilem gehennarum metum, affirmantque etiam illum pelli a perfecta charitate. [*Tract. 9.*] Quod ipsum lucidius idem Augustinus asseverat in tractatibus supra laudatam S. Joannis Epistolam, & adjungit causam: *Perfecta charitas facit perfectam justitiam, & non habet quare timeat, immo habet quaer desideret, ut transeat iniquitas, & Regnum Dei.* Dat omnium peccatorum remissionem, ideoque & bonam ac securam conscientiam, cui firma sit in Deum fiducia, proindeque nullus metus servilis gehennarum. Est porro alius timor castus, quem in sæculum sæculi permanere affirmat Regius Propheta: Est charitatis non minister, sed propria germana proles, ideoque ab illa nequaquam pellitur aut evacuatur.

[*Volaticos creaturæ amores non excludit.*] Dixi solos rerum temporalium adfixivos amores pelli a perfecta hujus vitæ charitate. Volaticos enim, quorum objecta sine doloris sensu amittimus, illa non pellit. Quis enim hujus vitæ justus necessariam alimentorum mensuram quandoque non excedit? Quis amœna aura, eleganti fabrica, picto prato, aliisque elegantissimis Dei operibus quandoque non delectatur? Nemo adeo sanctus est, qui vario venialium peccatorum pulvere in dies non maculetur, & singulis momentis ad cælestem Patrem gemere non debeat: *Dimitte nobis debita nostra.* Etiam in bono nos immobiliter & indeclinabiliter non figit hic perfecta dilectio, ideoque qui per ipsam stat, assiduus vigilare debet ne cadat; cum timore & tremore operari salutem suam, ne quando irascatur Dominus, & pereamus de via justa. Et hinc ad præsentem vitam redituro sancto Salvio Dominus merito promisit & fecit mali istius securitatem: *Ego sum custos tuus, donec reducam te in hunc locum.* Inter nostram, licet perfectam, & vitæ futuræ charitatem est grandissima distantia: Hæc nos non solum a volaticis etiam amoribus, seu ingeneratæ nobis concupiscentiæ assensibus levissimis, sed insuper ab ejus motibus integre liberabit, ideoque erit plenissima ex toto penitus corde. Adeo firme nos Deo ac ejus legibus adfiget, ut ipsas infringere nec volituri simus, nec valituri. Et has & alias utriusque charitatis differentias insigniter & ample illustrant sanctus Augustinus, sanctusque Bernardus. Verum hæc necessaria non sunt proposito præsenti.

CAPUT VI.

Quanta & qualis charitas requiratur ad Contritionem generatim sumptam.

[*Aliqui ad Contritionem requirunt charitatem robustam.*] Quidam requirunt charitatem robustam. Fundare se possint in sancti Joannis Chrysostomi ad populum Antiochenum homiliis, dicentis de prærequisita ad Baptismum Pœnitentia [*Homil. 21.*]: *Pœnitentiam agens non eadem amplius attingis negotia, quorum pœnituit, ideoque jubemur dicere*, ABRENUNCIO TIBI SATHANA, *ne amplius ad eum revertamur.* Per Baptismum deleri dicit sola peccata seu culparum reatus, nequaquam vitia aut vitiosas consuetudines, ideoque illas longa virtutum ante Baptismum exercitatione delendas, parandasque vires, quibus percipiendam in Baptismo gratiam & vestem nuptialem custodire valeamus. Easdem vires in homilia de non contemnenda Dei Ecclesia ac Divinis Mysteriis [*Tom. 7.*] requirit ad legitime percipiendam Eucharistiam, utpote ignem cælestem & arcanam flammam, de qua pergit in homilia de sancto Philogonio Patriarcha Antiocheno: *Ne igitur accesseris stipulam adferens, non ligna, non fœnum, ne augeat incendium, exurasque animam, sed accedens feras lapides pretiosos, aurum, argentum, quo puriorem reddas materiam, multoque cum lucro discedas.* Et in homiliis supra primam ad Corinthios Epistolam mandat communicationem esse a cupiditatibus immunem. At vero a ligno, fœno, stipulis, seu adfixivis creaturæ amoribus immunis, soloque bonorum operum auro, argento, & pretiosis lapidibus ornata charitas est patenter ad minus robusta. Et ipsa profecto naturalis ratio portandum in vase fictili thesaurum nemini credat, nisi qui habuerit prudentiam & vires illius ab omni periculo conservandi. Et hinc Regi, qui volens committere bellum adversus alium Regem, sedens prius computat sumptus necessarios, si possit cum decem millibus occurrere millibus viginti, ne fœdato postea pacem cogatur supplicare, Baptizandum comparat in Evangelio Dominus, mandatque illi ad pugnandum cum diabolo & ejus Angelos expugnandos adesse non solummodo voluntatem & affectum; sed etiam robur & vires. Parabolam istam Sancti Ecclesiæ Patres ita passim exponunt, & nominatim in literis ad Hilarium Syracusanum sanctus Augustinus [*Epist. 89. quæst. 4.*]. Hinc item Catechumenos & Pœnitentes multis per annos probationibus exercuit olim & scrutata est Ecclesia, ut nempe illis validam, qua percipiendum donum custodirent, charitatem conciliaret. Hinc item proxime ante doni impartitionem illos Sathanæ & ejus operibus renuntiare, & cum Deo Patre ac Filio ejus JESU CHRISTO solenniter coram multis testibus stipulari jussit, non solum de prompta ad Evangelicæ vitæ custodiam voluntate, sed & de futura ejus sub horrendis reatibus custodia. Quæ stipulatio palam videtur supponere sufficientes vires. Quis enim stipuletur rem, cujus sibi non speret adesse potestatem? Et hinc illos, qui postea lapsi declararunt laudatas vires sibi stipulantibus defuisse, Sanctus Cyprianus & alii Patres passim dicunt solis verbis, & non factis, adeoque dolose & mendaciter renuntiasse. Hinc item Godescalcus, monachus miserabilis, sacratissima & venerabilia Exorcismi, Baptismi, Chrismatis, Eucharistiæ, & manus impositionis Sacramenta illis, qui post eorum perceptionem pereunt, dixit frustratorie & perfunctorie fuisse data, ipsosque per illa nec justificatos, nec redemptos. Ita eum asseruisse scribit in litteris per Jacobum Sirmondum publicatis sanctus Amulo Archiepiscopus Lugdunensis. Et apud sanctum Augustinum incognitus, vetustus tamen, de salutaribus documen-

mentis libri Author scribit: *Charitas, quæ deseri potest, non fuit vera.* Exponit in litteris ad Henricum Senonensem Archiepiscopum sanctus Bernardus: distinguens fidem mortuam, seu vivificantis dilectionis anima orbam, probatam, seu in bonis operibus finaliter perseverantem, & fictam de qua pergit: *Fictam ego arbitror illam vocari fidem, quæ suscepta quidem ex charitate moveri vita incipit ad operandum, sed non perseverans deficit ac moritur tamquam abortiva. Eo utique sensu si lans dixerim nominatam, quo vasa figuli vocamus fictitia, non quia utilia non sint quamdiu durant, sed quia fragilia cum sint, diu minime durant. De hac fidei fictione puto illos notari, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* Ex hoc principio scribit in Præscriptionum libro Tertullianus: *Nemo Christianus, nisi qui ad finem usque perseveraverit.* Fragilis ergo, licet adfectu ad omnem Dei legem prompta, sine viribus & robore charitas est etiam ficta, & nunquam videtur fuisse vera, id est, sufficiens ad effectum Sacramenti.

Cap. 7. *Ep. 42.* *Cap. 3.*

Sufficit quævis licet solo adfectu, Dei super omnia charitas.

Respondeo tamen omnino sufficere. Etenim sanctum Petrum Apostolum, dum cum Domino in carcerem & mortem ire spondebat, & pedes ablutus Eucharistiam a Domino perceperat, quis dubitet fuisse in vera charitate, & ejus virtute in Baptismo justificatum? Quod tamen fragilis, parva, infirma, & solo adfectu, non robore & viribus super omnia fuerit, supra audivimus a sancto Augustino, adfirmatque ipse Dominus; *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.* Eidem infirmitati omnes usque ad acceptum in Pentecoste Spiritum Sanctum fuisse subjectos Apostolos, constantissime laudatus Augustinus tradit, & vario documento possit lucide ostendi. Non solis aurum, argentum, ac lapides pretiosos, sed & ligna, fœnum, stipulas superædificantibus, varieque adhuc infirmam charitatem habentibus, Christum Dominum esse fundamentum, id est, justitiæ & sempiternæ vitæ per Sacramenta sua impartitorem, scribit ad Corinthios Apostolus Paulus. Et Regius Propheta cantat: *Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur.* Exponit in libris de Baptismo laudatus Augustinus: *Sicut in Sacramentis veteris Testamenti vivebant quidem spiritales, ad novum scilicet testamentum, quod tunc occultabatur, occulte pertinentes; sic & nunc in Sacramento novi Testamenti, quod jam revelatum est, plerique vivunt animales. Qui proficere si nolunt ad percipienda quæ sunt Spiritus Dei, ad vetus Testamentum pertinebunt. Si autem proficiunt, & antequam capiant ipso profectu & accessu ad novum pertinent, etsi prius, quam spiritua-les fiant, ex hac vita rapiuntur, custoditi per Sacramenti sanctitatem in terra viventium computantur, ubi est spes nostra & portio Dominus. Nec invenio, quid verius intelligatur in eo, quod scriptum est,* IMPERFECTUM MEUM VIDERUNT OCULI TUI, ET IN LIBRO TUO OMNES SCRIBENTUR. Solum proficiendi studium & promptum adfectum requiri, non robur aut actualem profectum. Istud vero proficiendi studium & charitatis adfectum esse Baptizandis ac reconciliandis penitus necessarium affirmat palam & in hoc ipso loco, & in aliis infinitis. Eandem semper fuisse universalis Ecclesiæ immobilem fidem edicunt ac evincunt Baptismales renunsiationes, quas ex casto in Deum & ejus legem adfectu oportere, ac semper oportuisse fieri, nemo Christianus ausit vel ambigere, longe minus inficiari. Et hinc de Catechumenis dicit sacrosancta Synodus Tridentina: *Deum tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea moventur adversus peccata,* utique omnia, *per odium aliquod & detestationem.* Hanc dicit esse pœnitentiam, quam ante Baptismum oportet agi.

Lib. 2. cap. 15.

Et omnino requiritur.

Sanctus Joannes Chrysostomus exponitur.

Sancti Joannis Chrysostomi in oppositam partem adducta testimonia continent consilium, non præceptum. Loquitur ex illis principiis, ex quibus parvulorum & Clinicorum Baptisma non plene probavit, quod ambo passim tepide viverent postmodo, & a percepta gratia frequenter laberentur, utique ob non peracta Catechumenatus exercitia, perceptumque Sacramentum ante roboratam ac valide radicatam Dei ac divinæ legis dilectionem. Et quidem Clinicos eodem ex fundamento suspectos olim habuit omnis sub cælo Ecclesia, ideoque irregulares censuit, & arcuit a Clero. Eveniebat enim passim ipsis, quod evenire hodie videmus illis monachis, quibuscum dispensatur in tempore aut rigore Novitiatus. Eos tamen fuisse, licet cum infirma & quoad solum adfectum super omnia charitate, fructuose Baptizatos ac reconciliatos, donatosque pleno utriusque Sacramenti effectu, palam agnoscit laudatus Chrysostomus, multis ostendit in litteris ad Magnum Episcopum sanctus Cyprianus, credidisque semper Ecclesia universa. Memoratum Chrysostomi consilium quidam hodie Pœnitentiales Presbyteri æmulantes, grandes peccatores sibi confessos ad reconciliationis, ac præsertim ad Eucharistiæ gratiam non statim admittunt, sed prius in meliori vita roborari, a semetipsis in isto robore probari, & tunc ad suas aures & manus reverti jubent. Quæ disciplina est omnino probanda: opus tamen omnino est etiam spiritu discretionis.

Et Godescalcus.

Et ab hoc consilio & sensu, longe abfuit miserabilis monachus Godescalcus, redargutus graviter a laudato Amulone Archiepiscopo Lugdunensi. Redargutus fuit delirare cum impuro Joviniano, adversus quem scribit sanctus Hieronymus: *Secunda Joviniani propositio est, eos, qui fuerint baptizati, a diabolo non posse tentari. Et ne hoc stulte dicere videretur, adjecit: Quicumque autem tentati fuerint, ostendi eos aqua, & non spiritu baptizatos. Quod & in Simone mago legimus.* Fundamentum ejus erat male intellectus sanctus Joannes Apostolus: *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet; & peccare non potest, quia ex Deo natus est.* Quem errorem Joviniano adscribit in libro de hæresibus etiam sanctus Augustinus. Eos ergo, qui post Baptisma tentantur & cadunt, non solum robusta, sed omni penitus charitate & justitia caruisse semper, homo imperitus deliravit. Et hinc sancti Augustini de victrice Dei gratia & efficaci Prædestinatione doctrinam de eodem errore infamare nitens Semipelagiana Gallorum factio, ei apud sanctum Prosperum impegit hunc articulum: *Quod ab eis, qui non sunt prædestinati ad vitam æternam, non auferat percepta Baptismi gratia originale peccatum.* Eandem infamiam, quin & omnem tunc nati Prædestinatiani erroris fabulam, Augustini discipulis improperare perrexit ejusdem factionis progenies, atque hinc aliqui impactam volunt etiam miserabili Godescalco. Est quæstio inter eruditum Gilbertum Manguinium & Ludovicum Cellotium acriter agitata. Ex ipsa quicumque illorum vincat, nihil educi possit adversus meam adsertionem.

CAPUT VII.

Exponuntur verba sacrosancti Tridentini Concilii: *Etsi contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare priusquam Pœnitentiæ Sacramentum actu suscipiatur, ipsa nihilominus reconciliatio ipsi Contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non est adscribenda.*

AN sola sine actuali Sacramento contritio quandoque justificet, donetque Catechumeno aut Pœnitenti remissionem peccatorum, est antiqua quæstio, de qua in generali totius mundi historia scribit, de Valentiniano II. Imperatore agens, Otto Episcopus Frisingensis: *Hic est Valentinianus, qui a Sancto Ambrosio Catechumenus factus, antequam gratiam Baptismi perciperet, morte præventus est. Qua de re prædictus Episcopus Epistolam lugubrem dictavit. In qua ab eodem reperitur dictum:* QUIA QUEM IN CHRISTO REGENERATURUS ERAM, AMISI, IPSE VERO GRATIAM, QUAM POPOSCERAT, NON AMISIT. *Ex qua authoritate quidam nostri temporis Theologi divinantur post promulgatam sententiam Evangelii qua dicitur,* NISI QUIS RENATUS FUERIT &c. *aliquos sine Sacramento Baptismi, vel effusione Sanguinis ob testimonium Passionis Christi, vel attestatione Dominica posse salvari, sic ratiocinantes, quod non alligavit Dominus Sacramentis potentiam suam. Non bene considerantes quid secundum quid loquuntur auctores, quid opinando, quid asserendo, quid ex magnitudine doloris semet consolando. Quod tamen etsi verum sit, Dei potentiam regulis Ecclesiasticis vel Sacramentis non cohiberi, mihi tamen, qui Christiana regula stringor, necessarium erit credere, præter hoc neminem posse salvari. Quare quamvis Deo, tanquam omnipotenti, judæum vel gentilem, vel non baptizatum sine effusione sanguinis vel attestatione propria possibile, & ita divina potentia in talibus, non sibi, sed mihi alligatur. Et mirum, si hoc pietate ducti dicunt, quare non eadem pietate hoc de parvulis sentiunt. Quod si objiciant, quod isti tanquam adulti credere possunt, quod non illi; audiant quod illi solo delicto originali obligati tenentur, quod non isti. Restat ergo ut nos cum illis, & illi nobiscum divinam admiremur in talibus, non discutiamus potentiam, exclamantes cum Apostolo* O ALTITUDO. Loquitur adversus sanctum Bernardum, qui ex laudato sancti Ambrosii sermone, & sancti Augustini de Baptismo libris, tanquam ex duabus Christiani dogmatis immobilibus columnis, oppositam sententiam in litteris ad Hugonem de sancto Victore constanter defendit. Verum uterque Doctor de

Lib. 4. cap. 18.

Otto impugnat Sanctum Bernardum Ep. 78.

solo mortis articulo, & obtinenda tunc per solam sine actuali Sacramento Contritionem justificatione disputat, atque ita & anterioribus & posterioribus temporibus mota fuit & alia quæstio, An detur quæpiam adeo perfecta Contritio, quæ sola sine Sacramento ex stata Dei lege justificet, donetque remissionem peccatorum.

Error variorum hæreticorum.

Apud Tertullianum in libro de Baptismo Cajani, apud sanctum Augustinum Manichæi, & apud Theodoretum in quarto hæreticarum fabularum libro Messaliani sacrosanctum aquæ Sacramentum exsuffiarunt uti superfluum, salvari nos & justificari volentes sola fide & charitate. Errorem resumpsit Almaticus, Theologus Parisiensis, qui tria tempora, primum veterum, secundum novorum Sacramentorum, sine Sacramentis tertium distinguens, suis diebus dixit currere tertium, ideoque Baptismum, Confessionem, Eucharistiam, aliaque externa salutis adjutoria cessare, & homines justificari per solam charitatem. (*A. 1209.*) Ita in Philippi Augusti, Francorum Regis, vita scribit Rigordus. Et septimus Joannis Wicleth per Synodum Constantiensem damnatus articulus est: *Si homo debite fuerit contritus, omnis confessio exterior est superflua & inutilis.* (*C. 147.*) Errorem latius exponit Thomas Waldensis. Etiam Petrus Osma, per Sixtum IV. Pontificem damnatus, sacramentalem peccatorum confessionem garriit esse humani duntaxat juris, ideoque solam Contritionem justificare. Et ab hisce fabulis Martinus Lutherus & Joannes Calvinus admodum modice recedunt: Baptismi enim & Pœnitentiæ Sacramenta omni in nostram justificationem causalitate spoliare conantur, eamque transcribere solam fidem.

Opinio quorundam Theologorum.

Quidam porro hodie in Ecclesia Theologi, licet laudata Sacramenta profiteantur media necessaria, Catechumenos tamen ac Pœnitentes quavis, quæ Dei dilectionem adfectu super omnia & suscipiendi suo tempore Sacramenti votum includat, Contritione existimant stata atque infallibili lege justificari, & hanc esse quam sacrosancta Tridentina Synodus dicit esse charitate perfectam. Fundant se in variis divinæ Scripturæ testimoniis. In Regii Prophetæ pœnitentiali voce, *Peccavi Domino*, cui statim Propheta Nathan subjunxit: *Dominus transtulit peccatum tuum.* Et trigesimo primo Psalmo: *Confitebor adversum me injustitiam meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei.* Ex Esaja Propheta juxta septuaginta editionem: (*Cap. 18.*) *Si reversus ingemueris, tunc salvus eris.* (*Cap. 30.*) Ex Propheta Ezechiele: *Si impius averterit se ab injustitia sua, iniquitatum ejus non recordabor amplius.* (*Cap. 8.*) Ex Proverbiis: *Ego diligentes me diligo.* (*Epist. 1. cap. 4.*) Ex sancto Petro Apostolo: *Universa delicta operit charitas*: Ea sancti Joannis Apostoli litteris: *Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* Ex Domini verbo apud sanctum Lucam Evangelistam: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* (*Cap. 7.*) Ex alio ejus apud sanctum Joannem verbo: *Qui diligit me, diligetur a Patre meo.* Adducunt loca similia plura, atque ex illis sibi persuadent nullam esse veram Dei super omnia charitatem, cui statim Deus non retribuat remissionem peccatorum.

Quædam Dei charitas sine Sacramento omnino justificat.

Dari talem charitatem, omnino profiteor. Diserte enim sacrosancta Tridentina Synodus docet definitam a se Contritionem aliquando esse charitate perfectam, hominemque per ipsam Deo reconciliari priusquam Pœnitentiæ Sacramentum actu suscipiatur. Notanda est vox, *Aliquando*: Edicit perfectionem istam non semper Contritioni, seu non omni, quæ veram tamen Dei super omnia charitatem includere debet, Contritioni adesse. Dei super omnia quoad affectum dilectio inesse debet ac semper inest etiam imperfectæ ex gehennarum aut aliarum pœnarum servili metu conceptæ Contritioni, quam tamen sine Sacramento non justificare, eadem Synodus diserte definit. Et quod aliquando duntaxat fit: raro fit. (*Non omnis id facit.*) Quæ omnis doctrina est sancti Augustini. Etenim in libris de Baptismo adversum Donatistas dicit quosdam Catechumenos esse *Divina charitate flagrantes*; (*Lib. 4. cap. 21.*) in libro de fide & operibus scribit plerosque diebus illis, quibus catechizantur, exorcizantur, scrutinia subeunt, & præsertim quibus sacrum Fontem competunt, esse vigilantissimos, charitatis studio fervere, omni cura pendere ab ore Sacerdotum; (*Ostenditur ex D. Augustino.*) in Confessionum libris collegam suum Alipium laudat tanta divinæ dilectionis flamma caluisse, ut juvenis nobilis & Afer, frigoris per naturam impatiens, glaciatum Mediolanensis territorii solum per omnem quadragesimam ausu insolito calcaret & ambularet nudis pedibus; etiam seipsum adfirmat fuisse amarissima cordis Contritione donatum, sagittatum Dei charitate, liberatum fœdis cupiditatibus, & antea tenaciter dilectas suavitates cum gaudio dimisisse; (*Cap. 19.*) in sexto adversus Julianum Pelagianistam libro ait Catechumenos plures esse correctos a vitiis & recte vivere; in quarto super Sancti Joannis Evangelium tractatu asseverat quosdam abstinere ab omni concubitu, vale facere sæculo, renunciare possessionibus in pauperes distributis, esse insigni Ecclesiasticorum dogmatum peritia instructos, & multis fidelibus per omnia meliores: Multos etiam cum Catechumenatu etiam monachismum percepisse, & eundem cum Christianitate fuisse professos in Baptismo, laudati Augustini, Paulini Nolensis Episcopi, & aliorum exempla demonstrant. Quin & plures certasse usque ad mortem pro Christo Domino, fuisseque gloriosos, ac in Dei dilectione non solum adultos, sed & robustos Martyres quis Theologus ignoret? Et tamen de hisce cunctis in adducto super Sancti Joannis Evangelium tractatu pergit laudatus Augustinus: *Omnia peccata super illos sunt, & nisi venerint ad salutarem Baptismum, ubi peccata solvuntur, cum omni sua excellentia non possent intrare in regnum cælorum.* Et in tertio decimo tractatu: *Quantumcunque Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat, non illi dimittitur, nisi venerit ad Baptismum.* Et in laudato adversus Julianum libro pergit de Catechumeno: *Necdum per remissionem peccatorum est liberatus.* Et in libris de Symbolo ad Catechumenos: (*Lib. 1. cap. 8.*) *Catechumeni quamdiu sunt, super illos sunt omnia peccata illorum.* Etiam semetipsum, quem divina dilectione & peccatorum Contritione insigniter arsisse jam audivimus, non nisi in Baptismo fuisse a peccatorum maculis seu reatibus liberatum, palam profitetur in libris Confessionum. (*Lib. 9. cap. 4.*) Lucida sunt ejus verba: *Ea per superius laudatam charitatem operans fides me securum non faciebat de præteritis peccatis meis, quæ mihi per Baptismum tuum remissa nondum erant.* Et iterum: *Nonne & hoc peccatum cum cæteris horrendis & funereis in aqua sancta ignovisti, & remisisti mihi?* Et rursum: (*Cap. 2.*) *Baptizati sumus, & fugit a nobis sollicitudo vitæ præteritæ.* Utique propter illic primitus perceptam remissionem peccatorum. Hic est enim magnus Baptismi effectus, quem etiam reconciliationis Sacramento adscribit Sacrosancta Tridentina Synodus: (*Sess. 14. cap. 3.*) *Res & effectus hujus Sacramenti est reconciliatio cum Deo, quam interdum in viris piis, & cum devotione hoc Sacramentum percipientibus, conscientiæ pax & securitas cum vehementi spiritus consolatione consequi solet.* Pergit Augustinus in quarto super Sancti Joannis Evangelium tractatu: *Quomodo non caruit populus Israel populo Ægyptiorum, nisi cum venisset ad mare rubrum, eta pressuris peccatorum nemo caret, nisi cum ad Sanctum Baptisma pervenerit.* Et in libro de fide & operibus: (*Cap. 11.*) *Non sufficit professio recessionis a peccatis mortalibus, nisi etiam lavacro regenerationis cuncta præterita, quæ velut persequuntur, peccata deleantur: sicut non suffecit Israelitis recedere ab Ægypto, nisi ea, quæ insequebatur, hostium multitudo ejusdem maris fluctibus interiret, qui Dei populo transituro, liberandoque patuerunt.* Qua allegoria frequentissime utitur non solus ipse, sed omnis Sanctorum Patrum chorus, constanter adseverans Catechumenorum reatus, ad Ægyptiorum persequentium exemplar, nonnisi in aquis mori & suffocari.

Datur ratio a priori.

Palmare hujus veritatis fundamentum producit sanctus Augustinus in libris de Baptismo adversum Donatistas adierens cordis conversionem & Baptismatis Sacramentum esse duas invicem necessarias humanæ justificationis concausas, & adjungens: *Alterum sine altero parum est, utrumque perficit æternæ* possessionis *heredem.* Et in libris adversus Petilianum Constantinensem Donatistarum Episcopum: (*Lib. 4. cap. 21.*) *Alterum sine altero non perducit ad regnum cælorum.* Et in libro de unitate Ecclesiæ: (*Lib. 3. cap. 55.*) *Utrumque necessarium est ad Dei regnum capessendum, & Baptismus & Justitia.* (*Cap. 22.*) Ambas concausas ait esse Evangelicam divinæ Majestatis legem, ideoque sine juncto utriusque concursu neminem regulariter justificari. Et jure merito. Etenim qui dixit: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in Regnum cælorum*, etiam dixit, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei.* Quo argumento adsidue utitur sanctus Augustinus. Quod ipsum adversus Cajanos, garrientes, hominem sola fide justificari tradit in libro de Baptismo Tertullianus: (*Cap. 13.*) *Ubi fides aucta est credendi in Nativitatem, Passionem, Resurrectionemque* Christi Domini, *addita est ampliatio Sacramento, obsignatio Baptismi, vestimentum quodammodo fidei, quæ retro* in antiquo Testamento *erat nuda, nec potest jam* justificare *sine sua* additi Baptismi *lege.* Et in libro de Spiritu Sancto magnus Basilius: (*Cap. 12.*) *Fides ac Baptisma sunt duo modi parandæ salutis, inter se cognati & inseparabiles. Nam fides perficitur per Baptismum, Baptismus vero fundamento fidei nititur, & utraque res per Evangelicas* trium divinarum personarum invocatrices *voces impletur.* Et in tertia catechesi sanctus Cyrillus Hierosolymæ Episcopus: *Neque si quis aqua baptizatur atque Spiritu, perfectam habet gratiam,*

tiam, neque si quis etiam bene compositis probisque sit moribus, non recipiat autem signaculum per aquam, intrabit in Regnum cælorum. Audax est hic sermo, sed non meus: Jesus enim est, qui hanc tulit sententiam. Vario id divino testimonio confirmat. Et illis qui adolescentem Æthiopem, non per Baptismatis Sacramentum, sed per prævia Catechumenorum mysteria, seu cæremonias volebant fuisse justificatum, respondit Ferrandus Ecclesiæ Carthaginensis Diaconus: *Magna sequitur absurditas, ut putetur, illis tantum mysteriis sufficientibus & plenam salutem conferentibus, aqua fontis æterni non renasciturum suscipere, sed renatum.* Adolescens ille plene catechizatus, ac insigniter contritus, antequam ad sacrum Fontem perveniret, ex morbi violentia incidit in mentis impotentiam, in ipsa fuit baptizatus, & defunctus. Hinc quidam, Baptisma in amente operari non posse rati, illum per laudatos Catechumenorum mysteriosos ritus opinati sunt justificatum. Necessariam Baptismi causalitatem crediderunt ab his suppletam. At credulitatem istam uti absurdam, utpote quæ non renasciturum, sed jam renatum suscipi a sacro fonte doceret, abjecit Ferrandus, istamque abjectionem sanctus Fulgentius omnino probavit: *Ea mysteria, quæ ante Baptismum in Ecclesia geruntur, concipi spiritualem hominem faciunt, non renasci. Hinc est quod perveniet ad salutem, si quem secunda nativitas educet ad lucem. Ad quam lucem illis homo mysteriis præparatur, sed Baptismatis Sacramento perducitur. Hoc est, quod superius dixi, illis mysteriis esse salutis officium, ut Baptismate salutis effectum.* Actualis Sacramenti causalitatem impetrandæ justificationi docet adeo necessarium, ut a nullo Vicario possit suppleri. Et hinc parvulorum, qui per solum sine propria fide & charitate Baptismum, & quorumdam agonizantium adultorum, qui per solam sine Baptismo aut reconciliatoria absolutione Contritionem justificantur ob extremam necessitatem, justificationem esse quasi heteroclytam, irregularem, privilegiatam, & singularem gratiam, multis in laudato adversum Donatistas libro ostendit S. Augustinus. Et hanc esse avitam & unanimem omnium sub cælo Ecclesiarum doctrinam, possit etiam ex aliis lucidis principiis demonstrari.

Cap. 9.

Sola perfecta charitas justificat sine Sacramento.

Quocirca charitas, quæ etiam sine actuali Sacramento hominem Catechumenum aut Pœnitentem infallibili lege donet remissione peccatorum, easque vires etiam Contritioni communicet, est sola charitas perfecta, quæ vivit patienter, delectabiliter moritur, & omnem terum creatarum adfixivum amorem in nobis exstinguit. Hanc enim solam patenter laudat sacrosancta Tridentina Synodus, audiens Contritionem aliquando esse charitatem non solum adultam aut robustam, sed etiam perfectam, ideoque tunc hominem Deo, etiam ante susceptum Sacramentum reconciliare. Loquitur ex sancto Augustino in commentario sexti Psalmi: *Perfecta nostra conversio paratum invenit Deum, sicut Propheta dicit,* TANQUAM DILUCULUM PARATUM INVENIMUS EUM. *Dum enim nos convertimur, id est, mutatione veteris vitæ eesculpimus spiritum nostrum, durum sentimus & laboriosum ad serenitatem & tranquillitatem divinæ lucis a terrenarum cupiditatum caligine retorqueri, & in tali difficultate dicimus,* CONVERTERE DOMINE, *id est, adjuva nos, ut perficiatur in nobis conversio, quæ te paratum invenit, & fruendum te præbet dilectoribus tuis. Et ideo postquam dixit Propheta,* CONVERTERE DOMINE, *addidit:* ET ERUE ANIMAM MEAM, *tanquam inhærentem perplexitatibus hujus sæculi, & spinas quasdam dilacerantium desideriorum in ipsa conversione patientem.* Aliam, quæ Deum paratum ad nobis donata peccatorum remissione & reddito suæ fruitionis jure miserandum faciat, aliam cordis conversionem seu Contritionem, quæ illum ad gratias istas mox impartiendas non inveniat aut faciat paratum, palam distinguit Augustinus, & istam dicit esse solam conversionem perfectam, quæ animam eruat ab omni adfixiva cupiditate. Quousque ad gradum istum non pertingit anima, quamvis gemebunda & contrita ad peccatorum remissionem anhelet, addit Deum, licet non donet, non esse crudelem, quod nondum anima tam perfecte oret, ut ei dicat: *Adhuc loquente te, dicam, Ecce adsum.* In nono super sancti Joannis Apostoli literas tractatu dicit non ab inchoata, sed a sola perfecta charitate pelli omnem, etiam gehennarum & futuri divini judicii timorem, & dat caussam: *Perfecta charitas perfectam facit justitiam, & non habet quare timeat, immo habet quare desideret, ut transeat iniquitas, & veniat regnum Dei. Perfecta charitas foras mittit timorem, quia timor tormentum habet. Torquet cor conscientia peccatorum? Nondum facta est justificatio. Est ibi quod titillet, quod pungat. Ideo in Psalmo de ipsa perfectione justitiæ quid dicit?* CONVERTISTI LUCTUM MEUM IN GAUDIUM MIHI: CONSCIDISTI SACCUM MEUM, ET CINXISTI ME LÆTITIA, UT CANTET TIBI GLORIA MEA, ET NON COMPUNGAR. *Quid est,* NON COMPUNGAR? *Non sit quod stimulet conscientiam meam.* Peccatorum remissionem stata atque infallibili lege semper dari Contritioni perfectæ non possit lucidius pronunciare. Perfectam charitatem esse perfectam justitiam adfirmat etiam in libro de natura & gratia, item frequenter aliis in libris adversum Pelagianos. Eandem esse dicit laudatam a sancto Petro Apostolo *bonam conscientiam, & spem in Deum*, id est, conscientiam ab omni peccatorum reatu liberam, quæ cum fiducia expectet a Domino vitam æternam. Ex eodem principio Dominicam orationem, non a Catechumenis aut Competentibus, sed a solis jam per sanctam aquam regeneratis dici permisit antiqua Ecclesia. Quod nempe articulus, *Adveniat regnum tuum*, summum perfectæ charitatis votum, secure dici non possit, nisi a donatis remissione peccatorum. Ex hinc articulos varios, qui perfectam charitatem seu Contritionem sine peccatorum remissione, seu cum peccatorum reatu adserebant posse consistere, optimo jure Pius quintus Pontifex damnavit, abolevit, circumscripsit.

Cap. 70.

Perfecta Contritio, ut justificet, requirit Sacramenti votum.

Recte vero sacrosancta Tridentina Synodus addit: *Ipsam nihilominus reconciliationem ipsi Contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam.* Loquitur rursum ex sancto Augustino in libris de Baptismo adversum Donatistas: *Deus sanctificat Sacramentum suum, ut homo, sive antequam baptizetur, sive cum baptizatur, sive postea quandocumque ad se veraciter conversa idipsum valeat ad salutem, quod ad perniciem, nisi converteretur, valeret.* Cordis conversionem, & Baptismatis, adeoque & Reconciliationis Sacramentum dicit esse duas justificationis nostræ necessarias concaussas, istamque mutuam necessitatem esse tantam, ut etiam illi, qui ante aut post susceptum Sacramentum justificantur, justificentur per ipsum quod necdum est aut jam præterit: quia nempe nulla cordis conversio quidquam prodest sine ipsius voto. Hocce adseverat esse adeo necessarium, ut etiam bono latroni non possit defuisse. An actu baptizatus ille fuerit, fatetur ambiguum, definit tamen *sine Sacramenti sanctitate non fuisse, quia non ejus accipiendæ voluntas defuit, sed non accipiendæ* forsan *necessitas adfuit.* Baptismi susceptio est solemnis ac divinitus instituta Dominicæ Passionis profitendæ formula, ideoque ejus saltem votum omni penitus Contritioni, uti nobilis portio, debet esse inclusum. Etiam Contritioni Catechumenorum Martyrum. Hinc enim ad sanctam aquam, tanquam cervi ad fontes, semper ardentissime anhelarunt, & ipsam sibi per summa licet discrimina impendi procurarunt etiam intra carceres. Plurimis exemplis id possit ostendi. Martyrium non est nisi Baptismi Vicarium, ideoque ejus per votum adjutorio habet omnino opus. Vicarium sine Principalis influxu nequit operari.

L. 6. c. 25.
L. 4. c. 23.

CAPUT VIII.

Quæstiones quædam circa justificationem per solam sine actuali Sacramenta Contritionem.

Contritio imperfecta sine Sacramento quandoque justificat.

PRima quæstio est, An imperfecta Contritio nunquam ante susceptum actualiter Sacramentum conferat remissionem peccatorum? Respondeo adfirmative. Etenim Sacramentorum effectus quandoque sine ipsorum concursu dari a solo Deo, multis tradit in quæstionibus super Numerorum librum, in libris adversus Parmenianum, & in libris adversus Petilianum, qui sola Pontificiæ manus impositione dixerat Spiritum Sanctum inferi, Sanctus Augustinus. Factum id adfirmat & in veteri, & in novo Testamento. Et singulariter de peccatorum remissione dicit in libro Homiliarum: *Qui dimittit per hominem potest dimittere & præter hominem. Neque enim minus idoneus est per se dare, quam per alium.* Et ita frequenter, immo semper adultis factum fuit in veteri Testamento: *Retro*, inquit in libro de Baptismo Tertullianus, *erat salvus per nudam fidem ante Domini Passionem.* Per hanc addit fidei, utique per dilectionem operanti, accessisse Sacramentum tanquam vestimentum: Vestimentum efficax, quod fidei ad hominem Christo Domino induendum ac ejus justitia vestiendum infirmæ atque insufficienti præberet adjutorium ex opere operato. Antiqui ergo ante Domini in carne adventum homines erant in statu illo, in quo Pœnitentes quosdam posuit in libro de Pudicitia lapsus ad Montanum Tertullianus: *Et nos pœnitentiam deberi agnoscimus, sed veniam Deo reservamus.* Debebant de peccatis

Quæst. 84.
L. 2. c. 15.
L. 2. c. 35.
Hom. 23. c. 10.

Frequenter id fecit in antiquo Testamento.
Cap. 13.

Cap. 19.

catis per charitatem & varia satisfactionis opera conteri, at nullus erat in terris Sacerdos, nullum Sacramentum aut Sacrificium, quod eis daret veniam, quam sibi soli Deus reservabat. Perfecta per statam legem, imperfecta Contritio eos per arbitrariam, cujus consilia nemo hominum penetrat, Divinæ Bonitatis gratiam justificabat, uti factum existimo in Rege David, homicida & adultero, quem in charitate perfectum non fuisse plures existimant, nec sine fundamento. Et peccati translatio, & translationis factæ revelatio fuerunt illi Dei beneficium singulare. Et hinc novi, quod infirmæ nostræ contritioni Baptismi, & Reconciliationis Sacramenta, obtinendæ justificationis efficacia & infallibilia adjutoria providit; per JESUM CHRISTUM Testamenti gratia est incomparabiliter magna.

Quidamque etiam in novo. Quæstio secunda est, An aliqui etiam in novo Testamento fuerint per solam sine actuali Sacramento Contritionem imperfectam justificati? Respondeo adfirmative. Quidam id probant ex muliere Samaritana, Zacchæo, Maria Magdalena, bono latrone, & aliis id genus, quos Dominus omnino videtur sine Sacramento justificasse. Res tamen incerta est, & in utramque contradictionis partem ab antiquis Ecclesiæ Patribus disputatur. Quidquid sit, ad propositum nostrum non faciunt exempla ista, duas ob causas. Primo, quod Pœnitentium illorum Contritioni, licet non alicujus Sacramenti, tamen Divinæ vocis, *Hodie mecum eris in Paradiso; Remittuntur tibi peccata tua*, adjutorium accesserit, omnino æquivalens Sacramento. Deinde, necdum tunc, uti in libris adversus Parmenianum sanctus
L. 1. c. 15. Augustinus advertit, erat *constitutus ordo Ecclesiæ*: Ex arbitrio, non ex regula Dominus Jesus agebat. Quocirca quærendum est, an post institutum istum ordinem, fixosque nobis novorum Sacramentorum Divinos Canones aliqui unquam fuerint justificati per solam sine Sacramento actuali imperfectam Contritionem? Et respondeo adfirmative. Pergit enim laudatis adversus Parmenianum libris S. Augustinus: *Constituto jam ordine Ecclesiæ, Centurionem Cornelium ante ipsum Baptismum, ante impositionem manus, cum eis qui secum aderant, Spiritu sancto repletum Petrus ipse miratus est*. In Cornelio hoc distinguenda sunt duo tempora; primum a prima ejus fide usque ad accersitum & præsentem Apostolum Petrum, secundum a præsente Apostolo usque ad actualem Baptismum: Nequaquam in primo, sed ad secundi duntaxat temporis exordium fuisse peccatorum remissione donatum, est constans doctrina sancti Augustini. Et tamen non sine fundamento donum istud Petrus Apostolus & omnis cum illo novella Ecclesia sunt admirati: Quod nempe extraordinarium, & Divini novelli Canonis dispensatorium esset, tantæque dispensationis causas & laudata Ecclesia, & ipse etiam Apostolus ignorarent. Nullus usque tunc incircumcisus fuerat donatus Baptismo, & e fidelibus Judæis plures circumcisionem esse necessariam ad Baptisma viam opinabantur, ideoque errorem sanaturus Deus optimus maximus Cornelio cuncta Christianitatis charismata impartivit ante Baptismum, atque ita ostendit circumcisionem illi non debere præmitti. Hanc fuisse germanam illius dispensationis causam lucide tradit in libris de sanctissi-
Lib. 13. c. 10. ma Trinitate, in commentario Psalmi nonagesimi sex-
Cap. 12. ti, & in vigesima tertia Homilia laudatus Augustinus, eique alii Patres constanter adstipulantur, atque ita adseverant ab ipso Deo factam Divini Canonis ex tanta totius Ecclesiæ communi causa dispensationem non posse a nobis in regulam verti. Nihilominus Dominum Deum hac dispensatione fuisse etiam ex minoribus quandoque caussis usum suadent varia per varios gravissimos Scriptores laudata exempla, quibus alibi producendis ego nec velim nec ausim refragari. Domini miserationes sunt super omnia opera ejus. Sunt interim dispensationes atque exceptiones, atque ita laudatam superius Evangelii regulam stabiliunt ac firmant. Et hinc in eruditis ad Theodosium Episcopum de Pythonissa litteris recte scribit sanctus Gregorius Episcopus Nyssenus:
Tom. 2. *Postremum caput propositarum quæstionum, quomodo Spiritus ante Baptismum adveniat, ampliori indiget disquisitione atque consideratione*. Quod nempe non regulare, sed dispensatorium sit opus illud, ideoque non fiat passim, sed raro ex gravibus caussis.

Tertia quæstio est, An in mortis articulo pius Dominus Deus per specialem quandoque misericordiam suppleat necessariam causalitatem sine culpa nostra deficientis Sacramenti, nosque justificet & salvet ex sola imperfecta Contritione? Antiquissima est hæc quæstio, orta vel potius aucta insigniter ea errore sancti Cypriani, volentis datum in hæresi Baptisma esse irritum & exsufflandum, ac insuper fatentis quod exsufflandi ac repetendi mos ab Agrippino Antecessore suo per Tertullianum, qui Presbyter ejus fuisse existimatur, persuaso & circumscripto originem duxisset. Hinc enim quæstio Jubajani Episcopi: *Quid fiet de his, qui in præteritum de hæresi ad Ecclesiam venientes sine Baptismo admissi sunt?* Damnatos esse & periisse videntur in erronea Cypriani Synodo docuisse Nemesianus Tubunensis, Sedatus Tuburbensis, & Secundianus Episcopus Tambeensis, utique ex Evangelica regula, quæ cordis conversionem & Baptismatis Sacramentum sanxit esse necessarias ac individuas humanæ justificationis causas. Ad eandem sententiam ex eodem fundamento accedit in oratione adversum morosos Baptismi in vitæ finem dilatores sanctus Gregorius Nyssenus Episcopus, argumentum ipsorum, quo susceptum in viridi ætate Sacramentum a se lapsibus maculandum formidare allegabant, refutans: *In electione malorum magis est eligendum, ut salutare lavacrum adsecutus, rursum sit in peccato, quam ut gratia expers vitam finiat. Nam peccatum quidem veniam fortasse consequatur aut clementiam, cujus magna est spes apud bonos; alteri autem est omnino vetita salus ex certa & definita sententia. Nam cum audiero vocem, quæ non mentitur, dicentem*, AMEN, AMEN, DICO VOBIS, NISI QUIS NATUS FUERIT DESUPER, NON POTEST VIDERE REGNUM DEI, *nihil boni possum exspectare eis, qui mysteriis non sunt initiati. Quamnam enim revera veniam æquum est impartiri eis, qui Regis gratiam adfecerunt contumelia, æris alieni non admittentes rescissionem, nec amplectentes libertatem, quæ sua sponte ad eos e cælo descendit, per doni autem contemptum, eum qui donavit probro & dedecore adfecit? Animam minime illuminatam, & Regenerationis gratia non ornatam, nescio an Angeli suscipiant, postquam fuerit separata a corpore. Quomodo enim, cum non sit obsignata, nec ullum ferat signum sui Domini, quam est verisimile per aerem ferri errantem & vagantem, & minime quæsitam, ut quæ Domino careat, quærentem quietem & locum in quo maneat, & non invenientem, frustra deflentem, & inutiliter pœnitentem, non secus atque divitem qui induebatur purpura & bysso, quemque lautus & delicatus omnis generis cibus alebat, materiam ignis, qui non potest extingui*. Agit in nobilem virum & strenuum militem Archiam, natum apud Ponticos in civitate Comanorum, qui Catechumenus ex inita adversum Scythas Nomadas pugna lethaliter læsus pro communi patriæ salute, & in extremis clamans, *Montes & sylvæ baptizate, arbores & rupes date gratiam*, sine Baptismi gratia fuerat defunctus. Et adjungit Gregorius: *Quas miserabiles voces cum rescisset Comana, pro cujus salute pugnabat, civitas eas magis deflevit, quam casum belli*. Quod nempe crederet Archiam per solam Contritionem suam, licet ardenti Baptismatis desiderio vestitam, non potuisse in extremo mortis articulo salvari. Pergit Gregorius: *Huic similes sunt ii quoque, qui a morbis repente opprimuntur*, qui oppressi sanctam Aquam, Sacerdotem, aliaque ad Baptismum necessaria inclamantes sine ipso exstinguuntur. Hinc ut omnes illuminationis Sacramentum sani accipiant suo tempore, concludit & serio hortatur. Favet item in libro de adolescentis Æthiopis, qui post peractos exorcismos, scrutinia, catechismum, post acceptum cum Dominica Oratione Symbolum, adeoque & post competitum Sacramentum subito ex infirmitate obmutuerat, amiserat sensum, atque ita baptizatus obierat; in libro, inquam, de hujus adolescentis Baptismo favet sanctus Fulgentius, Ferrando Ecclesiæ Carthaginensis Diacono roganti: *Ergo salvus esset*, per propriam utique Contritionem & peractos in ipso laudatos ritus Sacramentales, *si nec ad ipsam corporis tinctionem pervenisset*, respondens: *Cap. 8.*
Ne quis dicat quod ille salvus esset, si nec ad ipsam tinctionem corporis pervenisset, cum utique non dicamus illum sine Baptismi Sacramento sola confessione potuisse salvari. QUI ENIM CREDIDERIT ET BAPTIZATUS FUERIT, SALVUS ERIT. *Illum utique adolescentem, quia credidisse & confessum fuisse novimus, ideo per Sacramentum Baptismatis salvum fuisse firmamus. Qui si non baptizaretur, non solum nesciens, sed etiam sciens, nullatenus salvaretur. Via enim salutis fuit in confessione, salus in Baptismate*. Et in libro de fide ad Petrum scribit: *Firmissime te-* *Cap. 30.*
ne, & nullatenus dubites, exceptis illis qui pro nomine Christi suo sanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitam æternam, qui non hic a malis fuerit per fidem pœnitentiamque conversus, & per Sacramentum fidei & pœnitentiæ, id est, Baptismum, *liberatus*. Eandem sententiam tutatus est ille, de quo ad Hugonem de sancto Victore rescripsit sanctus Bernardus: *Scribis quemdam adserere, ex quo primum dictum* *Ep. 77.*
a Domino legitur, NISI QUIS RENATUS FUERIT EX AQUA & SPIRITU SANCTO, NON INTRABIT IN REGNUM CÆLORUM, *ex eo neminem absque eodem actualiter percepto Sacramento, vel ejus vice martyrio, ullatenus potuisse salvari. Sed*

etsi

etsi forte illud quispiam cum vera fide & Contritione cordis expeteret, sed præventus mortis articulo adsequi quod cuperet, non valeret, tamen omnino damnari. Doctor ille videtur fuisse Otto Episcopus Frisingensis, a quo notatum fuisse sanctum Bernardum, est supra dictum. Ambo fuerunt Cistercienſis Ordinis grandia luminaria, at non per omnia concordes. Et videtur Otto Catechumenis aut Pœnitentibus, cum sola imperfecta Contritione sine actuali Sacramento morientibus, æternam salutem definitive non negasse, sed uti de re incerta & intra Divinæ miserationis secretissimos thesauros occultata duntaxat hæsitasse. Duram tamen a sancto Bernardo memoratam opinionem videntur omnino tenuisse nescio qui Doctores, quos in literis ad Cremonensem Episcopum, apud Gregorium IX. exstantibus, Innocentius III. Pontifex reprehendit.

Lib. 3. tit. 43. cap. 2.

Imperfecta Contritio sine actuali Sacramento justificat in articulo mortis.

Ad nostram ergo, etiam sibi propositam a dicto Episcopo, quæstionem respondet laudatus Innocentius adfirmative: *Presbyterum, quem sine unda Baptismatis extremum diem clausisse significasti, quia in sanctæ Matris Ecclesiæ fide, & Christi nominis confessione perseveravit, ab originali peccato solutum, & cælestis patriæ gaudia esse adeptum adseriaus incunctanter. Lege super octavo libro Augustinum de Civitate Dei, ubi inter extera legitur:* BAPTISMUS INVISIBILITER MINISTRATUR, QUEM NON CONTEMPTUS RELIGIONIS, SED TERMINUS NECESSITATIS EXCLUDIT. *Librum etiam sancti Ambrosii de obitu Valentiniani idem adserentis evolve. Sopitis igitur quæstionibus Doctorum, Patrum sententias, & in Ecclesia tua juges preces hostiasque Deo offerri jubeas pro Presbytero memorato.* Circa Augustini locum, qui non in libris de Dei civitate, sed in libris de Baptismo adversum Donatistas exstat, eruditissimus Pontifex fuit memoria lapsus. Ejus autem definitioni non solus Augustinus & Ambrosius adstipulantur, sed & sanctus Cyprianus, Jubajani Episcopi, quid de hæreticis pœnitentibus, & sine Baptismo usque ad Agrippini Episcopatum in Ecclesiam admissis credendum esset, interrogationi respondens: *Potens est Dominus misericordia sua indulgentiam dare, & eos qui simpliciter admissi in Ecclesia dormierunt, ab Ecclesiæ suæ muneribus non separare.* Quod Responsum magnis encomiis sanctus Augustinus in suis adversum Donatistas Scriptis frequenter exornat. Laudat & aliam sancti Cypriani doctrinam, qua ex boni latronis, cui non baptizato dictum est, *Hodie mecum eris in Paradiso*, salute conclusit Baptismi vicem aliquando suppleri a martyrio, & adjungit in laudatis de Baptismo libris: *Quod etiam atque etiam considerans, invenio non tantum passionem pro nomine Christi id, quod ex Baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem conversionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium Baptismi in angustiis temporum succurri non potest.* Latronem illum nequaquam Martyrem, sed duntaxat Confessorem fuisse ostendit insigniter, & pergit: *Sed tunc impletur invisibiliter, cum ministerium Baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit.* Eadem Evangelica lex, quæ Contritionem & Baptismum sancit esse duas humanæ salutis necessarias concaussas, per solum sine propria Contritione Baptismum dignatur salvare parvulos, & hanc exceptionem statuit in aliam legem. Hinc similem etiam miserationem itopendi imperfecte contritis, & Sacramenti copiam non habentibus moribundis adultis solide Augustinus concludit. Amborum justificationem fieri dicit aliquid necessarium per singularem misericordiam *complente Deo*, atque ita esse privilegiatam quasi irregularem, aut certe factam ex regula speciali. Quam omnem doctrinam in laudatis ad Hugonem Victorinum literis eximie illustrat & confirmat sanctus Bernardus.

Lib. 4. cap. 23.

Lib. 4. cap. 22.

Epist. 77.

Cap. 79.

Confirmat & quarta Synodus Carthaginensis: *Pœnitentes, qui attente leges Pœnitentiæ exequuntur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint, ubi eis subveniri non possit, memoria eorum & orationibus & oblationibus commendetur.* Et prima Vasensis: *Pro his, qui Pœnitentia accepta in bonæ vitæ cursu satisfactoria compunctione viventes, sine communione inopinato nonnumquam transitu in agris aut itineribus præveniuntur, oblationem recipiendam, & eorum funera ac deinceps memoriam Ecclesiastico affectu prosequendam.* Et secunda Aurelianensis: *Oblationes defunctorum, qui in aliquo crimine fuerint interempti, recipi debere censemus, si tamen non ipsi sibi mortem probentur propriis manibus intulisse.* Quales Canones adduci possunt multi. Quod illud in substantia ipsum pro Catechumenis defunctis fieri possit, & recte fiat, circa Valentinianum II. Imperatorem docuit S. Ambrosius verbo & exemplo. Neque adversatur prima Bracharensis Synodus: *Placuit ut Catechumenis sine Baptismi redemptione defunctis neque oblationis commemoratio, neque psallendi impendatur officium. Nam & hoc per ignorantiam usurpatum est.* Nequaquam pro illis sacrificia aut alia Ecclesiæ suffragia vetat, sed duntaxat ipsorum nomina, quod certum adversari antiquo Canoni, recitari. Neque id existimo factum a sancto Ambrosio. Nec item pro Presbytero non baptizato fieri jussum ab Innocentio III. Etenim etiam hodie ipsum non facit Ecclesia Romana. Alia est Catechumenorum causa, alia Pœnitentium. Hi quandoque obtulerunt, perceperunt Eucharistiam, & plena communione fuere gavisi, ideoque tamquam in eamdem per extremam in vitæ extremo Contritionem, & a Divina miseratione adjunctum deficientis Sacramenti supplementum restituti, possint facta ad recitatum ipsorum nomen oblatione honorari; at vero Catechumeni morientes, licet eadem via justitiam acquirant, non acquirunt characterem Baptismalem, omnium Sacramentorum januam, ideoque pro ipsis offerri non licet, seu ipsorum nomen in sacrificio recitari. Quidquid sit, adducti Canones lucide confirmant nostram hic adsertionem.

Cap. 2.

Cap. 15.

Cap. 3.

Quaria quæstio est, An istud deficientis Sacramenti supplementum Divina miseratio per statam atque infallibilem legem faciat omni Contritioni imperfectæ, cunctisque Catechumenis ac Pœnitentibus, licet tantum imperfecte, contritis? Hæc est quæstio inter Ottonem Frisingensem Episcopum & sanctum Bernardum mota præsertim, cujus hic adfirmativam partem tenuit, ille negativam. Nec aliud sensisse existimo S. Fulgentium, aut sanctum Gregorium Nyssenum. Agit enim hic adversum morosos Baptismi ultra consuetum Catechumenatus terminum dilatores, & de ipsorum duntaxat, licet converso ad Deum corde Sacerdotem & Sacramentum moribundi inclament, salute se multum dubitare dicit, ipsam eis diserte non abjudicat. Et quomodo sanctus Fulgentius, cujus tamen verba duriora fateor, possit a sancto Augustino discordare? Sanctus quippe Augustinus pro solis illis, quos non contemptus seu gravis neglectus, sed mera citra culpam necessitas Sacramento spoliat, in supra adductis locis definit, adeoque de negligentibus, licet in extremis negligentiam purgent, & ex animo ad Dominum clament, videri possit etiam ipse dubitasse. Sane in literis ad Honoratum Tabennensem Episcopum docet hostilis incursionis tempore, quo plurimi Contritione ad Deum conversi Regenerationem aut Reconciliationem, omnes consolationem solent exposcere, Sacerdotes ac alios Ecclesiæ Ministros non posse fugere, & adjungit causam: *Si Ministri desint, quantum exitium sequitur eos, qui de isto sæculo vel non regenerati exeunt, vel ligati? Quantus est etiam luctus fidelium suorum, qui eos secum in vita æternæ requie non habebunt?* Eos a vita æterna non excludit, sed ad Divinæ miserationis incertum duntaxat suspendit. Etiam in literis ad Theodorum Forojuliensem Episcopum scribit de infirmis Pœnitentiæ actionem & Reconciliationis gratiam simul poscentibus, & ante hujus perceptionem defunctis, S. Leo Magnus: *Non necesse est nos eorum, qui sic obierint, merita actusque discutere, cum Dominus Deus noster, cujus judicia nequeunt comprehendi, quod Sacerdotale ministerium implere non potuit, sua Justitiæ reservaverit, ita potestatem suam timeri volens, ut hic error omnibus prosit, & quod quibusdam tepidis aut negligentibus accidit, nemo non metuat. Multum enim utile ac necessarium est, ut peccatorum reatus ante ultimum diem Sacerdotali supplicatione solvatur.* In Synodalibus item ad sanctum Cornelium Papam litteris omnes lapsos instante nova persecutione reparandos & reconciliandos censuit sanctus Cyprianus, addiditque caussam: *Si quis relictis omnibus rebus suis fugerit, & in latebris atque solitudine constitutus in latrones forte incurrerit, aut in febribus aut in languore decesserit, nonne nobis imputabitur, quod tam bonus miles, qui omnia sua dereliquit, & contempta domo, & parentibus, ac liberis, sequi Dominum maluit, sine pace & sine communicatione discessit?* Acriter urget ejusmodi Confessores, licet insigni charitate contritos, mori cum damnationis periculo, ideoque eorum, qui forsan perierint, animas a durioribus, Reconciliationis Sacramentum illis opportune denegantibus, Episcopis in Divino Judicio requirendas. Neque refert quod in aliis ad Thibaritanam Ecclesiam literis adfirmet fugitivos istos Confessores, ac in fuga morientes, esse vere ac plene Martyres: Loquitur enim de fugitivis integris, quibus Reconciliatione non fit opus. Quare videtur incerta esse hæc res, neque profunde nimis inquirenda. Omni cura satagere nos oportet, ut neque sine necessario Sacramento ad Dominum abeamus ipsi, & nemo per nostram negligentiam abire cogatur.

Effectus hic videtur non dari infallibiliter.

Ep. 180.

Ep. 91.

Ep. 54.

Ep. 59.

Attamen apud Lucam Dacherium exstat Theobaldi Stampensis, qui sub Paschali II. Pontifice floruit, ad Lincolniensem Episcopum non inerudita Epistola, cujus hoc exordium: *Si quis prædicat, & prædicando*

Imperfecta Contritio in mortis articulo semper justificat.

temere

Tom. 3.

temere diffiniat aliquem non posse salvari, quacumque hora manus suas Pœnitentiæ dederit, fallitur, nec Catholice sentit. De consequenda per solam sine Sacramento in extremo vitæ spiritu Contritionem salute palam agit, suamque assertionem vult esse certam, & adeo universalem, ut adjungat: *Augustinus de Sodomitis in lacu submersis tractans dicit, quod quidam ex illis salvati sunt, per bonam compunctionem, & verum cordis gemitum, quia non solum superflua cogitationes, sed etiam pravæ actiones ante vim compunctionis fugiunt.* Verum non memini me istud in Augustino legisse. Multo interim Patrum testimonio omnia hæc confirmat Theobaldus, & concludit: *Patet quod quicumque bonam voluntatem habebit in terris, pacem indubitanter & gloriam consequetur in cælis. Amen. Si quis hanc Epistolam improbare voluerit, & hos præfatos Doctores Catholicos recipere noluerit, lapide percutiatur, percussus comminuatur, comminutus in pulverem redigatur.* Eandem sententiam in opusculo de forma sacramentalis Absolutionis tradit Joannes Gerson, & in supra laudatis ad Cremonensem Episcopum literis Innocentius III. Pontifex videtur supponere. Quidquid sit, pium hunc de Divina in nos peccatores clementia sensum passim omnes hodie tenemus.

CAPUT IX.

Distutitur doctrina Eminentissimi Domini Cardinalis Roberti Bellarmini.

Exponitur sententia Cardinalis Bellarmini.

DOminus Cardinalis Robertus Bellarminus, Ecclesiasticæ non solum dignitatis, sed etiam eruditionis ac omnis scientiæ eminentissimo gradu illustrissimus, nostræ, qua solam charitate perfectam contritionem sine suscepto actualiter Sacramento justificare dicimus infallibili extra Martyrii etiam aut extremæ necessitatis articulum lege, assertioni plene concordat, agens adversus Martinum Kemnitium, hominem Lutheranum, & nescio quem alium in Catholica Ecclesia Doctorem ante annos paucos, *qui in libro, quem de charitate conscripsit, adversus communem sententiam docuit Catechumenis & Pœnitentibus, quamvis perfecte conversis, & charitate flagrantibus, non remitti peccata, sive reatum mortis æternæ, nisi cum vel baptizantur, vel reconciliantur ministerio Sacerdotum, nisi forte in articulo mortis.* Etiam nos improbamus Doctorem istum, ejusque dogma detestamur, atque ideo cum Domino Cardinali plene convenimus. Quia tamen inter veram, flagrantem, & perfectam, seu inter natam, nutritam, adultam, robustam, & perfectam charitatem, varioque isto ejus gradu varie formatam Contritionem laudatus Antistes aperte & diserte non distinxit, sed ex quibusdam verbis videri possit confudisse, labendi quasi ansam quibusdam præbuit, ideoque omnino opus est, ut ejus argumenta, quæ ad lapsum illum purgandum pondere & fundamento non penitus carent, adducam, enodem, aut potius exponam, ostendamque Dominum Cardinalem solis verbis, non sensu mihi adversari.

Exponitur Augustini locus ex 13. tractatu super Joannem.

Tom. 3. Contr. 4. l. 2 c. 14.

Ad productum ergo S. Augustini ex tertio decimo super sancti Joannis Evangelium tractatu locum respondet Dominus Cardinalis: *Dico Augustinum loqui de eis Catechumenis, qui negligunt ad Baptismum accedere. Tales enim, quantumvis proficiant, numquam sunt vere justificati, cum nec in re, nec in voto Sacramentum Baptismi habeant, nec vera charitate flagrent. Vera enim charitas, & verum Baptismi votum non permittunt hominem esse negligentem, aut Baptismi contemptorem. Quare locum Augustini,* QUANTUMQUE CATECHUMENUS PROFICIAT, ADHUC SARCINAM INIQUITATIS SUÆ PORTAT, NON EI DIMITTITUR, NISI CUM VENERIT AD BAPTISMUM, *intellige de re aut ardenti & vero desiderio. Nam apud Deum animus pro facto reputatur. Quare idem Augustinus scribit latronem, qui cum Christo crucifixus fuit, non caruisse Baptismo, quia non ejus accipiendi voluntas defuit, sed non accipiendi necessitas adfuit.*

Aug. l. 1. de orig. animæ. c. 9.

Respondeo latronis illius: *de quo nonnumquam præjudicium captatur, sive tentatur contra Baptismatis Sacramentum,* Baptisma esse incertum. Variat non solus Augustinus, sed Patres passim omnes. Ut ut sit, non facit ad rem præsentem. Ejus enim, qui in Dominum Crucis maledicto adfixum, & omni ludibrio expositum credidit, fidem mire & merito extulit semper omnis Ecclesia, credidit perfectam fuisse, ideoque aptam justificare sine Sacramento. Deinde, Domini ad illum gratiosa vox, *Hoc die mecum eris in Paradiso,* Sacramenti vicem possit omnino supplevisse. Præterea, necdum tunc erat constitutus ordo Ecclesiæ, ideoque nec Baptisma obligabat. Addo de Baptismi contemptoribus aut neglectoribus Augustinum nequaquam loqui: Loquitur enim de Catechumenis Divina charitate flagrantibus, in operum justitia insigniter proficientibus, & multos fideles præcedentibus, quorum justitia jam superet Scribarum ac Pharisæorum justitiam, & cui ad capessendum regnum cælorum desit solum Sacramentum. At vero *in contemptore Baptismi,* inquit in libro de unitate Ecclesiæ, *non potest esse justitia.* *Cap. 22.* Et in quæstionibus super Exodum: *Contemptor Sacramenti invisibiliter sanctificari nullo modo potest.* *Q. 84.* Nequit habere charitatem, aut veram Contritionem: quod ei Sacramenti votum sit omnino pars essentialis. Longe minus possit charitate flagrans esse, aut in operum justitia fideles superare. Immo Augustinus loquitur etiam de Competentibus, quos novimus tamquam cervos ad sanctum Fontem anhelare. Et boni operis votum, non nisi dum facti deest facultas, pro facto reputatur. Notanda sunt Augullini verba, *Quantumcumque Catechumenus proficiat:* Ajunt solam, quæ necdum perfecta sit, tendentem adhuc & proficientem charitatem sine actuali Sacramento passim non justificare.

Exponitur Augustini locus ex libris de Baptismo.

Pergit Dominus Cardinalis de aliis sancti Augustini locis: *Ad secundum dico Catechumenum charitate flagrantem non carere remissione peccatorum. Quod autem desit illi Baptismi susceptio ad capessendum regnum cælorum, non ideo est quia non habeat remissionem peccatorum, sed quia tenetur Baptismum suscipere, nisi necessitate aliqua excludatur. Et si contempserit vel neglexerit accipere, reus est, & damnabitur, non quia* *Psal. 54.* *nunquam habuerit remissionem peccatorum, sed quia Sacramentum contempsit, in cujus virtuta & voto justificatus erat. Ita Augustinus ibidem inquit:* VERUNTAMEN CORNELIUS, SI ETIAM SPIRITU SANCTO ACCEPTO BAPTIZARI NOLUISSET, CONTEMPTI TANTI SACRAMENTI REUS FIERET. Respondeo Catechumeno peccatorum remissionem habenti nihil deesse ad capessendum Dei regnum. Sola enim peccata separant inter hominem & Deum, & ab ejus regno excludunt. Profiteor Baptisma esse ab ipso suscipiendum, & sine grandi crimine non posse negligi, longe minus contemni, verum antequam ita delinquat, & quamdiu charitate flagrat, quid ei, si peccatorum remissionem habeat, ad capessendum Dei regnum possit deesse? Aliquid tamen Baptismo acquirendum deesse adfirmat constanter sanctus Augustinus: Utique remissionem peccatorum. Quare hæc Augustini verba: *Catechumenum charitate flagrantem,* rectius exposuerunt nostri olim Scholiastæ Lovanienses: *Augustinus charitatem generatim accipit pro dilectione, qua* *Ad l. 4. de Bapt. c. 21* *Deum tamquam omnis Justitiæ fontem, summumque bonum diligimus, cujusmodi & ante justificationem requirit Concilium Tridentinum. Eamdem tamen a charitate distinguens, ut qua sit amicitia cum Deo, qua eum puro corde in nobis jam habitantem, ut Patrem nostrum, summumque ac beatificum bonum diligimus. Hæc justorum tantum est & filiorum Dei, quosque jam tota Trinitas inhabitat. Non ergo ante justificationem reperiri potest vel in Pœnitente, vel in Catechumeno, cui ad capessendum regnum cælorum desit adhuc peccatorum remissio, Absolutione vel Baptismo conferenda.* Habitualem & actualem charitatem distinguunt, & hanc licet flagret, dummodo adulta duntaxat aut robusta, & nondum perfecta sit, adfirmant in Pœnitente aut Catechumeno esse ante & circa remissionem peccatorum.

Ad adducta sancti Augustini e Confessionum libris loca Dominus Cardinalis hæc scribit: *Ad locum ex Confessionibus dico, merito Augustinum ante Baptisma nunquam fuisse securum, quia non certo sciebat severam charitatem & Contritionem habere. Nec fecerat totum quod poterat ad remissionem peccatorum accipiendam. Cum autem dicit* PECCATA MEA NONDUM REMISERAS, *loquitur secundum suam conscientiam: Ipse enim ita existimabat, nec poterat homo pius & humilis aliter existimare. Non tamen propterea sequitur id verum fuisse. Nam & plerique Sanctorum dicunt se maximos peccatores esse, & dignos gehenna. Et licet mendaces non sint, quia dicunt quod sentiunt, falsum tamen sine dubio dicunt.* Respondeo Augustinum de vera sua charitate & Contritione fuisse omnino certum. Adfirmat id ipse in octavo Confessionum libro: *Dicebam* *Cap. 12.* *hæc, & flebam amarissima Contritione cordis mei.* Et *Cap. 2.* in sequenti libro: *Sagittaveras tu cor meum charitate tua:* Et in libro de fide & operibus: *An usque adeo dissimu-* *Cap. 6.* *lamus a sensibus nostris, ut vel nos ipsos non recordemur, quam fuerimus attenti atque soliciti, quid nobis præciperent à quibus catechizabamur, cum Fontis illius Sacramenta peteremus, atque ob id* COMPETENTES *etiam vocaremur?* Et in Soliloquiorum Catechumenatus tempore scriptis libris, illustratæ divinitus rationi ajenti,

Mul-

Lib. 1. cap. 11. *Multum profecisti*, reponit: *Quamquam tibi respondere non possim, nunquam tamen mihi persuadebis, ut hac affectione mentis, qua nunc me esse sentio, nihil me profecisse arbitror*. De sua igitus vera in Deum charitate & Contritione erat certus ac securus. Quocirca dum peccata sua ante Baptismi susceptionem sibi needum fuisse remissa, scripsit postea Episcopus, nequaquam ex errante olim privata conscientia, sed ex communi totius Ecclesiæ sensu scripsit, ex quo & prædicavit: *Quantumcumque Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis sua portat, non ei remittitur, nisi dum venerit ad Baptismum*. Et sane, fletus, cilicia, cineres, nudi pedes & cervices, substrationes, scrutinia, manus impositiones, & istiusmodi varia plurium annorum durissima paratura, quam uti necessariam peccatorum remissioni accipiendæ præparationem, & justum tantæ mercis pretium exegit & a Catechumenis & a Pœnitentibus olim Ecclesia, lucide evincunt, quod tantum donum ad quemvis imperfectæ charitatis seu Contritionis actum dari ipsa non censuerit, adeoque & Augustini conscientia nunquam errarit. Hinc & supra laudatam cum semetipsa pacem, quam esse effectum remissionis peccatorum definit Sacrosancta Tridentina Synodus, illa non sensit, nisi post egressum e salutaribus aquis.

CAPUT X.

Examinantur alia Domini Cardinalis fundamenta.

PAlmare Domini Cardinalis fundamentum sunt superius adducta, & alia plura similia Divinarum literarum testimonia, quæ ad conversum peccatorem adfirmant statim converti etiam Divinam misericordiam, & omnem veraciter pœnitentem ac diligentem rediligi mox a Domino Deo, adeoque & donari remissione peccatorum. Respondeo omnia ejusmodi loca exponi a sancto Leone Magno in literis ad Theodorum Forojuliensem Episcopum: *His, qui in tempore necessitatis, & in periculi urgentis instantia, præsidium Pœnitentiæ & mox Reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec Reconciliatio deneganda, quia misericordia Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempore definire, apud quem nullas patitur venia moras vera conversio*. Nullas patitur veniæ moras, non ut ipsa per semetipsam statim consequatur remissionem peccatorum, sed ut in supremæ necessitatis gratiam mox vestiatur Sacramento, per quod ista remissio detur. Omnia, inquam, Divinarum Scripturarum, contritis & ad Deum diligendum conversis peccatoribus dandam mox peccatorum veniam promittentium adducta testimonia soli, si quidem imperfecta sit, Evangelicis novorum Sacramentorum vestibus adjutæ charitati & Contritioni promittuns: Ea quippe sola est quemadmodum in novo Testamento oportet. Aliam expositionem in libro de gratia & libero arbitrio adversum Pelagianos, hocce Divino testimonin, *Si volueris conservabis mandata*, ad errorem suum abutentes, tradit sanctus Augustinus: Per Jesu Christi gratiam fit, *Ut bona voluntas, qua jam esse cœpit, augeatur, & tam magna fiat, ut possit implere Divina mandata qua voluerit, cum plene perfecteque voluerit. Ad hos enim valet, quod scriptum est*, SI VOLUERIS CONSERVABIS MANDATA, *ut homo, qui voluerit & non potuerit, nondum se plene velle cognoscat, & oret ut habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata. Certum est enim nos mandata servare si volumus, sed quia præparatur voluntas a Domino, ab illo petendum est, ut tantum velimus, quantum sufficit, & volendo faciamus*. Sola robustissima ac plena voluntas est valida ad omnes Dei leges. Etenim montium translatio, & alia fidei per Dominum Jesum promissa charismata fieri non possunt, nisi ab ampla illa quam in sæculi fine vix inveniendam idem Dominus prædixit. Ita & peccatorum remissio est fructus & effectus nudæ etiam charitatis & Contritionis; non cujuscumque, sed solius perfectæ: Imperfecta omnis etiam adulta & robusta, eget adjutorio actualis Sacramenti. Solius nobilioris speciei dignitatem in totum genus transcribere est genus probatissimæ locutionis.

Epist. 92. c. 3.

Laudatam sancti Leonis Epistolam, hæc præsertim ejus verba, *Nullas patitur venia moras vera conversio*, adducit etiam pro se Dominus Cardinalis. Respondeo antiquum, qui Pœnitentiæ pro gravibus peccatis actionem seu satisfactionem non una cum data Absolutione imponi postea adimplendam, sed ante ipsam plene expleri jussit, Ecclesiæ rigorem fuisse quoad moribundos mitigatum a tertio decimo Canone Niceno, mandante nullum deinceps necessario, quod tribus antea peccatis fuerat usque tunc negatum in quibusdam Ecclesiis, postulatæ Reconciliationis viatico deinceps frustrari. Verum rigidiores quidam Episcopi mandari dixerunt de solis Pœnitentibus, qui sani maternam Ecclesiæ pietatem imploraverant, Pœnitentiam acceperant, & diligenter peregerant usque ad infirmitatis adventum, ideoque ad alios, quos solus mortis timor ad Dominum coegerat, Lapsos gratiam istam non posse extendi: Eis Pœnitentiæ actionem & Reconciliationis donum non posse simul impendi, sed quædam interstitia etiam ab his esse servanda. Fundabant se in sancto Cypriano, qui pacem Lapsis moribundis dum dandam sanxit, sanxit de solis qui vivi Ecclesiæ fores ad misericordiam pulsarant flentes, addens in Epistola ad Antonianum Episcopum de cæteris: *Non est dignus in morte accipere solatium, qui dum vixit non cogitavit se moriturum*. Hanc duritiem improbat & proscribit sanctus Leo, dicens veræ, quæ etiam in taliter Pœnitentibus præsumi debet aut sperari, conversioni nullas a Deo optimo maximo fieri veniæ moras, non ut ipsa per semetipsam sine Sacramento accipiat veniam, sed ut satisfactionis & Reconciliationis, a quibus illam accipiat, Sacramento & adjutorio vestiatur. Vestimentum illud & adjutorium ait illi esse adeo necessarium, ut dum non per contemptum aut gravem negligentiam, sed per improvisam necessitatem adhiberi non potuerit, laudatæ conversionis fructus & successus sit nobis incertus, & Divino judicio reservatus. Proinde sanctus Leo palam est nobiscum.

Etiam totius Ecclesiæ consensum producit Dominus Cardinalis, & scribit: *In Ecclesia sæpe conceduntur a Pontificibus indulgentiæ habentibus Contritionem peccatorum suorum cum proposito Confessionis Sacramentalis suo tempore facienda. Et easdem Indulgentias a fidelibus toto orbe libenter & cum gratiarum actione suscipiuntur. At certum est indulgentias hoc requirere, ut qui eas sumit jam sit in statu gratiæ, & liber a reatu mortis æternæ, & solum pro temporalibus pœnis satisfacere teneatur. Indulgentiæ enim a temporalibus pœnis homines liberant, si tamen prius ab æternarum reatu liberati fuerint. Quare universa Ecclesia credit per Contritionem cum voto confessionis a reatu peccati mortalis hominem liberari, atque in gratiam cum Deo redire*. Respondeo aliud esse indulgentiam, aliud ejus fructum seu effectum. Eam posse in statu peccati mortalis donari atque acceptari, nemo dubitavit unquam: Eam enim ante Reconciliationem passim dedit Ecclesia antiqua, Sacramentales satisfactiones uti passim ante Reconciliationem imposuit atque expleri jussit, Ita quoque indulsit & relaxavit. Verum tam expletionis quam relaxationis fructus seu effectus non nisi post remotum reatus seu peccati obicem in Reconciliatione, & per ipsam dato gratiæ statu sumebatur. Eodem modo fit etiam in laudatis per Dominum Cardinalem indulgentiis.

Dominus Cardinalis adducit etiam varia sancti Augustini loca, similia huic in quinto super sancti Joannis Apostoli literas tractatu: *Si quis in corde suo invenerit charitatem, securus sit quia jam transiit a morte ad vitam, jam in dextera est*. Et adjungit: *At num in dextera esse dici potest, qui adhuc reus est gehennæ & filius iræ ac perditionis?* Adducit & alium ex laudato tractatu locum: *Dilectio sola discernit inter filios Dei & filios diaboli*. Et hæc omnino adsidua est sancti Augustini doctrina. Respondeo primum cum aliis similibus locum intelligendum & de perfecta charitate, & de imperfecta. Quod enim quævis etiam hæc, præsertim si adfectu sit super omnia, peccatorem resuscitet, vivere faciat, adeoque & a morte ad vitam transferat, super ex authenticis testimoniis ostendi. Transfert a morte, non quidem ad habitualem remissionis peccatorum, tamen ad actualem fidei & boni operis vitam. Eadem, licet non sola, tamen per Sacramentum, quod Augustinus nequaquam excludit, adjuta, omnino transfert a sinistra ad dexteram. Possis tamen & solam perfectam charitatem sanctus Augustinus in istis verbis respicere. Quod enim perfectæ charitatis laudes & vires toti generi frequenter adscribat probatissimum Canonicæ etiam locutionis genus, dixi jam supra, & est manifestum. Alium a Domino Cardinali adductum locum exponit frequenter ac patenter ipse Augustinus dicens Dei filios a diaboli filiis nec per Sacramenta, nec per Ecclesiasticas dignitates, nec per gratis data charismata, sed distingui per solam charitatem, quod nempe alia omnia sine hac sint inutilia, & non prosint. Quocirca exinde non probes quamvis solam sine Sacramento charitatem justificare, sed sine charitate neminem ab ullo justificari Sacramento, quod hoc in Scripto præsertim nitor persuadere.

Pergit & urget Dominus Cardinalis: *Qui charitatem habet, legem implet, at Augustinus ostendit ex verbis Apostoli*, PLENITUDO LEGIS EST DILECTIO, *At nemo recte vivere, & legem implere potest, nisi regeneratus, & justificatus, & filius Dei effectus, dicen-*

te Augustino: NON BENE VIVUNT HOMINES, NISI EFFECTI FILII DEI. *Sequitur igitur, ut qui charitatem habent, liberi fiant a peccato, quandoquidem sancti sint, & legem impleant, quod nemo potest, nisi a peccato justificatus.* Respondeo hæc Apostoli verba: *Qui diligit, legem implevit, Plenitudo legis est dilectio*, esse non cujuscumque, sed solius, utpote quæ sola totius legis adimplendæ vires habeat, perfectæ charitatis encomium. Etenim Divina, quam in hac vita a nobis completam oportet, lex est, *Post concupiscentias tuas non eas*, seu nulli cupiditati adsensum, adfixivum præsertim, præbeas: Quod lucet fieri non posse, nisi per perfectam charitatem, quæ sit patiens, fortis, benigna, non agat perperam, non cogitet malum, omnia sufferat, credat, speret, & quam neque mors, neque vita, nec ulla creaturæ dilectio possit a Christo Jesu separare. Quare omnino profiteor legem adimpleri, seu integre observari non posse, nisi a regeneratis ac justificatis. Quisquis enim legem adimplet, jam perfectam charitatem habet, adeoque est justificatus. Verum quod longe aliud sit legem adimplere, seu totius legis adimplendæ viribus pollere, aliud recte vivere, supra abunde offensum est, & res ipsa clamat. Petrus quippe Apostolus, licet viribus istis nondum instructus, usque ad ancillæ ostiariæ interrogationem & metum recte omnino vixit. Quinimmo plurimi, quos nempe a tentationibus infirma sua charitate fortioribus custodit Divina protectio, usque ad extremum spiritum recte sine illis agunt, sancte moriuntur, feliciterque decedunt, licet non plene puri, tamen purgandi, ad Dominum Deum & ejus regnum. Et de illis ait Augustinus in libris adversus Ju-

Lib. 6. c. 19. lianum: Potest homo *esse correctior, & recte vivere, necdum tamen remissione peccatorum liberatus.* Quosdam Catechumenos multis fidelibus vivere sanctius, aperte docet in nonagesimi Psalmi commentario, in quarto tractatu super sancti Joannis Evangelium, ac aliis in locis, & adjungit: *Et tamen omnia peccata super illos sunt, & nisi venerint ad salutarem Baptismum, ubi peccata solvuntur, cum omni vitæ & morum excellentia sua non possint intrare in regnum cælorum.* Quod nempe ista excellentia sit duntaxat bona citra justam de gravibus lapsibus querelam vita, necdum totius legis adimpletio, seu perfectio charitatis. Et talis jam est filius Dei: Non per peccatorum remissionem, sed per actualis exordia charitatis. Varia apud antiquos Ecclesiæ Patres est Dei filiatio, variique ipsius gradus; Nam & Hæretici sunt illis filii Dei, sed rebelles.

Audiamus & ultimum Domini Cardinalis argumentum: *Postremo opponimus id, quod etiam adversarius,* supra memoratus nescio quis Doctor Catholicus, *admittit, in articulo mortis, si non adsit qui reconciliet Pœnitentem vel baptizet Catechumenum, posse eos per veram Contritionem cum desiderio Sacramentum percipiendi, non solum justificari, sed etiam continuo ad æternam gloriam pervenire. At certe non est articulus mortis, qui homines justificat, sed vera conversio & cordis contritio cum desiderio Sacramenti percipiendi. Articulus enim mortis a prævaricatione præcepti excusat, & facit ut non sit reus Sacramenti non percepti, qui ideo Sacramentum non habuit, non quia noluit, sed quia non potuit. Ergo ubicumque eadem caussa reperietur, id est, vera contritio cum voto Sacramenti suscipiendi, idem etiam continuo sequetur effectus.* Respondeo necessitatis articulum nec plenam esse, nec partialem nostræ justificationis caussam, sed esse occasionem seu rationem Divinæ dispensationis & gratiæ, qua nostrum figmentum miseratus Deus optimus maximus legi suæ quasi deroget, suppleatque Sacramenti per necessitatem sine culpa nostra deficientis caussalitatem. Deus enim, uti providus familiæ Pater, in Evangelicis suis legibus non solet sine competenti caussa dispensare. Egregia & omni laude dignissima est hæc Domini Cardinalis confessio: *Multæ sunt objectiones & graves adversum ea, quæ disputata sunt.* Sunt omnino gravissimæ atque irrefragabiles; verum quæ per adductos variæ charitatis gradus, vires, seu species facillime concilientur. Gradus istos quisquis cum Augustino bene distinxerit, non potest nobiscum non sentire.

CAPUT XI.

Elucidantur quædam per Dominum Cardinalem adducta loca sacrosancti Concilii Tridentini.

DOminus Cardinalis adsertionem suam fundat etiam in tribus locis sacrosanctæ Synodi Tridentinæ. Primus est ex Sessionis sextæ capite quarto: *Concilium Tridentinum declarat post Evangelium promulgatum neminem justificari sine Baptismo aut ejus voto; quo loco admittit posse hominem per veram Pœnitentiam cum voto Baptismi Deo reconciliari antequam Baptismum corpore recipiat.* Respondeo id omnino posse fieri, & actu fieri in casu martyrii, in extremæ necessitatis casu, in casu perfectæ charitatis, & in quibusdam etiam casibus charitatis imperfectæ. Extra illos dico votum non sufficere, sed actuali Baptismatis aut Reconciliationis Sacramento esse omnino opus. Actuale Sacramentum cunctis imperfecte contritis judicatum olim semper fuit adeo necessarium, ut de laudata per sanctum Jacobum Apostolum, *Confitemini alterutrum peccata vestra*, Sacramentali oris Confessione scribat ad Lincolniensem Episcopum etiam Theobaldus Stampensis: *Hac auctoritate, sicut quidam putant, non lædimur, quia hoc tantum sane de valentibus & confiteri nolentibus intelligitur. Quia nimirum si aliquis pro aliqua infirmitate, sive etiam ab ipsa nativitate confiteri ore impotens efficiatur, cum bonam & discretam confitendi ore habeat voluntatem, si corde confiteatur, discretorum judicio prorsus alienus a salute non judicatur.* Notanda sunt verba, *sicut quidam putant:* Agunt in illos, qui laudatam confessionem homini lapso in quovis penitus eventu & statu censebant indispensabiliter necessariam, solosque naturalis impotentiæ aut extremæ necessitatis casu audet Theobaldus facere exemptos. Et dat rationem ex sancto Hieronymo: *Quidquid vis, & non potes, Deus factum computat. Sicut enim deliberatio cum molimine vitiorum damnatur, sic quoque bona voluntas, cum deest copia agendi, remuneratur; quia non secundum hoc, quod quisque non potuit, vel non licuit, sed secundum hoc, quod fuit, & proposuit ex conscientia, accusatur vel defenditur, cum Deus judicabit occulta hominum.* Hoc est, nequaquam semper, sed duntaxat ubi faciendi copia deest, votum & voluntas æquivalent facto. Et sacrosancta Tridentina Synodus dicens, *Sine Baptismo aut ejus voto*, nequaquam inducit alternativam, aut locum facit electioni, sed definit adversus Cajanam & Wicleffiticam a Martino Luthero resuscitatam hæresim, hunc præsertim ejus a Joanne Cochlæo A. 1521.
memoratum articulum: *Baptismus neminem justificat, nec ulli prodest, sed fides in verbum promissionis, cui additur Baptismus.* Definit ac firmat antiquam Ecclesiæ fidem, quæ actuale Baptisma in ordinariis, ejus autem votum in extraordinariis eventibus credidit semper & docuit esse Contritioni necessarium auxilium, & concaussam ad impetrandam a Domino remissionem peccatorum.

Alter a Domino Cardinali adductus locus est in quartæ decimæ Sessionis quarto capite: *Concilium disertis verbis docet Contritionem charitate perfectam reconciliare hominem Deo, antequam Sacramentum Pœnitentiæ actu suscipiatur.* Respondeo locum hunc esse nostræ adsertionis palmare fundamentum. Istam enim sine actuali Sacramento reconciliandi virtutem nequaquam natæ, nutritæ, adultæ, aut robustæ, sed soli per charitatem perfectæ Contritioni adscribit Synodus disertis verbis, quos charitatis gradus seu species, earumque distinctionem quisquis non callet aut advertit in hac materia, non potest non cæspitare, immo & labi. Et ex sola perfecta plenam & perfectam, ex quavis autem imperfecta, licet adulta aut robusta, charitate imperfectam duntaxat Contritionem seu Attritionem nasci, quis non videat? Ipsa vocabula id clamant. Attritio enim carnale veteris aut lapsi hominis cor, regnantesque in illo adfixivas cupiditates duntaxat atterit, frangit, ac vincit; Contritio conterit, redigit in nihilum, & exstingnit: Quod sine perfecta charitate fieri non posse novit omnis qui perfectæ charitatis ingenium & naturam novit. Porro nullam imperfectam Contritionem sine actuali Sacramento justificare definit disertis verbis Tridentina Synodus, ideoque definit nostram adsertionem.

Tertius a Domino Cardinali adductus locus est in tertiæ decimæ Sessionis capite septimo: *Concilium declarat ad præparationem Eucharistiæ confessionem Sacramentalem esse necessariam iis, qui conscientiam habent peccati lethalis, & simul excipit eos, qui forte Missam celebrare tenentur, nec habent Sacerdotem cui peccata sua confiteantur. Ergo enim Contritionem cum proposito confessionis ad Eucharistiam non indigne suscipiendam sufficere judicavit. Itaque Concilium illud credidit per veram Contritionem, etiam ante Sacerdotis absolutionem, & citra mortis articulum, peccata remitti. Neque enim suspicari fas est, in illo casu Catholicum Concilium permissurum fuisse, ut cum conscientia peccati mortalis ad Sacramentum Eucharistiæ accederetur.* Respondeo etiam locum istum patenter facere pro nobis. Istam quippe sine prævia Confessione & Absolutione celebrationem in solo illius, qua curatus Sacerdos, Confessorem non habens ad manum, ex officio celebrare tenetur, necessitatis articulo permittit sacrosancta Sy-

cta Synodus, in alio quovis eventu diserte ac severe vetat: *Quantumcumque se contritum homo existimet*. Quia nempe censet a sola imperfecta Contritione passim non dari remissionem peccatorum. Eadem de caussa curato Presbytero, qui ex dicta necessitate sine prævia Confessione & Absolutione celebrarit, rigide mandat ut quamprimum confiteatur. Ut Confessarii occursum non exspectet, sed illum quærat statim, & accedat. Optimo jure Beatissimus Pater noster Alexander septimus per hosce dies damnavit duos hosce libertinæ moralis Theologiæ articulos: *Mandatum Tridentini, factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quam primum, est consilium, non præceptum. Illa particula*, QUAM PRIMUM, *intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur*. In perpetua apud omnes sub cælo Ecclesias benedictione erit laudatus, & nunquam satis laudandus Pater noster Beatissimus, qui Evangelicam Christianæ vitæ, Ecclesiasticam præsertim, disciplinam ab injectis per libertina & sordidis hominibus placere gestientia ingenia pessimis maculis ac rugis insigniter purgare jam cœpit, & adhuc pergit. Sacrosancta, inquam, Synodus curato Sacerdoti ob dictam necessitatem sine prævia Confessione & Absolutione celebrare permittit, non quia illum sola sua Contritione imperfecta justificatum censeat, sed quod fidelem populum ob Pastoris sui culpam & defectum credat necessario sibi sacrificio non privandum. Divinam, quæ percipiendæ Eucharistiæ præviam peccatorum confessionem & Absolutionem requirit, legem censet & sancit isto casu per epikejam in fidelis populi gratiam non obligare. Hinc addidit, ut ejusmodi Sacerdos statim confiteatur. Utique juxta antiquum Ecclesiæ Canonem, ex quo quæstioni huic, *Si puellus Catechumenus, utpote septem annorum, vel homo etiam perfectus, dum fieret oblatio, opportune adfuerit, ejusque nescius particeps sit factus, quid debeat de eo fieri*, respondit Timotheus Patriarcha Alexandrinus: *Debet illuminari. A Deo enim vocatus est*. Eucharistiam enim adeo venerandam jubet divina JESU-CHRISTI Lex, ut necessaria per acceptam in Baptismo aut reconciliatione peccatorum remissionem præparatio, dum ex casu vel caussis præmissa non fuerit, statim subjungatur. Et hinc illorum, qui Tridentinam de statim confitendo legem solis jam dictis Sacerdotibus, non autem aliis extra istam necessitatem sine prævia Confessione & Absolutione, ideoque palam indigne communicantibus imponi existimant, opinionem erroneam arbitror & minime tutam. Hosce ad quam primum confitendum existimo longe strictius obligari. Carent enim etiam fuco illo, ex quo Sacerdotes istos castigati per Beatissimum Patrem nostrum Alexandrum VII. Theologi voluerunt non obligari. Eos, quod legitime & sine peccato celebrassent, dixerunt a sacrosancta Eucharistia justificatos, ac peccatorum remissione donatos per accidens, ideoque in primam opportunitatem posse ab ipsis Confessionem differri.

Eucharistia dat primam gratiam per accident. Hæc enim est omnino ratio, ex qua Sacerdotes istos sine prævia Confessione & Absolutione in dicta necessitate celebrare sacrosancta Synodus permisit. Eos nequaquam per suam imperfectam Contritionem, sed per sumendam Eucharistiam speravit in tali casu justificandos. Quod enim vivorum Sacramenta, Eucharistia præsertim, legitime quandoque sumantur a peccatoribus, & primam gratiam conferant per accidens, est antiquissima Theologia. Etenim Serapioni, civi Alexandrino, nuper in persecutione lapso, Pœnitentiam & alia extrema Sacramenta rogatus media nocte Parochialis Presbyter, quod per infirmitatem lecto adfixus non posset accedere, Eucharistiam misit per puerum, mandans ut madefactam Serapioni in os infunderet: quod & puer fecit. Atque ita Serapion est pie in Domino defunctus. De ipso enim ad Fabium Antiochiæ Patriarcham scribit apud Eusebium Cæsareensem Episcopum in Ecclesiastica historia sanctus Dionysius Patriarcha Alexandri-
Lib. 6. cap. 36. nus: *An non igitur satis constat Serapionem fuisse reservatum, & usque eo in vita mansisse, quoad esset penitus culpæ vinculis solutus, & ita labe, qua erat idolis immolando adspersus, omnino deleta, posset pro multis bonis, quæ gessisset in vita, in numerum Confessorum referri*. Palam adseverat eum per Eucharistiam sine prævia confessione & absolutione fuisse donatum remissione peccatorum. Et de sancto Maximiano Monacho, Syracusæ postmodum Episcopo, ejusque variis sociis, Monachis & sæcularibus, quos inter haud dubie quidam erant maculosi, in mari Adriatico horrende periclitantibus, in Dialogorum libris scribit sanctus
Lib. 3. cap. 30. Gregorius magnus: *Tunc in eadem nave residentes sibimet pacem dederunt, Corpus & Sanguinem Redemptoris acceperunt, Deo se singuli commendantes, ut eorum animas*, remissione peccatorum donatas *benigne susciperet, quorum corpora in tam pavenda morte tradiderat*. Et ad quinquagesimum Canonem Trullanum scribit de nobis peregrinantibus Theodorus Balsamon: *Latini Azyma adsidue in sinu ferentes, etiamsi sint laici, ea non solum sibi ut Sacramenta impertiunt, sed etiam aliis*. Et antiquus adversum Græcos Tractatus, repertus in Constantinopolitano Conventu Patrum Prædicatorum: *Latini sanctam Eucharistiam negligentissime spectant. Nam qui castra sequuntur, in marsupio ponunt, portant in vestibus, in pileis*. Eam ita portabant adversus mortis periculum, ut in Sacerdotis absentia ipsi sibi tunc darent, atque ita a Deo acciperent remissionem peccatorum. Notanda sunt Theodori Balsamonis verba, *Azyma ut Sacramenta impertiunt*. Homo schismaticus spernit & damnat nostram in Azymo Eucharistiam, vultque non esse verum Sacramentum. Istam igitur antiquam Patrum Theologiam sequitur sacrosancta Tridentina Synodus, jam memoratum necessitatis articulum censet esse sufficientem, ut in fidelis populi gratiam curatus tunc Sacerdos sine prævia mortalium peccatorum Confessione & Absolutione celebret, ipsumque speret Eucharistia tunc justificandum.

Verum unus ex hujus Decreti conditoribus Melchior Canus, ex sacro Prædicatorum Ordine Episcopus Canariensis, in eruditissimo de locis Theologicis opere recte tradit omnia & singula generalium Synodorum Decreta non semper esse necessaria ac firma fidei dogmata, & pergit: *In Concilio Tridentino, Sessione habita* *Lib. 5. cap. 5.*
undecimo Octobris, anni millesimi quingentesimi quinquagesimi primi de Eucharistiæ Sacramento definitum est, Confessionem Sacramentalem Eucharistiæ præmittendam esse, si conscientia peccati mortalis gravat. Et protinus, SI QUIS, *ait Synodus*, CONTRARIUM DOCERE, PRÆDICARE, VEL PERTINACITER ASSERERE, SEU ETIAM PUBLICE DISPUTANDO DEFENDERE PRÆSUMPSERIT, EO IPSO EXCOMMUNICATUS EXISTAT. *Sed hoc propter periculum cautum est. Erat enim opinio contraria perniciosa. Ideoque excommunicatio illa ad publicam doctrinam vel maxime refertur. Nam quod sententia Cajetani non fuerit pro hæretica condemnata, & nos testes sumus, qui Concilio interfuimus, & contextus ipse demonstrat. Habet enim Canon undecimus, idemque postremus in hunc modum*: SI QUIS DIXERIT SOLAM FIDEM ESSE SUFFICIENTEM PRÆPARATIONEM AD SUMENDUM SANCTISSIMÆ EUCHARISTIÆ SACRAMENTUM, ANATHEMA SIT. *E vestigio autem adducitur, mutata dicendi forma, hæc verba*: ET NE TANTUM SACRAMENTUM INDIGNE, ATQUE ADEO IN MORTEM ET CONDEMNATIONEM SUMATUR, STATUIT ATQUE DECLARAT IPSA SANCTA SYNODUS, ILLIS QUOS CONSCIENTIA PECCATI MORTALIS GRAVAT, QUANTUMCUMQUE ETIAM SE CONTRITOS EXISTIMENT, HABITA COPIA CONFESSORIS NECESSARIO PRÆMITTENDAM ESSE CONFESSIONEM SACRAMENTALEM. SI QUIS AUTEM CONTRARIUM DOCERE, PRÆDICARE, VEL PERTINACITER ASSERERE, SEU ETIAM PUBLICE DISPUTANDO DEFENDERE PRÆSUMPSERIT, EO IPSO EXCOMMUNICATUS EXISTAT. *Ubi vides Cajetani sententiæ Anathema non dici, sed quoniam non solum falsa, sed noxia etiam erat, reprobari, & propter periculum publicam præsertim prædicationem & disputationem interdici*. Thomas de Vio, Cajetanus, e sacro Prædicatorum Ordine sanctæ Romanæ Ecclesiæ ad sanctum Sixtum Presbyter Cardinalis, docuerat quavis vera Dei super omnia charitate, & nata hinc Contritione justificari hominem, ideoque taliter contritum peccatorem sine prævia Confessione & Absolutione posse & communicare & celebrare. Hanc sententiam, licet non uti hæreticam damnet, tamen uti falsam, noxiam, atque perniciosam reprobat & proscribit sacrosancta Synodus, atque ita nostram adsertionem uti necessariam ac penitus veram manifeste confirmat. Nullum mortalis peccati reum vult deinceps sine prævia Confessione & Absolutione communicare, nisi solum quratum, qui ex officio celebrare tenetur, & Confessoris copiam non habet, Sacerdotem: Non quod illum sua tunc Contritione, sed sumpta Eucharistia speret justificandum. Dico, *Speret*: Neque enim id definit, sed ex antiqua Patrum Theologia uti rem probatam, aut certe probabilissimam supponit. Quia tamen omnino certissima non sit, ejusmodi Sacerdoti rigide mandat ut quam primum confiteatur. Palam ergo censet nos a quavis Contritione, & quovis Sacramenti voto non semper justificari.

CAPUT XII.

Exponitur servilis gehennarum timor.

Variæ timoris species. PEtrus Lombardus, Petrus Pictaviensis, ac sanctus Thomas timorem dividunt in quatuor membra: In timorem mundanum, servilem, filialem, atque initialem. Sanctus Augustinus & seniores ejus discipuli proxime dividunt in duo duntaxat membra: In timorem castum seu filialem, ac in servilem. Quidam addunt & mercenarium. Recte vero laudati Doctores Scholastici servilem pœnæ, filialem timorem dicunt esse *Quid servilis timor, quid filialis.* culpæ. *Timor servilis*, inquit Petrus Pictaviensis, *est quando aliquis cessat a peccato tantum propter timorem gehennæ, & non propter amorem Dei. Filialis est quando homo cessat a peccato tantum propter amorem Dei.* Loquitur ex sancto Augustino in tractatibus super sancti Joannis Evangelium: *Est timor servilis, est & castus: Est timor ne patiaris pœnam, est alius ne amittas justitiam. Timor ille, ne patiaris pœnam, servilis est. Quid magnum est timere pœnam? Hoc nequissimus servus, hoc & crudelissimus latro. Non est magnum timere pœnam, sed magnum est amare justitiam. Qui ergo amat justitiam, nihil timet? Timet plane: Non ne incidat in pœnam, sed ne amittat justitiam. Amat aliquis vestrum pecuniam; ex hoc ipso quod amat, intelligit quod dico. Timet damnum. Quare timet damnum? Quia pecuniam diligit. Quantum amat pecuniam, tantum timet ne perdat pecuniam. Ergo invenitur aliquis amator justitiæ, qui plus in corde pertimescat damnum, qui plus extimeat spoliari justitia, quam tu pecunia.* Hosce timores assidue penes culpam & pœnam, uti penes objecta eorum materialia, distinguit, sed non penes ipsa sola distinguit, etiam penes servilitatem quam castus sanet & extinguat, servilis timor compescat solummodo & frænet, ideoque uti dolosum in sinu anguem permittat in cordis intimo latitare. Distinguit, inquam, penes fœdum animum, quo quis a conspicuis peccatis ob adnexi illis mali pœnalis metum abstinet, malens tamen & optans non fore justitiam, quæ peccata ista vetaret aut certe puniret. Hunc animum merito appellamus servilitatem: Est enim servilis mentis vilitas, qua solent servi, non ex animo & bona voluntate, sed subdole servire suis dominis & coacti, optantes sui juris esse, & non servire.

Hic anguis omnino latet etiam sub timore gehennæ. Latet voluntas longe nequior, qua mallet homo non esse vetitum quod sibi sentit esse libitum, ideoque divinæ legis ac justitiæ, quam apud hominum oculos observat, in cordis sui secreto est osor & inimicus. Ele- *Ep. 144.* ganter hoc Augustinus docet in litteris ad Anastasium: *Inaniter putat victorem se esse peccati, qui pœnæ timore non peccat. Quia etsi foris non impletur negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Et quis coram Deo innocens invenitur, qui vult fieri quod vetatur, si subtrahas quod timetur? Ac per hoc in ipsa voluntate reus est, qui vult facere quod non licet fieri, sed ideo non facit, quia impune non potest fieri. Nam quantum in ipso est, mallet non esse justitiam peccata prohibentem atque punientem. Et utique si mallet non esse justitiam, quis dubitaverit, quod eam si posset, auferret? Ac per hoc quomodo justus est talis justitiæ inimicus, ut eam, si potestas detur, auferat, ne comminantem vel judicantem ferat? Inimicus ergo justitiæ est, qui pœnæ timore non peccat; amicus autem erit, si ejus amore non peccet. Tunc enim vere timebit peccare. Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere. Ille autem peccare me-* *Serm. 18. c. 6.* *tuit, qui peccatum ipsum sicut gehennas odit.* Et in sermonibus de verbis Apostoli: *Hoc interest inter timorem tuum, & timorem latronis, quod latro timet leges hominum, & ideo facit latrocinium, quia se sperat fallere leges hominum; tu autem leges ejus times, quem fallere non potes. Nam si fallere posses, quid non fecisses? Ergo & concupiscentiam tuam malam non amor tollit, sed timor premit.* In nono super Sancti Joannis Epistolam tractatu elucidat hæc per castæ & adulteræ uxoris exemplum: *Non potest melius explicari, quid intersit inter duos istos timores, ut si ponas duas mulieres maritatas, quarum unam ita constituas volentem facere adulterium, delectari nequitia, sed timere ne damnetur a marito. Timet maritum, sed quia adhuc amat nequitiam, ideo timet maritum. Hinc non grata, sed morosa est mariti præsentia. Et si forte vivit nequiter, timet maritum, ne veniat. Tales sunt, qui timent, ne veniat dies judicii. Fac alteram amare maritum, debere illi castos amplexus, nulla se adulterii immunditia maculare; optat viri præsentiam. Et quomodo discernuntur isti timores? Timet illa, timet & illa: Interroga, quasi unum respondent.* Ambæ enim rogatæ, An virum timeant, respondent se timere. *Una vox est, sed diversus animus. Jam ergo interrogentur, Quare? Illa dicit, Timeo virum, ne veniat & damnet; illa dicit, Timeo virum, ne discedat.* Casto animo altera pudicitiæ & viri offensam, altera lasciviam diligit, velit esse nullas pudicitiæ leges, viroque nullam vindicandi voluntatem aut potestatem. Licet forte castum corpus habeat, habet mentem adulteram atque impuram. Ita & gehennarum serviliter fugax animus velit esse nullas virtutum leges, nullas peccatis pœnas, nullam ipsarum intentatricem justitiam, ideoque hujus, id est, ipsius Dei optimi maximi est occultus inimicus & osor. Quocirca Petrus Lombardus, sanctus Thomas, aliique Doctores Scholastici, dum servilem ac filialem metum per pœnam & culpam definiunt ac distinguunt, intelligi debent hoc sensu: Servilis est solius pœnæ; filialis metus est etiam culpæ. Etenim & bonus filius pœnas, etiam temporales, omnino timet, sed ex alio animi fonte. Utique ex charitate, quæ non solum Dominum Deum, sed & ab illo institutum in creatura, rationali præsertim, ordinem diligit, ideoque ipsum etiam odit ac metuit, uti per peccata, ita & per pœnas lædi aut turbari.

Timorem sanctus Augustinus etiam dividit in vanum *Quis sit metus vanus, quis non vanus.* & non vanum, utique ex Evangelico Domini verbo: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, sed potius eum timete, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.* At malorum temporalium, præsertim mortis, qui rectos in Paradiso Protoplastos a peccato deterruit, metum quomodo Dominus dixit esse vanum? Quod ea peccatricis nostræ voluntatis potestati subtracta jam timendo evitare non possumus, ideoque vane & inutiliter, casso studio & nullo fructu nos adversum illa muniamus, ac si abluamus æthiopem. At vero gehennas inviti non possumus incurrere, sed eas evadere est nostræ voluntatis opus, ideoque noster de illis timor aut labor non est inanis. Earundem metus est omnino utilis; temporalium vero malorum metum, quod ejus impulsu frequenter in lapsum agamur, noxium sanctus Augustinus passim appellat. Dico, *frequenter*. Nam frequenter etiam ad bonum cogit: Quis enim ignoret per patibuli, Regii ensis, Regiarum pœnalium legum, infamiæ, degradationis, aliorumque temporalium malorum metu frequenter homines a pessimis viis non solum coerceri, sed & emendari? Æquivocum pro vario intentantis hominis fine effectum habent ista omnia: A Decio aut Diocletiano, Ecclesiam ad lapsum, a Constantino aut Theodosio intentata Arianos, Donatistas, & alios hæreticos cogebant ad surgendum & standum. Gehenna igitur, utpote a Deo optimo maximo semper incussa, temporalia mala quandoque duntaxat compellunt ad bonum. Et hanc doctrinam firmat sacrosancta Tridentina Synodus, dicens de metu gehennarum: *Catechumeni Divinæ Justitiæ timore utiliter concutiuntur.* Et *Sess. 6. c. 6.* iterum: *Per gehennæ metum ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccando abstinemus.* *Can. 8.* Et de utroque timore simul: *Attritio ex gehennæ, & pœnarum*, utique temporalium, *metu concipitur.* Et de solo temporalium malorum metu: *Hoc timore utiliter* *Sess. 14. c. 4.* *concussi Ninivitæ, ad Jonæ prædicationem Pœnitentiam egerunt.* Eos solo temporalium malorum per Regem intentato metu fuisse concussos docet assidue sanctus Augustinus. Et hic est germanus ac proprius fructus, quem per adjectos Decalogo terrores extortum carnalibus Judæis voluit olim Divina Majestas: Eos voluit concussos, atque ita ad ejus omnipotentem, sine qua legi adimplendæ se agnoscerent invalidos, misericordiam compelli & accelerare. Est magnus ille fructus, ex quo Apostolus legem ait fuisse nostrum, qui terroribus ad Christum Dominum & Justitiæ dilectionem cogeret, pædagogum.

Et hinc patet ad famosam quæstionem, An servilitas a timoris servilis substantia distinguatur ac separari possit, optimum esse Angelici Doctoris responsum: *Si servilitas esset de ratione timoris servilis, oporteret quod timor servilis esset simpliciter malus. Sed prædicta servilitas non pertinet ad speciem timoris servilis, sicut nec informitas ad speciem fidei informis, & ideo timor servilis secundum suam substantiam bonus est, sed servilitas ejus est mala.* Servilitas est fœdus ille animi affectus, quo quis in bono opere tenetur invitus, quo cupiditates suas vellet nec prohiberi nec puniri, quo omnia sibi libita vellet & licita. Est motus a timore non solum diversus, sed & adversus: Alter enim concupiscit & pugnat in alterum; alter alterum, licet non extinguat, compescit tamen & frænat. Quapropter servilitas a servili timore & separari omnino potest, & per charitatem plene separatur. Quare recte sanctus Thomas servilem timorem ait esse non duntaxat utilem, sed & substantia bonum. Loquitur cum sancto Augusti- no in enarratione Psalmorum: *Bonus est iste timor.* Ex *Ps. 127.*

in ser-

in sermonibus de verbis Apostoli docet gehennas nec [*Serm. 18. c. 8.*] vane nec male timeri, & concludit: *Plane time, nihil melius times, nihil est quod magis timere debeas.* Et in Enchiridio adfirmat hominem primum, in quo nul- [*Cap. 25.*] lus fuit non rectus motus, a Deo sic muneratum fuisse libero arbitrio, ut tamen regeretur imperio, ac tam primæ quam secundæ mortis exitio terreretur. Et hinc illum non solum fide, spe & charitate fuisse per peccatum, sed & gehennarum metu spoliatum scribit diserte [*Cap. 19.*] sanctus Prosper in libro adversus Collatorem. Attamen hic timor non fuit servilis, ideoque ejus bonitas non plene juvat rem præsentem.

[*Exponitur timor initialis.*] Audienda hic item sunt mens S. Thomæ & verba de timore initiali: *Timor initialis ex eo dicitur, quod est initium. Sed cum & timor servilis & timor filialis sint aliquo modo initium sapientiæ, uterque potest aliquo modo dici initialis. Sed sic non accipitur initialis secundum quod distinguitur a timore servili & filiali, sed accipitur secundum quod competit statui incipientium, in quibus inchoatur quidam timor per inchoationem charitatis. Non tamen inest eis timor filialis perfecti, quia nondum pervenerunt ad perfectionem charitatis. Et ideo timor initialis hoc modo se habet ad filialem, sicut charitas perfecta ad imperfectam. Charitas autem perfecta & imperfecta non differunt secundum essentiam, sed solum secundum statum. Et ideo dicendum est, quod etiam timor initialis, prout hic sumitur, non differt secundum essentiam a timore filiali.* Compendiosius exponit Petrus Pictaviensis; [*L. 3. c. 27.*] *Initialis timor est, quando homo cessat a peccato partim virtutis amore, partim formidine pœnæ.* Est ergo quid ex servili ac filiali mixtum. Est servilis, qui charitatem imperfectam, unaque ab illa inseparabilem, & adæquate semper commensuratarum filialem timorem introduxit. Est timor per introductam sapientiam seu charitatem a servilitate purgatus. Hoc locutionis genus in Christianas scholas introduxit Petrus Lombardus: ante ipsum nemo istam ex duplici timore mixturam videtur vocasse timorem initialem.

CAPUT XIII.

Exponitur varia utilitas timoris servilis.

PRimam servilis timoris utilitatem jam audivimus a sacrosancta Tridentina Synodo. [*Sess. 6. Can. 8.*] *Per gehennæ metum a peccando abstinemus.* A peccatis externis. [*Serm. 18. c. 8.*] *Timor iste*, inquit in sermonibus de Apostoli verbis sanctus Augustinus, *quo gehennam times, & ideo mala non facis, continet te, & sic valentem peccare animum* [*Gehennæ timor coercet a peccatis externis.*] *interiorem non sinit. Est enim quidam custos timor, quasi pædagogus legis*, qui debet puerum non duntaxat ad [*Cap. 8. 9.*] magistrum ducere, sed & ejus carnalem animum ab adimplendis cupiditatibus cohibere. Latius hæc elucidat in eodem sermone: *Et latro timet malum, & ubi non potest, non facit, & tamen latro est. Deus cor interrogat, non manum. Lupus venit ad ovile ovium, quærit invadere, jugulare, devorare. Vigilant Pastores, latrant canes, nihil poterit, nihil aufert, non occidit; sed tamen lupus venit, lupus redit. Nunquid quia ovem non tulit, ideo lupus venit, & ovis rediit? Lupus venit fremens, lupus redit tremens, lupus est tamen & fremens & tremens.* Eandem ad formam in quinto decimo ser- [*Cap. 6.*] mone utitur exemplo leonis. Gehennarum metum dicit esse catenas, cataractas, ferreos compedes, quibus pravæ, Regum præsertim ac Magnatum humanas leges aut vindictas non metuentium, cupiditates intra cordis claustra, tanquam intra suas caveas aut fossas lupi, leones, tumultuantes aquæ coercentur. *Pœnarum timor*, [*L. 3. c. 42.*] inquit eleganter in libris de vita contemplativa Julianus Pomerius, *peccare volentes deterret a malo, & invitos tenet in bono.*

[*Gehennæ timor aufert malas consuetudines.*] Altera servilis timoris utilitas est, quod non solum externa peccata, sed & inveteratas etiam, sub quibus tanquam sub grandi lapide homo sepultus jacet & fœtet, ipsorum consuetudines auferat ac eradicet. Etenim de temporalium malorum timore scribit ad Vincentium Rogatistarum Cartennensem in Mauritania Episcopum sanctus Augustinus: *Homines salubriter excutit, ut tan-* [*Ep. 48.*] *quam de somno lethargico emergant, & in salutem evigilent.* Per eum dicit plurimos Donatistas ab inveterata & quasi incorrigibili facinorosi schismatis pertinacia evigilasse, & vivos ad Matrem Ecclesiam rediisse. Gehennarum timor est longe validior. Est quasi Domini clamor ad quatriduanum Lazarum: *Veni foras.* Hoc [*Serm. 28. c. 12.*] clamore non solum mortuos, sed & sepultos excitari [*Serm. 28. c. 9.*] scribit idem Augustinus in sermonibus de verbis Domini; etiam sese a pessima ac veternosa ad singula verba jurandi consuetudine resurrexisse adfirmat in sermonibus de verbis Apostoli, & adjungit modum: *Ex quo Deo servire cœpimus, & quantum malum sit in proximo vidimus, timuimus vehementer & veternosissimam consuetudinem timore frænavimus. Frænata restringitur, restricta languescit, languescens moritur, & mala consuetudini bona succedit.* Quomodo ex nimio immaturarum uvarum esu quassati, & ad manducandum panem stupefacti dentes, reparantur pedetentim & reformantur per solam a dictis uvis abstinentiam, ita & ex nimio cupiditatum usu ad justitiam, veram suam escam, diligendam enervatus animus, per solam a peccatis externis abstinentiam pedetentim revigoratur. Ample hanc similitudinem in Psalmorum commentario Augustinus exponit. [*Ps. 42. con. 2.*]

Tertia servilis timoris utilitas est, quod sit necessitas cogens ad bonum, de qua adagium populare: *Oportet* [*Et cogit ad bonam voluntatem.*] *de necessitate facere virtutem.* Exponit eleganter in libris de vita contemplativa Julianus Pomerius: *Licet voluntate impudicus sit qui necessitate pudicus est, tamen si & ille, quem timor in bono pudicitia tenet, vivere pudice consuescat, in virtutem plerumque de necessitate proficit, & paulatim ipsius pudicitiæ delectatione crescente pudicus veraciter fit, & ipsa proficit, ut jam non sermone, sed virtute sordes impudicitiæ detestans, non timore pœnæ carnalibus incentivis obsistat, quod est incipientium proprium, sed execratione peccati compescat inquietos carnis affectus, quod est castitatis consummata fastigium.* Gehennæ metum esse non minus, quam Evangelici verbi prædicationem, cui Deus non raro donet germanæ justitiæ incrementum, divinæ legis in mente nostra plantationem ac rigationem, in libris de vocatione gentium sanctus Prosper demonstrat. Est [*Lib. 2. c. 17.*] validissima illa justitiæ plantatio, quam laudat in Evangelio Dominus: *Compelle intrare.* Ejus modum in libris adversus Petilianum, pœnalium legum, quibus Donatistæ ad Ecclesiam cogebantur a Romanis Imperatoribus, pessimum osorem, insigniter exponit sanctus Augustinus, ajens per laudatas leges ac pœnas admoneri hominem, [*L. 2. c. 48.*] *Ut cogitet quare patiatur: Ut si pro justitia se pati perspexerit, idipsum bonum eligat pro justitia talia sustinere; si autem viderit iniquitatem esse, pro qua patitur, se infructuosissime laborare atque cruciari considerans, mutet in melius voluntatem, simulque careat & molestia sterili, & ipsa iniquitate.* Quod istam voluntatis mutationem extorqueat longe potentius etiam gehennæ timor, docet in innumeris locis. *Facit*, inquit in libris ad Pollentium, *ut quod erat necessitate cœptum, fiat charitate perfectum.* [*L. 9. c. 19.*] Et hæ sunt utilitates & fructus, ob quos timorem esse sapientiæ seu charitatis, quam quasi seta filum introducit, initium adfirmat Regius Propheta.

Porro sicuti prædicatio justitiam non solum plantat, sed & plantatam rigat, ita etiam timor: Introductæ a [*Adjuvat imperfectam charitatem.*] se atque initiatæ sapientiæ seu charitatis infirmitatem adversus tentationes illas fortiores roborat, a lapsu custodit, ad easdem superandas adjuvat, facitque victricem. Et hæc est quarta ejus utilitas, quam in Confessionum libris laudat sanctus Augustinus, de semetipso [*L. 8. c. 11.*] quibusdam adhuc cupiditatum reliquiis ligato dicens ad Dominum: *Tenebar, & instabas tu Domine in occultis meis severa misericordia flagella ingeminans timoris & pudoris, ne rursus cessarem, & non abrumperetur idipsum exiguum & tenue quod remanserat & revalesceret iterum, & me robustius alligaret.* Et in secunda super Psalmum sexagesimum secundum concione scribit de quibusdam infirmæ adhuc charitatis Martyribus: *Majore timore minora contemninus. Quis non bibat tribulationis temporalis poculum, metuens ignem gehennarum?* Ad Martyrium passim robusta, qua saltem patienter mortem acceptemus, charitas requiritur, certumque etiam est & cum adulta, immo & cum nutrita aut nata duntaxat charitate quosdam ad gloriam istam pervenisse. Modum Augustinus exponit in commentario Psalmi vigesimi tertii. *Quomodo si videas avem jam cadere in muscipulam, facis majorem strepitum, & volat de muscipula. Sic & Martyrum jam forte aliqui intendebant collum in dulcedinem hujus vitæ: Dominus, qui erat in illis, fecit strepitum gehennarum, & erutus est passer de muscipula venantium.* Per Domini clamorem: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.* Gehennarum timor non est invalidior vanæ gloriæ cupiditate, per quam acceptari & superari posse crudelissima etiam tormenta ac mortem, & martyrii licet non veritatem, certe fucum consummari, plura nos Hæreticorum & Schismaticorum exempla docuerunt. Quæ omnia eleganti compendio in monasticarum institutionum libris complectitur Joannes Cassianus: *Principium nostræ salutis, ejusdemque custodia,* [*L. 4. c. 39.*] *timor Domini est. Per hunc enim & initium conversionis, & vitiorum purgatio, & virtutum custodia his,*

qui

Arg. l. de catechiz. rudib. c. 17.

qui imbuuntur ad viam perfectionis. Hinc custos iste hominem non deserit. *Quousque perveniat ad talem animum, ut plus amet Dominum, quam timeat gehennam, ut etiamsi dicat ei Deus, utere deliciis carnalibus sempiternis, & quantum potes, pecca, nec morieris, nec in gehennam mitteris, sed mecum tantummodo non eris, exhorrescat, & omnino non peccet, non jam ut in illud, quod timebat, non incidat, sed ne illum, quem amat, offendat.* Hoc est, donec in illo fiat charitas perfecta, a qua sola timorem uti superfluum pelli sanctus Joannes Apostolus affirmat.

CAPUT XIV.

Exponitur varia imperfectio servilis timoris.

Servilis timor est imperfectus. *Serm. 18. c. 7. 9.* *Serm. 19. c. 9.*

SErvilem gehennarum metum de imperfectione frequenter notat sanctus Augustinus. In sermonibus de verbis Apostoli: *Cum ideo adulter non esse experis, quia times ardere in igne sempiterno, nondum laudandus es. Non quidem ita dolendus ut ante, sed tamen needum laudandus. Quid magnum est timere pœnam? Magnum est amare justitiam.* Et in alio sermone: *Si timore gehennæ non facis malum, nondum es perfectus. Est quidem in te fides: Gaudeo fidei tuæ, sed adhuc timeo malitiæ tuæ.* Utique malitiæ servilitatis. Habet timor iste imperfectiones varias. Primam laudatus Augustinus adsignat in eisdem sermonibus: *Qui adhuc ideo bene agit, quia pœnam timet, Deum non amat, necdum est inter filios.* Et in alio sermone: *Si timore gehennæ non facis malum, non amore justitiæ facis bonum.* Et in sermonibus de tempore: *Ille timor, quem charitas foras mittit, propterea pungit animam, ne amittatur aliquid quod in creatura diligitur, vel ipsa salus & requies corporalis, aut aliquid tale post mortem. Propterea enim & apud inferos timentur pœnæ, & dolores, & tormenta gehennarum.* Prima, inquam, hujus timoris imperfectio est imperfectio, seu vitium radicis: Oritur enim, non ex casto Dei seu justitiæ, sed ex mercenario amore sui ipsius, quo homo sibi ipsi bene vult esse, non solum in hac vita, sed etiam in futura. Porro sui ipsius amorem, quo homo non in Deo, sed in se ipsum diligit, esse fontem impurum, & omnis distorti adfectus primam radicem, est unum e fundamentis doctrinæ Catholicæ & Augustinianæ.

Oritur ex amore sui. *Serm. 13. c. 1.* *Serm. 19. c. 19.* *Serm. 314. c. 3.*

Cap. 69. *Dei legem non facit levem.*

Alteram timoris imperfectionem producit in libro de natura & gratia sanctus Augustinus; hanc Domini, *Jugum meum suave est, & onus meum leve*, & hanc Regii Prophetæ, *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras*, de divinis mandatis quasi invicem adversantes voces exponens & concordans: *Utrumque verum est; duræ sunt* Domini leges seu viæ *timori, leves amori*. Amor meus, pondus meum, illo feror, quocumque feror, etiam per asperrima atque durissima, & quidem sine labore, immo cum voluptate. Plenæ enim, quam amor donat, vel potius quæ est amor, voluntati nihil est difficile; at vero timor, quia originalem nostram, cui soli, non autem naturæ rectæ, Divina lex est onerosa, infirmitatem non tollit, sed invitam compellit ad ejus custodiam, laborem habet & difficultatem durissimam. Nihil durius aut difficilius opere, quod facis compulsa & renitente voluntate. Et hanc timoris imperfectionem non soli Patres inculcant frequentissime, sed & ipse sanctus Joannes Apostolus: *Timor tormentum habet.*

Timor non adimplet legem. *Cap. 21.* *Cap. 14.* *C. 121.* *C. 243.* *Q. 54.*

Tertia imperfectio est, quod per servilem timorem divina lex non plene adimpleatur. Lucide id Augustinus tradit in libro de fide & operibus: *Lex non timore pœnæ, sed amore justitiæ completur.* Et in libro de Spiritu & litera: *Mandatum si fit timore pœnæ, non amore justitiæ, serviliter fit, non liberaliter, & ideo non fit. Non enim fructus est bonus, qui de radice charitatis non surgit.* Et in Enchiridio: *Quod ita fit timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam charitatem, quam diffundit Spiritus Sanctus in cordibus nostris, nondum fit quemadmodum fieri oportet, quantumvis fieri videatur.* Et apud sancti Prosperi sententias: *Quantum ad opera attinet, quæ forinsecus aguntur, & qui timet pœnam, & qui amat justitiam, non facit contra mandatum, & ideo pares quidem sunt manu, sed dispares corde. Similes actione, dissimiles voluntate.* Et in quæstionibus supra Deuteronomium: *Si forinsecus ea, quæ Deus jubet, manibus fiant, corde non fiant, nemo est tam insulsus qui præcepta arbitretur impleri.* Deus enim optimus maximus non solo corpore, sed & corde, utique casto supremi atque incommutabilis recti, quod ipse est, amore fieri mandat suæ legis opus; fieri mandat liberaliter, filialiter, prompta & spontanea voluntate. At vero qui ex timore facit, facit voluntate invita & aversa, cor ejus non est rectum cum Deo, est ea illis de quibus Regius Propheta: *Non custodierunt testamentum Domini, & in lege ejus noluerunt ambulare.* Non dicit, *Non ambularunt*, sed, *Noluerunt ambulare*. Supponit ambulasse, & tamen adjungit ambulare noluisse. Rationem dat in Psalmi istius commentario sanctus Augustinus. *Poterat putari lex operum quasi sufficere ad justificationem, cum ea, quæ præcipiuntur, forinsecus fiunt ab eis hominibus, qui mallent non præcipi, quæ non ex corde faciunt, & tamen faciunt, & per hoc quasi videntur ambulare in lege Dei; sed nolunt ambulare. Non enim ex corde faciunt. Ex corde enim nullo modo fieri potest, quod fit formidine pœnæ, non amore justitiæ.* Eos esse dicit pravam illam generationem, quæ quidem externa opera, sed *cor suum non direxit*; quæ dimidiatum duntaxat legis opus fecit, ideoque ipsam non complevit. Et ex isto commentario laudatam suam sententiam, paucis mutatis verbis sanctus Prosper desumpsit.

Ps. 77.

Timor non excludit peccandi voluntatem. *Ep. 144.*

Quarta istius timoris imperfectio est, quod adjunctam sibi servilitatem, seu latentem in corde cupiditatem & peccandi adfectum non extinguat & sanet, sed compescat solummodo & frænet. Tradit hoc sanctus Augustinus in literis ad Anastasium: *Inaniter putat victorem se esse peccati, qui pœnæ timore non peccat, quia etsi foris non impletur negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Et quis coram Deo innocens invenitur, qui vult facere quod vetatur, si subtrahas quod timetur? Ac per hoc in ipsa voluntate reus est, qui vult facere quod non licet fieri, sed ideo non facit quia impune non potest fieri.* Et in libro de natura & gratia: *Sub lege est qui timore supplicii, non amore justitiæ se sentit abstinere ab opere peccati, nondum liber, nec alienus a voluntate peccandi. In ipsa enim voluntate reus, qua mallet, si fieri posset, non esse quod timeat, ut libere faciat quod occulte delectat.* Quod gehennarum metus solam manum & alia membra compescat, non cor a pravis cupiditatibus expurget, sed ipsas intra illius claustrum duntaxat liget, est supra abunde ostensum. Quod desideria ista solo Dei amore exstinguantur, est etiam constantissima sancti Augustini doctrina. Etenim scribit in libro contra legis & Prophetarum adversarium: *Desiderium peccandi non exstinguitur, nisi contrario desiderio recte faciendi, ubi fides per dilectionem operatur.* Et in libro de gratia Christi: *Lex prohibendo auget peccati cupiditatem, nisi diffundat Spiritus charitatem.* Et in libro de Spiritu & litera: *Ubi sanctus non adjuvat Spiritus, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est, charitatem diffundens in cordibus nostris, profecto lex, quamvis bona, auget peccandi desiderium.* Et in Enchiridio: *Regnat carnalis cupiditas, ubi non est Dei charitas.* Et in literis ad Horontianum Episcopum sanctus Ambrosius: *Charitas peccandi excludit adfectum.* Vocem, *Sola*, licet non exprimatur, certum & clarum est a sancto Doctore omnino subaudiri. Laudatam a Regio Propheta legem, *Lex Domini immaculata convertens animas*, esse charitatem adfirmat in literis ad fratres Carthusienses sanctus Bernardus, & adjungit: *Quod sola videlicet sit, quæ ab amore sui & mundi avertere possit animum, & in Deum dirigere. Nec timor quippe, nec amor privatus convertit animam. Mutant interdum vultum*, seu actum externum, *affectum nunquam.* Veritatem istam insigniter & copiose demonstrat.

Cap. 57. *Eam extinguit solus Dei amor.* *L. 3. c. 7.* *Cap. 6.* *Cap. 4.* *C. 117.* *Epist. 44.* *Ep. 11.*

S. Augustini locus in speciem contrarius. *Serm. 15. c. 6.* *Tract. 9.* *L. 3. c. 11.*

Obstare videtur in sermonibus de Apostoli verbis sanctus Augustinus, de homine sub lege posito, seu per legis timorem bene agente, scribens: *Non furatur, non adulterat, non dicit falsum testimonium, non facit homicidium, non concupiscit rem proximi. Potest hoc, potest fortassis. Unde? Timore pœnæ.* Lucide dicit nos per gehennæ timorem, non solum ab externo opere, sed & ab interna peccati concupiscentia liberari. Etiam in tractatibus super sancti Joannis Epistolam ait: *Homo timendo corrigit se, vigilat adversum hostes suos, id est, adversus peccata sua. Incipit reviviscere interius, & mortificare membra sua, quæ sunt super terram.* Quid est interius reviviscere, nisi non concupiscere? Consonat in libris de vita contemplativa insignis beati Augustini Discipulus, Julianus Pomerius: *Ad pœnam, quæ peccanti debetur, mens, antequam peccet, adspiciat, & nihil eam peccati oblectat, nec ad peccandum ulla delectatio corporalis inclinat. Si eo tempore, quo quis peccare deliberat, sana mente considerret, quæ pœna exspectet in suis facinoribus ac flagitiis deprehensos, nescio an possit quibuslibet vitiis accommodare consensum.* Palam adseverare videtur per gehennæ metum evacuari internam peccati delectationem & consensum.

Exponitur.

Respondeo in primo sancti Augustini loco producendum esse totum contextum. Sequitur enim: *Quamquam qui timore pœnæ concupiscit, puto quia concupiscit.*

scit. Quid est, *Non concupiscit*, &, *Puto quia concupiscit?* Distinguenda est duplex peccati cupiditas. Alia patens, & posita quasi in cordis superficie; alia latens, & in cordis profundo ac intimo recessu occultata. Patens cupiditas est mentis imperium seu decretum, quo quis consentit & statuit furari, mœchari, in pravis cogitationibus aut operibus volutari. Et hæc cupiditas per servilem timorem, non solum in hominibus, sed etiam in lupis ac leonibus, omnino evacuatur. Per hujusmodi metum quodvis animal ab externo opere abstinet, ideoque & ab imperio seu decreto in ipsum prorumpendi. At vero latens peccati cupiditas est intima & secreta mentis præparatio, qua homo servili gehennarum metu frænatus mallet esse licitum, quod dolet vetitum, qua velit non esse legem peccata prohibentem aut certe punientem, qua optet non esse gehennas, quibus a cupiditatum suarum sequela & adimpletione retardetur. Et hæc est cupiditas, quam Patres adsidue dicunt per solam charitatem evacuari. Lucet ex pluribus huc usque adductis sancti Augustini locis. Homo timore actus dividitur in duas invicem pugnantes voluntates: alteram a metu extortam, quæ decernit agere, & agit quidquid agit; alteram metu priorem, & ab ipso superveniente frænatam & compressam, qua mallet aliud agere, si posset impune. Et hinc ex metu factum est ex voluntario & involuntario mixtum, absolute tamen voluntarium, quia extorta per metum voluntas est validior, aliamque sibi adversam compescit, ligat, ac in intimo cordis penetrali cogit latitare, & silere. Et hinc eleganter dicit Augustinus: *Qui timore pœnæ non concupiscit, puto quia concupiscit*. Non concupiscit patenter, latenter vero concupiscit. Alter Augustini locus expositione non eget. Etenim homo per servilem metum incipit intus reviviscere, quomodo incipit sapere: Quia nempe *initium*, extrinsecum tamen, *sapientia est timor Domini*. Eosdem in sensus est Julianus Pomerius exponendus.

Latens sub timore cupiditas est ex suo genere peccatum mortale. Et hinc oritur quæstio, An latens ista cupiditas sit ex genere suo peccatum mortale? Rationem dubitandi præbet in libro de spiritu & litera sanctus Augustinus, inter venialia fidelium peccata ponens etiam hoc: *Si quis in ipso corde aliquid ita cogitet, ut mallet licitum quod male delectat, & per præceptum scitur illicitum. Etiam ista quippe consensio ad peccatum est, quæ utique fieret, nisi pœna terreret*. (*Cap. 36.*) Respondeo tamen adfirmative. Disertis verbis id tradit in Apostolicæ ad Romanos Epistolæ commentario sanctus Joannes Chrysostomus (*Homil. 5.*): *Tam misere animati, adfectique sumus, ut nisi gehennæ timor esset, ne propositum quidem nobis sit bono aliquo opere defungi. Quapropter si nullam aliam ob caussam, certe ob hanc unam gehenna digni sumus, quod videlicet plus gehennam, quam ipsum Christum timeamus*. Gehennæ metus ex proprio sui ipsius amore nascitur, adeoque qui ob illam solam, & non Christum Dominum a gravi peccato abstinet, non solummodo plus illam timet, sed & seipsum supra Dominum diligit: quod esse etiam cogitatu horrendum supra nobis Julianus Pomerius dixit. Gehennæ metus male agendi cupiditatem duntaxat compescit & frænat. Quod autem frænata & laxata cupiditas sint fere ejusdem fœditatis & noxæ, tradit Augustinus frequenter, exponitque patenti exemplo leonis aut lupi: ait lupum terrore pastorum a vorandis ovibus frænatum esse adhuc lupum, & tam trementis quam frementis lupi animum esse ferocia penitus eundem. In litteris ad Anastasium ait a latente ista cupiditate constitui justitiæ osorem ac inimicum, & quidem tantum, ut eam, si posset, auferret. Qui fratrem suum odit, & ablatum velit, homicida est, reusque peccati mortalis: quanto magis tantus supremæ ac incommutabilis justitiæ, id est, ipsius Divinæ Majestatis adversarius & hostis? Adductus in contrarium locus agit de venialibus justorum peccatis, de adfixivis, levioribus tamen, creaturæ amoribus, qui solo, quod imperfecta charitas ipsos non exstinguat, servili timore pressi, in similes cogitationes & adfectus, ob materiæ levitatem duntaxat veniales, non possunt aliquando non ebullire.

Quinta tandem timoris hujus imperfectio est, quod sit quidem sapientiæ initium, sed extrinsecum. Etenim sapientia ista aliud non est quam justitia nostra, & supremæ incommutabilis justitiæ casta dilectio, cujus partem intrinsecam non esse gehennæ servilem metum clamat res ipsa, & lucide tradit sanctus Augustinus in libris ad sanctum Pontificem Bonifacium: *Tunc bonum concupisci incipit, quando dulcescere incipit; quando autem timore pœnæ, non amore justitiæ fit bonum, nondum bene fit bonum*, adeoque intrinseca justitiæ exordia needum cœperunt. Divinæ justitiæ metus servilis, ejusdemque justitiæ seu supremi & incommutabilis boni casta dilectio sunt extrema veterem finientia, & novum hominem inchoantia confinia, ideoque neutrum possit alteri esse intrinsecum, aut ad ipsum uti pars pertinere. Quæ est adsidua Augustini doctrina, insigniter elucidata per Petrum Pictaviensem (*L. 3. c. 19.*): *Servilis timor aliter dicitur initium sapientiæ, aliter timor initialis. Quia timor servilis est initium sapientiæ, id est, ad sapientiam; initialis vero est initium sapientiæ, id est, in sapientia, quia est quasi pars sapientiæ, qui habetur cum charitate. Sed timor servilis est quasi seta, quæ ducit filum per foramen, quia ipse præcedit charitatem*. Loquitur ex magistro suo Petro Lombardo, qui & ipse servilem ac initialem timorem docens aliter & aliter esse sapientiæ exordium, pergit (*Lib. 3. Dist. 34.*): *Servilis ideo dicitur initium sapientiæ, quia præparat locum sapientiæ, & ducit ad sapientiam; initialis vero dicitur initium sapientiæ, quia est inchoata sapientia: Quem cum quis habere incipit, sapientiam & charitatem habere incipit*.

CAPUT XV.

An ob istas imperfectiones servilis gehennarum metus sit peccatum?

De timore mundano scribit Petrus Pictaviensis (*Lib. 3. c. 18.*): *Nulli dubium est, quin sit malus. De servili autem dubitatio est, & ubi est dubitatio, constituenda est disputatio. Ideo de isto agendum est*. Adserere videtur quosdam suo tempore, fallacibus argumentis nixos, pro parte adfirmativa stetisse. Quidquid sit, fallacia cum nato ex ipsis errore argumenta pertinacissime in dogma adsumpsit Martinus Lutherus. Favere videtur in libris de vita contemplativa Julianus Pomerius, qui post insigniter exposita servilis ac filialis timoris discrimina, adversum Stoicos, omnem omnino timorem de vitio damnantes, adjungit (*Lib. 3. cap. 31.*): *Non omnis timor haberi debet in vitio, sed ille tantum, de quo scriptum est*, QUIA TIMOR TORMENTUM HABET. Hoc est, timor servilis gehennarum. Fundat se Martinus Lutherus in sancto Augustino, palam adserente servilem gehennarum metum esse proprii, lucide vitiosi, amoris fœtum, ideoque vult illum non posse non esse vitiosum. Neque hic stetit hominis temeritas. Etenim sextus ejus per Leonem X. Pontificem damnatus articulus est hic: *Contritio, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & acquisitionem æternæ damnationis. Hæc Contritio facit hypocritam, immo magis peccatorem*. Non solum gehennæ metum, sed & conceptam ex illo Contritionem imperfectam, seu Attritionem blaterat esse peccatum. Et in sua adversus laudati Pontificis Bullam apologia mordacissime id defendit.

Gehennæ metus non est peccatum. Adversus primum errorem statuit sacrosancta Tridentina Synodus (*Sess. 6. Can. 8.*): *Si quis dixerit, gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere, anathema sit*. Quidam non de pure servili, sed de initiali seu mixto, adeoque & ab adjuncta servilitate purgato metu existimant statui a Synodo: Et opinio non caret fundamentis. Ego credo statui etiam de pure servili. Eum quippe esse non solummodo utilem, sed etiam bonum audivimus supra a sancto Thoma & sancto Augustino, qui omnino nusquam eum dixit peccatum, malum, vanum, aut vitiosum. Et hinc Juliani Pomerii pro suis de vita contemplativa libris verba (*Lib. 3. cap. 31.*), *Sanctum Augustinum pro possibilitate secutus sum*, de solo sensu, non de sententia seu loquendi formulis sunt accipienda. Eis concordat Petrus Pictaviensis (*Lib. 3. cap. 25.*): *Bonum multipliciter dicimus. Bonum meritorium, bonum utile, bonum de genere bonorum. Servilis autem timor bonus est, id est, utilis, quia introductorius est ad charitatem. Sed non est bonus, id est, meritorius*. Dicit etiam esse bonum de genere bonorum, id est, officio, seu ut sanctus Thomas supra locutus est, substantia bonum. Est similis charitati illi, de qua in populari sermone sanctus Augustinus (*Serm. 52. de temp. c. 1. 2.*): *Licita est humana charitas, qua uxor diligitur. Et qua filii & alii consanguinei diliguntur. Humana est, sed licita. Non solum ita licita est, ut concedatur, sed ita licita est, ut si defuerit reprehendatur. Sed videtis istam charitatem posse esse & impiorum, id est, Paganorum, Judæorum, Hæreticorum. Quis enim eorum non diligit uxorem, filios, fratres? Hæc ergo humana est*. Addit eam *non reprehendi*. Est tamen humana, seu humani arbitrii opus, non Divina, seu infusum Dei donum, *quod nos perducat ad regnum*. Et hinc in alio sermone dicit eam esse carnalem, & needum laudandam (*Homil. 38. c. 1.*). *Non enim laudandus est qui amat*

filios,

filios, sed detestandus qui non amat. Quod ipsum in vigesima septima super Evangelia Homilia tradit Gregorius magnus: *Sunt nonnulli qui diligunt proximos, sed per affectionem cognationis & carnis, quibus tamen in hac dilectione sacra eloquia non contradicunt. Sed aliud est quod sponte impenditur naturæ, aliud quod præceptis Dominicis ex charitate debetur obedientiæ. Hi nimirum & proximum diligunt, & tamen illa sublimia dilectionis præmia non adsequuntur: quia amorem suum, non spiritaliter, sed carnaliter impendunt*. Est amor licitus, bonus, irreprehensibilis, at solo officio & substantia, non fine & radice. Nec enim est propter Deum, sed propter proprium sanguinem; neque ex casto Dei, sed ex privato sui amore procedit. Hinc humanus & carnalis est, non Divinus & spiritalis, nec meritorius regni. Radix seu origo ista est omnino aliquid vitii, sed quod nequeat inficere, aut malum reddere ipsum officium, sed substantiam actus. Et hinc Julianus Pomerius, servilem gehennæ metum dicens esse in vitio, non est bene locutus.

Supponit fidem.

Hinc item laudatus timor, licet infusum ac supernaturalem fidei actum frequenter præsupponat, non est tamen ipse actus infusus aut supernaturalis. Quod fidem istam frequenter supponat, diserte tradit sanctus Augustinus in sermonibus de verbis Apostoli (*Serm. 19. cap. 9.*): *Si timore gehennæ non facis malum, est in te fides, quia times futurum esse Dei judicium. Gaudeo fidei tuæ, sed adhuc timeo malitiæ*, seu servilitati *tuæ*. Et in sermonibus de verbis Domini (*Serm. 4. cap. 1.*): *Evangelium eos solos terret, qui fidem habent, eos autem non terret, qui fidem non habent*. Et in tractatibus super sancti Joannis Epistolam (*Tract. 9.*): *Cœpit aliquis credere diem judicii. Si cœpit credere, cœpit & timere*. Et in libro contra Collatorem sanctus Prosper (*Cap. 19.*) lapsos in Paradiso Protoplastos dicit fuisse spoliatos non sola fide, spe, & charitate, sed nec gehennarum illis mansisse metum, *Ut ab interdictis vel metu caverent pœnæ, qui abstinebant amore justitiæ*. Quod nempe sine aliqua fide timor iste non possit esse. Et hinc de Catechumenis dicit sacrosancta Tridentina Synodus (*Sess. 6. Cap. 6.*): *Disponuntur ad ipsam justitiam, dum excitati Divina gratia & adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, & dum peccatores se esse intelligentes, Divinæ Justitiæ timore utiliter concutiuntur*. Palam dicit infusam fidem *a* timore præsupponi.

Non semper supponit fidem infusam.

Dico timorem hunc non posse esse *sine aliqua fide*, & fidem infusam ab ipso *frequenter supponi*. Hæc enim non semper supponitur. Etenim Hæretici etiam, quin & quidam Pagani, a quibus remotissima est infusa fides, gehennam omnino timent & timuerunt. Sufficit ergo animalis fides, & quævis humana credulitas aut persuasio, qualem carnalibus Judæis infuisse scribit in libro de spiritu & litera sanctus Augustinus (*Cap. 32.*). Addo etiam illum, qui fidem infusam præsupponit, non esse infusum aut supernaturalem.

Nec ipse est actus infusus. Est tantum incussus.

Quod enim non ex speciali Dei per Jesum Christum dono, sed ex proprio sui amore, adeoque ex puro libero arbitrio nascatur, est supra ostensum ex sancto Augustino. Et res ipsa clamat. Nam qui æque de infligenda peccatis suis per justum & optimum Deum gehenna, ac de infligendo per hominem Regem capitali supplicio non dubitat, utrumque malum non potest non æqualiter, immo istud longe magis fugere & horrere. Licet porro timor ille non sit infusus, est tamen a Deo incussus actus, quarum Divinarum causalitatum differentiam exponere non spectat ad quæstionem præsentem. Gehennæ metum, uti sanctum & Dei donum, laudati vario sancti Augustini & aliorum Patrum testimonio novi. Nempe non omnis istius mali metus est servilis; aliquis etiam castus est, qualis fuit in Adamo ante lapsum, & in multis postea Sanctis, timentibus illud, non quia ipsis durum sit, sed quia intellectualis creaturæ a naturali ejus fine separativum.

Contritio imperfecta non est peccatum. Est Dei donum.

Adversus alterum Martini Lutheri errorem sacrosancta Tridentina Synodus emisit hoc Decretum (*Sess. 14. cap. 4.*): *Illam Contritionem imperfectam, quæ Attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, declarat* sacrosancta Synodus *non solum non facere hominem hypocritam & magis peccatorem, verum etiam Dei donum esse, & Spiritus sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo Pœnitens adjutus sibi viam ad justitiam parat*. Et hunc Canonem (*Can. 5.*): *Si quis dixerit, eam Contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum ac utilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam & magis peccatorem; demum illum esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium; Anathema sit*. Distinguit duplicem pœnitentis animi motum: Gehennæ ac aliarum pœnarum servilem, ex quo imperfecta Pœnitentium Contritio communiter concipitur, metum, & ex ipso conceptam Attritionem: Hanc definit esse motum, non duntaxat utilem, sed & licet non perfectam, tamen veram Contritionem, Spiritus sancti donum ac impulsum, actum non incussum, sed infusum, impetrandæ peccatorum remissioni præparationem cum Sacramento aptam & omnino sufficientem. Quæ omnia cæce ac impie Lutherus impugnarat. Laudatos inter motus est grande discrimen, statim exponendum.

CAPUT XVI.

Quæstiones aliquot circa servilem gehennæ metum.

Gehennæ metus non facit magis peccatorem.

Quæstio prima est, An sacrosancta Tridentina Synodus recte dicat, quod servilis gehennarum metus non solommodo peccatum non sit, sed nec hominem faciat magis peccatorem? Respondeo affirmative. Etenim loquitur cum S. Augustino in sermonibus de verbis Apostoli (*Serm. 18. cap. 7.*): *Cum ideo adulter non esse cœperis, quia times ardere in igne sempiterno, necdum laudandus es. Non quidem ita dolendus ut antea, sed tamen nondum laudandus*. Quare non ita ut antea dolendus? Certe non alia de causa, nisi quia minor es quam antea peccator. Et in libro de patientia idem Augustinus scribit (*Cap. 26.*): *Si quis non habens charitatem, in aliquo schismate constitutus, ut Christum neget, patitur tribulationes timore gehennarum & ignis æterni, nullo modo ista culpanda est, immo vero & hæc laudanda patientia. Non enim dicere poterimus, melius ei fuisset, ut Christum negando nihil eorum pateretur, quæ passus est confitendo, sed existimandum fortasse ei tolerabilius futurum judicium, quam si Christum negando cuncta illa vitaret; at illud, quod ait Apostolus*, SI TRADIDERO CORPUS MEUM ITA UT ARDEAM, CHARITATEM AUTEM NON HABEAM, NIHIL MIHI PRODEST, *nihil prodesse intelligatur ad regnum cælorum obtinendum, non ad extremi judicii tolerabilius supplicium subeundum*. Quia nempe iste gehennarum timor facit minus peccatorem. Licet non interna, externa tamen peccata vitat, atque ita mediam Divinæ legis partem explet: quod quis non videt esse peccatum minus plena prævaricatione?

Lutheri argumentum solvitur.

Verum in sua adversus Leonis X. Pontificis Bullam apologia Martinus Lutherus objicit: Apostolus dicit legem fuisse gratia prævaricationis positam, & ut abundaret delictum; at vero per legem idem Apostolus intelligit palmarem ac fere unicum legis effectum, ab ipsa incussum gehennæ ac aliarum pœnarum metum; ergo etiam hic ad delicti abundantiam nobis incutitur, facitque nos magis peccatores. Respondeo falsam esse minorem. Etenim lex duos habet palmares effectus: Cognitionem peccati, & incussum pœnæ metum. Hinc peccatum & minuit & auget. Per datam ignoti antea peccati notitiam, ablatamque ignorantiam, ex simplici delicto facit prævaricationem, & quasi intensive auget; per incussum pœnæ metum grassantes in vetere animo concupiscentias, licet non auferat, tamen compescit ab externis operibus & frænat, ex media parte legem observat, peccati per multa extensionem truncat & contrahit, atque ita palam nos facit minus peccatores. Cognitionis effectum dolose in metum Martinus Lutherus transtulit, atque ita pessime erravit.

Exponitur Canon Tridentinus.

Altera quæstio est, cur sacrosancta Synodus Canoni suo addiderit hæc verba: *Per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus?* Respondeo verba ista esse combinanda cum his, *Si quis dixerit, gehennæ metum peccatum esse*. Et hinc quidam gravissimi Doctores existimant Synodum, non de pure servili, sed definire de metu initiali, quem præsertim infamarat Martinus Lutherus. Nec loquuntur sine fundamento. Etenim sacrosancta Synodus definitas prius in suo fidei Decreto veritates rursum postea suis in Canonibus seu Anathematismis passim repetit & confirmat, atque ita adducta octavi Anathematismi verba omnino correspondent hisce, de initiali timore palam agentibus, in sexto capite Decreti: *A Divinæ Justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes sibi Deum, propter Christum, propitium fore, illumque tamquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea moventur adversus peccata sua per odium aliquod & detestationem, hoc est, per eam Pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet*. Purum ac plenum, cui ad-

hue

huc adnexa servilitas, servilem metum peccati quidem accusavit, de ipso tamen vix expresse disputavit Martinus Lutherus, ideoque & sancta Synodus videtur de ipso nihil definisse. Fundata & probabilis est hæc opinio. Quod tamen adductus Anathematismus etiam de plene servili, & needum purgato metu possit intelligi, & supra dixi, & rursum hic adfirmo.

Exponuntur alia Synodi verba. Cap. 4. Quæstio tertia est, Cur sacrosancta Tridentina Synodus Canoni adjunxerit etiam hæc verba, *Vel a peccando abstinemus?* Respondeo ista verba esse combinanda cum his: *Si quis dixerit, gehennæ metum peccatores pejores facere.* Eorum rationem adsignat in libro de spiritu & litera sanctus Augustinus: *Ubi sanctus non adjuvat Spiritus, lex, quamvis bona, auget prohibendo desiderium malum, sicut aquæ impetus, si in eam partem non cesset influere, vehementior fit obice opposito, cujus molem cum evicerit, majori cumulo præcipitatus, violentus per prona pervolvitur.* Et in literis *Ep. 144.* ad Anastasium: *Pœna corporis, etsi non a voluntate, tamen revocant ab opere peccati. Nec facile quisquam est qui committat, quæ illicitam & immundam percipiat voluptatem, si cruciatus vindictæ certum est continuo secuturos. Hinc ille est nequissimus, quem nec pœnæ corporales deterrent ab operibus sordidæ voluptatis.* Et in sermonibus de verbis Apostoli: *Serm. 4. c. 5.* *Minor erat concupiscentia, quando ante legem securus peccabas, nunc autem oppositis obicibus legis fluvius concupiscentiæ quasi frænatus est paululum, non siccatus. Sed crescente impetu, qui te ducebat obicibus nullis, obruit te obicibus ruptis. Concupiscentia tum minor erat, quando tuam movebat libidinem; omnis est, quando transcendit & legem. Vis noscere quam magna sit? Vide quid ruperis:* NON CONCUPISCES. *Non homo dixit, Deus dixit.* Servilis ergo gehennæ aut aliarum pœnarum metus, dum grassantem in veteri corde libidinem frænare & cohibere non potest, omnino facit, duntaxat tamen occasionaliter, aut potius ostendit nos magis peccatores. Hinc addidit sacrosancta Synodus: *Vel a peccando abstinemus.* Notanda est disjunctio, *vel:* Definit duplicem gehennæ metum, & illum quo de peccatis dolendo ad Dei misericordiam confugimus, & illum quo a peccando abstinemus, nec peccatum esse, nec facere magis peccatores. At vero ille, quo ad Dei misericordiam de peccatis dolendo needum confugimus, sed ab externis peccatis duntaxat abstinemus, needum est initialis, sed palam adhuc plene servilis: Ergo etiam hunc sacrosancta Synodus definit non esse peccatum.

Quarta quæstio est, Cur sacrosancta Synodus conceptam ex servili pœnarum metu Contritionem laudans dicat, *Si quis dixerit, esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium; anathema sit?* Respondeo dicere adversus Martinum Lutherum, in sua memorata Apologia, ac in sermone de Pœnitentia pessimas istas Donatistarum nugas sine fronte resuscitantem. Conceptam ex servili metu Contritionem cum ipso metu ac ejus servilitate confundit homo cæcus & dolosus, ideoque & hujus & istius, quorum externa bona opera & a peccatis externis abstinentia sunt veraciter compulsa & secundum quid involuntaria, imperfectiones & vitia in illam nequiter & Donatiste transcribit. Resuscitat a sancto Augustino memoratum errorem Petiliani, Constantinensis seu Cirthensis Episcopi Donatistæ: *Dixit Dominus Christus,* NEMO VENIT AD ME, NISI QUEM PATER ATTRAXERIT. *Cur vos non liberum arbitrium unicuique sequi permittitis?* Agit Petilianus adversum leges imperiales, gravibus temporalium malorum terroribus Donatistas ad matrem Ecclesiam redire cogentes: Ejusmodi reditum garrit non esse liberum ac voluntarium, sed coactum. Eandem fuisse Gaudentii Thamugadensis Episcopi, Cresconii Grammatici, ac totius Factionis opinionem, possit facile ostendi. Magistros suos Lutherus agnoscat. Petiliano *Lib. 2. c. 84.* autem respondit S. Augustinus: *Sicut fieri potest, ut quos in libero dimisit arbitrio, attrahat tamen ad Filium Pater, sic fieri potest, ut ea, quæ legum coercitionibus admonentur, non auferant liberum arbitrium. Quidquid enim homo durum ac molestum patitur, admonetur ut cogitet quare patiatur: ut si pro Justitia se pati perspexerit, id ipsum bonum eligat pro Justitia talia sustinere; si autem viderit iniquitatem esse, pro quo patitur, se infructuosissime laborare atque cruciari considerans, mutet in melius voluntatem, simulque careat & molestia sterili, & ipsa iniquitate.* Quod ipsum *Lib. 1. c. 15.* aliis & aliis verbis scribit etiam in libris adversus Gau- *Ep. 48.* dentium, in literis ad Vincentium Rogatistarum Epi- *Lib. 3. c. 51.* scopum Cartennensem; in libris adversus Cresconium, *Ep. 204.* in literis ad Donatum Presbyterum Donatistam, in li- *Ep. 61.* teris ad Dulcitium Notariorum Tribunum, & alibi frequenter. In homine per servilem metum ad correctionem & Contritionem perducto distinguenda sunt duo tempora. Primum, dum solo timore movetur; secundum, dum timor jam concepit sapientiam ac peperit charitatem. Priori tempore fateor hominem esse invitum ac involuntarium. Quia enim timor veteres in ipso cupiditates solum ligat & frænat, ejus voluntas adversus semetipsam est in timorem & cupiditatem in invicem pugnantes divisa, hinc volens effugere peccati pœnam, hinc ejus suavitatem sectari, ideoque quidquid agit, agit invitus, quia contra alteram istarum invicem compugnantium voluntatum. Posteriori autem tempore est plene liber ac voluntarius. Tunc enim introducta est timorem adjuvans charitas, & expulsa timori repugnans cupiditas, omnisque prior necessitas versa est in virtutem ac liberam electionem. Neque enim uti frænans timor & frænata cupiditas, ita introducens timor ac introducta charitas in invicem pugnant, animam trahunt in partes adversas, aut eam faciunt idem objectum velle simul & nolle. Trahunt diversa vi, timor odio pœnæ, charitas seu Contritio dilectione justitiæ, trahunt tamen in eandem partem, ideoque nihil habent, quo hominem involuntarium faciant aut invitum. Lutherus & Donatistæ confuderunt hæc duo tempora: Hinc purum Evangelicæ prædicationis vinum miscuerunt & inquinarunt fœtida aqua suarum fabularum.

Conceptam ex servili metu Contritionem sacrosancta Tridentina Synodus *declarat non facere hominem hypocritam aut magis peccatorem.* Et rursum dicit: *Si quis* *Imperfecta Contritio non facit hypocritam.* *dixerit, facere hominem hypocritam, aut magis peccatorem, anathema sit.* Hinc quinta quæstio hæc. Quo hæc tendant? Respondeo tendere in Martinum Lutherum, in sermone de Pœnitentia & in jam sæpius memorata Apologia errores istos, non solum de servili timore aut ejus servilitate, sed & de concepta per istum Contritione garrientem, edicentemque sua fundamenta & causas: *Ego hypocritam aliter definire non possum, quam eum, qui id, quod facit, non ex animo & sincero corde facit. Animum autem talem & cor non dat natura, nec collectio peccatorum, sed sola charitas Spiritus.* Hypocrisis, inquam ego, non est aliud, quam simulatio justitiæ, seu justitia simulata; & hypocrita non est aliud, quam justitiæ simulator, simulatus justus, seu personatus justitiæ histrio, & sepulchrum dealbatum. Ita res ipsa clamat, plurimisque in locis tradit sanctus Augustinus. Quapropter vitium istud importat duo: Justitiæ carentiam, & ipsius mendacium seu fictionem. Est omnino, licet non oris, tamen operis genuinum mendacium, ideoque una ex ejus essentialibus partibus est voluntas fallendi. Et huic sacrosancta Synodus voci, *Hypocritam,* semper addit, *magis peccatorem.* Loquitur ex sancto Augustino, qui in libris de Baptismo ad- *L. 4. c. 15.* versum Donatistas occultum Hæreticum aut Schismaticum dicit esse *tanto sceleratiorem, quanto magis* hæreseos aut schismatis pravitati *fallaciam simulationis adjungit.* Et in secundo sermone de communi Clericorum vita occultos proprietarios Clericos aut Monachos dicit mortuos, manifestos autem apostatas esse duntaxat cæcos aut claudos. Omnem fictum justitiæ simulatorem esse mortuum scribit in libris adversus Cresconium Do- *L. 2. c. 16.* natistam. Aperta enim iniquitas est unicum duntaxat peccatum, at vero hypocrisis internæ iniquitati addit externam fictionem justitiæ, ideoque est peccatum duplex, & facit magis peccatorem. Porro ex pœnarum metu concepta Contritio neque carentiam neque simulationem includit justitiæ: Est enim, licet imperfecta, omnino tamen vera operis justitia, & germana spiritus charitas, operatur ex animo & sincero corde, proindeque ex ipsis Lutheri principiis est remotissima ab hypocriseos labe. Concipientem metum & conceptam Attritionem non distinxit cæcus & dolosus Lutherus, atque hinc adeo grosse est lapsus.

Nec item servilis timor. Sexta tandem quæstio est, Cur sacrosancta Tridentina Synodus, servilem gehennarum metum, quo a peccando cessamus, definiens non esse peccatum, nec magis peccatorem facere, non addiderit, quod de concepta per ipsum Attritione dixit, etiam non facere hypocritam? Quidam existimant aliam concipientis timoris, aliam conceptæ Attritionis esse hac in parte rationem: Facta ex servili ante introductam charitatem timore bona opera existimant hypocritica, & hanc esse radicem diversæ istius locutionis. Hic namque timor hominem quidem formosis exteriorum operum foliis ornat, at fœdum boni & recti odium, dolosam servilitatem & multam cupiditatem in corde relinquit, ideoque simulatam solummodo inducit justitiam, & facit sepulchrum dealbatum. Et hinc eos, qui suam cum carnalibus Judæis, ex servili timore bona operantibus, justitiam statuunt, in libris ad S. Bonifacium Pontificem S. Augustinus vocat *L. 3. c. 7.* fallaciter justos. Respondeo tamen nos a servili, cui adjuncta servilitas, timore non constitui hypocritas. Hypocrisis enim non quemvis internæ justitiæ defectum, sed importat positivum operis mendacium, & histrioni-

eam simulationem, qua certum est omnem illum, qui ex solo timore operatur bona, non semper laborare. Recte enim in libro de patientia scribit sanctus Augu-

Cap. 28. stinus: *Ecclesia tenet piam fidem, non eam, quæ per elationem aut timorem, sed eam, quæ per dilectionem operatur.* Distinguit triplicem bona operandi modum: Per Dei dilectionem, per timorem, per elationem, qua utique homo vult suam constituere justitiam, & apud homines justus apparere & gloriosus. Hæc quæstio videtur ad firmum ac immobile Ecclesiæ dogma non pertinere, ideoque ab illa definienda sanctum Concilium abstinuit.

CAPUT XVII.

Exponitur essentia Attritionis, seu Contritionis imperfectæ.

L. 4. Dist. 16. §. 9. *Attritionis vocabulum est novum.* ATtritionis *nomen*, inquit Gulielmus Estius, *Scriptura & Patribus incognitum, a Schola Doctoribus, distinctionis & doctrinæ gratia, fuit excogitatum, ad significandum dolorem de peccato, seu pœnitentiam quamdam imperfectam. Sicut enim in corporalibus attritum dicitur, quod aliquo modo, nempe forinsecus tantum, læsum est aut comminutum, contritum vero, quod totum intus & foris fractione in minima resolutum est; ita in spiritualibus Attritio ab illis dicta est quadam imperfecta, & aliquousque tantum progressa Pœnitentia, Contritio vera Pœnitentia intima & perfecta.* Hæc tamen nominum distinctio videtur antiquis non plene fuisse ignota. Etenim *cordis obtritionem*, quæ videtur

Augustinus illud novit. esse ipsissima Attritio, laudat sanctus Augustinus in libris de sermone Domini in monte. Quidquid sit, hic non de servili gehennæ aut aliarum pœnarum metu, sed

L. 1. c. 22. de concepta exinde Contritione agimus, quæ planum est insigniter distingui. Ejusmodi porro Contritionem lau-

Epist. 108. dat sanctus Augustinus frequentissime. In literis ad Honoratum Thabennensem Episcopum scribit barbarica incursione concussas urbes turmatim currere ad Ecclesiam: alios Baptismum petere, alios Reconciliationem, alios actionem pœnitentiæ, omnes consolationem, Sacramen-

Cap. 6. torumque confectionem ac erogationem. Et in sermone de excidio Romanæ urbis. *Omnes ad Ecclesiam confugiunt, non capit multitudinem locus, Baptismum extorquet quisque a quo potest. Non solum in Ecclesia, sed etiam per domos, per vicos ac plateas salus Sacramenti exigitur, ut fugiatur ira, non præsens utique, sed fu-*

Cap. 17. *tura.* Et in libro de catechizandis rudibus ait plurimos velle fieri Christianos, *Ut non eant in ignem æternum cum diabolo, sed in regnum æternum cum Christo.* Per quendam terræ motum innumeros ad Baptisma partim, partim ad Pœnitentiam fuisse conversos scribit etiam ac

Tom. 9. f. 360. 361. laudat sanctus Joannes Chrysostomus. Et in libris de vocatione gentium sanctus Prosper: *Quam multos, qui*

L. 2. c. 33. *in tranquillitate pacis Sacramentum Baptismatis suscipere differebant, ad aquam Regenerationis confugere instantis periculi metus impulit, & lentis tepidisque animis, quod diu exhortatio quieta non suasit, minax su-*

L. 1. c. 25. *bito terror extorsit.* Et hinc similem Ninivitarum pœni-

L. 21. c. 24. tentiam sacrosancta Tridentina Synodus ex laudati Au-

Ep. 99. gustini libris adversus Gaudentium Donatistam, libris de civitate Dei, & literis ad sanctum Evodium Uzalensem Episcopum, merito canonizat.

Et hinc conceptam ex metu servili Contritionem esse

Est legitima ac vera. legitimam, sanctam, ac veram, non est ambigendum. Ante Martini Lutheri tempora negarunt id cum Donatistis, volentibus solo amore, non timore duci homines, Pelagiani, quorum Dux & Goliath Julianus edixit: *Ab intentione propria* mala *non debet homo ulla necessitate*

L. 1. Oper. imperf. c. 95. *revocari.* Respondit vero sanctus Augustinus: *Cur Apostolus adhuc Saulus cædem spirans, & sanguinem sitiens, violenta corporis cæcitate, & terribili desuper voce a sua pessima intentione revocatur, & ex persecutore prostrato illius Evangelii, quod oppugnabat, laboriosior cæteris futurus Prædicator exigitur?* Quo argumento etiam in literis ad Bonifacium Comitem utitur adversum

Epist. 50. Donatistas, & adjungit: *Melius est quidem, quis dubitaverit, ad Deum colendum homines doctrina duci, quam pœna timore vel dolore compelli: Sed non quia isti meliores sunt, ideo illi, qui tales non sunt, negligendi sunt. Multis enim profuit prius timore vel dolore cogi, ut postea possent doceri, aut quod jam verbis didicerant opere sectari.* Multis ostendit hominem per timorem cogi, ac pedetentim introduci in justitiam & charitatem. Addit quod Apostolum Paulum deduxerit etiam ad charitatem perfectam. Ex metu conceptam in mortis lecto Contritionem & ipse & alii Patres frequenter habent suspectam: hinc enim Clinicos seu Grabatarios antiqua Ecclesia censuit irregulares. Quod tamen ipsorum Contritionem, Baptisma, ac Reconciliationem rata ac formata posse esse censuerit eadem Ecclesia, lucidum est, neque spectat ad rem præsentem.

Et hæc Attritio seu imperfecta Contritio, ut vera *Debet esse Dei super omnia dilectio.* sit, omnino esse debet germana, & quidem adfectu saltem super omnia, Dei dilectio. Lucide id in secundæ ad Corinthios Epistolæ commentariis tradit sanctus Jo- *Hom. 4.* annes Chrysostomus: *Cum peccaveris ingemisce. Non quod pœnas daturus sis, nihil enim hoc est; sed quod Deum tuum offenderis, tam benignum, tam te amantem, tam denique saluti tuæ appensum, ut Filium quoque suum tua caussa tradiderit.* Conceptam ex pœnarum metu Contritionem nullo pacto damnat: ait solum timorem servilem non sufficere, sed opus omnino esse, ut ex ipso concipiatur casta dilectio, qua Deum optimum maximum, tamquam summum Bonum & Justum, omnisque justitiæ & bonitatis fontem diligamus, ac ideo peccata nostra oderimus, detestemur, de ipsis pœniteamus & conteramur. Etenim imperfecta ex metu concepta Contritio est germana species sumptæ generatim, & superius per sacrosanctam Synodum definitæ Contritionis, quam sine laudata charitate non posse esse, est supra abunde ostensum. Addit de ipsa sanctum Concilium: *Si voluntatem peccandi excludat.* Hoc est, si ejus, a quo introducta est, timoris excludat servilitatem. Exclusionem hanc sancit esse de Contritionis essentia. Porro voluntatem seu servilitatem istam excludi non posse, nisi per veram, adfectu saltem super omnia, charitatem, etiam supra demonstratum est.

Pergit sacrosancta Synodus: *Quamobrem falso quidam calumniantur Catholicos Scriptores, quasi tradiderint Sacramentum Pœnitentiæ absque bono motu suscipientium gratiam conferre. Quod numquam Ecclesia Dei docuit, nec sensit.* *Ecclesia aliud numquam docuit.* Agit adversus Martinum Lutherum, qui in sua adversus Leonis X. Pontificis Bullam apologia multis blaterat & calumniatur Contritionem, quæ solo pœnarum timore, aut solo naturali Dei amore constet citra infusam ac supernaturalem charitatem, a nobis prædicari uti sufficientem cum Sacramento ad justitiam, & adjungit: *Quasi si dixerint se loqui de Contritione in charitate facta, jam articulus*, a Leone Pontifice damnatus, *nihil ad me. Non enim unquam sic docui, immo qui ut meum damnant, de Contritione naturali & impia extra fidem loqui eos oportet, quam esse hypocrisin, satis jam ex dictis constare puto.* Maledicus & contumax Hæreticorum spiritus semper accusat Ecclesiam: ei imponit fœda & probrosa dogmata, ipsa impugnat, expugnatque aliquando, atque ita non de nobis, sed de suis calumniosis phantasmatibus stulte & nugaciter triumphat. Quod ipsum hic egit Martinus Lutherus, ideoque merito se purgat Ecclesia, synodaliter edicens se nunquam ita credidisse aut docuisse. Semper defendit & constanter tenuit hanc sancti Joannis Apostoli sententiam: *Qui non diligit, manet in morte.* Semper docuit sine Dei super omnia charitate neminem posse justificari, ideoque & semper docuit conceptam ex servili metu Attritionem charitate, licet non perfectam, oportere tamen esse formatam. Quocirca quicumque aliud hodie in Ecclesia forsitan cogitant, cogitant Martini Lutheri de Ecclesia verificare calumnias, & sacrosanctam Synodum reddere mendacem.

Verum inquies, Quare sacrosancta Synodus diserte *Et hæc sufficienter expressit.* non expressit ad imperfectam etiam Contritionem requiri Dei dilectionem super omnia, atque ita omnem hodiernis quæstionibus ingressum non præclusit? Respondeo istud ipsum, quod olim Francorum Episcopis, de Synodo prima Constantinopolitana, cur suo Symbolo hanc vocem, *Filioque*, non addidisset, atque ita plurimas & miserandas Ecclesiarum lites non præfocasset, postulantibus respondit olim Pontifex Leo III. *Sicut non audeo dicere non bene fecisse* laudatæ Synodi Patres, *si fecissent, quia proculdubio sicut cætera, quæ vel omiserunt, scientes utique, & non tam humana, quam Divina illuminati sapientia fecerunt; ita quoque non audeo dicere istud eos nobis minus intellexisse, aut perpendisse, cur dimiserint.* Quin immo sacrosancta Tridentina Synodus non dimisit. Etenim imperfectæ Catechumenorum Contritioni diserte dixit necessariam atque essentialem esse eam charitatem, qua Deum uti omnis justitiæ fontem diligere incipiunt, ideoque peccata sua oderunt & detestantur. Hominem quemvis, ut ei justificationis gratia conferatur, dixit debere *credere, sperare, diligere, pœnitere, sicut oportet.* Hoc est, ex vera in Deum fide, spe, & charitate pœnitere. Generatim sumptam Pœnitentium Contritionem dicit esse peccati detestationem & odium cum proposito non peccandi de cætero: quæ omnia certum est non posse fieri sine vera dilectione. Perfectam Contritionem dicit esse charitate perfectam, hoc est, illam quæ includat perfectam charitatem, & ex ipsa procedat: Atque ita palam supponit tot esse Contritionis, quot charitatis classes seu species, & hanc in omni illa debere semper includi.

C A-

CAPUT XVIII.

Quæstiones aliquot de imperfecta Contritione.

QUæstio prima est, Quomodo imperfecta Contritio concipiatur ex servili pœnarum metu, per impetum ac emanationem, an per voluntatis conversionem? Inter voluntatis actus & motus est varia subordinatio & caussalitas. Alius ex alio quandoque concipitur & nascitur per physicum effluxum, tamquam rivus e fonte; quandoque per effluxum duntaxat occasionalem, tamquam de termino a quo conversionis. Uti lignum in ignem, & ligni forma in formam ignis transmutatur, adeoque hæc ea illa concipitur & procedit; ita quoque voluntas in voluntatem vertitur, adeoque una ex altera concipitur, tamquam ex termino istius conversionis. Et ita dico charitatem aut Contritionem concipi & procedere ex servili metu pœnarum. Diserte id tradit in litteris ad Bonifacium Comitem sanctus Augustinus, dicens de Apostolo Paulo: *Quem timor coegit ad charitatem, ejus perfecta charitas foras misit timorem.* Iste introducentis ad introducti ingressum exitus & cessio est evidens judicium conversionis, seu conceptionis per conversionem. Ad rivi namque fluxum non siccatur fons, ad frondium & florum germinationem non exarescit radix, nullus effectus emanans possit perimere aut pellere caussam: Quin immo passim ab ipsa in conservari dependet. At vero charitate intraote incipit exire timor; illa crescens hunc diminuit, perfecta omnem pellit, adeoque lucet illius hunc non geminam caussam esse, sed duntaxat occasionem. Etiam imperfectam, quæ utique aliud non est quam imperfecta charitas. Contritionem ita nasci tradit Augustinus in sermonibus de tempore, dicens *nos a timore cogi, ut transeamus ad dilectionem.* Et in libris de adulterinis conjugiis ait *Deo terrente & hortante, convertente & implente, humanum in melius mutari adfectum.* Et in libris adversus Petilianum adfirmat incussum a legibus imperialibus metum esse ansam, *Ut homo in melius mutet voluntatem.* Et hinc Catechumenos a Divinæ justitiæ timore ad considerandam Dei misericordiam, de ipsa sperandum, & diligendam justitiam converti dicit diserte Synodus Tridentina. Gehennarum metus & justitiæ dilectio sunt duo veteris ac novi hominis extrema confinia; ab isto in hoc transire est de necessitate in virtutem proficere, quod fieri non potest nisi per voluntatis transitum & conversionem.

Contritio ex metu concipitur, non emanat.
Epist. 50.
Serm. 7.
L. 2. c. 19.
L. 2. c. 84.

Laudata sacrosancta Synodus dicit de imperfecta Pœnitentium Contritione: *Ex gehenna aut pœnarum metu communiter concipitur.* At vero de Catechumenorum Pœnitentia generaliter atque indefinite dicit: *Peccatores se esse intelligentes, a Divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertunt.* Et hinc oascitur quæstio secunda, Cur Pœnitentium Contritio duntaxat communiter, Catechumenorum autem Pœnitentia adseratur semper concipi ex timore servili? Respondeo rationem dari a Sapiente: *Qui sine timore est, non potest justificari.* Exponit in Psalmorum commentariis sanctus Augustinus: *Nisi timore incipiat homo Deum colere, non perveniet ad amorem.* Et in libro de catechizandis rudibus: *Rarissime accidit, immo vero numquam, ut quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo Dei timore perculsus.* Et in tractatibus super sancti Joannis Epistolam: *Si nullus timor, non est qua charitas intret.* Et de Pœnitentibus Ninivitis scribit in libris adversus Gaudentium: *Nec curarent, nec crederent prædicta Divina, nisi territi Regis sui potestate terrena.* Homo vetus in parente Adamo amisit fidem, spem, charitatem, Dei dona omnia; quia ab illo apostatavit adeo longe, ut nec ipsum servilem Divinæ justitiæ metum retinuerit, neque vires ad Deo vel serviliter obediendum. Hinc uti excisa arbor, ita & excisa justitia, non subito, sed gradatim ac pedetentim debet recrescere in suam plenitudinem, incipiendo a primis rudimentis, seu a primo sapientiæ exordio, quod est Divinæ justitiæ timor servilis. Hinc introducendæ sapientiæ & charitati præparat locum. Et hunc nostræ reparationis modum adeo constanter servat Divina providentia, ut nec Apostolum Paulum, vas singularissimæ electionis, censuerit ab illo eximendum. Idem in Apostolicæ ad Philippenses Epistolæ commentariis tradit S. Joannes Chrysostomus: *Si quæ ad vitam hanc pertinent, sine timore recte atquiri non possunt, multo minus spiritualia. Cedo enim, quis literas sine timore didicit? Quis artem tenuit sine timore? Quod si ubi non imminet diabolus, sed sola negligentia impedimento est, tanto opus est labore, ut solam illam naturalem negligentiam vincamus, ubi tantum impendet bellum, tanta impedimenta, qui fieri unquam poterit, ut sine timore salutem consequamur?* Et in monastica doctrina Archi-Mandrita Dorotheus: *Fieri nequit ullo pacto, ut perfectus seu filialis timor aliter, quam per Isagogicum seu servilem introducatur.* Et iterum: *Perfectus timor nullo modo haberi potest, nisi Isagogicus præcesserit.* Porro filialis timor est proprius ac individuus charitatis fœtus & comes, ideoque sicut ipse, ita nec illa sine quasi obstetricante servilis timoris ministerio non potest introduci. At vero fideles lapsi passim in plenam originalis nostræ iniquitatis vetustatem non recidunt, sed ipsorum multi sunt similes Apostolo Petro, de quo in negationis peccatum lapso scribit in sermonibus de Dominica Passione sanctus Leo Magnus: *Vidit in te Dominus, non fidem fictam, non dilectionem aversam, sed constantiam fuisse turbatam.* Ejus, qui pro Christo Domino mori & carcerari spoponderat, charitatem ait fuisse, non extinctam, sed a superveniente fortioris timoris cupiditate duntaxat superatam & suppressam. Ejusmodi lapsos, quod fidem, spem, ipsamque etiam actualem charitatem retineant, in Epistola ad Antonianum Episcopum sanctus Cyprianus vocat, non plene mortuos, sed semineces ac semivivos. In libro de Ecclesiæ unitate sanctus Augustinus appellat ramos infructuosos, necdum tamen præcisos. Has magnas amissæ justificationis & Divinæ gratiæ reliquias quandoque contingit statim a miserante Deo respici, & citra timoris servilis cooperationem ac excitationem in insignem & lacrymosam pœnitentiam sesurgere ac ebullire. Etenim Petrum mox a lapsu respexit Dominus, atque hinc ille foras statim egressus flevit amare. Plurimos olim in gentilium persecutionibus per tormentorum violentiam lapsos fuisse mox a Deo respectos, ideoque sese statim ad Ecclesiarum valvas & omnium stantium fidelium pedes projecisse in solennem Pœnitentiæ fletum, docent testes irrefragabiles, præsertim sanctus Cyprianus. Et talia Pœnitentium exempla nostris etiam temporibus per Dei gratiam non desunt. Hinc igitur Catechumenorum semper, Pœnitentium autem Contritionem duntaxat communiter ex servili timore concipi, recte dicit sacrosancta Synodus Tridentina. Hocce Catechumenorum & Pœnitentium grande discrimen non intellexit marginalis Scholiastes ad superius adducta verba Archi-Mandritæ Dorothei: *Caute lege. Nam innuit nullo pacto haberi posse timorem filialem, quin præcesserit servilis. Ordinarie quidem ita evenit in peccatoris justificatione extra Sacramenta, ut habetur capite sexto Concilii Tridentini; at contingit interdum aliter, cum quis per Sacramenta justificatur, & in subitaneis & miraculosis justificationibus.* Respondeo Tridentinæ Synodi laudatum locum nequaquam de danda extra, sed omnino intra Baptismatis Sacramentum danda justificatione palam agere: eam non quandoque, sed indefinite, ideoque universaliter & semper inchoari dicit a servili timore. Conversiones subitaneas & miraculosas fateor posse esse extra regulam; addo tamen etiam S. Apostoli Pauli, quæ penitus subitanea & omnium miraculosissima fuit, conversionem omnino cœpisse a timore.

Catechumenorum pœnitentia semper, pœnitentium Contritio communiter concipitur ex metu.
Ps. 149. c. 17.
L. 2. c. 25.
Tract. 9.
Novil. 8.
Cap. 4.
Ser. 9. c. 4.
Cap. 15.

De imperfecta Pœnitentium Contritione sacrosanctum Concilium recte dicit: *Communiter.* Etenim Abrahæ semen, seu Catholica Jesu Christi Ecclesia, non solum ut stellæ cœli, sed etiam ut arena maris, ex Divina promissione multiplicatum est. Spiritales, seu in justitia perfectos, qui ex casto Dei amore agant omnia, & cadant rarissime, plurimos; animales tamen & imperfectos, qui ex adjuto per timorem servilem imperfecto amore operantur justa, & frequentes labantur, habet longe plures. Porro eisdem animi viribus, quibus stetit in justitia, quisque passim a lapsu resurgit ac pœnitet, ideoque solo castæ dilectionis impetu excitantur ad resurgendum pauci, plurimi egent impulsu & adjutorio timoris. Hinc dicit sacrosancta Synodus imperfectam Pœnitentium Contritionem communiter concipi ex servili metu. Dicit in Martinum Lutherum, in memorata sua apologia erroris sui fundamenta subvertentem, garrientemque solis crassis, induratis, impiis, & omni conscientia exutis, aut ipsam necdum nactis peccatoribus esse opus isto adjutorio ac impulsu, ideoque non communiter, sed rarissime ita concipi Contritionem. Dico, *Erroris sui fundamenta subvertentem:* fatetur enim, licet rarissime, tamen quandoque servilem metum esse utilem, & ea ipso puram Dei dilectionem, veramque pœnitentiam generari. Quod ejus priori dogmati palam adversatur. Ex timore isto subinde, non tantum per successiva gradatim incrementa, sed & unico pleni germinis subito impetu procedit etiam perfecta charitas, perfectaque Contritio: Ita enim evenisse Apostolo Paulo omnes credimus, diserteque in literis ad Bonifacium Comitem adfirmat sanctus Augustinus. Ast rarissimum est istud, uti in libris de vocatione gentium beatus Prosper recte advertit, Dei donum: Hinc sacrosancta Synodus

Cur dicatur communiter concipi.
Lib. 2. c. 22.

nodus solam imperfectam Contritionem adserit nasci communiter ex timore.

Quæstio tertia est, quare eadem sacrosancta Synodus imperfectam Pœnitentium Contritionem dicat communiter concipi, non solum ex servili gehennarum, sed etiam ex aliarum pœnarum metu, ex considerata item peccatorum turpitudine, numero, gravitate? Respondeo rationem dari a sancto Augustino, agente de Ninivitis, ad pœnalia Regis sui Edicta Pœnitentibus, in libris adversus Gaudentium, Donatistarum Episcopum Thamugadensem: *Quid opus erat Regis imperio, ut humiliter supplicaretur Deo, qui non intuetur ora, sed corda, nisi quia erant in eis quidam, qui nec curarent, nec crederent prædicta Divina, nisi territi potestate humana? Ista igitur jussione Regia potestatis multis ad salutem præstatur occasio, quia etsi violenter ducuntur ad cœnam tanti Patris familias, & compelluntur intrare, intus tamen inveniunt unde se lætentur intrasse*. Eorum enim Contritionem uti veram ac divinitus infusam ipsa sacrosancta Synodus laudat. Quis nesciat etiam Apostoli Pauli conversionem & pœnitentiam, non ex gehennarum, sed ex fulminis ac inde imminentis temporariæ mortis metu fuisse conceptam? Ex intentatarum a legibus imperialibus pœnarum metu plurimos item Donatistas ad veram Pœnitentiam fuisse traductos, frequentissime prædicat S. Augustinus. Eadem via e pessimis Judæis bonos fideles fecerunt quandoque Catholici Hispaniarum Reges, Reges Galliæ, Leo Isaurus imperator, nec non & sanctus Pontifex Gregorius Magnus. Et hinc de omni, quæ nobis per temporalia mala a Domino Deo præsertim irrogatur, disciplina pulchre in Hieremiæ Prophetæ commentariis scribit Theodoretus: *Pœnitentia mater est*. Quocirca qui solum servilem gehennarum metum sine introducta per ipsum charitate laudari uti impetrandæ peccatorum remissioni cum Sacramento sufficientem existimant a sacrosancta Tridentina Synodo profiteri coguntur etiam patibuli aut Regii gladii metum eadem dignitate & viribus pollere.

Concipitur etiam ex metu malorum temporalium. *Lib. 2. c. 25.*

Cap. 6.

Quod vera Contritio etiam ex considerata peccatorum turpitudine, seu ex humanæ confusionis dolore aut metu quandoque concipiatur, docet Regius Propheta: *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine*. Et Ecclesiasticus: *Est confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gratiam & gloriam*. Exponit in literis ad Vincentium Rogatistarum Cartennensem in Mauritania Episcopum S. Augustinus: *Confusio adducit peccatum, cum erubescit quisque pravam mutare sententiam, ne inconstans putetur, aut diversus a seipso Judice teneatur. Confusio autem adducit gratiam & gloriam cum erubescit quisque de propria iniquitate, & pœnitendo in melius mutatur*. Et in Psalmorum commentario: *In sæculum sæculi non conturbantur, qui quærunt nomen Domini, sed respicientes ignominiam peccatorum suorum, ad hoc conturbantur ut quærant nomen Domini, per quod non conturbantur. Hi ad hoc confunduntur, ne confundantur in æternum*. Quod ipsum tradit in prima Concione super Psalmum trigesimum. Eleganter item per ipsa ferme Tridentinæ Synodi verba jam pridem tradidit in literis ad Lincolniensem Episcopum, exstantibus in Spicilegio Lucæ Dacherii, Theobaldus Stampensis: *Qui in se fremit, bona Dei & mala quæ ipse reddidit computando, & in corde gemit seipsum de peccatis increpando, melius sine voce loquitur, quam si voce sine istis loqueretur*. Adfirmat & ostendit illam esse veram Contritionem. Considerata peccatorum turpitudo facit hominem sibi ipsi displicere & fœtere, cæcatos aut tenebratos mentis oculos aperit, sternit viam sapientiæ, justitiæ pulchritudinem facit diligi & appeti, atque ita iniquitatem odio haberi. Etiam hic adversus Martinum Lutherum, huic item Contritionis origini nequiter & cæce infensum, sacrosancta Synodus est locuta. Et hæc quidem de Christiana Contritione breviter dicenda duxi, quam ab omnibus hominibus plene cognosci, & perfectam haberi donet Deus optimus maximus, præsertim a me peccatore infimo omnium Christianorum.

Etiam ex pudore humano. *Cap. 4.*

Ep. 48.

Ps. 82.

Tom. 3.

EPISTO-

EPISTOLA FAMILIARIS

AD REVERENDUM AC EXIMIUM PATREM

HENRICUM NORIS,

VERONENSEM,

ORDINIS EREMITARUM SANCTI AUGUSTINI, SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTOREM AC PROFESSOREM,

QUA

F. CHRISTIANUS LUPUS,

EODEM IN ORDINE S. THEOL. DOCTOR ET PROFESSOR,

QUIBUSDAM AD NONNULLA NUPERÆ SUÆ

DE CHRISTIANA

CONTRITIONE

DISSERTATIONIS CAPITA HÆSITANTIBUS,

Juxta Apostoli Mandatum, humiliter conatur dare rationes.

ADMODUM REVERENDO ET EXIMIO PATRI

P. HENRICO NORIS,

VERONENSI,

ORDINIS EREMIT. S. AUGUSTINI,

S. THEOLOGIÆ DOCTORI AC PROFESSORI, &c.

F. CHRISTIANUS LUPUS,

EJUSDEM AUGUSTINIANÆ FAMILIÆ ALUMNUS INUTILIS,

Et sola Dei patientia in Alma Lovaniensi Universitate Doctor S. Th. ac Professor, S. P. D.

ADMODUM REVERENDE AC EXIMIE CONFRATER.

Eccl. 6.

MICUS fidelis, protectio fortis: Qui autem invenit illum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio: Et non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis, medicamentum vitæ & immortalitatis: Et qui metuunt Dominum, inveniunt illum. Tali Amico, in cujus charitatem, præsertim sæculi scandalis sese fatigatum, cum cunctis suis cogitationibus & consiliis totum projiceret secure illic quieturus, indiguisse fatetur etiam sanctus Augustinus. Ego peccatorum meorum victrici gratiæ deputo, non duntaxat quod Dominum Deum timere ac diligere sim conatus huc usque, sed & quod te, Clarissimi Parentis tui, nec non Eruditissimi conterranei tui Onufrii Panvinit vestigiis insigniter inhærentem, ideoque non solum scholastica atque dogmatica Theologia, sed & profana ac sacra antiquitate instructum eximie, talem invenerim thesaurum. O quoties, primates almæ Urbis Basilicas adeundo, de avitis & Reipublicæ & Ecclesiæ illic actis instruebas eruditissime? Certe quod in S. Hieronymo per Gallicanam & Græcam, in me per Italicam peregrinationem divina Clementia est operata. Reperi illic plures Gregorios Nazianzenos. Quæ omnia dum memoria revolvo, mente reportor in Italiam, acerbe dolens needum adesse illam beati corporis dotem, quam in libris de Civitate Dei laudat S. Augustinus: *Ubi volet spiritus, ibi protinus erit & corpus.* Quod ergo lingua nequeat, res nostrates ambit hæc tibi Epistola notificare.

Lib. 22. cap. 30.

CAPUT PRIMUM.

Exponitur dissertationis, nec non & hujus Epistolæ scribendæ ratio.

QUod Apostolica Sedes, & Dominus noster Rex Catholicus numerosissimos adhuc & ferventissimos Fideles in Belgio habeant post nuperum Lutheranæ & Calvinianæ hæreseos diluvium, est adoranda solius Dei in nos Clementia, insigniter uti dignata ministerio hujus Almæ Scholæ Lovaniensis. Hæc enim utrique turbini adeo generose restitit, ut relatis a se ac impugnatis orthodoxis dogmatibus Lutherus passim adscriberet hunc marginalem sarcasmum: *Lovanialiter.* Ita sperabat Majorum nostrorum ictus illudere. Et hinc utraque ista crudelissima factio, dum colligata omnes ferme Belgii Civitates vastavit ac profanavit Ecclesias, hoc Lovaniense, cui nullum humani munimenti robur, nunquam oppidum valuit pervadere: quod divina Clementia misereri adhuc vellet genti nostræ, atque ita reparandæ Fidei scholam hanc servaret. Quæ Patrum corda adhuc vivunt in Filiis: quidquid zizaniorum Dominico apud nos agro inimicus homo superseminavit hactenus, aut superseminaturus est, feliciter eradicarunt parentes nostri, speramusque ab omnipotente Dei gratia subministrandas etiam nobis & nostris usque ad sæculi finem posteris vires, quibus eradicemus.

Duram nobis luctam nuper fecit Thomas Tamburinus, cujus *expedita*, uti inscribitur, *Decalogi explicatio* huc deportata fuit, & typis vulgata apud Insulas, oppidum Diœcesis Tornacensis. Est compedita, non expedita explicatio: humanum genus non a multo, uti tentat, Divinarum ac humanarum legum jugo, sed in miserandum ipsarum contemptum ac libertinam prævaricationem expedit, nec unum de minimis, sed multa etiam de maximis mandatis solvit, & sic docet homines, atque ita Authorem suum cum omnibus in ejus errorem seductis facit esse minimos in regno cælorum. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, est summum ac primum, adeoque rigidum æternæ legis mandatum, ut mens nostra, quæ ad instar cordis semper sine feriis est in motu, ejus virtualem, quem mentis habitum ac animi præparationem sanctus Augustinus passim appellat, actum nec ad unum temporis instans, siquidem antiquis Doctoribus credimus, possit interpolare. Quoties mentis supra ipsum reflexio obliget, est antiqua scholæ quæstio: quorundam singulis duntaxat Dominicis diebus obligare opinantium sententia a multis merito judicatur nimis laxa. At vero dictus Tamburinus nec in rationis ingressu, nec in mortis exitu, nulloque vitæ tempore asserit ipsum Divinæ Dilectionis actum esse necessarium: ait *Præceptum charitatis impositum fuisse ob Justificationem impii; solum igitur obligare, quando impius, quia Sacramentum Pœnitentiæ non est in promptu, non habet aliam viam, qua se justificet, nisi eliciat actum Contritionis, quæ semper aliquo tandem modo actum amoris Dei super omnia dilecti involvit: Consequenter igitur & indirecte, ratione suæ Justificationis, ad actum Charitatis fideles obligantur.* Eam, quæ nec in mortis exitu nos ad Deum diligendum obliget, sententiam asseverat esse *probabilem & tutissimam.*

Part. 2. cap. 3. para. 2.

Ad istas Siciliæ merces in memoriam nobis venit S. Gregorii Magni ad sanctum Maximianum Syracusæ Antistitem epistola: *Tanta nobis subinde mala, quæ aguntur in ista Provincia, nunciantur, ut peccatis facientibus, quod evertat omnipotens Deus, celeriter eam perituram credamus.* A viro, omnia *ad majorem Dei gloriam* agere professo, prodire tam monstrosum dogma plurimi sunt admirati. Hinc & ipsum constanter invaserunt, adjuvitque divinitus inspirata beatissimi Patris nostri, cui det Deus annos de nostris, Alexandri VII. sollicitudo pastoralis, anno 1665. damnans hunc articulum: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, Charitatis, ex vi Præceptorum divinorum ad eas virtutes spectantium.*

Lib. 3. Ep. 12.

Ex eadem pharetra prodiit apud nos & Flandricus puerorum Catechismus, affirmans purum putum gehennarum servilem metum, eoque solo tinctum & formatum de peccatis dolorem esse cum Christianæ regenerationis, ac præsertim reconciliationis Sacramento dispositionem & caussam sufficientem ad obtinendam divinæ misericordiæ gratiam ac remissionem peccatorum. In opusculo de Regia Institutione Jonas, qui sub Ludovici Pii Imperio floruit, Aurelianensis Ecclesiæ doctissimus Episcopus scribit charitatem esse *decus Christianitatis, totiusque fidei nostræ Summam, multorum in cordibus non regnare lamentatur*, & post multa ejus encomia adjungit: *Miserabiliter plane decipiuntur plerique, qui sine charitate aut Deo placere, aut ad eum se putant pervenire.* Hinc scabiosus ille, quod pueris cœpisset tradi, Catechismus gravia apud quosdam litigia peperit, tandemque fuit merito abolitus & circumscriptus. Nulla

Cap. 9.

enim

enim circa fidem corruptela est facilior ac pejor, quam puerorum. Hæc tamen circumscriptio non frænavit quorundam Concionatorum linguas: adversus Dei charitatem perrexerunt declamare, & infirmas Christianæ Plebis conscientias duro scandalo percusserunt. Quid ad hæc cum tripudio dicant vicini & permixti nobis hæretici, perpendat vestra Prudentia. Paucorum nugas derivant in cunctos: ab omni Papistica Ecclesia existimant inferri bellum Divinæ, qua sola Magister Deus veros suos discipulos discrevit a falsis, charitati. Jampridem mihi placet quod sancto Augustino scripsit sanctus Hieronymus: *Si tuam vis vel exercere vel ostentare doctrinam, quære juvenes & disertos, qui possint & audeant tecum congredi*. Aliud non ambio, quam latitare in monasterio, & antequam ad supremum evocer Tribunal, male impensor adolescentiæ ac juventutis meæ dies plangere, ac totius vitæ peccata in silentio deplorare. Et quis hodie grassantem, etiam in Christiani dogmatis elucidatione, verborum pugnam & caninam facundiam non aversetur? Ne tamen Matri Ecclesiæ deesse, & acceptum a Domino talentum in terra aut sub modio abscondere viderer, magnorum Virorum consiliis cedens scripsi dogmaticam Dissertatiunculam, dictum dicti Catechismi articulum ostendere conatus profanum, & unanimi SS. Patrum confessioni, Apostolicæque traditioni penitus adversum: Doctoris ministerium honorificare studui, & non recedere ab hocce monito S. Nili Abbatis: *Satius est temere mittere lapidem, quam verbum*. Et multorum in cordibus laudatur Deus dedisse aliquod incrementum.

Verum uti palato non sano pœna est panis, ita ægro mentis oculo odiosa est veritatis lux. Hinc quidam pauca mea folia acerbe lacerarunt, spondentes brevi per Sedem Apostolicam damnanda. Et sponsionem adimplere fuerint omnino conati. Verum nosti a Synodo Chalcedonensi factas S. Pontifici Leoni Magno acclamationes: *Petrus per Leonem locutus est, Leoni vita, Leoni multos annos*. Eundem in modum Beatissimo Patri nostro Alexandro VII. qui multos moralis Pseudo-theologiæ libertinos, & Christianæ disciplinæ corruptivos articulos proscripsit, & adhuc pergit proscribere, acclamat nunc universa Ecclesia, ab omni ejusmodi macula & ruga confidens se brevi liberandam. Acclamat & Eminentissimo Principi ac Reverendissimo Patri Francisco Cardinali Barberino, Ecclesiæ Hostiensis Episcopo, & sacri Collegii Decano, qui variis per D. Lucam Holstenium nuper collectis & vulgatis antiquarum Synodorum, Apostolicarum Litterarum, & sacrorum Canonum monumentis præfigere dignatus est hocce elogium: *Concors opinio est, multa in hac collectione reperiri, quæ orthodoxum dogma sanciant, quæ Jura vetera Sedis Apostolicæ illustrent, quæ laxitatem obrepentem hodiernis moribus cincta quasi severioris disciplinæ veteris adstringant, quæ denique plerisque inquieti hujus & factiosi sæculi malis, maxime autem prurigini novitatum, quæ cæterarum fere pestium fons est, aptissimum remedium esse possint*. Absit ut ea, quibus Apostolicum Christianitatis dogma & avitam disciplinam ex authenticis Evangelici Depositi archivis producimus, & adversum novos inquietorum ingeniorum pruritus defendimus, sub tanto Pontifice ac tanto sacri Collegii Primate damnari, aut de damnatione periclitari metuamus.

Et hæc quorundam desperatio peperit nobis spectaculum, quale in Carthaginensi amphitheatro visum a se testatur in libro apologetico Septimius Tertullianus:
Cap. 16. *Nova jam Dei nostri in ista civitate editio publicata est, ex quo quidam frustrandis bestiis munerarius noxius picturam proposuit cum ejusmodi inscriptione*, DEUS CHRISTIANORUM ONOCHOETES. *Is erat auribus asininis, altero pede ungulatus, librum gestans, & togatus. Risimus & nomen & formam*. Quis vel qualis, quod sine statuis & imaginibus coleretur, esset Christianorum Deus, ignorabat, ideoque & vivum & verum non arbitrata, spernebat cæca Gentilitas. Hinc in tantas blasphemias prorupit. Pessima blasphemia est postmodum per hæreticos a Domino Deo in ejus Evangelicum dogma, fidosque ejus defensores traducta. Nonne enim Pelagianorum Goliath Julianus orthodoxum Ecclesiæ de originis peccato dogma pessimis de damnatis nuptiis, de reducta duplicis Divinitatis fabula, de Deo authore peccati, de everso libero arbitrio, de carnali animarum traduce, pluribusque ejusmodi calumniis circumvolvit, atque ita projecit in vulgus, clamans: *Ecce dogma Romanorum*! Nonne ejus defensorem S. Augustinum ubique buccinavit esse Traducianum, Manichæum, Venustianum? Calumniæ spiritum cunctis semper insuisse hæreticis, possit lucide ostendi. Quod superbus & contumax hæreticorum spiritus semper Ecclesiam accuset, alicubi recte scribit Facundus Episcopus Hermianensis. Quin pessimam scabiem affricuerunt hæretici etiam Catholicis, de quibus in Præfatione ad objectiones Vincentianas sanctus Prosper Episcopus Rejensis: *Quidam Christianæ ac fraternæ charitatis obliti, in tantum existimationem nostram quoquo modo student lædere, ut suam se evertere nocendi cupiditate non videant. Contexunt enim, & qualibus possunt sententiis comprehendunt ineptissimarum quarundam blasphemiarum prodigiosa mendacia, eaque ostendenda & ingerenda multis publice privatimque circumferunt, asserentes talia in nostro esse sensu, qualia diabolico continentur indiculo, quæ falso in nos ad excitandam invidiam jactitari, facile & sufficienter subscriptione unius probaremus anathematis, nisi malignitas eorum, qui se gravari putant, si de nobis bene sentiatur, ipsam subscriptionis nostræ brevitatem suspectam esset habitura*. Impii in circuitu ambulant: Impiorum præsertim caput diabolus, miserum humanum genus conatus semper circumducere in eosdem gyros erroris aut malæ voluntatis.

Meam nescio quis de Christiana Contritione Dissertatiunculam multis circumvestivit fœdorum errorum & calumniarum pannis, atque ita projecit in vulgus, vociferans me sentire cum Cornelio Jansenio, Iprensium nuper Episcopo, immo & cum Martino Luthero: quod dicam Christianam Attritionem, seu imperfectam Contritionem, ut vera sit, formari oportere ac procedere ex Dei Charitate, quæ licet non viribus, tamen affectu sit super omnia; quod talem Contritionem affirmem esse necessariam etiam per Baptismatis aut Pœnitentiæ Sacramenta adipiscendæ Justificationis dispositionem & caussam, adeoque sine illa nullam esse spem salutis. Certe etiam S. Joannes Apostolus scribit nos, utique per Christianæ regenerationis Sacramentum, esse *translatos de morte ad vitam, quoniam diligimus Fratres*. Hæc est definitiva ejusdem sententia: *Qui non diligit manet in morte*. Et sanctus Paulus Apostolus prædicat charitatem omni charismate esse excellentiorem, sine qua nec Angelicæ linguæ donum, nec Prophetia, nec largissima eleemosyna, nec ullum Sacramentum, nec ipsum etiam Martyrium possit prodesse. Et ipse Magister Deus clamat: *Qui non diligit, sermones meos non servat*. Et ipsa Martini Lutheri damnatrix Tri- Sess. 6.
dentina Synodus statuit: *Si quis dixerit, sine prævenien-* Can. 3.
te Spiritus Sancti inspiratione, atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse sicut oportet, ut ei Justificationis gratia conferatur, anathema sit. Quid ergo superest, nisi ut quis rixator etiam hos omnes dicat fuisse Jansenistas ac Lutheranos? Novi sui a vetere Testamento palmare discrimen Dominus JESUS sanxit esse servilem timorem ac filialem amorem; quisquis nos solo timore justificandos promittit, benedicti Sanguinis exsufflat pretium, suadetque nos e Christianis fieri Judæos.

Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non irritatur, non cogitat malum. Exagitantis illi libido est *amari soli* fœtus, cujus elogia non a me, sed a sancto Jacobo Apostolo malim audiri. *Desursum sapientia est pudica, pacifi-* Cap. 3.
ca, modesta, suasibilis, plena misericordiæ, non judicans: Longe minus maledicens. Et hinc ad Remensis Provinciæ Episcopos, qui in nescio qua quæstione Suessionensis Ecclesiæ Clericos hæresis aut sacrilegii notarunt, recte scribit S. Ivo Episcopus Carnutensis: *Ha-* Ep. 83.
betis in Heptatico, quia in contentione duorum qui ad alterius pudenda manum miserit, lapidibus obruatur. Quod quid est aliud dicere, nisi qui in aliqua disceptatione in aliquem convitiosa verba protulerit, ab omnibus duriter arguatur. Certe inter crimina, ob quæ sanctum Joannem Chrysostomum damnavit Synodus ad Quercum, fuit & hoc: *Quod sanctum Epiphanium, utique in disputatione, delirum, & parvum dæmonium appellasset*. Joannem Ravennatis Ecclesiæ Metropolitam, quod vel famulos suos inconcinnis titularet elogiis, gravissime increpavit sanctus Gregorius Magnus.
Nos interim Theologi Doctores gaudemus illo Episco- Lib. 4.
porum privilegio, de quo idem Pontifex ad Constan- Ep. 15.
tium Archiepiscopum Mediolanensem: *In corporali prælio* Lib. 6.
fieri solet, ut is, qui in certamine vexillum portat, Ep. 14.
ipsum hostis vehementer impetat, quatenus si ipse, qui a cæteris attenditur, vulnus acceperit, multitudo omnis citius dispersa capiatur. Sumus signum ad sagittam, paternus multis invidiæ jaculis, & ad Emergardem Au- Lib. 3.
gustam de diabolo scribit apud Flodoardum Hincmarus cap. 27.
Metropolita Remensis: *Si non possit in alio, in hoc vult* etiam piorum hominum *intentionem fuscare, ut eam faciat in indebita* de Sacerdotibus, quibus in ministerii ac onerum partem & subsidium Ecclesia adjunxit publicos sacræ Paginæ Professores, *opinione ambulare*. Nobis figere, & adimplere debemus germane Christianam legem, exstantem in Codice Theodosiano,
quam sibi ipsis ad Rufinum, Orientalis Prætorii Præ- Lib. 9. tit.
fectum, scripserunt totius orbis Domini Augusti, Theo- 4. cap. 1.

dosius,

doſius, Arcadius, & Honorius: *Si quis modeſtiæ neſcius, & pudoris ignarus, improbo petulantique maledicto nomina noſtra crediderit laceſſenda, ac temulentia turbulentus obtrectator temporum fuerit, eum pœnæ nolumus ſubjugari, neque durum aliquid nec aſperum ſuſtinere. Quoniam ſi id ex levitate proceſſerit, contemnendum eſt; ſi ex inſania, miſeratione digniſſimum; ſi ab injuria, remittendum.* Ita viri, uti non operatur Juſtitiam, ita nec videt veritatem. Ad ſanctum Auguſtinum, & Paſcentium Comitem Arianum, de dogmate collaturos, recte præfatus eſt clariſſimus vir Laurentius:

Epiſt. 178. *De Deo diſputans animus debet ſerenior inveniri, quia repulſis animoſitatis caliginibus, menti ſeſe pura ad intelligendam natura ſua magnitudinem facilius ſe-*

Epiſt. 174. *ſe offert.* Mentis noſtræ oculus *ad contemplanda Divina infirmus ex contentione fit etiam turbulentus.* Recte tamen in primo adverſus ſanctum Hieronymum libro ſcripſit Presbyter Ruffinus: *Quamvis Chriſtiano cætera crimina ſilendo depellere, exemplo Domini, ſit glorioſum; ſed tamen hoc in fide ſi fiat, maximum ſcandalum generat.* Et ad ſuum & Collegarum in Epheſino latrocinio lapſum excuſandum dixit in Chalcedonenſi Synodo Theodorus, Claudiopolitanus in Iſauria Epi-

Act. 1. ſcopus: *Unuſquiſque verebatur, ne ut hæreticus dejectus perderet quos baptizaverat. Et non ei ſolum erat periculum, ſed baptizatis, & his qui in Chriſto crediderant. Et non oportuit quidem tunc tacere.* Etiam Doctor eruditionis ſuæ filios maculoſi nominis ſcandalo non poteſt perdere, nec ſuſtinere, ut credatur fideles animas ſtupraſſe Lutheraniſmo. Poſſum tamen ego cecidiſſe in culpam illam, de qua in literis ad ſanctum Hieronymum accuſat ſemetipſum manſuetiſſimus Pater noſter ſanctus Auguſtinus: *Potius culpanda eſt negligentia mea, quia hoc*, quædam ſenſui neceſſaria verba, *non addidi, quam objurgatio tua.* Poſſum & ego ſenſa mea non ſatis declaraſſe. Juſtus in miſericordia arguit: juxta Magnum Gregorium falſa juſtitia dedignationem habet, vera compaſſionem, ideoque nec manu percutit, nec lingua. Peccata mea meruere medicinam duriorem, ex cujus regulis ad ſanctum Hieronymum ſcripſit ſanctus Auguſtinus: *Uelitores eſſe plerumque inimicos jurgantes, quam amicos objurgare metuentes. Illi enim, dum rixantur, dicunt aliquando vera, quæ corrigantur; illi autem minorem, quam oportet, exhibent Juſtitiæ libertatem, dum amicitiæ timent exaſperare dulcedinem.* Hinc de obortis ſuſpicionibus cogor me in manſuetudinis ſpiritu expurgare breviter, addens tamen cum Facundo

Lib. 10. *cap.* 2. Epiſcopo Hermianenſi: *Quoniam non eſt eadem quæſtionis reſponſioniſque conditio, nec quod breviter accuſatur, etiam breviter excuſari poteſt, ſicut nec tanta maculandi & vulnerandi eſt difficultas, quanta nos in abluendo medendoque conſequitur; neceſſe eſt nobis aliquanto impenſius agere, maxime ſcientes quam difficile rejiciunt obſtinate, quod ſemel adſumſerunt.* Quare veſtra in me Benignitas & boni conſulere hanc verboſam Epiſtolam, & meam miſerari dignetur infelicitatem, qui ejuſmodi in cauſa compellor *tempus expendere, cujus nemo poteſt recuperare jacturam.* Epiſtolæ ſortem proſperet Divina Clementia, tantum donans fructum, quantum ex ejus compulſa ſcriptitatione ſentio laborem.

CAPUT II.

Lutheranus de Chriſtiana Contritione error largius exponitur.

DE Contritione, quam a Pœnitentia diſtinguit & ejus alteram facit partem, in duodecimi ſui per Leonem X. Pontificem damnati articuli apologia ſcribit Martinus Lutherus: *Satis dictum eſt fidem ſine Contritione eſſe non poſſe, cum gratia non infundatur ſine magna concuſſione animæ. Volui enim fidei virtutem declarare, quoniam ſola faciat ad remiſſionem peccatorum. Quod dico, ne quis me putet Contritionem, ſeu turbationem illam cordis in cogitatione peccatorum ſuſcitatam negare.* Notandæ ſunt voces: *Cum gratia non infundatur ſine magna concuſſione animæ.* Et voces: *Contritionem ſeu turbationem illam cordis in cogitatione peccatorum ſuſcitatam.* Prima & originalis Auguſtana

Act. 12. Confeſſio exponit: *Conſtat Pœnitentia proprie duabus partibus. Altera eſt Contritio, ſeu terrores incuſſi, agnito peccato; altera fides, quæ concipitur ex Evangelio ſeu Abſolutione, & credit propter Chriſtum remitti peccata, & conſolatur conſcientiam, & ex terroribus liberat.* Et anno 1540. mutata ac meliorata Confeſſio: *Conſtat Pœnitentia ſeu impii converſio duabus partibus. Altera eſt Contritio, hoc eſt, terrores incuſſi conſcientiæ, agnito peccato, in quibus & iram Dei agnoſcimus, & dolemus nos peccaſſe, & peccata deteſtamur ac fugimus. Altera pars eſt fides, quæ concipitur ex Evangelio ſeu Abſolutione, & credit propter Chriſtum recte remitti peccata, & conſolatur conſcientiam, & ex terroribus liberat. Damnant illos, qui non docent remiſſionem peccatorum per fidem gratis propter Chriſtum contingere, ſed contendunt contingere propter dignitatem Contritionis, dilectionis, aut aliorum operum, & jubent dubitare conſcientias in Pœnitentia, an conſequantur remiſſionem, & affirmant hanc dubitationem non eſſe peccatum.* Et Confeſſio Wirtembergenſis: *Contritionem vo-* *Act.* 12. *camus ſenſum Divinæ iræ, ſeu dolorem aut pavorem animi ex agnitione magnitudinis peccatorum, & gravitatis iræ Dei ortum. Talem Contritionem arbitramur quidem neceſſarium eſſe in vera Pœnitentia, quam Contritionem lex Dei in homine excitare ſolet. Sed docere eam mereri remiſſionem peccatorum coram Deo, exiſtimamus ab Apoſtolica doctrina alienum eſſe.* Impetrandæ Juſtificationis meritum omne adſcribunt ſoli fidei, de qua pergunt: *In agenda vera Pœnitentia nihil certius, nihil firmius judicamus, quam quod omnino neceſſaria ſit fides, videlicet ut quod Evangelium Chriſti annuntiat, credamus certo nobis remitti & condonari peccata gratis propter Chriſtum Dominum noſtrum. Non ignoramus quidem, quod ſi opera noſtra reſpicimus, non tantum nobis dubitandum, verum etiam de ſalute noſtra deſperandum ſit: quippe quod noſtra opera, quantumvis bona videantur, non poſſint coram ſevero tribunali Dei conſiſtere. Nec obſcurum nobis eſt, quod carni noſtræ in hac corporali vita ſemper adhæreat dubitatio de miſericordia & clementia Dei; ſed cum Deus promittit nobis gratuitam ſuam clementiam propter Chriſtum Filium ſuum, & exigit, ut Evangelio Filii ejus obedienter credamus, exigit etiam eo ipſo, ut dubitationem carnis noſtræ mortificemus, ac certiſſimam de miſericordia ſua fiduciam concipiamus, ne nos ejus promiſſionem tanti mendacii accuſemus, quantum de ea dubitationem habeamus. Et ut poſſimus certam fiduciam concipere, collocavit ſalutem noſtram, non in meritis noſtræ juſtitiæ, quæ eſt imperfecta, ſed tantum in meritis Filii ſui, Domini noſtri, Jeſu Chriſti, cujus Juſtitia, ut eſt perfectiſſima, ita & in Dei Judicio firmiſſima & conſtantiſſima.*

Inter Pœnitentiam & Contritionem eſt omnino grande diſcrimen. Etenim Pœnitentia etiam ſatisfactionis comprehendat opera, quæ adimplenda promittit & ſuſcipit Contritio: Iſta paſſim vocamus Pœnitentiæ actionem. Hoc in diſcrimine omnia fere jam dicta fundavit etiam Lutherus. Ejus dictum, *Optima Pœnitentia eſt nova vita*, non minus in ſatisfactiones, quam in Contritionem videtur proceſſiſſe. Quidquid ſit, & in ejus verbis, & in adductis Confeſſionibus varii miſcentur errores. Primo, quod fidem adſerat eſſe Pœnitentiæ partem. Eſſe Pœnitentiæ, & omnis Chriſtianæ Juſtitiæ duntaxat exordium, radicem, & fundamentum docuit ſemper omnis ſub cælo Eccleſia, cum qua ad iſtud Auguſtanæ Confeſſionis caput Dominus tunc noſter Clementiſſimus Imperator Carolus V. & orthodoxi Germaniæ Principes, recte reſponderunt: *Hæc*, duas tantum partes adſignans Pœnitentiæ, *articuli pars admitti nequaquam poteſt, ſicut nec ea, quæ aſſerit fidem eſſe alteram partem Pœnitentiæ, cum omnibus compertum ſit fidem eſſe præviam Pœnitentiæ.* Alter error eſt, quod fidem, ex qua Pœnitens purgatur & juſtus vivit, gaerriat eſſe vanam iſtam & pertinacem de Domini Jeſu Chriſti meritis, non fiduciam, ſed præſumptionem. De Jeſu Chriſti meritis etiam nos ſine hæſitatione confidimus, & ab ipſis non ſolam peccatorum remiſſionem, ſed & omnes tam præſentis quam futuræ vitæ promiſſiones exſpectamus: Ad omnem precem, ad omnem gratiarum actionem adſidue ſupplicat & clamat Eccleſia, *Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.* Verum noſtras, a Deo Patre per eundem Dominum donatas, bonas voluntates, & ex ipſis profecta opera bona a diſpoſitiva ac præparativa in Juſtificationem cauſſalitate excludere, & de ſolis alienis benedicti Domini meritis ſine hæſitatione confidere, eſt præſumptio omnino pertinax & vana.

Error omnium peſſimus, & peſſime calumnioſus eſt, quod adſeverent Lutherani Contritionem eſſe ſolos ex agnito peccato incuſſos conſcientiæ terrores, aut certe ſolum ex ejuſmodi terroribus natum & formatum de peccatis dolorem. Adverſus illum ſtatuit ſacroſancta Synodus Tridentina: *Si quis dixerit, duas tantum eſſe Pœ-* *Seſſ.* 14. *nitentiæ partes; terrores ſcilicet incuſſos conſcientiæ,* *Can.* 14. *agnito peccato, & fidem conceptam ex Evangelio vel Abſolutione, qua credit quis per Chriſtum remiſſa peccata, anathema ſit.* Et rurſus: *Quamobrem falſo qui-* *Cap.* 4. *dam calumniantur Catholicos Scriptores, quaſi tradiderint Sacramentum Pœnitentiæ, abſque bono motu ſuſcipientium gratiam conferre, quod nunquam Eccleſia Dei docuit, nec ſenſit.* Pronuntiat adverſus ipſum Marti-

num Lutherum, nec non adversus melioratæ Augustanæ Confessionis Apologum, Philippum Melancthonem, cujus hæc sunt verba: *Intelligunt omnes boni viri utiliter & pie reprehensam esse doctrinam Sophistarum, & Canonistarum de Pœnitentia. Nam hæc dogmata aperte falsa sunt, & non solum aliena a Scripturis, sed etiam ab Ecclesiasticis Patribus: Quod per Attritionem mereamur gratiam: Quod susceptio Sacramenti Pœnitentiæ ex opere operato, sine bono motu utentis, hoc est, sine fide in Christum, consequatur gratiam.* A Canonistis & Scholasticis Theologis traditam Attritionem errant aut imponunt esse solum gehennarum servilem metum, aut ex ipso solo oatum de peccatis dolorem: eam recte addunt motum esse salutariter non bonum, ideoque istius doctrinæ probatricem Papisticam Ecclesiam garriunt deviasse a Scripturis Canonicis & antiquis Patribus, utpote quæ doceat Pœnitentem sine fide in Deum per solam operati io Sacramento operis virtutem Deo reconciliari. Et hisce principiis nititur duodecimus per Leonem X. Pontificem damnatus articulus: *Si per impossibile confessus non esset contritus, si tamen credat se esse absolutum, verissime est absolutus.* Quod nempe a Luthero garriatur Contritio esse solus servilis gehennarum metus, motus supernaturaliter non bonus, ideoque justificaotis gratiæ infusionem comitari aut præcedere quidem possit, at nullo caussalitatis modo prævenire.

Quod dogma est varia lepra maculosum. Prima est jam dicta calumnia. Dei namque Ecclesia, ac per ipsam probati, seu recentiores, seu antiqui Doctores de Attritione oihil tale umquam docuere. Altera lepra est, quod incussum conscientiæ metum velint esse ipsam Contritionem, ac sine ipso fieri non posse infusionem gratiæ: Est enim solum, & quidem extrinsecum, Contritionis exordium, ex quo ista sapientia, licet semper in Catechumenis, in Pœnitentibus tamen duntaxat communiter concipitur ac paratur. Nullo modo est pars Pœnitentiæ. Tertia lepra est, quod per fidem in Christum, non casta ejus dilectione formatum ac fœcundatum Christiane credendi actum intelligant, sed pertinaciam vanæ suæ præsumptionis: quo in puncto quantum discedant ab avito Patrum sensu, est in Dissertatione ostensum. Quartam lepram exponit memorata Confessio Wirtembergensis: *Demus operam, ut generalis peccatorum Confessio, quantum fieri potest & licet, in Ecclesiis nostris conservetur, idque duabus de causis. Altera, ut hac occasione privatim audiatur Evangelium Christi de remissione peccatorum, quod Evangelium est vera clavis regni cælorum, & Absolutio a peccatis: Et ut per auditum Evangelii seu Absolutionis fides vel concipiatue, vel confirmetur.* Confessionem vel Absolutionem negant esse verum, operis operati virtute validum, novi Testamenti Sacramentum, sed pium duntaxat Pœnitentis cum Ecclesiæ Ministro colloquium, iterum parturiens aut plantans peccato sopitam fidem io Christum, id est, memoratam vanæ præsumptionis pertinaciam, qua sola impetratur remissio peccatorum.

Et ab ista pessima calumnia oon solum Tridentinum Concilium, sed & ipso priores aut coævi Scriptores Catholici Ecclesiam constantissime expurgarunt. Etenim ad hæc Wirtembergensis Confessionis verba, *Contritionem vocamus sensum Divinæ iræ, seu dolorem & pavorem animi ex agnitione magnitudinis peccatorum*, in Catholicis suis Scholiis scribit magnum Ordinis Prædicatorum & totius Ecclesiæ lumen, Caroli V. Augusti Confessarius, Petrus a Soto: *Adde*, ET EX VERA DEI DILECTIONE, IPSUM SUPER OMNIA BONA ÆSTIMANTE. *Sine hac vero, de qua dictum est*, DIMISSA SUNT EI PECCATA MULTA, QUIA DILEXIT MULTUM, *Contritio non est vera*. Et ad hæc verba, *Contritionem lex Dei in homine excitare solet*, pergit: *Immo revera sola gratia concedere, juxta illud Pauli*, NEQUANDO DEUS DET ILLIS PŒNITENTIAM. *Sed hic ostendunt isti Doctores se non intelligere neque quæ loquuntur, neque de quibus adfirmant. Primo non intelligunt Catholicam doctrinam de Contritione, quam nos intelligimus veram illam conversionem cordis a peccato, quam petit sibi dari a Deo, qui dicit*, CONVERTE ME DOMINE, ET CONVERTAR. *Et tam frequenter in Psalmis:* CONVERTE NOS DEUS SALUTARIS NOSTER. *Ipsi vero Contritionem, vel certe dolorem huic conjunctum, humanum quoddam opus humanarum virium putantes, primum indigne sentiunt de illa, quæ tam prædicata est, & tam necessaria. Deinde magni adsertores gratiæ non docent, gratiam quærere tunc, cum maxime necessaria est peccatori, scilicet cupienti remissionem obtinere peccati.* Et in Catholica Confessione. *Contritionem vocat Catholica Ecclesia perfectum animi dolorem de peccato, voluntati illi, qua peccare libuit, oppositum, frangentemque duritiam illam cordis, qua peccatores Divinis Præceptis & bonitati resistimus. Dolor quidem imperfectus est, ex quantacumque & qualicumque fide procedens, & quantascumque lacrymas & sensum doloris habeat, quousque ex Dei charitate, quæ veram fidem perrequirit, sine qua impossibile est placere Deo; charitate, inquam, dilectioneque illius super omnia bona & amabilia procedat, atque ita peccata, tamquam Deo opposita, super omnia, quæ odio habet, idque vere in Divinis oculis detestetur. Hæc Contritio semper, & ante legem, & sub lege, & revelatæ gratiæ tempore, ad remissionem lethalis peccati necessaria est in adultis.* Istud ipsum, quod ego in Dissertatione dixi, adserit esse Catholicam totius Ecclesiæ Confessionem. Servilis gehennarum metus, ac ex ipso solo natus de peccatis dolor revera per comminantem Dei legem excitatur io homine, est carnalis & Judaica legis justitia, opus humanarum virium. Ejusmodi Contritionis fucum a recentioribus Scholarum Magistris tradi aut erravit aut finxit maledicus Lutherus; atque omnem in ipsis Ecclesiam pessima calumnia fœdare tentavit.

Ejusdem nobis per Augustanam Confessionem impactæ calumniæ secundum articulum eodem modo purgat strenuus Franciscanæ familiæ Theologus Joannes a Daventria: *Haud impari mendacio nugantur tradidisse Catholicos, quod susceptio Sacramenti Pœnitentiæ ex opere operato, sine bono motu utentis, hoc est sine fide in Christum, consequatur gratiam. Sic autem tradiderunt, & quidem catholice, quod Sacramenta dent gratiam his, qui non ponunt obicem. Qui enim non credit, qui non statuit secum vitam & mores corrigere, qui ex imo pectore non quærit gratiam, magnum plane gratiæ obicem ponit. Videant hic illustres Principes, & omnes cordati viri, istorum Cretensium Mæcenates, qui forte his evidentissimis mendaciis infascati sunt, & a Catholico sensu alienati, quam periculose stent, quam insecure vivant, cum mendaciis nituntur.* Quæ saluberrima admonitio meis etiam Cretensibus utinam inserviat. Quisquis enim Christum Dominum animæ suæ per castam dilectionem non ponit in fundamentum, super arenam ædificat, periculose stat ac insecure vivit.

Pergit laudatus Joannes etiam ad primum articulum: *Quod per Attritionem mereamue gratiam, si recte intelligatur, certissimum est, multoque clarissimum. Baptisma cum fide & dolore de peccatis, & cum proposito melioris vitæ, justificat & salvat. Sic & Sacramentum Pœnitentiæ, perpetuum in necessitate Baptismum, accipientibus Christus promittit remissionem peccatorum. Pœnitentia vero, si tamen vera Pœnitentia est, non fit sine Attritione. Attritio vero, ubi charitatem & gratiam acceperit, facit contritum.* Verum quæ & qualis charitas & gratia faciunt ex Attrito Contritum? Habituali sanctificanti gratiæ prævia actualis adfectu saltem super omnia charitas, de qua prosequitur laudatus Joannes: *Adversarii antehac, licet solam fidem sufficere dicerent ad remissionem peccatorum sine omni opere, jam tamen in hoc aliquantulum se corrigunt. Nam aliquod opus a peccatore exigunt, videlicet dolorem, quem sive ex* Dei *charitate, sive ex* pœnarum *odio nascatur, dicunt sufficere ad justificationem, modo sibi credat peccata dimitti. Catholici vero certissimi, quod nunquam remittantur peccata, nisi per justificantem gratiam, & per fidem charitate formatam, adserunt gratiam gratum facientem & charitatem esse necessariam ad reconciliationem. Nunquam inimicus reconciliatur, nisi prius diligat eum, quem prius odio prosequebatur. Numquam ingratus agnoscit beneficium, nisi prius male affectum animum exuat, id est, inimicus & ingratus non justificatur, nisi charitate & gratia intervenientibus. Ideo credunt non sufficere ad peccati remissionem, si tantum timeat, & peccatorum remissionem speret, sed quod oportcat eum ex toto corde dolere, & converti ad Deum, ita ut non tantum timeat, sed & diligat Deum.* Dilectionis necessitatem nervose exaggerat ac declarat.

Notanda sunt verba: *Adversarii antehac, &c.* Attestantur omnibus Hæreticis familiarem doctrinæ instabilitatem etiam Lutheranis insuisse. Etenim primæva Augustana Confessio cum suo Pseudo-Duce Martino Luthero adfirmat Contritionem non esse aliud, quam ex agnito peccato incussos conscientiæ terrores. Et adversus istam fabulam olim a Carolo V. Imperatore rogata pronuntiavit sacra oostra Facultas: *Contritio est dolor de peccatis propter Dei offensam susceptus, cum proposito confitendi & satisfaciendi, non autem, ut quidam hoc sæculo perniciose dicunt, terror conscientiæ propter apprehensum gehennæ supplicium.* Confirmavit Tridentina Synodus, definiens terrorem istum non esse partem Pœnitentiæ, hoc est, non esse Contritionem. At vero apud Augustam meliorata Lutherana Confessio fatetur Contritionem esse non nudos ejusmodi terrores, sed *in quibus dolemus nos peccasse, & peccata detesta-*

tur

mur ac fugimus. Ut nobis impacta de utili citra bonum utentium motum, seu citra fidem in Christum, Pœnitentiæ Sacramento calumnia, maneat firma, adfirmat Contritionem nobis esse ex solo servili gehennarum metu natum ac formatum de peccatis dolorem, & pergit: *Damnant & istos, qui non docent remissionem peccatorum per fidem gratis propter Christum contingere, sed contendunt contingere propter dignitatem Contritionis, dilectionis, aut aliorum operum, & jubent dubitare conscientias in Pœnitentia, an consequantur remissionem, & adfirmant hanc dubitationem non esse peccatum*. Seriis & adsiduis parentum nostrorum, veram Attritionem non ex solo servili metu, sed ex casta Dei dilectione constare, formari, & nasci oportere clamantium instantissime, apologiis moti tandem admiserunt nostræ purgationis aliquid, persistentes interim in pessima vanæ suæ de Christi Domini merito præsumptionis pertinacia, pristinaque, non nihil tamen transfigurata, in nos calumnia, & adseverantes non laudatam Contritionem, sed solam istam fidem esse adæquate præparatoriam caussam remissionis peccatorum. Audi calumniæ transfigurationem: *Adversarii dicunt peccatum ita remitti, quia contritus elicit actum Contritionis Dei, per hunc actum meretur accipere remissionem omnium peccatorum. Hoc nihil est nisi legem docere delete Evangelio, & abolita promissione de Christo. Tantum enim requirunt legem & nostra opera: Quia lex exigit dilectionem*. Ex servili gehennarum metu conceptam imperfectam Contritionem de hypocrisi & peccati augmento accusare non audent, degradare tamen & circumscribere nituntur ex alio principio: Esse duntaxat ex lege justitiam, ideoque non infusum Dei donum, & supernaturaliter bonum motum volunt adeo contumaciter, ut etiam idipsum garrire non erubescant de ejus formatrice & genitrice casta Dei dilectione. Eam esse volunt, quod etiam Lutherus dixit, duntaxat naturalem, revera legis effectum, & opus mere humanum. Audi fundamentum: *Non prius* supernaturalis & casta *Dei dilectio adest, quam sit fide reconciliatio facta. Lex enim non fit sine Christo, juxta illud:* PER CHRISTUM HABEMUS ACCESSUM AD DEUM. Omnia ante justificationem opera volunt esse peccata, ideoque veram & castam, quæ non agit perperam, Dei dilectionem ante illam adserunt non posse inesse. Ita nos gratis per solam de Christi Domini merito fiduciam, citra quamvis nostram cooperationem, volunt justificari. *Contritionis* præsertim *dignitatem* volunt nullo pacto cooperari: ut Martinus Lutherus, qui nos super eam, uti super alteram impetrandæ justificationis caussam, ædificantes blateravit ædificare super arenam, mendax non reperiatur. Adversus quod dogmatis monstrum recte exclamat laudatus Joannes Daventriensis: *Audisti absurda, audi nunc absurdiora. Adversarii sine charitate adserunt peccatorem justificari, quia dilectio, ut eorum verbis dicamus, non adest, nisi prius facta sit reconciliatio. Non video, an quidquam dici possit ineptius*.

Quæ omnia considerans, & inter se conferens laudatus Frater Joannes, recte adjungit: *Facile inter Adversarios & Catholicos lis componeretur, si vellent illi sibi ipsis constare, & Scripturis credere. Fidem faciunt alteram Pœnitentiæ partem, quam nos ex consensu Scripturarum esse Pœnitentiæ caussam probavimus. Nota hic quod dicunt de fide in Christum, & deinde quod decernit sanctus Augustinus, aliud esse credere Deo, aliud in Deum, quodque illud multorum etiam dæmonum, illud paucorum sit, eorum scilicet qui fide in Deum tendunt. Fide autem tendere in Deum nihil aliud est, quam benefaciendo, obsecrando reconciliationem & unionem cum Deo quærere toto pectore, quod tunc demum continget, cum pœnitentibus & petentibus dabitur Spiritus Sanctus, per quem & charitas diffunditur in cordibus eorum*. Circa quæstionem hanc adfirmat nos & Lutheranos distare modico intervallo: Omnem litem esse de significatu harum vocum, *Fides in Christum*. Illi pertinacem vanæ de solo Domini merito præsumptionis fiduciam, nos esse volumus castam Dei dilectionem, seu fidem tali dilectione formatam ac fœcundam. Hanc & ipsi admittant significari istis vocibus, ac esse palmarem, & obtinendæ peccatorum remissioni quam maxime necessariam necessariæ Contritionis partem, erimusque populus labii unius & sermonum eorumdem. Erit pax etiam inter me & meos Accusatores. Ex huc usque dictis interim vides ab opinione illa, quæ Christianam Contritionem in solo per solum servilem metum nato & formato de peccatis dolorem sistens, adserit Pœnitentem sine casta Dei adsectu saltem super omnia dilectione posse reconciliari, impingi in Lutheranum Augustanæ Confessionis dogma, & pessimam ab ipsa nobis adstrictam calumniam manifeste verificari. Imitor sanctum Patrem nostrum Augustinum, qui a Juliano Pelagianista, ipsum accusante de Manichæismo, demonstravit Manichæum insigniter adjuvari.

CAPUT III.

Quod casta Dei adsectu saltem super omnia dilectio sit Christianæ Contritionis pars essentialis & præcipua, demonstratur ex orthodoxis Doctoribus, per quorum Scripta de Martino Luthero Ecclesia usque hodie triumphat.

SINE casta Dei adsectu saltem super omnia dilectione esse non posse veram Contritionem, abunde nobis dixerunt Joannes Daventriensis, & Petrus a Soto, addens adsertionem hanc esse unum ex immobilibus fidei Christianæ fundamentis. Eximias hujus Petri laudes, ejusque numquam satis prædicanda in omnem Ecclesiam merita videre possis in Nicolai Sanderi opere de Schismate Anglicano. Eisdem adstipulatur per Hermannum Archiepiscopum celebrata adversus Lutherum Coloniensis Synodus: *Prima Pœnitentiæ pars est Contritio, quam Ecclesia vocat vehementem animi amaritudinem, & intimum dolorem conscientiæ, quæ Deum peccatis irasci sentit, & se peccasse graviter dolet, cum voto vitæ in melius commutandæ*. Eam ex servili gehennarum metu, ex considerata peccatorum fœditate ac multitudine, aut ex aliis ejusmodi principiis dicit concipi, & prosequitur: *Neque tamen putandum est hunc timorem servilem, qui ex metu supplicii ducit originem, & horrorem incutit peccatorum, Pœnitentiam totam absolvere. Quin potius is solus adeo non sufficit, ut & exitialis sit, quod desperationem gignat, nisi proficiat ad spem per contemplationem misericordiæ Divinæ, & succedat fides illa secundum tertiam credendi rationem, quæ accedens demum facit, ut timorem servilem comitetur timor Filio dignus, cui commissa displirent, non jam quod pertrahant ad gehennam, sed quod Patrem optimum, & sic de nobis meritum offendant, quale videre est in filiis, qui graviter in parentes deliquerunt. Primum enim ex metu pœnæ seu plagarum oderunt peccatum, deinde paternæ pietatis memoria subeunte, ubi fiduciam reditus in gratiam ceperint, etiam ex amore præterita commissa detestantur, sic ut etsi nullus deinceps immineat pœnæ metus, tamen scientes rursus admittere nolunt, quod parentes illorum offendat*. Adversus Lutheri, nos sola in Christum fide justificati quasi ex Apostolo blaterantis insanias, triplicem, qua Deum, Deo, ac in Deum credimus, fidem distinguit ex sancto Augustino, & adjungit: *Prima credendi ratio seu fides, si solam accipias, infirma est, & velut adhuc mortua. Altera, qua Deo tantum credimus, necdum tamen erga Deum religiosa pietate adficimur, manca. Sed tertia, qua in Deum credimus, pioque adsectu in ipsum tendimus, ea demum vivida atque integra fides est*. Primam & secundam consistere in intellectu, & spiritalis ædificii adfirmat esse exordia, pergitque de fide tertia: *Secundum tertiam credendi rationem etiam in voluntate est, quod actio fidei sic acceptæ, quod est credere, fidere, & adhærere Deo, non solo intellectu, quem fides illuminat, sed & voluntate, quam accedente charitate inflammat, perficiatur. Jam etsi fides, spes, & charitas sint tria dona Spiritus, & singula suas distinctas habeant rationes, tamen hoc constat, eam fidem, qua in Deum credimus, quæ sola efficax, sincera, integra, & salutifera est, nec infundi, nec accipi sine charitate*. Multis hæc confirmat. Et hanc tertiæ rationis fidem esse Contritioni essentialem adseverat, atque prosequitur: *Hæc ergo fides, cum timore filiali conjuncta, veram Pœnitentiam a falsa separat, & discrimen facit inter Contritionem impii, & vere pœnitentis. Impius enim concepto timore servili ex metu supplicii, atque ibi consistens, in desperationem adigitur, quod videre est in Cain, Pharaone, Saul, Achab, & Juda traditore. Sed quos in hoc dolore constitutos Deus clementer respicit, hi cum ex timore per fiduciam misericordiæ ad timorem filialem fecerint gradum, tum demum ad veram Pœnitentiam contristantur. Vides ergo, quemadmodum consideratis justitiæ & Judicii Divini, accedente fide historica*, qua Deum credimus, *Pœnitentiam inchoat, consideratio vero bonitatis Divinæ, ex amoris adsectu procedens cum fiducia misericordiæ, Pœnitentiam formet*. Adversum Lutheri, ex servili metu conceptam Contritionem de hypocrisi & peccati augmento damnantis, fabulas adjungit: *Haud inficiamur sanctiorem esse Pœnitentiam, quam timor filialis, in bonitatem Dei respiciens, inchoat & format; sed quoniam hæc est fragilitas & imperfectio nostra, ut non facile ad bonitatem Dei oculos nostros attollamus, nisi prius iram senserimus, idcirco sanctis Patribus recte placuit*

F. 122. 123. 124.

Pœnitentia doctrinam a timore servili non inepte ordiri. Ex servili metu castam Dei dilectionem concipi, veramque ab ipsa formatam Contritionem esse impetrandæ justificationi penitus necessariam, ex Sanctis Augustino, Ambrosio, Basilio magno, magno Gregorio, Hieronymo, & Cassiodoro ostendit insigniter, & concludit: *Breviter in hanc sententiam omnes pii descendunt*. Eam solam fideli populo prædicari mandat: ejusmodi Contritionem ait esse infundendum a Deo donum, ideoque perseveranti precum & lacrymarum ad Divinæ clementiæ januam pulsu postulandum per solo adhuc servili metu concussus peccatores. Ante ejus obtentum nemini vult divinæ Reconciliationis Sacramenta impendi. Et his omnibus non contenta Synodus resumit doctrinam suam, contrahitque in anacephalæosin: *Hunc articulum, qui de Contritione est, semel absolvamus. Multa sunt quæ ad veram Contritionem requiruntur. Primo, necesse est ut homo concipiat odium peccatorum, non hujus vel illius, sed omnium quæ Deum offenduat. Secundo, Contritionem amarulentam & gemebundam esse oportet, qualis fuit pœnitentia David. Tretio, non oportet levitre transmittere pecata præterita, sed eadem agnoscere, & memoriam eorum perseverantre retinere. Quarto, ad Contritionem pertinet votum vitæ in melius commutaadæ. Quinto, postquam de omnibus peccatis tuis gravitre & ex animo dolaeris, diesque tuos in amaritudine animæ tuæ recognoveris, ac firmitre in corde tuo statueris desinere a malo & facere bonum, tum fides acredere debet Contritioni*. Tertiæ rationis fides, *qua fiducia Divinæ misericordiæ sursum erigaris, & consolationem accipias, confisus tibi sic adfecto peccata tua propter Christum remissum iri. Nam hæc fides Contritionem perficit, atque discrimen facit intre Contritionem pii & impii, Petri, & Judæ*. Ex solo servili gehennarum metu citra fidem in Deum, seu castam Dei super omnia dilectionem formata Contritio apud hanc venerandam Synodum est Judæ Contritio, non Petri.

Quod ipsum in Catholico adversus Lutherum Catechismo constanter & nervose docet laudatissimus fidei orthodoxæ pugil Michael, Episcopus Merseburgensis. Alios pœnarum metu, alios considerata peccatorum fœditate, alios pio in Deum aut ejus opera adfectu, alios aliis viis ostendit excitari ad veram ac salutarem Pœnitentiam, atque adjungit: *Hic quidem foret modus optimus ex Dei amore a peccatis desistere, ac proinde foret optandum, omnes nos eo potius nomine horrere & vitare peccata, quod ex amore Deum nolimus offendere; quam pœnæ formidine a peccato abstinere. Utinam omnium hominum animi amore ejusmodi flagrarent, possentque ex animo dicere, quod quidam Deo devotus & integer Christianus quandoque dixit ad Deum*: PRÆSTA MIHI DOMINE DEUS, UT DILIGAM TE, ATQUE SIC, ETIAMSI DAMNANDUS SIM, PŒNAM IPSAM MINUS MOLESTE FERAM. *Vreum non omnium animi sunt ita constituti, ut ex amore Dei resipiscentiam & conversionem auspirentur, magisque se peccasse doleant, eo quod Deum peccatis suis offendreint, quam quod supplicium pertimescant. Hoc itaque rarum & infrequens est conversionis & pœnitentiæ genus, ea autem usitatissima ratio est Pœnitentiam seu Contritionem obtinendi, ut serio quis perpendat multitudinem & enormitatem suorum peccatoram, & simul in memoriam sibi redigat minas gravissimas, quas variis Seriptura locis intentat Deus impiis & peccatoribus. Considerat quoque severum illud & formidabile Dei Judicium, quas calamitates & terrores impiè in suis sentient conscientiis, ubi terribilis illa & irrevecabilis Christi sententia in eos fuerit prolata*: ITE MALEDICTI IN IGNEM ÆTERNUM, QUI PARATUS EST DIABOLO ET ANGELIS EJUS. *Ex hujusmodi consideratione utique necessarium est timorem in animis hominum insistere: A timore autem concipitur Pœnitentia, ut Augustinus ait. Et sapiens inquit*: QUI SINE TIMORE EST, NON POTEST: JUSTIFICARI. *Cæterum hic timor, qui ex peccatorum & sapplicii consideratione hauritur, necdum est vera illa Contritio, quæ Deo accepta est, & quæ ad misericordiam commovetur, quaque impetrat remissionem peccatorum. Nihilominus tamen est instar ministri veræ Coutritionis, utpote ad veram Pœnitentiam deserviens ac peeducens. Nam hic servilis timor primum reprimit in nobis peccata, facitque ressare a vitiis, qui est gradus ad veram Pœnitentiam & Contritionem*. Ex servili timore ait tandem concipi de peccatis dolorem & pergit: *Nec jam solum ea de caussa dolet, quod pœnam peccando commeruerit, sed multo magis eo nomine, quod Deum offenderit. Immo jam de pœna tantopere solicitus non est, cum ultre se obtulerit ad perferenda quæ ipsi Deus pro peccatis imposuerit, tantum ut favorem & amicitiam Dei queat recuperare. Atque hic est veras & castus timor, cum ex amore Deum timere incipimus, exoriturque hinc vera illa Contritio, quam Deus vult valere ad veniam peccatorum*. Veram Contritionem sine casta Dei dilectione esse non posse, & hanc ex servili metu, & aliis ejusmodi humilibus obstetricationibus posse concipi & parari adfirmat adversus Lutherum, & concludit: *Hunc Contritionis obtinendæ modum omnes Catholici Patres tradidreunt*. Fuisse a Tertulliano, Sanctis Basilio & Chrysostomo, immo & sanctis Prophetis atque Apostolis traditum demonstrat, pergitque in Catechesi sequenti: *Sola formidine terreri ob peccata, furum flagitiosorumque est Pœnitentia, nec meretur gratiam aut remissionem a Deo*.

Adstipulatur & alter doctissimus ac sanctissimus novellarum apud nos hæreseon debellator, ex Ruremondensi primo secundus Gandavensis Ecclesiæ Episcopus, Guilielmus Lindanus: *Facessat novum istud novæ Contritionis figmentum, quod meros animi terrores & conscientiæ carnificinas somniat, quasi vero hisre rebus perficiatur Contritio, non inchoetur tantum. Quare dum Adversarii istos horrores omnibus Scripturæ locis adfingunt, & suis semper subtrudunt, quid aliud quam ad servilem eos metum adligant? Proinde Catholici rectius Augustini doctrinam secuti, aliorumque item cæterorum veterum, hoc contriti cordis sacrificium a perhorrenda tremendi illius judicii severitate exorsi mores veteres in melius jubent commutare*. At vero & juxta hunc, qui circa expositam a multis Contritionem noluit copiosius scribere, magnum Episcopum, & juxta ejus Magistrum sanctum Augustinum, mutatio morum est mutatio amorum: Opus est mentis transitu a mundi fornicario ad amorem Dei castum. *Non faciunt*, inquit in literis ad Comitem Macedonium sanctus Augustinus, *bonos vel malos mores, nisi boni vel mali amores*. Similibus hujus veritatis testibus producendis nolim fatigare Lectorem: sunt innumeri. Quibus fidem quicumque abrogat, Martinum Lutherum, quod adversum sancti Augustini Accusatores de Pelagiana hæresi dixit etiam sanctus Prosper, adfirmat male devictum, & falsis huc usque victoriis de ipso Ecclesiam triumphasse.

In Panopl.

Ep. 32.

Præterire tamen nolim Pii V. Pontificis jussu pro Tridentini Concilii intellectu compositum atque vulgatum Catechismum Romanum. Ad Pœnitentiæ virtutis, quæ Contritioni est omnino essentialis pars, actum adfirmat concurrere motus varios: Fidem, servilem gehennæ metum, veniæ spem a Divina misericordia, melioris vitæ Propositum, ac tandem *corda nostra accendentem charitatem, de qua liberalis ille timor, probis ac ingenuis filiis dignus oritur, atque ita unum illud veriti, ne qua in re Dei Majestatem lædamus, peccandi consuetudinem omnino deserimus*. Essentialem Contritioni dolorem adfirmat illum, *quo* non ex incurso gehennarum reatu, sed *ex amissa Dei gratia & innocentia*, quod palam est castæ dilectionis, *adficimar*. Pergit: *Summum & maximum dolorem eu peccatis, quæ commissa sunt, suscipiendum esse, ita ut nullus major excogitari possit, facile reis hisre rationibus demonstrare. Nam cum perfecta Contritio sit charitatis actus, quæ ab eo amore, quæ filiorum est, proficiscitur, patet eundem Contritionis & charitatis modum statuendum esse. At quoniam charitas, qua Deum diligimus, perfectissimus est amor, hinc fit ut Contritio vehementissimum animæ dolorem conjunctum habeat. Ut enim maxime diligendus est Deus, ita quæ nos a Deo alienant, maxime detestari debemus*. Charitatis & Contritionis magnitudinem eodem loquendi genere significari in sacris literis, recte observat: ut namque Deum ex toto corde diligere, ita ex toto corde ad ipsum jubemur per Pœnitentiam converti. Uti Divinæ charitati, juxta S. Bernardum, *Nullus est finis, aut modus, sed Dei diligendi modus est diligere sine modo*; ita *peccatoram detestationi* adfirmat *nullum modum definiendum*. Esse jubet *non solum maximam, sed & vehementissimam, atque adeo perfectam, omnemque ab ipsa ignaviam & socordiam excludi*. Loquitur non de quavis, sed de sola Contritione perfecta, *quam statim & ut mentibus nostris conceperimus, tribuitur nobis a Deo remissio peccatorum*: quam sacrosancta Tridentina Synodus definit etiam ante actualem Sacramenti susceptionem justificare. Hinc iterum Catechismus: *Si id minus consequi nobis liceat, ut perfecta sit, vera tamen & efficax Contritio esse potest*. Contritionem & Dei dilectionem rectissime adserit ambulare eisdem magnitudinis & quantitatis passibus, ideoque esse Contritionis species seu classes, quot sunt dilectionis. Quare uti hæc, ita & illa alia nata, quædam nutrita, alia adulta, robusta alia, alia perfecta. Et hæc esse debet sine fide & modo, ex toto corde, vehementissima, maxima, excludere omnem socordiam atque ignaviam, id est, omnem adfixivum cupiditatis adsensum.

Part. 2. cap. 5. n. 2.

Num. 26.

Num. 30.

Num. 27.

CAPUT IV.

Servilis Attritio ostenditur esse duntaxat hesternum commentum.

ADversus Praxeæ, hesterni tunc hæretici, novellitatem scribit Septimius Tertullianus: *Adversum universas hæreses jam hinc præjudicatum sit id esse verum, quodcumque primum; id esse adulterum, quodcumque posterius*. Posteritatem mendacio deputandam demonstrat item in libro Præscriptionum. Et in libro adversus Hermogenem: *Solemus hæreses compendii gratia de posteritate præscribere*. Ex hac regula & Paulum Apostolum, ad fidei & prædicationi suæ conciliandam auctoritatem Antecessorum, apud Hierosolymam degentes Primates Apostolos accessisse, & cum illis contulisse scribit in quarto libro adversus Marcionem. Non opus est multis testimoniis: Vocum novitatem ipse laudatus Apostolus damnat & proscribit. Adeo firma est hæc præscriptio antiquitatis, ut æternæ nostræ veritatis ignari Gentiles adversum nos dixerint apud Arnobium: *Ante quadringentos annos Religio vestra non fuit*. At vero formatæ per solum servilem gehennarum metum Attritionis opinio est adeo nova, ut de ipsa dici ferme queat, quod de novis suo tempore doctrinis scripsit laudatus Tertullianus: *Earum homines adhuc ambulant*. Testem adduco in suis ad Robertum Cardinalem Pullum Scholiis virum doctissimum Hugonem Matthoud. Hæc sunt verba Pulli: *Pœnitentiam plerumque parit timor in illo, qui timet ardere, non peccare. Vir certe malus: Quoniam vir bonus plus horret culpam, quam gehennam. Ille prævidens pœnam reprimit culpam: Si impune liceret, repressam exerceret. Nec potest bonus esse, quisquis illicita vellet, si auderet. Quodam enim modo id cujusque voluntas affectat, quidquid solum ex necessitate recusat. Nam quod coactus facit, id te facere verum est, id te velle falsum est. Qui ergo ex timore pœnitet, adhuc est servus, quoniam flagra formidat; nondum filius, qui patrem amans sperat hæreditatem. Quamobrem quisquis, dum pœnitet, solum timore angitur, nondum per Pœnitentiam veniam meretur. Verum qui largitur timorem, ut ex timore pœnitendi necessitatem incutiat, is cum Pœnitentia largietur amorem, ut sit Pœnitens venia dignus*. Omnem meæ Dissertationis doctrinam compendio tradit, & ad ista verba scribit laudatus Hugo: *Ex his Roberti verbis, & ex aliis supra relatis liquido constat Attritionem ex solo gehennæ metu conceptam, ut veram Sacramenti partem, nec voce tenus nec significato, veteribus & Pullo coætaneis Authoribus innotuisse, ut merito in conscientiæ Instructorio scripserit Lopez illius opinionis parentes fuisse Melchiorem Canum, & Henricum quemdam Salamanticensis Academiæ Doctorem, qui putum dolorem illum, quo solo metu inferni peccator concutitur, etiam sic cognitum, nec altius elevatum, sufficientem esse dispositionem, ut accedente Sacramento justificantem gratiam consequatur. Sed ut nova hæc opinio, sic periculosa, & tantum Scripturæ detrahens, quantum Sacramento concedere putat*.

Cap. 2. — Cap. 31. 35. — Cap. 1. — Cap. 2. — L. 2. — Part. 5. c. 31.

Ludovici Lopez, avitam Ecclesiæ de Contritione sententiam antea complexi, hæc sunt verba: *Sed jam præcedente lumine Concilii Tridentini, & quia industria Doctorum aliqua veritates magis illustratæ sunt, audeo & hanc statuere conclusionem; Probabile est, & non parum veritati & Tridentino Concilio consona opinio adfirmativa, scilicet quod ad justitiam & remissionem peccatorum in Sacramento Pœnitentiæ satis est Attritio cognita, etiamsi Pœnitens non existimet probabiliter eam esse Contritionem*. Ad quæ verba in doctissimo de Pœnitentia opere scribit vir eruditissimus Joannes Morinus: *Hanc sententiam asserere probabilem, tum illi visum est aliquid insolitum audere*. Et addit causam: *Hæc quæstio plane nova est, & omnibus Scholasticis ante hoc sæculum incognita, ut recte adnotavit Alexander Pesantius, videlicet, An Attritio ex sola formidine pœnæ concepta, & Sacramento conjuncta, dilectionem suppleat, ita ut hoc modo habitualiter justificatus dilectionem illam, salutis obtinendæ causa elicere nullo unquam temporis momento teneatur. Melchior Canus primus hanc quæstionem excivit, & cum propria formula proposuit. Dominicus Soto, & Andreas Vega eam paulo ante subobscure attigerant. Nunc autem, & ab aliquot annis scholas omnes pervasit*. Et rursum: *Antiqui Scholastici omnes usque ad annum millesimum quingentesimum, ut Patres præteream, longo expressius, liberalius, & magnificentius de obligatione dilectionis Divinæ statuerunt, ut vel ex ipsis recentioribus colligitur, dum eos refutant*. Adfirmat servilem Attritionem ab istorum nullo fuisse etiam cum Sacramento judicatam obtinendæ justificationi sufficientem.

Lib. 4. c. 18.

Hæc sua verba, *An Attritio dilectionem Dei suppleat*, etiam exponit: *Sententia ista videtur necessario sibi supponere, velut fundamentum, hanc doctrinam, posse hominem solo habitu gratiæ, sine ullo dilectionis Dei motu, in hac vita non modo justificari, sed etiam recipi in cælum*. Et infra: *Ex isto justificationis modo consequi probabiliter videtur homines adultos, qui per actus proprios se a Deo averterunt, justificari tantum habitualiter, more infantum, sine conversione ad Deum. Qui enim Deum actu odit, non videtur conversus, nisi actu amaverit*. Quod servilis Attritio non sit Pœnitentis ad Deum, sed ad semetipsum conversio, ipsi primi ejus Dogmatistæ fatentur, ideoque ipsam adseverant per Sacramentum proficere in Contritionem, vel potius in Contritionis effectum, remissionem peccatorum. Adseverant Pœnitentiæ Sacramentum ac ejus operatum opus esse tantæ virtutis, ut habitualem laudatæ remissionis justitiam, uti Baptisma facit in parvulis, det sine justitia operum. Etenim servilis Attritio non est per Jesum Christum justitia, sed ex lege. Sola casta justitiæ dilectio est justitia Christiana. Et adversus portentosum hocce dogma dixit Hugo Matthoud: *Nova hæc opinio tantum Scripturæ sacræ detrahit, quantum Sacramento concedere putat*. Nihil enim lucidius ac frequentius inculcant Propheticæ, Evangelicæ, ac Apostolicæ Scripturæ, quam neminem adultum sine vera cordis per castam Dei dilectionem conversione justificari. De Martino Luthero, qui anno millesimo quingentesimo decimo septimo cœpit blaterare, in plenam necdum insaniam lapso scribit in Citizensis Ecclesiæ Chronico Paulus Langius, ejus talis qualis Symmysta: *Martinus Lutherus, Theologus consummatus, profundus, ac incomparabilis, sacram Theologiam ad fontalem dignitatem, primævamque puritatem, nec non Evangelicam, sinceram, simplamque suam innocentiam & integritatem, omni prorsus Philosophia sæculari explosa, reducere conatur*. A. 1254. Agebat Lutherus in novellos tunc Scholasticos, quos post annum millesimum quingentesimum cœpisse in Divinæ dilectionis obligationem esse iniquiores ac laxiores audivimus a Joanne Morino. In plenam insaniam seductus paucorum scabiem adfricare cœpit cunctis, atque ita omnem Ecclesiam, quasi Pœnitentes, sine bono mentis motu, per solum Sacramenti operatum opus justificari traderet, est pessime calumniatus. Et hanc calumniam novellum Melchioris Cani dogma manifeste confirmat. De Fortunatiano Aquilejensi Archiepiscopo, cujus quædam opera memorat, addit in Ecclesiasticorum Scriptorum catalogo sanctus Hieronymus: *Fortunatianus in hoc habetur detestabilis, quod Liberium, Romanæ urbis Episcopum, pro fide ad exilium pergentem, primus sollicitavit ac fregit, & ad subscriptionem hæreseos compulit*. Cap. 29. Hoc ipsum ego ob intrusas in Ecclesiam has vocum novitates dicere haud verear de viro doctissimo Melchiore Cano. Lutheranam enim de Ecclesia calumniam verificare non est leve crimen.

Authenticum dogma edere debet suorum natalium origines, Doctorum suorum ordinem usque ad ipsos Apostolos, atque ita ex decurrentibus ab initio successionibus demonstrare legitimam suam cum Evangelio consanguinitatem. Authenticum dogma nos a nostris Episcopis, hi a suis Majoribus, illi acceperunt ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo. Omne posterius quid est aliud, nisi filius sine Patre, tiro sine Principe, discipulus sine Magistro? De omni novo dogmate dici possit ac debeat, quod de Gnosticorum fabulis per ironiam scripsit in Præscriptionum libro Tertullianus. *Aliquos Marcionitas aut Valentinianos liberanda veritas exspectabat. Interea perperam evangelizabatur, perperam credebatur*. Et hinc Beatissimo Patri nostro Alexandro VII. qui a pessima Christianum hominem ne semel quidem in vita ad Deum expresse diligendum adstringi garriente, quorundam Theologorum fabula, tanquam fœdissima ruga, liberavit Ecclesiam, libet rursus adclamare ex animo: *Annos de nostris*. Etiam a libero servilis Attritionis per simplices animas discursu confidimus liberandam. Malum enim proficit in pejus. Sunt qui etiam putatam duntaxat attritionem putent cum Sacramento ad justificationem sufficere, de quibus laudatus Joannes Morinus: *Video hodiernos Doctores hanc sententiam passim refutare. Ut nunc tamen sunt homines, periculum est, ne tandem apud multos obtineat, si celebris aliquis Doctor illius defensionem semel amplectatur. Homines enim ut plerimum in caussa relaxationis disciplinæ, & severitatis morum minuendæ, ita comparati sunt, ut qua data porta, statim ruant*. Pauci anni sunt, ex quibus quispiam in Iprensis Ecclesiæ Seminario Theologaster nullum penitus, ne quidem naturalem, dolorem tradidit requiri ad Pœnitentialis Sacramenti valorem, sola peccatoris Confessione & Sacerdotis Absolutione gartiens compleri. Et quosdam in errorem seduxerat, multos in dubitationem. Æterna memoria

moria dignus est D. Judocus Bouckart, laudatæ Ecclesiæ tunc Episcopus, qui impressas istas conclusiones defendi vetuit, atque damnavit.

Pergit Joannes Morinus: *Nondum omnino certum est & exploratum, Attritionem illam cum Sacramento ad impii justificationem sufficere, cum hactenus nullo Ecclesiæ Decreto hoc declaratum fuerit.* Pœnitentialis Administrationis Historicum, nullius ferme conclusionis adsertorem agit vir prudens ac eruditus, ideoque nullam, licet in animo suo damnatissimam, opinionem verbis apertis damnat: Adserit tamen *ancipitem esse sic justificati salutem.* Quod ipsum, de taliter præsertim in mortis articulo justificatis, adfirmat Franciscus Suarez, Joannes Sanchez, Paulus Comitolus, aliique plures ipsius etiam servilis Attritionis defensores. Adeo per ipsam ajunt nullum moribundum justificari, ut etiam velint novo omnem talem maculari mortali peccato. In ipsis suorum patronorum oculis tam monstrosa est hæc Attritio, Nec sine fundamento. Etenim de Catechumeno apud Ecclesiam Catholicam, an apud Donatistas baptizari hæsitante, & Baptismum in ista recte suscipi habente certum, ambigente autem an & apud hosce recte suscipiatur, in libris de Baptismo scribit sanctus
Lib. 1. c. 3. Augustinus: *Si dubium haberet non illic recte accipi, quod in Catholica recte accipi certum haberet, graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus,*
Cap. 5. *vel eo solo quod certis incerta præponat.* Et infra in eodem libro: *Accipere in parte Donati si incertum est, esse peccatum, quis dubitet certum esse peccatum non ibi potius accipere, ubi certum est non esse peccatum?* Necessitatis præsertim Sacramento incertam & dubiam, certa relicta, adhibere materiam, formam, aut Ministrum, dicit esse mortale peccatum: Cui Doctor Angelicus, Scholastici omnes, & ipsum naturæ lumen adstipulantur. Ergo non in solo mortis, sed in quovis articulo quisquis eum sola servili Attritione cognita Baptismatis aut pœnitentiæ Sacramentum suscipit, & animam suam & ipsum Sacramentum exponit periculo, atque ita in ipso perit. Adeo monstrosa Pœnitentia est ista servilis Attritio. Ejus patrocinium Hugo Matthoud recte dixit esse, uti novum, ita & periculosum.

CAPUT V.

Edita nuper Dissertatio a variis Accusationis capitibus expurgatur.

Ntiquam formandæ & prosequendæ accusationis regulam exponit nobis septima Synodus Carthagi-
Cap. 3. nensis: *Quotiescumque Clericis ab Accusatoribus multa crimina objiciuntur, & unum ex his, de quo prius egerint, probare non valuerint, ad cætera* probanda *jam non admittantur.* Ex ipsa & ego agere velim adversum meos Accusatores: Aliquot purgare articulos, reliquos Divino Judicio, & benigno Lectoris animo commendare.

Prima Accusatio diluitur.

PRimum accusationis caput est, quod voce, *Attritio*, abutar adversus communem intellectum, affirmans, ut vera sit, debere esse germanam Dei, & quidem affectu saltem super omnia dilectionem. A quorumdam hodie laxonum cogitationibus me recedere crediderim facile; verum ab avito Sanctorum Patrum intellectu & phrasi scio me non deviasse. Etenim de perfecta Contritione scribit in secundi Psalmi commentario sanctus Hilarius Episcopus Pictaviensis: *Contritio illa sive confractio est, quæ in nobis corporeas voluptates, & sæcularium vitiorum incentiva comminuit, dignosque nos dignatione Domini præstabit, & secundum dictum Prophetæ, cor contribulatum & humiliatum Deus non spernet.* Et in vigesimi tertii Psalmi Commentario S. Basilius Magnus: *Contritio cordis demolitio est, & suppressio humanarum cogitationum. Quicumque enim præsentia despexerit, seque Verbo Dei addixerit, & suam ipsius mentem iis contradiderit intelligendis, quæ supra hominem & longe diviniora sunt, hic demum est qui tribulata sive contrito est corde, quippe sacrificium obtulit quod minime contemnitur apud Dominum.* Et in suis de recte instituenda vita doctrinis B. Archimandri-
Doct. 21. ta Dorotheus: *Contritio cordis est, si id vagari non permittas in alienis & vanis cogitationibus.* Etiam vestræ Venetiæ sanctissimum Patriarcham Laurentium Justinianum nolim præterire: *Primum Sacrificium, propter quod homo ad perfectam proficit justitiam, est sacrificium contriti cordis pro perpetratione scelerum suorum. Nam Contritio sola est, quæ facit animam abhorrere purpuram, desiderare cilicium, amare lachrymas, fugere risum, & veram sectari justitiam.* Et in centesimi quadragesimi sexti Psalmi enarratione S. Augustinus scribit Contritionem duris ac distortis cordibus esse propriam, ipsaque per eam Divinæ legi, tanquam æquali pavimento distorta ligna, coaptari. Perfecta Contritio perfectam involvit charitatem, ex ipsa procedit, ac per ipsam formatur, ideoque omnes originalis libidinis, licet non motus, tamen affixivos assensus excludere non tantum debet, sed & superasse. Esse debet super omnia ista, non solo affectu, sed viribus insuper & effectu. Hinc omnes ab illa corporeas voluptates & sæcularium vitiorum incentiva, omnes alienas ac vanas cogitationes, purpuram & quosvis sæculi honores comminui, supprimi, sanari, abhorreri, & mentem nostram plene, quantum fert præsens vita, Divinis complanari Regulis, laudati Patres affirmant. Eam esse scribunt primum & palmare sacrificium: Quod omne fœnum lignum, scoria, & stipulæ per ipsam exurantur, nosque in purum, juxta præsentis justitiæ modulum, argentum emundemur & aurum. Esse ajunt sacrificium quod apud Dominum minime contemnatur: Quod per ipsam stata lege, etiam ante Baptismatis aut Pœnitentiæ actualem susceptionem, fiat reconciliatio peccatoris, deturque remissio delictorum. Ex illorum Lib. de charit. c. 6.
Patrum sancti præsertim Augustini, authoritate, hocce definivit sacrosancta Synodus Tridentina. Magnus Basilius ac B. Dorotheus utuntur voce, λογισμοὶ, non quamvis cogitationem, seu accuratam considerationem seu ratiocinationem significante. Eam ad profectas ex istiusmodi alienis & vanis cogitationibus, palam affixivas, cupiditates significandas usurpant, adeoque has omnes & solas a perfecta Contritione volunt supprimi & avelli. Et solam hujusmodi Contritionem e sanctis Patribus multi laudaverunt. Quod enim gravioribus peccatis Sacramentale reconciliationis beneficium lapsis non nisi semel impenderet antiqua Ecclesia, multorum annorum, imo & totius quandoque vitæ præmisit in cinere, sacco, & omni humilitatis genere Pœnitentiam, quæ omnem affixivæ cupiditatis scoriam plene decoqueret, ac peccatorem transmutaret in virum perfectum, qui recipiendæ justificationis stolam ab omni deinceps graviori macula speraretur usque ad exitum custoditurus. Verum paternæ disciplinæ fuit hæc rigida sanctitas, non Evangelicæ necessitatis. Et omnis germana Contritio non est tantæ virtutis. Uti non quævis charitas, ita non quævis Contritio est perfecta. Alia est duntaaat nata, alia duntaxat nutrita, alia duntaxat adulta, alia duntaxat robusta. Et hasce species seu classes, quod in distorto seu durato per peccata corde non quasvis, sed grossiores duntaxat affixivas cupiditates frangant, posterior ætas vocavit Attritionem. *Inter fra-* Quæst. 1. art. 1.
ctionem & comminutionem seu Contritionem, inquit Angelicæ Summæ supplementum, *in rebus materialibus, unde hæc nomina ad spiritualia transferuntur, hoc interest, quod frangi dicuntur aliqua, quando in magnas partes dividuntur; sed comminui vel conteri, quando ad partes minimas reducitur hoc, quod in se solidum erat.* Nimia Christiani populi multitudo, & multa Romani Imperii, adeoque & Ecclesiæ calamitas primævam charitatis perfectionem refrigerarunt, laxaruntque avitum disciplinæ nervum: Hinc lapsi nostri non solum citra plenam, qua in perfectionem istam parturiantur aut reformentur, sed & citra omnem ante actam satisfactionem jam pridem donantur gratia sacramentalis reconciliationis. Ista quidem ante imponitur, sed non nisi post hanc adimpletur. Ad hujus moris exordia Majores nostri perfectæ ac imperfectæ charitatis divisiones & species extenderunt etiam ad Contritionem, & quamvis Contritionem imperfectam, quod pravam mentem non plene comminuat, sed tantum frangat in partes grossiores, recte vocarunt Attritionem. Introducendi vocabuli caussas large exponit Joannes Morinus, & adjun-
git de tempore: *Vocabulo ut jam in Scholis vulgato u-* Lib. 8.
tuntur Alexander Halensis, Guilielmus Parisiensis, & Cap. 4.
Albertus Magnus. Posteriorum nemo illud præteriit. Nonnulli tamen eodem tempore illud aut non agnoverunt, aut neglexerunt. Sed Authorum, qui hos antecesserunt, nullus mihi cognitus Attritionem commemoravit; licet easdem cum his quæstiones agitarent. Itaque nomen illud in scholis vulgari cæpit post annum 1220. centum & paucissimis annis post natam Scholasticam. An per gehennæ aut pœnarum metum, an per humanum pudorem aut quodvis id genus instrumentum introducatur Attritio, parum refert: Extrinseca sunt hæc: nec ad ejus spectant interiora. Essentiale utriusque Contritionis discrimen consistit in sola varia lapsi & distorti animi fractura. Hoc Patrum meorum sensu locutus sum, & viden me bene locutum.

Di-

Diluitur secunda Accusatio.

Fol. 6. INsignem accusationem continent hæc verba: *Hæc est Attritio, de qua hic disputatio instituitur, in qua reperiuntur jam dicta, non interveniente tamen perfe-* Fol. 22. *ctæ charitatis seu Dei propter se dilecti motivo.* Eadem forma etiam infra scribit: *Pater Lupus fatetur Davidem, Magdalenam, aliosque non videri habuisse actum veræ Contritionis.* Nec dixi id unquam, & spero, Deo me custodiente, nunquam dicere. Quisquis simile quid dixerit, anathema sit. Inter veram & perfectam, uti charitatem, ita & Contritionem est grande intervallum. Ad Attritionem nunquam requisivi perfectam, sed veram duntaxat charitatem. Quin Regius Propheta ac Maria Magdalena ex vera charitate pœnituerint, solus negare possit antiquorum Sanctorum & veteris legis blasphemus osor Marcion aut Manes. Verum an perfecta illis fuerit charitas, est antiqua inter Orthodoxos Patres & Doctores quæstio, meæ Dissertationis scopo non necessaria, ideoque non decisa. Davidem interim ac Mariam Magdalenam fuisse duntaxat imperfecte contritos, Guilielmus Estius & Franciscus Sylvius adfirmant. Etiam S. Petro Apostolo, dum cum Domino in carcerem & mortem ire spopondit in cœna, charitatem fuisse veram ac germanam, nullus ambigere possit orthodoxus, fuisse tamen *parvam ac invalidam* constanter in libro de gratia & libero arbitrio asseverat S. Augustinus. Die post Domini Resurrectionem quinquagesimo missus in linguis igneis Spiritus Sanctus & Petrum & omnes Apostolos primum in charitate perfecit. Ita cum S. Augustino omnes passim tra-
Cap. 17. dunt Ecclesiæ Patres. Et hinc mea verba: *Per timorem solum citra charitatem de peccatis concepta Contritio est contritionis fucus*, recta sunt & vera. Desumpta sunt ex viro summo, Theologo eximie Orthodoxo, laudato superius Fratre Petro a Soto: *Sine Dei dilectione, de qua dictum est, Dimissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum, Contritio non est vera.* Et ex Richardo de Sancto Victore in libro de solvendi ac ligandi potestate: *Qui veraciter de suis criminibus pœnitent, pro certo jam charitatem habent.* Et ex Do-
Part. 3. q. ctore Angelico, scribente ad veram Pœnitentiam con-
85. art. 5. 6. currere actum fidei, servilis timoris, spei in Deum, ac tandem charitatis, *qua alicui peccatum displicet secundum seipsum, & non jam propter supplicia.* Proximum ac immediatum veræ Pœnitentiæ principium scribit esse timorem filialem. Quæ usque ad Melchiorem Canum fuit sententia omnium Christianorum.

Diluitur tertia Accusatio.

ALiud accusationis punctum est quod dicam latentem in corde cupiditatem servili gehennarum metu frænari duntaxat & compesci a peccatis externis,
Fol. 7. non sanari & evacuari. *Hæc opinio*, inquit, *Paradoxa est*. Addit eam esse Cornelii Jansenii ac Martini Lutheri. Respondeo non quidquid Jansenius ac Lutherus dixere Jansenianum esse aut Lutheranum. Hæresis a Christo Domino nostro lepra vocata fuit, quod Evangelicum dogma duntaxat hinc inde maculet, non totum evertat. Nonne enim Septimii Tertulliani, Adamantii Origenis, Joannis Cassiani, Facundi Hermianensis Episcopi, aliosque plures hæreticorum aut schismaticorum devios libros, uti pretiosissimum multæ veritatis thesaurum, Mater Ecclesia custodit? Etiam hic ipse Accusator Hilari, Orthodoxi primum in Romana Ecclesia, dein in Luciferiano schismate solius sine ullo Episcopo aut Presbytero contumacissimi Diaconi, leprosa in S. Pauli Apostoli Epistolas commentaria honorat tanquam S. Ambrosii, atque ex illis firmare conatur suas cogitationes. Uti in hoc Ambrosiastro varia, ita in Martini Lutheri sterquilinio possit hinc inde aliqua latitare gemma veritatis. Quidquid interim Lutherus de hoc puncto aut Jansenius senserint, ego patenter sensi cum
L. 4. cap. 77. Hugone de S. Victore in libris Miscellaneorum: *Triformis est odor vitæ. Non delinquere: Quod agit timor servilis. Nolle delinquere: Quod operatur filialis. Non posse delinquere: Quod confert gloria perennis. Primi sunt servi, secundi filii, tertii beati.* Loquitur ex Re-
Ps. 77. gio Propheta, de Judæis per solum servilem timorem in divina Regula ambulantibus scribente: *In lege ejus noluerunt ambulare.* Causam in Psalmi istius commentario dat S. Augustinus: *Ex corde fieri nullo modo potest, quod fit formidine pœnæ, non amore Justitiæ.* Large id illic exponit.

Quod ipsum facit etiam in literis ad Anastasium: *Inaniter putas victorem te esse peccati, qui pœnæ timore non peccat. Quia etsi non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Et quis coram Deo innocens invenitur, qui vult fieri quod vetatur, si subtrahas quod timetur? Ac per* Ep. 144. *hoc in ipsa voluntate reus est, qui vult facere quod non licet fieri, sed ideo non facit, quia impune non potest fieri. Nam quantum in ipso est, mallet non esse justitiam peccata prohibentem atque punientem. Et utique si mallet non esse justitiam, quis dubitaverit quod eam, si posset, auferret, ac per hoc quomodo justus est justitiæ talis inimicus, ut eam, si potestas detur, præcipientem auferat, ne comminantem vel judicantem ferat? Inimicus ergo justitiæ est qui pœnæ timore non peccat. Amicus autem erit, si ejus amore peccet. Tunc enim vere timebit peccare. Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum sicut gehennas odit.* Ejusmodi plura Latinorum & Græcorum Patrum testimonia Eruditio vestra novit.

Adductum sancti Augustini locum desumptamque ex ipso doctrinam insigniter in libro de humani generis captivitate ac redemptione illustrat magnus olim hujus Academiæ Doctor, & adversus Lutherum acerrimus pugil, Joannes Driedo: *Ad id, quod ultra in primo ar-* Fol. 108. *gumento adsumitur, eum qui solo metu gehennæ ignis aut temporalis pœnæ facit Præceptum, videtur adhuc odio habere Præceptum aut punientem justitiam, respondeo quod is, qui solo metu gehennæ ignis coercet se ab opere malo, Præceptum quidem odit secundum amorem quemdam habitualem, seu radicem intus latentem, nondum renovatus Spiritu amoris justitiæ, sed non semper est odium in actu, non semper actu concupiscit destructam esse justitiam punientem. Nam dum quis concussus timore Divini Judicii incipit cessare a consensibus nefarii operis, & fugere stupra, adulteria, cæterasque ignominiæ passiones, cavet interim ne exeudat membra in opus, viva tamen semper manet in eo peccandi voluntas, donec fuerit renovata Spiritu amoris justitiæ. Proinde & sic subjectus servili timori quodammodo non vult peccare, & quodammodo vult peccare. Vult quidem, quia in eo vivit latens quædam peccandi voluntas, non actualis quidem semper in actu peccandi, sed habitualis, secundum quam necdum amicus justitiæ semper manet præparatus peccare, suæque libidini servire, si esset impunitas. Non vult autem peccare, quia jam concussus timore Divini Judicii, sciens Deum esse cui omne cor patet, & omnis voluntas loquitur, & quem nullum latet secretum, incipit exire de sæculo. Et idcirco non quemadmodum fur vel adultera exspectat opportunitatem loci & temporis ad perpetrandum nefarium opus, sed intra cogitationis claustra coercere & comprimere studet, ne pravis cupiditatibus præstet adsensum. Recte propterea & Divus Bernardus sub hoc statu timentium timore Divini Judicii dicit esse exitum de sæculo, & introitum quemdam vitæ & legis.* Per latentem intra cogitationis claustra pravam cupiditatem, & habituale punientis justitiæ odium nullo pacto relictum ex priori patente voluntate vitium, maculam, aut reatum, sed cum sancto Augustino intelligit stabilem distortæ mentis adfectum ac præparationem, a Scholasticis Doctoribus jam pridem cœptam vocari voluntatem virtualem, quam esse verum, sed secretum, quia ab intellectus super ipsum reflexione separatum, voluntatis motum, ideoque per ipsum, dum parvus est, hominem continuari ac permanere actu peccatorem, ex laudato Augustino possit luculenter ostendi, & res ipsa clamat. Nonne professi usurarii, meretrices, latrones, licet actu de professione non cogitent, ob paratam tamen semper in prava opera mentem sordent in continua voluntate fœnerandi, scortandi, rapiendi? Captivus, exul, spoliatus, licet aliud agant & animo volvant, in adsiduo hærent desiderio recuperandæ rei, patriæ, libertatis. Ea mentis habitudo non est aliud, quam voluntatis ab intellectus supra ipsum reflexione spoliatus motus: Latet & quasi dormit, ideoque a quibusdam existimatur non esse actus, sed duntaxat quæpiam ejus præteriti vicaria virtus. Ex reflexionis spolio latere intellectum potest, & tamen esse. Quidquid sit de ista scholæ controversia, cum laudato Driedone scripsi in Dissertatione: *Latens peccati cupiditas est intima &* Fol. 71. *secreta mentis præparatio, qua homo servili gehennarum metu frænatus mallet esse licitum quod delet vetitum, qua velit non esse legem peccata prohibentem, aut certe punientem, qua optat non esse gehennas, quibus a cupiditatum suarum sequela & adimpletione retardetur. Et hæc est cupiditas, quam Patres adsidue dicunt per solam charitatem evacuare.*

Hoc ipsum docet Guilielmus Estius. Duas proponit quæstiones. Prima est: *An qui solo timore pœnæ, seu* Lib. 3. Dist. *temporalis, seu æternæ, vel opus legis facit, vel a pec-* 34. §. 8. *catis abstinet, peccet?* Altera est: *Utrum omne opus ex solo timore pœnæ procedens sit peccatum?* Posteriorem disputat ac tuetur problematice, & post adducta in partis adfirmativæ probationem varia sanctorum Augu-

stini

stini & Prosperi loca, concludit de priore: *Ex his igitur hoc saltem consequens videtur, omnem eum peccare, qui solo timore abstinet a peccato. Utcumque enim se habeat opus externum, & sive illud propter debitæ circumstantiæ defectum debeat dici peccatum, sive possit aliquo modo a peccato excusari, de quo videre licet sanctum Bonaventuram & Durandum, certe omnino fatendum est id, quod Patres adfirmant, eum qui serviliter timet, & ex eo timore aliquid facit vel omittit, ipsa voluntate intus atque in animo reum esse, dum mallet quod jubetur omittere, vel quod prohibetur facere, si liceret impune. Præsertim si actualem hujusmodi in ipso opere habeat voluntatem.* Hocce casu adfirmat non solummodo peccare ex timore operantem, sed & ipsum tunc timorem, factumque ex ipso opus esse peccatum. Et inferius: *Quæ postremo pro adfirmante secundæ quæstionis parte ex Patribus proferuntur, non aliud convincunt, quam eum peccare vel actu vel habitu, qui solo timore pœnæ ab opere peccati abstinet, quia videlicet voluntatem gerit adhuc justitiæ inimicum, & legi Dei contrariam, cum quo nihilominus consistit, ut nec timor ipse, nec opus ex timore profectum sit peccatum, si nulla ipsum vitiet circumstantia.* Peccare habitu etiam huic sancti Augustini discipulo est secreta mentis in peccatum præparatio: eam dicit non sanari per metum, ideoque solo metu actum animum esse adhuc justitiæ & legis inimicum.

Addo hanc propositionem, *Servilis gehennarum metus compescit & aufert sola peccata externa*, esse mali commatis, nec unquam a me adsertam. Eleganter hoc tradit in superius laudato opere Joannes Driedo, servi-
Fol. 108. lis timoris utilitates exponens, atque adjungens: *Unde timor Dei, etiam servilis, expellit peccatum, id est, actionem peccandi, dum cohibet & ipsam voluntatem ab executionis imperio, & ipsa membra ab executione. Et ita timor Domini expellit peccatum, sive quod jam admissum est, inquit Bernardus, pœnitendo, sive quod intrare tentat, resistendo. Proinde quamvis timor sit cum peccato in eo, qui necdum amat justitiam, is tamen qui timet gehennam ignis aut justum Dei judicium, neque peccat, neque Deum offendit in eo quod sic timet, sed magis humiliatur sub potenti manu Dei, sua spiritu vehementi concutientis desertum, & confringentis cedros Libani, hoc est, superbas & animosas peccandi audacias.* Nonne executionis imperium, seu pravi operis patrandi efficax decretum, quod per servilem metum auferri audis, est peccatum internum? Sola in una cordis abysso, qua quis velit licitum quod novit vetitum, latens cupiditas, ac servilis animi vilitas servili timore non evacuantur. Et hinc cum sancto Augustino dixi: *Qui timore pœnæ non concupiscit, puto quia concupiscit.* Ejusdem Augustini definitiva est apud
C. 517. sanctum Prosperum sententia: *Eam Deus innocentiam probat, qua homo non metu pœnæ fit innocens, sed amore justitiæ. Nam qui timore non peccat, quamvis non noceat, cui nocere vult, sibi tamen plurimum nocet: Et abstinens ab opere mala, sola tamen reus est*
2. 2. qu. 59. art. 4. *voluntate.* Quod ipsum lucide docet sanctus Thomas.
L. 1. cap. 519. Addit in Miscellaneorum libris Hugo de sancto Victore. *Frænum carnis est timor. Cum enim ad delectationem præcipitem impellit desiderium culpæ, cohibet a delectatione timentem providentia pœnæ. In hoc enim quod cernit quod post culpam pœna sequatur, sive in correctione, sive in damnatione, refrænatur culpa sive in opere, sive in delectatione. Timor ergo frænum: Ipse timor cohibet & stringit effluentem animum, & sistit eum ad tolerantiam, ostendens facilius malam concupiscentiam vincere, quam malam conscientiam tolerare; Et eligit durum, ut durius evadat.* Ecce non solum adimplendæ cupiditatis decretum, sed & natam ex ipsa delectationem timor aufert. Uti effectu frustrata, ita timore frænata cupiditas infert dolorem adeo acrem, ut eum sanctus Joannes Apostolus appellet tormentum. Solam igitur illam intimam, qua serviliter timens malit licitum quod sentit vetitum, cupiditatem, tormenti istius matrem & fontem, non sanat neque aufert metus. Ille est mentis ad malum præparatio, qua sancti Augustinus & Prosper adfirmant hominem relinqui & permanere justitiæ & legis osorem.

Quarta Accusatio diluitur.

UTi actualem & patentem, ita virtualem ac latentem cupiditatem, qua quis malit non esse prohibentem ac punientem peccata justitiam, quis illam si posset auferret, qua fit ejus inimicus, si quidem circa rem mortaliter vetitam versetur, quis ambigat ex genere suo esse peccatum mortale? Diserte id affirmantem sanctum Joannem Chrysostomum adduxi in dissertatione. Quod ipsum diserte docet antiquus Scholasticus, Petri Lombardi discipulus, Petrus Pictaviensis: *Servilis timor facit hominem cessare a peccato, sed non* Part. 3.
ab omni peccato, Etsi enim cesset hic per timorem ser- Cap. 18.
vilem a malo opere, non tamen a mala voluntate, quæ mortale peccatum est. Voluntatem enim habet peccandi, sed cessat tantum propter pœnam. Et Doctor Angeli- 2. 2. qu. 59.
cus: *Objectum timoris servilis est pœna, cui accidit* Art. 4.
quod bonum, cui contrariatur pœna, ametur tamquam finis ultimus, & per consequens pœna timeatur tamquam principale malum, quod contingit in non habente charitatem. Per charitatem non sanata servilitas proprium commodum diligit uti finem ultimum: Quod
quis dubitet esse mortale peccatum? Ex hac tamen do- Fol. 12.
ctrina Accusator affirmat *legitime sequi, quod is, qui ante Baptismum mortaliter deliquit, nunquam possit justificationem obtinere, nisi novum peccatum mortale committat; baptizatus vero, si peccet mortaliter, non nisi in rarissimo casu justificari possit, nisi novo mortali admisso.* Et infra: *Egregia profecto hæc est scelerum Pœnitentia, quæ non nisi tum novo scelere peragi potest.* Ejusmodi Pœnitentiam esse monstrosam & ipse profiteor. At ejus assertionem mihi imponi est majus monstrum. Aliud est quempiam ad incussum gehennarum metum, & ex ipso solo formatum de peccato dolorem in peccati istius priori cupiditate persistere, aliud per ejusmodi dolorem & metum committi novum peccatum. Primum dixi, fretus authoritate S. Joannis Apostoli: *Qui non diligit, manet in* pravæ suæ cupiditatis, natique ex ipsa reatus *morte*. Homo cupiditates suas sequens & adimplens per divinitus incussum gehennæ metum compescitur & revocatur ab iisdem adimplendis & imperandis, adeoque tantum abest novum ab illo committi peccatum, ut a multa peccati sui portione omnino liberetur. Nihilominus *inaniter putat victorem se esse* totius *peccati, quia etsi non impleatur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis.* Quod ab hoste hoc non nisi per diffusam a Spiritu Sancto actualem charitatem liberentur corda nostra, est unum ex immobilibus fidei Christianæ fundamentis.

Quinta Accusatio diluitur.

PErgit Accusator: *Ex eadem doctrina sequitur pecca-* Fol. 12.
torem, dum Attritionem elicit, fieri hypocritam hoc sensu, quod exterius a peccato abstineat, latente interius peccaminosa voluntate, adeoque quod exterius facit non faciat ex animo & sincero corde. Factam ex solo metu justitiam, licet non mihi, tamen Luthero adfirmat ac ostendit esse hypocrisin, & concludit: *Atqui attritus ex metu gehennæ vere fit hypocrita hoc* Martini Lutheri *sensu juxta P. Lupum; ergo juxta eundem recte & catholice quoad hoc sensit Lutherus, nec fuit censuræ obnoxius.* Respondeo inferendum fuisse: *Ergo prave sensit, fuitque obnoxius censuræ.* Duo hic convolvuntur. Primum est, quod facta per solum servilem metum bona opera sint non Christiana ex Divinæ infusionis dono, sed judaica ex lege justitia. Alterum, quod talis justitia sit semper hypocrisis, faciatque hypocritam. Primum omnino dixi: Est enim immobile fidei Christianæ fundamentum. Et propter ejus adsertionem nec damnatus est Lutherus, nec potuit damnari. De secundo scribit in sancti Prosperi sententiis sanctus Augusti-
nus: *Simulata innocentia non est innocentia. Simulata* C. 15.
æquitas non est æquitas, sed duplicatur peccatum, in quo est iniquitas & simulatio. Et in opusculo de fructibus carnis & spiritus Hugo Victorinus: *Hypocrisis est virtutum simulatione clausum vitium ex arte palliare.* Ab ea fieri de medicina languorem, & virtutem verti in vitium scribit in tertio libro Miscellaneorum. Secunda igitur a me diserte damnata propositio, quod hypocrisis esse debeat justitiæ histrionatus & simulandi studium, est penitus falsa, ipsam pessime blateravit Lutherus, ejusque caussa potuit omnino damnari.

Sexta Accusatio diluitur.

DEnuo Accusator: *Ex iisdem principiis sequitur,* Fol. 13.
quod qui atteritur, constituatur magis peccator. Addit enim veteribus peccatum novum, quod est simpliciter & proprie constitui magis peccatorem. Et in hoc sensu passim loquitur Lutherus, dum dicit fieri magis
peccatorem. Ejus verba adducit, & prosequitur: *Dixe-* Fol. 109.
rat Lutherus peccari, dum a timore inchoatur Pœnitentia, quod ipsum asserit P. Lupus. Id explicat Eckius per facere magis peccatorem, adeo apud ipsos hæc duo idem significabant. Et rursum: *Etiam juxta P. Lupum qui dolet ex timore, constituitur osor Dei.* Respondeat pro me Joannes Driedo: *Quisquis ex recogitatione gehennæ ignis, aut recordatione Divini judicii concussus, timore incipit odio habere peccata, suasque frænare concupiscentias, & abhorrere ac fugere adulteria, stupra,*

& id

& id genus alia, non peccat in eo quod sic timet, aut sese continet coercens sua membra a nefariis operibus, sic timore Divini Judicii concussus. Dixi signanter: NON PECCAT IN EO QUOD SIC SESE CONTINET. *Siquidem caussa hujusmodi timoris est spiritus timoris Domini, supprimentis hoc pacto audaciam peccandi. Tamen aliunde peccabit, si simul adsit in actu vel a carne vel a spiritu nequam alius quispiam motus pravus voluntatis, vel desiderantis non esse ullam legem prohibentem, & non esse Deum punientem, vel tristantis de hoc quod sibi non liceat impune peccare, vel magis odio habentis pœnam & justitiam, quam culpam. Quamvis igitur stantibus hujusmodi motibus simul, anima quidem a Deo se elongat, non tamen in eo quod timet gehennam: Non in eo quod ex hujusmodi timoribus continet & coercet sese, sed in eo quod odit justitiam Dei legem dantis, & transgressorem punientis. Proinde & concurrentibus motibus illis pravis, minus peccabit coercens sese a nefariis operibus, quam si cum eisdem motibus prorueret in illa. Solo igitur timore gehennæ sua membra cohibens ab opere, non magis, sed minus potius se elongat a Deo, quam illa movens in opus, modo sint cætera paria. Quamquam in timore servili ipsa servilitas, seu peccandi voluntas, quæ intus latet, non sit Spiritus Sancti opus, utique tamen timor Divini Judicii, cum sit opus fidei, procedit ex dono Dei. Proinde verum quidem est apud eos, qui solo servili metu solius pœnæ obediunt Præceptis, abstinentes ab illicitis, neque esse curam pudoris, neque honestatis, virtutis, & castitatis amorem, eosque timore reprimi, non emendari; attamen ipsi neque tantum nocent, neque tantum offendunt, quam qui, prout libido fert animi, grassantur non repressi ullius superioris legis pudore & metu.* Aliud est per servilem Attritionem, aut per servilem Pœnitentiæ inchoativum metum peccati, aut hominem constitui peccatorem & osorem justitiæ, aliud sub tali aut post talem Attritionem & metum adhuc peccari, seu perseverari in priori quapiam mala voluntate, hominemque per ipsam continuari osorem justitiæ & peccatorem. Summum inter hæc duo est chaos firmatum. Primum, ex quo hominem per servilem metum fieri magis peccatorem sequitur, blateravit Lutherus, ideoque merito est damnatus Tridenti. Ego cum Joanne Driedone dixi posterius: Est enim orthodoxi dogmatis immobile fundamentum. Post acceptum, inquam, solius servilis timoris spiritum carnalis homo perseverat peccator & osor justitiæ: Non per ipsum timorem, sed per timore isto non evacuatam latentem peccandi cupiditatem. Quia tamen & a peccatis externis, & ab ipsorum patrandorum efficacibus imperiis ac delectationibus liberatur per eumdem timorem, nequaquam major, sed longe minor per ipsum fit & constituitur peccator. Rursus dico: Per ipsum homo a multa peccatorum parte liberatur.

Diluitur septima Accusatio.

SErvilis timoris dixi esse varias utilitates. Dixi ab illo non solum cum suis patraodi internis imperiis ac decretis externa peccata, & inveteratas ipsorum auferri consuetudines; dixi ipsum esse necessitatem compulsivam ad bonum; esse germanam plantationem ac rigationem, cui Deus non raro det justitiæ incrementum; esse justitiæ plantationem validissimam, a Domino laudatam in Evangelio, *Compello intrare*. At ecce hinc nova Accusatio: *Per timorem fit consuetudo peccandi ex sententia P. Lupi, nempe peccato interno, unde omnis peccati externi origo & radix*. Et iterum; *Juxta P. Lupum timor servilis auget & roborat consuetudinem malorum in corde*. Rursum cum Joanne Driedone respondeo aliud esse internorum peccatorum consuetudinem per servilem gehennarum metum fieri, augeri, aut roborari; aliud ipsam cum & sub tali timore adhuc perseverare, seu per ipsum non eradicari. Absit ut primum vel cogitarim. Ne quidem dixi secundum. Dixi patentes animæ cupiditates, seu efficacia patrandorum pravorum operum imperia per servilem metum evacuari, addens ipsum esse Divinæ gratiæ præcursorem, & sapientiæ initium: utique Divinæ charitatis, quæ etiam latentes in corde cupiditates sanet atque evertat. Locutus sum cum S. Augustini ad Honoratum Catechumenum Epistola: *Præmissus timor in cor nostrum pellit inde consuetudinem malorum operum, & servat charitati locum*. Et in centesimi vigesimi septimi Psalmi Commentario: *Timent quidam, sed non amant justitiam. Cum autem per timorem continent se a peccato, fit consuetudo justitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus. Et jam incipit homo juste vivere, propterea non quod timet pœnam, sed quia amat æternitatem*. Et in tractatibus super Joannis Epistolam: *Cœpit homo timere diem judicii, timendo corri-*

Epist. 120. cap. 17.

Tract. 9.

git se. Vigilat adversus hostes suos, id est, adversus peccata sua. Incipit reviviscere interius, & mortificare membra sua, quæ sunt super terram. Quantum autem mortificat membra sua super terram, utique pravas suas cupiditates, *tantum surgunt & corroborantur membra calestia, opera bona*. Hinc addit servilem metum, licet sanitas non sit, esse tamen medicamentum. Qui igitur ego dixisse possim aut cogitasse peccata interna, ipsorumque consuetudinem per ipsum fieri, augeri, roborari? Servilis Attritio, si non nisi ejusmodi Accusationum artibus possit fulciri, palam est eradicanda plantatio, quæ non est a Patre.

Accusatio octava diluitur.

SErvilem gehennæ metum, licet officio & substantia bonum, dixi laborare vitio radicis. *Oritur enim non ex casto Dei seu justitiæ, sed ex mercenario amore sui ipsius, quo homo sibi bene vult, non solum in hac vita, sed etiam in futura. Porro sui ipsius amorem, quo homo non in Deo, sed in ipso seipsum diligit, esse fontem impurum, & omnis distorti adfectus primam radicem, est unum e fundamentis doctrinæ Catholicæ & Augustinianæ*. Ad quæ Accusator: *Atqui actus, de cujus bonitate hic disputamus, est is qui sistit in timore, adeoque cui ex suis extrinsecis convenit, quod pro suo motivo habeat amorem sui, & non Dei propter se dilecti; ergo juxta P. Lupum ille actus secundum se & sua intrinseca consideratus habet impurum motivum, estque adfectus distortus & malus*. Respondeo me docuisse ex sancto Thoma: *Timor servilis ex amore sui caussatur, quia est timor pœnæ, quæ est detrimentum proprii boni*. Et iterum: *Quamquam timoris servilitas mala sit, ipse tamen timor servilis secundum suam substantiam est bonus*. De Hæreticis & Schismaticis, pro Christo Domino aut aliqua ejus orthodoxa veritate mortem aut tormenta ex servili gehennarum metu sustinentibus apud alios Hæreticos aut Paganos, scribit in libro de Patientia sanctus Augustinus: *Nullo modo ista culpanda sunt, immo vero & hæc laudanda patientia est*. Et infra in sequenti capite: *Sicut negandum non est hoc etiam esse donum Dei, ita intelligendum, alia esse Dei dona filiorum illius Hierusalem, quæ sursum est libera mater nostra*. Hæretici & Schismatici nequaquam Deum aut sese in ipso caste, sed seipsos in seipsis impure diligunt: Et tamen ex tali per servilem gehennarum metum fonte natam patientiam, seu patiendi voluntatem audis nullo modo culpandam, immo & laudandam. Utique quoad substantiam, non quoad radicem. Idem ego ex laudato Augustino dixi de servili gehennarum timore.

2. 2. qu. 19. art. 6.

De eodem rursum dixi: *Gehennæ metus ex proprio sui ipsius amore nascitur, adeoque qui ob illam solam, & non Christum Dominum a gravi peccato abstinet, non solummodo plus illam timet, sed & seipsum supra Dominum diligit, quod esse etiam cogitatu horrendum, nobis Julianus Pomerius dixit*. Ad quæ verba iterum Accusator: *Atqui nasci ex amore sui ipsius essentiale est actui, de quo disputamus, ergo hic actus juxta P. Lupum ex suis intrinsecis non tantum malus est, sed & insigniter malus*. Respondeo me etiam hic cum sancto Thoma fuisse locutum: *Objectum servilis timoris est pœna, cui accidit quod bonum, cui contrariatur pœna, ametur tamquam finis ultimus & per consequens pœna timeatur tamquam malum principale, quod contingit in non habente charitatem. Vel quod ordinetur in Deum sicut in finem, & per consequens pœna non timeatur tamquam principale malum, quod contingit in habente charitatem*. Ab illo, qui ex solo servili citra Dei charitatem metu operatur, in sui ipsius, cui pœna contrariatur, commodo proprio constitui finem ultimum, ideoque plus seipsum quam Deum diligi, lucide adfirmat Doctor Angelicus. Seipsum, inquam, supra Deum diligit taliter timens, non per ipsum timorem, sed per timori adhuc adnexam, & a sola Dei charitate separandam servilitatem.

2. 2. qu. 19. art. 4.

Quare errorem continent hæc Accusatoris verba: *Nasci ex amore sui ipsius essentiale est actui, de quo disputamus*. Utique servili gehennarum metui. Hæc item verba: *Ei ex suis intrinsecis convenit, quod pro motivo habeat amorem sui, & non Dei propter se dilecti*. Etenim longe aliter sensit sanctus Thomas, scribens servilitatem, essentialiter pravam, non esse de timoris servilis essentia, & adjungens jam laudata verba, lucide adfirmantia eumdem numero timoris actum modo posse in proprio timentis commodo hærere & sisti, modo referri in Deum ut finem principalem. Quod natales mutare, & modo ex impuro, quo semetipsum in semetipso, modo ex casto, quo seipsum in Deo diligit homo, nasci possit successive etiam numero eadem timoris substantia, docet in articulo subsequenti. Servilis metus

Art. 6.

officium in Apostolicæ ad Romanos Epistolæ elucidatoriis quæstionibus insigniter exponit Hugo de sancto Vi-
q. 194. ctore: *De quo*, utique servili gehennarum metu, *potest quæri, an sit donum Spiritus Sancti? Quod si est, bonus est. Sed videtur malus, cum propter pœnam faciat servire. Solutio: Iste bonus est, bonum habens effectum, scilicet cohibere a malo opere. Hoc autem, quod mala voluntas remanet, non est ex ipso, sed ex hominis vi-*
Part.3.c.18. *tio.* Et Petrus Pictaviensis: *Ideo dicunt quidam quod serviliter timere malum est, nec est usus servilis timoris serviliter timere, nam ille bonus est, & hoc est malum; sed potius timere pœnam & retrahere a peccato, quorum utrumque bonum est.* Sive ex casto, sive ex impuro sui amore nascatur, utroque hocce officio ille omnino fungitur, ideoque passim ac merito a Doctoribus scribitur esse semper etiam substantia bonus. Quod non sola exteriora opera, sed & quædam internæ voluntates sint quoad speciem indifferentes, ac individualem bonitatem ac malitiam ex varia imperantis ac dirigentis intentionis qualitate quandoque alterent, ex sancto etiam Augustino possit admodum probabiliter suaderi.

Dixi de servili metu: *Passim dicitur esse etiam substantia bonus.* Inter ejus quippe officium & substantiam aliqui distinguunt, illud solum bonum, hanc malam professi internos intellectus & voluntatis motus non a solis objectis, sed & a tendendi modo dividi in variam substantiæ speciem: A pœnarum metu, dum ex proprio timentis, & dum ex Dei amore nascitur, existimant alio & alio modo tendi in pœnas, ideoque eundem numero metum non posse nunc ex hoc, nunc ex illo procedere fonte. Est Scholastica quæstio, cujus affirmativam partem in libris de vita contemplativa omnino se-
l. 3. c. 31. cutus fuit Julianus Pomerius, de quo Accusator: *Cum suo Juliano pronuntiat P. Lupus.* Nempe quis sit hic
Fol. 43. Julianus, homo ignorat. Est non mei solius, sed totius Doctor Ecclesiæ, cujus insignes de vita contemplativa libros plurimi jam pridem existimarunt esse sancti Pro-
Cap. 4. speri. Eos enim ut tales laudant in Canonicorum Regula sanctus, qui sub Pippino Francorum Rege floruit, Crodogangus Episcopus Metensis, in libris de laicali institutione Jonas Aurelianensis Episcopus, Aquisgranensis sub Ludovico Pio Synodus, Fontanellensis Cœnobii Chronicon, & alii antiqui plures. Verum in suis ad laudatum Jonam marginalibus scholiis eruditus Lucas Dacherius recte affirmat esse opus Juliani. Etenim in Ecclesiasticorum Scriptorum catalogo scribit sanctus Isidorus Archiepiscopus Hispalensis: *Julianus cognomento Pomerius edidit tres libros de futura vita contemplatione, vel actuali conversatione, nec non etiam de vitiis atque virtutibus.* Fuit vir Afer ex Provinciis Mauritaniæ. Quod in Gallia primum Rhetor, deinde Presbyter & Arelatensis Abbas floruerit, lucet ex vita sancti Cæsarii ibidem Episcopi, & ex Ruritu Lemovicensis Episcopi litteris ad ipsum Julianum. Andegavensis Canonum codex vocat sanctum Pomerium: quæ omnia in suis ad memoratam Aquisgranensem Synodum notis confirmat Jacobus Sirmondus. Hæc breviter adducta volui, ne quis tantum virum etiam damnet de Lutheranismo.

Eandem sententiam manifeste probavit etiam Hugo de sancto Victore. Quatuor passim distinguit timores: Servilem, mundanum, initialem, ac filialem. Servilem passim esse vult illum, quo ob infligendas per hominem pœnas cessamus a malo opere, sed non a mala voluntate, & in Theologica de Sacramentis Eruditione
L. 10. c. 5. adjungit: *Ex his quatuor timoribus duo mali sunt, id est, servilis & mundanus; duo vero boni, id est, ini-*
L. 4. c. 17. *tialis & filialis.* Et rursum in alio ejusdem operis loco: *Est præterea timor Divinus, timere Deum propter pœnam, vel præsentem, vel gehennalem. Si tantum timet Deum propter pœnam sine dilectione boni, languor est, & pœnæ tormentum habet, quod scilicet malorum est, & servilis est timor.* Hoc est, malus est ad instar alterius servilis. Quibusdam sua ætate Doctoribus, quorum adducit & solvit argumenta, eandem fuisse mentem testatur Petrus Pictaviensis.

Sess. 6. Et de hac quæstione sacrosancta Tridentina Synodus
Can. 8. videtur nihil definivisse. Hinc ejus Canonem: *Si quis dixerit, gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere; anathema sit:* Hunc, inquam, Canonem laudatissimi & gravissimi hoc tempore Theologi intelligunt de timore initiali. Sentiunt de sacrosancto hoc Concilio, quod de sacrosancto Jesu Christi Evangelio scripsit in laudata Eruditione laudatus Hugo: *Servilem & mundanum timorem prohibet Christus dicens,* NOLITE TIMERE EOS, QUI OCCIDUNT CORPUS TANTUM, ANIMÆ VERO NON HABENT QUID FACIANT. *Post de initiali timore subjungit dicens:* SED EUM TIMETE, QUI POTEST ANIMAM ET CORPUS IN GEHENNAM MITTERE. *Quem non præciperet, nisi in eo charitas, tametsi nondum perfecta, esset.* A laudatis Doctoribus creditur etiam Tridentina Synodus pro alio timore non fuisse definitura. Et sane voces, *Per quem ad misericordiam Dei confugimus, De peccatis dolendo, A peccando abstinemus*, omnino laudant initialem, timore gehennali introductam, charitatem. Non enim dicit, *De pœna dolendo*, sed *de peccatis*. Oppositam sententiam ex rationibus sui amplexus in Dissertatione: Et istam tamen nec damnavi, nec possum damnare. Ei Accusator sine fundamento imponit Lutheranismum. Est enim quæstio Scholastica, circa quam possit unusquisque in suo sensu abundare. De puro puto servili gehennarum metu nihil liquido definivit sacrosancta Synodus, nisi ipsum non esse pœnitentiæ seu veræ Contritionis partem: Cujus anathematis fulmine ictus omnino est Accusator. Attritionem enim pure pute servilem docet, adeoque & servilem gehennarum metum affirmat esse ejus partem. A Scholasticarum quæstionum pugna ego naturaliter abhorreo, & orthodoxum Christianæ Contritionis dogma a Lutheranæ scabiei calumnia duntaxat venio hic expurgatum. Quare Accusator de servilis timoris fonte & origine, contractoque per ipsum vitio sentiat quod vult, dummodo nullam Contritionem sine casta Dei dilectione fateatur esse veram & Christianam, est pax atque plena oblivio omnium improperiorum. Ego nunquam pro servili timore, sed pro sola Christiana Contritione statui disputare.

Errorem alterum continent hæc Accusatoris verba; *Quam a S. Augustino dissideat P. Lupus, dum actum, quem fatetur solo officio bonum esse, non autem fine, appellandum nihilominus censet bonum, ex ipso Augustino discamus.* Adducit quarti adversus Julianum Pelagianistam libri tertium caput, ubi bonorum operum officia & fines distinguit sanctus Augustinus, & concludit: *Quidquid boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, ipso non recto fine peccatum est.* Respondeo attendendum esse laudati capitis finem: *Breviter accipe, ne forte, cum in rebus ipsis tantum erres, quantum errari plurimum potest, videar tecum certare de verbis. Aut ergo intellige quod ait Dominus,* SI OCULUS TUUS NEQUAM EST, TOTUM CORPUS TUUM TENEBROSUM ERIT, SI AUTEM OCULUS TUUS SIMPLEX EST, TOTUM CORPUS TUUM LUCIDUM ERIT. *Et hunc oculum agnosce intentionem, qua facit quisque, quod facit. Et per hoc disce eum, qui non facit opera bona intentione fidei bonæ, hoc est, ejus quæ per dilectionem operatur, totum quasi corpus, quod ex illis, quasi membris, operibus constat, tenebrosum esse, hoc est, plenum nigredine peccatorum.* Suam, qua bona infidelium officia esse justa & sancta opera, & tamen ob legitimi finis defectum non recte fieri, sed esse peccata dixerat, doctrinam sibi ipsi quasi adversam, ideoque a Juliano non plene perceptam elucidat hac distinctione: In laudatis infidelium operibus discernit officium, finem, & conflatum ex utroque. Ipsa officia persistit titulare bona opera, at istud compositum ob recti finis defectum esse dicit tenebrosum atque peccatum. Effectus enim atque Composita sequuntur caussam suam & partem debiliorem. Hinc ergo, & servilis gehennarum metus, si cum impuro suo proprii amoris fonte componas in opus unum, tenebrosus est atque peccatum, si abstractim ipsum in seipso solum consideres, lucidum est officium, actusque, licet in auctoris sui iniquitate detentus, attamen rectus, utilis, bonus. At rursum dico spectare hæc ad scholæ quæstiones, & me pro sola ad veram Contritionem necessaria charitate semper disputasse.

Istud interim sancti Augustini caput produci adversum nos & laudari quis non admiretur, quis Deo optimo maximo non agat gratias? Accusator non poterat fortiori adversus semetipsum brachio adjuvare veritatem. Etenim in omni officio, & omni prorsus opere, quod non *fit intentione bonæ fidei, hoc est, ejus quæ per dilectionem operatur*, licet bonum sit & sanctum, peccari ob legitimi finis defectum, & integrum hujusmodi opus esse tenebrosum, immo peccatorum nigredine plenum, docet illic lucidissime, & multis adversum alia Pelagianorum somnia sanctus Augustinus confirmat. At vero similem suam Attritionem Accusator vult ex casta Dei dilectione non procedere: Ergo, juxta inconcussa sancti Augustini dogmata, peccatur in tali Attritione, & cum suo, ex quo oritur, proprio hominis in semetipso amore in unum conflata opus est omnino peccatum. Ex laudata illic & frequenter per eundem Augustinum inculcata Apostoli Regula, *Quidquid non est ex fide*, qua non tantum Deo, sed & in Deum credimus, *peccatum est*. Quod ad Dei charitatem necdum elevatus

homo

homo seipsum in seipso, & proprium commodum tamquam ultimum finem diligat, & gehennam timeat uti malum principale, ideoque & mortaliter peccet, supra audivimus a sancto Thoma. Hinc non vera distorti cordis conversio, sed merus duntaxat conversionis fucus est ista Attritio servilis. Quis hominem, qui in Deum non credit, credat a Deo justificari? Est illud ipsum a Tridentina Synodo proscriptum calumniæ monstrum, quod sibi imaginati sunt Lutherus & Augustanæ Confessionis Auctores, & Scholasticis istorum temporum Doctoribus sunt adfricare conati.

Accusatio octava diluitur.

SErvilem gehennarum metum a me fuisse peccati damnatum Accusator vult per fas & nefas: En aliud ejus fundamentum: *Examinemus quænam in hoc puncto* Fol. 44. *sit mens Patris Lupi. Ac primo quidem dolorem ex solo metu gehennæ ab eo reprobari ratione actus necessario & inseparabiliter conjuncti, quatenus adest voluntas male agendi, si pœna abesset, patet ex dictis. Atque adeo admittit malum esse talem metum quasi extrinsece, ratione actus mali adjuncti, quod ut vidimus, asserit Lutherus.* Respondeo Martinum Lutherum, quo justum in quovis opere bono probaret saltem venialiter peccare, eandem fidem ac reverentiam impendisse huia loco sancti Augustini: *Virtus est charitas, qua id, quod diligendum est, diligitur. Hæc in aliis major est, in aliis minor, in aliis nulla. Plenissima vero, quæ jam non possit augeri, quamdiu hic homo vivit, est in nemine. Quamdiu autem augeri potest, profecto illud, quod minus est quam debet, ex vitio est. Ex quo vitio non est justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.* Ep. 29. Sancto Augustino defectum illum volenti esse vitium lapsi hominis, Lutherus imposuit quod dixerit esse vitium imperfectæ charitatis. Hinc omnem imperfectam charitatem garrivit esse vitiosam ac peccaminosam saltem venialiter, proindeque & omne ex ipsa profectum opus bonum esse tale. Etiam ego sub solo legis ac gehennæ citra justitiæ dilectionem metu constitutum hominem dixi adhuc esse pravum & peccatorem: & ecce hic accusator vult peccati & pravitatis ipsum a me damnari timorem. Etiam hae in re utile per inutila adeo non vitiatur, ut adversum gentiles Philosophos Apostolus scripserit ad Romanos: *Revelatur ira Dei de Cælo super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in justitia detinent.* Ab eorum impietate ac injustitia non divinam, quæ illic tanquam in sterquilinio gemma latuit, sed ipsos duntaxat detentores affirmat fuisse maculatos. Ex eadem igitur regula servilis pravas cupiditates frænans timor, licet ipsas non sanet aut eradicet, per eas tamen non ipse, sed solus homo maculatur.

Addo sententiam, quæ servilem, necdum a servilitate liberatum, metum illius pravæ appendicis caussa adfirmat vitium & peccatum, nullo modo esse Lutheranam. Eam quippe docet vir insigniter Catholicus Gui- Lib. 3. dist. 34. §. 5. lielmus Estius: *Servilis timor est, cum quis non amore justitiæ, sed solo metu gehennæ, vel etiam temporalis pœnæ, a malo opere abstinet, & quod legis est operatur. Est autem & hic timor vitiosus, non quidem ex se, id est, quatenus timor pœnæ est, sed quatenus servilis, idest, quatenus malum semper habet conjunctum: nempe latens in animo peccandi desiderium. Quod quidem malum in eo significatur, quod servilis dicitur. Servile enim est sola timore pœnæ abstinere a malo, &* §. 8. *malum, quod velis, præ timore non facere.* Et rursum infra: *Hoc usque adeo verum est, ut etiam ipse actualis timor, & opus externum ab hujusmodi timore procedens, vitium contrahat, & vere peccatum fiat ex illa circumstantia, qua quis dolet talem pœnam peccato appositam esse, & cuperet, si impune permitteretur, peccatum perpetrare, quemadmodum aperte docent sanctus Bonaventura, & Durandus.* Qui loquendi modus, licet mihi non probetur, fundamentum habet etiam in sancto Thoma: *Timor servilis ex parte servilitatis habet, quod sit malus.* Ecce, quantos Christianæ doctrinæ gigantes accusator faciat Lutheranos. Dictam servilitatem esse actum servili gehennarum metui *necessario conjun-* 2. 2. q. 19. art. 4. *ctum* ego ubi dixi? Absit ut recesserim a sancto Thoma: *Servilitas non pertinet ad speciem timoris servilis.*

Diluitur nona Accusatio.

A Tridentinæ Synodi, ex servili metu aut alio id genus fonte conceptam attritionem laudantis, decreto dixi laudari duos actus: Metum introducentem, & introductam charitatem seu charitate formatum dolorem, & in hoc solo situm asse essentiam attritionis. Dixi metum esse duntaxat extrinsecum istius sapientiæ exordium. Dixi Martinum Lutherum sensisse cum Donatistis, non duntaxat introducentem metum, sed & introductam charitatem errantibus esse pravam, peccatum, hypocrisim, legis prævaricationem. Hanc doctrinam accusator affirmat novam, gratis excogitatam ad evadendam vim Concilii, & a nemine hucusque clare axpressam. Respondeo eam clare exprimi a Senonensi, per Antonium a Prato, ejusdem Sedis Metropolitam, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, Synodo damnante hunc Martini Lutheri articulum: *Non licet in-* Anno 1528. *ducere homines ad Pœnitentiam per timorem gehennæ.* Quod ipsum in sexti per Leonem Decimum Pontificem damnati articuli refutatione confirmat gloriosus Martyr Joannes Fischerus, Roffensis Episcopus, frequenter querens actus disparatissimos hic a Luthero dolose confundi. Hoc item adsidue clamant laudata sub Hermanno Archiepiscopo Coloniensis Synodus, Michael Episcopus Mersseburgensis, Petrus a Soto, Joannes Daventriensis, & quotquot olim Lutherum impugnaverunt. Hinc & ad Caroli Quinti Imperatoris sacram jussionem etiam sacra nostra Facultas in Lutherum edidit hunc articulum: *Contritio est dolor de peccatis propter Dei offensam susceptus, cum proposito confitendi & satisfaciendi. Non autem, ut quidam hoc sæculo perverse docent, terror conscientiæ propter apprehensum gehennæ supplicium peccatis debitum. Præparat tamen hic terror & gehennæ metus ad veram animi contritionem.* Hunc enim timorem dixit Propheta esse initium sapientiæ, idest, Christianæ conversionis, pœnitentiæ, & charitatis. Et quis vel ex solis Leonini diplomatis, vel ex sacrosancti Concilii verbis non videat imperfectam pœnitentium contritionem a servili metu, aut aliis id genus, per quas parari & communiter concipi dicitur, viis palam & plurimum distingui? Quis non videat non istas vias, sed solam per ipsas paratam & conceptam contritionem de sufficienti ad percipiendam in pœnitentiæ Sacramento justificationem hominis paratura laudari? Quin imo non solam ex simili fonte conceptam attritionem, sed omnem imperfectam charitatem Lutherus de vitio & peccato infamavit. Hinc Joannis Cassiani, sancti Joannis Chrysostomi, sancti Gregorii magni, aliorumque seram in vitæ exitu, omnemque ex servili metu conceptam pœnitentiam non plenis laudibus prosequentium Patrum authoritate frequenter utitur: Quam hi quandoque timent non fuisse, ille affirmat nunquam esse veram. Patrum sensum in quarto distinctionum libro insigniter exponit antiquus & laudatissimus Scholarum Doctor Bandinus: *Illa pœnitentia maxime laudabilis* Dist. 26. *est, quæ non tantum habet timorem, sed & libertatem. Unde Augustinus: Nullus expetiet quando peccare non potest. Arbitrii libertatem quærit pœnitentia, ut possit delere commissa, non necessitatem: Sed charitatem, non tantum timorem, quia non in solo timore vivit homo. Illa ergo, quæ in extremis agitur, non sic laudabilis est, quia ex timore magis quam ex charitate esse videtur.* Introductam charitatem, datamque ab illa libertatem, ab introducente metu & injecta per ipsum necessitata palam distinguit, per talem atiam obstetricem vult nasci, & uti necessariam, ita quoque sufficientem affirmat ad veram, licet imperfectam pœnitentiam. Quibusdam Patrum verbis deceptus vel abusus Lutherus vult non sufficere. Ejus frater Joannes Calvinus nobis longe aliam in institutionum libris imponit calumniam: *Scho-* Cap. 3. c. 4. *lastici Sophistæ contritionem, primam obtinendæ veniæ partem faciunt, eamque debitam exigunt, hoc est, justam & plenam.* Perfectam ac divinæ offensæ æqualem Contritionem ait a nobis etiam in Sacramento exigi, ideoque Christi populum, quod laudabilis quidem & optanda sit ista contritio, sed *ipsa nunquam defungi possit peccator*, ad simulationem a nobis cogi vel desperationem. Hinc ad justificationem vult aliud non requiri quam fidem & fiduciam in sanguinem Redemptoris. Ambos errores sacrosancta Tridentina Synodus eodem confixit verbo, definiens etiam imperfectam, licet ex gehennæ aut aliarum pœnarum metu, seu aliis ignobilibus ejusmodi viis paratam & conceptam contritionem, dummodo a Christianæ reconciliationis Sacramento adjuvetur, omnino sufficere ad justificationem. Hæc est constans Ecclesiæ doctrina per Tridentinos Patres merito confirmata.

Decima Accusatio diluitur.

RIsu, immo miseratione dignum est, quod me, ubi servilem gehennarum metum esse quidem a Deo incussum motum, non tamen supernaturale ac infusum gratiæ donum scripsi, accusator dicat esse Jansenistam ac Lutheranum. Fore video, ut si cum Jansenio aut Lu- Fol. 52. thero Apostolicum Symbolum vel Dominicam Orationem fuero professus, protinus de ipsorum scabie apud istum judicem sim reus. Quod enim servilis gehennarum metus sit Judaica ex lege, non Christiana ex divinæ infu-

sionis dono justitia, est Christiani dogmatis fundamentum adeo immobile, ut nullus orthodoxus usque huc legatur de ipso vel dubitasse. *Timor servilis*, inquit sanctus
a. 2. q. 19. art. 9. Thomas, *non est numerandus inter dona Spiritus Sancti, licet sit a Spiritu Sancto*. Non enim est aliud, quam per legis minas a Deo incussus spiritus servitutis. Aliud est hic ipse timor, aliud ex ipso concepta, licet imperfectæ, veræ tamen contritionis sapientia. Hanc solam, quod ille non nisi extrinsecum sit ejus initium, esse germanum divinæ per Jesum Christum gratiæ donum semper Ecclesia sensit. Nec aliud voluit, quem sibi accusator advocat in patronum, Guilielmus Estius,
L. 3. Dist. 34. §. 7. Apostoli dictum, *Non iterum accepistis spiritum servitutis in timore*, exponens; *Apostolus satis significat & a Spiritu Sancto hunc timorem proficisci, & ab eo quibusdam aliquando datum fuisse, nempe populo veteris testamenti in ipsa legis acceptione*. Verum hæc omnia parerga sunt, & quæsita a principalis quæstionis examine diverticula. Principalis quæstio est, an peccator sine fide in Deum, seu sine casta adfectu saltem super omnia Dei dilectione possit divinæ Majestati reconciliari? Partem adfirmativam constanter adsevero esse immobilem fidei Romanæ articulum, de quo usque ad Melchiorem Canum nemo fidelis dubitavit. Cur accusator pro suæ servilis attritionis ad justificationem sufficientia nullum adducit Prophetam, nullum Evangelistam, nullum Apostolum, nullum Ecclesiæ Patrem? Christianæ sapientiæ, quam pacificam esse atque sensibilem, mandat sanctus Jacobus Apostolus, semper ex Dei miserante gratia sperem esse obediens ac studiosus: ubi pro ista attritione authenticos testes audiero, discam libenter, & beneficio gratias dabo. Certe Tridentina Synodus ab avita Patrum, Prophetarum, & Apostolorum doctrina non potest recessisse.

Accusatio undecima diluitur.

PErfectam charitatem scripsi esse illam, qua homo patienter vivit ac delectabiliter moritur, quæque nos a cunctis ingeneratæ libidinis adhæsivis assensibus solvit ac purgat. Ejus vires abunde exposui, recte adjungens: *Expertus potest credere, quid sit Jesum diligere*. Hasce enim vires video etiam non capi ab Accusatore, in me pergente: *Sensus hujus Authoris est, quod peccator, quomodocumque demum ex amore Dei, & quantumcumque de peccatis doleat, non possit tamen sine actualis Sacramenti consortio justificari, si erga rem quampiam creatam sic afficiatur, ut illam cum aliquo doloris sensu amitteret, vel non consequeretur. Hinc si conjux morti vicinus optet vitam sibi a Deo prolongari, quo res familiæ suæ componat, quo uxori & liberis subveniat, quibus videt alioquin defore necessaria, nihilominus mortem juxta Dei beneplacitum paratus sit acceptare, cum aliquo tamen dolore & gemitu, non poterit talis elicere Contritionem, quæ impetrandæ justificationi per se sufficiens sit, ac proinde si sit in peccato mortali, ac desit copia Confessarii, actum est de æterna illius salute*. Verum imperfectam charitatem & Contritionem ubi ego dixi in mortis exitu non posse sine actuali Sacramento justificare? Non solum robustam & adultam, sed nutritam etiam atque duntaxat natam justificare omnino asserui, & multis ostendi.

Divi Augustini auctoritas defenditur.

ETiam sanctum Augustinum impetit Accusator. Grandem hunc Ecclesiæ solem esse per Apostolicas in Cornelium Jansenium Constitutiones eclypsatum, & utriusque de victrice Dei gratia doctrinam ictu uno damnatam a Sede Apostolica, piorum in Belgio aures, cum offensione & scandalo frequenter audiverunt. Effrænem dicacitatem compescuit beatissimus Pater noster Alexander VII. dato ad sacram nostram facultatem Brevi avitum Apostolicæ Sedis affectum innovans in sanctum Augustinum, declaransque ejus dogmata esse tutissima, inconcussa, veneranda ab omnibus, ac tenenda. Quod fulmen æmulorum oculos adeo perstrinxit, ut quis eorum veritus non fuerit scribere laudatum Breve per diabolicam machinam fuisse impetratum. Ex eadem radice non adversus solum, ex quo Tridentinam Synodum dixi multa definivisse, S. Augustinum, sed generatim adversum omnes Ecclesiæ Patres scripsit etiam Accusator: *Ego vero contradicendum autumo, nempe dum Conciliorum dictis consentientia reperiuntur in Augustino, præcipuum robur Augustino a Conciliis accedere, suam vero*
Fol. 13. *Conciliorum definitionibus veritatem ac firmitatem integram stare, sive idem dixerit Augustinus, sive oppositum. Quod obiter contra tales loquendi modos volui indicatum.*

Verum longe aliter sensit magna Synodus Chalcedonensis. Etenim a Marciano Augusto admoniti Episcopi, quatenus læsam ab Eutychete fidem, non tantum juxta tres priores generales Synodos, sed & juxta Gregorii, Basilii, Athanasii, Hilarii, Ambrosii, Cyrilli, aliorumque Patrum traditionem firmarent, una voce responderunt: *Docuerunt Patres, & in scriptis custodierunt quæ ab eis sunt exposita, & citra ea dicere* Act. 1. & 2.
non possumus. Et gloriosissimis Judicibus fidei definitionem tandem condi urgentibus, denuo responderunt: *Si jubetis nobis dari inducias, petimus Patres simul perscrutari*. Et edita tandem fidei definitio hoc habuit exordium: *Inerrabilem Patrum renovavimus fidem*. Et rursum: *Sequentes igitur sanctos Patres*. Nulla unquam dogmatica Romani Pontificis Epistola plures & acriores ab hæreticis passa fuit contradictionis impetus, quam ab Eutychianis Augustiniana illa, qua primam de Eutychete sententiam confirmavit, & Chalcedonensem postea Synodum instruxit, uti sui Apostolici suffragii prærogativa, sanctus Leo magnus. Plures pro ipsa scripsit Apologias, quarum omnium summam habes in litteris ad Episcopos Palæstinos: *In nullo a sanctorum Patrum con-* Ep. 93. ca.
fessione discessi. Eadem ex regula dixit de ipsa in Chalcedonensi Synodo, omnium Episcoporum nomine, Diogenes Cyzicenus Episcopus, Hellesponti Metropolita: *Omnes consensimus Epistolæ, consequenter habenti expo-* Act. 4.
sitioni SS. Patrum. Et sextæ generalis Synodi ad Constantinum Augustum sermo acclamatorius: *Paternas traditiones secuti sumus, & nihil dissonum aut discrepans ab eorum informatione adinvenimus*. Et ad Marcum Ephesiorum Metropolitam dixit in Florentina Synodo Frater Joannes de Monte nigro: *Sanctus Basilius &* Sess. 19.
hujusmodi Doctores sunt fundamenta nostra fidei. Et infra: *Ego dixi vobis illud, in quod ultimo sancti Patres generalium Conciliorum omnia resolvebant, semper fuisse SS. Patrum testimonia, ita ut in unaquaque definitione fidei decretum edituri proferrent Patrum testimonia, & omnes acquiescerent*. Sanctos Patres semper fuisse generalium Synodorum regulam, insigniter ostendit in dogmatica ad suos, unionis suasoria, oratione Bessarion Metropolita Nicænus. Ejusmodi plurima ad- Cap. 1.
duci possint authentica testimonia. Generales enim Synodi, licet a Spiritu sancto dirigantur, novas tamen revelationes non accipiunt, nec novos fidei articulos possint condere: Christianum duntaxat dogma, Errorum litigiis obscuratum aut arietatum, duntaxat elucidant ac exponunt ex authenticis Evangelici atque Apostolici Depositi Archivis, qui sunt sancti Ecclesiæ Patres. Quæcumque ex ipsis non deprompsit Synodus, erratica fuit, aut etiam latrocinalis. Proinde generalia Ecclesiæ Concilia & sancti Ecclesiæ Patres sunt duo Seraphim, qui ultro citroque cantant honorem Deo, ac sese invicem inerrabili authoritate impartiuntur. Et inter hosce Patres quis ambigat esse, in Divinæ præsertim gratiæ ac humanæ justificationis Mysterio, S. Augustinum?

CAPUT VI.

Quædam alterius Accusatoris capita exponuntur.

DIssertationi meæ accessit & alter Adversarius, adeo obscurus, aut certe subtilis, ut ego per planas sacrarum literarum & Ecclesiasticæ traditionis vias duntaxat ambulare consuetus, in sublimes adeo cogitationes non sperem ascendere, nisi forsan pacificam & modestam sapientiam needum complexus animus faciat & stylum cespitare. Luminosa charitas, uti non cogitationis, ita longe minus habenas calami permittit in proximum laxari.

Exponitur ac defenditur Joannes Driedo.

ANte omnia admiror a profundo hoc Scriptore Joannem Driedonem trahi in servilis Attritionis patrocinium. Aliter in Baptismi, aliter in Pœnitentiæ Sacramento nos Deo reconciliari, ideoque majorem Pœnitentibus quam Catechumenis esse necessariam Contritionem docet Driedo, & adjungit: *Hic si dixeris, U-* Fol. 80.
terque, tam is videlicet, qui baptizatur, quam is qui relapsus reconciliatur, justificatur, dum displicentia totius veteris vitæ major est, quam displicentia qualibet de alio temporali damno aut incommodo, prodiens etiam ex tali erga Deum dilectione, quæ vincit omnem vitæ hujus amorem. Non videtur igitur relapso pro sui justificatione necessarium, neque vehementius intus pœnitere & ingemiscere, neque foris subire graviora Pœnitentiæ opera, cum sufficiat utrobique fides cum ea mensura dilectionis in Deum, adeoque in peccatum, quæ vincat omnium temporalium rerum affectum. Respondeo: Deus operatur gratiam & remissionem peccatorum, non propter quemlibet motum liberi arbitrii nostri, aut dilectionis, aut interioris Pœnitentiæ, tamquam videli-

cet

cet motus illi secundum tales vel tales graduum mensuras mereantur gratiam, sed propter suam misericordiam. Nostra enim dilectio, qua diligimus Deum etiam propter ipsum, displicentiaque secundum quam odimus peccatum, non est digna justificatione, neque meritoria gratiæ, sed Deus pro sua misericordia, ubi voluerit, largitur illam, quam si negaret etiam sic dispositis, non foret injustum. Non ergo ratione caret sententia illorum, qui dicunt ex Attrito fieri Contritum etiam motu interioris Pœnitentiæ non adaucto. Eorum, qui parem per omnia, sine quovis interni aut externi operis additamento, Contritionem volunt Pœnitenti æque ut Catechumeno ad justificationem sufficere, sententiam Driedo adfirmat probabilem, de servili Attritione probanda ne vel somniavit. Ex Dei super omnia dilectione formatam Contritionem lucidissime & constantissime in hoc ipso etiam loco requirit. Eadem fide tractantur Joannes a Daventria, & alii adducti Doctores.

Quorumdam Articulorum a Pio quinto Pontifice facta damnatio exponitur.

PRimum Accusationis caput Dissertationi imponit quosdam a Pio quinto Pontifice damnatos & circumscriptos Articulos: *Charitas perfecta & sincera, qua est ex corde puro & conscientia bona, & fide non ficta, tam in Catechumenis quam in Pœnitentibus potest esse sine remissione peccatorum. Charitas illa, quæ est plenitudo legis, non est semper conjuncta cum remissione peccatorum. Catechumenus recte & sancte vivit, & mandata Dei observat, & legem implet per charitatem, ante remissionem peccatorum, quæ in Baptismi lavacro demum percipitur. Per Contritionem etiam cum charitate perfectam, & cum voto suscipiendi Sacramentum conjunctam, non remittitur crimen extra casum necessitatis & Martyrii, sine actuali susceptione Sacramenti. Homo existens in peccato mortali, sive in reatu æternæ damnationis, potest habere veram charitatem, & charitas etiam perfecta potest consistere cum reatu æternæ damnationis.*

Respondeo istarum propositionum Auctorem fuisse suspectum aut reum doctrinæ, quam Ecclesiæ Catholicæ per calumniam imponit in suis Institutionum libris Joan- L. 3. c. 34. nes Calvinus: *De Contritione & Attritione multus apud eos, Papistas, sermo; multis scrupulis animas torquent, & plurimum molestiæ & anxietatis ingerunt.* Et statim infra: *Contritionem faciunt primam obtinendæ veniæ partem, eamque debitam exigunt, hoc est, justam & plenam. Sed interim non constituunt, quando securus aliquis esse possit se hac Contritione ad justum modum esse defunctum. Equidem sedulo & acriter instandum esse fateor, ut quisque amare deflendo peccata sua, se ad eorum displicentiam & odium magis acuat. Hæc enim est non pœnitenda tristitia, quæ Pœnitentiam gignit in salutem. Sed ubi exigitur doloris acerbitas, quæ culpæ magnitudini respondeat, & quæ in trutina appendatur cum spe veniæ, hic vero miseræ conscientiæ miris modis torquentur & exagitantur, dum sibi debitam peccatorum Contritionem imponi vident, nec adsequuntur debiti mensuram, ut secum decernere possint se persolvisse quod debebant.* Condignam & commissæ in Divinam Majestatem injuriæ adæquatam Contritionem exigere a Pœnitentibus est omnino antiquissima Ecclesiasticæ disciplinæ Regula, quam multis sanctorum Patrum & Synodorum testimoniis demonstrat in opere de Pœnitentia Joannes L. 1. c. 14. 15. 16. Morinus. Istius injuriæ portio palmaris est nostra a Deo optimo maximo, quem ex toto corde & totis animæ viribus diligere oportuit, ad creaturas apostasia, quæ plene reparari non possit nisi per veram ex toto corde dilectionem, ac ex ipsa formatum peccati odium, lacrymas, gemitus, depravati pectoris tunsiones, & totius animæ Contritionem. Verum solius consilii est ista res, non rigidæ necessitatis. Minoris Contritionis, ac minoris in Deum dilectionis ac fidei Pœnitentes ad Reconciliationis donum semper admisit Ecclesia, duriora illis ac longiora satisfactionis opera imponens, atque ita compensans omnem Contritionis a plenitudine recessum. Pro variæ ostensæ Contritionis mensura & modo fuisse semper mitius aut durius tractatos atque tractandos Pœnitentes, clamant omnes antiqui Canones & Patres. Præfatorum igitur Articulorum Auctor ad impetrandam peccatorum etiam in Sacramento veniam requisivit Contritionem plenam, atque perfectam charitatem, quæ sit ex corde a cunctis saltem adfixivis cupiditatibus puro, & bona omnem servilem gehennæ metum excludente conscientia; quæ sit plenitudo legis, & mandata Dei non solum observet & faciat, sed & impleat atque perficiat; quæ sit non solum vera, sed insuper perfecta: Eam sine actuali Sacramento non justificare dixit, atque ita isti ejus articulo merito fuerunt circumscripti atque damnati.

Postremus tamen articulus est plurimum ab aliis diversus. Conjungi debet cum his: *In peccato sunt duo, actus & reatus. Transeunte autem actu, nihil manet nisi reatus, seu obligatio ad pœnam. Unde in Sacramento Baptismi aut Sacerdotis Absolutione proprie reatus peccati duntaxat tollitur, & Ministerium Sacerdotum solum liberat a reatu. Peccator Pœnitens non vivificatur Ministerio Sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui Pœnitentiam suggerens & inspirans vivificat eum & resuscitat, Ministerio autem Sacerdotis solus reatus tollitur.* Exponenda hic est primævorum Scholasticorum de Baptismalis ac Pœnitentialis Sacramentorum, & per ipsa operati operis virtute opinio, quos inter est Robertus Cardinalis Pullus: *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Is nimirum peccata dimittit, qui virtutes* Par. 6. c. 61. *dimissioni superponit, qui vitam æternam retribuit. Quid ergo apud homines est peccata remittere, aut a peccatis absolvere, nisi Sacramentum Remissionis & Absolutionis celebrare? Ex quo quis pœnitet, Deus remittit, peccata postmodum confitenti Minister Dei absolvendo remittit, nisi quod Sacramentum Remissionis & Absolutionis facit? Absolutio, quæ peracta Confessione super Pœnitentem a Sacerdote fit, Sacramentum est, quoniam sacræ rei signum est. Et cujus sacræ Rei signum est, nisi Remissionis & Absolutionis? Nimirum Confitentibus a Sacerdote facta a peccatis Absolutio remissionem peccatorum, quam antea peperit cordis Contritio, designat. A peccatis ergo Presbyter solvit, non utique quod peccata dimittat, sed quod dimissa Sacramenta pandat. Et quid est opus pandi, nisi ut consolatio fiat Pœnitenti?* Contractæ ex peccato maculæ expurgationem, veram peccati remissionem, seu a peccati morte resuscitationem sola Contritione fieri, Sacerdotis Absolutione solum æternæ pœnæ reatum auferri vult, aut certe in temporalem commutari. Hinc Lazari, a solo Domino resuscitati, ac tum ad sola cadaverina Judaicæ mortis ligamenta solvenda traditi Apostolis, exemplo passim abutitur, recte adfirmans nostram in Pœnitentiæ Sacramento Reconciliationem fuisse illic præfiguratam. Quod ipsum docet de Sacramento Baptismi: *Quemadmodum post compunctionem, ubi ab ipso Domino* Part. 5. cap. 13. *suscitatus Lazarus, necessaria est Confessio, ubi officia Ministrorum ligamentis mortis, idest, corpore peccati absolvitur; ita post fidem, qua mors propellitur, succedit Baptisma, ut vita vegetetur. Et quomodo quolibet tempore charitas operit multitudinem peccatorum, ne sint ultra ad damnationem, compunctio vero, quam charitas parit, atque satisfactio, quum impertit compunctio, eadem aperit, ne ultra exigantur ad pœnam; ita homini peccata remittit fides, ne damnetur, Baptismus, ne puniatur. Quod fides facit, Baptismus ostendit. Fides peccata delet, Baptismus deleta docet; unde Sacramentum dicitur.*

Eandem sententiam tutati sunt Hugo & Richardus de sancto Victore, Petrus Abaelardus, Gilbertus Porretanus, Petrus Lombardus, Petrus Pictaviensis, & alii tunc Magistri fere omnes. Palmarem difficultatis nodum, quomodo quis & a peccati macula mundatus, & simul adhuc æternæ damnationis reus esse possit, in Tractatu de solvendi ac ligandi potestate solvere conatur laudatus Richardus: *Ad ea, quæ superius dicta sunt, quidam* Cap. 19. *apponunt, & dicunt, qui veraciter de suis criminibus pœnitent, pro certo jam charitatem habent. Alioquin quod scribitur, quomodo in eis recte intelligitur,* QUACUMQUE HORA PECCATOR INGEMUERIT, SALVUS ERIT? *Nemo enim, qui charitatis capax est, sine charitate salvari potest. Sed, ut putant, qui charitatem habent, debito damnationis æternæ teneri non valent. Quomodo ergo Sacerdos eum ab ejusmodi debito absolvit, si ante Sacerdotalem Absolutionem, charitate interveniente, absolvi jam meruit? Sed absque ulla dubitatione Patriarchæ & Prophetæ charitatem habuere, & tamen tenebantur vinculo damnationis æternæ: alioquin nec ad inferna descenderent, nec ulla redemptione egerent.* Ex sanctorum in Limbo degentium Patrum apud inferos captivitate ostensum putat quempiam posse esse justificatum a peccatis, & tamen æternæ adhuc damnationis reum, atque ita post primum a Deo solutum vinculum posse restare secundum, solvendum Ministerio Sacerdotis.

Quæ doctrina recte displicuit Petro Pictaviensi: *Di-* Part. 3. c. 16. *cunt quod Deus peccatum solvit quantum ad reatum, & postea Sacerdos illud solvit quantum ad pœnam in Confessione, & liberat hominem a pœna æterna. Quod nos una sola ratione falsum ostendimus sic: Deus solvit istum a peccato: ergo iste est in charitate, ergo est dignus vita æterna, ergo non est dignus pœna æterna, sed fuit ea dignus, ergo solutus est a pœna illa, sed a nulla, ergo Deus illum solvit, non ergo Sacerdos. Sacerdos autem non solvit peccatum, nec quantum ad pœnam, nec quantum ad reatum, sed solvit & dimittit, id est, ostendit esse solutum & dimissum a Deo quantum ad reatum. Quia vero nescit ipsum esse dimissum quan-*

quantum ad pœnam, injungit ei temporalem pœnam. Sacerdotale per claves Ministerium Petrus cum Magistro suo Petro Lombardo esse voluit mere declaratorium; Cap. 19. Richardus autem judiciale, ideoque & pergit: *Exstat quorumdam sententia tam frivola, ut ridenda potius quam refellenda videatur. Putant enim Sacerdotes non habere potestatem solvendi, sed ostendendi solutos.*

Hinc item aliqui eo usque prolapsi sunt, ut factam Sacerdoti Confessionem adsererent impetrandæ justificationi non esse necessariam, & suis de Pœnitentia Dist. t. 4. 3. Distinctionibus Gratianus inseruerit hanc quæstionem: *Utrum sola cordis Contritione, & secreta satisfactione, absque oris Confessione, quisque possit Deo satisfacere? Sunt enim qui dicunt quemlibet criminis veniam sine Confessione facta Ecclesiæ & Sacerdotali Judicio posse promereri.* Æternæ damnationis reatum cum culpæ facta remissione videbant esse incompatibilem; ideoque legitima ac vera, quæ plene delebat culpam, contritione etiam remitti dictum reatum existimabant, atque ita confessione non esse opus. Gratiani verbis adjungit Glossa: *Alii autem negant. Dicunt enim, quod sicut tribus modis Deum offendimus, scilicet corde, ore, & opere, ita tribus modis illi satisfaciendum est. Unde dicunt tria hæc esse necessaria: Cordis Contritionem, oris Confessionem, & operis satisfactionem. Auctoritates autem, quæ dicunt peccatum dimitti sola cordis Contritione, adserunt intelligendas esse, cum articulus necessitatis excludit oris Confessionem, scilicet cum aliquis conteritur & morte prævenitur, vel alio aliquo justo impedimento hoc facere impeditur. Alii dicunt, inter quos est Petrus Manducator, conditionalem fieri remissionem per Contritionem.* Nempe sub conditione: *Si suo tempore confitearis.* Esse putant remissionem ad reincidentiam. Et jam a Roberto Pullo audivimus: *Quid est opus pandi peccata, nisi ut consolatio fiat Pœnitenti?* Quod fere ipsum hoc sæculo docent Lutherani. Diversas & in speciem quasi adversas pro utraque istius quæstionis parte auctoritates conglomeravit Gratianus, atque ita utramque judicavit probabilem.

Ex eodem fonte manavit opinio adfirmans Confessionem esse juris duntaxat humani. Rationes prodit Petrus Pictaviensis: Part. 3. c. 13. *Alii dicunt quod confessio non est Sacramentum, sed Sacramentale, sicut aqua benedicta, & panis benedictus.* Ex quo forte hausit & Joannes Calvinus Confessionem esse humanum commentum. Dicti Petri sententia non est multo melior: *Verius videtur quod Confessio sit Sacramentum. Dicimus quod Confessio præcepta fuit ibi;* ITE OSTENDITE VOS SACERDOTIBUS. *Sciendum est quod Confessio est Sacramentum veteris Testamenti, nec efficit quod figurat, sicut nec conjugium.* Et infra: *Verius videtur, quod Confessio Sacramentum sit, & non est Sacramentum novi Testamenti. Quod etiam sic ostenditur: Quia Confessio non est opus Dei, sed hominis, nec habet aliquam vim, nisi ex charitate, ergo Confessio non est Sacramentum novi Testamenti.* Ei nullam operati operis, sed solam, ex qua fit operantis charitatis virtutem adscribit, & hinc infert: *Est certum, quod remissio peccati præcedit Confessionem. Unde David:* CONFITEBOR, ET TU REMISISTI. *Non dicit:* REMITTES. Distinctam peccatorum Confessionem fuisse etiam Judæis in usu, & præcepto, lucide ostendit Joannes Morinus ex vetustissimis ipsorum Ritualibus: Ex eisdem Petrus Pictaviensis vult illam esse solius antiqui Testamenti Sacramentum. Circa prima fidei Christianæ fundamenta primi illi Scholastici fuerunt adeo fœde hallucidati, ac inter se collisi.

Et hinc inter errores, anno 1226. damnatos a Stephano Parisiensi Episcopo, fuit & hic: *Non est Confessio facienda, nisi ad apparentiam.* Fuit item inter errores, quorum caussa Gualterus de sancto Victore librum scripsit adversum quatuor Galliæ Labyrinthos, Petrum Abaelardum, Gilbertum Porretanum, Petrum Part. 5. c. 13. Lombardum, & Petrum Pictaviensem. Et in suis ad Robertum Pullum scholiis habet Hugo Matthoud: *Sciendum eo sæculo, in quod Scholastica Theologia cunas rejicimus, plures fuisse qui neglecto solidioris, & sacratioris doctrinæ penu, soli fere genio rationis indulsere, & ut spinarum ferax incultus ager, alienam pertæsi manum, nec fructibus delectati nisi sponte nascentibus, non mirum si pleraque dederint aut agrestia, aut languida fuci, nec bene proba.* Eos fuisse docet lapsus primorum Scholasticorum. Cunctis suis posteris, humanæ subtilitatis libertatem amantibus, dedere hocce Monitum: *Felix quem faciunt aliena pericula cautum.* Et sane quisquis neglecta sacrarum literarum & sanctorum Patrum lectione atque doctrina, ex solo suo colligit caducos humanæ rationis flosculos, non potest non cespitare. Præsentium ergo Articulorum Auctor istam jam dudum proscriptam Theologiam venit reparatum, æternæ damnationis reatum cum perfecta etiam charitate, & facta peccatorum quoad maculam remissione dixit compatibilem, ipsumque solum remitti per Sacramentale Sacerdotis Ministerium. Hinc merito aboliti & circumscripti sunt ejus Articuli, a quibus mea adsertio est longissime remota.

Utinam longe absint & mei Accusatores. Quisquis enim per quamlibet, licet imperfectam, adfectu super omnia Dei charitatem, natamque & formatam ex ipsa Contritionem vult quasi stata lege peccatorem justificari, licet vivificantium Sacramentorum necessitatem non pene exsufflet, nec ad solum consolationis effectum, aut solam pœnarum condonationem restringat, insigniter tamen humiliat: Opinio, quæ primos Scholasticos in adeo fœdos de Pœnitentiæ Sacramento errores circumscripsit, non potest non esse malæ notæ, & insigniter periculosa. Si quævis charitas, aut quævis per ipsam formata Contritio justificet, modica est Sacramenti necessitas: contracta est ad solum dati per Contritionem doni augmentum. Longe aliud sensit antiqua Ecclesia, Catechumenos, licet charitate flagrantes, jubens & cogens anhelare ad Regenerationis Sacramentum, tamquam cervos ad fontes aquarum. Utique ex hac per sanctum Augustinum ad nos traducta Patrum regula: *Quantumcumque Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat, non ei dimittitur, nisi dum venerit ad aquas.* Uti cæcitatis squammæ ex oculis corporis, ita & peccatorum maculæ ex anima non ceciderunt Apostolo Paulo, nisi post receptum ab Anania Damascenorum Episcopo Baptismum. Et Cornelio Centurioni infusum ante actuale Baptisma Spiritum sanctum sanctus Petrus Apostolus, ipsique adstans Ecclesia sunt plurimum admirati, quod nempe salutis & justificationis donum non illi, qui tantum crederet, sed qui insuper baptizaretur, scirent a Domino promissum. Hujus regulæ dispensationem sunt admirati. Ex eadem regula non solum Baptisma, sed & conscientiæ bonæ interrogationem, seu charitatem in Deum requirit idem Apostolus: adeo non sine fundamento in Dissertatione scripsi hanc charitatis necessitatem esse Evangelicam ac Apostolicam prædicationem. Hinc cordis conversionem & Sacramentum esse duas, quarum altera sine altera parum sit, humanæ justificationis regulares concaussas clamant unanimiter antiqui Patres. Attamen quandoque ex Lib. 4. c. 24. caussis dari regulæ dispensationem, in libris de Baptismo adversum Donatistas diserte scribit sanctus Augustinus. *Sicut*, inquit, *in illo*, qui crucifixus in fine pœnituit, *latrone quod ex Baptismi Sacramento defuerat, complevit omnipotentis benignitas, quia non superbia vel contemptu, sed necessitate defuerat; sic in infantibus, qui baptizati moriuntur, eadem gratia Omnipotentis implere credenda est, quod non ex impia voluntate, sed ex ætatis indigentia nec corde credere ad justitiam possint, nec ad salutem confiteri.* Et infra in sequenti capite: *Quibus rebus omnibus ostenditur aliud esse Sacramentum Baptismi, aliud conversionem cordis, sed salutem hominis ex utroque compleri. Nec si unum horum defuerit, ideo putare debemus consequens esse, ut & alterum desit, quia & illud sine hoc esse potest in infante, & hoc sine illo esse potuit in latrone, complente Deo sive in illo, sive in isto, quod non ex voluntate defuisset; cum vero ex voluntate alterum horum defuerit, reatu hominem involvi.* Uti infantium sine propria Contritione, ita adultorum ob Ministri defectum sine Sacramento Morientium justificationem adfirmat fieri *complente Deo*, seu per factam regulæ dispensationem. Et hinc ad verba ista Majores nostri Doctores Lovanienses posuerunt hoc marginale Scholion: *Supplet Dei benignitas quod necessitas excluserit.* Quæ omnia mature considerans posterior & melior Schola istum, quem usque ad Præpositivi tempora grassatum testatur Hugo Matthoud, errorem pessimum eliminavit, Pœnitentiæ ac Baptismi necessitatem restituit, constanterque docuit justificationis extra ipsa donum obtineri regulariter non posse, nisi per solam Contritionem perfectam. Quam veritatem Tridentina Synodus omnino confirmavit. Quæ autem & qualis Contritio justificaret antiqui Testamenti tempore, ignoro. Sensa mea exposui in Dissertatione. Est quæstio Theologica, in qua unumquemque in suo abundare sensu libens permitto. Pro sola veræ charitatis ad Contritionem & justificationem necessitate laboro.

Diversi charitatis & Contritionis gradus defenduntur.

ETiam quæ de diversis charitatis gradibus seu classibus dixi ex S. Augustino, hic Scriptor impugnat. Summi tamen ponderis est ista distinctio. Eam laudat & Petrus Pictaviensis, ac recte adjungit: *Quæritur utrum* Part. 3. c. 5. 25. *idem sit ædificare lignum, fœnum, stipulam, & peccare venialiter?* Utramque contradictionis partem ornat argumentis, & concludit: *Dicendum est quod non est*

idem

idem ædificare lignum, fœnum, stipulam, quod peccare venialiter; est enim ædificare lignum, fœnum, stipulam, habere carnalem adfectum circa temporalia, sed Deum præponere. Omnis ergo, qui ædificat lignum, fœnum, stipulam, peccat venialiter, sed non convertitur. Ædificare autem aurum, argentum, lapides pretiosos, est Deum perfecte diligere, & omnia terrena despicere. Omnis ergo talis Deum diligit, sed omnis, qui diligit Deum, non est talis. Illi ergo, qui ædificant aurum, argentum, lapides pretiosos, peccant quandoque venialiter, non tamen ædificant lignum, fœnum, stipulas, quia statim deletur veniale peccatum in eis. Tantum enim habent fervorem charitatis, quod statim exstinguitur in eis veniale peccatum, sicut gutta aquæ in camino. Cordibus nostris in fundamentum posito Christo Domino super ædificata lignum, fœnum, stipulas adfirmat esse adfixivos, quibus tamen Deum non postponimus, creaturæ amores. Eos excludi dicit a sola charitate perfecta, & meæ Dissertationis doctrinam insigniter confirmat.

Laudanda sunt & hæc ejus verba: *Quia variis modis loquitur Scriptura de perfectione, ad tollendam aliquam ambiguitatem adhibenda est distinctio. Scriptura ergo interdum perfectionem vocat sufficientiam. Secundum quod dicitur: Perfecta Pœnitentia est, quæ commissa delet. Id est, sufficiens. Et est perfectio comparationis, de qua dicitur: Noe perfectus erat in generationibus suis. Scilicet comparatione aliorum. Harum perfectionum utraque, id est, & sufficiens, & per comparationem, potest haberi exemplum charitatis imperfectæ.* Hoc est, & per sufficientiam, & per comparationem perfecta charitas esse potest imperfecta: utique facta relatione ad perfectionem absolutam. Ita omnis Dei, licet solo adfectu, super omnia dilectio, omnisque per ipsam formata Contritio hodie a multis Scholasticis vocantur dilectio & Contritio perfecta. Verum per solam sufficientiam, ideoque sunt dilectio & Contritio imperfecta. Antiquissima est ista phrasis: & nequaquam per Scholasticos in Ecclesiam inducta. Etenim suis de vita contemplativa libris Julianus Pomerius inseruit hunc ti-
Lib. 3. c. 25. tulum: *De differentia* carnalium & animalium *amorum, & quantum ab eis differat perfecta*, id est, quævis casta Dei seu in Deo *dilectio*. Et illos, qui idola nec adorarunt nec tolerarunt, Judæ & Beniamin Reges etiam sacra Scriptura vocat perfectos: utique quoad salutis sufficientiam. Ego vocem in sensu illo non accipio: Solam absolute perfectam dilectionem & Contritionem isto titulo honoro. Antiquos Patres sum imitatus: Et istius distinctionis non animadversio facit Accusatores meos de meo sensu falli aut hæsitare.

Qu. 19. art. 8. Easdem charitatis classes seu gradus ex sancto Augustino laudat in secunda secundæ etiam Doctor Ange-
Qu. 24. art. 8. licus. Perfectam ac imperfectam charitatem lucide distinguit, & pergit in alia quæstione: *Augustinus dicit super primam Canonicam Joannis, Charitas, cum fuerit roborata, perficitur. Cum autem ad perfectionem venerit, dicit, Cupio dissolvi, & esse cum Christo.* Hoc est, delectabiliter moritur & vivit patienter. Ad solvendam quæstionem, *Utrum charitas in hac vita possit esse perfecta*, aliam ex objecti diligibilis, aliam ex subjecti diligentis parte distinguit perfectionem. Priorem, quod infinita ac Divinæ bonitati æqualis esse debeat, adfirmat nobis impossibilem etiam in futura vita, & pergit de secunda: *Ex parte diligentis tunc est charitas perfecta, quando diligit tantum, quantum potest. Quod quidem contingit tripliciter. Uno modo sic, quod totum cor hominis actualiter semper feratur in Deum. Et hæc est perfectio charitatis patriæ, quæ non est possibilis in hac vita, in qua impossibile est propter humanæ vitæ infirmitatem semper actu cogitare de Deo, & moveri dilectione in ipsum.* Nec semper duntaxat expressa, sed ex toto penitus corde esse, seu omnes cupiditatis non tantum adsensus etiam volaticos, sed & motus debet excludere: quod in hac vita non dari per ordinarias Divinæ gratiæ ac providentiæ regulas, ipsa nos experientia docet. *Alio modo, ut homo studium deputet ad vacandum Deo & rebus Divinis, prætermissis aliis, nisi quantum necessitas præsentis vitæ exquirit. Et ista est perfectio charitatis, quæ est possibilis in via. Non tamen est communis omnibus habentibus charitatem. Tertio modo ita, quod habitualiter aliquis totum cor suum ponat in Deo: Ita scilicet quod nihil cogitet vel velit, quod dilectioni sit contrarium. Et hæc perfectio est communis omnibus habentibus charitatem.* Hæc est quoad solum adfectum super omnia, & quoad solam sufficientiam perfecta; illa est perfecta absolute, & etiam quoad vires super omnia: Etenim hominem solis Divinis rebus studere facit & adfigit; adeoque excludit omnem adfixivum creaturæ amorem.

Etiam ad sequentis articuli quæstionem: *Utrum convenienter distinguantur tres gradus charitatis, incipiens, proficiens, & perfecta*, ob sancti Augustini auctoritatem respondet adfirmative: *Augustinus dicit super primam Canonicam Joannis, Charitas, cum fuerit nata, nutritur, quod pertinet ad incipientes; cum fuerit nutrita, roboratur, quod pertinet ad proficientes; cum fuerit roborata, perficitur, quod pertinet ad Perfectos. Ergo est triplex gradus charitatis.* Eximiis rationibus eandem conclusionem confirmat, & concludit de charitate perfecta: *Tertium studium est, ut homo ad hoc principaliter intendat ut Deo inhæreat, & eo fruatur. Et hoc pertinet ad perfectos, qui cupiunt dissolvi, & esse cum Christo.* Quod sola, quæ omnem servilem gehennarum metum, omnemque adfixivum creaturæ amorem foras pepulit, bonæ ac in Deum securæ conscientiæ charitas cupiat dissolvi & esse cum Christo, adeoque & sola perfecta sit, utcumque ostendi in Dissertatione, innumeris sanctorum Patrum testimoniis possit firmari, & ipsa experientia convincit. Creaturas, quibus quis per amorem adfigitur, deserere non potest sine dolore, adeoque & duntaxat patienter queat mori. Quinque charitatis classes distinguit sanctus Augustinus, sanctus Thomas contrahit ad tres: Uti natam & nutritam, ita adultam & robustam conflat in unam, ob rationes suo loco exponendas.

Easdem classes laudat etiam in tertia parte: *Charitas* Qu. 89. art. 2.
proficiens vel perfecta est major quam charitas incipiens. Sed quandoque aliquis cadit a charitate proficiente, resurgit autem in charitate incipiente. Et iterum: *Ad tertium dicendum, quod una & eadem gratia major est proficiens quam incipiens. Sed in diversis hoc non est necesse. Unus enim incipit a majore gratia, quam alius habeat in statu profectus, sicut Gregorius dicit in libro Dialogorum. Quatenus & præsentes & secuturi omnes agnoscerent, Benedictus puer conversationis gratiam a quanta perfectione cœpisset.* Etiam in libris de gentium vocatione sanctus Prosper humanæ justificationis exordia Lib. 2. c. 11.
dicit in variis esse diversa: *Hujus præparationis non unus semper profectus, nec una mensura est. Quoniam multis modis & innumerabilibus differentiis gratiæ operæ & dona variantur, inque ipsis singulis generibus munerum dissimiles sunt gradus & impares quantitates. Sicut enim in germinibus herbarum atque lignorum, quæ terra producit, non una species, nec unum in omnibus est, sed singula quæque in sui seminis forma, & in suæ stirpis qualitate gignuntur, plenum autem decorem non statim ut eduntur accipiunt, sed certis & inordinatis provehuntur augmentis, donec ad perfectam sui habitus quantitatem per succedentia sibi incrementa perveniant; ita & semina Charismatum, plantæque virtutum, non in omni agro cordis humani eorum hoc pariter quod sunt futura nascuntur: Nec facile reperitur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio. Exerit quidem frequenter potens & misericors Deus mirabiles istos suæ operationis effectus, & quibusdam mentibus, non expectata profectuum mora, totum simul, quidquid collaturus est, invehit.* Regularem humanæ justificationis processum successivo plantarum incremento esse similem, ideoque per modica & quasi insensibilia paulatim additamenta adfirmat perfici: Plerosque nos non a nata, quæ saltem adfectu sit super omnia, charitate, sed a longe dilutioribus rudimentis incipi & concipi in hominem novum; qui a perfecta, robusta, adulta, nutrita, aut etiam nata charitate inchoentur, adseverat esse rarissimos, aut admodum paucos. Hanc doctrinam probat hic Doctor Angelicus. Ex istis paucis sanctus Gregorius adfirmat fuisse sanctum Benedictum. Episcopis, Lib. 1. c. 2.
Clericis, Monachis, acquisitam vel acquirendam interioris hominis perfectionem ac plenam reformationem professis, & cunctæ Christianæ Theologiæ Magistris, accurata laudatorum graduum notitia est summe necessaria. Sine ipsa quisquis humanæ justificationis Sacramentum scrutari tentarit, non poterit non cespitare periculosissime: immo & labi. Etenim definitiva sancti Augustini in libro de natura & gratia est sententia: *Charitas* Cap. 70.
inchoata, inchoata justitia est; charitas provecta, provecta justitia est; charitas magna, magna justitia est; charitas perfecta, perfecta justitia est. Quæ omnia latius exquirunt examen.

Mortalis peccati conscientiam habenti Ministro, antequam Sacramentorum Administrationi sese ingerat, qualiter sit agendum?

Aliud Accusationis caput est ex Dissertationis doctrina sequi, ut Sacramentorum in novo Testamento Ministri, si forsan mortalis peccati remorsu graventur, sine prævia Sacramentali Confessione non possint suo Ministerio fungi, atque ita ruralium præsertim Ecclesiarum Rectores conjiciantur in multam & duram conscientiæ anxietatem. Respondeo quæstionem hanc per solos Scholarum Doctores, per nullum Ecclesiæ antiquum

tiquum Patrem esse lucide motam ac decisam, ideoque dubiam & implexam. De substantiali per iniquos datorum aut acceptorum Sacramentorum validitate disputans adversum Donatistas sanctus Augustinus, ejusmodi multos, & Clericos & laicos, fatetur esse in Ecclesia, solumque arguit, quod *corde non mutato baptizarentur & baptizarent*, aut alia darent aut acciperent Sacramenta. *Lib. 4. Bapt. c.2.3.* Et infra: *Baptismo Ecclesiæ baptizare possint, quod nec ipsis prodest nec accipientibus, nisi intrinsecus vera conversione mutentur*. Et Pseudo-Apostolos, ex pessimo in Paulum Apostolum livore prædicantes Evangelium, ideoque in peccati mortalis reatu hærentes, non de statu illo, sed de solo conversi cordis defectu arguit ipse Paulus: *Cap. 7.* Quod *non caste* evangelizarent. *Procul dubio*, inquit in libris adversus Cresconium Donatistam sanctus Augustinus, *idipsum illi adnunciabant quod Paulus, non tamen eo animo, non ea voluntate, non ex charitate, sed ex invidia & ex contentione*. Et in libris adversus Parmenianum Donatistam: *Lib. 2. Cap. 11.* *Spiritus Sanctus in Ecclesiæ Præposito vel Ministro sic inest, ut si fictus non est, operetur per eum Spiritus Sanctus, & ad ejus mercedem in salutem sempiternam, & eorum regenerationem vel ædificationem, qui per eum sic consecrantur sive evangelizantur. Si autem fictus est, quoniam verissime scriptum est*, SPIRITUS SANCTUS DISCIPLINÆ EFFUGIET FICTUM, *deest quidem saluti ejus ut auferat se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu, Ministerium tamen ejus non deserit, ut per eum operetur salutem aliorum*. Sacramenti ac verbi Ministrum jubet duntaxat veracem esse, & non fictum: Fictum esse addit, non eum qui in reatu sit peccati mortalis, sed qui non casta ministret voluntate. Et quis veram contriti cordis conversionem affirmet non esse voluntatem castam? Quis esse dicit sine intellectu cogitationes, a quibus se auferat Spiritus Sanctus? Eandem doctrinam aliis etiam in locis sanctus Augustinus inculcat, atque ita lucet castum seu recti, seu conversi cordis finem ad legitimum Sacramenti ac verbi Ministerium omnino requiri. An sufficiat, & sanctificantis gratiæ statum non oporteat adjungi, nec Augustinus, nec quis alius Ecclesiæ Pater lucide expressit. Doctores Scholastici passim volunt statum illum necessarium, at de necessitatis caussa & fundamento sunt admodum divisi, & acriter digladiantur. Alii solam Contritionem, alii actualem etiam Confessionem exigunt a peccatore ministraturo: prout aliam & aliam justificandi virtutem Contritioni adscribunt. A primis, apud quos quævis vera charitas & Contritio fixa lege justificabat sine Sacramento, Scholasticæ Theologiæ Authoribus moveri cœpit hæc quæstio, atque ita illis certum fuit ac esse debuit gratiæ statum in Ministro requiri. Sanctissimos & Doctores & Discipulos semper habuit Scholastica Theologia, ideoque adimpleta illi est hæc Divina per Apostolum promissio: *Si quid aliter sapitis, vobis Deus revelabit*. Quod quævis Contritio non justificet sine Sacramento, jam pridem ei revelatum est, mansit tamen dubium, de quo in tertia parte sanctus Thomas: *Quæst. 64. art. 9.* *Ad tertium dicendum, quod ille, qui est in peccato mortali, non est perplexus simpliciter, si ex officio ei incumbat Sacramenta dispensare. Quia potest pœnitere de peccato suo, & licite ministrare. Non est autem inconveniens, quod sit perplexus supposito quodam, scilicet: quod velit remanere in peccato. In articulo tamen necessitatis non peccaret baptizando in casu, in quo etiam laicus posset baptizare. Sic enim patet, quod non exhiberet se Ministrum Ecclesiæ, sed subveniret necessitatem patienti. Secus est autem in aliis Sacramentis, quæ non sunt tantæ necessitatis, ut Baptismus*. Distinguit duplicem facti speciem, in qua ordinarius, peccati mortalis conscientiam habens, Minister cogatur aliquod Sacramentum ex officio ministrare. Item inter necessitatis & solius utilitatis Sacramenta distinguit. Prima facti species est, dum necessitas non est tanta, quin patiatur Sacramentum dari solenniter, & Sacerdotem agere ut publicum Christi Domini & Ecclesiæ Ministrum. Altera est summa necessitas, cui festinatione opus sit, ideoque Sacerdos tanquam laicus cogatur sine solennibus rituum ornamentis nudum Baptismum dare. Neutro in casu actualem Confessionem, & in solo primo Contritionem exigit sanctus Doctor. Ejus solius, qui in peccato mortali permanere velit, Sacerdotis solenne Ministerium damnat peccati mortalis. Ita eum Sylvester, & alii passim Thomistæ exponunt. Agit de solo ordinario Ministro, de quo & statuit Sacrosancta Synodus Tridentina: *Nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumcumque sibi contritus videatur, absque præmissa Sacramentali Confessione ad Sacram Eucharistiam accedere debet. Quod a Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc Sancta Synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia Confessoris. Quod si necessitate urgente, Sacerdos absque prævia Confessione celebraverit, quam primum confiteatur*. Nullum Sacramentum, nullum Ecclesiæ Ministerium est Sacrosancta Eucharistia, ejusque confectione & celebratione sanctius, ideoque nulla humana actio majorem in suo agente requirit sanctitatem: A peccatore requirit justificationem certam, quæ fiat per Sacramentalem reconciliationem. Unicum exceptum casum declarat laudata Synodus: Dum Curatus Sacerdos ex officio celebrare debet, nec habet copiam Confessoris. De qua exceptione recte ad tertiæ partis supplementum scribit Franciscus Sylvius: *Quæst. 5. art. 1.* *Non dicitur a Tridentino Concilio, quod illi*, taliter sine Confessione celebrantes Curati Sacerdotes, *sint* per Contritionem *justificati, sed declaratur quod ab incursione novi peccati excusentur, etiamsi celebrent aut communicent. Verisimile autem est quod peccatorum remissionem accipiant in devota communione*. Quæ eadem docui in Dissertatione. Eamdem exceptionem obtinere existimo in cunctis aliis Sacramentis. Quivis, inquam, in peccato existens Sacerdos, antequam sacro Ministerio se misceat, confiteri debet; Curatus tamen, si Confessor non sit ad manum, debitæ erga Dominum Deum ac ejus Sacramentum reverentiæ per solam Contritionem satisfacit: Et hic est, licet per Ecclesiam lucide necdum definitus, communis sensus meliorum Magistrorum. Et Romanum, Pauli Quinti Pontificis jussu editum, Pastorum Rituale habet: *Sacerdos*, utique Curatus, *si fuerit peccati mortalis sibi conscius, quod absit, ad Sacramentorum Administrationem non audeat accedere, nisi prius corde pœniteat. Sed si habeat copiam Confessarii, & temporis locique ratio ferat, convenit confiteri*. Quin immo de quovis peccati mortalis sibi conscio Sacerdote scribit laudatus Sylvius: *Quæst. 64. art. 6.* *Ad evitationem peccati, saltem mortalis, sufficit quod Minister ita peccati affectum deposuerit, ut per veram Pœnitentiam se ad justitiam & sanctitatem disponat*. Et hæc est ejus generalis conclusio: *Quamvis*, talem Sacerdotem ad Sacramentalem Confessionem obligans, *sententia magnam habeat probabilitatem, & sit securior, sufficere tamen videtur, si Minister sibi de mortali peccato conscius veram Pœnitentiam habeat, priusquam aliquod Sacramentum ministret*. Et ipsum per Contritionem non justificati habet pro certo. Hinc rursum scribit: *Præmittendum est, eum censeri in peccato mortali ministrare, qui alicujus talis est sibi conscius, neque tamen sincere pœnitet, veram animi detestationem & dolorem concipiens*. Verum hæc omnia requirunt longius examen.

CAPUT VII.

Exponitur Sanctorum Thomæ Aquinatis, Thomæ de Villa-Nova, Francisci Salesii, ac Bernardini Senensis de Contritione sententia.

SAnctorum Ecclesiæ Patrum de Contritione sensum in Dissertatione utcumque exposui. Post ipsos adducere nequeam testes majores, quam quos irrefragabili & omnis exceptionis immuni authoritate ornavit Beatissimus Pater noster Alexander VII. immo per ipsum Spiritus Sanctus. Primus sit sanctus Thomas Aquinas, non solum apud Romanam ac omnem Latinam, sed & apud Orientalem Ecclesiam plene authenticus, cujus dogmata laudatus Pater noster, juxta Antecessorum suorum Apostolica oracula, declaravit tutissima, inconcussa, veneranda ab omnibus atque tenenda.

In tertia Angelicæ suæ Summæ parte docet peccatum actuale mortale sine Pœnitentia non posse remitti, probatque hoc modo: *Quæst. 85. art. 2.* *Offensa peccati mortalis procedit ex hoc, quod voluntas hominis est aversa a Deo per conversionem ad aliquod bonum commutabile. Unde requiritur ad remissionem Divinæ offensæ, quod voluntas hominis sic immutetur, ut convertatur ad Deum cum detestatione conversionis prædictæ & Proposito emendæ, quod pertinet ad rationem Pœnitentiæ prout est virtus*. At vero voluntatem nostram per solum sine casta Dei dilectione servilem timorem, aut ipso solo formatum ac tinctum de peccatis dolorem converti ad Deum est adeo impossibile & paradoxum, ut omnis solo illo timore actus & agens homo pœnam uti malum principale timeat, & in proprio commodo finem ponat ultimum, ideoque perseveret in mortaliter prava voluntate. *Quod contingit*, inquit S. Doctor, *in non habentibus charitatem*. *2. 2. qu. 19. art. 4.*

Pergit in articulo sequenti: *Peccatum mortale non potest sine vera Pœnitentia remitti, ad quam pertinet deserere peccatum, in quantum est contra Deum*. Non quia nos æternis addixit gehennis, sed quia Divinam Majestatem offendit & læsit. Et infra in responsione ad quartum argumentum: *Debitum culpæ contrariatur amicitia*,

citia, Ideoque remitti non potest nisi reparetur nostra *Art. 5.* ad Divinam Majestatem amicitia, castusque amor, de quo pergit in articulo sexto: *Ad secundum dicendum, quod in justificatione impii non solum est actus Pœnitentiæ, sed etiam actus fidei. Et ideo remissio culpæ non ponitur effectus solum Pœnitentiæ virtutis, sed principalius fidei & charitatis.*

Quod vera Pœnitentia ex fide & charitate nasci & formari debeat, diserte tradit in alia ejusdem partis *Quæst. 84. art. 5.* quæstione: *Ad secundum dicendum, quod ex quo aliquis peccatum incurrit, charitas, fides, & misericordia non liberant hominem a peccato sine Pœnitentia. Requirit enim charitas, quod homo doleat de offensa in amicum commissa, & quod amico studeat satisfacere.* Impetrandæ peccatorum remissioni adfirmat charitatem esse penitus necessariam, addens non quamvis sufficere, sed eam solam, quæ in Pœnitentiæ vultum formetur & affe- *Quæst. 85. art. 2.* ctum. Et iterum: *Si in actu Pœnitentiæ consideretur sola displicentia peccati præteriti, hoc immediate ad charitatem pertinet, sicut & gaudere de bonis præteritis. Sed intentio operandi ad detestationem peccati præteriti requirit specialem virtutem sub charitate.* Germanæ Pœnitentiæ actum dicit esse complexum, ac in ipso reperiri etiam proprium charitatis motum, de quo iterum scribit: *Ad quartum dicendum, quod Pœnitentia, licet sit species justitiæ, comprehendat tamen quodammodo ea, quæ pertinent ad omnes virtutes. In quantum enim est justitia quædam hominis ad Deum, oportet quod participet ea quæ sunt virtutum Theologicarum, quæ habent Deum pro objecto. Unde Pœnitentia est cum fide Passionis Christi, & cum spe veniæ, & cum odio vitiorum, quod pertinet ad charitatem.*

Art. 3. Germanæ Pœnitentiæ actum esse ex variis complexum adfirmat ex professo in quinto ejusdem quæstionis articulo, singulosque edicit; *Quorum actuum primum principium est Dei operatio convertentis cor. Secundus actus est motus fidei. Tertius est motus timoris servilis, quo quis timore suppliciorum a peccato retrahitur. Quartus actus est motus spei, quo quis sub spe veniæ consequendæ adsumit Propositum emendandi. Quintus actus est motus charitatis, quo alicui peccatum displicet secundum seipsum, & non tam propter supplicia.* Loquitur ex sancti Augustini ad Anastasium Epistola; *Qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum sicut gehennas odit.* Et ex isto articulo sextum sextæ suæ sessionis caput manifeste desumpsit sacrosancta Synodus Tridentina.

Quæst. 3. art. 2. Eandem veritatem docere pergit in supplemento. *Secundum Augustinum*, inquit argumentum sed contra, *omnis dolor in amore fundatur: Sed amor charitatis, in quo fundatur dolor Contritionis, est maximus: Ergo & dolor Contritionis est maximus.* Quod ipsum confirmat articuli corpus, alium sensualem, alium rationalem in Contritione distinguens dolorem, & pergens de posteriori: *Hic est essentialiter ipsa Contritio, qui nihil est aliud, quam displicentia præteriti peccati, & talis dolor in Contritione excedit omnes alios dolores. Quia quantum aliquid placet, tantum contrarium ejus displicet, finis autem ultimus super omnia placet, cum omnia propter ipsum desiderentur. Et ideo peccatum, quod a fine ultimo avertit, super omnia displicere debet.* Peccati displicentia seu odium adfirmat nasci oportere ex complacentia & amore finis ultimi, qui est Deus in secula benedictus. Et rursus in alia quæstione: *Ad ter- Quæst. 5. art. 2. tium dicendum, quod dolor Contritionis, quamvis sit finitum quantum ad intentionem, habet tamen infinitam virtutem ex charitate, qua informatur, & secundum hoc potest valere ad dilectionem culpæ, & pœnæ.*

Omnino notanda est doctrina articuli sequentis, duplicem rursus in Contritione dolorem distinguens, & pergens de rationali. *Hic est displicentia peccati commissi. Et potest esse adeo parvus, quod non sufficiat ad rationem Contritionis: Ut si minus displicet peccatum, quam debeat displicere separatio a fine. Sicut etiam amor potest esse ita remissus, quod non sufficit ad rationem charitatis.* Loquitur ex sancto Augustino, scribente de æterna, atque incommutabili, quæ Deus est, justitia: *L.8. de Trinit. c. 6.* *Dum justi*, operum justitia, *non sumus, minus eam diligimus quam ut justi esse valeamus.* Dilutum istum justitiæ amorem latius exponit in libris Confessionum. Post a sancto Simpliciano auditam Victorini Rethoris conversionem ait incommutabilem Christianæ justitiæ veritatem & pulchritudinem fuisse a se & cognitas & dilectas, verum dilectione nimium diluta, & pergit: *Veritatis perceptio jam certa erat, ego autem adhuc terra obligatus militare tibi recusabam, & impedimentis omnibus sic timebam expediri, quemadmodum impediri timendum est. Ita sarcina sæculi, velut somno adsolet, dulciter premebat: Et cogitationes, quibus meditabar in te, similes erant conatibus expergisci volentium, qui tamen superati soporis altitudine remerguntur. Et sicut nemo est qui dormire semper velit, omniumque sano judicio vigilare præstat, differt tamen plerumque homo somnum excutere, cum gravis torpor in membris est, eumque displicentem carpit libentius, quamvis surgendi tempus advenerit; ita certum habebam esse melius tuæ charitati me dedere, quam meæ cupiditati cedere. Sed illud placebat & vincebat. Non enim erat quod tibi responderem dicenti mihi,* SURGE QUI DORMIS, ET EXURGE A MORTUIS, ET ILLUMINABIT TE CHRISTUS. *Et undique ostendenti vera te dicere, non erat omnino quod responderem veritati convictus, nisi tantum verba lenta & somnolenta,* MODO, ECCE MODO, SINE PAULULUN. *Sed modo & modo non habebant modum: Et sine paululum ibat in longum:* Hæc est illa charitas, qua adhuc adolescens orarat ad Dominum: *Da mihi castitatem & continen- Cap. 7. tiam, sed non modo. Timebat ne cito ipsum exaudiret Deus, & cito sanaret a morbo concupiscentiæ, quam malebat expleri, quam exstingui.* Est vera supremæ justitiæ dilectio, verum adeo modica & diluta, ut nequidem adfectu Deum diligat super omnia, sed ipsi quasdam præferat cupiditates. Eam Augustinus passim vocat primam charitatis scintillam, exordia, & rudimenta: Ad Contritionem & justificationem non sufficere recte adfirmat sanctus Thomas.

Eodem in supplemento ad quæstionem, an majorem de Dei offensa, quam de æterna gehenna displicentiam debeat involvere vera Contritio, respondet: *Ad quar- Quæst. 3. art. 1. tum dicendum, quod quantitas displicentiæ de aliqua re debet esse secundum quantitatem malitiæ ipsius: Malitia autem in culpa mortali mensuratur ex eo qui peccat, in quantum est ei indigna; & ex eo qui peccat, in quantum est ei nociva. Et quia homo debet magis Deum quam seipsum diligere, plus debet odire culpam, in quantum est offensa Dei, quam in quantum est nociva sibi.* Loquitur ex Theodoreti, Cyrensis in Eufratesia Provincia Episcopi, commentario in Apostolicam ad Romanos Epistolam: *Non est propter bona promissa a- Cap. 2. mandus Deus, sed illa propter ipsum expetenda. Neque enim qui sincere in aliquem divitem adfectus est, eum propter opes & facultates diligit, sed propter suum in eum adfectum res etiam, quæ ad ipsum pertinent, diligit. Ita etiam divinus Apostolus, nollem, inquit, habere Regnum Cælorum, & omnia quæ videntur, & quæ intelligibilia percipiuntur, & tot tantaque alia bis & ter sine dilectione in Christum. Si quis mihi tum præsentia, tum futura molesta & aspera proposuerit, & temporalem atque æternam mortem, & longissimum in gehenna supplicium, una cum dilectione in ipsum libentius & alacrius hoc susciperem, quam illa magna & præclara, & quæ verbis exprimi nequeunt, Dei dilectione frustratus.* Et de sancto Anselmo Cantuariensi *Lib. 2. c. 8.* Archiepiscopo scribit Henricus Cnychtonus: *Anselmus frequenter dicere solebat se malle esse sine peccato in inferno, quam in cælo cum peccato.* Quod vera Pœnitentia peccatum sicut gehennas odisse debeat, jam frequenter audivimus a S. Augustino. Eandem doctrinam hic confirmat Doctor Angelicus, & ex tali charitate adfirmat formandam veram Contritionem. Definitiva est hæc ejus *Quæst. 4. art. 1.* ibidem sententia: *Dolor Contritionis a charitate caussatur.*

Sacrosancti Tridentini Concilii Patribus cur non adnumeremus sanctum Thomam de Villa-Nova, Valentinum in Hispania Archiepiscopum? Licet ad Synodum ex caussis non accesserit, omnino tamen de ipso dici debeat, quod de sancto Cypriano & Nicæna Synodo scribit sanctus Augustinus: *Spiritu interfuit.* Suos enim Hispaniæ Collegas, in marino ad Tridentinam urbem itinere periclitatos liberavit a naufragio, & cunctos ibidem Patres suis vere Episcopalibus literis & consiliis insigniter adjuvit. Eum publicis Sanctorum tabulis inscripsit, insigni apud Gandulfi Castellum Ecclesia ornavit Beatissimus Pater Alexander VII. & nocturno ejus officio inseruit hocce Encomion: *Scientiam a Domino vehementissime postulavit.* Hic ergo tantus Doctor & Pastor in Dominicæ Passionis Dominica hanc populo suo tradidit de Contritione doctrinam: *Contritio, juxta Theologorum sententiam, est dolor voluntarie adsumptus pro peccato, cum proposito confitendi & satisfaciendi. Potest addi: Et iterum non peccandi.* Cum Doctore Angelico dolorem illum affirmat oportere esse rationalem, & pergit: *Dicitur voluntarie adsumptus, propter quod & Pœnitentia in morte suscepta aliquo modo suscepta est, quia non voluntate libera, sed magis timore fit, & quasi quadam violentia instantis periculi.* Quo principio abusus Martinus Lutherus omnem ex timore servili conceptam Pœnitentiam, dixit esse hypocrisin, involuntariam, fictam, & coactam. Pergit gloriosus Episcopus, ac etiam definitionis vocem, *Pro peccato*, exponit: *Non de damno, vel de pœna, vel de infamia, vel*

vel de turpitudine & vilitate peccati, sed dolendum est de peccato, prout offensa Dei, sic ut etiamsi nullum incommodum de peccato proveniret, neque esset infernus, aut judicium, neque aliquis sciret, etiam displiceret peccatum, quia Deus fuit offensus. Vera Contritio ex amore Dei debet procedere, non ex timore, aut ex amore sui. Unde Augustinus: Oportet Pœnitentem non solum Deum timere Judicem, sed & justum diligere. Et infra: *Ex hac definitione possumus elicere quinque conditiones, quas debet habere dolor, ut sit perfecta & consummata Contritio.* Ut quoad solam sufficientiam sit perfecta. *Prima quod sit purus, id est, propter Deum totaliter, vel principaliter, non propter damnum.* Absolute perfecta est totaliter, quoad solam sufficientiam perfecta saltem principaliter debet esse propter Deum. *Secunda conditio est, quod sit pius, idest, non furiosus: Ut faciunt quidam, qui seipsos diris devovent, & conqueruntur de Deo, & peccatis addunt blasphemiam. Tertia conditio est, quod sit maximus, appretiative scilicet, non intensive: Ut plus doleat de peccato, quam de quovis infortunio, vel morte uxoris, aut filiorum. Non intensive: Nam sensibilia mala magis movent nos. Sed appretiative, & in æstimatione: Nam si daretur optio, potius eligeres pati quodcumque infortunium, & mortem filiorum, & tuam, immo & infernum, & annihilationem tuam, quam eligere peccatum. Quarta conditio est, quod sit perpetuus: Nam Pœnitentia cum vita finienda est. Quinta conditio est, quod sit particularis de quovis peccato mortali, quod est in memoria. Non quod debeas habere tot dolores particulares, quot peccata recordaris, ut quidam volunt; sed sufficit quod habeas unum dolorem extensum, qui se extendat ad omnia peccata mortalia in particulari, quæ recordaris te fecisse. Non enim sufficit, si in confuso doleas de omnibus & in generali quia es peccator magnus, & quia offendisti multum, sicut dolent Sancti, sed quod doleas de homicidio, de adulterio, de fornicatione, de furto, si commisisti in speciali: Ad quod non opus est habere multos dolores, sed sufficit unus intensus de omnibus in particulari consideratis. Has conditiones debet habere dolor, ut sit* quoad sufficientiam *perfecta Contritio.*

Sancti Francisci Salesii, Gebennensis Episcopi, doctrinam & sanctimoniam quis ignorat? Et jam hunc in Ecclesiasticas Sanctorum tabulas retulit laudatus Pater noster, ejusque Canonico officio indidit hocce elogium: *Franciscus suis Scriptis, cælesti doctrina refertis, Ecclesiam illustravit, quibus iter ad Christianam perfectionem tutum & planum demonstrat.* In sanctissimis de divino amore libris hanc ponit de Contritione doctrinam: *La repentance, qui ne rejette pas l'amour de Dieu, quoy qu'elle soit encore sans iceluy, est une bonne & desirable repentance, mais imparfaite, & qui ne nous peut donner le salut, jusques à ce qu'elle atteint à l'amour, & qu'elle soit meslée avec iceluy. Si que, comme le grand Apostre a dit, s'il donnoit son corps, & tous ses biens aux pauvres, sans avoir la charité, cela luy seroit inutile: Aussi pouvons nous dire en verité, que quand nostre penitence seroit si grande, que sa douleur fit fondre nos yeux en larmes, & fondre nos cœurs de regret, si nous n'avons le saint amour de Dieu, tout cela ne nous serviroit de rien pour la vie eternelle.*

Ejusdem sententiæ fuit in suis ad populum Quadragesimalibus concionibus magnum Ecclesiæ lumen, cujus publicum Festum Romano Breviario imposuit Beatissimus Pater noster, sanctus Bernardus Senensis: *Ex his aperte elici potest, quod qui conteritur principaliter propter timorem inferni, & non propter amorem Dei non est in statu salutis, quia non dolet amore Dei, sed amore sui, ut si cessaret damnatio, ex perpetrata culpa, cessaret & Contritio illa. Sed secundum Scotum, licet ad veram Contritionem concurrat timor humilians, debet tamen concurrere amor inflammans. Unde etsi in peccatore initiet timor pœnæ, superveniens tamen amor talem timorem debet repellere.*

Cap. 6. Omittere nolim laudatissimos Fratris Didaci Stellæ in sancti Lucæ Evangelium Commentarios: *Si tantum dolorem & Pœnitentiam tuorum peccatorum habueris; & illorum caussa tot lacrymas fuderis, quot sunt guttæ aquæ in mari, si hanc pœnitentiam & dolorem habueris, solum vel præcipue id cavens ne in infernum eas, certissime scias te hac sola ratione damnandum fore. Nam in peccato duo considerare debes. Alterum offensam quam adversus Dominum tuum commisisti; alterum vero malum, quod tibi ipsi comparasti, quia teipsum ad æternam pœnam obligasti. Si igitur te peccati tui potius pœnitet propter inferni cruciatum, quam quod Deum offenderis, manifestum est te potius id cavere & fugere quod contra te est quam quod adversus Deum. Unde fit ut teipsum plusquam Deum diligas, ideoque nunquam peccatum tibi remittetur, quantumvis gravissimum dolorem habeas, nisi te pœnituerit Deum offendisse. Hunc dolorem vocant Scholasticè Attritionem, quæ filia est amoris proprii, ut Contritio filia est amoris Divini.* Innumera adduci possunt ejusmodi testimonia. Verum quibus hæc non suffecerint, nec si quis ad prædicandam hanc veritatem a mortuis surrexerit, credent.

CAPUT VIII.

Epistolæ Epilogus.

Opponi nobis possit Martini Lutheri sermo de Pœnitentia: *Contritio, sic enim cœpit vocari vera Pœnitentia interior, duplici via paratur. Primo, per discussionem, collectionem, detestationem peccatorum, qua quis, ut dicunt, recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum gravitatem, damnum, fœditatem, multitudinem; deinde amissionem æternæ beatitudinis ac æternæ damnationis acquisitionem: Et alia quæ possunt tristitiam ac dolorem excitare. Hæc autem tristitia facit hypocritam, immo magis peccatorem: Quia solum timore Præcepti & dolore id facit. Et tales omnes indigne absolvuntur & communicantur. Et si libere deberent, remoto Præcepto & minis pœnarum, confiteri, certe dicerent sibi non displicere vitam præteritam, quam sic coguntur displicere confiteri. Immo quo magis timore Pœnæ & dolore damni sic convertuntur, eo magis peccant, & afficiuntur suis peccatis, quæ coguntur, non autem volunt odisse. Siquidem lex & cognitio peccati magis abundare facit peccatum. Et hæc est illa Contritio, quam ipsi vocant extra charitatem non meritoriam. Alii vocant Attritionem disponentem ad Contritionem. Sic enim ipsi opinantur. Quam opinionem, errorem ego judico. Secundo paratur Contritio per intuitum & contemplationem speciosissimæ justitiæ, &c.* Servilem sine omni charitate Attritionem manifeste damnat, ideoque ipsam prior meus Accusator vult a Sacrosancta Tridentina Synodo in fidei Canonem esse admissam. *Quæro*, inquit, *an ullus negare posset Concilium hic primum illum Contritionis modum tueri ac retinere, quem Lutherus rejiciebat, eisdem fere verbis descriptum? Profecto si unquam ex Conciliorum verbis colligere licuit quos hæreticos, quosve horum errores damnarint, hic manifestissime patet adstrui veritatem Catholicam eo sensu, quo impugnorat Lutherus.* Hoc esse palmare servilis Attritionis fundamentum adserunt aliqui, ideoque petierunt subverti.

Respondeo Monothelitas, Iconoclastas, ac Felicianos, non solum ob inductas vocum novitates, sed & ob vitiata sanctorum Patrum testimonia fuisse a sexta, septima, & Francofordiensi Synodis merito damnatos. Est enim grassatio facinorosa. Etiam ab hæreticorum dictis quandoque pendet recti dogmatis aut Synodalis decisionis notitia, adeoque & in ipsa grassari possit esse facinus. Et talis omnino est adductus contextus Martini Lutheri. Cur ergo Accusator hisce verbis, *Alii vocant Attritionem disponentem ad Contritionem*, adjecit vocem, *proxime?* An enim ad veram Contritionem servilis Attritio proxime disponat, est non modica quæstio, ejusque negativa pars non caret fundamentis. Longe majus est quod verbis, *Sic enim cœpit vocari vera Pœnitentia interior*, subtraxerit vocem, *vera*. Quidam Lutheri tempore Scholastici Doctores Contritionem & Attritionem non more antiquo penes perfectam ac imperfectam duri ac distorti cordis trituram, sed penes inclusam charitatem distinguebant. Omnis vera, ex Dei amore formata, interior Pœnitentia erat illis Contritio, solam Attritionem servilem donabant toto vocabulo Attritionis. Hinc de voce *Contritio*, dicit Lutherus: *Sic cœpit vocari vera Pœnitentia interior*. Utique apud Scholasticos Doctores. Hi enim etiam veram, veraque Dei dilectione formatam Pœnitentiam ex servili pœnarum metu, & aliis per Lutherum adductis exordiis frequenter, immo communiter concipi semper ex antiquis Ecclesiæ Patribus & Canonicis literis docuerunt. Laudatorum Patrum, dicto modo conceptam Pœnitentiam de veritate ac libertate suspectam quandoque habentium, testimoniis abusus Lutherus, lucidam veritatem obscurare & subvertere tentavit, cum Donatistis & Pelagianis blaterans nullam ita conceptam Pœnitentiam esse veram, adeoque nec esse Contritionem, sed duntaxat servilem sine charitate Attritionem, quæ nullo modo, etiam juxta ipsos istos Doctores, ad impetrandam peccatorum in Sacramento veniam disponeret, sed solummodo ad Contritionem. Fassus est eam uti Contritionem & veram Pœnitentiam tradi a Catholicis, & addidit tradi inconsequenter: Quod per timorem concepta & quasi extorta voluntas ipsi videretur non posse esse libera & vera. Eam garrivit esse motum non bonum,

num, ideoque citra ejusmodi motum a nobis justificationem promitti per solum Sacramentum. Hunc ejus fuisse sensum, supra abunde ostensum est, confirmatque Ruardus Tapperus. Eundem errorem damnat Tridentina Synodus, definiens ex istis etiam ignobilibus exordiis conceptam Contritionem esse veram, Dei donum, liberam, sufficientem ad impetrandam in Sacramento justitiam, adeoque hominem per ipsam non fieri hypocritam, aut magis peccatorem. Quocirca servilis Attritio nequaquam est probata per Synodum, sed tanquam Lutherana in orthodoxos Doctores calumnia damnata & proscripta. Quod Lutherus in solam servilem Attritionem debacchatus, adeoque & ipsam probasse videretur Tridentina Synodus, Accusator expunxit vocem *vera*.

Per hæc, Eximie Confrater, abunde me purgatum confido, & te Judice absolvendum ab objectis erroribus. Quod varia, omni charitati & Contritioni subitam peccatorum veniam quasi promittentia, sacrarum litterarum testimonia aut de sola perfecta, aut de sola per Sacramentum adjuta imperfecta dilectione loquantur, utcumque ostendi. Errasse possim. Et ex corde amplector quod de suis Scriptis ad Sabinum, Placentinæ Ecclesiæ Episcopum, scripsit sanctus Ambrosius: *Nescio quo modo, præter imprudentiæ caliginem quæ me circumfundit, unumquemque fallunt sua scripta, & aurem prætereunt, atque filii etiam deformes delectant; sic etiam Scriptorem sermones indecores sui palpant. Incautius plerumque aliud promitur, aliquid accipitur malevolentius, aliquid exit ambiguum: Tum quia alieno examinanda judicio, non pro nostra debemus magis, quam pro aliena opinione trutinare, & discutere omnes scrupulos malevolentiæ.* Alienus item semper esse studui a pessimo vitio, quod in Juliano Pelagianista notat, & evellendum suadet sanctus Augustinus: *Quando animositatem, qua teneris, viceris, tunc veritatem poteris tenere, qua vinceris.* Quam victoriam & mihi ipsi, & meis Accusatoribus ex corde exopto.

Ep. 63. al. 40.

Lib.6. c.26.

Per S. Fulgentii concludo & cum ipso apud Sardos exulantium Afrorum Episcoporum Synodalia in simili negotio verba: *Vos itaque, dilectissimi Fratres, per gratiam Dei estote stabiles & immobiles, ac tenentes veram fidem, exhibete Fratribus aliter sentientibus charitatem, nec de aliquo desperetis, quia qui hodie veritatem in aliquo non agnoscit, potest cras Deo revelante cognoscere. Deo enim subest, cum volet, posse. Oremus ergo pro eis, ut Dominus operetur in eis. Exhibeamus eis bonam voluntatem, de qua nos possimus habere mercedem, scientes quoniam in conspectu Dei quisquis de numero prædestinatorum fuerit, non peribit, & in omnibus voluntas Omnipotentis implebitur, ut per gratiam salvi fiant, & agnitionem veritatis, Domino illuminante, percipiant.* Quod dum fiat, memoriam nostram non deserat S. Thalassii Abbatis ad Paulum Presbyterum scripta parænesis: *Ut in cœno aromata non inveniuntur, ita neque charitatis suaveolentia in anima injuriarum memore.* Per Fratrum nostrorum in nos pusillanimitatem, tanquam per sinistra justitiæ arma, læti ambulemus, & legendis aut evellendis aculeatis ipsorum spinis bonas, rebus seriis debitas, horas deinceps non perdamus. Hæc sunt quæ de nostratibus rebus significata volui, Deum Optim. Max. rogans, ut etiam his novissimis, in quos peccata nostra nos reservarunt, malorum temporum diebus Ecclesiam suam purgare & conservare dignetur ab omni scandalo iniquitatis. Optimam illam, quam ab Eutychio avo suo didicit, & quotidie recitare consuevit sanctus Eutychius Patriarcha Constantinopolitanus, orationem video mihi necessariam: *Domine bonam mentem mihi elargire, & libera me de meis adversariis.* Hanc orationem ut pro me fundere dignetur & vestra Benignitas, ex corde precor. Vale.

Lib.1. c.16.

J. ANDREÆ SERRAI

IN REGIA NEAPOLITANA S. SALVATORIS ACADEMIA CATECHESIS ET MORALIS THEOLOGIÆ PROFESSORIS

DE

ROMANI CATECHISMI,

JUSSU TRIDENTINI CONCILII EDITI, AUCTORIBUS, DIGNITATE ATQUE PRÆSTANTIA

D I S S E R T A T I O.

C A P U T I.

De Auctoribus & Scriptoribus Romani Catechismi.

UUM ingenti malo atque cladi, quam sæculo XV. Hæreticorum Catecheses animis Christianorum non paucorum intulerant, nonnisi de communi Pastorum Ecclesiæ consilio non occurrendum fore necessarium visum esset; eodem tempore de Catechesi, & summa Doctrinæ Catholicæ consilium initum est. Itaque jam inde ab anno MDXXIX. habendi Concilii Œcumenici Clemens VII. Pont. Max. cogitationem susceperat, egeratque de eo cum Cæsare quem Bononiæ convenit. Quod tamen aliis super aliis suborientibus difficultatibus, maximo Reipublicæ Christianæ malo, serius omnino, quam erat opus, inchoatum est, tempusque ejusdem absolvendi diutius fuit extractum. Interim non defuere plerique qui privato consilio in hoc scriptionis genere cum magna pietatis & doctrinæ laude versati sunt. Nam præter Enchiridion Eckii & aliud Enchiridion Coloniense, prodiit in Germania eodem fere tempore institutio Sacerdotum Petri Soti, in Belgio autem Catechismus Somnii, Victoriæ, & Dominici Soti in Hispania: & inter eos cum primis adnumerandus Petrus Canisius non obscuri nominis Theologus. Is enim anno MDLIV. rogatu & auctoritate Ferdinandi Regis Romanorum, Catechismum publici juris fecit, qui magno ubique Doctorum & Procerum plausu exceptus est: eumque alii subinde in varias linguas convertere, & idem Ferdinandus ad rudiorum captum in compendium redigi jussit. Per idem pene tempus, hoc est, anno MDLVIII. Gaspar Contarenus Cardinalis Venetus, Cracoviæ suam edidit Catechesim, sive Christianam institutionem, quæ laude non caruit.

Interea vero universale Concilium, sæpe intermissum, iterum Tridenti Pio IV. Pont. Max. convocatum, majori alacritate & studio peragi visum est. Cujus sacri Senatus Patres, quum jam pridem animadvertissent, in eo potissimum Hæreticorum fraudem insignem apparuisse, quod suis Catechismis incautos simplicium animos deciperent; ut tanto ac tam pernicioso malo, ut est in Præfatione ejus Catechismi, salutarem aliquam medicinam possent afferre, non satis esse putarunt graviora Catholicæ doctrinæ capita contra Hæreses decernere; sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, atque id ipsum ex suorum Regum mandatis quoque petentibus Legatis, ut certam aliquam formulam & rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi, traderent, quam in omnibus Ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris & Doctoris munus obeundum esset. Quare ut mortales ad suscipienda Sacramenta majori cum reverentia, atque animi devotione accederent, in Sessione XXIV. cap. VII. præcepit sancta Synodus Episcopis omnibus ut non solum, quum hæc iidem ipsi erunt populo administraturi, prius illorum vim & usum, pro suscipientium captu, explicent, sed etiam idem a singulis Parochis pie prudenterque, etiam lingua vernacula, si opus sit, & commode fieri poterit, servari studeant. Idque præstandum esse statuant ex formula ab sancta Synodo in Catechesi de singulis Sacramentis præscribenda, quam Episcopi in vulgarem linguam fideliter verti, atque a Parochis omnibus populo exponi curarent. Hæc Catechesis celeberrimus ille liber est, qui *Catechismus Romanus* nuncupatur, habeturque non modo ut doctrinæ & scientiæ, sed ut eloquentiæ exemplum. Quare operæ pretium fuerit non solum Operis originem & occasionem cognoscere, sed qui in eo conscribendo operam posuere, & quam sibi in Ecclesia authoritatem ea præceptio vindicet. De iis igitur, qui ad illud perscribendum adhibiti sunt, ea in medium proferam, quæ apud idoneos authores sum perscrutatus, & fortasse etiam vulgo minus sunt nota. Nam quum librum hunc unice semper dilexerim, valdeque eo sim delectatus, de illius Authoribus sæpe & multum in certis monumentis quæsivi. Nam sicuti ad materiæ doctrinæque inventionem plures, ita etiam plures, neque, si unum excipias, iidem ad locutionem adhibiti sunt. Itaque primo de iis, qui materiam Operis compararunt, verba faciemus, deinde de aliis, qui eamdem materiam digessere, ac latinis perpolivere litteris. Nimirum, ut antea demonstravimus, quum in Concilio Tridentino Patribus datum esset negotium, ut commentarios componerent Christianæ disciplinæ, quoniam quod communi sententia ibi fuit constitutum, in illis ipsis temporum angustiis nullo pacto præstari posse cognitum est, adnitente Carolo Borromæo Cardinali, cujus ea in re egregia exstitit opera, in Sessione deinde XXV. tres delecti sunt Episcopi, qui majori otio Catechesi comparandæ operam darent. Hi autem fuere Leonardus Marinus Archiepiscopus Lancianensis, Ægidius Fuscatarius Episcopus Mutinensis, ambo ii ex Dominicana Familia, &, quem industriæ plane singulari debemus Hieronymi Lagomarsinii, Mutius Calinus Archiepiscopus Jadrensis, qui postea fuit Episcopus Interamnatium. Quibus accessit alius ejusdem Dominicanæ Familiæ alumnus, Franciscus Forerius a Rege Lusitano ad idem Concilium missus Theologus. His autem omnibus præfuit Hieronymus Seripandus magni nominis Cardinalis, qui Legatus Pontificius agebat in Tridentinis Comitiis. Quo in Opere conficiendo vertens biennium illi insumpsere, a mense scilicet Februario anni MDLXII., quo celebrata fuit Sessio XXV. ad mensem Decembrem anni MDLXIII., quo tempore post duodeviginti annos absolutum Concilium fuit. Nec omnes indiscriminatim universum Opus, sed singuli, prout cuique attributa fuit, partem elucubrarunt. Quin etiam præter eos, quos commemoravimus, Patres, alios etiam eidem Operi adhibitos invenimus Theologos. Legimus enim Michaeli Medinæ quartum, Christophoro vero Sanctotisio nonum Symboli articulum pertractandum demandatum fuisse, quorum hic fuit ex Augustiniana, ille vero e Franciscana Sodalitate. Atque hi prorsus sunt, qui Catechesis construxere commentarios, eosdemque incompositos Patribus adhuc Tridenti commorantibus obtulere: qui, quoniam nimium excreverant, & rudis admodum moles videbatur, Patres rursus eosdem non Joanni, ut male opinantur quidam, sed Gabrieli Paleotto legum Doctori traditos, Romam deferendos mandarunt. Illuc continuo universi concessere, præter Seripandum Cardinalem, qui ejus ipsius anni MDLXIII. mense Martio Tridenti supremum diem obierat.

Romæ igitur quum ea de re agi cœptum esset, visum est opportunum, ut pro rei magnitudine conventus indiceretur selectissimorum virorum, in quo, adhibitis cum primis iis, qui Tridenti operam navaverant, universum Opus rite absolveretur. Ei conventui, sive, ut ajunt, Congregationi, de Pii IV. Pontificis sententia, præficiuntur duo præstantissimi Cardinales, Carolus Borromæus, & Guilelmus Sirletus. Quo maxime universam rem eo in conventu urgente, quod ad omnem posteritatem ipsi erit gloriosum, excogitatum ab eodem sapienter fuit, ut in Catechismi Opere comparando, ad ejus doctrinæ sanctitatem & præstantiam, sermonis quoque adderetur elegantia, & latinæ orationis digni-

tas,

tas, quæ veterum Romanorum Scriptorum eloquentiæ referret majestatem & excellentiam. Nec in eo virum sapientissimum fefellit opinio. Ex iis enim, quos plurimos beatissima illa ætas tulit, quatuor delecti sunt disertissimi viri, qui omnis politioris doctrinæ primas facile tenebant. Scio fuisse plerosque, qui latinam orationem Catechesi præstavisse unum Paulum Manutium arbitrati sunt: eaque opinio apud plerosque etiamnum valet, indicium fortasse desumentes ex scriptionis candore & puritate, quam sane multam & egregiam omnes admirantur in Manutii scriptis. Accesserat etiam, quod, quum idem Catechismus apud Paulum Manutium primo excusus fuisset, ex eo factum esse videri potest, ut qui typorum fuerit moderator, eumdem scriptionis quoque fuisse authorem, non nemo existimaverit. Id autem a vero abhorrere videtur. Constat enim non unum, sed plures, id est, qui essent illis temporibus doctissimi, atque in latinis litteris magnos haberent progressus, assumptos fuisse, Silvium nempe Antonianum, Petrum Galesinium & Julium Pogianum, qui singuli symbolam conferentes, seorsim describerent quod cuique esset oblatum, ea prorsus ratione, qua delectis in Concilio Patribus inveniendæ materiæ datum negotium fuerat. Compertumque omnino habeo, Silvium Antonianum primo Catechismi libro, Petrum Galesinium tertio, & Julium Pogianum quarto operam suam navasse. At secundum, qui reliquus est, inquiet aliquis, de Sacramentis librum, quum nullus illius author appareat, Paulo Manutio latine describendum tributum fuisse, a vero non abhorrere videtur, si quidem verum est, disertissimum quemque ad id delectum fuisse. Neque enim non modo Romæ, ubi tum Manutius morabatur, a Pio IV. primis sui Pontificatus annis vocatus, ut sacrorum Librorum editionibus suam operam navaret, sed ne in universa quidem Europa, facile erat quemquam præ illo magis disertum, & in latina eloquentia magis exercitatum reperire. Et stylus quidem commentarii de Sacramentis est latinus planeque purus, & vero etiam quandam præsefert cum Manutiana dictione similitudinem: nec quidquam inibi invenies quod ab illius latina, & ornata oratione abhorreat. Nec in eo desunt locupletissimi testes Hiacynthus Gravesonius, & Apostolus Zenus, qui Manutio latine reddendi Catechismum partes datas fuisse, ut rem admodum testatam memoriæ prodiderunt. Verum tamen quum isti ab ea abfuerint ætate, nec idoneum proferant quemquam ejus rei authorem, usquedum certius aliud monumentum afferatur, has conjecturas non satis esse puto, ut certo eam scriptionem Manutio adjudicemus. Quodque mihi rem omnem conficere videtur, nullam, quantum intelligere potui, ejus rei mentionem in suis latinis Epistolis, quas sub idem tempus Romæ plures scripsit, ab eo factam legimus; nec quotquot ejus ipsius ætatis volvi authores (volvi autem plurimos) verbum ea de re ullum fecisse reperi. Quare quartum Catechismi scriptorem Mutium Calinum advocemus oportet, eum ipsum, quem Tridenti Commentariorum materiam præstasse, supra demonstravimus: quod quidem ab Anonymo Firmano ab Lagomarsinio allato traditum memoriæ est. Verum in eo ab eodem Anonymo & Lagomarsinio etiam dissentio, quod hi duas Catechismi de Symbolo fidei & de Sacramentis partes uni Calino attribuunt: ego vero unam tantum, quæ de Sacramentis est, concedo. Symboli enim disciplinam a Silvio Antoniano latine redditam fuisse, luculenta extant monumenta, quæ miror Lagomarsinium latuisse: latuisse item quod de Petro Galesinio prodit Antonius Possevinus, qui ejus ipsius fuit Sodalitatis. Hos igitur quatuor viros ad id opus delectos affirmamus: quorum munus, de sententia Cardinalis Sirleti, fuisse apparet, ut ex rudi illa & incondita rerum silva, quam Patres in sacro Tridentino Senatu comparasse, supra demonstravimus, perspicuam, &, quam fieri possent, nitidissimam eruerent præceptionem, quæ summam exhiberet totius Christianæ Religionis. Dum autem in suo quisque penso conficiendo toti sunt, interim vita excessit Pius IV. P. M. quem in Pontificatu quum excepisset Pius V. ei Catechismi libellus jam absolutus exhibitus est; quem ipse & probavit & Romæ anno MDLXVI. in Ædibus Pop. Rom. apud Paulum Manutium, duabus formis, in octavo atque in folio, ut vocant, impressum in vulgus edi jussit, simul cum vernaculi Italiæ sermonis interpretatione, quam Alexius Figliucclus ex Dominicana Familia publico consilio adornaverat. Ita quinque omnino annorum spatium in tota ea scriptione insumptum fuit; biennium quidem a Patribus Concilii in inventione & apparatu rerum & argumentorum; triennium autem in latina locutione concinnanda. Ac primo universos ejus Catechesis commentarios distributos legi, pro more veterum Scriptorum, in quatuor libros, quos deinde partes appellarunt, postquam scilicet imperitorum ambitio nova rerum nomina, etiam ubi nihil esset necesse, commenta est. Singuli autem libri in capita, & sectiones dispertiti fuere. Marginibus autem foliorum adjectæ pleræque sacræ Scripturæ & veterum Patrum sententiæ, ut uberior cuique pateret rerum sanctissimarum copia & facultas. Deprehenduntur etiam in posterioribus Editionibus plurimæ variæ lectiones, quæ non nihil aliquando sententias immutarunt. Nuper vero jussu Clementis XIII. Pont. Max. Romæ nitidissimis typis editus Romanus Catechismus, pristinæ suæ integritati & fidei fuit restitutus. Hæc, inquam, de origine & ratione Catechismi Concilii Tridentini.

CAPUT II.

De ejus partibus, disciplinæ forma, atque præstantia.

SED aliquid jam de ejus partibus, & de totius disciplinæ forma, & vi delibemus. Tota Catechesis descriptio in quatuor omnino libros sive partes tributa est. Sed eis præcurrit brevis præfatio, quæ de pastorum in Ecclesia authoritate & officio, deque præcipuis Christianæ doctrinæ capitibus agit. At in hoc potissimum ab antiqua Catechesi videtur differre is Catechismus, quod veteres illi a Decalogi præceptis, atque a rerum naturalium initiis auspicabantur, propterea quod cum adultis plerumque res ipsis erat: quos a naturali ratione, ad res deinde altioris contemplationis, hoc est, ad mysteria traducendos ducebant. At posterioribus temporibus, mutata disciplinæ ratione, quum ad sacrum fontem infantes maxime adducerentur, statim ac hi aliquid cognoscere cœperant, eos Ecclesia rudimentis fidei imbuendos censuit, ut quæ memoriter primo didicissent, majorem deinde rerum intelligentiam consecuti, contemplatione & ratione firmissime tenerent: idque ex Apostolicarum Constitutionum præceptione usuvenisse videri potest. Quem librum, tametsi Doctorum virorum judicio Apostolis abjudicatur, nemo tamen negabit ad ultimam illam ætatem pertinere. Igitur quum universa institutio in quatuor libros esset distributa, eorum primus positus est, qui est de fide & Symbolo fidei: quem commentarium latine descriptum demonstravimus ab Silvio Antoniano. Fuit autem Antonianus omnibus politioribus disciplinis, neque his vulgaribus eruditus: tantumque litteris & ingenio valuit, ut in ea Urbe, quæ tum virtuti præmia non denegabat, is Bembo & Sadoleto par dignitate fieret, qui scribendi laude illis non videbatur inferior. Hoc autem in eo fuit singulare, quod ita latine scribendi asciverat ornatum, ut res sacras e sanctissimo sapientiæ fonte desumptas non repudiaret: suamque politam orationem ornamentis sacrorum verborum aptissime distinguit. Quod præsertim videre est in suis Epistolis Pontificiis (fuit enim, antequam Cardinalis esset factus, Epistolarum Pontificiarum Scriptor) idque etiam præstare conatus videtur cum in tota Symboli scriptione, tum ubi de primo articulo agens, quid Christiana de Deo sapientia a philosophica rerum divinarum notitia differat, edisserit: „ Hic jam (inquit) Christianæ sapientiæ dignitatem & præstantiam, ex eaque, quantum divinæ bonitati debeamus, cognoscere licet; quibus datum est statim ad rei præstantissimæ maximeque expetendæ cognitionem, quasi fidei gradibus ascendere. In hoc enim multum inter se differunt Christiana philosophia & hujus sæculi sapientia: quod hæc quidem naturalis tantum luminis ductu ab effectibus, & ab iis, quæ sensibus percipiuntur, paulatim progressa, nonnisi post longos labores, vix tandem invisibilia Dei contemplatur, primamque omnium rerum caussam, & authorem agnoscit atque intelligit: contra vero illa humanæ mentis aciem ita exacuit, ut in cælum nullo labore penetrare possit, atque divino splendore collustrata, primum quidem æternum ipsum luminis fontem, deinde quæ infra ipsum posita sunt, intueri: ut nos vocatos esse de tenebris in admirabile lumen, quod est apud Apostolorum principem, cum summa animi jucunditate experiamur, & credentes exultemus lætitia inenarrabili. Recte igitur fideles primo se in Deum credere profitentur, cujus majestatem, ex Hieremiæ sententia, incomprehensibilem esse dicimus. Lucem enim, ut ait Apostolus, inhabitat inaccessibilem, quam nullus hominum vidit, sed nec videre potest: quum enim ad Mosem loqueretur, non videbit me, inquit, homo & vivet. Nam ut mens nostra ad Deum, quo nihil est sublimius, perveniat, necesse est eam omnino a sensibus abstractam esse: cujus rei facultatem in hac vita naturaliter non habemus. Sed quamvis hæc ita sint, non reliquit ta-

„ men

„ men Deus, ut inquit Apostolus, semetipsum sine testimonio benefaciens, de cælo dans pluvias, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda hominum. Quæ causa fuit Philosophis nihil abjectum de Deo sentiendi, & quidquid corporeum, quidquid concretum & admixtum est, ab eo longissime removendi: cui etiam bonorum omnium perfectam vim & copiam tribuerunt, ut ab eo, tanquam a perpetuo quodam & inexhausto fonte bonitatis ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atque naturas perfecta bona dimanent: quem sapientem, veritatis auctorem, & amantem, justum, beneficentissimum, & aliis nominibus appellaverunt, quibus summa & absoluta perfectio continetur: cujus immensam & infinitam virtutem omnem complentem locum & per omnia pertingentem esse dixerunt, Hoc ex divinis litteris longe melius constat & illustrius . . . . . . Magna & præclara hæc sunt, quæ de Dei natura sacrorum librorum auctoritati consentanea & consequentia ex rerum effectarum investigatione Philosophi cognoverunt. Quamquam in eo etiam cælestis doctrinæ necessitatem cognoscimus, si animadvertamus, fidem non solum hæc præstare, quemadmodum supra dictum est, ut, quæ viri tantum sapientes longo studio consecuti sunt, ea rudibus quoque & imperitis hominibus statim pateant, atque in promptu sint; verum ut rerum notitia, quæ fidei disciplina comparatur, multo certior, atque ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quam si eas ipsas res, humanæ scientiæ rationibus comprehensas animus intelligeret. Sed quanto præstantior divini numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, sed proprie credentibus fidei lumen aditum patefecit“! Vide quam plena sit religionis oratio! Quanta severitas & gravitas in sententiis! Quantum pondus in verbis! Quam nihil non haustum ex intima Philosophia! Quanta eloquentiæ vis & majestas!

Secundus autem liber, qui de Sacramentis est, quemque a Mutio Calino latine fuisse adornatum, supra commemoravimus, non minorem præfefert sanctissimæ doctrinæ ubertatem cum mira orationis perspicuitate & nitore. Ita ubi ratio refertur cur Sacramenta ex Scripturis & Patrum traditione, & auctoritate Conciliorum, septenario numero sint definienda, additum porro est: „ Cur autem neque plura neque pauciora (Sacramenta) numerentur, ex iis etiam rebus, quæ per similitudinem a naturali vita ad spiritualem transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit. Homini enim ad vivendum, vitamque conservandam, & ex sua, reique publicæ utilitate traducendam, hæc septem necessaria videntur, ut scilicet in lucem edatur, augeatur, alatur, si in morbum incidat sanetur, imbecillitas virium reficiatur: deinde quod ad Rempublicam attinet, ut Magistratus numquam desint, quorum auctoritate & imperio regatur: ac postremo legitima sobolis propagatione seipsum, & humanum genus conservet. Quæ omnia quoniam vitæ illi, qua anima Deo vivit, respondere satis apparet, ex iis facile Sacramentorum numerus colligetur. Primus enim est Baptismus, veluti ceterorum janua, quo Christo renascimur: deinde confirmatio, cujus virtute fit, ut divina gratia augeamur, & roboremur: baptizatis enim jam Apostolis, ut Divus Augustinus testatur, inquit Dominus: Sedete in Civitate, donec induamini virtute ex alto. Tum Eucharistia, qua, tanquam cibo vere cælesti spiritus noster alitur & sustinetur: de ea enim dictum est a Salvatore: Caro mea vere est cibus, & Sanguis meus vere est potus. Sequitur quarto loco pœnitentia, cujus ope sanitas amissa restituitur, posteaquam peccati vulnera accepimus. Postea vero extrema unctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, & animi virtutes recreantur: siquidem D. Jacobus, quum de hoc Sacramento loqueretur, ita testatus est: Et si in peccatis sit, remittentur ei. Sequitur ordo, quo publica Sacramentorum ministeria perpetuo in Ecclesia exercendi, sacrasque omnes functiones exequendi potestas traditur. Postremo additur matrimonium, ut ex maris & fœminæ legitima & sancta conjunctione, filii ad Dei cultum, & humani generis conservationem procreentur, & religiose educantur“. Eademque forma singula deinceps Sacramenta auctor persequitur, nihilque sane omittit quod ad confirmandam sacratissimam doctrinam contra hæreticorum errores, & ad Christianos omnes ardentiori studio inflammandos erga altissima illa mysteria, pertineret.

Jam ad tertium librum progredimur, qui est de Decalogo & divinis legibus, cujusque auctor perhibetur Petrus Galesinius. Quantus autem in universa ea tractatione insit & dictionis splendor & sententiarum lumina, ex iis quæ hic exscribemus intelligi facilius potest, quam ut nos verbis declarare possimus. Agens enim de Decalogi & legis naturæ auctore inquit: „ Inter cetera autem, quæ animos hominum possunt ad hujus legis jussa servanda impellere, illud maximam vim habet, Deum esse hujus legis authorem, Quamvis enim per Angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse legis Authorem. Cujus rei satis amplum testimonium præbent non solum ipsius legislatoris verba, quæ paulo post explicabuntur, sed infinita pene Scripturarum loca, quæ Pastoribus facile occurrent. Nemo enim est, qui sibi a Deo legem in animo insitam esse non sentiat, qua bonum a malo, honestum a turpi, justum ab injusto possit secernere; cujus vis & ratio legis, quum ab ea, quæ scripta est, diversa non sit, quis est, qui intimæ, sic scriptæ legis auctorem Deum negare audeat? Hanc igitur divinam lucem, pene jam ex pravis moribus & diuturna perversitate obscuratam, quum Deus Mosi legem dedit, eam potius illustriorem reddidisse, quam novam tulisse docendum est: ne forte populus quum audit legi Mosis derogatum esse, putet his legibus se non teneri. Certissimum enim est, non propterea his præceptis parendum esse, quod per Mosen data sunt, sed quod omnium animis ingenita & per Christum Dominum explicata sunt & confirmata“. Alibi vero, hoc est in IV. præcepto, ostendens non modo parentes, a quibus nati sumus, sed Episcopos etiam & Sacerdotes & Principes honorandos esse, qualis honor præcipue Regibus, eorumque Magistratibus sit deferendus, sic docet. „ Idem de Regibus, de Principibus, de Magistratibus & de reliquis, quorum potestati subjicimur, dicendum est. Iis vero, quod honoris cultus, ac observantiæ genus tribuendum sit, Apostolus ad Romanos late explicat; pro quibus etiam orandum esse monet: Et D. Petrus subjecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive regi quasi præcellenti; sive ducibus tamquam a Deo missis. Nam si quem eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur: habet enim venerationem hominum excellens dignitatis gradus, qui divinæ potestatis est instar, in quo Dei providentiam veneramur, qui publici muneris procurationem iis attribuit, quibusque utitur tamquam potestatis suæ ministris. Nec enim hominum improbitatem aut nequitiam, si tales sunt magistratus, sed divinam authoritatem, quæ in illis est, reveremur: ut, quod permirum fortasse videatur, quamvis in nos sint inimico, infensoque animo, quamvis implacabiles; tamen non satis digna caussa sit, cur eos non perofficiose observemus. Nam & Davidis magna in Saulem officia extiterunt, quum ei tamen esset infensior, quod innuit illis verbis: Cum iis qui oderunt pacem, eram pacificus“. At septimo præcepto, quo furta vetantur, ita de illis scribit, qui vano prætextu sua furta & sacrilegia excusant. „ Sed quia non desunt, qui etiam se in furtis excusent, admonendi sunt, fore ut nullam eorum peccati excusationem accipiat Deus, imo vero futurum, ut illa purgatione non modo non levetur peccatum, sed mirum in modum augeatur. Ecce nobilium hominum non ferenda deliria, qui culpam extenuare sibi videntur, si se affirmarint, non cupiditate aut avaritia ad detrahendum alteri sua defendere, sed tuendæ caussa amplitudinis familiæ, & majorum suorum, quorum æstimatio ac dignitas rueret, nisi rerum alienarum accessione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiendus est, simulque demonstrandum, unam esse rationem conservandi & amplificandi copias & opes, majorumque gloriam, si Dei voluntati paruerint, si ejus præcepta servaverint: quibus contemptis, fundatæ & optime constitutæ opes evertuntur: Reges ex regio solio & summo gradu honoris præcipites exturbantur: in quorum locum infimi interdum homines, & qui summo in odio illis fuerunt, divinitus vocantur“. Quibus ex locis, si alia omnia desint, perspicuum est, nullius politioris humanitatis Galesinium fuisse expertem: quin potius in omnibus eum rectissimis studiis non mediocriter fuisse versatum, dicendum est.

Sed denique ad Julium Pogianum veniamus, qui in plerisque suarum Epistolarum locis sese Catechismi auctorem facit: sed ei postremum duntaxat librum, qui est de Oratione, latine describendum attributum, ex aliis cognoscimus. Ceterum illustris illa, & ornata, & gravis etiam scribendi ratio, quæ singulis in sententiis inibi effulget, ubique præstantissimi atque elegantissimi Pogiani ingenii præsefert imaginem. Et profecto fuit Julius Pogianus omnibus latinis ac græcis litteris eruditissimus, optimisque disciplinis addiderat singularem morum suavitatem: quo factum est, ut præ ceteris aliis Guilelmo Sirleto Cardinali sapientissimo esset carissimus. Atque is posteaquam Tridentino in Concilio

cilio notarii munere functus est, Romam accitus, scriptor Epistolarum Pontificiarum fuit designatus a Pio IV. P. M. Illud etiam facile adducor ut credam, præter quartum Catechismi librum a Pogiano integrum latine redditum, aliis etiam tribus libris, quos alii latinitate donaverant, suam insuper Pogianum addidisse manum: ut universam scriptionem quodam modo retractando, idem recineret dictionis sonus. Neque enim aliter fieri potuit, ut tanta inesset in singulis partibus styli conformatio, tantusque concentus, cujus vel acutissimus latinarum litterarum observator vix ullam animadvertere posset dissimilitudinem. Atque in eo etiam factum arbitror, ut Pogianus Sirleti ab Epistolis a nonnullis diceretur. Nam quum nusquam apud Sirletum eo munere functum fuisse appareat, eumdem in eo tantum conventu, in quo, primas Sirleto tenente, de Catechismo agebatur, scriptoris vices gessisse reor, hoc est, singula recognovisse, quæ inibi scriptis consignabantur. Sed ut specimen aliquod ejus ingenii appareat, jam insignem aliquem Catechismi locum describamus. Is igitur designans, quinam sit optimus orandi modus: „ Sed quisnam (inquit) est optimus orandi modus, & summus precationis gradus? Nempe is, quo pii & justi homines utuntur, quo freti veræ fidei stabili fundamento, quibusdam optimæ mentis orationisque gradibus, in illum locum perveniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immensamque benignitatem, ac sapientiam contemplari possunt: ubi etiam in spem certissimam veniunt, se, & quidquid petierint in præsentia, & illam inexplicabilium bonorum vim consecuturos esse, quæ pollicitus est Deus, largiturum se iis, qui divinum auxilium pie, & ex animo implorarint. His, quasi duabus alis, elata in cælum anima, ardenti studio pervenit ad Deum, quem omni gratiarum, & laudum honore prosequitur, quod summis ab eo beneficiis affecta sit: tum vero singulari adhibita pietate ac veneratione, quasi filius unicus carissimo parenti, quid sibi sit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modum, effundendi voce exprimunt divinæ litteræ: inquit enim Propheta: effundo in conspectu ejus orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuncio. Quæ vox eam vim habet, ut nihil reticeat, nihil occultet; sed effundat omnia is, qui ad orandum venit, fidenter confugiens in sinum amantissimi parentis Dei. Ad id enim nos doctrina cælestis illis verbis hortatur: Effundite coram illo corda vestra: &, Jacta super Dominum curam tuam. Hunc autem precationis gradum significat sanctus Augustinus, quum inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion: Quod fides credit, spes, & charitas orat. Alius est eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea, quæ mortua dicitur, nituntur sese erigere & ad Deum ascendere: sed propter intermortuas vires, summamque fidei imbecillitatem, se altius a terra tollere non possunt. Veruntamen sua peccata recognoscentes, & eorum conscientia ac dolore cruciati, humiliter ac demisse ex illo maxime longinquo loco pœnitentes, scelerum a Deo veniam & pacem implorant“. Primam vero Dominicæ orationis petitionem deinceps explicaturus, cur a nominis divini sanctificatione nostra desideria exordiri oporteat, sic demonstrat. „ Quid a Deo petendum, quove ordine id agendum sit, Magister ipse, ac Dominus omnium docuit & imperavit. Nam quum studii & desiderii nostri nuncia sit, & interpres oratio, tum recte & ratione petimus, quum postulationum ordo sequitur ordinem rerum expetendarum. Monet autem nos vera caritas, totum ut animum ac studium conferamus in Deum: qui, quoniam solus est in se ipso summum bonum, jure est præcipuo quodam, ac singulari amore diligendus. Nec vero ex animo & unice potest amari Deus, nisi rebus ac naturis omnibus ejus honor & gloria præponatur. Bona enim & nostra & aliena, & omnino omnia, quæcumque boni vocabulo nominantur, ab illo profecta, summo ipsi bono cedunt. Quare ut ordine procederet oratio, Salvator petitionem hanc de summo bono principem, & caput constituit petitionum reliquarum, docens nos, priusquam ea, quæ nobis, aut proximo cuique opus sint, postulemus, quæ propria sunt Dei gloriæ, petere debere, ipsique Deo studium, & desiderium ejus rei nostrum exponere. Quo facto manebimus in officio charitatis, qua docemur & plus Deum, quam nos ipsos diligere, & primum petere, quæ Deo cupiamus, deinde quæ nobis optemus“. Et ne plura persequar, eodem tenore singillatim res omnes tam accurate, quam magnifice ac splendide sunt inibi expositæ.

Fremant omnes licet: dicam quod sentio: nullum ad hæc usque tempora, de sacra disciplina librum in lucem prodiisse, jure affirmare posse videor, qui cum Catechismo Romano possit conferri vel doctrinæ sanctitate & gravitate sententiarum; vel delectu verborum, aut latinæ eloquentiæ dignitate: eumdemque omnium Theologicorum voluminum unum instar haberi posse existimo. Quare quod initio hujus disputationis quærebamus, qualis scilicet esse oporteret Catechista omni laude cumulatus; hunc enimvero esse Catechismum existimo, quem numeris omnibus absolutum, quem genere toto perfectissimum audeam appellare. Quocirca optimo jure Romanus est appellatus, quod non solum Romanæ Ecclesiæ sanctissimam disciplinam complecteretur; sed veterem etiam illam Reipublicæ dignitatem, & cum latina oratione Romani quoque Imperii amplitudinem & præstantiam omnem præ se ferre videatur. At etiam nonnullos fuisse intelligimus, qui quædam in eo Catechismo invenisse affirmant, quæ minus probarent. Quos quidem nihil moror, qui unius scholæ suæ decretis addicti, nullam aliam disciplinam Theologiæ probent, præter eam, quam ipsi sequuntur; nec dum suspicati sunt, quidnam esset uno brevique comprehendi volumine quæcumque ab innumeris pene Scriptoribus, tum Græcis tum Latinis prolixius litteris prodita sunt, adeo strictim, adeo eleganter, ut neque quidquam desiderari possit, quod addere necesse sit, & omnia abunde suppetant, quæ ejus excolere ingenium valeant. Sique ii tantam scriptionis præstantiam minus probant: at longe pluris facienda est Augustini Valerii Cardinalis, & Episcopi Veronensis sententia, qui gravissimo testimonio Catechismum Romanum probavit, & mirificis laudibus exornavit: cujus verba ex libro primo ad Acolythos Veronenses desumpta non pigeat referre. „ Catechismus (inquit) abhinc triennium est editus Pii V. Pont. Max. jussu: quem ad juvandam Rempublicam Christianam & restituendam veterem Ecclesiæ disciplinam nobis divinitus videmus datum esse. Opus tam præclarum, si sententiarum gravitatem, & lumina etiam verborum spectemus, ut nullum præclarius multis ab hinc seculis editum docti homines judicent. Sunt enim explicata omnia, quæ ad instituendas animas pertinent, tanto ordine, tanta perspicuitate, tantaque cum majestate, ut sancta mater Ecclesia, Spiritu sancto edocta, non homo quispiam vocem emittere, & homines docere videatur. Vos qui aliquantum ætate processistis, legite hunc Catechismum septies & plusquam septies: mirabiles enim fructus ex eo percipietis. Quod si in Historiis scriptum est, Demosthenem ut eloquentiæ laudem consequeretur, octies descripsisse Thucididem, eaque ratione omnes illius conciones plenas argumentis, memoriæ mandasse; quanto æquius est vos, qui in disciplina Ecclesiæ versantes, omnia vestra studia referre debetis ad gloriam Dei & ad salutem vestram, & aliorum, egregium librum, dictante Spiritu sancto, Patrum, qui in Concilio Tridentino aderant, decreto scriptum, & Christi Vicarii auctoritate editum, octies legisse diligenter, atque etiam descripsisse“? Luculentum sane & magnificum testimonium, quo profecto maxima Catechismo auctoritas tribui videtur. Par enim illi pondus, atque ipsi Concilii Tridentini Decretis impertiri a tam præstanti viro perspicuum est. Neque id injuria. Nam quum mandato, & jussu Tridentini Concilii Catechismus iste sit conscriptus, quinimmo a Patribus ipsius Concilii præcipua opera navata in eo componendo sit; profecto maximam sibi Catechismus auctoritatem merito vindicat; ut in iis quæ fidem, & mores Christianorum respiciunt, nihil contra sine nefario scelere statui posse videatur. Neque id non agnoscit ipsummet Concilium, quod eandem Catechesim Pastoribus omnibus proponit, ut ex ejus præscripto singula Sacramenta administrarent. Accedit Catholicæ Ecclesiæ consensus. Nemo enim ubique gentium Catholicorum Episcoporum fere fuit, nullum Concilium, nulla Synodus, quæ hunc Catechismum, ut orthodoxam doctrinam complectentem, non susceperit ac probarit. Nec profecto ulla fuit paulo notior in terrarum orbe lingua, in quam conversus ille non sit. Atque in eam sententiam ire visi sunt præstantiores Theologi, ut post ipsas sacras Scripturas & traditiones, ipsasque Generalium Conciliorum sanctiones principem locum eidem concedant. Quod autem universa tenet Ecclesia, id maxime & sanctitate & auctoritate apud omnes peræque Christianos pollere oportet. Quum itaque tam accurate, tam sancte, tam copiose etiam & eleganter in Romano Catechismo constitutam habeamus disciplinam; quidnam caussæ fuisse Catholicis plerisque non video, cur ab ea recederent, aut aliquid aliud novi molirentur. In quo dupliciter a nostris hominibus peccatum videtur, quod post Romanum Catechismum novas alias institutiones describere audent; & quotidie ex alienigenis in Italiam novas Catecheses usque adhuc invexere, futili quadam vel potius stolida opinione ducti, ut alie-

na

na magnificerent, nostra negligerent. Sæpe hoc mihi mirari usuvenit, unde hoc apud nostrates tam insolens sit rerum domesticarum fastidium. Idque vitio quodam humanitatis fieri opinor, nihil ut præclarum, nisi quod ex longinquo esset allatum, existimare plerique soleant. Atque utinam tam stulta persuasio ex animis nostrorum Italorum tandem aliquando evelleretur! Nostri enim, sic opinor, sicut melius semper, quam ceteri, res omnes pepererunt; ita iisdem in exornandis, cuinam primas concedere jure debeant, nusquam reperio. Sed tamen hoc vulgo obtinere videmus, ut exterarum gentium ingenii monumenta, sicut & merces aliæ, nescio quid præstantius continere nonnullis videantur, domestica sordeant: qui proinde in prudentum reprehensiones merito incurrere solent.

Sed his omissis, quotquot post editum Romanum Catechismum, aliam sacræ Doctrinæ Institutionem tradendam susceperunt, si novam Christianam Catechesim aut melius aliquid in eo genere conari & præstare crediderunt, ii enimvero vehementer errarunt, qui majus quid sibi unis arrogare ausi sunt, quam quantum in universis illis præstantissimis viris extitisse cognovimus. At vere longe aliud istorum consilium fuisse in prodendis suis Catechismis, dicendum arbitror. Nam quum intellexissent, inter mandata Tridentini Concilii illud etiam adnumeratum, ut idem Romanus Catechismus in vulgarem linguam verteretur, ac fideliter exponeretur christiano populo, hoc sibi efficiendum illi proposuere, ut nimirum quæ sanctissime ac diligentissime essent in illo pertractata, planius atque ad rudium intelligentiam accommodatius declararent: ac proinde ab illo disciplinam omnem arripere eos conatos videmus. Hinc factum est, ut nemo fere ab ea, quam ille tenuit, forma rerum tractandarum discederet; atque hac una ratione laudem sibi meruisse visi sunt. Quorum tamen ordinem & numerum accuratius non ita erit facile referre, tanta eorum est multitudo cum Italorum atque Hispanorum, tum maxime Gallorum. Apud hos enim nulla fere Ecclesia est, quæ suum non habeat Catechismum: quin singuli pene Episcopi, & Pastores suam proferre Catechesim ad hæc usque tempora solemne habuerunt. Idque præsertim evenisse comperimus, postquam Jansenistarum & Molinistarum vana nomina audiri cœpta sunt. Ut quisque enim uni est scholæ addictus, ita sectæ suæ decreta, non modo perpetuis commentariis tueri, sed parvis quoque libellis Catechesium in vulgus spargere, & vendibilia reddere adnituntur.

DE CA-

DE CATECHISMI ROMANI AUTHORITATE DISSERTATIO

FR. ANTONINI REGINALDI

ORDINIS PRÆDICATORUM

IN ACADEMIA TOLOSANA ANTECESSORIS.

MONITUM TYPOGRAPHI

Præfixum Editioni Neapolitanæ anni 1765.

PIO ET ERUDITO LECTORI.

STATIM ac in lucem prodiit facrofanctæ Tridentinæ Synodi decreto excogitatus, & S. Pii V. authoritate conscriptus, & editus Catechismus, qui Romanus appellatur, nonnulli Theologi, qui magnum aliquid se jactabant, in ipsum acriter insiluerunt, & hæreseos nota (ut identidem adversus omnes, qui pro ipsis non stant, soliti sunt) illum sacrilego ausu deturpare satagerunt. Sed Fr. Antoninus Reginaldus Ordinis Prædicatorum, & in Academia Tolosana Antecessor, & Fr. Guillelmi Courteti, qui martyrii palmam pro Christo Nangazachi in Japonia promeruit, discipulus, ad tam divini operis defensionem strenue insurrexit aureo hoc opusculo, quod ita relatum reperies in Catalogo Scriptorum Ord. Prædicatorum Tom. 2. pag. 663. „ Dissertatio de Catechismi Ro-
„ mani authoritate initio ejusdem Catechismi edita Tolosæ, Typis Arnaldi Colomerii 1648.
„ in octavo. Hanc nervosam, & eruditam, ut ab authore profecta est, æmuli quidam mu-
„ tilam, elumbem, & interpolatam aliis ejusdem Catechismi editionibus præposuerunt “.

Neque hic arbitror indicatos esse æmulos, & adversarios Patris Reginaldi, sed potius nonnullos satis notos Catechismi inimicos, & quidem tum Romani, tum cujuscumque, & a quovis Episcopo, vel Theologo compositi, præter illos a suis asseclis consarcinatos, seu qui doctrinam continent novis eorum opinionibus conformem; quod tam notum est, ut supervacaneum omnino sit, id exemplis confirmare.

Cum autem Catechismus Romanus super cæteros hujus generis libros doctrina & authoritate polleret, ad eum acrius adverterunt animum, ut illum censoria virga adorirentur, & nequedum cessant illum mordere, doctrinas varias, & peregrinas proferendo alienas ab eodem Catechismo. Nonne in præsentia, & dum hæc ipsa scribo pugnacissime disputatur, immo mordicus asseritur nullum esse præceptum, quod jubeat omnes nostras actiones ad Deum dirigendas esse, & notissima B. Pauli verba: *Sive ergo manducatis, sive bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*: nil aliud continere, quam purum putum consilium contra apertissimam mentem hujus Catechismi, qui pluries hanc doctrinam inculcat? En ut loquitur part. 4. cap. 13. sect. 1. &c. pag. 329. „ Nam ut ad Deum tanquam ad ul-
„ timum finem referuntur homines, sic humanæ vitæ bona ad divina eadem ratione diri-
„ guntur; quæ quidem ideo optanda, ac petenda sunt, vel quod ita divinus ordo postulat,
„ vel quod illis adjumentis ad divinorom bonorum adeptionem indigemus, ut iis adminicu-
„ lis propositum finem consequamur, qui regno, & gloria cælestis patris, atque iis præce-
„ ptis colendis servandisque continetur, quæ Dei voluntatis esse non ignoramus. Quare o-
„ mnem vim, & rationem hujus petitionis ad Deum, ejusque gloriam referre debemus.
„ Præstabunt igitur suum officium Parochi fidelibus auditoribus, ut intelligant in iis peten-
„ dis, quæ ad usum, ac fructum pertinent rerum terrenarum, esse intendendum animum,
„ ac studium nostrum ad Dei præscriptionem, nec inde ulla ex parte declinandum. Nam
„ in eo quod scribit Apostolus: Quid oremus sicut oportet, nescimus; maxime peccatur his
„ postulationibus terrenarum, & caducarum rerum. Ergo petenda sunt bona hæc, ut opor-
„ tet, ne perperam aliquid postulantes, responsum illud a Deo feramus: Nescitis quid pe-
„ tatis. Erit autem certa judicandi nota, quæ prava sit, quæve recta petitio, consiliom, &
„ propositum postulantis. Nam si quis terrena petit eo animo, ut illa omnino bona existi-
„ met, & in illis tanquam in optato fine conquiescens, nihil præterea requirat, sine dubio
„ non orat, sicut oportet. Non enim, inquit S. Augustinus, petimus temporalia hæc tan-
„ quam bona nostra, sed tanquam necessaria nostra. Apostolus etiam in Epistola ad Corin-
„ thios docet, omnia, quæ spectant ad usus vitæ necessarios, ad Dei gloriam referri opor-
„ tere “.

„ tere ". *Sive enim manducatis*, inquit, *sive bibitis*, *sive aliud quid facitis*, *omnia in gloriam Dei facite*. Hæc eadem brevius quidem, ſed non minus dilucide tractata inveniuntur in Catechiſmi præfatione num. 10. ubi ſic legitur. „ Igitur ut ſciant, quoniam veluti ad „ finem, omnia eorum conſilia, labores, & ſtudia referenda ſint, quove pacto id quod vo- „ lunt facilius conſequi, & efficere poſſint, illud primum videtur eſſe, ut ſemper memine- „ rint, omnem Chriſtiani hominis ſcienriam hoc capite comprehendi, &c. Si enim creden- „ dum, ſive ſperandum, ſive AGENDUM ALIQUID proponatur, ita in eo SEMPER „ charitas Domini noſtri commendari debet, ut quivis perſpiciat, omnia perfectæ chriſtia- „ næ virtutis opera non aliunde, quam a dilectione ortum habere, neque AD ALIUM FI- „ NEM, quam ad dilectionem referenda eſſe ". Hoc unum exemplum fuſius adduxiſſe, ac pertractaſſe ſufficiat, ut manifeſte appareat eos, qui ab initio huic Catechiſmo adverſati ſunt, adhuc quoque audacter, ne quid gravius dicam, ejus doctrinam in rebus etiam magni momenti oppugnare, dum inſlatis buccis, & editis libris prædicant, atque a ſuis aſſeclis vel e ſuggeſto, & ab epiſcopali throno proclamare faciunt, hæreſim eſſe manifeſtariam anathemate perculſam ab Oriente ad Occidentem opinionem illam, quæ ſuſtinet, verba B. Pauli, quæ docent omnes noſtras actiones referendas eſſe ad Deum, non conſilium, ſed præceptum continere. Nec authoritatem ſolum Catechiſmi Romani quantumvis maximam, & quæ ſuo ipſius pondere illos frangere deberet, flocci faciunt, ſed & S. Auguſtini lib. 4. cap. 3. dicentis contra Julianum: *Quicquid autem boni fit ab homine*, *& non propter hoc fit*, *propter quod fieri vera Sapientia præcipit; etſi in officio videatur bonum*, *ipſo non recto fine peccatum eſt*: & S. Thomæ idem inculcantis his gravioribus verbis: *Non quia per ſe ipſum factum*, *quod eſt nudum operire*, *peccatum eſt; ſed de tali opere non in Domino gloriari SOLUS IMPIUS negat eſſe peccatum*. Quæ ita enucleanda putavi, ut in propatulo neceſſitatem collocarem iterum typis mandandi hanc eruditam, doctamque Diſſertationem, quæ Romani Catechiſmi defenſionem complectitur, & quam iidem æmuli, qualem Author in lucem edidir, e medio tollere conati ſunt, ita ut eam reperire difficillimum mihi fuerit; nam exemplaria illius fere omnia undique collecta, igni, ut plane putandum eſt, concredita fuere. Ego vero hanc editionem exſcripſi ab editione Opuſculorum ejuſdem Reginaldi, quæ hunc titulum præferunt: *Opuſcula Fr. Antonini Reginaldi Ordinis Prædicat. in Academia Toloſana Anteceſſoris. Toloſæ. Apud Raymundum Boſc 1672. cum privilegio Regis*. Duo autem ſunt ſimul, & in uno compacta volumine, primum *De authoritate Catechiſmi Romani*, alterum *De diſtinctione ſenſus compoſiti*, *& diviſi*: de quibus Opuſculis ita diſſerit Author in Dedicatione eorumdem *ampliſſ. & eruditiſſ. DD. Rectori*, *& Anteceſſoribus illuſtriſſimi Studii generalis Toloſani*, *ipſique toti Academiæ tanquam almæ matri*: „ Quum enim, ait, frequens in „ noſtris pro cathedra diſputationibus uſus fuerit tum authoritatis Catechiſmi Romani, tum „ diſtinctionis ſenſus compoſiti, & diviſi, &c. quidam veluti contemnentes viſi ſunt deride- „ re: alii vero non intelligentes conati ſunt detorquere; arbitratus ſum non indigna Opu- „ ſcula, quæ veſtræ, PP. ampliſſimi, eruditioni nuncuparem, Catecheſeos illius veluti apo- „ logiam, & veram, ac legitimam illius diſtinctionis intelligentiam, &c. " Multa quo- „ que de eodem argumento reperies tractata in inſigni Opere poſtumo ejuſdem Authoris, quod inſcribitur: *De mente S. Concilii Tridentini circa Gratiam ſeipſa efficacem*, impreſſum Antuerpiæ 1706. part. 2. cap. 1. & ſeqq. Hæc animadvertenda putavi, tibique, pie, & erudite Lector, ob oculos ponere, ut an operæ pretium fecerim in hac editione iteranda tute ipſe videas. Vale.

AD

ADMONITIO
AUTHORIS DISSERTATIONIS
AD
LECTOREM BENEVOLUM.

ERTIUS supra vigesimum annus agitur, BENEVOLE LECTOR, *ex quo primum Dissertationem istam de Catechismi Romani authoritate Tolosæ in lucem emisi, hoc unum intuitus, ut liber ille tanta Tridentinorum Patrum cura compositus, non esset neglectui, neve tam audacter a quibusdam recentes suas opiniones illius præjudicio rejectas sentientibus contemneretur: aliquanto tempore post editionem aliis applicitus viis tandem ante sexennium Tolosam redii, ac forte fortuna incidit in manus Catechismus iste Lugduni editus anno 1659. apud Philippum Borde, Laurentium Arnaud, & Claudium Rigaud cum præfatione sub nomine* Apparatus *quatuor articulis distincti. Legi hunc Apparatum, miratusque sum illius authorem, qui consulto nomen subticuit suum, totam fere Dissertatiunculam nostram exscripsisse, quodque pejus est, falsa quædam de suo apposuisse, ac multa, quæ Catechismi hujus authoritatem plurimum commendabant, aut omnino fuisse suffuratum, aut enervasse. Nec minus obstupui ad alterius scriptionem publici juris factam, in qua, licet fateatur summam esse hujus Catecheseos authoritatem, eas tamen sententias in ea contineri asserit, quæ nequidem sint probabiles, & quas Theologi tantum non censura notant, aliaque plura objicit, quæ illius libri authoritatem mirum quantum imminuant. Denique nescio quo fato contigit, ut in manus meas deveniret altera scriptio continens argumenta nonnullorum opera, & arte concinnata, quæ illius Catechismi authoritatem plane convellant. Hæc ubi pluries expendi, in eam suspicionem adductus sum, ex eadem officina prodire hæc omnia; unde amicorum suasu secundam meæ Dissertationis editionem adornavi, in qua plura in hujus libri commendationem addidi, & objecta omnia pro viribus dissolvi, ne Catechesis ista tanto totius Ecclesiæ bono edita, quorumdam artibus in contemptum adduceretur. Sed Apparatus illius lapsus volui ante ipsam Dissertationem tibi repræsentare, ne sub ficto amici nomine, multa tibi suadeat contraria veritati: hæc igitur breviter accipe.*

Dixeram cap. 1. meæ Dissertationis ex Sanctotisio Ordinis D. Augustini Catechismum fuisse compositum hoc pacto. Legati particulas Symboli, Orationis Dominicæ &c. distribuebant singulis Patribus, ac Theologis Tridentinis, ut eorum quilibet quidquid ad Catechismi perfectionem conducere videretur, quanta posset diligentia elucubraret; dixeram ipsum Sanctotisium narrare, quod Cardinalis Seripandus Legatus ipsi dederat explicandum illum Symboli articulum, & in unam Sanctam &c. *Author Apparatus sic ista repræsentat, quasi Sanctotisius referat, Cardinali Seripando illum articulum obtigisse exponendum. Hoc vero nec dicit, nec somniavit Sanctotisius, nec ego, qui hoc ipsum retuli ex Sanctotisio, vel dixi, vel cogitavi. Seripandus enim, cum esset Legatus, non sibi sumebat, quod exponeret, sed aliis dispertiebatur, quod explicarent: nec Seripandus exposuit illum articulum,* & in unam Sanctam &c. *sed illud Sanctotisio tradidit exponendum, ut conceptis terminis refert ipse Sanctotisius.*

Dixeram aperte colligi ex præfatione ad opusculum Michaelis Medinæ de quarto Symboli articulo, eumdem articulum eidem Medinæ traditum, ut ipsum exponeret. Author Apparatus affirmat, Medinam id sibi in ea præfatione tribuere: quæ sane longe diversa sunt; colligitur id quidem; sed falsum est, id illum asserere; cum alia omnino sint quoad verba, & methodum ab iis, quæ in præfato opusculo continentur, & quæ habentur in Catechismo.

Apparatus articulo primo refert anno 1545. inchoatum Concilium, & fere statim subjungit, quod fidelibus ut arma subministrarent Patres, Parochos, qui tunc temporis erant plerique omnes tum scientiæ, tum religionis expertes, edocendos suscipiunt, ut deinde vulgus imperitum possit erudiri. De ratione, & methodo divinum hoc exequendi consilium postquam diligentissime deliberatum est, comperere Patres ab Hæreticis non tantum ingentia confecta esse volumina, quibus Catholicam fidem evertere conabantur, verum & infinitos ab iisdem conscriptos esse libellos, &c. *Quibus verbis satis videtur innuere in prima illa Tridentini convocatione cœptum agi de Catechismo ad Parochos instruendos: quod quantum a veritate alienum sit, patet ex eodem authore art. 2. & certum est apud omnes. De hac enim Catechesi nulla facta est mentio in prima Tridentini celebratione, hoc est ab anno 1545. usque ad annum 1548., immo nec in secunda ab anno 1551. usque ad annum 1552. Sed duntaxat in tertia 1562. cum post lectos in Congregatione generali reformationis articulos decimum tertium,*

& decimum nonum ab Oratoribus Christianissimi Regis Caroli IX. cœperunt Patres de Catechismo deliberare. Qua vero ratione id contigerit, dicam inferius cap. 1. Dissertationis.

Author Apparatus, ut significet ad hoc opus non in ipso Concilio, sed extra Concilium delectos esse Patres ex Ordine Prædicatorum, sic scribit: Dimisso vero Sacrosancto Concilio, quod supererat operis; commissum esse quibusdam Patribus ex Ordine Fratrum Prædicatorum, non inficiamur.

Hoc tamen falsum esse constat ex omnibus authoribus, qui ea de re aliquid scripserunt. Non enim dimisso Concilio, sed in ipso Concilio, & ab ipsis Patribus Tridentinis delecti sunt tres illi ex Ordine Prædicatorum, non ut quod supererat operis, perficerent, *ut ait ille, sed ut fusius scripta ab ipsis Tridentinis Patribus in compendium Catechismo componendo idoneum redigerent. Constat hoc ex iisdem authoribus Gaspare Silingando, Ferdinando Ughello, Michaele Pio, & aliis infra in cap. 1. Dissertationis allegandis; imo id evidentissime, atque invictissime convincitur ex decreto Tridentini sess. ult. inferius referendo.*

Addit author Apparatus: Ex eo, quod ab Ecclesia munus hoc obeundum suscepere (*Patres videlicet illi ex Ordine Prædicatorum*) constare debet, eos vel ultro proprios, ac peculiares animi sensus, si quos habebant, exuisse, vel ex decreto Concilii, aut Summi Pontificis mandato saltem viva voce injunctum esse illis non ex suo, sed ex Ecclesiæ sensu tractanda esse omnia; alias non satis prudenter actum esset. Quod asserere quantum nefas!

Sed hic author vel ignorat, vel fingit se nescire, quæ gesta sunt. Hi enim Patres delecti non sua sensa scribebant, sed aliorum scripta in epitomen redigebant, nec soli hoc ipsum præstabant, sed postquam quilibet ex iis, quibus designatus erat suus articulus, scripserat, quæ sibi ad illius articuli explanationem necessaria videbantur, eaque scripta manu propria consignata Legatis Concilii exhibuerant; tum Legati ea ipsa tradebant tribus illis Patribus ex Ordine Prædicatorum, ut ipsi in compendium ea redigerent, ac mox illud ipsum compendium iidem Patres Legatis exhibebant; Legati vero hoc idem compendium cæteris Patribus discutiendum tradebant, quousque omnes illud approbarent; approbatum vero tradebant Gabrieli Paleoto Episcopo Vestano, vel, ut alii volunt, Aldo Manutio, ut illud nulla sententia prorsus immutata, latinitate donaret. Cumque omnia illa Patrum scripta circa omnes articulos nondum essent in compendium redacta, quando finis Synodo fuit impositus, decrevit Concilium, ut tres illi Patres ex Ordine Prædicatorum Romam pergerent, & ibidem & jam peracta exhiberent Summo Pontifici, & quæ supererant ejusdem Summi Pontificis judicio, & authoritate perficerent, & evulgarent: quod ipsi exactissime præstiterunt. Igitur quæ illi tres Patres scripserunt in Catechismo, cæteri fecere suum approbando, & ad judicium summi Pontificis remittendo: Non ergo necessarium fuit, illos tres Patres delegatos proprios, ac peculiares animi sui sensus exuere; cum non authores illi essent, sed ut sic loquar, Epitomistæ, nec ipsi quicquam de suo apponerent, sed totum ex aliorum sententiis scriberent, illudque ipsum a Patribus Concilii primo saltem ex parte, & deinde a Summo Pontifice totum approbatum vulgarent.

Articulo secundo sub finem dicit author Apparatus: Hoc opus Catechisticum ipsi Pio V. ut primo motori totum referri acceptum.

Sed hoc profecto minus recte dictum est. Primus siquidem motor is dicitur, a quo primo incipit motus: At tantum abest, ut Pius V. is fuerit, a quo primo incœperit hujus operis cogitatio, vel ejus compositio, quin potius ab ipso Concilio suggerentibus Regis Christianissimi Oratoribus, dum adhuc Pius V. Petri Cathedram non ascendisset.

Denique suffuratus est author istius Apparatus; primo quidem rationes omnes, quibus Catechismi hujus authoritatem demonstraveram singulis fere meæ Dissertationis capitibus; secundo quæ de laudibus trium illorum Patrum dixeram, sicut & addita de Sirleto Cardinali, & aliis a Sancta Sede ad hoc opus revisendum delegatis: tertio, quæ de Pii V. ac Gregorii XIII. virtutibus subjunxeram; quarto subtraxit præcipua Synodorum Provincialium verba, nominatim Tolosanæ Synodi, librum illum, Romanæ fidei Catechismum, *nuncupantis; quinto subticuit Synodi Guesnensis in Polonia, Tarraconensis in Hispania, & Limensis in India consensum: sexto privatorum voces dimisit, ex quibus constabat, quo gradu authoritatis habendus sit Catechismus, & qua ratione in Seminariis recte institutis prælegendus sit, ac demum conclusionem totius operis subripuit, quæ tamen omnino necessaria erat, ne quis existimaret, quidquid hoc opere continetur, esse de fide.*

Hæc habui, LECTOR BENEVOLE, de quibus te monerem, antequam te ad nostræ Dissertationis lectionem accingeres. Tuum erit judicium, quo fine illa omnia sic scripserit ille author. Quæ vero manifeste objiciunt, infra invenies. Vale, & fave.

DISSERTATIO
DE
CATECHISMI ROMANI
AUTHORITATE.

CAPUT I.

Qua ratione Catechismus Romanus fuerit tum in ipsa Concilia Tridentino cœptus, tum Romæ perfectus?

SACROSANCTA Synodus Tridentina, ut nedum præcipua earum, quæ tum temporis grassabantur, hæreseon capita resecaret; verum etiam repullulantia uno velut ictu confoderet, omnesque vel minimas errorum radices ac fibras stirpitus evelleret, & non solum præsenti tunc rerum statui, sed & in futurum totius Ecclesiæ rebus prospiceret, ac veluti commentarium decretorum ipsius Concilii quam brevissimum ederet; noluit duntaxat doctrinam catholicam, quam hæretici variis conabantur machinis concutere, suis canonibus ac definitionibus confirmare; sed insuper doctissimi hujus Catechismi editione, cunctas, quæ in posterum succrescere poterant, novatorum opiniones, prævertente malum providentia, etiam ante ortum præfocare; ut cum christianus populus a parochis hunc Catechismum edoctus nosset, quid credere, quid sperare, quid de fidei sacrosanctis mysteriis sentire, qua ratione Sacramentis christianæ religionis uti deberet, novorum dogmatum magistros non audiret, non exciperet, imo vero illos omnes tanto & tam antiquo hujus Catecheseos præjudicio prædamnatos exploderet. Huic Patrum Tridentinorum consilio favebant nedum veterum synodorum exempla, ut Nicænæ primæ, Constantinopolitanæ, ac aliarum, sed & ansam præbuit Catechismorum tanta tamque periculosa multitudo, quæ per totum christianum Orbem magno sane fidelium periculo circumferebatur: prodierant jam Catechismi Bernensis, Genevensis, Confessio Calviniana, Augustana, Institutiones Calvini; & a viris catholicis Enchiridion Eckii, Enchiridion Coloniense, Institutio sacerdotum Petri Soto ex Ordine Prædicatorum, Catechismus a Ferdinando Romanorum Rege die 14. Augusti anni 1554. promulgatus.

Confutarunt quidam Doctores theologi peregrinas illas Catecheses, Gaspar Cardillus Villalpandæus Confessionem Augustanam, Franciscus Orantius Ordinis Minorum Institutiones Calvini, aliique alias erroneas lucubrationes. Verum inter alia, quæ variis in locis contigere, quidam ludimagister Dusseldorpiensis Joannes Monhemius Catechismum ediderat hæreticum, quo plurium mentes pessimis dogmatibus infecerat. Huic pesti grassanti occurrerat quidem Academia Coloniensis, cura demandata Patribus Societatis, ut adversus impium Monhemii Catechismum orthodoxam explicationem, & accuratam quamdam censuram componerent. Agebat tum Coloniæ insignis ille Joannes Groperus, qui testibus Orlandino lib. 16. hist. Societ. n. 25., & Sacchino lib. 1. n. 105. multum juvit Societatem, & qui paulo ante Coloniense Enchiridion, referente Possevino ejusdem Societatis in Apparatu verbo *Enchiridion*, ediderat. Erant tunc etiam Coloniæ Patres Societatis Leonardus Kessellius, Henricus Dionysius, Franciscus Costerus, & Joannes Rhetius, Imo & Petrus Canisius, ut ex eodem Sacchino videtur colligi. Quis horum Patrum hanc censuram in Monhemium concinnarit, non constat. Illam ubi legit Kemnitius hæreticorum pestilentissimus, ut referunt idem Sacchinus in *Laynia* lib. 7. n. 54. Didacus Payva de Andrade in epist. nuncupatoria, & in præf. ad lib. Orthod. explicationum, & Bellarm. tom. 1. de Verbo Dei non script. lib. 4. cap. 3. suppetias ludimagistro laturus adversus præfatos Patres scribit librum: sed & ipsi strenuissimum nacti sunt propugnatorem ac patronum Didacum Payvam de Andrade Lusitanum ad Tridentinam Synodum a Rege Lusitaniæ missum theologum, fratrem socii sancti Xaverii. Quamvis ergo Colonienses huic malo pro viribus occurrissent, tot nihilominus ubique terrarum institutiones, Catecheses, aliique similes libelli passim in dies singulos oriebantur, ut in tanta Catechismorum multitudine, inter quos boni, malique permiscebantur, difficillimum foret nedum simplici plebi, sed etiam ipsis parochis optimum quemque seligere. Quare visum est Patribus Tridentinis nomine totius Concilii Catechismum conficiendum, ne cuiquam amplius dubium superesset, quo potissimum libro ad christiani populi eruditionem, iis, quibus hæc cura commissa est, foret utendum. Neque vero parum ad Catechismi componendi consilium ineundum valuit Christianissimi Regis Caroli noni studium, & instantia, qua petiit a Legatis & Patribus Concilii, ut Catechismus diligentissime componeretur. Patet hoc ipsum ex articulis decimotertio, & decimonono instructionum, quæ ab ipso Rege de consilio Procerum Galliæ datæ sunt regiis Legatis; articulo siquidem decimotertio sic habetur: *De Catechesi & Summa Doctrinæ catholicæ conscribenda, deque postillis & agendis ea decernantur, quæ Cæsareæ Majestati visum est ad hoc sanctum referre Concilium &c.* Articulo autem decimonono ita scriptum est: *Ut omnes, præcipue literarum ignari, usum & efficaciam Sacramentorum intelligant, præcedat semper ex lingua vernacula brevis & dilucida expositio, quæ Sacramenti, quod administratur, rationem contineat.* Oblati sunt Legatis hi articuli die tertia Januarii 1562. ut constat ex epistola Lansaci Oratoris Regii in Concilio ad D. de Insula Regis Christianissimi Oratorem apud Pontificem, quarto ejusdem mensis & anni. Quod si quis illa duo capita conferat cum decreto sacrosanctæ Synodi sess. 24. cap. 7. de Reformat. sub finem hujus capitis referendo, profecto inveniet, duos illos articulos in unum conflatos pene iisdem verbis a Patribus esse decretos. In eam igitur sententiam de Catechismo nomine ac authoritate Concilii componendo, ea die cum certatim ab omnibus itum esset, nonnihil difficultatis in modo ac forma illius subortum est. Nonnulli ex Patribus contendebant, libellum hunc communia duntaxat & simplicia, omniumque captui accommodata debere complecti; alii sublimia & absoluta, quæque majestatem tanti Concilii redolerent, eo quod, ajebant isti, post Scripturas sacras, post Symbolum, post sacros canones, ac traditiones liber hic primas obtineret. Tandem id consilii cœptum, ut summi Pontificis Legati theologis ac Patribus in Tridentino præsentibus varias Symboli (idemque de Oratione Dominica, decalogo, & doctrina de Sacramentis censendum) particulas sive sententias distribuerent, in quas illorum quilibet elucubraret, quæ ad absolutam Catechismi perfectionem conducere viderentur; omnesque deinde propriis nominibus subscriptas lucubrationes Legatis exhiberent. Quod & factum esse testatur Christophorus Sanctotisius Ordinis Eremitarum D. Augustini in præfat. ad Theatrum SS. Patrum, qui etiam addit Cardinalem Seripandum Legatum ex eodem Ordine ipsi Sanctotisio explicandum designasse illum Symboli articulum: *Et in unam sanctam Ecclesiam catholicam*. Ex quo etiam constat ante diem 17. Martii 1563. qua Tridenti obiit Seripandus, hæc contigisse. Quartam vero ejusdem Symboli partem Michaeli Medinæ Ordinis Fratrum Minorum obtigisse, aperte colligitur ex præfatione ipsius ad opusculum de quarto illo articulo. Hoc sensu etiam intelligenda sunt, quæ scribit Possevinus in Apparatu lit. I dum ait de Julio Poggiano: *Hujus auctoris styli esse ultimum caput Romani Catechismi*; Et quod ibid. tradit lit. P verbo *Petrus Galesinus: Petrum Galesinium Catechismi Romani partem, præsertim quæ ad Decalogum pertinet, latine exposuisse*. Et hoc ipsum est, quod scribit Castalio in vita Silvii Antoniani Cardinalis pag. 32. in hæc verba: *In Catechismo, qui ex Concilii Tridentini decreta Pii V. jussu editus est, complures theologi & districti viri conscribenda elaborarunt: Antoniano Symbolum, aut certe Symboli partem obtigisse Lælius Pasqualinus vir gravissimus mihi confirmavit, quod & ipse in Adversariis ejus reperi*. Idem testatur Victorellus in addit. ad Ciacconium.

Addit Sanctotisius, ut opus, quod nimium excreverat, in breviorem formam contraheretur, & latinitatis elegantia donaretur, Legatos ea omnia, quæ Theologi sum-

summo studio composuerant, Joanni Paleoto tradidisse, qui postmodum ad Cardinalatum assumptus est. Error est sine dubio typographi, vel lapsus memoriæ: nullus siquidem fuit in Tridentino Joannes Paleotus, qui postmodum inter purpuratos Patres adlectus sit. Fuit sane Gabriel Paleotus primus Archiepiscopus Bononiensis, qui Romanæ Rotæ Auditor Tridentino inter Doctores legum pro sacro Concilio interfuit, & paulo post Cardinalitio galero donatus est. Huic ergo tradebantur omnia, ut ea prius ab ipsis Legatis revisa, & a selectis Patribus in breviorem formam redacta, latinitate donaret. Constat enim ex ipso Concilio Sess. ultima, non uni duntaxat Patri, sed pluribus curam hanc fuisse demandatam: cumque in ipso Catechismo, non tam de rebus ad leges & canones spectantibus, quam de theologicis ageretur, sane convenientissimum fuit Theologos ad hoc compendium absque dispendio conficiendum adhiberi; adhibitosque fuisse Leonardum Marinum Archiepiscopum Lancianensem, Ægidium Fuscararium Episcopum Mutinensem, & Franciscum Forerium a Rege Lusitaniæ ad Tridentinum missum Theologum, omnes ex Ordine Fratrum Prædicatorum narrant monumenta ejusdem Ordinis, Gaspar Silingardus lib. 2. de Episcopis Mutinensibus, Michael Pius de viris illustribus Ord. Prædicat. Petrus Guisanus lib. 1. Vitæ S. Caroli Borromæi cap. 8. Josephus Ripamontius 3. p. Hist. Ecclesiæ Mediol. l. 2. Cardinalis Pallavicinus tom. 3. Hist. Concilii Tridentini lib. 18. cap. 1. n. 4. & lib. 24. cap. 13. n. 4. & alii plures. Quod etiam vel ex eo constat, quod contigit. Cum enim non potuissent hi Patres variis nimirum, & gravissimis Concilii negotiis, congregationibus, disputationibus, sessionibus, Indici librorum prohibitorum ordinando, reformando Missali, ac Breviario Romano, aliisque hujusmodi impediti, Catechismum absolvere intra tempus, quo duravit Concilium, Sessione ultima in hæc verba decretum est. „Sacrosancta Synodus in secunda Sessione sub Sanctissimo D. N. Pio IV. celebrata delectis quibusdam Patribus commisit, ut de variis censuris, ac libris vel suspectis, vel perniciosis, quid facto opus esset, considerarent, atque ad ipsam sanctam Synodum referrent: audiens nunc huic operi extremam manum impositam esse; nec tamen ob librorum varietatem, ac multitudinem distincte ac commode possit a sancta Synodo dijudicari; præcipit, ut quidquid ab illis præstitum est, Sanctissimo Romano Pontifici exhibeatur, ut ejus judicio & authoritate terminetur, & evulgetur. Idemque de Catechismo a Patribus, quibus illud mandatum fuerat, & de Missali, ac Breviario fieri mandat". Constat ergo ex hoc decreto plures fuisse Patres, quibus mandata fuerat provincia componendi Catechismi; liquet etiam ante Concilii finem, lucubrationes omnes a Tridentinis Theologis concinnatas, ex quibus in compendium redactis Catechismus eliciendus erat, intra novem illos aut decem menses, prorsus absolutas, Legatis exhibitas, a pluribus Patribus discussas, illis, quibus cura demandata fuerat conficiendi compendii & Catechismi, traditas, imo & ipsum Catechismum magna ex parte ex illis elicitum jam jamque perfectum ab ipsis Legatis, & a plerisque Patrum fuisse recensitum. Constat etiam, cum Synodo ob Pii IV. gravissimum morbum citius, quam credebatur, fuisset finis impositus, non potuisse Patres illos ultimam Catechesi manum adhibere, atque adeo illos Concilii mandato Romam ire compulsos, quod & præstitisse compertum est. In eam igitur curam componendæ Catecheseos duobus fere annis post Synodum serio incumbunt, videlicet 1564. & 1565. Urget opus Beatus Carolus Borromæus Pii IV. nepos, ut narrat Petrus Guisanus supra citatus, qui etiam refert, ut infra fusius dicturi sumus, Sanctum hunc Cardinalem ad Regem Lusitaniæ, & ad Henricum etiam purpuratum Senatorem literas misisse, quibus veniam pro Francisco Forerio in Catechismi compositione aliquantisper Romæ commoranti, neque in Lusitaniam post Concilium redeunti deprecatur. Idem eodem anno 1565. provincialem Synodum Mediolani cogit, ubi de Catechismo etiam nondum edito præstituit. Illud ipsum præstat Illustrissimus D. Antonius Caraffa Archiepiscopus Neapolitanus in Synodo Diœcesana.

Ægidius Fuscararius laboribus & vigiliis fractus in ipsa Catechismi elucubratione illo ipso anno immoritur. Hinc Catecheseos hujus compositio nonnihil interturbatur: at multo magis obitu Pii IV. Summi Pontificis. In comitiis electionis Pontificiæ parum abfuit, quin sancto Carolo Borromæo, & Michaele Gislerio Cardinali Alexandrino ex Ordine Prædicatorum adnitentibus, Guillelmus Sirletus Cardinalis ejusdem B. Caroli olim præceptor, Summus Pontifex renunciatus fuerit. Verum Deo corda Eminentissimorum Ecclesiæ Senatorum dirigente, ille idem Cardinalis Alexandrinus miro quodam, atque inopinato modo per communem adorationem ad Pontificiam dignitatem evectus est. Is Pius V. dictus, mox sese ad Christianam Rempublicam sana Christi doctrina, & sanctissimis moribus instituendam exemplo in primis suo, ac Tridentinorum Canonum, & decretorum praxi diligentissime accinxit. Ac, ut de cæteris taceamus, quo ea, qua par erat, maturitate, atque prudentia Catechismum vulgaret, illi revisendo ac recensendo præfecit Eminentissimum Cardinalem Sirletum, utpote cujus doctrinam, prudentiam, & pietatem optime perspectam haberet. Is vero tantus vir jussu Pontificis varios secum huic operi discutiendo theologos adhibuit, ut narrat Victorellus in additionibus ad Ciacconium. Inter cæteros vero duos præcipui nominis F. Thomam Manriquem Sacri & Apostolici Palatii Magistrum, & F. Eustachium Lucartellum ejusdem Ordinis Procuratorem generalem, ipsi Pio V. a sacris Confessionibus. Narrant hæc Michael Pius, & Chronicon Ord. Præd. supra citatum. Horum igitur, aliorumque opera tantum effecit, ut illo ipso anno 1566. Catechismus summo Pontifici exhibitus, & ab eo approbatus ejusdem jussu Romæ typis Manutii prodierit nedum Latinus, sed etiam Italicus. Nam F. Alexius Figliuccius, referente Anton. Senen. in Biblioth. Ord. Præd. vir sanguinis nobilitate, doctrina, & religione commendatissimus Prædicatoriæ familiæ alumnus, eum e Latino in Italicum idioma transtulit. Eodem anno Gentianus Hervetus, qui & ipse Tridentino interfuerat, vir doctissimus, Gallicum fecit, & annotationibus illustravit, ut refert ipse Antonius Possevinus Soc. Jesu in Apparatu, verbo *Gentianus Hervetus*. Quare typis mandatus est Parisiis cum privilegio Regis Christianissimi, & authoritate Michaelis Turriani Episcopi & Comitis Cenetensis Apostolicæ Sedis apud Christianissimum Regem Nuncii, qui Tridentino interfuerat. Eodem etiam, aut proxime sequenti anno 1567. Petrus Canisius Societ. Jesu theologus eundem Germanica lingua donavit, ut significat Georgius Ederus in præfat. ad partitiones Catechismi. In Gallia quidem illum ipsum receptum fuisse cura Pii V. tradit Gabutius in vita Pii V. lib. 2. cap. 4. qui lib. 1. cap. 12. refert ejusdem sanctissimi Pontificis diligentia Catechesim hanc nedum Latine, Italice, ac Germanice, verum etiam Polonice prodiisse. Et hæc de modo ac ratione compositi Catechismi.

Quo vero fine Catechismus iste a Tridentinis Patribus decretus, a theologis selectis compositus, a Pontifice approbatus, ac editus fuerit, non aliis, quam ipsorum verbis explicandum censemus. Itaque Concilium sic decernit Sess. 24. cap. 7. de reformatione: „Præcipit sancta Synodus Episcopis omnibus, ut non solum cum hæc (SACRAMENTA) per se ipsos erunt populis administranda, prius illorum vim & usum pro suscipientium captu explicent, sed etiam idem a singulis parochis pie prudenterque etiam lingua vernacula, si opus sit, & commode fieri poterit, servari studeant, juxta formam a sancta Synodo in Catechesi singulis Sacramentis præscribendam, quam Episcopi in vulgarem linguam fideliter verti, atque a parochis omnibus populo exponi curabunt: nec non ut inter Missarum solemnia, aut divinorum celebrationem sacra eloquia, & salutis monita eadem vernacula lingua singulis diebus festis, vel solemnibus explanent, eademque in omnium cordibus, postpositis inutilibus quæstionibus, inserere, atque eos in lege Domini erudire studeant". Hæc Synodus. Pontifex vero: „Pastorali officio cupientes, quam diligentissime possumus, divina adjuvante gratia, fungi, & ea, quæ a sacro Tridentino Concilio statuta & decreta fuerunt, exequi; curavimus, ut a delectis aliquot Theologis in hac alma Urbe componeretur Catechismus, quo Christi fideles de iis rebus, quas eos nosse, profiteri, & servare oporteret, parochorum suorum diligentia edocerentur". Et ipsi auctores Catechismi in præfatione: „Patres œcumenicæ Tridentinæ Synodi... non satis esse putarunt, graviora Catholicæ doctrinæ capita contra nostri temporis hæreses decernere, sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam, & rationem Christiani populi ab ipsis Fidei rudimentis instituendi traderent, quam in omnibus Ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, & doctoris munus obeundum esset". Ex quibus omnibus constat, Catechismum eo fine a Tridentino decretum, a Pontifice summo editum, a Patribus compositum, ut ex ejus doctrina Parochi populum Christianum docerent. Hoc ipsum ex aliis tum Summorum Pontificum decretis, tum etiam Conciliorum provincialium ordinationibus infra fusius confirmabimus.

CA-

CAPUT II.

Ostenditur Catechismi authoritas, in quantum ex decreto Tridentini est compositus.

EX dictis elicitur prima ratio, qua hujus libri quanta sit authoritas, luculentissime demonstratur. Actio siquidem mandata, & effectus, qui ex ea consequitur, potius mandanti tribuenda est, quam mandatario, ut jus Cæsareum, ac Pontificiæ sanctiones decernunt, *Reg. 73. de Reg. juris in 6.* quæ desumpta est ex *l. Quod jussu ff. eod. tit.* & *l. Qui mandat. ff. de solut.* Præsertim si mandatarius leges, formam, finemque mandati non est transgressus, *cap. 1. de procur.* Quod usque adeo verum est, ut fere ubicumque pœna aliqua contra facientem decernitur, in mandantem omnino similis præscribatur. *L. 1. §. Quoties ff. de vi & vi armata.* Et *cap. Quicumque de sentent. excomm. in 6.* Et ratio philosophica suffragatur. Nam actio & effectus causæ principali potius, quam organicæ adscribendus est. Mandans vero se habet adinstar agentis præcipui, & mandatarius instrumentum est, licet animatum & liberum. Enimvero Catechismus iste a Patribus illis mandante Concilio Tridentino compositus est, ut patet ex ipsis decretis sanctissimæ Synodi *Sess. 24. cap. 7. de Reform.* & *Sess. ult. in continuatione Sess. die 4. Decemb. tit. de Ind. libr. prohib. &c.* Idemque testantur nedum ipse titulus Catechismi, & præfatio §. *quamobrem*, & authores privati, quorum verba inferius subjiciemus; verum etiam Concilia provincialia approbata, præsertim Rhemense, imo & ipsi Pontifices Pius V. & Gregorius XIII. in variis diplomatis, quæ in sequentibus referemus. Igitur Catechismus iste non tam illis Patribus, qui eum concinnarunt, tribuendus est, quam ipsi œcumenicæ Synodo Tridentinæ, præsertim cum pleraque Patrum ac Theologorum Tridentinorum suam in libro illo componendo navarint operam, ut ex Sanctorisio capita præcedenti retulimus. Quod & ipsi Concilii Antistites suo decreto testantur, *Sess. 24. cap. 7. de reform.* dum, quod in hac Catechesi continetur, ab ipsa Synodo præscribendum dicunt. Præcipiens enim Concilium Episcopis omnibus, ut dum ipsi Sacramenta sunt administraturi, eorum vim & usum pro suscipientium captu explicent, mox subjungit: *Ut & idem servari studeant a Parochis juxta formam a sancta Synodo in Catechesi singulis Sacramentis præscribendam.* Viden hic, ut formam edocendi populum vim ac usum Sacramentorum in Catechismo explicandam sibi ipsi sancta Synodus attribuat, non vero authoribus, qui illum composuere. Quare & consulto prædicti Patres nomina sua non inscripserunt, quod nequaquam eos commissuros suadet, cum propria ipsorum pietas, ac religiosa in canones hujus Concilii hoc ipsum prohibentis observantia, tum ipsa summorum Pontificum authoritas, qui numquam passi fuissent hunc librum sine authoris nomine, imo sub nomine Concilii Tridentini ac suo evulgari, nisi vera illud hujus Synodi, ac suum, hoc est, totius Ecclesiæ opus essa certissima crederent, ac fidelibus omnibus serio persuadere voluissent.

Quapropter non solum a vulgo Catechismus Concilii Tridentini nuncupatur; verum etiam a Doctoribus infra citandis, &, quod præcipuum est, a Conciliis provincialibus authoritate Apostolica confirmatis, ut Ravennate, Salisburgensi, Burdigalensi utroque, Turonensi, Tolosano, & a Clero totius Galliæ Meloduni congregato, quorum omnium verba postmodum fusius explicaturi sumus. Itaque si error aliquis (quod absit) si quidpiam fidei, religioni, pietati, bonisque moribus minus consentaneum, si omnia non certa hujuscemodi opera continerentur, id totum in Tridentinæ Synodi opprobrium redundaret, nedum ea ratione, qua in deligendis viris ad tam necessarium, tamque insigne opus idoneis, minus prudenter, quam par fuerat, sa habuisset; verum etiam, quia illud Fidei enchiridion, quod Tridentina Synodus ut proprium agnovit fœtum, quod eo nomine Catholica proponit Ecclesia, quod & provinciales Synodi, imo & omnes totius Orbis christiani provinciæ jubente Summo Pontifice tamquam legitimum exceperunt, non Fidei aut vitæ christianæ, sed errorum & pravitatum enchiridion dici deberet. Sin verum sacrosanctum Concilium Tridentinum Spiritu Sancto, qui veritatis est Spiritus, ut dicitur Joan. cap. 17. authore, ut credere par est, hunc Catechismum componi mandavit, si Patres sapientissimos æque ac piissimos ad hoc delegit ajusdem divini Spiritus afflatu, si eodem sacri Pneumatis impulsu modum illis, formamque ipsius componendi præscripsit, ut absolutum opus sanctissimo Romano Pontifici exhiberent, quo ejus judicio, atque authoritate in lucem prodiret: si hæc, inquam, omnia Christi Spiritus, quo totum corpus Ecclesiæ præsertim in Concilio congregatum illuminatur & regitur, sanctissimis illis Synodi Patribus suggessit, si & fere omnes, qui Concilio aderant, theologi res in eo axplicandas scripsere, si eadem juxta præscriptum Synodi observata sunt, quis non videat, tanti esse momenti hoc opus, ut qui doctrinæ, quam continet, adversari probabitur, suspectus merito habeatur, eo quod Tridentinæ Synodi authoritatem, a qua suam hic mutuatur, sive potius, quæ eadem in ipso residet, contemnera videatur? Non quod tam simus tyrones ac rudes in rebus hujuscemodi, ut velimus, omnes existiment, Catechismum hunc ejusdem esse fidei cum Tridentinis canonibus. Absit. Quantæ autem debeat esse authoritatis, infra discutiemus. Novimus, quam diversa sit ratio: nolumus, quod ajusdem sit roboris, sed proximi, ut post Tridentinos canones, aliorumque Conciliorum decreta, post Summorum Pontificum definitiones, post Scripturam, receptasque traditiones, si quid sanctum, si quid omni observantia suscipiendum, si quidpiam ad nuperæ cujusdam doctrinæ discussionem & examen assumendum sit, nulla sit aptior regula, nulla certior, nulla, quam quæ hoc Catechismo continetur, convenientior. Hoc volumus, hoc contendimus, hoc Catechismus ipse, sicut & cætara omnia, quæ hucusque diximus, sibi propositum esse testatur, his verbis, quæ præfatione continentur. „ Qui fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, cum fieri nullo modo possa intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures venenatas voces infunderent, idem alia ratione aggressi, multo facilius ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam præter illa ingentia volumina, quibus Catholicam Fidem evertere conati sunt, a quibus tamen cavere, cum apertam hæresim continerent, non magni fortasse laboris ac diligentiæ foit, infinitos etiam libellos conscripserunt, qui, cum pietatis speciem præ se ferrent, incredibila est, quam facile incautos simplicium animos deceperint. Quamobrem Patres œcumenicæ Tridentinæ Synodi, cum tanto & tam pernicioso huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maxime cuperent, non satis esse putarunt, graviora Catholicæ doctrinæ capita contra nostri temporis hæreses decernere, sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam & rationem Christiani populi ab ipsis Fidei rudimentis instituendi traderent, quam in omnibus Ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi pastoris, ac doctoris munus obeundum esset. Multi quidem adhuc in hoc scriptionis genere magna cum pietatis & doctrinæ laude versati sunt: sed tamen Patribus visum est, maxime referre, si liber sanctæ Synodi authoritata ederetur, ex quo parochi vel omnes alii, quibus docendi munus impositum est, certa præcepta petere, atque depromere ad fidalium ædificationem possint, ut quemadmodum unus est Dominus, una Fides: ita etiam una sit tradendæ Fidei, ad omniaque pietatis officia populum Christianum erudiendi communis regula atque præscriptio. Ergo, cum multa sint, quæ ad hanc rationem pertinere videantur, nemo existimet, illud sanctæ Synodo propositum fuissa, ut omnia Christianæ Fidei dogmata uno libro comprehensa subtiliter explicarentur, quod ab iis fieri solet, qui sa profitentur universæ religionis institutionem & doctrinam tradere: id enim & infiniti pene operis fuisset, & instituto minus convenire perspicuum est “. Quibus verbis omnia fere, quæ hucusque diximus, satis superque significantur; occasio videlicet componendi Catechismi ex illa propemodum infinita Catecheiron bonarum malarumqua multitudine; authoritas ex sacrosancta Tridentini Concilii authoritate derivans; finis, ut hoc enchiridio parochi omnes fideles ea, quæ ad Fidem ac mores Christiano dignos homine spectant, valeant edocere: ac denique modus, ut nimirum subtilioribus ad scholas quæstionibus relegatis, in iis eos erudiant, quæ ipsos scire atqua præstare convenit. Atque hinc constat, quantæ sit Catechismus iste authoritatis, cum liber hic sanctæ Synodi Tridentinæ authoritate sit editus. Sane si responsa prudentum, quibus a Principe de jure respondendi facultas data est, plenissimam authoritatem sortiuntur, perinde ac si ab ipsis Principibus constituta fuissent, *§. 6. Sed neque in const. de concept. digest.* & *§. Responsa prudentum inst. de jure nat. Gent. & Civ.* quanto magis firmissimum robur obtinebit is liber ab iis compositus, quibus nedum facta facultas, verum etiam injecta necessitas per mandatum? Quando Senatus vices suas selectis quibusdam Senatoribus prudentia & integritare diuturna conspicuis in aliquo munere obeundo, præscripta etiam procedendi formula, committit, illorum acta tamquam totius Senatus nomine rata sunt, & inconcussæ authoritatis, maxime vero si Principis aut Regis accedat judicium: tunc enim eodem fere vigore, eademque firmitate gaudent, ac si Senatus

ipsa

ipse illa omnia peregisset. Quidni liber iste, cujus componendi amplissimus Tridentinorum Præsulum Senatus tribus lectissimis Patribus curam mandavit, eumdemque, mox compositum, Principis Ecclesiæ judicio atque sententia confirmari voluit, quod & factum est, plenissima pollebit authoritate, ejusdemque propemodum roboris ac momenti censebitur, ac si totius Synodi opera prodiisset? Quamvis enim ille in ipso Concilio fuisset compositus, non tamen omnes Patres illi componendo navassent operam, cum nec ipsos canones omnes elucubrarint, sed juxta vota Patrum in iis concinnandis in sexta quidem Sessione Cardinalis Marcellus Cervinus Legatus, imo si Possevino in Apparatu verbo, *Cornelius Mussus*, credimus, Cornelius Mussus Episcopus Bituntinus, Ordinis Minorum, non sine speciali Spiritus sancti operatione, ut idem ait, in aliis vero sessionibus alii doctissimi Patres incubuerint. An propterea minoris authoritatis habendi? Nequaquam profecto; quia quamvis ab aliquibus digesti, a ceteris tamen, & a Summo Pontifice approbati sunt. Eodem fere pacto doctrina Catechismo contenta, a tribus quidem ad mentem aliorum explicata & ordinata est, sed a pluribus aliis recensita, & a supremo Ecclesiæ capite, cujus jussu Catechesis illa prodiit, approbata fuit. Quidni ergo asseramus post Scripturam, Traditiones, Pontificum & Conciliorum Sanctiones, & Tridentinos Canones, nihil firmioris esse authoritatis, nihil certioris adversus novellam doctrinam præjudicii, nihil cum Tridentinis definitionibus magis consonum, quam quæ Catechismus iste complectitur?

CAPUT III.

Probatur secundo Catechismi Romani summa authoritas ex illorum dotibus, qui eum ediderant.

QUamvis hoc ex superabundanti sit, post dicta capite præcedenti; nonnihil tamen confert ad Catechismi authoritatem penitus inspiciendam, & ad dignoscendum, quanto cum judicio Tridentini Patres hujus Catecheseos authores ad hoc ipsum opus suo nomine componendum delegerint.

Quare non ut omnino necessaria hæc accipienda sunt, quæ de sapientia, pietate, aliisque illorum dotibus prolaturi sumus, tum quia, ut jam exploratum cuique relictum est, non ex illis sua constat Catechismo authoritas, sed ex Tridentina Synodo; non ex privata hujus vel alterius doctrina, vel moribus, sed ex ipsa duntaxat Ecclesia, quæ sancta est, columna & firmamentum veritatis: tum etiam, quia licet viri isti clarissimi non tot tantisque omnium fere scientiarum ac virtutum præsidiis, priusquam ad hoc munus deligerentur, instructi fuissent: nihilominus par erat, ut ipse Spiritus Sanctus ad hoc opus hos assumens eas illis dotes impertiretur, tantum luminis mentibus ipsorum infunderet, eosque pietatis affectus insereret animis, quos deinceps hoc libro disseminare, ac ipsis legentium insertare cordibus possent.

Nota est & trita infallibilis illa regula, ad quam Beatissimæ Virginis, Apostolorum, imo & ipsius Christi Domini gratia, aliaque supernaturalia dona, quanta sint, dijudicamus, Spiritum Sanctum videlicet, dum quempiam rudem licet ac inexpertum ad aliquod munus eligit, solitum eas illi virtutes, eamque sapientiæ ac pietatis mensuram impertiri, quibus possit ille huic muneri obeundo par esse. Hos autem Patres a Spiritu Sancto ad istam Catecheseos hujus conficiundæ curam delectos quis ambigat? Quid, quæso, certius divinæ ad aliquid electionis argumentum, quam cum a tota aliqua Synodo in Spiritu Sancto legitime congregata onus imponitur? Hieronymus jussu Damasi vetus Testamentum ex Hebræo majori ex parte transtulit: novum Græcæ fidei reddidit: ex quo factum est, ut cum semper in Ecclesia vulgata hæc, sive Hieronymiana editio magno fuerit in pretio habita, tum maxime a tempore Tridentini Concilii, quo decernente indubitatam fidem facit, ut Spiritus Sanctus Hieronymo astitisse credendus sit, ex eo, quod jussu Pontificis illi operi incubuerit. Quidni ergo credemus idem Sanctissimum numen, non quidem eodem modo, (neque enim hoc contendimus) sed juxta mensuram necessitatis ipsius operis, istis Patribus adfuisse, ut demandatum sibi a Tridentina Synodo munus exequerentur? Itaque quamvis hæc ita se habeant, non inutile tamen fore censemus, si quid de illorum Patrum laudibus delibemus. Et quidem si de omnibus, qui ad hoc opus suas operas contulerunt, agendum foret, omnium fere Tridentinorum Patrum ac Theologorum laudes persequi cogeremur, quod infiniti propemodum foret negotii: ut enim ex capite primo colligere est, opus hoc adeo suis omnibus numeris absolutum non ea ratione tribus illis ex Ordine Prædicatorum Patribus tribuendum est, ut nullas omnino partes in illo cæteri Patres, ac Theologi Tridentini habeant. Habent sane nec minimas. Nam & ipsi Legati Pontificis in distribuendis illis Symboli ac doctrinæ Christianæ particulis, quæ cuique ex ipsis Theologis juxta concessa ipsis a Patre luminum talenta magis convenirent, prudentissime attenderunt, opus urserunt, illi recensendo tum per seipsos, tum per alios incubuerunt.

Erant hi Cardinales Gonzaga, Seripandus, Moronus, Hosius, Simoneta, Syticus, Navagerius, viri prudentissimi ac sapientissimi, quorum laudes, qui nosse cupit, consulat Ferdinandum Ughellum in Italia Sacra, Victorellum in additionibus ad Ciacconium. Ex Theologis quilibet, quibus illæ particulæ distributæ sunt, diligentem navavit operam, ut de Michaele Medina, Julio Poggiano, Christophoro Sanctotisio, Petro Galesinio, Sylvio Antoniano, Gabriele Paleoto, Achille Statio superius diximus; atque id ipsum de aliis indubitanter asserendum est. Qui autem, quanti, qualesve fuerint, quanta pietate, quanta doctrina clarissimi, quis paucis dixerit? Quin & ipsos Legatos, aliosque Patres sapientissimos jam tum in ipso Concilio recensuisse, quæ Leonardus Marinus, Ægidius Fuscararius, & Franciscus Forerius ex illorum Theologorum scriptis in breviorem formam contraxerant, extra omne dubium videtur; cum Catechismus ante finem Concilii pene perfectus & absolutus foret. Enimvero singulorum laudes prosequi, infiniti esset operis, cum ne omnium quidem Theologorum, qui Catechismo concinnando suas operas commodarunt, nomina noverimus. Hoc unum duntaxat in omnium illorum laudem dicendum, si quid doctrinæ, si quid pietatis, si qoid prudentiæ in Ecclesia reperire tunc fuit, totum hoc ad Tridentinum Concilium convenisse; si qui vero in ipso Concilio eruditionis, virtutis, ac sapientiæ laude præcellentes extitere Theologi ac Patres, doctissimos, piissimos, & sapientissimos huic tanti momenti operi elaborando nomine totius Concilii diligentissime incubuisse.

Jam vero de tribus illis, qui cæterorum lucubrationes compendi fecerunt, pauca. Sed priusquam ad singulorum laudes proprias descendamus, quædam communia libet annotare.

Erant hi Patres, ut supra diximus, Leonardus Marinus Archiepiscopus Lancianensis, Ægidius Fuscatarius Episcopus Mutinensis, & Franciscus Foretius Theologus Lusitanus viri doctissimi, qui probe noverant, quænam esset mens totius Concilii, & qui omnia Concilii acta dubio procul summa diligentia perlegerant, ut ex illis, quid sentiendum, quidve in Catechesi scribendum foret juxta sensum sanctæ Synodi facilius assequerentur. Viri piissimi, qui profecto conscientiæ duxissent, cognitam Tridentini mentem vel tantillum adulterare aut subicere.

Doctrina ergo & rerum in Tridentino gestarum notitia, ne ex ignorantia, pietas, ne ex malitia vel deliberate peccarent, eos impediebat. Ad hæc duo ex illis Episcopi, proindeque extra sui Ordinis disciplinam, ne Superiorum metu ac reverentia eos aliquid scripsisse, quispiam calumniaretur. Quot vidimus & superioribus sæculis legimus, qui, dum intra Ordinem Prædicatorum degerent, Sancti Thomæ doctrinam saltem specie tenus amplecterentur; at ubi extra Ordinis jurisdictionem fuere, aliquid ipsi ex proprio genio sibi sapere voluerunt? Quam sapienter, ipsi viderint. Ipse Cajetanus a pristina sua consuetudine sequendi D. Thomam, ubi Cardinalitio galero donatus est, nonnihil, minus tamen feliciter, deflexit: ut hinc appareat, prædictos Patres, siquid doctrinæ Doctoris Angelici consentiens (ut nihil non scripserunt) in Catechismo ediderint, id solius veritatis studio, non Ordinis sui intuitu conscripsisse. Non est ergo cur partibus addictos aliquis suspicetur, tum ob jam dictam rationem, quæ tanto amplius urget in iis controversiis, quæ nondum exortæ fuerant, in quibus maxime hujus Catecheseos authoritate nitimur: tum etiam quia ut Cæsareo ac Pontificio jure cautum est, *qui jussu judicis aliquid facit, non censetur dolo malo facere, quia parere necesse habet. Reg. 24. de reg. juris in 6. & l. non videtur §. qui jussu. ff. eod. tit.* Enimvero Patres isti decreto œcumenicæ Synodi, ac Summi Pontificis jusso opus istud ex elaboratissimis præcipuorum Tridentini Theologorum lucubrationibus elicuerunt. Perperam ergo quasi dolo malo, & partium studio id egerint, sine dubio accusantur.

Est præterea non negligenter advertendum, quanta prudentia tres isti Patres simul ad hoc delecti fuerint, ne qua eis deesse ad tantum opus virtus necessaria videretur. Leonardus Marinus sapientia, & rerum moralium insigni notitia eminebat. Ægidius Fuscararius scholastica doctrina, & Patrum, maxime Augustini multa

lectio-

lectione præcellens erat. Franciscus Forerius sacræ Scripturæ, linguarumque Græcæ atque Hebraicæ peritia præstabat, ut quod singulis deesse videbatur tam utili operi perficiundo necessarium, ab iis simul junctis possessum in hanc Catechesin veluti compendio conferretur. Jam nonnulla de singulis.

De Leonardo Marino pauca subjicio non meis, sed illustrium auctorum verbis. Primus occurrit Ubertus Folieta in elogiis clarorum Ligurum pag. 199. Cum enim prius dixisset rarissime doctrinam elevatissimam cum summa rerum agendarum peritia conjungi, subdit: ,, Est hac nostra ætate Leonardi Marini felix, versatileque ingenium, qui cum mira cælestium & divinarum rerum cognitione naturalem quoque prudentiam ac consilium, rerumque civilium usum & intelligentiam conjunxit eximia eloquentiæ gloria, egregias laudes cumulante: Nemo enim sacram doctrinam aut in scholis doctius interpretatus est, aut copiosius in concionibus explanavit, nemoque in animis ad virtutem inflammandis, & a vitiis revocandis acrior aut vehementior, aut ornatior fuit". Item cum e cœnobio, & e schola ad Episcopatum revocatus ad publicas res tractandas animum convertit, is extitit, ejusque ingenium & consilium sic enituerunt, ut nemo magis multum, pluribusque locis, aut majori cum approbatione reipublicæ, aut maximis cum Principibus operam navarit, cum in vario genere reipublicæ administrandæ, tum vero in legationibus de maximis semper rebus obeundis: Nam apud Carolum Cæsarem, ac Philippum Regem filium difficillimis temporibus multos annos magna cum laude Pontificius Nuncius fuit, Regi ita acceptus & probatus, ut ampliori Lanciani Archiepiscopatu honestatus sit. Ad hoc a sacro Tridentino Concilio, in quod ipsi omnis doctrinæ & sapientiæ antistites ex tota Europa convenisse vidimus, dignus habitus est, qui de maximis maximeque arduis Christianæ Ecclesiæ negotiis ad summum Pontificem mitteretur; itaque ipse omnia, quæ fuerunt ejus muneris, executus est, ut jam excellentibus de se factis judiciis abunde respondisse sit existimatus. Neque vero illud exiguum munus fuit, cum Catechismo Christianæ disciplinæ componendo, una cum gravissimis & doctissimis collegis præfectus est. Adeo in nullis non partes præstans ingenium valuit. Præterea a Pontifice in controversia de gravissima re ad Ferdinandum (lege *Maximilianum*) Cæsarem missus, eam moderationem adhibuit, ut propositi pertinaciter renitentem principem flexerit, & a sententia animo penitus insidente deduxerit, magnorumque instantium dissidiorum ac magnarum offensionum causas præciderit, summasque difficultates magna ab utroque principe inita gratia expedierit. Jam vero a Pio quinto pestiferæ doctrinæ lue in Subalpina provincia serpente ad Episcopatum Albensem translatus est, ut piorum dogmatum oppugnatoribus acer veritatis propugnator opponeretur. Postremo a Gregorio decimo-tertio Pontifice maximo & sapientissimo de summa republica, ac de fœdere, & expeditione in Turcas legatus est: quod munus ita implevit, itaque hominum opinioni respondit, ut Romam reversus, & legatione vix renunciata legatus ad Cæsarem destinatus ex humanis excesserit.

Ferdinandus Ughellus Ordinis Cisterciensis in Italia Sacra inter Episcopos Albenses n. 46. fol. 416. hæc de Leonardo Marino scribit. ,, Hic Genua oriundus in insula Chio maris Ægæi anno Christi 1500. Baptista ex familia Marchionum Casalis majoris & Castelli-novi ad Sciviam in Mediolanensi ducatu stirpis vetustissimæ Castaneæ, quæ præterito sæculo Urbanum septimum Pontificem procreavit, patre natus, ab ineunte ætate in Prædicatorum Ordine accitus, in eo literis, eruditione, prudentia, ac pietate excelluit ad miraculum; in eoque per omnes fere gradus pervenit. Paulus tertius illum Perusini Episcopi cum spe futuræ successionis coadjutorem destinarat. Insecuta promotoris morte a Julio tertio successore Laodicensi titulari sacerdotio die quinta Martii 1550. non solum ornatus, sed etiam Consiliarius fuit constitutus. Verum Hercules Cardinalis Gonzaga Mantuani ducatus pro Guillelmo nepote puero præfectus, a Julio obtinuit, ut Marinus in ducatu, & Ecclesia Mantuana suffraganeus & director concederetur. Duobus omnino annis eam sustinuit provinciam summa sui nominis laudatione revocatus, Mantuana pro se suisque gentilibus perpetua civitate donatus. Vix Urbem attigerat, cum Julius eum Apostolicæ sedis Nuncium in Hispaniæ regno ampla cum potestate ad Carolum quintum Imperatorem declaravit; in locum Joannis Cardinalis Poggii Philippum Regem Caroli filium ad Mariam Reginam matrimonio sibi junctam transfretantem benedixit: & immunitatem Ecclesiasticam in Hispaniæ regnis periclitantem adversus regios Consiliarios eximie sustinuit; prælatos, capitulave inter se dissidentes sua auctoritate composuit, fecitque, ut decreta nuper sub Paulo, & Julio tertio in Concilio Tridentino sancita, illibata servarentur. Marcellus secundus, qui Julio successit, publice Marini prudentia laudata eo in munere confirmavit, & ad ipsum literas destinavit, sed morte præventus, pro ipso sacrum Cardinalium Collegium sequentes direxit, quæ dignæ visæ sunt, ut verbatim hic recitentur, ex originali, quod extat, laudes & merita commemorantes in hunc modum".

Reverendo tamquam Fratri nobis in Christo dilecto Leonardo Episcopo Laodicensi in regnis Hispaniarum Apostolicæ Sedis Nuncio.

,, Miseratione Divina Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, S. R. E. Cardinales Reverendo tamquam fratri nobis in Christo dilecto, salutem in Domino sempiternam. Ex fraternitatis tuæ ad felicis recordationis Julium III. Pontificem maximum, & ad R. D. Cardinalem S. Vitalis collegam & fratrem nostrum charissimum literis cognovimus pia tua & optima officia, quæ istic apud Serenissimam Principissam, & Consilium Regium contra eas controversias præstitisti, quæ inter Prælatos versantur & Capitula; quantaque dexteritate, & prudentia ea semper procurasti, quæ sanctæ Sedis Apostolicæ usui ac dignitati esse possint; jamque Marcellus II. quem misericors Deus nobis Patrem sanctissimum gregi suo pastorem tanto omnium consensu & lætitia dederat, literas ad fraternitatem tuam præscribi mandaverat, quibus, quam id sibi gratum esset, ostenderet, quantumque ut in eo pergeres, desideraret, cum subito inopinata morte nobis est ereptus; quam sane mortem nemo est, qui non debeat maxime lugere, ejusmodi erat illius publicæ utilitatis atque humanæ salutis non desiderium modo, sed ad eam procurandam sapientia, & virtus: Nos tamen, cum voluntas Dei in optimam semper partem sit accipienda, in ea nos demum consolamur, quodque ad fraternitatem tuam pertinet, donec apud Pontificem futurum, ad quem eligendum propediem convenimus, tua in hanc sanctam Sedem merita commodius commemorare possimus, quod in hunc usque diem a tua fraternitate pro auctoritate Apostolica tuenda procuratum fuit, laudare satis non possumus, neque satis hortari, ut in omnibus rebus, quas in gloriam Dei, ejusque Ecclesiæ sanctæ, & Apostolicæ Sedis beneficium fieri posse cognoveris, eumdem te in posterum præstes, quem adhuc præstitisti. Serenissimæ vero Gubernatrici nobis in Christo dilectissimæ nostro & ejusdem Sedis nomine gratias in Domino agas, quæ per majorum suorum vestigia ingrediens, ut fraternitatis tuæ, & omnium testimonio quotidie affirmatur, sanctam ipsam hanc Sedem eis quotidie studiis, pietatis officiis prosequitur, eamque in eis perpetuæ voluntatis constantiam præ se apud omnes fert, ut quid gratius ab ejus Serenitate, aut quid sanctius possimus desiderare non videamus &c. ".

Marcello successit Paulus IV. sub quo Marinus difficillimis temporibus eo in munere Ecclesiasticum jus, & Pontificis dignitatem infracto animo tutatus, perturbatos Consiliariorum animos in libertatem Ecclesiæ, & in Paulum ipsum non minima meditantes, adeo quidem ita obivit officium, ut summa cum rerum suarum jactura per annum & ultra suæ legationis tribunal occlusum retinuerit, nec Apostolicæ Sedi detrimentum ullum generaretur in posterum. Factum laudavit Paulus, idemque Catholicus Philippus Rex, & Marinum ipsum summis extulit laudibus, jussitque spoliorum proventus libere remittere, quos ille, ni prius Pontifici satisfieret, despexit. Regem ipsum tandem consiliumque Pontifici Maximo, a quo diffidebant, reconciliavit laudes adeptus maximas. Jussu Pauli dum Romam rediret, contigit sæpe mutata veste ad loca hæreticorum per Galliam necessitate ductum divertere. Pervenit Gebennam, pro mercatore cum suis habitus, in taberna cum quodam refractario, casu de rebus Fidei sermonem instituit, adeoque doctissimis rationibus ipsum confudit, ut ad eum salutandum tamquam virum doctissimum præcipui Sectariorum viri, & doctrina præstantes convenerint, & ad cœnam vocarint. Ad convivium aderant Antesignani hæresiarchæ Joannes Calvinus, Petrus Viretus, Theodorus Beza, & Vici quondam Marchio. Primus accubitus honoris gratia datus est Marino, qui epulas, ut solitum erat, benedixit, non sine eorum cachinno; quos cum ille intrepide Pauli Apostoli ad Timoth. verbis admonuisset, quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & orationem, *illi obmutuerunt. Varii inter epulas fuerunt discursus, qui-*

lus Marinus pro vim doctissimo, prove alia longe perfona, quam induerat, existimatus est. Cœna comesa de iis, qua tunc temporis inter Catholicos, hæreticosque circa Fidei mysteria controvertebantur loqui cœperunt. Calvinus pene capularis senex, sermonis modicus, Viretus largiloquus suam suorumque agebat causam de invocatione & veneratione Sanctorum tunc mota quæstione; hunc Marinus validissimis rationibus, & sacræ Scripturæ auctoritate ita fregit, ut confusus ad alias quæstiones subterfugere conaretur. Tunc Marinus cogni a adversorii astutio; firmus, inquit, ad hæc, deinde ad alia procedemus. Cedente Vireto Vici Marchio, expers nempe doctrinæ nec argumentorum vim intelligens, magnu percussa tabula indignabundus surrexit, & insolutato hospite, & cæteri ad aliam diem a Marino invitati, ad propria remearunt. Cæterum Marinus anceps ne forte agnitus, aliquid sibi suisque succederet mali, summo mane egressus Romam contendit. A Paulo perhonorifice receptus, dum ad majora destinaretur, ille mortem obiit; & a Pio IV. successore in gratiam Catholici Regis ad Lancianensem Episcopatum translatus die 16. Januarii 1560. ad commissum sibi populum accessit, quem verbo & exemplo, Clerum vero sanctissimis disciplinis cœpit instituere; Episcopale palatium, quod extat, pro se suisque successoribus extruxit. Ibidem dum vitam duceret pastore dignissimam, a Pio revocatur ad aulam, ut ejus consilio gravissima Concilii Tridentini causa, qua a Pontificiis legatis excutiendæ mittebantur, accurate constituerentur. Deinde postulante Hercule Cardinali Gonzaga prima Concilii Legato Archiepiscopus sua Ecclesiæ Lancianensis primus declaratus, ut inter Patres primos assideret, cæterosque sua doctrina velut antesignanus edoceret, atque mentis Pontificis & solidæ doctrinæ lumen afferret. Accidit non semel in Congregationibus publicis privatisque, ut alii tenaciores eo deinde loquente suam ad votum ipsius Lancianensis revocarint sententiam. Interim de dissolvendo conventu famam plerique disseminarunt Curiales: quod cum Patres ægre tulissent, Romam ad Pium Pontificem Cardinalem ab Altemps unum e Legatis destinaverunt, Pontificem Synodi nomine deprecaturum, ne sanctum congressum dissolveret, quousque sæculi corrupti mores moderarentur, & exorta hæreses absolute jugularentur. Pro Cardinali omnium voto Lancianensis tamquam vir aptissimus legationem obivit Julio mense anno 1562. Benigne a Pio amplexus sua dexteritate & prudenti consilia Patrum desiderium complevit, & Pontificis mentem ita composuit, ut Tridentum redire jussus Patres moneret, ut Divino auxilio, Apostolica quoque auctoritate freti opus sanctum ad exoptatum finem perducerent; quod non sine Lancianensis perpetua laudatione peractum fuit. Referunt inter multa, quæ ex opinionum dissensione in eadem Synodo diu exagitata ex Lancianensis sententia omnium Patrum accedente tandem firmata ea fuisse, quæ in 22. sessione de Sacrificio Missæ leguntur. Unus etiam ex iis Pontificibus fuit librorum censura deputatis &c. Ab eadem sancta Synodo Lancianensis una cum Ægidio Fuscarario Episcopo Mutinensi viro doctissimo, Romano Catechismo conficiendo præpositus, egregiam in hoc suam navavit operam, defunctoque Fuscarario, adhibitoque laborum socio Cardinali Sirleto æque doctissimo ad optatum finem perduxit, & Pio quinto sedente publici juris fecit. Regulam & constitutiones novæ Clericorum regularium Sancti Pauli Congregationis, quos Barnabitas vocant, jussu Pii IV. discussit, comprobavitque. Absoluto Concilio in Vaticanum recipitur a Pontifice inter caros S. Caroli Borromæi Cardinalis ad ardua patrui Pontificis negotia. Summa inter eos ob morum similitudinem intercessit consuetudo, adeoque amor & familiaritas, ut cum Pius vellet Lancianensem inter Cardinales adscribere, Borromæus ea vice cuperet Sirletum ad eam dignitatem perducere, ex Lancianensis placito ac libera propensione Sirletus indutus est purpura; ille ad aliam destinatus promotionem, & in Germaniam ad Maximilianum Secundum Apostolicus Nuncius cum potestate Legati in locum Joannis Cardinalis Moroni pro rebus Concilii, arduisque christianæ reipublica negotiis missus est. Rem cito ac perbelle perfecit, & Pontificis ac Cæsaris gratiam promeruit, & tertio Romam regressus destinatam Purpuram cum Pontifice funeravit, aulam reliquit, ac resignata Lancianensi Ecclesia Bomba in Samnio Thoma de Marinis fratris sui hannatu, ut vocant, liber a curis se recepit, sibi studiisque vacaturus. In ea solitudine, dum sacram Scripturam cœpisset erudite explicare, & in novatores de controversiis fidei stylum stringere, repente a Pio quinto, cujus gratia floruit, ad Albensem Montisferrati Ecclesiam translatus est, his verbis publico in Patrum consessu a tanto Pontifice laudatus, ne videretur otiosus tanti meriti antistes, ejusque eximias virtutes sub modio latere matum consilia ad eam Ecclesiam se illum destinasse, ut sua pietate, doctrina, & in rebus agendis matura prudentia, errores ob bellorum injuriam, vicinorum quoque sectariorum malitia, si forte in ea provincia disseminati fuissent, longius exturbaret. Sed & jussu ejusdem Pontificis, ut lapsos in deterius Ecclesiasticorum mores castigaret, in quinque & viginti Episcopatuum ditionibus Apostolicus visitator est constitutus iis confectis literis &c.

Peracto hoc visitationum onere Albam pervenit, cœpitque utili labore ac bono incomparabili populum docere, Clerum sanctioribus disciplinis ad normam Concilii Tridentini erudire; lustrare omnia, præ oculis habens Pii Pontificis optimum desiderium, quo eum ad illam regendam Ecclesiam traduxerat, & S. Caroli Borromæi sui Metropolita zelum sanctissimum, apud quem sæpe solitus erat demigrare. Mediolani aderat ea die, qua S. Episcopus in sacello orans sclopeti ictu a scelesto quodam sicarculo tentatus est ad necem, & a cubiculo, quo ipse prope sacellum hospitabatur, quod gestum fuerat, clare audivit. Et sine cunctatione ad suos conversus: accurrite, ait, & videte, an Cardinalis a periculo incolumis evaserit. Cucurrit citius unus ex cubicularii, & invenit sanctum virum Dei misericordia servatum, retulitque Domino suo, qui dum Divinæ majestati gratias ageret, ad eum accessit Carolus, eumque amplexus: Eja, inquit, mi Marine, non amplius te visurum putabam. Quid tum? Paratos nos esse oportere docuit Divina hæc admonitio; quia nescimus diem neque horam, quando Dominus veniet. Sic vicissim consolantes se, quod reliquum fuit noctis in sanctis colloquiis consumpsere.

Sex omnino annos Marinus Albensem Ecclesiam eximia solicitudine & cura administravit. Deinde cum a Gregorio XIII. in Hispanias ad Philippum Catholicum, & in Lusitaniam ad Sebastianum Reges pro renovando fœdere in Turcas sub Pio V. inita destinaretur Nuncius, ea se absolvit anno 1572. ita ut Pontifici liberum esset, quemcumque voluisset, ad sedem illam subvehere. Manet adhuc apud Albenses grata Marini memoria tamquam viri pietate & sanctimonia clari, ob quam veneratur & colitur. In ea legatione gravissima ita se gessit, ut Catholicum Regem in sancto fœdere confirmaverit, Lusitanus vero in Mauros arma movens pro fœdere, prove suppetiis ferendis non minimam pecuniæ summam obtulit Marini intuitu.

Ex Hispania mutatis ad celeritatem equis Romam pervenit a Gregorio perhumaniter receptus. Dum ob tot amplissimas legationes pro Romana Sede obitas, totque exantlatos labores quarto ad purpuram una cum legatione ad Cæsarem destinaretur, vix transacta a reditu die infirmari cœpit, paulisper vehementi febre correptus deficere, donec Ecclesiasticis Sacramentis munitus, prudentia, auctoritate, & animi magnitudine tantæ dignitati par, occubuit die 2. Junii 1573. ætatis suæ sexagesimo tertio. Corpus in Ecclesia Sanctæ Mariæ supra Minervam, ante aram maximam lacrymosis bonorum omnium funeribus honorifice tumulatum est, hoc, quod extat ex marmore Epitaphio:

D. O. M.
Leonardo Marino Patritio Genuensi
qui cum insigni doctrina
Ac morum gravitate conspicuus
Ex Ordine Prædicatorum
Ad Archiepisc. Lancianensem evectus
fuisset
Mox illius singularem animi prudentiam
ac in arduis dexteritatem
Quinque subinde Romani Pontifices
Julius III. Paulus IV. Pius IV. Pius V.
Gregorius XIII.
Maximis in rebus destinatus pro Legato
Apud Carolum V. & Maximilianum
Cæsar. Aug.
Atque item ad Philippum Regem
Catholicum
Nec-non apud Sebastianum Lusitaniæ
Regem
Opera sua pro Christiana republica ac
Dignitate Apostolicæ Sedis
Quod maxime expeti potuit, sedulo
præstitit
Demum a Gregorio XIII. designatus pro
Legato iterum ad Maximilianum
Cæsarem
Exactorum laborum præmia, quæ in terris
Summa illum expectabant
Cum æternis fœliciter commutavit
Ætatis suæ anno LXIII
Obiit anno Salutis M. D. LXXIII
III. Id. Junii.

Fuis

Fuit autem Marinus ingenio clarus, sermone facundus, consilio tautus, & in multis gratiarum virtutibus extollendus, simul & decorus aspectu. Habeo apud me toreuma aeneum vultum ejus ad vivum exprimens tum aversa parte pulcherrimum Tridenti cusum, dum Concilium celebraretur.

Ejusdem Marini meminit Sacchinus in hist. Societatis Jesu tom. 2. libr. 2. num. 133. pag. 64. refert ejus Epistolam ad S. Franciscum Borgiam, quae illum & socios consolatur de persecutione adversus illos in Hispaniis excitata. Videre est in illa quam spiret pietatem, & singularem erga ipsos benevolentiam.

Ægidius Fuscararius referentibus Gaspare Silingando libr. de Episcopis Mutinensibus, Ferdinando Ughello 2. tom. Italiæ Sacræ, & aliis, primum sub Paulo III. magister sacri Palatii electus, & ab ipso in Romanis Congregationibus ad hoc coactis, ut ea, de quibus in Synodo Tridentina definiendum erat, discuterentur, in consilium est adhibitus: quod sane valde notatu dignum est: cum ex hoc pateat eum nequaquam ignarum fuisse illorum, quæ in prioribus illis Tridentinæ Synodi actionibus actitata sunt, imo vero illa ad amussim calluisse, utpote quæ in prædictis Congregationibus ipse cum aliis discusserat, & judicarat. Hoc in eodem Magistri sacri Palatii Munere una cum Cardinali Joanne Alvaro de Toleto ex Prædicatorum Ordine ad recensendum librum exercitiorum D. Ignatii Patriarchæ Societatis Jesu a Sede Apostolica designatur, utpote in exercitiis spiritualibus, non minus quam in theologicis ipse exercitatissimus, eumdemque approbasse refert Orlandinus historiæ suæ Societatis libr. 8. n. 11. Et patet ex ipsius subscriptione præmissa illis exercitiis, editis anno 1550. Episcopus renunciatus a Julio III. qui Tridentinæ Synodo Cardinalis Legatus Pauli tertii præsederat, eique immediate successerat, & tanti viri expertus fuerat virtutes; mox pauperum omnium pater effectus tantum effusis misericordiæ visceribus affluebat, ut cum cætera deessent, Episcopalem anulum, vestesque proprias, etiam subuculam erogaret. Sub Paulo quarto impiorum insidiis, atque calumniis appetitus (sic nimirum suos probat Deus) carceri mancipatus, totius vitæ serie rigidissimo discussa examine, ab omni omnino crimine innocentissimus declaratur, moxque a carcere ad Concilium Tridentinum jussu Pii quarti missus, tanti ab omnibus Patribus est habitus, ut omnes ab ipsius ore tamquam ab oraculi effato penderent; ipse cæteros in eam, quam proferebat sententiam, rationum energia, & auctoritatum momentis vel traheret, vel ultro euntes confirmaret. Communi vulgatoque elogio *Arca scientia* dicebatur; nec deerant, qui eum alterum Augustinum præ mirabili doctrinæ ac pietatis eminentia vocitarent. Unde & illud idem munus, quo strenue Romæ defunctus fuerat, Magisterium videlicet sacri Palatii, officium a B. Patre Dominico primum institutum, eidem a toto Concilio delatum est, ut videlicet, qua ratione coram Summo Pontifice, nemini quicquam e suggestu pronunciare fas est, quin prius Magister sacri Palatii illud ipsum reviserit; ita in ipsa Synodo nemini Patres Concilii publice alloqui liceret, quin prius Episcopus Mutinensis concionem recensuisset. Eidem cura commissa est ordinandarum Sessionum, & dirigendorum Canonum Conciliarium; quod & luculenter præstitit, redigens in eum, qui modo extat, ordinem; certissimum plane argumentum, quo probetur, notissima ipsi fuisse gesta Synodi totius, mentemque Patrum omnium exploratissimam, ut propterea hac in parte gravissima sit hujus tanti Præsulis auctoritas. Sancto Carolo Borromæo carissimus, & Bartholomæo de Martyribus Archiepiscopo Bracharensi amicissimus ob morum & virtutis similitudinem fuit, de quo ajebat hic posterior, mirari se, quod cum Mutinensis Episcopus pauper foret, ipse vero multo ditior, plures tamen & ampliores eleemosynas in pauperes Ægidius erogaret. Tandem laboribus pro Sancta Dei Ecclesia, & multis in ipsa Catechismi elucubratione fractus, sanctissime obdormivit in Christo Romæ 23. Decembris 1564. Sepultus in Ecclesia S. Mariæ supra Minervam ante majus altare cum hoc Epitaphio.

Fratri Ægidio Fuscarario
Bononiensi Ordinis Prædicatorum
Episcopo Mutinensi
Religione innocentia liberalitate
Præstantia prudentiæ
Ac scientia divinarum rerum tanta
Vt in publico Concilio Trid. Patres in
Ejus judicio conquiescerent
Qui Catechismo Missali Breviario
In quibus maxime omnium elaboravit
Compositis
Romæ obdormivit in Domino
Anno Domini 1564. die 23. Decembris
Vixit annos 52. mens. 19. dies 26.

De Fratre Francisco Forerio quid est quod dicamus suis scriptis notissimo? Qui referente Antonio Gosæo, Michaele Pio, & aliis, Philosophus fuit celeberrimus, Græci atque Hebraici idiomatis callentissimus, ut præclara ipsius in Scripturam commentaria testantur, Theologus eximius simul & pissimus, a Rege Lusitaniæ ad Synodum Tridentinam missus, omnium Patrum judicio eruditissimus habebatur; nec minus in concionando potens, inquit Possevinus Societatis Jesu in Apparatu: a Concilio mandatum accepit, ut indicem librorum prohibitorum conficeret, quod & præstitit præmissis regulis, quas doctissimi ex omnibus nationibus Theologi maturis deliberationibus ea de re habitis, necessarias judicarunt, ut ipse asserit in præfatione. Ordinis Prædicatorum primum quidem Procurator Generalis, deinde vero sacri Palatii Magister effectus est. Hunc ergo sapientissimum Patrem, etiam in ipso consilio, Catechismo concinnando adhibitum esse testatur Card. Pallavicinus libr. 18. historiæ Concilii Trid. cap. 1. num. 4. & S. Carolus Borromæus, ut refert Petrus Guisaous libr. 1. vitæ ipsius cap. 8. Narrans enim, qua ratione S. Carolus curarit, ut ab aliquibus Theologis perficeretur Catechismus, inter illos recenset Forerium, de quo ait, Sanctum Carolum dedisse literas ad Regem Lusitaniæ, & ad Cardinalem Henricum, excusans, cur non illico a fine Tridentini passus esset Forerium redire in Lusitaniam. Sic enim ait datis initio mensis Novembris 1564. *Jam nos ejus* (videlicet Forerii) *diligentia, & industria absolutum Catechismum, opus ornatissimum, quod omnia fere præcepta, & documenta vitæ pie sancteque instituendæ complectitur &c.* Et alibi respondens Epistolæ Cardinalis Warmiensis Stanislai Hosii, qui in Tridentina Synodo Legatus præsederat, sub datis 27. Decembris ejusdem anni testatur, ultimam manum jam Catechismo impositam: *Jam* (inquit) *absolvimus Catechismum ornatum & perfectum ingenio & industria doctissimorum hominum.* Ex quibus etiam illud constat, hujus operis gloriam in ipsum Sanctum Carolum magna ex parte referendam. Id ipsum testatur Josephus Ripalmontius part. 3. Historiæ Ecclesiæ Mediolanensis libr. 2. in hæc verba: *Is* (B. Carolus) *animo conceperat eximium Romani Catechismi opus, de quo opere conficiendo sanxerant Patres Tridentini, idque decretum inter cætera extabat. Etiam ei dirigendæ institutioni, capitibusque disponendis Summi Theologorum adlaborabant. Sed consilium erat Caroli, ut divinitas & altitudo rerum atque sententiarum pari verborum dignitate expliraretur, adhibitisque latinæ linguæ summis ea tempestate hominibus, per eos absolvit opus, quod meliori Romanorum sæculo natum videri posset. Reperimus inter Epistolarum volumina literas ad Lusitaniæ Regem, quibus petit a Rege Carolus, ut veniam dare velit Francisco Forerio Dominicano, & Achilli Statio, quod dimisso Concilio, legationeque peracta, in quam missi erant, non redierint domum; eorum operam sibi necessariam fuisse in conscribendo Catechismo; tantisper detineri, dum absolvatur opus.* Alias etiam de ea re dedit literas tum ad Cardinalem Henricum patruum Regis, tum ad Cardinalem Warmiensem, in hanc sententiam utrasque conscriptas: *Jam absolutum esse Catechismum, Sacrorum librorum editionem adornari.* Quam fuerit Patrum Societatis amicus Forerius, ipse testatum reliquit in ea, quam ad Cardinalem Henricum Infantem Lusitaniæ scribit, cui Commentaria in Isaiam nuncupat, quos ubi sanctitate atque doctrina excellentes dixit, subjungit: *Maxima benevolentia eorum Societatem propter religionem & vitæ rationem semper habui conjunctissimam.*

Ab iis ergo in omnium scientiarum genere versatissimis viris, quorum spectata virtus, sapientia & pietas erat, qui Concilio Tridentino magna ex parte interfuerant, qui diligentissime cætera Synodi acta evolverant, Catechismum compositum magnæ auctoritatis esse quis dubitet? Sed jam pauca de iis, qui illud idem opus recensuerunt, subjungamus.

Catechesim hanc, ut diximus, recensuit Guillelmus Sirletus. Is Styli in Calabria natus anno 1514. triplicis linguæ, Latinæ, Græcæ & Hebraicæ, in patria, & Neapoli peritiam sibi comparavit; mox ad Theologiam gradum fecit, in qua apprime versatus, unico tantum Bibliorum volumine secum delato Romam veniens, repente doctis omnibus innotuit, ac in primis Marcello Cervino Cardinali Sanctæ Crucis, qui postea sub Marcelli secundi nomine Pontificatum obtinuit. Unde & cum ipso ad Concilium Tridentinum profectus dicitur, eumdemque in ordinandis & concinnandis canonibus præsertim Sessionis sextæ, multum juvisse, utpote eximius Theologus. Paulo quarto gratissimus, quocum & de

rebus sacris frequentius differebat, & preces horarias recitabat. A Pio IV. purpura, sponte cedente Marino, exornatus est. Post Pii obitum adnitentibus S. Carolo Borromæo, & Cardinali Alexandrino, parum abfuit, quin Summus Pontifex renunciatus sit. Deo tamen aliter disponente Cardinalis Alexandrinus miro quodam modo per communem adorationem ad Apostolicam Sedem assumptus est, qui Sirletum, utpote cujus doctrinam, sanctitatem, atque prudentiam perspectam haberet, Breviario, ac Missali Romano, & Catechismo revisendis una cum aliis viris doctis delegavit. Gregorius XIII. Indici librorum prohibitorum, eisdemque prohibitis libris, quantum fas erat, expurgandis cum aliis Cardinalibus præfecit. Vir domi, forisque prudentia, aliisque virtutibus illustris, pauperum pater, quibus ut opitularetur, subucula se spoliavit sæpius, & calceamentis. Mortem pluribus annis ardenter concupivit: migraturus exultavit: Christi e cruce pendentis imaginem millies suavians repetiit: *Domine miserere mei sicut vis, & scis.* Et mox instante ultimo conflictu: *Gratias* (inquit) *ago tibi, Domine, quod ad optatum hoc iter me adduxisti, nec deseruisti in ultimo certamine.* Et his vitæ periodum clausit: *In pace in idipsum dormiam, & requiescam.* Tanti ab omnibus semper habitus, ut doctissimi viri eum spirantem bibliothecam, vivum Musæum, cujus somnia eruditiora erant doctiorum vigiliis, quo nemo in sancta Ecclesia a mille trecentis annis doctior extitit, dicere non dubitarint. Hæc de tanto viro. Qui plura volet, consulat additiones ad Ciacconium in Pio IV. in quinta Cardinalium electione.

Eminentissimus hic Cardinalis (ut diximus) in hoc opere recensendo adhibuit sibi adjutores Fr. Thomam Manriques, & Fr. Eustachium Lucatellum ex Ordine Prædicatorum. Primus, ut ajunt monumenta ejusdem Ordinis, avito genere illustris, ingenio solers, doctrina clarus, judicio solidus, & propositi prudenter admissi tenacissimus, ad Urbem vocatus, primo Procurator Ordinis, deinde Magister sacri Palatii electus, in hoc ultimo decessit officio. Secundus vero vir literatissimus, Regens diu in Conventu, & Studio Bononiensi, ejusdem Conventus Prior, mox Vicarius Generalis Congregationis Lombardiæ, pietata insignis, Pio V. a sacris Confessionibus fuit. Deinde Episcopus, ac Princeps Rhegiensis devotissime diem obiit anno 1575. *Vir* (inquit Antonius Lusitanus) *gravitate, rerum agendarum peritia, & doctrina omnigena, eaque non vulgari præditus.* Scripsit super quatuor libros Sententiarum, tractatum de Incarnatione, de B. Virgine, de Angelis, de Trinitate, & alia.

Unum superest adnotandum, quod quo tempore Catechismus componebatur, nulla fuerunt opinionum dissidia inter Fratres Prædicatores, & Jesuitas ex iis, quæ modo in quæstionem adducuntur de concursu Dei, prædefinitionibus, & aliis; imo tunc temporis vix Molina suam adhuc fabricatus fuerat Scientiam mediam; quin etiam Patres Societatis, ut ait Pr. Paulus Leonardus, sive Scherlogus de Scientia media p. 2. n. 77. sub Patribus Dominicanis theologiæ operam dabant. Idem insinuat Hetice tract. 3. disp. 25. cap. 2. in fine.

CAPUT IV.

Auctoritas Catechismi demonstratur ex summorum Pontificum approbatione.

SUpponendum est primo, summum Pontificem, dum Ecclesiam universam docet, tamquam illius proprius magister & pastor, errare non posse, saltem vero cum hoc præstat ex œcumenicæ Synodi consilio & assensu. Hoc assertum adeo indubitatum est, ut nemo Catholicorum de illo ad hæc usque tempora dubitarit. Et ratio manifesta convincit: nam alias Deus non sufficienter providisset Ecclesiæ: posset enim error in ipsam irrepere & grassari, cum teneantur fideles stare iis, quæ decernit summus Pontifex, maxime vero cum generali Concilio. Hoc tamen non sic accipiendum arbitramur, ut quæcumque Pontifices dixerint, & quandocumque, sint ipsa fides: siquidem hoc falsum esse pluribus exemplis demonstrare in promptu esset; sed duntaxat, quod ea, quæ decrevit Pontifex, juxta modum certitudinis, quem iis tribuit, certa haberi debeant: ita ut, quæ tamquam certa definit, indubitata sint, & oppositum sit hæresis manifesta; quæ vero ut probabilia, & dictis Sanctorum, ac traditionibus, fideique magis conformia judicat, & edicit, talia censeri debeant, nec in his omnibus errare valeat.

Supponendum est secundo, summum Pontificem tunc ex cathedra loqui, & universam Ecclesiam docere, quando ipsis Prælatis, ac Parochis præscribit, quæ docere debeant subjectas sibi plebes. Cum enim Ecclesia toto nunc Orbe diffusa in unum convenire non possit; nec eam summus Pontifex immediata per seipsum alloqui valeat, & ei credenda intimare, necessum est, illum hoc præstare per ipsius Episcopos, & Parochos, quibus animarum cura commissa est. Igitur, quando ille eisdem præscripserit modum ac ordinem docendi, & articulorum fidei legitimam interpretationem, censendus erit ex cathedra loqui, maxime vero, si, ut diximus, Synodi generalis assensus etiam intervenerit.

Supponendum est tertio, quod quamvis infallibilis assistentia Spiritus sancti non innitatur mediis humanis, ea tamen non excludit, imo ut plurimum ea requirit, ut humano modo veritates fidei explicentur. Et ideo Catechismi Romani auctoritatem ex summorum Pontificum approbatione demonstraturi, non inutilem navabimus operam, si quales, & quanti fuerint hujusmodi Pontifices, enarremus, quo vel hinc innotescat insignis Dei providentia erga Ecclesiam, & hujus Catecheseos auctoritas magis emineat. Tria vero potissimum nobis demonstranda videntur; in primis eorum pietas, & vitæ sanctimonia; ad hæc eruditio & sapientia; & demum eorum, quæ in Synodo Tridentina gesta sunt, accurata & exquisita notitia. Pontifices igitur, qui Catechismum Romanum approbarunt, quamvis plures fuerint, &, ut verius dicamus, omnes, quotquot Petri cathedram ab eo tempore, quo fuit editus, tenuerunt, specialiter tamen fuere Pius quintus, & Gregorius decimustertius, ut infra manifestum fiet.

Quis autem & quam pius fuerit Pius quintus, supervacaneum est dicere, cum ejus vita sole ipso illustrior, ipsos etiam infensissimorum Ecclesiæ hostium oculos perculerit, & ad ipsius laudem atque admirationem incitarit, cujus preces Deo acceptissimas Solimanus in Pannonia Sigestum obsidens potius, quam Christianorum arma se pertimescere fatebatur, quod & Selimus ejus filius identidem dictitabat. In iis tanta in Deum mentis intensione ferebatur, ut ne præsentes quidem vel loquentes juxta se persentisceret. Sacrum Missæ Sacrificium, & sacri Rosarii quotidianam precationem nullo die, quamdiu per valetudinem licuit, etiam Pontifex, ac proinde immensis obrutus negotiis, prætermisit. Iteratis imo continuis propemodum jejuniis corpus macerans, carnibus fere semper abstinuit, quas, cum aliquando instar piscium conditas subintulissent, deprehensa fraude, ne libare quidem voluit. Christianorum plurimos, imo & hæreticorum, ac Judæorum ad meliorem frugem exemplis, ac potentissimis sermonibus traduxit.

„ Et cum (ut ait Muretus orat. 22.) alia in hoc viro admirabilia fuerint, tunc singulare studium conservandæ veræ ac Catholicæ religionis, & adversus omnes, qui eam ulla ex parte labefactare conarentur, implacabile odium semper eluxit, quibuscum ille perpetuum bellum gerens, ne punctum quidem temporis in vita ab eis vexandis, & exagitandis conquievit. In aliis erratis condonandis atque ignoscendis, quamquam & sui, & aliorum severissimus censor, non ita se durum & inexorabilem præbebat. Qui ab Ecclesia descivissent, nisi aut ipsos erroribus, aut ipsis Orbem purgaret, vitam sibi acerbam atque insuavem ducebat. Inde etiam, cum munus in eos inquirendi ei demandatum esset, potentum inimicitias, minas, gravissimaque pericula subiit “. Hæc Muretus, qui & addit in eadem oratione. „ Quantum ei prudentiæ & acuminis ad agnoscenda ea, quæ vera & recta essent, tantum animi & libertatis ad ea proferenda, tantum auctoritatis ad obtinenda semper fuit. Nihil unquam ille in dicenda sententia aut metui aut gratiæ dedit. Nunquam ad cujusquam voluntatem orationem suam accommodavit. Nunquam quicquam veritate prius aut antiquius habuit. Itaque vulgo etiam dicebant, nihil ab eo precibus peti oportere. Patuit hic ejus animus, dum adhuc purpuram gereret: nam cum de adlegendo in Senatum juniori quodam principe a Pio quarto ageretur, renuit ipse, & solus de non cooptando ob defectum ætatis tanta animi constantia sustinuit, ut dum postea illius principis nomine gratiæ illi, ut & cæteris agerentur, responderit, non esse, cur ipsi gratias agerent: cum per me, inquit, non steterit, quo minus ob ætatem non admitteretur. Patuit idem animus erga propinquos, cum ad Pontificatum pervenit, quos nunquam nisi optime meritos aliqua vel dignitate auxit, vel præmio donavit “.

Cæteras tanti Pontificis virtutes pluribus prosequuntur Gabutius in ejus vita, Muretus, Ciacconius, Victorellus, & alii, qui referunt, eum claruisse post mortem miraculis, quorum fidem faciunt anathemata argentea ad ipsius tumulum in Sacello præsepis in basilica Liberii appensa, de quibus etiam processus juridici duo,

alter

alter anno 1616. auctoritate Cardinalis Millini Vicarii Pauli quinti, ejus mandato; alter vero anno 1624. instituti sunt. Quibus discussis Sacra Congregatio Rituum censuit posse procedi ad examen testium auctoritate Apostolica, in ordine ad Beatificationem Pii quinti. Quam ob causam Sanctissimus Urbanus VIII. die prima Februarii voluit, ut loco Missæ de mortuis, quæ in Ecclesia Sanctæ Mariæ majoris pro anima Pii quinti quotannis celebrabatur, Missa de Trinitate veluti in gratiarum actionem solemniter cantaretur. Et dum hæc scribo, audio Sanctissimum Clementem decimum de Pii quinti beatificatione serio cogitare. Hæc de pietate, ac virtutibus tanti Pontificis dicta sufficiant. De doctrina non est, quod dicamus: constat siquidem ipsi ob doctrinam tot tantaque in Ecclesia munera fuisse delata. Quoad eorum notitiam, quæ in Tridentino gesta fuerant, duo duntaxat libet observare, alterum quod scribit Gabutius lib. 1. cap. 7. interfuisse videlicet Pium V. dum adhuc esset in minoribus constitutus, Congregationibus, quæ Romæ cogebantur ad ea discutienda prius, quæ postmodum in Tridentino tractanda forent & definienda; alterum est, quod annotarunt quotquot Pii vitam conscripsere, fuisse illum Tridentini rigidum observatorem. Quare, ut erat restaurandæ ecclesiasticæ disciplinæ studiosissimus, verisimile est, illum post assumptionem gesta omnia prædictæ Synodi diligentissime perscrutatum.

De Gregorio XIII. jam pauca subjungamus. Erat is Pontifex in audiendis negotiis patiens, in transigendis solers, eloquio gravis, responsis opportunur, natura benignus & misericors, in victu & potu temperatissimus, in pauperes & doctos beneficus, & mirum in modum liberalis. Litterarum studia, si quando per negotia licebat, intermisis nunquam, dicereque fuit solitus, nullum magis decere plura scire, quam Romanum Pontificem. Bononiæ per octo annos juri dicendo incubuit. Romam veniens variir dignitatibus auctus, integerrime illas obiit. Episcopus Vestanus a Paulo IV. renunciatus, mox a Pio IV. in Senatum adlectus, tandem post obitum Pii V. altera die post conclavis ingressum 3. Idus Martii anni septuagesimi secundi supra millesimum quingentesimum, Patrum quinquaginta duorum accessu (quæ Spiritus Sancti dicitur electio) magna omnium lætisia, & ingenti virtutum ipsius expectatione Pontifex maximus creatur. Ex quibus omnibus & pietas & eruditio tanti Pontificis satis superque innotescit. Interfuit, dum esset in minoribus toti Concilio Tridentino, primum quidem a Paulo tertio missus Romanæ Rotæ auditor; postea vero sub Pio quarto tamquam Episcopus Vestanus. Quare cum interfuerit & principio & fini Concilii, quando cura Catechismi conficiendi quibusdam Patribus demandata est, vix potuit aptior judex constitui ad sententiam ferendam de Catechismi Romani cum ipso Concilio omnimoda convenientia & consonantia.

Jam vero utrumque hunc Pontificem Catechismum Romanum approbasse, evidentius est, quam ut probatione indigeat. Ne tamen vel aliquem lateat, vel pervicaci detur locus negandi, testes adhibendi sunt omni exceptione majores. De Pio V. id testantur Andreas Fabritius in præfatione ad Catechismum, Georgius Ederus in præfatione ad partitiones Catechismi, Jacobus Bayus Regius in Academia Lovaniensi sacræ Theologiæ professor in Epistola nuncupatoria in suas ad Catechismum elucubrationes, Gabutius in vita Pii V. lib. 1. cap. 12. & lib. 2. cap. 4. Antonius Senensis in sua Bibliotheca, ubi etiam refert, Alexium Figliuccium Ord. Præd. virum sanguinis splendore, doctrina, & religione nobilissimum, mandato Pii V. Catechesin istam in Italicum idioma transtulisse, sicut teste Possevino in Appatatu, in Gallicum Gentianus Hervetus, qui Tridentino interfuerat, approbante Michaele a Turre Episcopo Cenetensi ipsius Pii quinti apud Regem Christianissimum Nuncio; in Germanicum Petrus Canisius Societatis Jesu Theologus teste Edero, in Illyricum jussu Gregorii XIII. alius quispiam, teste Concilio Aquilejensi, in Polonicum alter, teste Gabutio, in Hispanicum ex mandato Concilii Limensis, teste Concilio Tarraconensi. Quæ omnia satis ostendunt, quanti hoc opus factum fuerit ab ipsis Pontificibus. Sed quid istis immoremur? ipse Pius V. in brevi ad Manutium 7. Kalend. Oct. 1566. sic loquitur: Pastorali officio cupientes quam diligentissime possumus divina adjuvante gra„ tia fungi, & ea, quæ a sacro Tridentino Concilio „ statuta & decreta fuerunt, exequi, curavimus, ut a „ delectis aliquot Theologis in hac alma Urbe componeretur Catechismus, quo Christi fideles de iis re„ bus, quas eos nosse, profiteri, & servare oportet, „ Parochorum suorum diligentia edocerentur. Qui li„ ber cum Deo juvante perfectus in lucem edendus sit, „ providendum duximus, ut quam diligentissime imprimatur“. In Bulla data 8. idus Martii anno 1570. pro reformatione Ordinis Cisterciensis, quam reformationem instante & consulto Hieronymo Souchiere Cardinali ejusdem Ordinis Generali, qui Tridentino interfuerat, fecisse constat; & in Bulla pro reformatione Ord. Servorum B. Mariæ data 3. Kalend. Junii anni ejusdem, præcipis, ut Biblia & Catechismus Romanus prælegantur. Et in Bulla 106. pridie Idus Julii ejusdem anni: „ Cum inter alia, (*inquit*) Concilii de„ creta nobis statuendum esset de sacris libris, Cate„ chismo, Missali, & Breviario edendir atque emen„ dandis, edito jam Deo ipso annuente, ad populi e„ ruditionem Catechismo &c. Et Bulla 122. data 5. idus Martii anni 1571. dicit, in executionem decretorum Concilii, jam Catechismum ad populi eruditionem a se fuisse editum. Ex quibus duo præcipue ponderanda sunt; primo quidem Pium V. eo consilio, eaque mente curasse tanto studio, ut Catechesis hæc quam diligentissime mandaretur typir, ne vel injuria, vel fraude aliqua illam corrumpi contingeret, ut quanti ejus auctoritas facienda sit, innotescat, cui diligenter in lucem edendæ tam diligentem ipse Pontifex navare voluerit operam. Secundo ponderandum est, quod ait Pius V. se Catechismi compositionem & editionem promovisse juxta Synodi Tridentinæ decretum. Cum igitur Synodus decrevisset, sicut supra relatum est, ut summi Pontificis judicio atque auctoritate Catechismus terminaretur & ederetur, id ipsum a Pio V. præstitum, nefas fuerit dubitare. Hoc vero importare approbationem, evidenr est: judicium siquidem id aperte sonat. Addam amplius non solum approbatum esse, sicut solent cæteri libri approbari, tamquam nihil fidei vel bonis motibus repugnanr continere censendur sit: verum etiam ut nihil nisi Catholicum & religionir Christianæ dogmatibus atque præceptis omni ex parte conveniens, cæterisque omnibus privatir scriptis probabilius docere, extra omne dubium videatur. Enimvero ratihabitionem (quæ approbatio quædam est, *l. quo enim tutiore 12. ff. rem ratam haberi*) quid minus esse, quam mandatum colligitur ex 10. Reg. juris in 6. ubi dicitur: *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari*. Notant vero ibidem auctores, ratihabitionem quid minus esse, quam mandatum, nec illi comparari quoad omnia, sed duntaxat quoad effectum. Adhuc vero autem mandatum quid minoris roboris est, quam jussus, ut *ex l. 1. §. Sed ego quæro, ff. quod jussu*, colligit Glossa ad dictam regulam: quia jussus necessitatem imponit ei, cui jubetur, nec nisi ab habente legitimam auctoritatem proficiscitur: mandatum vero, quamvis ubi acceptatum est, aliquam necessitatem inferat; ante acceptationem nihilominus liberum est mandatario, quatenus a legitima, & quæ urgere possit, auctoritate non provenit. Cum ergo Catechesis ista jussu Pii V. confecta, & in lucem edita fuerit juxta decretum Tridentini, quis non videat, non posse quemquam Catholicum sine gravi piaculo reprobare, quæ in ea contenta sunt, maxime vero Regulares, quibus sub pœna carceris prohibetur, quæ Apostolica Sedes approbaverit, improbare. Extrav. *Ad nostrum* de Regularibus.

Idem fere dicendum de Gregorio XIII. qui in brevi quodam anni 1593. profitetur suo jussu & approbatione Catechismum iterum prodiisse: & in Bulla 48. juxta collectionem Petri Matthæi, data Romæ 10. Junii 1574. pro reformatione Ord. Cisterciensis, quod supra vidimus Pium V. statuisse innovat, & confirmat. Ejusdem Pontificis mandato Catechismus iste in linguam Illyricam est translatus, ut dictum est. Insuper testatur Antonius Possevinur in apparatu, eumdem Pontificem auctorem fuisse Francisco Gratiano de Garzatoribus Canonico Vincentino, ut juris canonici compendium ederet, in quo resecaret omnia, quæ postmodum vel a summis Pontificibus, vel a Tridentina Synodo, vel a Carechismo Romano fuerant abrogata; certissimum plane indicium, quantæ illum existimarit & voluerit esse auctoritatis, cum arbitratus sit, Catechismum valere ad abrogandas constitutiones olim factas. Denique idem summus Pontifex plures provinciales Synodos confirmavit, ut dicemus cap. sequenti, in quibus doctrina Catechismo contenta populo a Parochis tradenda præscribitur. Quod sane magno discrimini fidem in prædictis provinciis, imo & in universa Ecclesia exponeret, nisi, quæ hoc libro continentur, ab omni erroris periculo libera, cæteris opinionibus certiora, & magis religioni consona forent. Bellarminum non sine speciali Spiritus Sancti instinctu annotasse, ais Possevinus, Tridentinum Concilium magna cum circumspectione fuisse celebratum: quanto potiori jure nobis dicere licuerit, Pium V. & Gregorium XIII. sapientissimos, piissimos, in doctrina Concilii versatissimos, non sine speciali Spiritus sancti instinctu & assistentia, ea, quæ sancte de hoc Catechismo Concilium statuerat, executioni mandasse, nec posse quem-

quemquam de hujus libri auctoritate ambigeret: cum præsertim, ut ait Alexander III. cap. 2. (*de confirmat, utili vel inutili*) „ De confirmationibus Romani Pontificis non sit aliquatenus dubitandum “. Concludamus igitur verbis Nicolai primi *can. Si Romanorum. dist. 39.* „ Si Romanorum Pontificum decreto cæterorum opuscula tractatorum approbantur, vel reprobantur, ut quod vere Sedes Apostolica probavit, hodie teneatur acceptum; & quod illa repulit, hactenus inefficax habeatur: quanto potius ea, quæ ipsa pro catholica fide, pro sacris dogmatibus, pro variis & multifariis Ecclesiæ necessitatibus, & fidelium moribus diverso tempore scripsit, omni honore debent præferri “. Profecto, ut ait Agatho Papa, sic omnes sanctiones Apostolicæ Sedis accipiendæ sunt tamquam ipsius divina voca Petri firmatæ.

CAPUT V.

Catechismi Romani auctoritas convincitur ex eo, quod per Ecclesiam universam tamquam legitimus Tridentini Concilii fœtus receptus sit.

QUI œcumenicæ Synodi, & duorum Pontificum Romanorum auctoritate fulcitur, nequaquam inferiorum suffragiis indiget, nisi ut in una eademque re consensus capitis & membrorum omnium unanimis innotescat. Quare quæ in hoc capite dicturi sumus de Synodorum provincialium & diœcesanarum approbatione, non tamquam omnino necessaria subjungemus, sed ut clarius exponentia hanc totius Ecclesiæ consensionem; quo noscant omnes, librum hunc, de quo agimus, tamquam legitimum Tridentinæ Synodi fœtum summa semper fuisse veneratione per Ecclesiam universam exceptum. Atque ut ordine congruo procedamus, Provinciales primum, mox Diœcesanas Synodos adducemus, ac demum privatorum suffragia, & consensum proferemus in medium.

Prima Provincialis Synodus, quæ occurrit, est Mediolanensis prima sub Sancto Carolo Borromæo, viro cujus Sanctitas tanto virtutum omnium splendore, ac frequentibus miraculis illustratur. Habita est hæc Synodus anno 1565. etiam antequam Catechismus Romanus in lucem prodiret, cum perfectus esset, atque typis jamjam mandandus. Et nihilominus, titulo *qui libri a Clericis legendi*, eisdem præcipitur, ut quamprimum illum sibi comparent, his verbis: „ Clerici, postquam decimum quartum attigerint annum, ut legem Domini, in cujus sorte sunt, dies noctesque meditari possint, habeant sacrorum librorum, si non copiam, certe necessarium delectum; omnino vero Testamentum vetus & novum, CATECHISMUM ROMÆ EDENDUM, cum primum in lucem prodierit “. Aderat huic Synodo una cum Sancto Carolo Hugo Boncompagnus, qui Tridentino interfuerat, & postmodum fuit Episcopus Romanus Gregorius decimus tertius, cujus laudes jam supra perstrinximus; aderant & Nicolaus Sfondratus Episcopus Cremonensis, postea Romanus Gregorius decimus quartus, vir doctus, & antiquæ disciplinæ, præsertim quoad pluralitatem beneficiorum zelantissimus, Carolus Vicecomes Cardinalis Episcopus Vintimiliensis nobilitate, prudentia, & solertia insignis, Guido Ferrerius Episcopus Vercellensis Cardinalis pietatis, justitiæ, & ecclesiasticæ disciplinæ tenacissimus, Federicus Cornelius Episcopus Bergomensis Cardinalis in condendis legibus oculatissimus, Marcus Hieronymus Vida, vir piissimus, & doctissimus, Episcopus Albæ, qui sextæ Tridentini sessioni interfuerat, Hieronymus Galeratus Episcopus Alexandrinus christianarum virtutum exemplar, Petrus Faunus Costacciarius Episcopus Aquensis, vir prudentissimus, & in negotiis gerendis versatissimus, Dominicus Bolanus Episcopus Brixiensis singularis vigilantiæ, & sanctitatis, Scipio Estensis Episcopus Casalensis, nobilitate atque ingenio insignis, Cæsar Comes a Gambara Episcopus Dertonensis, vir prudentiæ singularis, & Mauritius de Petra Episcopus Viglevanensis, præsul clarissimus. Hi omnes Tridentino interfuerant, ac proinde probe noverant, an Catechismus sacrosanctæ illi Synodo conformis esset. Approbatam esse hanc Synodum inde fit certum, quod inserta est tomis Conciliorum tamquam legitima.

Secunda Synodus est Beneventana 1567. sub Jacobo Sabello Cardinali Archiepiscopo viro eruditissimo. Interfuere huic Synodo decem præsules, ex quibus sex, videlicet Horatius Græcus Episcopus Lesinensis, Julius Gentilius Episcopus Vulturariensis, Antonius a Sancto Michaele Episcopus Montis-Marani ex Ordine Minorum strictioris observantiæ, vir piissimus, Donatus de Laurentiis Episcopus Arianensis, Prosper Rebiba Episcopus Trojanus, &, ut arbitror, Fr. Cherubinus Episcopus Thelesinus Tridentino subscripserant. In hac ergo Synodo, titulo *De prædicatione verbi Dei* cap. 10. sic præcipitur parochis, & aliis curam animarum habentibus: „ Cum præcipue ipsis cura esse debeat, ut in articulis fidei, qui Symbolo Apostolorum continentur, præceptis Decalogi, Ecclesiæ Sacramentis, & Orationis Dominicæ explicatione commissum sibi populum erudiant, ad hoc munus explendum, CATECHISMUM, QUI PII PONTIFICIS JUSSU EDITUS EST, assidue præ manibus habeant, ut hæc omnia secundum sanam, & ecclesiasticam doctrinam docere valeant “. Doctrina igitur Catechismi est sana & ecclesiastica, quam tenentur Curati docere juxta mentem hujus Synodi, quam etiam confirmatam fuisse a summo Pontifice, certissimum est.

Tertia Synodus habita est Ravennæ sub Cardinali Archiepiscopo Julio Feltrio de Ruvere anno 1568. Ex quindecim Suffraganeis aderant septem, qui Tridentino interfuerant. Primus erat Cardinalis Gabriel Palæotus Episcopus tunc Bononiensis, postea Archiepiscopus, qui acta Tridentini scripsit, religionis propugnator indefessus, quem nonnulli volunt Catechismum Romanum in ipso Tridentino primum ordinasse & exornasse, quem & ipse valde commendat in Archiepiscopali Bononiensi *part. 5. tit. De congregatione Oratorii*. Aderat etiam Julius Cananus, deinde Cardinalis, vir vitæ incorruptæ, Episcopus Adriensis, qui toti Tridentino interfuerat, primum ut a Secretis Cardinali de Monte Legato in prioribus sessionibus, deinde ut Episcopus. Aderant etiam Julius Parisanius Episcopus Ariminensis magnæ apud omnes existimationis, Franciscus Guarinus Episcopus Imolensis erga pauperes munificentissimus, Joannes Baptista Seghicellus Episcopus Faventinus, philosophus & jurisconsultus prudentissimus, Alphonsus Rossetus Episcopus Ferrariensis, nobilissimus & piissimus, & Augustinus Molignatus Episcopus Foropopilii juris scientia clarissimus. In hac ergo Synodo *tit. de Seminario cap.* 4. sic statuitur: „ Maxime Catechismum sanctissimi Domini nostri Pii quinti jussu nuper editum assidue præ manibus habeant “. Confirmatam fuisse hanc Synodum ab ipso Pio quinto, nulli dubium, cum hoc petierint Patres ad finem hujus Synodi, & illa typis mandata sit Romæ anno 1569. vivente ipso Pio in Typographia Cameræ Apostolicæ.

Quarta Synodus est Mediolanensis secunda sub S. Carolo Borromæo anno 1569. *Decreto* 30. *tit.* 2. præcipiens Parochis, *ut frequentius aliquam Catechismi Romani lectionem inter se convenientes tractent*. Aderant Episcopi tredecim, ex quibus decem Tridentino interfuerant; nimirum Nicolaus Sfondratus Ep. Cremonensis, postea Romanus Greg. XIV. Guido Ferretius Ep. Vercellensis, postea Cardinalis, Federicus Cornelius postmodum Cardinalis, Leonardus de Marinis Ep. Albæ, Carolus Grimaldus Ep. Albingaunensis Tridentini observantissimus, Hieronymus Galeratus Ep. Alexandrinus, Petrus Fannus Costacciarius Episcopus Aquensis, Dominicus Bolanus Ep. Brixiensis, Antonius Scarampus Ep. Laudensis, vir admirabilis sanctitatis, & Mauritius de Petra Ep. Viglevanensis.

Quinta est Salisburgensis in Germania anno 1569. sub illustrissimo Joanne Jacobo Archiepiscopo, & Sedis Apostolicæ Legato nato. Interfuere huic Synodo Episcopi octo, inter quos erat illustrissimus Princeps Ernestus administrator Frisingensis, Alberti Bavariæ ducis filius, qui parentis exemplo doctrinæ catechismi Romani mirum in modum addictus erat, ut constabit ex infra dicendis. Aderat etiam Frater Felicianus Niguarda a Morbinio Ord. Præd. qui Tridentino interfuerat, ejusdem Archiepiscopi Salisburgensis orator, ac postea fuit Episcopus primum Ascalonensis, mox S. Agathæ, ac demum Comensis, vir doctissimus, adversus hæreses indefessus fidei Catholicæ propugnator, piissimus, & reformationis amator; qui quanti fecerit Catechismum Romanum constat ex Manuali Visitatorum lib. 2. cap. 17. Hæc ergo Synodus *const.* 26. *cap.* 3. sic habet: „ Debent parochi iis, quæ ad ipsorum spectant ministerium, quemadmodum & Episcopi, cum hæc (*Sacramenta videlicet*) per ipsos erunt populo administranda, illorum vim & usum pro suscipientium captu in vulgari nostra lingua Germanica explicare juxta ea, quæ in CATECHISMO ROMANO sane utilissimo, & his temporibus maxime necessario (qui etiamnum in linguam Germanicam translatus ab omnibus vel exiguo ære comparari potest) cui Sancta Synodus Tridentina formam præscripsit, continentur “. Idem fere habetur *constitutione* 42. *cap.* 9. Hæc Synodus approbata est a Gregorio XIII. die 5. Julii 1574. ut constat ex literis Apostolicis, quæ ad finem ejusdem Synodi habentur.

Sexta est Mediolanensis tertia sub S. Carolo Borromæo anno 1573. *tit. De Baptis. infant. expositorum*, & *tit. de his, quæ ad sacram Eucharistiam pertinent*, quo ultimo loco dicit: *aberrimam esse de perceptione Eucharistiæ Catechismi Romani doctrinam. Tit. de sacramento Extremæ unctionis. Tit. de Ordine & Clericis. Tit. de Matrimonio*. In quibus omnibus jubet, *in Sacramentorum administratione Parochos adhibere Catechismi Romani locos, & doctrinam*. Huic Synodo aderat Cardinalis Paulus Aressius, vir sanctissimus. Aderant etiam tredecim Episcopi, quorum octo Tridentino subscripserant, qui fere omnes jam in prædictis Synodis Mediolaoensibus nominati sunt, sed inter eos erat etiam Fr. Benedictus Herba Ord. Præd. qui Theologus Tridentino interfuerat, concionator celebetrimus, qui tunc invitus a Pio quinto ad Episcopatum Casalensem evectus fuerat, in quo pauperum pater, omnibus charus fuit. Hæc Synodus a Gregorio XIII. approbata est.

Septima est Synodus Genuensis anno 1574. sub Cypriano Pallavicino, in qua *Tit. de fidei elementis a Parocho tradendis*, præcipit, ut *Parochi recitent eis* (id est pueris) *ad verbum ex Catechismo Romano aliquid*. Huic subscripsere sex Episcopi, & duo absentium procuratores. Inter Episcopos duo erant ex Ttidentinis Carolus Grimaldus Ep. Albingaunensis, & Fr. Antonius Palietinus Ep. Brugnacensis Ord. Prædicatorum, vir sanctissimus, &, ut arbitror, Joannes Baptista Lomellinus, qui fuit Ep. Æterniensis, vel, ut alii dicunt, Guardiensis. Hanc Synodum approbavit Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum die nona Octobris anno 1574. Neque vero prætermittendum, Franciscum Bossium Novariæ Episcopum, Visitatorem Apostolicum, in decretis in visitatione Genuensi editis, *Tit. de Sacramentis, & eorum administratione*, cavisse, *ut eorum* (id est Sacramentorum) *vis & efficacia ex Romani Catechismi doctrina præsertim pluribus adstantibus explicetur*.

Octava est Mediolanensis quarta anno 1576. sub S. Carolo Borromæo, in qua, tertia parte, Titulo *de Visitatione*, inter libros, quos Episcopo visitanti exhibere tenetur Parochus, recensetur Catechismus Romanus. Et in admonitionibus ad Clericos sic habetur: „Quatuor præsertim locos ex Catechismi Romani doctrina, de duodecim fidei articulis, de septem Sacramentis, de decem Præceptis, de oratione Dominica, in promptu atque explicate habere, omni studio contendite“. Aderant huic Synodo duodecim aut tredecim Episcopi, ex quibus Tridentino interfuerant septem, Aquensis, Bergomensis, Brixiensis, Cremonensis, Dertonensis, Laudensis, & Casalensis jam superius recensiti. Hæc Synodus a Gregorio XIII. exacte revisa & approbata est, ut refertur in vita Sancti Caroli Bortomæi.

Hoc eodem anno, aut proxime sequenti Clerus totius Aquitaniæ Burdegalis congregatus, Catechismi Romani prælectionem parochis præcipit.

Nona Synodus est Mediolanensis quinta anno 1579. sub S. Carolo Borromæo. *Tit. De his, quæ ad prædicationem & doctrinam pertinent*, quo loco decernit, *at in fidei capitibus edocendis Catechismi Romani doctrinam potissimum sequatur*. Et *Tit. De Seminariis*, parte tertia, præcipit: *eumdem in Seminariis prælegendam*. Et *Tit. de examinandi ratione*, statuit inquirendum ab ordinandis: *An Catechismum Romanum habeant, ejusve doctrinam teneant*. Aderant huic Synodo sexdecim Episcopi, quorum quinque Ttidentino interfuerant, videlicet Aquensis, Brixiensis, Cremonensis, Dertonensis, & Hieronymus Ragazzonus tunc Episcopus Bergomensis, pietatis, prudentiæ, virtutis, & constantiæ laude conspicuus, qui olim Episc. Famaugustanus luculentam in fine Concilii Tridentini orationem habuerat, in qua totius Synodi gesta atque decreta, utpote sibi probe nota, compendio resumpsit. Confirmata est hæc quinta Synodus Mediolanensis a Gregorio XIII. post accuratam recensionem.

Hoc ipso anno 1579. Clerus totius Galliæ in conventu Melodunensi præsidentibus Petro Despinac Archiepiscopo Lugdunensi, & Antonio Prevot Archiepiscopo Burdegalensi, qui Tridentino interfuerat, *Tit. De Eucharistiæ Sacramento, Tit. De Pœnitentia, Tit. De Sacramento Ordinis* præcipit, ut *Curati Catechismum Concilii Tridentini assidue præ manibus habeant*.

Decima est Rothomagensis in Gallia anno 1581. sub Cardinali Carolo Borbonio Archiepiscopo Rothomagensi, & Primate Normaniæ cum sex aliis Episcopis, inter quos erat Claudius de Saintes Episcopus Ebroicensis, qui olim Abbas Lunevillanus Tridentino interfuerat, & cui hujus Synodi provincialis ordinandæ cura est demandata. Aderat etiam Ludovicus de Moulinet Episcopus Sagiensis, qui Tridentino interfuerat. In hac ergo *Tit. De Sacramentis num.* 1. præcipitur Curatis, cum erunt administranda (*Sacramenta*) ut potius illorum vim & usum pro suscipientium captu explicent ex doctrina in Catechismo Romano tradita. Et *Tit. De Curatorum officiis n.* 13. „Ut autem quilibet Parochus suo officio defungi queat, Catechismum Romanum Latine & Gallice habeat, & ejus præscripto doctrinam de Symbolo Apostolorum, Legis decalogo, Sacramentis, atque aliis ad salutem necessariis tradat“. Approbata est hæc Synodus a Gregorio XIII. & Cardinalibus, ut patet ex literis Pontificiis sub datis 19. Martii 1582.

Undecima est Burdegalensis in Gallia 1582. sub Antonio Prevotio Sansaco, qui Concilio Tridentino interfuerat. Aderant sex alii Episcopi, & Procurator Ecclesiæ Condomiensis, sede vacante. *Tit. de Sacramentis* 8. injungitur Parochis „ut continuo Catechismum Concilii Tridentini præ manibus habeant“. Et *Tit. De Parochis* 18. sic habetur: „Parochi etiam singulis festis diebus aliquid ex Catechismo Tridentino (quem Latine & Gallice authoritate nostra editum penes se habere ipsis injungimus) popolis proponant de iis rebus, quas nosse Christianorum omnium interest: ut sciant fideles, quid complectantur articuli fidei, quid contineat Decalogus, quid ipsi petant orationem Dominicam recitantes, quis Sacramentorum sit numerus, quæ vis eorum ac potestas, & quis effectus“. Idem fere *De Seminariis Tit.* 7. Approbata est hæc Synodus a Gregorio XIII. & Cardinalium Sacri Concilii Tridentini interpretum Congregatione diebus 3. & 19. Decembris 1583.

Duodecima est Toronensis in Gallia 1583. sub Simeone a Maillè Archiepiscopo Turonensi, qui Tridentino interfuerat. Adfuere cum illo a principio octo Episcopi, ex quibus duo, nimirum Philippus Dubec Episcopus Nannetensis, & Carolus de l'Espinay Episcopus Dolensis Tridentino præsentes fuerant. Interfuit etiam per Procuratorem Anselmum Taron Carolus Dangennes Episcopus Cœnomanensis, Cardinalis de Ramboulleto, qui & ipse inter Tridentinos Patres consederat. In hoc ergo Concilio *Tit. De professionis fidei taenda cara* §. *similiter*, ordinatur, ut admissi ad confessiones audiendas „singuli Concilii Tridentini Catechismum .... penes se habere.... & memoriter scire teneantur“. Approbata est hæc Synodus a Gregorio XIII. & Congregatione Cardinalium Concilii Tridentini interpretum, ut patet ex literis ejusdem summi Pontificis die 8. Octobris 1584.

Decimatertia est Rhemensis in Gallia anno 1583. sub Ludovico a Guisia Cardinali Archiepiscopo Rhemensi cum sex Episcopis, & procuratore Episcopi Sylvanectensis. Aderat Episcopus Suessionensis Carolus de Roucy, qui Tridentino subscripserat. In hac tit. *De Curatis* n. 6. sic statuitur: „Præcipimus Parœcis, ut non solum inculpate vivant, verum etiam semper habeant præ manibus librum aliquem de ratione administrandorum Sacramentorum, vel Catechismum editum authoritate Concilii Tridentini, sive latine scriptum, sive in linguam vulgarem ad verum sensum linguæ latinæ optime versum, & legitime approbatum, ex quo singulis diebus Dominicis depromant, quod Evangelio aptari, & populo proponi possit“. Confirmata est hæc Synodus a Gregorio XIII. & Cardinalium Tridentini interpretum Congregatione, ut patet ex literis ejusdem Gregorii XIII. datis 30. Julii 1584. Aderant huic Concilio Ludovicus de Creil doctor Sorbonicus, ut procurator Episcopi Sylvanectensis, & D. Jacobus le Bossu monachus Sancti Benedicti ex cœnobio Sancti Dionysii, qui ambo postea Congregationi de Auxiliis a Clemente VIII. adscripti sunt.

Decima quinta est Synodus Aquensis in Gallia 1585. sub Alexandro Canigiano Archiepiscopo Aquensi, cum aliis quatuor Episcopis, & procuratore Episcopi Forojuliensis Francisci de Bouillers, viri docti & pii, qui aliquando Tridentino interfuerat. Hæc Synodus tit. *De Parochis* §. *Ut autem*, sic decernit: „Ut autem quilibet Parochus suo officio defungi queat, Catechismum Romanum latine & gallice habeat, & ex ejus præscripto doctrinam de Symbolo Apostolorum, legis Decalogo, Sacramentis, Oratione Dominica, atque aliis ad salutem necessariis tradat“. Et *tit. De Seminario* §. 3. „Is in omni Seminario perpetuus usus sit, ut Catechismus Romanus pueris atque adeo adolescentibus prælegatur, & explicetur quam diligentissime, nullaque ejus pars prætermittatur, cujus doctrinis eorum animi non imbuantur, quam maximo fieri poterit studio“. Approbata est hæc Synodus a Sixto quinto, & a sacra Tridentini Patrum Congregatione, ut constat ex literis die 4. & 5. Maii 1586.

Decima sexta est Synodus Gnesnensis habita Petricoviæ

viæ in Polonia anno 1589. sub Stanislao Karnkouski, cui interfuit Georgius Radzivilus Cardinalis, interfuere etiam octo alii Episcopi, absentium prælulum procuratores novem, pluresque alii illustres viri. In ea ergo tit. *De Parochorum officio num.* 7. sic statuitur: „ Singulis festis diebus aliqui Parochi ex Catechismo Romano, quem brevi in provinciam nostram importandum curabimus, populo proponant, de his rebus, quas nosse omnium interest ad salutem, ut sciant, quid complectantur articuli fidei, quid contineat Decalogus, quidve petant orationem Dominicam proferentes, quis Sacramentorum sit numerus, quæ vis eorum ac potestas, quis item usus, & quomodo fideles in illis suscipiendis affectos esse oporteat ". Hæc approbata fuit a Congregatione Cardinalium Tridentini interpretum 6. Martii, & a Sixto V. die 9. ejusdem mensis anno 1590.

Decima septima est Tolosana sub Cardinali Francisco de Joyeuse Archiepiscopo Tolosano anno 1590. Aderant tres alii Episcopi, & quatuor absentium procuratores. Confirmatum fuisse constat a Sede Apostolica, ut exprese dicit præfatus Cardinalis in literis publicationis. In illa igitur *part.* 1. *cap.* 3. *de parochis, n.* 2. sic habetur. „ Ut autem fidelius officio suo fungi queant, latinum, gallicumque Romanæ fidei Catechismum perpetuo habeant, quæque in eo de Apostolorum Symbolo, Decalogo, Sacramentis, aliisque rebus ad salutem necessariis continentur, populo, quoties opus fuerit, explicent ". Ejusdem Catechismi meminit *ibid. n.* 5. & *cap.* 5. *n.* 6. & *p.* 2. *cap.* 1. *n.* 1. *Nusquam igitur vel Episcopi, vel Parochi ad eorum administrationem accedent, quin prius ex Tridentini Concilii Catechismo profuturum illorum usum admirandamque vim suscipientibus, audientibusque explicarint.* Denique *parte secunda de locis cap.* 5. *de seminariis n.* 7. præscribit, ut in Seminariis Romanus Catechismus prælegatur.

Decima octava est Tarraconensis anno 1591. In qua cum Archiepiscopo aderant septem Episcopi, & in ea lib. 1. tit. 1. cap. 3. statuitur, *ut Parochi Catechismum Romanum diligenter perlegant & doceant.*

Decima nona est Synodus Avenionensis 1594. sub Francisco Maria Taurusio Cardinali, & Archiepiscopo Avenionensi, viro plane Apostolico, & antiquæ probitatis Senatore, Julii tertii nepote, qui vigesimum annum excesserat, cum ejus avunculus tunc Cardinalis, ut Legatus Synodo Tridentinæ præerat; unde probe nosse poterat gesta Concilii. In hac Synodo tit. *de Officio Parochi* præscribitur cuilibet Parocho: *ut Catechismum Romanum sedulo præ manibus habeat, cujus ope tum Sacramentorum rite administrandorum rationem perspectam habere, tum ad conciones habendas sana doctrina imbui possit, quam populo sibi credito postea propinet.* Hanc Synodum approbarunt ex mandato Sedis Apostolicæ Cardinales Concilii Tridentini interpretes anno 1597.

Vigesima est Synodus Provincialis Aquilejensis 1596. in Civitate Utini habita sub Francisco Barbaro Archiepiscopo & Patriarcha Aquilejensi, quæ tit. *De divinis officiis*, ubi egit de Missali, Breviario, aliisque similibus libris Latino duntaxat idiomate edendis, subdit: „ Quæ autem de Missali, Breviario, & Rituali Sacramentorum statuimus, in eam volumus partem accipi, ut non comprehendant Catechismum Romanum in Illyricam linguam Greg. XIII. jussu conversum, quem cupimus a Clero Illyrico frequenter tractari & legi, ut sit hæc materna lingua Sacerdotibus Illyricæ in promptu ad populos docendos, quæ ad salutem necessaria sunt. Caveant tamen Episcopi, ut exemplar aliquod ejusdem Catechismi emendatissimum in Archivo Archiepiscopali reponatur, ad cujus præscriptum emendatio recognosci, & approbari in futurum tempus possit: cum illa quæ Catechismo comprehenduntur, ubi de Articulis fidei, ac de Sacramentis tractatur, periculose alterius linguæ ignoratione, ceu impressorum vitio pateant; periculosius vero hæreticorum nequitia, quorum corruptio, nisi ab Episcopis, qui provinciæ illius linguam non norunt, parato remedio convinci possit, longius dimanabit ". Hæc Synodus fuit undecim Episcoporum, & quatuor procuratorum pro absentibus. Inter Episcopos erant Philippus Archintus Jurisconsultus clarissimus, & prudentissimus, Episcopus primo Salutiarum, mox Comensis; Julius Contarenus Episcopus Bellunensis, vir egregius, & Antonius Moscenicus Episcopus Cenetensis, vir illustrissimus, qui omnes Tridentino subscripserant. Aderat & procurator Cardinalis Ludovici Madrutii Episcopi Tridentini, qui etiam inter Patres Tridentinos sederat, & postmodum in Congregationibus quibusdam in materia de *Auxiliis* præfuit. Advertendum præterea, quanti fecerint hi sapientissimi Patres Catechismum Romanum: ut enim ipsum tanquam fidei Regulam incorruptum servarent, veteris ecclesiasticæ disciplinæ normam de sacris Codicibus conservandis innovare voluerunt. Approbata est hæc Synodus a Congregatione Cardinalium Concilii Tridentini interpretum.

Vigesima prima est Synodus Narbonensis anni 1609. sub Ludovico de Vervins Archiepiscopo Narbonensi cum octo Episcopis, & duobus absentium procuratoribus. Hæc *cap.* 14. quod est de *baptismo* Catechismum Romanum sequendum præscribit. Confirmata est hæc Synodus ab ipso Summo Pontifice Paulo V. die 20. Novembris 1611. ut patet ex literis.

Vigesima secunda Synodus est Burdegalensis sub Cardinali de Sourdis Archiepiscopo Burdegalensi, habita cum octo Episcopis. In ea cap. 12. *De prædicatione Verbi Dei* §. 5. statuitur: *ut Curati Catechismum Romanum parochianis suis ex suggestu prælegant.* Possemus hic annumerare Synodum provincialem Sipontinam anno 1567. sub Ptolomæo Gallio Cardinali, cui dicuntur interfuisse Philos Rovetella Episcopus Asculanus, Ferdinandus Græcus Episcopus Bovinus, & Petrus de Petris Episcopus Lucerinus, qui Tridentino subscripserant. Possemus addere Synodum Salernitanam sub Marco Antonio Columna 1572. In qua præsentes fuisse narrantur plures Episcopi, qui Tridentino etiam interfuerant, ut Cornelius Mussus Episcopus Bituntinus ex Ordine FF. Minorum, qui sextam Tridentini sessionem ordinarat, cum omnium aliorum admiratione tanta, *ut Patres cæteri dicerent, Spiritum Sanctum mirabili modo in eo fuisse operatum*, ut ait Possevinus in Apparatu, Verbo *Cornelius Mussus*. Romulus de Valentibus Episcopus Capertanus, singularis pietatis, integritatis, & eruditionis, Joannes Antolines Bertianus de Ribera Episcopus Juvenacensis, zelantissimus, & Tridentini tenacissimus, Lucius Maranta Episcopus Lavellensis, Jurisconsultus doctissimus, Joannes Vincentius Michaelius Episcopus Minerbiensis, vir pientissimus, qui integro sæculo vixit. Insuper posset his adjici duplex Synodus Capuana, in qua interfuisse referuntur Fabius Myrthus Episcopus Cajacensis, vir integerrimus, doctus, pius, & miræ suavitatis, Bartholomæus Capranica Episcopus Calinensis clarissimus, Agapitus Belhomo Episcopus Casertanus, catholicæ veritatis vindex acerrimus, & Galeatius Florimontius Episcopus Suessanus, doctissimus & pissimus, unus ex quatuor judicibus Tridentinis reformandæ Ecclesiæ cum Sadoleto præpositus. Hos omnes Tridentino interfuisse certum est. Posset etiam adduci Synodus Barensis, & Florentina; illa sub Antonio Puteo Archiepiscopo Barensi, viro prudentissimo, qui in Tridentino dicens sententiam omnibus fuit admirationi; illa sub Antonio Altovito, vitæ integritate, literarum scientia, & morum suavitate incomparabili, ex Flammeta Soderina matre illustrissimi Archiepiscopi Tolosani Petri de Bonsi consanguineo. Has omnes, & alias Synodos potuissemus adducere, quas commendare Catechismum Romanum nonnulli referunt. Verum quia illas videre non licuit, eas in numerum aliarum non retulimus. Diœcesanæ Synodi commendantes Catechismum sunt plures; paucas enumerabimus.

Prima est Neapolitana 1565. sub Alphonso Carapha, cap. 8.

II. Wladislaviensis sub Francisco Karnkovio Episcopo Wladislaviensi tempore Pii quinti. 1. p. tit. 11. n. 8. & 3. p. tit. 4. n. 6.

III. Est de Cervia 1577. sub Octavio de S. Cruce Episcopo. Tit. *de Parochis*.

IV. Ravennas 1580. Sub Christophoro Boncompagno Archiepiscopo. Tit. *de Parochis* cap. 7.

V. Cremonensis sub Nicolao Sfondrato 1584. Tit. *de Parochis*.

VI. Viterbiensis sub Carolo Montilio Archiepiscopo 1584. Tit. *de Prædicandi munere*, & alibi sæpe.

VII. Mediolanensis sub S. Carolo Borromæo eodem anno.

VIII. Monopolitana 1581. sub Antonio Pontio cap. *de Parochis*.

IX. Placentina 1589. sub Philippo Sega Cardinali, cap. *de Parochis*.

X. Veneta 1592. sub Laurentio Priulo Patriarcha Venetiarum, & Primate Dalmatiæ, cap. 15.

XI. Tolosana sub Cardinali de Joyeuse anno 1596.

XII. Arretina 1597. sub Petro Usimbardio, cap. 2.

XIII. Balneoregiensis 1599. sub Carolo Tructo Ferrariensi, cap. 5. *de Sacramentis*.

XIV. Genuensis sub Cypriano Pallavicino.

XV. Cremonensis 1603. sub Cæsare Spetiano. Placet vero referre illius verba, quæ sic habent tit. *de Magistris* pag. 9. „ Divino afflatu Spiritus Sancti illi Patres, qui Concilio Tridentino præfuere, mandarunt, ut quamprimum Romanus Catechismus conscribere-

„ tur;

„ tur; ex quo veluti fecundiſſimis ſanctæ Matris uberibus Clerici omnes eccleſiaſticæ doctrinæ ſuaviſſimum lac exſugere valerent: ea igitur conſuetudo, quæ ſancte in noſtra Seminaria introducta eſt, Clericis omnibus Romanum Catechiſmum explicandi, omnino inde a ludimagiſtris Clericis ſub pœna ſuſpenſionis, quotidie, vel ſaltem ter in hebdomada ſervetur“.

Decima ſexta eſt Nucerina ſub Simone Lunadoro 1610. tit. *De Doctrina Chriſtiana*.

Decima ſeptima eſt Tarentaſienſis Muſterii 1609. habita ſub Anaſtaſio Germonio Archiepiſcopo lib. 1. cap. 5. ubi Catechiſmum Romanum vocat, *Catholicorum dogmatum promptuarium, totiuſque Theologiæ compendium, Tridentini Concilii authoritate concinnatum*, quem ut Parochi ſibi familiarem faciant, præcipit.

Ex his omnibus tria potiſſimum expendenda ſunt; primum eſt ex viginti duabus provincialibus Synodis, quas attulimus, apud diverſas nationes habitis, in Gallia videlicet, Italia, Hiſpania, Germania, Polonia, & India, quamplures fuiſſe authoritare Summi Pontificis confirmatas ad minus duo de viginti, atque adeo dici non poteſt, illas vel minimum quid aut in fide periculoſum, vel contra bonos mores continere, quod fieri non poſſet, ſi Catechiſmus Romanus ſic ab iis Synodis approbatus, doctrinam aliquam complecteretur, quæ rectæ fidei minus conſona cenſeretur; cum omnes illæ Synodi juxta Concilii generalis, ac Summorum Pontificum præſcriptum, doctrinam in Catechiſmo contentam, plebi chriſtianæ a parochis tradendam præcipiant.

Secundo illud ſerio expendendum, in his provincialibus Synodis ſuperius allatis interfuiſſe antiſtites fere trecentos, ex quibus pene ſexaginta in Tridentino conſederunt; & ex iis duo fuere Summi Pontifices, Greg. XIII. & Greg. XIV. tredecim Cardinales, omnes omnino viri piiſſimi, ſapientiſſimi, & eruditiſſimi, ita ut graviſſimæ ſit authoritatis eorum privatum judicium, quanto magis publicum in Conciliis provincialibus latum, in quibus præſertim ubi a Sancta Sede confirmata ſunt, Spiritus Sanctus fideles docet atque alloquitur.

Poſtremo ponderandum eſt, quibus nominibus & epithetis librum hunc inſignierint hæ ſanctiſſimæ Synodi. Vocant enim illum Catechiſmum Concilii Tridentini. Quid porro Catechiſmus? Formula videlicet docendi principia fidei catechumenos, neophytos, & pueros, ut iis imbuti ipſo ætatis vel converſionis initio, ea in poſterum memoria toto vitæ tempore teneant. Rudimenta igitur in eo, & veluti prima fidei elementa traduntur, quibus catholicæ religionis tyrones a parochis inſtruantur: idcirco ad parochos deſtinatus eſt. Catechiſmus igitur Concilii Tridentini, quid aliud eſt, quam fidei noſtræ principia tradita, & explicata ab ipſo Concilio Tridentino Œcumenico, ſacroſancto, & approbato, in cujus executionem provinciales, & diœceſanæ Synodi jubent illum Catechiſmum prælegi, & explicari.

Quis ergo in poſterum tradita in eo dogmata impune in dubium revocet? Error in limine magnus fit in fine, & qui in ipſa doctrinæ principia peccaverit, neceſſum eſt, ut toto cælo a veritate aberret. Præterea librum hunc hæ Synodi provinciales nuncupant *Catechiſmum Romanum*, eadem plene ratione, quo ſummum Pontificem *Epiſcopum Romanum*, hoc eſt, Urbis & Orbis ſupremum Antiſtitem vocitamus: cum enim ab Epiſcopi Romani judicio juxta generalis Synodi decretum ille in lucem prodierit, merito authoris ſui indicio deſignatur. Profecto, ut ait Stephanus Papa cap. *Enimvero, Diſtinctione* 19. „ Quia Eccleſia Romana in ſpeculum & exemplar propoſita eſt, ab omnibus quidquid ordinat, perpetuo quidem, & irrefragabiliter obſervandum eſt“. Petrus Buſævus Noviomagus Societatis Jeſu in præfatione ad Catechiſmum Caniſii multum ſe hujuſmodi librum commendare arbitratur, vocando illum Cæſareum Catechiſmum, eo quod authoritate Cæſaris in quibuſdam Germaniæ provinciis ille typis mandatus prælegeretur, quamvis ad Cæſarem non pertineat definire, quis Catechiſmus tradendus ſit populis, ſed ad Pontificem. Numquid ergo potiori jure Catechiſmum hunc ſummi Eccleſiæ præſulis judicio confirmatum, *Romanum* vocare liceat? Aut quis Tridentinum & Romanum Catechiſmum Cæſareo & Germanico non præponat? Romanum itaque Catechiſmum Patres nuncupant, hoc eſt, *Romanæ fidei*, ut Toloſana Synodus explicatius ediſſerit, Romanæ, inquam, fidei, id eſt, catholicæ, & univerſalis, hoc eſt, certæ & inconcuſſæ, hoc eſt denique chriſtianæ & veræ, & ut ait Synodus Cremonenſis, *Sanctæ matris Eccleſiæ ubera, Catholicorum dogmatum promptuarium*, inquit Tarantaſienſis.

Concludamus igitur Catecheſin hanc a ſacro Tridentino Concilio compoſitam, a tot ſummis Pontificibus approbatam, a tot Synodis provincialibus commendatam, a tot Patribus actorum Concilii Tridentini callentiſſimis tot tantiſque laudibus, & approbationibus cumulatam, tantæ fidei, tanti roboris, tantæque authoritatis eſſe, ut nullius privati doctoris, Auguſtinus licet, vel Chryſoſtomus ille foret, imo nec multorum ſimul doctorum authoritas illi valeat comparari.

CAPUT VI.

Ex privatorum Doctorum ſuffragiis oſtenditur, quantæ ſit authoritatis Catechiſmus Romanus.

POST tot publicas voces, privatorum ſuffragia nihil roboris addere patentiſſimum eſt. Quia tamen plurima ex his, quæ diximus, certiora & explicatiora redduntur quorumdam eruditiſſimorum hominum ſcriptis, ob hanc rem ea cenſuimus proferenda, præſertim vero illorum, quorum libri non ſunt obvii & faciles inventu.

Occurreret in primis Gentianus Hervetus, qui eo ipſo anno, quo Catechiſmus in lucem prodiit, Gallicum e Latino fecit, annotationibus illuſtravit, & Pariſiis typis mandari curavit, ut refert Antonius Poſſevinus in Apparatu. Auguſtinus etiam Ferentillus eumdem Catechiſmum plurimi fecit. Sed iis omiſſis, quorum verba videre non licuit, libet tranſcribere verba Georgii Ederi, qui 1567. altero ſcilicet poſt Catecheſis hujus editionem anno in præfatione ad partitiones Catechiſmi, ſic ſcribit: „ Non minus pie, quam prudenter in primis ab optimis Concilii Tridentini Patribus publico cautum eſt decreto, ut contra omnes omnium novorum Catechiſmorum profanas novitates & errores, ut craſſos, ita & impuros & peſtiferos, totius Eccleſiæ nomine, catholicus aliquis conſcriberetur, qui vera contineret catholicæ & antiquæ religionis fundamenta, quorum præſidio ſinceræ pietatis amantes, improbos Sectariorum dolos & impoſturas, & facilius cognoſcere, & rectius poſſent evitare. Quod eo quidem, qui Pii V. Pontificis Optimi Maximi juſſu hoc & titulo, & argumento in lucem nuper eſt editus, tanta præſtitum eſt cum dignitate, tum utilitate, ut nihil fere toti Eccleſiæ catholicæ hoc tempore illuſtrius, auguſtiuſve contingere potuerit. In quo ſcripto, an vel dictionis puritatem, vel ipſius doctrinæ hic explicatæ majeſtatem, an vero eximiam authorum eruditionem & induſtriam magis admirari debeat, merito quis dubitare poſſit. Nam ad genus dicendi quod attinet, & ſi nihil ei deſit omnino, quod ad perfectam pertinet eloquentiæ laudem, id tamen hic liber habet peculiare, quod ejus oratio plus contineat in ſe, non ſolum veritatis & ſcientiæ, ſed etiam ſpiritus cæleſtis, & ſapientiæ divinæ, quam univerſa Novatorum omnium habeant portentoſa volumina in unum conflata. Eſt argumenti etiam tractatio ſic numeris ſuis abſoluta & perfecta, ut nihil ad chriſtianam inſtitutionem ſimpliciores amplius deſiderare, neque doctiores quicquam velint abundans, aut inutile reſpuere poſſe videatur. Authores vero, quorum labore & induſtria hoc opus totum eſt perfectum, prorſus ſunt hujuſmodi, qui dicendi quidem ratione atque methodo cum eruditiſſimo quoque certare poſſint, dictionis elegantia & puritare præcipuos æquent & philoſophos, & Oratores; argumentorum vero pondere poſt ſe quam longiſſime relinquant, quos illi in hoc genere ſummos, & quoſdam veluti coriphæos, aut anteſignanos, & dici velint, & haberi. Accedit huc Pontificis noſtri & re, & nomine vere Pii maaima, nec temere umquam violanda authoritas, quem ut Principis Apoſtolorum & Petri agnoſcimus ſucceſſorem, ita divinitus eum afflictæ nunc Eccleſiæ in præſidium quoddam ſingulare datum eſſe, minime dubitamus, utpote cujus rara vitæ integritas, eruditio præclara, pietas incomparabilis, & innumeræ fere aliæ dores eximiæ, quibus eum præpotentis Dei auxit & ornavit benignitas, oſtendunt eum eſſe verum Eccleſiæ Paſtorem, ac ob id ſaluberrimam ejus doctrinam, quæ in hoc divino continetur Catechiſmo, ſummam mereri fidem, atque reverentiam. Nam ſi recte olim de inſtitutionibus ſuis gloriatus eſt Imperator Juſtinianus, quod liceat illis prudentiæ ſtudioſis prima legum cunabula non ab antiquis fabulis diſcere, ſed ab imperiali ſplendore repetere, quanto juſtius, quæſo, nos gloriabimur, quibus nunc veræ, & catholicæ religionis fundamenta, non a profanis hæreticorum nugis atque novitatibus, ſed a divino ſplendore ex illius Pontificis inſtitutione tam fideli, & traditione prorſus Apoſtolica, & tuto petere, & conſequi affluenter liceat? Cujus virtutes Ma-

„ ximo Pontifice dignissimæ tam sunt ipsis etiam adversariis cognitæ atque perspectæ, ut, quod in ipso reprehendant, non habeant, & si maxime velint, quem etiam illis omnibus & plus sapere, & Ecclesiæ rectius consultum cupere, quam ipsi velint Novatores, eximiis constat argumentis, quot illius io Rempublicam constant merita. Quibus nominibus hic liber piis & bonis omoibus longe debet esse gratissimus. Ego certe hujus libri lectione in catholica religione plurimum confirmatus & consolatus sum; cujus cognitionem, cum intelligerem toti orbi & utilem esse & necessariam, ac ob id plurimum referre arbitrarer, ut omnium populorum linguis & nominibus familiaris esset, atque communis; cœpi ejus mox bonam partem in Germanicam vertere linguam, atque hanc versionem, divina concedente gratia, jamdudum absolvissem, nisi mihi a fide dignis relatum fuisset, eumdem laborem ante me sibi sumpsisse R. P. D. Petrum Canisium olim præceptorem meum & patronum, cui non lubens tantum cessi, sed eo nomine plurimum & mihi, & toti gratulatus sum Ecclesiæ“. Hæc Ederus, qui hunc librum totius Ecclesiæ Catechismum vocat: unde varias illius sententias ad verbum transcriptas tamquam fidei regulas constitui.

Andreas Fabritius, non ille, cujus scripta in indice librorum prohibitorum proscribuotur, sed alter, qui Leodius nuncupatur, Alberti Bavariæ ducis, & Ernesti ejus filii, ac administratoris Frisingensis Consiliarius, quorum jussu se in distinguendo per quæstiones Catechismo Romano navasse operam profitetus: is, inquam, in præfatione ad Catechismum editionis Plantinianæ anni 1574. Antuerpiæ, ait: „ Ecce œcumenicæ Tridentinæ Synodi authoritate non modo graviora doctrinæ capita contra nostri temporis hæreses decernuntur; sed præterea ejusdem sacræ Synodi decreto Catechismus conscribitur, certaque formula & satio christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi publice proponitur, ut oulli jam dubium esse possit, quid sequi inter tot errores debeat, cui docendi munus in Ecclesia catholica est impositum“. Et infra: „ Si magni beneficii loco haberi solet opus, quod singulari hominis alicujus judicio ad illustrationem catholicæ fidei in vulgus spargitur, quanti nobis erit illud munus, quod interveniente œcumenici Concilii sententia inceptum, quod virorum toto christianismo celeberrimorum diligentia perfectum, quod sedis Apostolicæ authoritate corroboratum, quod denique Pii V. quod ejus Pontificis jussu est editum, quo nemo ad clavum Petri sedere potest prudentiur, nemo in religionis cultu inveniatur sanctior? An ullum post Scripturas sacras opus fuerit, quod Pastorum manibus prius sit volvendum Catechismo Romano? An solidiori doctrina mentes hominum nostro sæculo excolantur, quaro quæ ex Apostolica schola, ex communi Ecclesiarum matre, ex immobili veritatis Petra emanat?“ Ibidem etiam ait, fidem Romanam, hoc est, inquit, Apostolicam, Catholicam, Christianam hoc Catechismo contineri.

Ipse etiam Albertus Bavariæ dux sic de Catechismo loqoitur in præfatione, sive literis, quæ eidem editioni præmittitur: „ Habent fideles ex Tridentini Concilii decreto Catechismum, quem ob summi Pontificis reverentiam *Romanum* recte dicunt, certum salutis suæ præsidium: habent seducti, quo, ut sese in viam recipiant, gravissime admonentur, & impelluntur. Est is unus liber omnium instar, sive veteris ecclesiasticæ hierarchiæ consolidationem quæras, sive modum & rationem promptissimam, quibus peregrinas illas hæreticorum aspergines & prohibeas & extinguas. Hunc si quis frequentiore lectione familiarem fecerit, non hominum audiet sermonem, quorum dicta vel ratione expendat, vel ad alia aliorum prudentium placita referat, sed ipsas Apostolorum linguas magnalia Dei loquentes. Omnia hic sancte, omnia graviter definita“. Et infra præcipit in sua ditione, ut quidquid vel populo in templis, vel juventuti in monasteriis, & scholis traditur, doctrinæ Catechismi Romaoi attemperetur, *Ita ut*, inquit, *tam docentium quam discentium hæc regula sit, & norma unica*.

Idem omnino ait Jacobus Bayus sacræ Theologiæ in Academia Duacensi professor regius in epistola dedicatoria ad suas in Catechismum Romanum elucubrationes, qui etiam addit. „ Illum adversus hæreseon venena esse antidotum Orbis judicio probatum, lydium lapidem, & infallibilem normam, ad quam examinanda sit omnis doctrina, & principem locum inter omnia doctorum scripta obtinera: cum non uoius privati hominis sensum, sed Ecclesiæ totius, quæ columna & firmamentum veritatis est, judicium, & Apostolicam a B. Petro & B. Paulo doctrinam Romanis traditam contineat“.

Joannes Bellarinus Clericus Regularis Congregationis S. Pauli, io præfatione ad librum de doctrina catholica &c. docet, Catechismi doctrinam tamquam veram & catholicam esse recipiendam. *Quod enim*, inquit, *a sacro Concilio brevius circa graviora capita dictum est, hoc a Catechismo Romano ad mentem ejusdem Concilii fusius, & magis distincte explicatum atque propositum fuit*. Et mox capita illa graviora recenset fusius, & tandem, ut infra referemus, docet alio in loco, doctrioam Catechismi cuilibet authoritati SS. PP. præferendam.

Bellarminus præsertim tom. 1. & 2. Controversiarum fidei frequentissime Catechismi authoritate utitur.

„ In Seminariis recte institutis (inquit Possevinus Societatis Jesu Theologus lib. 5. Bibliothecæ cap. 2.) io profanis intelliguntur humaniores literæ, Rhetorica, Dialectica, Philosophia, linguæ; in sacris autem Romanus Catechismus“. Mox cap. 25. „ Catechismus Romanus ex Synodo Tridentina decretus ita erit prælegendus, ut cum noverint Clerici universam Theologiam in eo includi (nam quæ credere, quæ agere, quibus sanctificari, quæ sperare debeamus is complectitur) rerum præcipua capita, definitiones, & alia hujuscemodi memoriæ mandent“. Et cap. 4. „ Cum autem ex præfatione Catechismi Romani peti possit ratio quædam instituendi clericos in concionibus habendis, eandem hac mente præfecti Seminariorum prælegant: nam a sancta Tridentina Synodo authore Spiritu Sancto dictata sunt“.

Qum io loco ea, quæ in præfatione Catechismi Romani de Clericorum ad habendas conciones institutione continentur, a Tridentina Synodo authore Spiritu Sancto, non alia ratione dictata pronunciat, oisi quia Patres, quibus Synodus hoc mandaverat, illa dictarunt: neque enim Concilium totum illa præscripsit, ut certissimum est: cum igitur eadem sit ratio de cæteris, quæ Catechismus iste complectitur (nam iidem Patres mandato ejusdem Concilii, accedente summi Pontificis judicio, & authoritate, æque seliqua conscripserunt): est sane quod concludamus juxta mentem Possevini, quæcumque Catechismus ille docet a Tridentina Synodo authore Spiritu Sancto fuisse dictata. Quæ si vera sunt, qua ratione fieri potest, ut pasvæ aut nullius authoritatis esse censendus sit? Adde quod ipse Possevinus lib. 7. cap. 12. loquens de libris ad jugulandas hæreses percommodis, in primis numerat Catechismum. „ Jussu (inqoit) Tridentini Concilii emissum in lucem a Pio V. qui quasi commentarius est catholicorum omnium Catechismorum; in eo enim tota Theologia traditur, quantum satis est imbuendis parochis, & populis docendis“. Denique in regulis Patrum Societatis de præfectis lectorum ad mensam, inter alios sacros libros, qui prælegendi præscribuntur, Catechismus Romanus etiam continetur.

Augustinus Valerius Sancto Carolo Borromæo amicissimus, Cardinalis & Episc. Veronensis lib. 1. ad Acolythos Veronenses sic loquitur: „ Catechismus abhinc triennium est editus Pii V. Pontificis Maximi jussu, quem ad juvandam rempublicam christianam, & restituendam veterem Ecclesiæ disciplinam divinitus vidémus datum esse. Opus tam præclarum, si sententiarum gravitatem, & lumina etiam verborum spectemus, ut nullum præclarius multis abhinc sæculis editum docti homines judicent: sunt enim explicata omnia, quæ ad instituendas animas pertinent, tanto ordine, tanta perspicuitate, tantaque cum majestate, ut sancta mater Ecclesia, Spiritu Sancto edocta, non homo quispiam vocem emittere, & omnes docere videatur, &c.“

Ex his omnibus huc usque relatis hoc verissimum pronunciatum elicimus, tantam esse conclusionis, quæ in ipso Catechismo continetur, aut quæ per manifestas consequentias ex illo deducitur, certitudinem, ut conclusionis Theologicæ firmitatem vel æquet, vel superet: licet enim res tota humana duntaxat ratione foret expendenda, & seclusa illa Spiritus Sancti infallibili assistentia, quam legitimis Conciliis, & summo Pontifici ex cathedra definienti adesse credimus, quis inficietur, cum de mente Concilii Tridentini controvertitur, aut de aliquo alio, quod Synodus aperte non definiit, standum esse huic libro, qui ex mandato ipsius Concilii ab omnibus Patribus compositus, & a tribus ex illis, qui præsentes in eo fuerant, in compendium redactus, qui recensitus est a purpurato Senatore piissimo, doctissimo, qui in Synodo ipsa præsens fuerat, qui a duobus eruditissimis & sanctissimis Pontificibus est approbatus, quorum alter Congregationibus Romanis, in quibus definienda in ipso Concilio prius tractabantur; alter toti fere Concilio a principio ad finem usque interfuerat, qui a tot provincialibus, & diœcesanis Synodis per sanctissimos præsules etiam Cardinales, qui Tsidentino interfue-

terfuerant, in tot tamque dissitis regionibus orbe toto christiano celebratis exceptus est, qui a tot viris tanta pietate & doctrina clarissimis proxime post Tridentinum scribentibus, tantis laudibus insignitur? Enimvero si viri illi amplissimi, qui Catechismum vel composuerunt, vel recensuerunt ex mandato Pontificis vel Concilii, quive illum in præfatis Synodis approbarunt, aut alias tanquam legitimum Tridentini fœtum susceperunt atque laudarunt, essent numero pauci, aut dignitatibus & meritis non sublimes, aut rerum in Tridentino gestarum non ad unguem periti, aut humano quodam affectu ducti, posset quispiam de illius libri authoritate subdubitare. Nunc vero illi ipsi sunt & numero, utpote pene trecenti, ex quibus Tridentino interfuerant plusquam sexaginta, & dignitatibus in Ecclesia amplissimis venerandi, doctorali videlicet, Episcopali, Archiepiscopali, Patriarchali, Cardinalitia dignitate, ac denique summo ipso Pontificatu insignes, omni scientiarum genere mirum in modum exculti, pietate, sapientia, imo & nonnulli miraculis clari. Nulla igitur ratione ambigere cordate quis potest, de hujus Catechismi authoritate tanta, ut proxime accedat ad dogmata fidei. Quid enim? Nonne unius provincialis Synodi a summo Pontifice approbatæ tam sancta est authoritas, ut fidem faciat, nec ulli catholico liceat contradicere? Quid igitur dicendum de illo libro, qui sacrosanctæ & Œcumenicæ Synodi authoritate compositus, a summis Pontificibus approbatus, tot Synodorum provincialium a Sede apostolica confirmatorum approbatione fulcitur? Profecto in hujus Catechismi approbationem veluti conspitarunt omnes omnium ordinum homines, & cœtus, Œcumenicæ, Provinciales, & Diœcesanæ Synodi, Pontifices, Cardinales, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Doctores, ut qui librum hunc dixerit non esse magnæ authoritatis, vel nesciat, quid loquatur, vel media in luce plane cæcutiat.

CAPUT VII.

Ex dictis infertur, quantæ sit authoritatis Catechismus Romanus, & qua ratione differat a Sacra Scriptura, & aliis.

QUamvis ex ipsa Tridentina Synodo authoritatem maximam & plenissimam Catechismus hic sortiatur, ut jam supra probatum est; non inde tamen inferendum est, nos illum in omnibus æquare vel Tridentinis canonibus, vel Scripturis. Sicut enim Christum Dominum, Joannis 1. & Lucæ 2. & 4. beatissimam Deiparam Lucæ 1. B. Joan. Baptistam Lucæ 1. B. Zachariam, & B. Elisabeth, ibid. D. Petrum, & Apostolos Act. 1. & 4. B. Stephanum Act. 6. & 7. plenos Spiritu Sancto & gratia legimus, nec propterea pares illos & æquales inter se in hac ipsa plenitudine arbitrati vel dicere censemur; ita prorsus plenissimam Scripturarum canonicarum, decretorum Synodalium ac Pontificiorum, & Catechismi Romani authoritatem asserimus; æqualitatem nihilominus in hac ipsa authoritatis plenitudine illis inter se merito denegamus. Novimus magnum esse discrimen. Plenus est Christus gratia & Spiritu Sancto, quia gratiam habet infinitam ex dignitate infinita suppositi, & ex gradu perfectissimo, quem de via ordinaria hic habitus habere possit, & quia fons est & principium omnium gratiarum, quæcumque in hominibus post lapsum proto-parentis inveniuntur. Plena est Beata Dei genitrix gratia, sed multo inferiori plenitudine ad illam Christi Domini: habet illam, quam dignitas matris Dei exigit, quæ ut supra omnes omnium aliorum eminet, ita infra gratiam Filii ab ea plurimum distans, in suo tamen ordine plenissima collocatur. Plenus Joannes Baptista, pleni Apostoli, plenus Stephanus, plenus Zacharias, plena Elisabeth, sed horum quilibet plenus juxta injunctum illis officium, & prout Spiritus Sanctus cuilibet vult gratiæ plenitudinem distribuere & impertiri: nulla tamen ratione inter se hujusmodi plenitudines sunt æquales. Plenum dicimus ovum luteo & albumine, plenum vino dolium, plenum oleo utrem, plenum rebus creatis Orbem: quis tamen ita parum saperet, ut hæc licet in suo quæque genere plenissima, in hac ipsa plenitudine æqualia esse assereret? Ita profecto plenissima est Catechismi Romani authoritas, ut nihil falsi, nihil intra fidem catholicam improbabile, nihil non certum contineat: sed certiora decreta Pontificum, certiores Conciliorum canones, & his omnibus Scriptura certior & augustior. Libros canonicos non solum quoad sensum, verum etiam quoad verba, & ad minimos usque apices dictavit Spiritus Sanctus: in canonibus & decretis condendis, quantum ad sensum mentes Patrum atque Pontificum idem Spiritus dirigit & illustrat: aliis vero libris, quos apostolica Sedes probaverit, non tanta debetur reverentia ex sua origine, vel ex ipsorum authoribus, sed ex confirmante & probante authoritatis suæ robur & gloriam modo suo participant, & sortiuntur. Quare illa priora diviniorem habent originem, & ingenitæ, ac veluti naturalis nobilitatis privilegio gaudent; hæc posteriora ex stirpe non ita nobili oriunda, supra natalium meritum in aliorum dignitatem & ordinem infra priora tamen asciscuntur, evehuntur, atque nobilitantur. Varii siquidem sunt gradus certitudinis; nec omnia, quæ certa sunt, eodem certitudinis momento constant: ipsa etiam quæ a Conciliis decernuntur, quamvis ab eadem authoritate profecta, non idem juris ac certitudinis obtinent. Ipsi Patres in Conciliis libere uniformiter, difformiter suam dispensant, atque dispertiuntur authoritatem; quædam ut fide divina credenda proponunt; nonnulla ut probabiliora eligunt: alia ut ecclesiasticis doctoribus magis conformia constituunt: nec tamen privato cuilibet fas est ea in dubium revocare. Quot quantisque liceret ista exemplis evidentissimis demonstrare! Sed supervacaneum est tempus terere & chartas implere in re, de qua constat apud omnes eruditos. Rationes, quibus Concilia probant suas definitiones, non ejusdem sunt roboris; aliæ aliis certiores, nec tamen licet alicui eas improbare, nisi manifestissimum, & ab Ecclesia ipsa reprobatum dogma viderentur continere; quo casu adhuc cum maxima cautela & reverentia ponderandæ sunt & expendendæ. Quamvis ergo ex mandato Tridentini sit compositus Catechismus, atque adeo magis huic sacrosanctæ Synodo, quam ipsis Patribus ab ea deputatis tribuendus sit, juxta notissimam illam juris regulam supra relatam, nihilominus non æquiparatur Tridentinis canonibus, quod ad certitudinem & infallibilitatem, quia eam duntaxat authoritatem sortitur, quam Tridentini Patres ipsum habere voluerunt: noluerunt autem ipsum ejusdem esse authoritatis cum canonicis Scripturis, neque vero id poterant; imo nec cum decretis Conciliorum, & Pontificum, sed iis proximæ: noluerunt, ut certa fide crederentur omnia, quæ Catechismus complectitur; sed ut multo probabiliora, & Sanctorum, atque Doctorum Ecclesiæ sensui magis consona. Siquidem, cum Tridentinum jubeat, Parochos ea docere, quæ ad Sacramenta spectant, cum idem imperent Pontifices Pius V. & Gregorius XIII. nedum quod ad doctrinam de Sacramentis, sed prorsus quod ad omnia illo Catechismo contenta, cum hoc ipsum decernant vigintiduo Concilia provincialia, Sedis apostolicæ authoritate confirmata, necessum est, librum illum doctrinam omnino catholicam, nec ulla omnino ratione vel erroneam, vel suspectam, aut aliquatenus intra ordinem Orthodoxiæ improbabilem continere: alioquin quis non videat, Concilium œcumenicum, summosque Pontifices, & tot Synodos approbatas exponere manifestissimo gravissimoque discrimini parochos & plebem catholicam docendi & amplectendi doctrinam aliquam erroneam, suspectam, vel improbabilem? Quod cum fieri nequeat, alias nutaret Conciliorum, summorumque Pontificum infallibilitas, consequens est, ut Catechismum illum asseramus non quidem æqualis cum decretis pontificiis & conciliaribus authoritatis, sed iis proximæ, ita sane ut doctrina hæc Catechismi conclusionis Theologicæ certitudini æquipolleat, & nedum quorumcumque Doctorum, sed etiam ipsius Augustini, vel Hieronymi authoritate præponderet; ut ante me docuit Bellarinus supra cap. præcedenti relatus, cujus verbis probationes istas concludo:

„ Catechismus Romanus (inquit) habet majorem authoritatem, quam quilibet Doctor Ecclesiæ, sive D. Augustinus, sive D. Hieronymus, sive D. Thomas. Et opinor illius doctrinam esse tantæ authoritatis, ut aperte contradicere illi temerarium sit; & hoc duplici ratione; prima est, quia doctrina Catechismi quadam ratione doctrina Concilii Tridentini est: Catechismus enim effectus est tempore Concilii, & a Patribus delectis a Concilio, & qui interfuere Concilio, & quos Concilium existimabat doctrinam a se discussam intellexisse, & demum quia Catechismus in multis Sacramentis quasi commentator Concilii est; fusius enim dicit, quod a Concilio brevissima oratione propositum est. Secunda ratio est, quia Catechismus duplici authoritate tum Concilii Generalis, tum Pontificis editus est, ut ex inscriptione Catechismi patere potest. Quare merito asserendum videtur, quod speciali ratione Spiritus Sanctus astiterit illi: & ideo ejus authoritas maximi est facienda, & ejus doctrina tanquam vere catholica est habenda “.

CAPUT VIII.

Diluuntur quædam argumenta adversus ea, quæ diximus.

OBjiciunt in primis: „ Ad commendationem Catechismi, quæ commemorantur, plus nocent, quam prosint: commendatur enim ex falsis. Suscepit illum Synodus Mediolanensis anni 1565. sub Carolo Borromæo. Ergo antequam ederetur, suscepit. Editus enim est jussu Pii quinti, cujus extat privilegium Manutio factum mense Septembri anni 1566. Cum tamen Concilium illud anni 1565. Mediolanense dicatur coactum in ultimo tomo Conciliorum editionis Biniaux sub Pio quarto Borromæi avunculo. Quomodo ergo potuit Synodus coacta sub Pio quarto suscipere Catechismum edendum sub Pio quinto? Quod non majori veritate asseritur, quam si Annales Gallici dicerent, codicem promulgatum sub Henrico quarto fuisse sub Henrico tertio receptum. Eandem vim habent, quæ citantur ex Regulis Societatis, recipi Catechismum tanquam legitimum Concilii fœtum, cum de illo nihil amplius habeant Regulæ, quam de D. Bernardo, hoc est, quod Regulæ ejusmodi non magis testentur, hunc Catechismum esse legitimum Tridentini fœtum, quam D. Bernardi opera esse legitimum Tridentini fœtum determinent".

Quid quæso argumentis, aut comparationibus opus est in re facti, de qua manifeste constat? Catechismus Concilii Tridentini non potest non esse receptus in prima Synodo Mediolanensi sub sancto Carolo Borromæo, si hæc Synodus præcipiat omnibus Clericis totius Provinciæ, ut illum penes se habeant: hoc enim est recipi, hoc approbari, & commendari. Id vero præcepisse hanc Synodum evidens est ex parte secunda Constitutionum præfati Concilii, Titulo, *Qui libri a Clericis legendi*; quo loco sic constituitur: *Clerici habeant* . . . . *Catechismum Romæ edendum, cum primum in lucem prodierit*. Quis ulli tergiversationi locus relinquitur? Videat lector, quo pacto pissima, quam afferunt, & ratione, & comparatione revincantur. Nullus profecto alius Romæ mox edendus fuit eo tempore, quo Patres Provinciæ Mediolanensis præcipiunt Clericis, ut Catechismum Romæ mox edendum habeant, nisi Catechismus Tridentini: id enim præcipiunt anno 1565. Solus Catechismus Concilii Romæ mox, idest, anno 1566. editus est. Is ergo ille ipse est, quem mox edendum Romæ, habendum jubent. Nec minus comparatione, quam afferunt, confunduntur. Potuit sane codex sub Henrico tertio compositus ac receptus, sub Henrico quarto promulgari. Sicut beatissimus Patriarcha Ignatius a Gregorio XV. in Sanctorum ab Ecclesia publice invocandorum numerum est receptus, & adscriptus: ab Urbano autem Octavo pontificio diplomate promulgatus est: quia Gregorius XV. morte præventus bullam apotheoseos B.Ignatii promulgare non potuit. Hoc vero manifestius in Catechismi Romani approbatione contingere potuit: tum quia libri hujusmodi, qui typis mandantur, approbari solent, priusquam in lucem prodeant: tum vero & maxime, quia omnes illi Præsules illustrissimi, qui primæ Synodo Mediolanensi intererant, etiam Tridentino adfuerant, agnoverantque in illo, quanto studio, quanta cura, & quanta diligentia Patres ac Theologi huic Catechismo concinnando, revisendo, discutiendo decem fere mensibus incubuissent. Noverat & ipse sanctus Carolus Borromæus Pontificius legatus, ac Synodi Mediolanensis præses, quam accurata discussione Pios IV. ipsius avunculus, ac mox Pius quintus hunc Catechismum examinandum curassent. Ipse sanctus Præsul, ut supra vidimus, in eam componendi aut recensendi Catechismi curam, doctissimos viros adhibuerat. Noverat eminentissimum ac doctissimum Senatorem Guillelmum Sirletum olim præceptorem suum omnibus, quæ Catechismo continentur discutiendis maximo labore atque industria adhibitis etiam aliis Theologis desudasse. Hisque omnibus attente perspectis, considerata insoper imminente summi Pontificis approbatione juxta decretum Tridentini, hunc Catechismum Clericis suæ curæ subjectis sapientissimi hujus Synodi Mediolanensis antistites habendum, etiam antequam ederetur, prudentissime præceperunt, utpote cujus initia jam in Tridentino viderant, extremamque manum aut jam adhibitam, vel mox adhibendam Romæ certo sciebant. Ad aliud vero, quod ex Regulis Patrum Societatis afferebatur, nemo plane negare potest in illis commendari Catechismum Romanum, eo ipso quod inter libros optimos ille recensetur.

Neque mihi unquam in mentem venisset, posse reperiri aliquem, qui Catechismum Romanum, cujus titulus est, *Catechismus ad Parochos ex decreto Concilii Tridentini jussu Pii V. editus*, quem in Regulis Societatis receptum inficiari non posset, diceret nihilominus tanquam legitimum Tridentini fœtum non magis recipi, quam opera D. Bernardi in illis tanquam Tridentini fœtus recipiantur. Quid enim? Si Catechismum Romanum recipiunt hujusmodi Regulæ, qualem sese in ipso titulo exhibet, puto, recipiunt? Neque persuasum unquam nobis erit, tam irrationabiles esse hujusmodi Regulas, vel ipsos earum legum conditores, ut opera, quæ D. Bernardi nomine insigniuntur, tanquam Concilii fœtus suscipiant, aut D. Pauli Epistolas, D. Matthæi Evangelium esse determinent. Opera omnia, ea præsertim, de quorum authoribus nulla unquam fuit dubitatio, tanquam legitimos eorum scriptorum, a quibus prodierunt, fœtus, ab iis, qui ea commendant, recipi nemo non videt. At neque Catholicorum ullus unquam in dubium revocavit, Catechismum Romanum ad Parochos legitimum esse Tridentini fœtum, ea videlicet ratione, quod ex decreto Tridentini ab iis, quos eadem sacrosancta Synodus delegerat, sit compositus. Quis enim negaverit mandantis esse fœtus, quæ mandatarius ejus nomine gesserit, si leges, formam, & fines ipsi mandato præscriptos servaverit? Quare cum Regulæ Societatis Catechismum Romanum receperint, qui in ipso titulo præ se fert, quod ex decreto ac mandato Tridentini compositus fuerit, consequens est, ut ipsum tanquam legitimum Tridentini fœtum agnoverint. Neque vero tantum authoritatis illi tribuissent illi legislatores, nisi probe agnovissent, ipsum a sacrosancta Synodo, ut dictum est, emanasse.

Verum secundo objiciunt, *Commendari ex falsis Catechismum, quod ad commendationem Catechismi commemoratur* (videlicet in priori quodam hac de re scripto) *Synodus provincialis Tolosana anno* 1589. *quæ nulla unquam fuit; sed fefellit illius scriptionis authorem, quod ad calcem Synodi Tolosanæ anni* 1590. *annus* 1509. *notatus legitur: debuit tamen advertere illum annum non congruere Synodo, sed bullæ Sixti quinti sub finem ejusdem Synodi adjectæ*.

Videat Lector benevolus effugia & inconsequentiam rationum, quas afferunt. Quæ ad Catechismi Romani commendationem allata sunt, *plus nocent, quam prosint: commendatur enim ex falsis*. Quænam illa? Quia laudatur Synodus Tolosana ut Catechismum recipiens, atque ad marginem notatur illius Synodi annus 1589. cum tamen habita non fuerit nisi anno 1590. At quid quæso nocet commendationi Catechismi, quod illo vel illo anno sit habita Synodus Tolosana, dummodo verum sit, eam plurimum Catechesim hanc commendare? Esto vacillarit authoris illius memoria, esto non adverterit. Quid inde adversus Catechismi authoritatem? Estne verum, Synodum Tolosanam, quocumque tandem anno habitam, vocasse librum hunc *Romanæ fidei Catechismum*? Estne certum, eandem illum ipsum nominasse *Catechismum Concilii Tridentini*? Estne indubitatum, Patres illius Synodi, & illos inter Eminentissimum D. Franciscum Cardinalem de Joyeuse omnibus Parochis præcepisse, *ut eum perpetuo, continuo præ manibus habeant*? Si hæc vera sint, qui fieri potest, ut allata in Catechismi Romani commendationem plus noceant, quam prosint? Sed cur volunt lapsus memoriæ vel inadvertenter ab authore commissos in ipsam Catechismi authoritatem retorquere? Quid vero aliud est dicere, hæc omnia plus nocere, quam prodesse, nisi aperte ac exerto ore illorum omnium, hoc est, Regulæ Patrum Societatis, Theologorum, Principum, Provincialium Synodorum duarum supra viginti, ipsiusque Concilii Œcumenici decernentis, & summorum Pontificum Pii quinti, ac Gregorii decimi tertii authoritatem palam contemnere? Hæc enim omnia in Catechismi commendationem allata fuerant. Si ergo horum omnium mandatum, jussus, approbatio, commendatio plus nocent, quam prosint, non potest non cadere omnium illorum authoritas. Verum si hæc apud istos nocere dicuntur, malumus nos similia experiri nocumenta, quam quæcumque alia, quæ his, qui hæc nociva existimant, quacumque ratione prodesse valeant.

Sed tertio insurgunt, *Catechismus iste probatur propositus toti Ecclesiæ ex brevi summi Pontificis, quasi summus Pontifex alloquens privatum aliquem puta Romanum, aut Burdegalensem Bibliopolam, alloquatur universos fideles*.

Catechismum toti Ecclesiæ propositum a Pio V. ex multis probatum fuerat: Ex Fabritio in præfatione ad Catechismum, ex Georgio Edero in partitionibus Catechismi, ex Gabutio in vita Pii V. ex ipso Pio V. in brevi ad Manutium, in bulla reformationis Ordinis Cisterciensis, in alia bulla pro reformatione Ordinis Servorum, in bulla 106. 122. & denique ex ipso titulo Catechismi. Gregorium vero decimum tertium idem

præsti-

præstitisse probatum fuit ex brevi anni 1583. ex bulla 48. ea Concilio Aquilejensi, & ex Possevino in Apparatu. Isti vero relictis aliis probationibus solidioribus, quæ plus ipsis negotii facere poterant, solum illam, quæ ex brevi Pii V. ad Manutium, & ex alio Gregorii XIII. ad Millanges bibliopolam Burdegalensem petebatur, impugnandam susceperunt, omnia se subruisse confidentes, si ex tot probationibus vel minimam attigissent. Demus enim ex tot ac tam perspicuis testimoniis unum aut alterum non ita urgere, imo prorsus cadere, ac nullius esse momenti, oum propterea cætera suo pondere atque authoritate carebunt? Verissimum est, in brevi ad Manutium Pius V. & in brevi ad Millanges bibliopolam Burdegalensem Gregorius XIII. non alloquuntur universos fideles, sed in iis brevibus testantur, Sedem apostolicam in Catechismo omnes fideles per Parochos alloqui, eumque toti Ecclesiæ se proposuisse. En verba Pii V. quibus id clarissime docet: „ Pastorali officio cupientes quam diligentissime possu„ mus divina adjuvante gratia fungi, & ea, quæ a „ sancto Tridentino Concilio statuta, & decreta fue„ runt, exequi, curavimus, ut a delectis aliquot Theo„ logis in hac alma Urbe componeretur Catechismus, „ quo Christi fideles de iis rebus, quas eos nosse, pro„ fiteri, & servari oportet, Parochorum suorum dili„ gentia docerentur“. Eodemque fere modo loquitur Gregorius XIII. in illo alio brevi anni 1583. Vides ergo, quomodo hi Pontifices summi in iis brevibus ad privatos quospiam directis, testentur nihilominus se per Catechismum universos fideles non solum alloqui, verum etiam edocere, non quidem immediate, sed mediante Parochorum cura, quibus etiam mediis universas Christi oves, & agnos pascunt. An non crederes, lector benevole, hos homines tibi voluisse illudere, aut brevia illa nec legisse quidem, vel neglexisse, aut certe veritatis cognitæ odio sic agitatos, ut etiam illa ipsa, quæ præ oculis haberent, videre non possent, imo totum oppositum iis, quæ prospiciebant, & viderent, & scriberent?

Verum silere nequeunt, sed opponunt quarto, *Quod Catechismum* æquipararemus *Concilii Tridentini, & summorum Pontificum decretis, eo quod*, ut supra diximus, *actio mandata magis tribuitur mandanti, quam mandatario, & Responsa prudentum, quibus de jure respondendi potestas facta est, plenissimam authoritatem sortiuntur, perinde ac si ab ipsis Principibus constituta fuissent. Omnes tamen Doctores infallibilitatem non posse committi ita constanter asseverant, ut A. Castro de justa hæreticorum punitione lib. 1. ita loquatur, nullus unquam, quod sciam, adeo huc usque desipuit, ut dixerit, legatos Papæ, aut commissarios ejus errare non posse.*

Infallibilitatem committi non posse contra Joannem Baptistam Pozza eam sibi suisque temerarie arrogantem defendimus: nullibi authoribus Catechismi eam delegatam asseruimus, sed duntaxat, ut quorumdam nimis præfidentium audaciam frangeremus, ex illis celeberrimis juris regulis, quantum authoritatis Catechismo Patres Tridentini, ac summi Pontifices tribuendum censuerint, duximus explicandum. Varii siquidem sunt gradus certitudinis. Quædam ita certa sunt, ut oppositum sit hæresis manifesta; qualia sunt, quæcumque in Scripturis juxta sensum Ecclesiæ intellectis, in receptis traditionibus, in legitimarum Synodorum, ac summorum Pontificum definitionibus continentur; alia proxime ad horum certitudinem accedunt, cujusmodi sunt, quæ ex illis prioribus legitima consecutione inferuntur, quibus contrarium est error. Alia denique ita certa sunt, ut contradicere sit temerarium. Neque vero Catechismo Romano ex sola commissione Tridentini tota constat authoritas, quamvis ex illa non minima sortiatur. Bellarminus tom. 1. lib. 2. *de Conciliorum authoritate* cap. 11. asserit: „ Concilia generalia, etiam an„ te Pontificis confirmationem errare non posse, quan„ do definiunt consentientibus omnibus cum legatis se„ quentibus Papæ instructionem, quia in hujusmodi „ Conciliis invenitur expressus consensus capitis & mem„ brorum, ac proinde totius Ecclesiæ, quæ sine dubio „ errare non potest; neque (inquit) obest, quod instru„ ctio illa a Pontifice data non videatur definitiva sen„ tentia Apostolicæ Sedis: nam quando Concilium con„ sentit cum Pontificis sententia, formaturque decretum „ a legatis nomine Pontificis, tunc incipit esse senten„ tia definitiva & ultima non solum Concilii, sed et„ iam Pontificis, neque potest Pontifex eam retracta„ re: nam certo intelligit sententiam suam fuisse a „ Deo, quando a Concilio approbatur, ut dicit D. Leo „ in Epist. 63. ad Theodoretum, quæ (inquit) Do„ minus nostro prius ministerio definierat, universæ fra„ ternitatis irretractabili firmavit assensu, ut vere a se „ prodire ostenderet, quod prius a prima omnium se„ de formatum, totius christiani orbis judicium rece„ pisset, ut in hoc quoque capiti membra concordent“. Hæc Bellarminus. Quæro igitur an infallibilitas in eo casu fuerit delegata. Quicquid dicant, se ipsos damnant: nam Catechismus juxta instructionem Concilii legatis consentientibus, annuente summo Pontifice compositus, ab iisdem summis Pontificibus approbatus est, non quidem tanquam omnia, quæ complectitur, sint fide credenda, sed ita, ut saltem temerarium sit contrarium asserere. Si enim, ut ait idem Bellarminus ibidem cap. 10. „ Concilium particulare non expresse con„ firmatum, facit argumentum adeo probabile, ut te„ merarium sit ei non acquiescere“ quanto potiori jure temeritatis notam promerebitur, qui non acquiescit Catechismo Romano ex decreto Concilii generalis edito, authoritate sanctæ Sedis approbato, tot Conciliorum provincialium etiam a summis Pontificibus confirmatorum consensu roborato? An non est hic consensus capitis & membrorum, atque adeo totius Ecclesiæ? Nec propterea fides est, quicquid Catechismo continetur, sed proximum fidei, ut ad minus temerarium sit sese opponere. Et hoc sensu dictum est actionem mandatam magis tribui mandanti, quam mandatario, hoc est, Catechismum magis tribui Tridentino, quam Patribus, qui eum composuere. Hoc sensu plenissimam authoritatem sortitur, ut superius etiam explicatum est. Nulla siquidem ratione amplectendam censemus illam regulam Patrum Societatis Lovaniensium, quod videlicet, *Liber aliquis humana industria sine assistentia Spiritus Sancti scriptus, si postea Spiritus Sanctus testetur, ibi nihil esse falsum, efficitur Scriptura Sacra*. Nos, inquam, hanc regulam omnino rejiciendam arbitramur, quam si admitteremus, plane consequeretur, Catechismum hunc esse Scripturam Sacram: nam non solum humana industria non est scriptus, sed authore Spiritu Sancto, qui illius scriptionem Tridentino Concilio, ut par est credere, inspiravit, & non sine aliqua ejusdem divini Spiritus assistentia scriptus asseritur a viris sapientissimis Possevino, Bellarino, & aliis superius recensitis, verum etiam approbatus est a Spiritu Sancto per ora summorum Pontificum Pii V. & Gregorii XIII. ita ut nihil omnino falsi continere ad minus dicendus sit. Verum, quia hi Pontifices non eam illi authoritatem tribuendam declararunt, ut omnia quæ docet Catechismus, ad minimos usque apices a Spiritu Sancto dictata sint, non est Scriptura Sacra; & quia noluerunt illa eadem esse ipsissimam fidem, non æquiparatur Conciliorum definitionibus, vel summorum Pontificum decretis. Quia vero decreverunt, ut Parochi hujus Catecheseos doctrinam universos fideles docerent, tantam illi contulere authoritatem, ut post Scripturam & canones ad fidem proxime accedat, ut nihil falsum, nihil erroneum, nihil suspectum, nihil intra fidem catholicam improbabile contineat, ejusque authoritas privata omnium Doctorum authoritati multum præemineat, atque præponderet.

CAPUT IX.

Solvuntur quædam, quæ contra Catechismi doctrinam quidam objiciunt de aqua mixta vino in Calice consecrando.

POstquam aliqua ex illis, quæ ad probandam Catechismi authoritatem a nobis allata sunt, recentiores subvertere sunt conati, nos se illam agnoscere profitentes tacite nituntur doctrinam illam Catechesi contentam in suspicionem adducere, ut hac arte, dum probaverint aliqua in illa contineri parum tuta vel improbabilia, consequentiam trahant ad cætera, quæ illorum opinionibus adversantur.

„ Non negamus (*inquiunt*) quin summa sit hujus „ Catechismi authoritas. Certe si Tridentinum docuis„ set in Eucharistiæ Sacramento aquam non mutari im„ mediate in Sanguinem Christi, aut Christi benedi„ ctionem non distinctam fuisse a consecratione, nullus „ reperiretur Catholicus, qui auderet contradicere. Et „ tamen, quamvis utrumque non obscure extet in illo „ Catechismo, ut ipsi Thomistæ fatentur. Primum ne„ gat Baronius anno 1088. n. 29. & 1192. n. 24. alii„ que duo Cardinales Alanus lib. 1. de Eucharistia „ cap. 13. & Toletus lib. 2. Summæ cap. 25. §. Rur„ sus, cum plurimis recentioribus. Secundum autem „ fere omnes post Concilium Tridentinum respuunt, & „ tantum non censura notant. Authoritatem nihilomi„ nus non levem hujus Catechismi agnoscimus &c.“ Hujus ratiocinationis jejunitatem, dum legimus, ita demirati sumus, ut vix vel ipsis oculis crederemus. *Non negamus*, inquiunt, *quin summa sit hujus Catechismi autho-*

authoritas. Si summam non negant, summam agnoscunt, qua ratione non plenissimam: qua ratione violandam? qua ratione fieri potest, ut stante hac summa Catechismi authoritate stet in illo sententia ipsi Concilio Tridentino contraria? Si summa authoritas, ergo aliorum opiniones ad hujus Catechismi sanctissima dogmata castiganda sunt. At quæso quid connexionis habet; *Non negamus summam esse Catechismi authoritatem*; cum sequentibus, *certe si Tridentinum &c.?* Profecto, hoc non est legitimum argumentum, quo reverentiam suam erga summam illam, quam non negant, Catechismi authoritatem probent, imo potius, quo illam subruere moliantur, dum in Catechismo eas opiniones contineri significant, quarum altera vix est probabilis, altera vix eximitur a censura. Hoc uno verbo idem est ac negare, quod asseruerunt summam esse videlicet Catechismi authoritatem. Quare quasi eos dicti pœniteret, non levem eam authoritatem subjiciunt. *Non obscure*, inquiunt, *contineri in Catechismo, in Eucharistia Sacramento aquam non mutari immediate in sanguinem Christi*. Portentosum dogma! Quid ita? Sic jubent. Siccine cadit *summa* illa *authoritas*, quia recentiorum contradicit placitis? Sed quid, si nec istam sententiam certo doceat Catechismus? Quid si, quæ opponunt, falsa sint? Quid si, quæ ipsi contendunt, minime vera? Arbitror si hæc tria demonstraverimus, pœnitebit eos testificationis tam malæ mentis. In primis igitur asserimus sententiam illam, quæ asserit aquam non mutari immediate in sanguinem Christi in Eucharistia, non tradi tanquam certam, & tanquam ipsius Catechismi assertionem, sed tanquam ecclesiasticorum scriptorum judicio magis receptam. Cum enim Catechismus agens de Eucharistia docuisset, aquæ modicum in calice consecrando miscendum cum vino, hujus rei rationem reddens subdit: *Nam ecclesiasticorum scriptorum sententia atque judicio aqua illa in vinum convertitur*. Quid ipsis in hac sententia displicet? Tum nec Baronius, nec ipse Toletus vel Cardinalitio galero insigniti fuerant, vel opera sua ediderant, ut ecclesiasticorum scriptorum nomine censerentur. Alludit Catechesis eo loci ad id, quod scribit Innocentius III. *in capite cum Marthæ, de celebratione Missarum*, dicens: *Quod aqua transubstantiatur in vinum*, licet *Physici contrarium asseverent*. Ut ergo Catechismus Physicis illis, quorum meminit Innocentius, magis sequendos authores opponeret, ecclesiasticorum scriptorum sententia atque judicio, aquam illam in vinum converti dixit. Et profecto rationabiliter id protulit: nam ante exortos quosdam neotericos, qui omnia sibi licere arbitrantur, paucissimos reperire fuerit, qui non asserant aquam in calice vino mixtam prius in vinum converti, & deinde in Christi sanguinem, ut annotavit Suares, 3. p. q. 74. art. 8. disp. 45. sect. 4. Quin & in libello de ratione studiorum Societatis Jesu in regulis de delectu opinionum post regulam sextam, in qua præcipitur, ne Socii a S. Thoma in quibusdam recedant, pag. 319. ex tertia parte, n. 19. hæc sententia tanquam D. Thomæ sequenda præscribitur his verbis, *Aqua vino admixta debet prius in vinum converti, quam in Christi sanguinem: tametsi damnandum non videatur, si ab aliquo probabiliter dicatur, aquam in sanguinem immediate posse converti*. Quam ergo sententiam hi neoterici vix probabilem arbitrantur, hæc regula certam sic statuit, ut oppositam duntaxat non damnandam censeat. Hac via progrediuntur novitates: prius sententia non damnanda statuitur, mox gradum faciens probabilis defenditur, deinceps ut certa traditur, ac tandem contraria vix probabilis, vel mox damnanda exploditur. Eo jam progressi sunt, qui opponunt, ut quam doctrinam Catechismus Ecclesiasticorum judicio munitam affirmat, quam Suares veterum fere omnium calculis comprobatam censet, quam libellus ille sequendam præscribit, hi vix probabilem arbitrentur. Igitur us hanc partem concludamus, nedum probabilis ista est sententia, quæ est D. Thomæ, atque omnium ejus discipulorum, sed multo probabilior, quam sit opposita, quam omnes fere Theologi ante Konink secuti sunt. Age vero discutiamus, utrum, quæ afferunt ex Baronio, vera sint. Eminentissimus hic Senator ad annum 1088. n. 27. refert Godofredum monachum S. Bernardi scripsisse Cardinali Episcopo Albanensi de quæstione in Galliis excitata, *An aqua mixta vino mutaretur in Christi sanguinem*. Et allata Epistola præfati monachi subjungit Baronius: „ Quid autem rescripserit ad petitam consultationem Cardinalis Episcopus Albanensis, non invenimus. Sed aliud rescribere non potuisse certum est, quam quod credidit, & custodivit semper S. R. E. nimirum, aquam simul & vinum transubstantiari in sanguinem Christi “. Quo loco non dicit Baronius, aquam immediate converti in sanguinem, sed aquam simul & vinum transubstantiari in sanguinem. Quod verum esse potest, etiam si prius fuerit conversa in vinum, ut etiam testatur Suares supra laudatus. Sæpius enim res conversa in aliam, denominationem illam sortitur, quam ante conversionem habuerat: sic enim in Evangelio dicitur, Juan. 2. *Ut gustavit Architriclinus aquam vinum factam*. Quo loco illud idem, quod jam in vinum transierat, aqua vocatur, & Virga Moysis in colubrum versa, virga nihilominus appellatur, Exod. 7. Et ipsum Corpus Christi sub speciebus panis contentum, panis dicitur a D. Paulo 1. ad Corinth. 10. & 11. non ea duntaxat ratione, quia mysticus panis est, sed quia prius panis erat sub illis speciebus, ut ante nos annotarunt Maldonatus ad c. 3. Juan. & Estius in cap. 10. 1. ad Corinth. Homo ipse terra & pulvis dicitur Exodi 3. quia de terra productus est. Nil ergo mirum si Baronius communi usu loquendi aquam vocavit, quam simul & vinum in sanguinem transubstantiari asseruerit. Quod vel ex eo constat, quia solum conjicit id respondisse Card. Episcopum Albanensem, quod semper tenuit & custodivit S. R. E. At nec ipsi, qui hæc objiciunt, eo audaciæ prorupere, ut ausint dicere, Sanctam Romanam Ecclesiam semper tenuisse & custodivisse, quod aqua in calice mixta vino, immediate transubstantietur in sanguinem: cum a tempore S. Thomæ, imo & a tempore Innocentii III. constet oppositam sententiam, quod videlicet aqua sic mixta convertitur prius in vinum, fuisse ita in Ecclesia Romana receptam, ut nullus unquam ei hæresis vel erroris notam inusserit, imo ipse Konink ex primis defensoribus immediatæ transubstantiationis aquæ in sanguinem, illam fuisse communem omnium olim Theologorum libentissime fateatur, quod & Suares, & libellus *de ratione studiorum* jam citati satis superque indicant. Adde quod hic loquendi modus, aqua simul & vinum transubstantiatur in sanguinem Christi, magis meliusque mediatam, quam immediatam conversionem aquæ in sanguinem videtur exprimere.

In secundo autem loco, quem ex Baronio allegant ad annum 1092. n. 21. ex Hemoldo Abbate refert hic eminentissimus Cardinalis miraculum, quo aqua immediate conversa est in Christi sanguinem, ex eo, quod Sacerdos inadvertenter particulam specierum panis consecrati in eam excussisset. Et postea subdit: „ Hæc de transubstantiatione aquæ in sanguinem Christi per commixtionem Christi Corporis divinitus facta, quod semper fieri in vino, quando mixtio intercedit, antiquitas existimavit. Unde illud Romani Ordinis vinum etiam non consecratum, vino seu sanguini Domini commixtum sanctificatur per omnem modum. Confutavit hoc miraculum hæresim hoc sæculo obortam negantium, aquam vino mixtam converti in sanguinem “.

Tria sunt in hoc Baronii loco, ex quibus suam illam opinationem velle videntur exculpare; primum illud est miraculum; secundum id quod Baronius affert ex Ordine Romano; tertium aliud, quod subdit, confutasse hoc miraculum hæresim tunc obortam negantium, aquam vino mixtam converti in sanguinem. Verum ex nullo horum trium capitum quicquam pro immediata aquæ vino in calice consecrando permixtæ conversione aut transubstantiatione rite colligitur. Non quidem ex illo miraculo; neque enim miraculum illud contigit in aqua mixta vino, sed in aqua simplici & impermixta, in quam deciderat particula specierum panis consecrati. Constat autem juxta legem ordinariam a Deo etiam pro Sacramento Eucharistiæ constitutam, non converti in sanguinem Christi aquam, quantumvis particula Corporis Christi in eam decidat, cum nec vinum, in quod feria sexta in Parasceve pars specierum panis mergitur, in sanguinem convertatur, ut omnes fatentur: cum tamen ipsis adversariis minime diffitentibus de fide sit, vinum de vite esse propriam Sacramenti Eucharistiæ materiam. Hoc igitur miraculum potentiæ Dei absolutæ opus fuit, quod fieri posse nemo Catholicorum unquam negavit.

Illud vero secundum, quod ex Ordine Romano refert Baronius, nihil prorsus ad propositum facit. Hic enim agimus de aqua vino necdum consecrato mixta, utrum illa per consecrationem mutetur immediate vel mediate in Christi sanguinem. Illud autem Ordinis Romani loquitur non de aqua vino consecrando permixta, sed de vino, quod speciebus vini consecrati miscetur. Quare longe diversæ sunt quæstiones. Nec vero Romanus Ordo dicit vinum in quacumque quantitate mixtum speciebus vini jam consecrati transubstantiari in sanguinem, sed vinum illud his speciebus permixtum *sanctificari per omnem modum*. Nam secundum doctrinam D. Thomæ 3. p. q. 77. a. 8. quando vinum miscetur speciebus vini consecrati, siquidem id fiat in magna quantitate, ita quod totas vini consecrati species pervadat, non manent eædem numero species, sicut si talis mixtio

fieret

fieret in vino non consecrato, non maneret idem numero vinum, atque adeo non remanet Sanguis Christi sub illis speciebus, quibus magna illa quantitas vini non consecrati permiscetur: cum certum sit, sanguinem Christi non remanere sub illis speciebus, nisi quamdiu remaneret substantia vini eadem numero, si adesset: si vero permixtio illa fieret in modica quantitate, ita quod non totam specierum quantitatem pervaderet illud vinum superinfusum, sed duntaxat partem quantitatis specierum, eo casu desineret esse Sanguis Christi sub illa parte specierum, quam vinum superinfusum ita pervaderet, ut non maneret eadem numero pars: sub aliis vero partibus, quas vinum superinfusum non pervaderet, remaneret Sanguis Christi. Hæc est doctrina D. Thomæ, quam confirmat ex Innocentio III. *cap. cum Marthæ de celebr. Missarum*, §. *Quæsivisti*. Verissimum tamen est, quod vinum superinfusum speciebus vini consecrati præsertim in minima quantitate sanctificatur hoc sensu, quod debet semper cum maxima reverentia sumi a Sacerdote, ne forte aliquid de Sanguine Christi reliquum sit, imo etiam ob solam prioris Sacramenti reverentiam, sicut cum ex speciebus panis consecrati corruptis generantur aliqua, puta vermes, debent comburi, & in piscinam mitti, non quod sub illis de novo per corruptionem specierum generatis, remaneat Corpus Christi, sed ob reverentiam tanto Sacramento debitam. Quare hæc, quæ Baronius affert ex Ordine Romano, nihil omnino ad propositam difficultatem faciunt de aqua calici consecrando permixta vino, utrum videlicet immediate convertatur in sanguinem. Denique tertium a Baronio dictum, ex quo posset aliquid colligi adversus illam Catechismi Romani, & D. Thomæ doctrinam, *confutasse nimirum illud miraculum, hæresim illo sæculo obortam negantium, aquam vino mixtam converti in sanguinem*, nihil prorsus probat. Duæ siquidem sunt hic diversissimæ quæstiones. Prima est, utrum aqua mixta vino in calice consecrando convertatur in sanguinem per verba consecrationis, sive talis conversio fiat immediate, sive mediante conversione ipsius aquæ in vinum prius facta. Et in hac quæstione negantem partem hæresim vocavit Baronius. Certum enim est de fide, vinum modica aqua permixtum esse materiam consecrationis calicis, quæ in sanguinem Christi transubstantiatur, ex decreto fidei Eugenii IV. quod habetur in Florentino, & aperte supponit Trident. sess. 13. cap. 1. & 4. Secunda quæstio est, utrum hæc aquæ vino consecrando permixtæ in calice conversio sic fiat immediate in Christi sanguinem, ut prius ipsa non convertatur in vinum. Et in hac quæstione sapientior fuit Baronius, quam ut negantem partem vocaverit hæresim, quæ sane tantum ab errore ac hæresi distat, ut nec ipsi, qui oppositam profitentur, ausint id asserere, satisque se putant consecutos, si suam sententiam a temeritatis nota possint eximere. Tum quia communis veterum Doctorum sententia illis opponitur, tum etiam & maxime, quia vix possunt salvare, quod aqua non sit æque materia consecrationis calicis ac vinum, & quod præcepto duntaxat ecclesiastico debeat aquæ mixtio fieri. Constat igitur, qua fide citarint Baronium, Alanum, & Toletum illis libenter concedimus, sed contendimus illorum authoritatem non tanti esse, ut vel solius D. Thomæ authoritati comparari valeat, multo minus authoritati Catechismi Romani prævalere, quod potiori jure de turba illa recentiorum, qua gloriantur, dicendum est, ita profecto, ut si sententiam istam de aquæ in vinum conversione, priusquam transubstantietur in sanguinem Christi, Catechismus tanquam certam & indubitatam docuisset, illi omnes quicumque tandem illi sint, & in quantocumque numero ad normam hujus Catecheseos castigandi forent. Modo vero, cum illam sententiam nonnisi ut ecclesiasticorum scriptorum judicio conformem doceat, eam absque dubio multo probabiliorem, & multis partibus alteri superiorem efficit, ut non minimum iis, qui oppositam sequuntur, facessat negotium, qua ratione suam possint ab aliqua censura defendere.

Superest jam, ut alteram sententiam, quam in Catechismo Romano contentam vix a censura liberam esse contendunt, tantisper discutiamus. Sed ut id absque confusione præstemus, in sequens Caput rejicimus.

CAPUT X.

An sententia illa, quod benedictio, cujus meminerunt Evangelistæ in Eucharistiæ institutione, non sit distincta ab ipsa consecratione, contineatur in Catechismo Romano, & contraria sit Concilio Tridentino.

UT clare procedamus in hac quæstione, quam contentio & æmulatio intricatissimam faciunt, referenda sunt prius Evangelistarum, & D. Pauli verba, mox etiam decretum Tridentini, quod huic difficultati ansam præbuit. D. Matthæus cap. 26. sic habet: *Accepit Jesus panem, & benedixit, & fregit, deditque discipulis suis, & ait, accipite & comedite, Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis, dicens, Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* D. Marcus cap. 14. *Accepit Jesus panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait, sumite, Hoc est Corpus meum. Et accepto calice gratias agens dedit eis. Et biberunt ex illo omnes, & ait illis: Hic est Sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur.* D. Lucas cap. 22. *Accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens: Hoc est Corpus meum, quod pro vobis datur; hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnavit dicens: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.* D. Paulus 1. ad Corinth. 11. *Dominus Jesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Hoc est Corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnavit dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.* Quibus quatuor locis sex quædam a Christo Domino præstita invenimus, acceptionem panis in manus, benedictionem, gratiarum actionem, fractionem, præbitionem sive dationem, prolationem verborum, sive consecrationem. Et quidem acceptionem panis in manus a Christo factam distinctam esse a benedictione, illaque priorem, indubitatum est. Fractionem etiam tum ab acceptione, benedictione, gratiarum actione, tum a prolatione verborum diversam, est extra omne dubium. De benedictione, & gratiarum actione dubitant nonnulli, an sint saltem ex æquo distinctæ. Censent enim, eamdem verbi gratia orationem, vel oculorum in cœlum elevationem ad Deum habere rationem gratiarum actionis erga Deum, & benedictionis respectu panis, cui hac oratione vel oculorum elevatione Christus bene precatus sit. Quod ex eo confirmant, quia quod Matthæus, & Marcus dicunt εὐλογήσας, *benedixit*; D. Lucas, & D. Paulus ajunt, *gratias egit*, εὐχαριστήσας: imo D. Matthæus, & D. Marcus, cum prius de pane loquentes dixissent εὐλογήσας, *benedixit*, de calice mox subjungunt εὐχαριστήσας, *gratias egit*, & D. Paulus pro eodem videtur sumere 1. ad Corinth. 14. Cum enim prius usus esset verbo εὐλογεῖν, *benedicere*, ἐὰν εὐλογήσῃς πνεύματι, *si benedixeris spiritu*, subdit: *qui supplet locum idiotæ, quomodo dicit, Amen, super tuam benedictionem?* ἐπὶ τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ. Utrumque fecit Christus, & gratias egit Patri, & benedixit panem. De fractione, ac præbitione, atque prolatione illius verbi, *Accipite*, ambigunt etiam alii.

Nomine siquidem fractionis panis in Scriptura frequenter intelligi præbitionem sive dationem panis, constantissimum est. *Frange esurienti panem tuum*, inquit Isaias cap. 58. *Parvuli petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis*, id est, daret. Thren. 4. Et quod caput est loco superius allato ex D. Paulo, ubi nos legimus, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur, vel tradetur*, hoc est datur, vel dabitur, in Græco legitur, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον: *Hoc Corpus meum, quod pro vobis frangitur*; ad quæ verba Pauli Divus Lucas alludens non utitur participio κλώμενον, sed διδόμενον, idest *quod datur*. Sunt ergo nonnulli, qui fractionem cum datione unam eamdemque actionem esse velint, quibus non libenter assentior, cum textus Evangelii repugnare videatur. Ipsam tamen præbitionem sive porrectionem panis a Christo factam, unam & perfectam dationem integrare arbitror cum prolatione illius verbi *Accipite*, constantem signo illo, & motu extensionis manus vel brachii, quo panis porrigitur, & verbo imperandi, *Accipite*. Superest difficultas, utrum benedictio fuerit idem cum prolatione verborum consecrationis, *Hoc est corpus meum*. Nam sacrum Concilium Tridentinum sess. 13. cap. 1. aperte videtur distinguere; inquit enim: „ Omnes majores nostri, quot-
„ quot in vera Christi Ecclesia fuerunt, qui de sanctis-
„ simo hoc Sacramento disseruerunt, apertissime professi
„ sunt, hoc tam admirabile Sacramentum in ultima

„ cœna

„ cœna Redemptorem nostrum instituisse, cum post panis & vini benedictionem, se suum ipsius corpus illis præbere, ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est. Quæ verba a sanctis Evangelistis commemorata, & a sancto Paulo postea repetita, &c. “ Si ergo post panis, vinique benedictionem Christus testatus est Apostolis, se suum ipsius corpus præbere verbis illis, videlicet: *Hoc est corpus meum:* sane consequens est, ut ea panis, vinique benedictio antecedens prolationem verborum hujusmodi, ab illa etiam prolatione distincta sit. Ex quo consequitur perperam, & adversus Concilium illos interpretari Evangelistas, & Paulum, qui dicunt Christum benedixisse panem dicendo, *Hoc est corpus meum:* vel qui asserunt illud participium, *dicens*, in illa oratione *benedixit*, *fregit*, *deditque discipulis*, *dicens*, *Hoc est corpus meum*, importare concomitantiam horum verborum ad ea, quæ præcedunt, ut sit sensus; Dum benediceret, frangeret, & daret discipulis suis, hæc verba dixit: *Accipite, & comedite: Hoc est corpus meum*. Concilium siquidem non concomitantiam, sed successionem aperte definit, cum dicat post benedictionem Christum protulisse verba. Enimvero Catechismus Concilii nedum hoc videtur asserere; verum etiam, quod benedictio panis facta sit verbis illis consecratoriis: inquit enim explicando formam consecrationis panis: „ In quam sententiam, quod ab Evangelista dictum est, *benedixit*, licet accipere: perinde enim videtur intelligendum, ac si dixisset: *Accipiens panem benedixit dicens: Hoc est corpus meum* “. Hinc etiam videtur damnata sententia D. Thomæ 3. p. q. 78. art. 1. ad 1. ubi concomitantiam verborum consecrationis cum benedictione admittit, & nullam agnoscit aliam benedictionem, quam quæ facta sit per illa verba: *Hoc est corpus meum:* quare Joannes Baptista Pozza in *Elucidario* inde colligit, hanc opinionem D. Thomæ parum tutam, & subdit, esse nonnullos, quos nec ipse reprehendit, qui asserant auctores Catechismi Romani esse damnatos, vel corrigendos. Hanc Pozzæ censuram plures sequuntur; alii vero paulo specie tenus modestiores dicunt, hanc Catechismi, ac consequenter D. Thomæ sententiam post Tridentinum omnino respuendam, licet non censura notent.

Ut calumniam hanc dilucide, ac pro Catechismi dignitate, & D. Thomæ auctoritate dispungamus, pauca libet præmittere. Atque illud in primis benedictionum quasdam solis signis perfici, ut cum summus Pontifex, vel Episcopus solo crucis signo, nullis verbis adhibitis, populo benedicit. Et cum Christus Dominus Lucæ ultimo in cælum ascendens discipulis benedixit. Alias vero solis verbis, ut in illa celebratissima benedictione, qua Isaac jam senex, & caligantibus oculis Jacob tamquam suum primogenitum benedixit, & in multis aliis, quas Scriptura passim commemorat. Denique sunt & quædam benedictionum species, quæ signis & verbis perficiuntur, quarum numerus passim in Scriptura occurrit, ut Marci 10. cum Christus pueris ad se venientibus, impositis manibus, bene precatus est, & in Ordinario Romano inveniuntur variarum rerum benedictiones, & in Missa etiam variæ celebrantur. Harum benedictionum integritas absque ulla prorsus dubitatione duplici veluti parte constat, signis nimirum extrinsecis, & verbis, quamquam horum quodlibet etiam proprissime benedictio nuncupetur, ut contingit in homogeneis, in quorum parte qualibet perfecta totius natura proprie reperitur. Majoris tamen distinctionis gratia possumus in his benedictionibus partem alteram, quæ & ipsa benedictio est, incompletam benedictionem, totam vero completam nuncupare. Atque hoc in ea, quam præ manibus habemus, tractatione tanto amplius dici & potest & debet, quod etiam juxta illos, qui oppositam sequuntur sententiam, dicendum est, hanc benedictionem, qua secundum ipsos Christus pani bene precatus est, fuisse hujusmodi: „ Ut oratione super panem fusa Christus ut homo, & Sacerdos peteret a Patre illius creaturæ, quam manibus tenebat, sanctificationem, utique mox futuram per mirabilem ejus in suum corpus transmutationem, quam idem ipse ut Deus omnipotenti sua virtute simul cum Patre & Spiritu Sancto esset effecturus “. (Ita Estius ad cap. 10. 1. ad Corinth. ad illa verba *Calix, cui benedicimus*. Jansenius in concordia Evang. cap. 131.) idque continenter, ita ut inter eam precationem & operationem nihil prorsus intermedium foret. Cum enim benedictio & sanctificatio idem penitus sonent, si panis sanctificatur per illam admirandam transubstantiationem, etiam per eamdem benedicitur, & consecratur. Nil igitur mirum, si benedictio illa prior aut verbis, aut signis deprecatoriis panis a Christo impertita eadem censeatur actio cum hac posteriore, qua verbis illis consecratoriis panis in corpus dominicum transubstantiatur. Quare si sola illa signa, quibus Christus bene precatus est pani, attendamus, certum est, hæc antecedere prolationem illorum verborum, *Hoc est corpus meum*. Si vero integram benedictionem ex illis signis prioribus, & verbis consecratoriis, absque ullo dubio, benedictio hæc totalis & integra non præcessit verba consecratoria, cum illa includat. Et hoc tanto verius fuerit, si ostenderimus verba illa, *Hoc est corpus meum*, mox post signum aliquod externum benedictionis, nullis aliis aut verbis aut signis interpositis, a Christo fuisse prolata. Quod ut fiat,

Præmittendum est ultimo, Evangelistas non semper seriem & ordinem rerum gestarum servare. Ita colligitur ex Augustino lib. 3. de consensu Evangelistarum cap. 30. 31. & 44. At ne extra propositum divagemur, patet hoc manifeste ex Divo Marco in hac ipsa narratione. Hic enim sanctissimus Evangelista, narrans gesta in hujus Sacramenti institutione & consecratione calicis, sic ait: *Et accepto calice gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes, & ait illis: Hic est sanguis meus &c.* Ubi constat D. Marcum narrare, quod omnes biberint, priusquam narraret Christum illis verbis consecrasse: *Hic est sanguis &c.* Certum tamen est, Apostolos non prius bibisse ex illo calice, quam Christus consecrasset. Neque id diffitentur etiam nonnulli ex iis, qui nostræ sententiæ adversantur, ut Estius 1. ad Corinth. 11. ad illa verba: *Quod pro vobis tradetur*. „ Actionum, inquit, Domini fuit hic ordo, consecrare, frangere, distribuere; qui idem est earum actionum ordo, cum fiunt a Sacerdote ministro, quemadmodum censet, ac bene explicat Cardinalis Bessarion “.

Ex his ergo jam constat, neque Catechismum, neque D. Thomam ullatenus contradicere Concilio Tridentino. Et Catechismus quidem intendens probare hæc sola verba, *Hoc est corpus meum*, esse formam consecrationis panis, eam rationem affert, quia forma in Sacramentis sunt verba, quæ efficiunt, quod significant. Sed hæc sola verba, *Hoc est corpus meum*, efficiunt, quod significant, scilicet, conversionem panis in corpus Christi. „ Et in hanc, inquit, sententiam licet intelligere, quod Evangelista dixit, *benedixit*. Perinde enim videtur intelligendum, ac si dixisset: *Accipiens panem benedixit dicens: Hoc est corpus meum* “. Quo loco Catechismus nihil aliud dicit, nisi prius Christum Dominum benedicendo dixisse, *Hoc est corpus meum*, quam frangeret, & daret, ac diceret, *Accipite, & manducate*. Hoc autem in nullo opponitur Concilio, quia cum hoc toto stat, quod quædam benedictio antecesserit prolationem verborum, *Hoc est corpus meum*. Esto siquidem voluerit Catechismus benedictionem esse ipsam consecrationem, quod tamen aperte non dicit, non propterea vult benedictionem illam non esse factam aliquo alio externo signo, puta oculorum in cælum elevatione, vel signo crucis, quod signum externum potuit antecedere, ac de facto juxta Concilium antecessit prolationem verborum, *Hoc est corpus meum*. Quamvis hæc benedictio completa mox fuerit ipsa panis consecratione. Voluit ergo benedictionem esse ipsam consecrationem quantum ad verba, quibus benedictio completa fuit, licet eadem benedictio quantum ad signum illud externum præcesserit se ipsam, ut includit prolationem verborum, & ut fuit consecratio. Atque adeo nihil plane docetur in Catechismo, quod vel tantisper opponatur dictis Concilii.

Divus Thomas vero nihil etiam asserit oppositum. Ex duabus enim solutionibus, quas affert ad primum argumentum, prior coincidit omnino cum doctrina Catechismi; sicut ergo doctrina hujus Catecheseos non contradicit Concilio, ita nec prior illa solutio D. Thomæ. In posteriori vero dicit S. Doctor, illud participium, *dicens*, importare concomitantiam nedum ad ultimum, quod præmissum est, verum etiam ad omnia præcedentia, ut sensus sit; *dum benediceret, frangeret, & daret discipulis suis, hæc verba dixit, Accipite, &c.* In hac vero doctrina nihil omnino reperire est, cui Concilium opponatur: nam concomitantia illa non importat, quod omnia Christus verba dixerit, dum benediceret, sed solum aliqua, puta *Accipite, & manducate:* mox vero dicendo reliqua & consecrando fregerit, ac dederit; cum quo stat optime, ut prior illa pars benedictionis, quæ in aliquo signo externo, puta oculorum elevatione, vel signo crucis, vel aliquo alio constitit, antecederet prolationem verborum; atque adeo stant verba Concilii Tridentini. Unum tamen utraque hæc solutio supponit, quod videlicet Christus Dominus non aliis verbis benedixerit panem, quam verbis consecrationis. Hoc fatemur, & Catechismum, & D. Thomam docere, sed contendimus verum esse, neque contrarium Concilio. Numquid enim conjectari est, aliis verbis asserere factam benedictionem, quorum nullus Evangelistarum, imo nec ipse D. Paulus meminit? Aut

num-

numquid benedictio sine verbis stare potest? Unde quæso habent verba illa? Divus Paulus, & Evangelistæ tres minutatim gesta & dicta Domini in hac divinissimi Sacramenti institutione describunt, ecquis credat verba benedictionis eos prætermissuros, si eis usus esset Christus? Benedictio istæc sanctificatio est; integra vero atque perfecta panis istius Eucharistici sanctificatio signum quoddam exterius, & verba consecrationis complectitur. Hoc signum extrinsecum admisisse D. Thomam vel ex eo constat, quod supra retulimus, dum ait, eorum verborum, *benedixit, fregit, deditque discipulis suis dicens, Accipite &c.* sensum esse per concomitantiam, *dum benediceret, frangeret, daret, hac verba protulit: Accipite*. Quis dixerit unum alterum concomitari, ubi duntaxat unum est? Qua ratione dum benediceret, hæc verba protulit, si ea benedictio nihil aliud est, quam ipsa verborum prolatio? Benedixit ergo Christus panem alia quidem actione, quæ præcessit, & nulla mora interposita verba consecrationis subjunxit. Eaque ratione illud etiam evanescit argumentum, quod ex Græco textu quidam eruunt: dicunt enim, haberi apud Evangelistas participium aoristi *εὐλογήσας*, aut *εὐχαριστήσας*, qui nequit reddi Latine nisi, *cum benedixisset, cum gratias egisset*. Quamvis responderi posset, hujusmodi participia etiam in aoristis quandoque significare tempus præsens, ut patet in his *ἀποκριθεὶς* quod passim vertitur, *respondens*, & *εἰπὼν dicens*, & aliis, & ipsa translatio Latina vulgata, ubi apud D. Marcum in Græco habetur, *εὐλογήσας* habet *benedicens* participio præsentis temporis, illum aoristum participii Græci exprimens. Nihilominus opus non est ad hæc grammaticalia recurrere, sed constat solutio, cum benedixisset benedictione illa incompleta per signum extrinsecum, dixit: *Hoc est corpus meum*. Quibus verbis totam complevit benedictionem, ita ut sicut præbitio specierum panis jam consecrari duobus constiti, porrectione videlicet, ceu manus & brachii extensione, ac verbo illo *Accipite*: ita tota & integra benedictio duobus aliis perficeretur, signo externo, & verbis consecratoriis. Hinc factum, ut cum Evangelistæ verbo *εὐχαριστήσας*, & *εὐλογήσας* usi fuerint, etiam antiqui Patres, imo & Scripturæ, & tota Ecclesia Sacramentum hoc *εὐλογίας καὶ εὐχαριστίας* nomine designarint, & licet nomen *εὐλογίας*, sive Eulogiarum ad alios sæpissime usus, sive ad alia quædam significanda sumptum sit, nonnumquam tamen etiam Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi, ipsamque consecrationem apud veteres significavit. Hinc Paulus 1. ad Corinth. 10. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Græce: Τὸ *ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν*. Œcumenius ad hæc verba: *Calicem benedictionis, calicem vocat sanguinis Christi*. Cyprianus lib. de Cœna Domini: *Panis iste substantialis, & Calix benedictione solemni sacratus ad totius hominis vitam, salutemque proficit*. Ambrosius lib. de his qui initiantur cap. 9. *Forte dicas: aliud video, quomodo tu mihi asseris, quod Christi Corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, ut probemus, non hoc esse, quod natura formavit, sed quod* BENEDICTIO CONSECRAVIT, *majoremque vim esse* BENEDICTIONIS, *quam natura: quia benedictione etiam ipsa natura mutatur*. Juvencus Poeta lib. 3. Histor. Evang.

. . . . . . Palmis sibi frangere panem
Divisamque dehinc tradit, sanctumque precatus
Discipulos docuit proprium se dedere corpus.

Eucharistiæ vero nomen Sacramentum hoc denotare nemo ambigit, sed verbum illud *εὐχαριστεῖν* etiam pro consecrare Patres Græci usurpant. Hinc Justinus Martyr Apologia secunda pro Christianis vocat hoc Sacramentum, cibum Eucharistisatum: *Τὴν δὲ δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφὴν ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ, καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι*. *Per preces verbi ipsius Eucharistisatum cibum, super quo gratiæ actæ sunt, illius incarnati Jesu & carnem & sanguinem esse edocti simus*. Et Irenæus lib. 1. adversus hæreses cap. 9. referente verba Græca Epiphanio hæresi 34. *Ποτήρια οἴνῳ κεκραμένα εὐχαριστεῖν: pocula vino mixta Eucharistisare, hoc est, consecrare dicit*.

Cum igitur nomine benedictionis, & gratiarum actionis, sive ut sic loquar Eucharistisationis, Scriptura, & Patres consecrationem frequentissime intellexerint, nec Tridentinum ullo pacto, ut ostendimus, obstet, quid succensent Catechismo Romano, & Divo Thomæ, si benedictionis illius completæ nomine ipsam etiam consecrationem intelligant, dicantque illam verbis ipsis consecrationis esse peractam, quamvis signum aliquod, quod & ipsum proprie benedictio vocari potest, ut explicatum est, ante illa verba præcesserit?

Quod si etiam recentiorum authoritate contendendum

Ad Nat. Alex. Suppl. P. I.

sit, ut appareat, quam vere dixerint objicientes, recentiores fere omnes hanc Catechismi sententiam respuere, & tantum non censura notare, nolim ego hic, quos Thomistas vocant, recensere, quos omnes cum Divo Thoma sentire certum est, sed alios contendo multo distinctius benedictionem a consecratione etiam post Concilium Tridentinum, minime discriminasse. Hi sunt Maldonatus ad caput 26. Matth. ad illud verbum, *Benedixit*. Henriquez in summa lib. 8. cap. 16. num. 3. Valentia tom. 4. disp. 6. quæst. 6. puncto 5. sub finem. Gamachæus 3. p. q. 78. cap. 1. ad medium §. *Deinde respondemus*. Becanus de Sacr. cap. 21. q. 3. num. 3. imo & plures, qui oppositum sentiunt, sententiam tamen S. Thomæ vel asserunt conceptis terminis, vel aperte supponunt probabilem, ut videre est apud Suaresium 3. p. tom. 3. disp. 57. sect. 2. Koninch. ibid. q. 78. art. 1. dub. 2. Silvium ibid. quæsito 2. Bonacinam de Sacramentis disp. 4. q. 3. puncto 1. n. 2. Hæc cum ita sint, quo animo, qua mente, qua fronte audent hi effutire, recentiores fere omnes hanc Catechismi doctrinam respuere, ac tantum non censura notare? Proh Deum immortalem! ubi illa, quam simulant, in Catechismum reverentia? Quod quæso reverentiæ genus est, mendaciis authoritatem, quam summam non negas, iisque atrocissimis velle convellere? Sed stat, & stabit invicta Catechismi dignitas authoritati œcumenicæ Synodi mandantis, sanctæ Sedis apostolicæ approbantis, & tot Conciliorum provincialium, ac totius Ecclesiæ recipientis innixa. Doleant, quantum voluerint, novitatum suarum ruinam, atque perniciem ultimam, & excidium solidissima hujus Catechismi doctrina præsentient.

CAPUT XI.

Solutio aliquarum objectionum, quas alii de novo contra Catechismi authoritatem opponunt.

PEssimus is est fraudulentorum genius & character litigatorum, nullum ut alium judicem experiri velint, nisi qui litem suam faciat, legitimos æquosque judices variis exceptionibus declinent, eosque non aliam ob causam iis sontes, nisi quia incorrupti sunt, jurisque ac æquitatis tenacissimi, coram illegitimis conveniant, illisque reos agant criminibus, quibus ipsimet actores verius tenentur & implicantur. Hinc referente Bellarmino lib. 1. de Conciliis cap. 21. Protestantes Concilii Tridentini authoritatem agnoscere, ac judicium subire detrectarunt, excipientes illud nec legitimum esse, nec liberum, quia in eo per Legatos summus Pontifex præsidebat, petieruntque hujusmodi conventum, in quo Romanus Episcopus non ut judex sederet, sed ut pars altera litigantium causam suam ageret, quia sentiebant eum suas hæreses authoritate sibi a Christo tradita damnare, voluerunt præoccupata falsorum scelerum accusatione criminari, ut jure se ab illius sententia, & judicio subducere affirmarent, cujus se facinorum delatores, atque accusatores profiterentur.

Neque hoc gradu stetit superba hæresis: *Superbia enim eorum, qui te oderunt, ascendit semper: Psalm.* 73. eos sibi voluere asciscere judices, qui ex suis essent, hoc est, Lutheranos Theologos, quos voce decisiva in Synodo gaudere postularunt, idque tam præfidenter, ut nec etiam numerum calculorum iniri paterentur, sed vellent, juxta normam verbi divini, ab ipsis nimirum corrupti aut pravis glossematis depravati, suffragiorum ratio haberetur. Quid vero hoc aliud est, quam sanctissimam Ecclesiæ hierarchiam, ac divinum illud regimen ad fœdissimam & horrendam peræquationem proculcata legitimi judicis authoritate, atque in ejus locum erecto ficti tribunalis idolo arroganter adducere? Judex controversiarum fidei est summus Pontifex, cujus judicium saltem cum œcumenica Synodo procedentis nullus unquam Catholicorum ab ipso Christo, & Apostolis ausus est declinare, cujus est agnos & oves Christi doctrina cœlitus revelata pascere, ac cæterorum omnium sententias, & libros vel respuere, vel confirmare. Quare si quis liber, si quæ norma fidei, si quæ morum regula ab hac sanctissima & apostolica Sede dimanat, ea non aliorum judicio subduntur, sed illorum sententiam ita subire necesse est, ut ad hæc tamquam ad lydium Christi lapidem probentur, exigantur, suscipiantur. In hujusmodi vero libros vel regulas errorum, aut falsitatum crimina derivare piaculum est, eoque gravius, quo frequentius. Post Scripturas vero, traditiones, & Canones nihil in doctrina catholica firmius, nihil certius, nihil magis in Ecclesia inconcussum, quam Catechismus nomine Tridentini Concilii, ac Sedis Apostolicæ fidelibus universis propositus. Quid enim Catechesis? Institutio

rerum sacrarum, quæ viva voce tradi solet iis, qui sacris mysteriis initiantur, ἀπὸ τοῦ κατηχεῖν, quod est viva voce instruere: verum quia ipsi etiam initiari, sacroque baptismate signati quandoque in iis, quæ fidei ac religionis sunt, plene perfecteque non sunt instituti, & ipsi Catechesi etiam opus habent, hoc est, instructione in rebus fidei ac morum, hinc factum est, ut sacrosancta Synodus Tridentina, & summi Pontifices Pius V. & Gregorius XIII. ac subinde Concilia provincialia jam superius laudata ipsis parochis, quibus id muneris competit catechizandi, præscribere voluerint, qua de re instituendi forent ad fidem, ac doctrinam catholicam tum initiandi sacris mysteriis, tum jam iis initiati. Tenentur hoc præstare parochi ad hanc normam, ad hanc regulam, ad præscriptum hujus libri. Si quis ergo eo temeritatis prorumpat, ut in hanc Catechesim hæreseon, erroneorum dogmatum, aut pravarum opinationum crimina derivet, iis ipse tenetur ob violatam temere illam, quæ in hac Catechesi residet, authoritatem. Nihilominus quidam id impune conantur, idque tanta fiducia, ut nullos alios hujusce tantæ criminationis causam cognituros judices velint admittere, quam qui sibi adhærent. Ad hos provocant, horum judicio duntaxat stare volunt, atque sententiæ acquiescere. En tibi hujus rei specimen sat præclarum.

Opponunt itaque sexto adversus Catechismum. „Doctrina (inquiunt) quæ admittit præmotionem, vel prædeterminationem physicam, contradicit Concilio Tridentino; Calvino ac Lutheranis favet, negantibus liberum arbitrium, & libertatem destruit; ut Molina, Suares, Lessius, Antonius Riviere, sive Theophilus Raynaudus, aliique innumeri plane demonstrant. Atqui continetur in Catechismo sententia hanc prædeterminationem physicam asserens, ut Thomistæ non diffitentur, & patet ex 1. p. Symboli ad 1. articulum sub finem, ubi habetur: *Non solum autem Deus universa, quæ sunt, providentia sua tuetur, atque administrat, verum etiam, quæ moventur & agunt aliquid, intima virtute ad motum atque actionem ita impellit, at quamvis secundarum causarum efficientiam non impediat, præveniat tamen: cum ejus occultissima vis ad singula pertineat, & attingat, ut ait Sapiens a fine usque ad finem fortiter, & disponat omnia suaviter.* Sap. 1. *Quare ab Apostolo dictum est*, Act. 17. *cum apud Athenienses annunciaret Deum, quem ignorantes colebant, non longe est ab unoquoque nostrum, In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus.* Et in explicatione orationis Dominicæ ad primam petitionem, Sanctificetur nomen tuum, dicit nos orare, lumen ut suum Deus præferat omnium mentibus, quo videre possint, omne donum perfectum descendens a Patre luminum ad nos *divinitus esse delatum, quo temperantiam, justitiam, vitam, salutem, omnia denique animi, corporis externa vitalia, ac salutaria bona illi accepta referunt*, a quo, quemadmodum prædicat Ecclesia, bona cuncta procedunt. Si quid luce sua sol, si quid reliqua sidera motu & cursu prosunt hominum generi, si circumfuso hoc alimur spiritu, si terra frugum & fructuum ubertate vitam sustinet omnium, si opera magistratuum quiete ac tranquillitate fruimur, & hæc, & hujus generis bona innumerabilia nobis suppeditat immensa Dei benignitas. Quin etiam quas Philosophi secundas causas appellant, interpretari debemus mirabiliter effectas quasdam, & ad usum nostrum accommodatas Dei manus, quibus nobis sua bona distribuit. Quibus duobus locis clarissime, ut etiam ipsi prædeterminantes contendunt, ipsam præmotionem & prædeterminationem physicam docet. Quam difficile vero sit hanc doctrinam cum libero arbitrio conciliare, ac proinde cum his, quæ definit Tridentinum Sess. 6. fere per totam, nemo non videt, ut merito dicere possimus, eos Patres, qui Catechismum composuerunt, excessisse formam, finesque mandati; cum multa in hoc Catechismo docuerint, quæ nunquam Concilium docuit, imo quæ ipsi sanctæ Synodo sunt opposita. Quare dicendum est, inquit Morisanus, referente Camerario part. 2. Selectarum disputationum Philosophicarum q. 9. dub. 2. & alii, referente P. Hyacintho Choquet Ord. Præd. in tract. *de mixtione aquæ in calice* cap. 13., multa in Catechismo tres illos Patres, utpote Thomistas, & ex Ordine Dominicanorum, scripsisse magis partium quam veritatis studio, eodemque spiritu Pium V. ex eodem etiam Ordine illa, quæ isti scripserant, approbasse“.

Ad hanc argumentationem, summis Pontificibus vehementer injuriosam, respondere sufficeret, quod jam diximus, nimirum nullam esse Scholasticorum authoritatem, quæ vel æquet, vel superet Catechismum Romanum. Verum ut constet, quanta Sedi Apostolicæ, ac toti Ecclesiæ inferatur injuria; constituamus hinc quidem pro Catechismo Pium V. approbantem, inde Molinam, Suaresium, Lessium, Theophilum Raynaudum, aliorumque similium turbam innumeram, qui contra Catechismum insurgunt, illumque improbant. Agamus apud æquos judices. Quis causa cadere, quis litem vincere debet? Prævalet Pii V. sacrosancta dignitas, prævalet ejusdem universos fideles docentis authoritas, prævalet Apostolicæ Sedis infallibilitas. At numero volunt contendere? Unus ille solus pro decem millibus computatur, sive sanctitatem spectes, sive doctrinam, sive, quod caput est, authoritatem. Sed ne in totum litis contestationem declinare videamur, addimus Gregorium XIII. Catechismi etiam approbatorem, adjungimus non tanquam justæ defensionis necessitate, sed convincendæ renitentiæ gratia sanctum Carolum Borromæum, & quinque illius Synodos Mediolanenses, Concilia insuper Beneventanum, Ravennatense, Salisburgense, Genuense, Rothomagense, Burdegalensia duo, Turonense, Rhemense, Aquense, Gnesnense, Tolosanum, Tarraconense, Limense, Avenionense, Aquilejense, Narbonense, Clerum Aquitaniæ Burdegalis coactum, Conventum Cleri Galliæ Melodunensem. An parum est tot Concilia provincialia pro Catechismo adducere, quot illi fere authores alicujus nominis possint laudare? An eo prorumpent, ut vel unum ex suis illis Scholasticis Provincialibus Conciliis æquiparare præsumant? *At innumeros in promptu est authores contra Catechismum allegare.* Quot quantosque Præsules iis Synodis præsentes, & subscribentes adhibebimus? Si numerentur, fere trecenti sunt, atque in hoc iis authoribus præferendi, quod ex illis plurimi Tridentino interfuerant. Testes igitur sunt aptissimi hac in disceptatione, utrum Catechismus Concilio Tridentino adversetur. Hi sunt Nicolaus Sfondratus Episcopus Cremonensis mox Romanus Gregorius XIV. Guido Ferrerius Cardinalis Episcopus Vercellensis, Carolus Vicecomes Cardinalis Episcopus Abintimiliensis, Ludovicus Madrutius Cardinalis Episcopus Tridentinus, Gabriel Paleotus Cardinalis Archiepiscopus Bononiensis, Federicus Cornelius Cardinalis Episcopus Bergomensis, Antonius Altovitus Archiepiscopus Florentinus, Antonius Puteus Archiepiscopus Barensis, Cæsar Cervantes Archiepiscopus Salernitanus, Marcus Hieronymus Vida Episcopus Albæ, Antonius Scarampus Episcopus Laudensis, Philippus Archintus Episcopus Comensis, Julius Contarenus Episcopus Bellunensis, Antonius Mocenigus Episcopus Cenetensis, Dominicus Bollanus Episcopus Brixiensis, Scipio Astensis Episcopus Casalensis, Cæsar Comes a Gambara Episcopus Dertonensis, Petrus Faunus Costacciarius Episcopus Aquensis, Carolus Grimaldus Episcopus Savonensis, Benedictus Herba Episcopus Casalensis, qui Theologus Tridentino interfuerat, Hieronymus Ragazzonus Episcopus Famaugustanus, Mauritius de Petra Episcopus Viglevanensis, Hieronymus Galeratus Episcopus Alexandrinus, Leonardus Marinus Archiepiscopus Lancianensis, postea Episcopus Albæ, Cornelius Mussus Episcopus Bituntinus, Romulus de Valentibus Episcopus Cupersanus, Horatius Græcus de Troja Episcopus Lesinensis, Julius Gentilius Episcopus Vultuariensis, Antonius a Sancto Michaele Episcopus Montis Marani, Donatos de Laurentiis Episcopus Arianensis, Prosper Rebiba Episcopus Trojanus, Fr. Cherubinus Episcopus Thelesinus, Julius Parisanius Episcopus Ariminensis, Franciscus Guarinus Episcopus Imolensis, Joannes Baptista Sighicellus Episcopus Faventinus, Alphonsus Rossetus Episcopus Ferrariensis, Augustinus Molignatus Episcopus Foropopilii, Fr. Antonius Palientinus Episcopus Brugnacensis, Fr. Felicianus Niguarda a Morbinio, postea Episcopus Comensis, Simon a Maillè Archiepiscopus Turonensis, Carolus Dangennes Cardinalis Episcopus Cœnomanensis, Carolus de Roucy Episcopus Suessionensis, Franciscus de Bouillers Episcopus Forojuliensis, Joannes Antolines Brixianos de Ribera Episcopus Juvenaciensis, Lucius Maranta Episcopus Lavellensis, Joannes Vincentius Michaelius Episcopus Minerbiensis, Fabius Mythus Episcopus Cajacensis, Bartholomæus Capranica Episcopus Calinensis, Agapitus Belhome Episcopus Casertanus, Galeatius Florimontius Episcopus Suessanus, Philos Roverella Episcopus Asculanus, Ferdinandus Græcus Episcopus Bovinus, Petrus de Petris Episcopus Lucerinus, Michael a Turre Episcopus Cenetensis, Claudius de Saintes Episcopus Ebredunensis, Ludovicus de Moulinet Episcopus Sagiensis, Philippus du Bec Episcopus Nannetensis, Carolus de l'Espinay Episcopus Dolensis, Julius Canauius Episcopus Adriensis. En sexaginta testes producimus omni exceptione majores, qui Concilio subscripsere, & Catechismum in variis Conciliis approbarunt: quibus si Gregorium XIII. qui toti Concilio adfuerat, non tanquam testem, sed judicem adjunxeris, quid superest,

pereſt, ut vincamus? Quid vero ſi addiderimus, ex illis viginti Conciliis provincialibus, Mediolanenſia quinque ab Eccleſia recepta, cum in tomis Conciliorum inſerantur; ſex a Gregorio XIII. confirmata, Salisburgenſe, Mediolanenſe quartum, & quintum, Rothomagenſe, Burdegalenſe illud prius, Turonenſe: unum a Sixto V. Aquenſe in Gallia; quatuor a Sacra Eminentiſſimorum Dominorum Cardinalium Concilii Tridentini interpretum Congregatione, Genuenſe, Gneſnenſe, Avenionenſe, Aquilejenſe. Quos Eminentiſſimos Senatores officio ſuo defuiſſe calumniantur, qui aſſerunt illos confirmaſſe ea Concilia, in quibus Catechiſmus Romanus approbatus eſt, ſi Catecheſis hæc aliquid Tridentino Concilio contrarium continet, cujus doctrinæ ac regulis tutandis a ſancta Sede ipſi ſunt præpoſiti.

Accedat nunc Moriſanus, dicatque hos ſibi ſuſpectos teſtes & judices, quia Catechiſmum approbarunt, qui magis partium, quam veritatis ſtudio ſit compoſitus. Quidni enim, quam contumeliam irrogat Pio V. Pontifici, iis omnibus eodem jure, ſive potius eadem injuria poſſit impingere? Sed nemo Catholicorum hac unquam exceptione uſus eſt adverſus ullum ſummorum Pontificum; at adverſus Pium V. virum nedum dignitate, ſed ipſa tota vita ſanctiſſimum, tantumque ab iis humanis affectibus alienum, fidei catholicæ zelantiſſimum, hanc calumniam intentare, ut partium ſtudio, & male domitis erga ſuos animi motibus, nedum authoritate pontificia ſit abuſus, verum etiam Calvinianæ hæreſi approbando Catechiſmum vel incaute adſaverit, qua ratione dici poteſt? Age vero ſi Pontifex privatis affectionibus falli potuit tot tantiſque ſeptus præſidiis, quibus ab errore vindicaretur, quanto magis in hac ipſa Pontificis temeraria reprehenſione propriis ſtudiis & paſſionibus ducti errare poterunt privati homines nulla in re cum tanto Pontifice conferendi? Humilitatem non ſapit, eam in Vicario Chriſti deſiderare modeſtiam, quam ipſe ſubditus exhibere non ſatagas; humanæ infirmitatis admonere prælatum, cujus tu ipſe, qui ſubjici debes, ipſo eodem tempore oblivifcaris; uno verbo videre feſtucam in oculo Patris tui, ubi revera non eſt, & trabem in oculo tuo, ubi vere eſt, eaque craſſiſſima, non advertere. Si enim & tu, Moriſane, homo es, decipi potes illudentibus tibi humanis affectibus. Cum ergo nihil proferas, quod ut tuæ ratiocinationi acquieſcamus, nos ſecuros ab erroris diſcrimine præſtare valeat, an non multo æquius eſt, & rationi conſentaneum magis, probatarum, confirmatarumque divinitus poteſtatum judiciis adhærere, quam tuis hominis longe inferioris, ad errandum decipiendumque proclivioris multum, & cæteris in rebus infra illarum majeſtatem jacentis? Si contendendi cupido te inceſſit, elige tibi pares, quibuſcum lucteris. Aggredere Alvarem, Ledeſmam, Navarretam, Gaſparem Ram, Cumel, Silvium, alioſque nec numero, nec viribus impares. Fatiſcent forſitan eximiæ illæ, quas imaginaris vires, ſub horum ictibus, & in hac lucta; ſed Chriſtum Domini noli attingere. Age vero hanc ratiocinationem non obruamus duntaxat authoritate, ſed certiſſima ratione revincamus.

Falſum itaque illud eſt, præmotionem phyſicam Tridentino Concilio adverſari, falſum Lutheranis & Calvino favere, falſum illa deſtrui arbitrii libertatem. Hoc modo non aliis rationibus convincendum, quam illis ipſis, quæ Catechiſmo continentur. Si enim ex his, quæ Catechiſmus docet, aperte demonſtraverimus, eam præmotionem nihil nocere liberæ voluntatis arbitrio, nullatenus etiam ejus aſſertionem favere Calvino, atque adeo illam non opponi Concilio certiſſimum remanebit. Illud vero primum ex ipſo Catechiſmo manifeſte convincitur: ille ſiquidem intimus impulſus, quo Deus univerſa, quæ agunt aliquid, ad motum atque actionem ita impellit, ut quamvis cauſarum ſecundarum efficientiam non impediat, præveniat tamen, prævia eſt, eaque phyſica, cum omnium cauſarum ſecundarum efficientiam præveniat, quarum plurimæ ſolius phyſicæ motionis capaces ſunt, ſicut & moralis incapaces, utpore quæ ad ſola intellectu prædita poteſt pertingere: imo ille idem impulſus eſt prædeterminatio, ut vel ex ipſo nomine *impulſus* conſtat, qui cum de inanimatis, & cognitione carentibus dicitur, non niſi motionem impreſſam mobili ad certum atque determinatum ex moventis intentione motum, actionem & terminum ſignificat. Hæc vero impulſio ſi cauſarum efficientiam ſecundarum non impedit, ſane modum illarum efficiendi nullatenus lædit, alias efficientiam impediret. Igitur præmotio illa, quam Catechiſmus admittit, agentium ſecundorum effectionem minime impediens, modum agendi eorum nihil lædit, atque adeo voluntatis humanæ libertatem non violat. Cujus rei fundatiſſimam rationem Catechiſmus attingit, dum ait: *Cum ejus occultiſſima vis ad ſingula pertineat, & quemadmodum ſapiens teſtatur, attingat a fine &c.* Quæ ratio profundiſſima ſimul & ſemel, & hujus impulſus neceſſitatem in omnibus cauſis ſecundis, ut agant, & qua ratione ille idem præveniat illorum efficientiam, nec impediat, oſtendit clariſſime. Quid enim eſt virtutem divinam occultiſſimam ad ſingula pertinere? Quid eſt eandem *attingere a fine uſque ad finem fortiter*, & diſponere omnia ſuaviter? Nihil plane aliud, niſi quod vis illa divina, licet abditiſſima, ad omnia & ſingula quæque ſpectat, hoc eſt, quæcumque rationem entis quoquo modo participant, ut cauſa reſpicit. Cum ergo ipſa efficientia cauſarum ſecundarum, moduſque efficiendi hujus rationis, entis creati videlicet, ſint participes, ipſaque actio agentis cujuslibet ſecundi, etiam ut ab ipſo pendet, & ut ab illo egreditur, quantumcumque abſtrahas vel præſcindas, non poſſit non intelligi ens quoddam per participationem, conſequens eſt, ut virtus illa divina tanquam cauſa reſpiciat cauſarum omnium ſecundarum efficientiam, actionem, modumque actionis, etiam ut ab ipſis cauſis ſecundis dimanant, & proficiſcuntur: atque adeo virtus illa divina, impulſus ille, quo cauſas ſecundas Deus impellit ad motum atque actionem, cauſa eſt illius motus, efficientiæ, actionis, & modi, quo agentia ſecunda agunt, cumque omnis cauſa effectum ſuum præveniat, nec impediat, conficitur, virtutem illam divinam, quam Catechiſmus vocat *intimam*, hoc eſt, in ipſis cauſis ſecundis intrinſece receptam, ſive impulſum illum non impedire, imo efficere atque adeo prævenire cauſarum ſecundarum efficientiam, quod Catechiſmus probandum aſſumpſerat. Ulterius vero, cum prima ratio, quæ in qualibet re invenitur, ſit ratio entis, & ultima ſit ipſa exiſtentia, quæ cujuslibet rei *ultima actualitas* a Philoſophis definitur, & nomine entis etiam ſignificatur, quia enti, cujus propria actualitas eſt eſſe, correſpondet, etiam hinc neceſſario colligitur, quod virtus illa divina, qua impellit cauſas ſecundas Deus, totam amplitudinem entis ut cauſa reſpiciens, *attingat a fine uſque ad finem fortiter*, hoc eſt, efficaciter a prima ratione entis, ad ultimam uſque ipſius actualitatem pertingat. Cumque intra illam ampliſſimam entis & exiſtentiæ latitudinem ipſa etiam actualis libertas, ſive modus libertatis, quæ in ipſa liberi arbitrii actione reperta rationem entis participat, evidentiſſime reperiatur (non enim nihil eſt) conſequitur plane, ut divina virtus attingens a fine uſque ad finem fortiter, atque totam rationem participati entis producens, diſponat omnia ſuaviter, hoc eſt, ita voluntatem ad liberas ſuas actiones præveniendo impellat, ut libertatem minime impediat; ſed eas eodem plane modo liberas efficiat, ac ſi non impelleret, atque adeo ſuaviſſime cuncta diſponat & ordinet. Atque, ut paucis totam hanc Catechiſmi ratiocinationem more dialectico complectamur, hæc eſt probatio. Cauſa quæcumque proprium effectum prævenit, non impedit tamen; ſed virtus illa intima & occultiſſima, qua Deus, quæ moventur, & agunt aliquid, ad motum atque actionem impellit ſingula, quæ rationem entis creati habent, tanquam cauſa reſpicit. Ergo illa quidem prævenit, non impedit tamen. Atqui, etiam ipſa libertas, vel modus libertatis, quæ in actibus liberis nonnihil eſt, habet rationem entis creati. Ergo & hanc libertatem, ſive modum libertatis prævenit illa virtus divina, non impedit. Non ergo Deus hac virtute impedit vel lædit libertatem, ſed illam prævenit & efficit. Hoc eſt illud, quod D. Thomas aſſerit, 1. p. q. 19. a. 8. *Cum voluntas divina ſit efficaciſſima, non ſolum ſequitur, quod fiant ea, quæ Deus vult fieri.* Et 1. 2. q. 10. a. ult. ad 1. *Voluntas divina non ſolum ſe extendit ad hoc, quod aliquid fiat per rem, quam movet, ſed etiam ut eo modo fiat, quo congruit naturæ ipſius; & ideo magis repugnaret divinæ motioni, ſi voluntas ex neceſſitate moveretur, quod ſuæ naturæ non competit, quam ſi moveatur libere, quod competit ſuæ naturæ.* Et ad 3. *Si Deus movet voluntatem ad aliquid, impoſſibile eſt poni, quod voluntas ad id non moveatur; non tamen eſt impoſſibile ſimpliciter: unde non ſequitur quod voluntas a Deo ex neceſſitate moveatur.* Hanc doctrinam hauſerat S. Doctor ex ſanctiſſimo præſule Auguſtino, qui lib. 9. de Civit. Dei cap. 10. ex hoc concludit præſcientiam Dei, noſtram non tollere libertatem, quia *cum dicimus neceſſe eſt eſſe, ut cum volumus, libero velimus arbitrio, & verum procul dubio dicimus, & non ideo ipſum liberum arbitrium neceſſitati ſubjicimus, quæ adimit libertatem.* Et lib. de Grat. & liber. arb. cap. 21. *Agit omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum* (utique liberum, alias nihil probaret) *ut per eos agat, quod per eos ipſe agere voluerit.* Hoc eſt illud quod Catechiſmus ex Apoſtolo profert, *in ipſo vivimus, & movemur, & ſumus*, hoc eſt, ab ipſo ut principio, & cauſa effectrice vivimus, ab ipſo movemur,

mur, hoc est, ab ipso ad omnes actus, & motus nostros etiam liberos movemur, impellimur, agimur, ut Sanctus Thomas explicat 1. part. quæst. 18. art. 4. ad 1. *Hoc modo intelligendum est verbum Apostoli dicentis, in ipso vivimus, movemur, & sumus, quia etiam nostrum vivere, & nostrum esse, & nostrum moveri causantur a Deo*. Hæc modo sufficiant.

CAPUT XII.

Dissolvitur objectio de gratia per se ipsam efficaci, & aliis ex illa consequentibus.

OBjiciunt septimo alii: „ Catechismus in materia de gratiæ divinæ auxiliis multas sententias sequitur, quæ nunc ab Scholis prorsus relegatæ sunt, ita ut nisi obstarent prohibitiones Pontificum Clementis VIII. & Pauli V. fere omnes authores eas censura notarent: illum vero in primis, quæ est de gratia per seipsam efficaci, quæ sine dubio consequitur necessario ex illa alia priori de prædeterminatione physica. Præterea in doctrina de Baptismo videtur docere, quod sicut caput cætera membra movet ad eorum actus: ita Christus movet membra mystica ad operationes. Quod repetit agens de satisfactione, ac de pœnitentiæ virtute, ubi etiam ait: Primum Dei misericordia nos prævenit, cordaque convertit. Et explicans Orationem Dominicam, agensque de utilitate orationis dicit, nos accipere a Deo innocentiæ voluntatem. Et ibidem §. *Pro quibus orandum sit*, docet, orandum pro infidelibus, ut eis donetur fides; pro paganis, ut ab errore liberentur; pro Judæis, ut lucem veritatis suscipiant; pro hæreticis, ut ad fidem redeant. Et §. *De præparatione adhibenda ante orationem*, ait: Nostræ author est precationis Spiritus Sanctus. Et exponendo illam particulam orationis Dominicæ, *Noster*, asserit, Spiritu Sancto authore nos ad virtutem, salutaresque actiones impelli. In explicatione sextæ petitionis agens de tentationibus, & exaggerans humanam infirmitatem exemplo D. Petri, dum Christum negavit, dicit, illi in summa spiritus alacritate non respondisse vires, hominesque viribus naturalibus non posse tentationibus resistere; imo etiam in explicatione tertiæ petitionis, per peccatum Adami hominem amisisse vires quasdam naturales; quod sane vel in errorem Calvini declinat, dicentis liberum arbitrium per peccatum fuisse amissum, vel est intelligibile, aut denique sic accipiendum est, quasi homo post lapsum non habeat easdem vires, quas habuisset in statu naturæ puræ, si in illo conditus fuisset. Hæc autem omnia vel aperte continent, vel non obscure supponunt gratiam seipsa efficacem, illudque postremum opponitur communi Theologorum sententiæ; quam etiam præcipui ex Thomistis, ut Cajetanus, & alii docent, nullum discrimen constituentes inter hominem lapsum, & in natura pura, nisi sicut inter hominem nudatum & nudum. Et illud, quod de Divo Petro dicit, videtur omnino damnandum: nam Divus Petrus, quando Christum negavit, vires habuit, quibus Christum posset non negare, alias non peccasset negando, neque Pontifices paterentur contrarias his opiniones communiter in Scholis doceri, imo illis non ita impense faverent, si tantæ esset authoritatis hic Catechismus, ut illi oppositæ sententiæ temeritatis nota mererentur. Quare dicendum est, non esse tantæ authoritatis, quin ejus doctrina possit deseri, imo & censura notari.

Verum hæc doctrina, quam exilio ab Scholis damnatam volunt, D. Augustini, D. Thomæ, ac fere omnium SS. Patrum authoritate suscipitur. Quid enim sibi aliud vult Augustinus lib. de grat. & liber. arb. cap. 16. ut infinita alia omittamus, cum dicit: *Deum facere ut faciamus præbendo vires efficacissimas voluntati*. De grat. Christi cap. 24. *Interna atque occulta, mirabili atque ineffabili potestate operari in cordibus hominum non solum veras revelationes, sed etiam bonas voluntates*. Lib. 1. ad Bonif. cap. 10. *Occultissima & efficacissima potestate corda convertere*. De corrept. & grat. cap. 14. *Habere sine dubio humanorum cordium, quo placuerit inclinandorum omnipotentissimam potestatem*. Ibid. cap. 12. *Subvenire infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter, & insuperabiliter agatur*. Quæ duo verba tam luculenter gratiam seipsa efficacem exprimunt, ut quæcumque alia huic explicandæ adinventa, non sic expressim ejus vim repræsentare sufficiant. Utere quantum volueris verbis illis præmotionis, & prædeterminationis physicæ, nunquam pertingent ad exponendam gratiæ efficaciam, quæ ratione hac phrasi manifestatur, cum dicitur, quod *ea voluntas indeclinabiliter, & inseparabiliter agitur*. Et nisi Augustinus his terminis usus esset, quantum adversus nos debaccharentur, si ea usurparemus? Quos clamores cierent? Quoties insonaret auribus: *Calvini est heresis, Lutherus non pejus effutiit?* At Augustinus est, qui hæc protulit, & is, cujus sententiam de gratia & libero arbitrio Hormisdas Papa ad Possess. Episcopum dicit esse, *quam Romana, hoc est, Catholica sequitur, & asseverat Ecclesia*; & Joannes II. Epist. 3. ad quosdam Senatores: *Quam Romana sequitur, & servat Ecclesia*; & Clemens octavus, *Ecclesiæ dotem*. Eandem Prosper, eandem Fulgentius, eandem Cœlestinus, eandem cæteri tutati sunt, maxime D. Thomas, qui sexcentis locis illam & docuit, & probavit. Unus ille sufficiat, quem capite superiori retulimus: *Si Deus movet voluntatem ad aliquid: impossibile est, quod voluntas ad illud non moveatur*. Quare fatemur hanc de gratia per seipsam efficaci sententiam consequi manifeste ac necessario ex illa priori de præmotione physica, de qua supra. Hanc etiam esse Tridentini mentem, vel hoc uno argumento convincitur. Cum Tridentinum anathemate ferit, *qui dixerit, liberum hominis arbitrium motum a Deo, & excitatum non posse dissentire*, procul dubio in Calvinum, & asseclas decernit asserentes ex gratia tolli usum libertatis: neque vero Patres ignorabant desertores istos id affirmare de auxilio gratiæ per seipsam efficacis, & prædeterminantis etiam physice; cum id notum sit, ut asserunt Suares, & alii. Quare si reipsa judicassent ex hujusmodi adjutorio recte inferri hoc consequens, profecto non ipsam consecutionem, sed ipsum antecedens, ex quo id colligitur, damnare tenebantur: cum ergo id minime præstiterint, imo vero absolute consequentiam proscripserint, necessario dicendum est, saltem intacto antecedente voluisse illationem tanquam Calvinianum dogma rejicere, atque anathemati subjicere. Sed res est alterius & prolixioris operis. Hic duntaxat illorum præfidentia profliganda est, qui scholas omnes *suas* appellant, quasi vero nullæ aliæ sint scholæ ab iis, quas ipsi moderantur: Nunquid est schola Scoti? Numquid est schola S. Thomæ? Numquid schola D. Augustini? At ex istis scholis non est omnino relegata gratia seipsa efficax, ut nec primarius ille auxilii seipso efficacis oppugnator Mol. in Concord. qu. 14. a. 3. disp. 37. diffitetur. Verum est schola his multo sublimior, *valdeque a sensibus carnis remota*, ut ait Augustinus de prædestinat. Sanctorum cap. 8. *in qua Deus auditur, & docet*. Ab hac neutiquam amandata est gratia ista secreta, quæ, ut idem sanctissimus præsul subjungit, *occulte humanis cordibus divina largitate tribuitur, & a nullo duro corde respuitur: ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur*: In hac schola, subjicit idem, *quando Pater intus auditur, & docet, ut veniatur ad filium, aufert cor lapideum, & dat cor carneum*. Non ergo scholæ omnes gratiam illam respuunt, nisi forte *suas* omnes esse scholas existiment; quod si sentiant, uno illos Maldonati ad cap. 7. Joan. monito convenimus. Is author ad illa, quæ Divus Joannes refert, Judæorum verba, *Quomodo hic literas scit, cum non didicerit?* „ Qui sciebant, inquit, eum non didicisse, cum paulo præsertim ante significassent, eum se non nosse, dicentes, ubi est ille? quemadmodum Cyrillus Joan. 7. vers. 17. observat. Sciebant Sacerdotes, Scribæ, & Pharisæi scholas suas puerum non frequentasse, exque erant arrogantia, ut existimarent, nihil extra scholas suas literarum esse posse. Cavendum ne nos Pharisæis istis similes simus, neminemque putemus quicquam scire posse, nisi sub nostra fuerit ferula, doleamusque juvenes succrescere, qui nescio unde repente emergentes ea sciant, quæ nos senes, canoque doctores capite ignoremus “. Hæc Maldonatus. Noverint itaque non omnes scholas *suas* esse; nam præter scholas D. Thomæ, quæ gratiam seipsa efficacem acerrime tuentur, sunt etiam Academiæ quamplures, in quibus hæc ipsa doctrina etiam magna cum veneratione defenditur. Testes sunt Academiæ Lovaniensis, & Duacensis in suis adversus Lessium censuris. Testis Academia Salmantina, Parisiensis, Tolosana, & aliæ, in quibus sententia hæc ut omnino certissima, & tanquam Divi Augustini, & Divi Thomæ recipitur.

Quod vero in hac objectione dicitur contineri, aut supponi in Catechismo gratiæ seipsa efficacis assertionem, in eo, quod docet, Christum membra mystica movere, quomodo caput cæteras corporis partes, non Catecheseos solius doctrina est, sed Sancti Thomæ, sed Augustini, sed Concilii Tridentini, sed Divi Pauli, ita ut, si auxilii seipso efficacis sententiam hac similitudine capitis, & membrorum contineri in ipso Catechismo non dubitant, eandem apud sanctissimos Patres D. Thomam, & D. Augustinum reperiri, eandem

dem Synodi Tridentinæ decretis, & D. Pauli oraculis sanciri fateantur, necesse est. Quid enim aliud sibi vult Aquinas, cum docet 3. p. q. 8. art. 1. solum Christum capitis in Ecclesia rationem habere quoad interiorem influxum? Quid aliud explicat, cum dicit, lect. 5. in cap. 4. ad Ephes. *A Christo tanquam a capite esse actualem membrorum operationem, sive ad opus motionem?* Quid significat, cum reddens rationem illius dicti D. Pauli, *Augmentum corporis facit*, ait: „ Quia „ non solum per fidem corpus mysticum compaginatur, „ nec solum per charitatis subministrationem connecten„ tem augetur corpus, sed per actualem operationem „ ab unoquoque membro egredientem secundum mensu„ ram gratiæ sibi datæ, & actualem motionem ad ope„ rationem, quam Deus facit in nobis? " Quid Augustinus in Psalm. 42. „ Omnes nos (inquit) cum ca„ pite nostro Christo, sine capite nostro nihil valentes. „ Quare? Quia nos cum capite nostro vitis; sine ca„ pite nostro, quod absit, sarmenta præcisa, non ali„ cui operi agricolarum, sed igni tantummodo destina„ ta. Ideo & ipse in Evangelio, *Ego sum vitis*; vos „ estis palmites, Pater meus Agricola est, & sine me „ nihil potestis facere. Domine si sine te nihil, totum „ in te. Etenim quicquid ille operatur per nos, nos „ videmur operati. Potest ille multum, & totum sine „ nobis, nos nihil sine ipso ". Hæc Augustinus. Sed mirum omnino, cur in Catechismo reprehendant verba ipsa Tridentini Concilii. Utraque repræsentanda sunt, ut constet, quam concinant, & quanta injuria Catechesim arguant. Tridentinum sess. 6. cap. ult. hæc habet: „ Cum Christus Jesus tamquam caput in mem„ bra, & tamquam vitis in palmites, in ipsos justifi„ catos jugiter virtutem insinuat, quæ virtus bona eo„ rum opera semper antecedit, & comitatur, & subse„ quitur, & sine qua nullo pacto Deo grata, & me„ ritoria esse possent, nihil ipsis justificatis amplius de„ esse credendum est, quominus plane illis quidem ope„ ribus, quæ in Deo sunt facta, divinæ legi pro hujus „ vitæ statu satisfecisse, & vitam æternam suo etiam „ tempore, si tamen in gratia decesserint, consequen„ dam, vere promeruisse censeatur ". Hæc Tridentinum. Catechismus vero in doctrina *de pœnit.* de satisfactione, fere de verbo ad verbum hæc transcribit. „ Christus (inquit) Dominus tamquam caput in mem„ bra, & vitis in palmites, gratiam suam in eos, „ qui sibi per charitatem conjuncti sunt, continenter „ diffundit. Quæ quidem gratia bona opera nostra „ semper antecedit, comitatur, & consequitur, & sine „ qua mereri, & satisfacere nullo modo possumus. At„ que ita fit, ut justis nihil deesse videatur, quin ope„ ribus, quæ Dei virtute efficiunt, & divinæ legi pro „ humana, mortalique conditione satisfacere, & vitam „ æternam, quam scilicet, si Dei gratia ornati e vita „ decesserint, consequentur, mereri possint ". Nescimus quid in hac tota doctrina reprehensione dignum in Catechismo reperiatur, quod idem in Concilio non contineatur. Quid enim diversum in his sententiis? Utrobique illa eadem capitis & membrorum comparatio; utrobique jugis ille ac perennis influxus Christi capitis in justificatos tamquam in membra, nisi quod, quam Concilium vocat *virtutem*, Catechismus *gratiam* nominat. Quod discrimen nullius est momenti; cum enim constet Concilium & Catechismum de auxilio quodam actuali & supernaturali agere (supponunt siquidem homines, in quos Christus influit, jam justificatos, atque adeo non agunt de habitibus, sed de adjutorio quodam, ex quo dignitatem, atque valorem satisfaciendi, & promerendi opera mutuantur, ac per consequens supernaturali) omnino idem est in proposito virtus & gratia, atque utroque nomine significatur auxilium. Utrobique dicitur hoc divinæ gratiæ subsidium antecedere, comitari, ac subsequi vel consequi justorum opera. Utrobique dicitur ex hoc auxilio justificatorum opera habere, quo satisfaciant, & promereantur. Nihil igitur discriminis intercedit, nam quod Concilium dicit, hoc consequi opera, quæ in Deo sunt facta, Catechismus vero illa, quæ justi Dei virtute efficiunt, nulla prorsus ratione discrepant: cum illa, quæ in Deo fiunt, illa ipsa Dei virtute antecedente, concomitante, ac subsequente semper efficiantur. Alter vero locus ex Catechesi objectus in doctrina de Baptismo de effectibus Baptismi, sic habet. „ Quemadmodum igitur a capite vis „ manat, qua singulæ corporis partes ad proprias fun„ ctiones apte exequendas moventur: ita etiam ex Chri„ sti Domini plenitudine in omnes, qui justificantur, „ divina virtus & gratia diffunditur, quæ nos ad omnia „ pietatis officia habiles reddit ". Quo loco, quamvis Catechismus loquatur de gratia sanctificante, ut legenti constabit, nihil tamen aliud docet, quam quod Concilium decrevisse jam vidimus. Eadem ergo ratione sacrosancta Synodi Tridentinæ decreta gratiam seipsa efficacem vel continent, vel supponunt, qua Catechismus eamdem vel continere, vel supponere dicitur. Non quod negemus satis aperte illam in Catechismo explicari, sed quod ipsissimam a Concilio etiam Tridentino non minus perspicuis verbis traditam contendamus. Quin etiam non minus splendide illam met a D. Paulo intelligi, certissimum arbitramur, dum eadem capitis & membrorum comparatione utens: *Ex quo* (inquit ad Coloss. 2. v. 19. de Christo loquens) *totum corpus per nexus, & conjunctiones subministratum, & constructum crescit in augmentum Dei*. Et ad Ephes. 4. vers. 16. *Crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem, in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit*. Quæ duo Apostoli loca non existimamus aliter intelligi posse, nisi admittamus virtutem, qua Christus ut caput in corpus, & in singula membra ipsum augmentum, & gratiæ incrementum continenter influat. Hoc vero cum per opera justificaturum efficiatur, Christo ut capiti ea ratione influenti adscribi non potest, nisi virtus hæc ab ipso derivata sit hujusmodi, qua efficiat, ut nos ipsi faciamus, & efficaciter faciat, ut bona illa opera eliciamus, quibus in nobis charitas augeatur. Illud siquidem gratiæ crementum illi soli principio proprie adscribitur, non quod virtutem ancipitem, atque versatilem ad incrementum, & decrementum subministrat, sed quod reipsa, ut verbis Apostoli utamur, *augmentum corporis facit*.

Quod vero ajunt Catechismum asserere, illis verbis, *Primum misericordia Dei nos prævenit, cordaque convertit*, nescimus plane qui possint objicere; cum Scriptura passim utrumque testetur; nam & Psal. 58. *Misericordia ejus præveniet me*: & Psal. 20. *Domine prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis*. Et Psal. 22. *Animam meam convertit*. Psal. 79. 84. *Deus converte nos*. Hier. 31. *Converte me, & convertar. Postquam enim convertisti me, egi pœnitentiam*: Thren. 5. *Converte nos Domine ad te, & convertemur*; quo ultimo loco usa est sacrosancta Synodus Tridentina sess. 6. c. 5. ut probaret Dei nos gratia præveniri: isthæc, inquam, omnia loca idem iisdemque terminis efferunt, quod hi in Catechismo reprehendere non verentur. Quod si hæ locutiones gratiam seipsa efficacem, & effectricem conversionis important, fateantur tandem aliquando, illam non Catechismi Romani doctrinam duntaxat esse, sed ipsius Scripturæ, quam si recipere detrectarent, vel pravis glossematis in contrarios sensus sollicitarent, ac detorquerent, aliorum esto judicium, quo loco forent habendi.

Ad illud vero, quod subjiciunt, *nos accipere a Deo innocentiæ voluntatem*. In primis debuissent advertere, illud Catechismum a seipso non dicere, sed ex D. Hilario Psal. 64. Neque vero solus est D. Hilarius in hoc modo loquendi, illum toties Augustinus usurpavit, toties summi Pontifices in eundem sensum locuti sunt, toties Concilia, toties ipsa Scriptura, ut nihil adversus Catechismum ex D. Hilario sic loquentem dici possit, quod in eosdem Patres, in ipsas Synodos, & in authores sacros non torqueatur. Pauca ex multis subjicimus, ab Augustino initium ducentes. *A Domino* (inquit Ep. 107. ad Vitalem) *gressus hominis diriguntur, & viam ejus volet, ut intelligeremus ipsam voluntatem bonam, qua incipimus velle credere (quoniam via Dei quid est, nisi fides recta?) illius esse donum, qui gressus nostros propterea dirigit primitus, ut velimus*: & lib. 2. oper. imperf. contr. Julian. fol. 105. dicit: *Bene vivere donum esse divinum*. Si donum Dei, ergo a Deo illud accipimus. Et rursum lib. 2. de peccat. merit. & remiss. cap. 19. *Quapropter nisi hoc teneamus, non solum voluntatis arbitrium, quod huc atque illuc liberum flectitur, atque in eis naturalibus bonis est, quibus & male uti malus potest; sed etiam voluntatem bonam, qua jam in eis bonis est, quorum esse usus non potest malus, nisi ex Deo nobis esse non posse, nescio, quemadmodum defendamus, quod dictum est*. Ad Corinth. 4. *Quid enim habes, quod non accepisti?* Videndus plane toto lib. de Præd. Sanctorum, & de bono perseverantiæ, ubi nihil aliud contendit, nisi omnem bonam voluntatem a prima, qua credere volumus ad ultimam usque, qua perseveramus, nos a Deo ipsius gratiæ dono accipere. Quid illud est, quod Cælestinus I. in Ep. ad Galliæ Episcopos cap. 7. 8. 9. dicit ex Concilio Milevitano: *Neminem nisi per Christum libero bene uti arbitrio?* Quid est quod idem ex Zosimo prædecessore suo ait: *Omnia Sanctorum merita dona esse Dei?* Quid est quod ex eodem subjicit: *Omnem sanctam cogitationem, & omnem piæ voluntatis motum ex Deo esse?* Ipse siquidem bonus usus liberi arbitrii, ipsa merita, ipse bonus piæ voluntatis motus, bona voluntas est: si ergo bonus ille usus, si merita, si bonus voluntatis

motus

motus ex Deo est, nunquid bonam voluntatem a Deo non accipimus? Nonne Deum diligere, bona voluntas est? *Prorsus Dei donum est, diligere Deum*, ait Concilium Arausicanum II. can. 25. Quid Tridentinum sess. 6. cap. 13. Numquid non docet, *Deum operari velle?* & idem ibid. cap. 16. *Tantam esse Dei erga omnes homines bonitatem, ut eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona?* Quid denique ipse D. Paulus 1. ad Corinth. 4. *Quid habes*, inquit, *quod non accepisti?* Ad Philip. 1. *Vobis donatum est, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini*. Ad Philip. 2. *Deus est, qui operatur in vobis velle & perficere*. Quid D. Jacobus cap. primo? *Omne*, inquit, *datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum*. An non bonum, & perfectum bona voluntas est? Quid denique ipse Joannes Baptista, Joan. 3. *Non potest homo accipere quicquam, nisi ei fuerit datum de cælo:* vel ut legit Concilium Arausicanum II. can. ult. *Nemo habet quicquam boni, nisi illud illi datum fuerit desuper*.

Certum omnino est, has locutiones, & sententias gratiam seipsa efficacem plane sonare, atque exprimere: non enim bonam voluntatem ille dat, qui duntaxat ut quis possit bene velle suppeditat. Quare D. Augustinus passim adversus Pelagium contendit, Deum nedum possibilitatem nobis impertiri, sed ipsam largiri voluntatem, & actionem. Hoc illud est, quod contra Pelagium distinguentem *posse*, *velle*, & *esse*, atque asserentem *posse* a Deo nobis donari, *velle* autem, & *esse*, sive *agere* nostrum esse, sic post multa concludit, de gratia Christi cap. 47. „ Quapropter, quantum attinet ad istam de divina gratia, & adjutorio quæstionem, tria ista, quæ apertissime distinxit (Pelagius) attendite, *posse*, *velle*, *esse*, id est possibilitatem, voluntatem, actionem. Si ergo consenserit nobis, non solum possibilitatem in homine, etiamsi nec velit, nec agat bene; sed ipsam quoque voluntatem, & actionem, id est, ut bene velimus, & bene agamus, quæ non sunt in homine, nisi quando bene vult, & bene agit: si, ut dixi, consenserit etiam ipsam voluntatem, & actionem divinitus adjuvari, & sic adjuvari, ut sine illo adjutorio nihil bene velimus, & agamus, eamque esse gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, in qua nos sua, non nostra justitia justos facit, ut ea sit vera justitia, quæ nobis ab illo est, nihil de adjutorio gratiæ Dei, quantum arbitror, inter nos controversiæ relinquetur “. Solus igitur ille bonam voluntatem dat, qui non *posse* duntaxat, sed ipsum *velle* largitur; qui autem ipsum bene velle donat, gratiam procul dubio seipsa efficacem concedit, qua facit nedum ut possimus, hoc enim est adjuvare tantummodo ipsum *posse*, sive ipsam possibilitatem, quæ inest homini etiam quando nec bene vult, nec agit; sed facit ut bene velimus, & agamus, quæ non sunt in nobis, nisi quando actu & de facto bene volumus, & operamur: aliquid enim aliud accipimus per illud donum, quo fit ut possimus bene velle, atque adeo, qui bonam voluntatem, sive ipsum bene velle dat, aliud nobis impertit, quam is, qui bonum posse tribuit; istud est auxilium possibilitatis, sive sufficiens, sive *sine quo* non possumus, illud auxilium voluntatis, & actionis, sive efficax, sive *quo* fit, ut velimus: quæ duo nisi distincta forent, prout a concedente proveniunt, non aliud largiretur, qui daret velle, quam is, qui posse concederet. Illis igitur sanctorum Patrum, Conciliorum, & Scripturæ locutionibus, quibus dicitur, Deum operari in nobis velle, dare bonum usum liberi arbitrii, dare nobis merita, & bonam voluntatem, aliisque similibus, luculentissime auxilium seipso efficax explicatur.

Ejusdem farinæ illud est, quod ex §. *Pro quibus orandum*, adducunt. Catechismus enim eo loco nihil omnino docet, nisi quod semper docuit Ecclesia, & suis Orationibus apertissime demonstravit, imo istud non ex seipso, sed ex Augustino, quem citat, ex Innocentio I. Zosimo, Cælestino I. ex ipsis Orationibus Ecclesiæ, ex D. Paulo profert. Ut autem hæc evidentius cunctis appareant, conferamus verba Catechismi cum illis omnibus. Catechismus ergo sic habet: „ Illud etiam S. Augustini testimonio celebratum est, hanc esse acceptam consuetudinem ab Apostolis pro iis, qui ab Ecclesia sunt alieni, preces & vota faciendi, ut Infidelibus donetur fides: ut Idolorum cultores ab impietatis errore liberentur: ut Judæi discussa animorum caligine lucem veritatis aspiciant; ut hæretici redeuntes ad sanitatem catholicæ doctrinæ præceptis erudiantur; ut Schismatici, a qua desciverant, sanctissimæ parentis Ecclesiæ communione, cum ea iterum veræ charitatis modo juncti copulentur. Quantam autem vim habeant preces pro hujusmodi hominibus factæ ex animo, constat tam multis exemplis omnis hominum generis, quos quotidie ereptos a potestate tenebrarum transfert Deus in Regnum filii charitatis suæ, & ex vasis iræ facit vasa misericordiæ; in quo plurimum valere piorum obsecrationem, nemo, qui recte sentiat, dubitare potest “. Conferamus igitur hanc Catechismi doctrinam cum definitionibus Summorum Pontificum, maxime Cælestini Papæ, qui ea in Epistola, quam ad Episcopos Galliæ scripsit cap. 9. postquam Papæ Zosimi decretum retulit, ex eo colligentis semper orandum, *quia semper divino egemus auxilio*, paulo post subjungit cap. 11. „ Præter beatissimæ & Apostolicæ Sedis inviolabiles Sanctiones, quibus nos piissimi Patres pestiferæ novitatis elatione dejecta, & bonæ voluntatis exordia, & incrementa probabilium studiorum, & in eis usque in finem perseverantiam ad Christi gratiam referre docuerunt, obsecrationum quoque Sacerdotalium Sacramenta respiciamus, quæ ab Apostolis tradita in toto mundo, atque in omni Catholica Ecclesia uniformiter celebrantur, ut legem credendi lex statuat supplicandi. Cum enim sanctarum plebium præsules mandata sibimet legatione funguntur apud divinam clementiam, humani generis agunt causam, & tota secum Ecclesia congemiscente postulant, & precantur, ut Infidelibus donetur fides, ut idololatræ ab impietatis suæ liberentur erroribus, ut Judæis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, ut hæretici Catholicæ fidei perceptione resipiscant, ut Schismatici Spiritum redivivæ charitatis accipiant, ut lapsis pœnitentiæ remedia conferantur, ut denique catechumenis ad regenerationis Sacramenta perductis cælestis misericordiæ aula reseretur. Hæc autem non perfunctorie, neque inaniter a Domino peti rerum ipsarum monstrat effectus; quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum filii charitatis suæ, & ex vasis iræ faciat vasa misericordiæ: Quod adeo totum divini operis esse sentitur, ut hæc efficienti Deo gratiarum semper actio, laudisque confessio pro illuminatione talium, vel correptione referatur “. Hæc Cælestini Sanctio tam similis est doctrinæ Catechismi, ut eam non tam sequi voluisse illius authores, quam pene de verbo ad verbum transcripsisse videantur. Et quia Catechismus ex Augustino dicit se hanc accepisse sententiam, videndum plane, utrum sicut Cælestini decreto concinit, sic etiam Augustini placitis conveniat: In hunc igitur modum Augustinus Epist. 107. Vitalem sciscitatur: „ Nunquid & orare prohibebis Ecclesiam pro Infidelibus, ut sint fideles; pro iis, qui nolunt credere, ut velint credere; pro iis, qui ab ejus lege, doctrinaque dissentiunt, ut legi ejus, doctrinæque consentiant, ut det illis Deus, quod per Prophetam promisit, cor cognoscendi eum, & aures audiendi, quas utique acceperant, de quibus Salvator dicebat: *Qui habet aures audiendi, audiat*. Matth. 13. Numquid ubi audieris Sacerdotem Dei ad ejus altare populum hortantem ad Deum orandum, vel ipsum clara voce orantem, ut incredulas gentes ad fidem venire compellat, non respondebis *Amen*? An etiam hujus fidei sanitati contraria disputabis “? Et post allatum D. Cypriani testimonium. „ Nunquid postremo Apostolum Paulum pro Judæis infidelibus habentem talia vota culpabis? de quibus ait, ad Rom. 10. *Bona voluntas cordis mei, & deprecatio ad Deum fit pro illis in salutem*. Quin etiam Thessalonicensibus dicit, de cætero fratres orate pro nobis, ut verbum Domini currat, & glorificetur, sicut etiam apud vos, & ut eruamur ab iniqois, & malis hominibus: non enim est omnium fides “. Neque vero uno loco, ac veluti per transennam hoc docuit Augustinus. Scatent scripta ejus his sententiis. *Quando*, inquit Augustinus de bono persever. cap. 23. *non oratum est in Ecclesia pro infidelibus, atque inimicis ejus, ut crederent? Quando fidelis quisquam amicum, proximum, conjugem habuit infidelem, & non ei petiit a Domino mentem obedientem in christianam fidem?* Et infra: *Sicut ergo in his orationibus; ita & in hac fide nata est, & crescit, & crevit Ecclesia. Non oraret Ecclesia, ut daretur Infidelibus fides, nisi Deum crederet, & aversas, & adversas hominum ad se convertere voluntates*, &c. Alludunt plane Cælestinus, & Augustinus ad orationes Ecclesiæ feria sexta in Parasceve, qua die orandum præscribit, & orat pro Paganis, ut *Deus omnipotens auferat iniquitatem a cordibus eorum, ut relictis idolis suis convertantur ad Deum vivum, & verum, & unicum filium ejus Dominum nostrum Jesum Christum; libera* (inquit) *eos ab idolorum cultura, & aggrega Ecclesiæ tuæ sanctæ:* Et pro Judæis, *ut Deus & Dominus noster auferat velamen de cordibus eorum, ut & ipsi agnoscant Jesum Christum, ut agnita veritatis luce a suis tenebris eruantur*. Et pro Hæreticis, & Schismaticis,

ticis, *ut Deus & Dominus noster eruat eos ab erroribus universis, & ad sanctam Matrem Ecclesiam Catholicam atque Apostolicam revocare dignetur, ut omni heretica pravitate deposita errantium corda resipiscant, & ad veritatis redeant unitatem.* Quid hic memoremus Evangelii, & D. Pauli oracula, dum Christus præcepit Apostolis Matth. 5. & Lucæ 6. ut orarent, *pro calumniantibus & persequentibus ipsos*, numquid Infideles voluit denotare? Et quando D. Paulus 2. ad Corinth. ult. ait, *Oramus, ne quid faciatis mali.* Et ad Coloss. 4. *Orationi instantes, vigilantes in illa, in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium verbi sui &c.* numquid pro Infidelibus rogari voluit? Hæc enim apertio ostii, interprete D. Augustino de prædestin. Sanct. cap. 20. est sensus audientis apertio, ut credat. Si ergo legem credendi lex statuit supplicandi, ut ait Cælestinus: si hæc orandi ratio in Catechismo contenta clarissima est gratiæ seipsa efficacis testificatio, ut cum Augustino supponunt objicientes, toti Ecclesiæ objiciant, quod Catechismo opponunt, illam sicut & istum admittendo gratiam seipsa efficacem favere Calvino.

Non discedunt ab eadem semita, dum illud etiam afferunt adversus Catechismum, quod asserat: *Nostræ authorem esse precationis Spiritum Sanctum, a quo etiam nos ad virtutem, salutaresque actiones impellimur.* Utrumque cum Catechismo docent Sancti Patres, utrumque docet Ecclesia tota ex Divo Paulo, & ex Evangelio, nec minus conceptis, imo quodam modo significantioribus verbis. En probationes.

Unus Augustini locus simul omnia præstabit; explicans enim illa verba D. Pauli ad Rom. 8. *Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quid est*, inquit de bono persever. cap. 23. *ipse Spiritus interpellat, nisi interpellare facit gemitibus inenarrabilibus, sed veracibus, quoniam veritas est Spiritus?* Et ubi hoc probavit ex alio ejusdem Apostoli loco ad Gal. 4. *Misit spiritum filii sui clamantem Abba, Pater, hoc est clamare facientem, quia alibi Apostolus ait*, ad Rom. 8. *In quo clamamus, Abba, Pater*, subjungit Augustinus: „Ubi intelligimus & hoc ipsum esse donum Dei, ut veraci corde, & spiritaliter clamemus ad Deum. Attendant ergo, quomodo falluntur, qui putant esse a nobis, non dari nobis, ut petamus, quæramus, pulsemus, & hoc esse dicunt, quo gratia prædicetur merito nostro, ut sequatur illa, cum accipimus petentes, & invenimus quærentes, aperiturque pulsantibus. Nec volunt intelligere etiam hoc divini muneris esse, ut oremus, hoc est, petamus, quæramus, atque pulsemus. Accipimus enim spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, *Abba, Pater*". Quod vidit Ambrosius: ait enim, "& orare Deum gratiæ spiritalis est: sicut scriptum est, 1. ad Corinth. 12. *Nemo dicit Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto.* Hæc igitur, quæ poscit a Domino, & semper, ex quo esse cœpit, poposcit Ecclesia &c.". Hinc Concilium Arausicanum videtur assumpsisse partem illam canonis 6. in quo dicit: *Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri divinitus*; non autem, *ut credamus, velimus, vel hæc omnia sicut oportet agere valeamus, per infusionem, & inspirationem Sancti Spiritus in nobis fieri confitetur &c. resistit Apostolo dicenti*, 2. *ad Corinth.* 4. *Quid habes, quod non accepisti?* Atque ille est Spiritus, de quo Zacharias cap. 12. ait: *Spiritum gratiæ & precium effundit*, ut hic locus cum aliis a D. Augustino superius allatis plane convincat, authorem nostræ orationis esse Spiritum Sanctum. Hoc ipsum Ecclesia tota profitetur, dum a Deo petit, in orat. Dom. 9. post Pentecost. *Fac eos, quæ tibi sunt placita, postulare.* Et in orat. Dom. 12. *Adesto piis Ecclesiæ tuæ precibus author ipse pietatis.* Denique nullus est Christianorum, qui & donum orandi non postulet, & postquam oravit, Deo gratias non agat, ut Deum orationis suæ authorem agnoscat. Quod vero eodem spiritu authore ad virtutem, salutaresque actiones impellamur, non minus ab iisdem asseveranter dicitur. Jam supra audivimus Augustinum dicentem Epist. 107. ad Vitalem, Sacerdotes hortari populos ad orandum, & ipsosmet orare Deum, *ut incredulus gentes ad fidem venire compellat.* Et alibi de corrept. &c. cap. 12. *voluntatem divina gratia indeclinabiliter, & insuperabiliter agi:* & cap. 2. *Intelligant si filii Dei sunt, spiritu Dei se agi, ut quod agendum est, agant, & cum egerint, illi, a quo aguntur, gratias agant: aguntur enim ut agant; non ut ipsi nihil agant.* Et præterea lib. de gestis Pelag. cap. 3. *Procul dubio plus est agi, quam regi: Qui enim regitur, aliquid agit; qui autem agitur, agere aliquid, ipso vix intelligitur: Et tamen tantum præstat mentibus nostris gratia Salvatoris, ut non dubitet Apostolus dicere*, Rom. 8. Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt. Et serm. 43. de verb. Dom. *Agis, si ageris, & bene agis, si a bono ageris.* Et S. Thomas explicans illum locum Apostoli ad Rom. 8. lect. 3. postquam dixit, filios Dei instrui a Spiritu Sancto: „Plus (inquit) intelligendum est in hoc quod dicitur, Quicumque spiritu Dei aguntur, illa enim agi dicuntur, quæ quodam superiori instinctu moventur: unde de brutis dicimus, quod non agunt, sed aguntur, quia natura moventur, & non ex proprio motu ad suas actiones. Similiter autem homo spiritualis non quasi ex motu propriæ voluntatis principaliter, sed ex instinctu Spiritus Sancti inclinatur ad aliquid agendum, secundum illud Isaiæ 56. *Cum venerit quasi fluvius violentus, quem Spiritus Dei cogit.* Et Lucæ 4. *Quod Christus agebatur a Spiritu &c.*". Maldonatus ipse illa verba Matth. cap. 4. explicans, ductus est Jesus in desertum: „Ductus, inquit, *ἀνήχθη* subductus, aut abreptus. Marcus, *τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει*. Credibile est non per aera raptum ut Habacuc, Dan. 14. & Philippum Act. 8. quia id Evangelistæ non tacuissent, sed pedibus ductum, non coactum, sed liberum. Dicit tamen Matthæus *subductum*, Marcus *expulsum*, non ut vim illatam Christo, sed ut efficientiam, & impulsum Spiritus Sancti significarent; sicut cum D. Paulus dicit ad Rom. 8. *Qui spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei*, ut Hilarius, Hieronymus, & Author operis imperfecti observarunt. Nec significatur ante non fuisse actum a Spiritu, sed tum maxime vim Spiritus apparuisse". Ex his ergo constat, Patres, & Scripturam uti nominibus multo significantioribus, quam usus fuerit Catechismus: nam *compellere, agere, cogere, abripere, expellere*, aut æqualem, aut multo efficaciorem virtutem important, quam impellere. Si ergo illis terminis usi sunt Patres, & Scriptura, ut efficientiam, & impulsum Spiritus Sancti significarent, quis jure Catechismo succenseat, quod verbo impellendi usus fuerit, ut auxilii divini seipso efficacis efficientiam explicaret? Quis nobis Calvini hæresim impingat, si Deum nos præmovere, ac prædeterminare physice asseramus, cum aliquid fortius sonet *compellere, agere, cogere, abripere, expellere*, quam *præmovere, ac physice prædeterminare*?

CAPUT XIII.

Tria ultima objectionis septimæ capita de viribus liberi arbitrii post Adami peccatum, diluuntur.

SOlemnis ille mos est novas opinationes molientibus, prius ut eas subdubitanter exponant, moxque illas iis compositorum ad artem verborum offuciis involvant, quibus in unam, aut alteram partem flecti valeant, & sensim, atque aptius incautissimos etiam legentium, vel audientium animos lubricent: ne deprehensa falsorum dogmatum vanitate penitus confundantur, & ut paulatim mentes ipsa novitate perculsæ, atque resilientes, molliantur, & novitiis dogmatis assuescant. Hanc fraudem in Pelagio, atque Cœlestio deprehensam sanctissimi Patres Augustinus, & Hieronymus sæpius persequuntur, ita ut ille prior seipsum illa pene deceptum ingenue fateatur. Inquit enim de Gratia Christi cap. 37. „Mihi pene persuaserat hanc illum (*Pelagium*), de qua quæstio est, gratiam confiteri: sed cum in manus meas & alia venissent, quæ posterius, latiusque conscripsit, vidi quemadmodum posset & illic gratiam nominare, sub ambigua generalitate, quid sentiret abscondens, gratiæ tamen vocabulo frangens invidiam". Et infra cap. 41. „Quæcumque pro gratia videtur dicere, ita dicit, ut nullo modo a verborum ambiguitate discedat". Et de peccato orig. cap. 22. „Volentes (inquit) astute invidiam declinare, asserunt istam præter fidei periculum esse quæstionem, ut videlicet, si in ea fuerint exorbitasse convicti, non criminaliter, sed quasi civiliter errasse videantur". Eandemque ob causam se primos illius dogmatis authores non esse dicebant, ut ibidem annotat Augustinus. Eadem fere Hieronymus Epist. ad Ctesiph.

Aliorum esto judicium, num absimilis sit huic arti ea cujusdam recentioris industria, qui proposita illa quæstione de viribus liberi arbitrii cum solo concursu generali ad non succumbendum in quocumque temporis momento gravibus tentationibus, illam ita in utramque partem disputat, ut quamvis innuat, quæ sit sua sententia, aperte tamen non explicet primum, donec postmodum eam ab aliis receptam sentiens exerte professus

est,

est, sibi etiam tunc eam fuisse mentem, ut hoc posse infirmam hominis voluntatem assereret, atque ut illud ipsum in animos legentium instillaret, non dixit posse liberum arbitrium viribus naturalibus in natura corrupta resistere cuilibet tentationi etiam gravissimæ, quod aures piæ vix ferre possent, sed ait, *Manere in humano arbitrio cum solo concursu generali Dei libertatem ad non consentiendum in quocumque temporis momento cuicumque gravi tentationi*. Quasi vero ulla unquam apud viros Catholicos, inter quos tamen eam quæstionem versati refert, fuerit disputatio, An maneat in homine quantuncumque tentatu libertas: cum omnes quotquot scripsere Catholici authores, illam sartam tectam servari constantissime doceant, sive succumbat ille, sive superet, alioquin nec peccatet succumbendo, nec vincendo mereretur. Verum quia universi asserunt manere in homine libertatem, hinc voluit inferri, esse in homine ad vincendas quascumque tentationes potentiam, ac vires naturales ad hanc victoriam, cujus illationis inanitas tam evidens est, ut neotericum illum minime latere potuerit. Ex hoc fonte oriuntur tria illa postrema ejus objectionis contra Catechismum, quam tractamus, capita, in quibus reprehenditur Catechismus Romanus, quod per peccatum Adami vires quasdam naturales hominem amisisse dicat, quod homines viribus naturalibus non posse resistere tentationibus asserat, ac denique, quod D. Petro, dum Christum negavit, in summa spiritus alacritate non respondisse vires affirmet. Quæ tria de viribus liberi arbitrii in natura corrupta attenuati, & inclinati, si exacte discutienda forent, prolixiores sane disputationes exigerent. Ut autem paucis expediamus, quædam omnino sunt præmittenda.

In primis igitur, ut omnes ambages, omnesque uno velut ictu querimonias amputemus, illud firmissimum fidei fundamentum supponendum est, per peccatum Adami non esse sublatam ab homine liberam voluntatem, illiusve usum, aut exercitium. Hoc Scriptura, hoc Concilia, hoc sancti Patres tanta cum evidentia, tamque constanti assertione docent, ut mirum omnino sit, aliquem vel solo nomine Catholicum, tantillum ea de re dubitare potuisse. Verum, quia libertas, sive liberum arbitrium juxta D. Thomam 1. p. q. 62. a. 8. ad 3. est vis electiva servato ordine finis, & hæc ratio duo complectitur, nimirum vim electivam, & ordinem ad finem, hinc fit, ut duo quædam in notione libertatis intelligantur; alterum tanquam essentiale, atque intrinsecum, ipsam scilicet facultatem sive potentiam, qua ipse actus electionis elicitur; alterum tanquam connotatum, & ratione quadam extrinsecum, illum videlicet ordinem ad finem. Quamvis enim in omni cujuslibet medii electione ordo ad finem aliquem includatur; ipse tamen finis extrinsecum quippiam est, & connotatum: ex hoc igitur capite aliquid veluti extraneum in ipsa medii electione involvitur. Quia vero finis omnis bonum quoddam est, indubitanter, qui malum, quod vere hujusmodi est, licet simul sit apparens bonum, intendit, atque ad hoc medium diligit, habet ille quidem electionem, sed mancam, mutilam, deficientem. Quis enim veram crediderit operationem visus, qui viridem, ubi alter est, colorem percipiat? An non potius dixerit, illum hominem videre quidem, sed non percipere? Ita prorsus in eo, qui medium eligit ad finem malum, habet quidem ille vim electivam, atque adeo libertatem, sed quæ a vera libertatis ratione in tantum deficiat, quantum ab ipsa veri boni recta intentione declinat. Etsi vero totum illud, quod physicum est in ipsa vi electiva in hujusmodi ad malum finem electione reperire sit, quia nihilominus electio ipsa quippiam morale, ordinem nimirum ad finem, involvit, ubi ordo ille ad pravum finem dirigitur, etiam nonnihil de ipsa electionis perfecta ratione detrahitur; minus liber est, qui eligendo a vero fine deviat, quam is, qui dum eligit, ab ipso recti finis ordine declinare non potest. *Unde*, inquit sanctissimus Præceptor ibid. *major libertas arbitrii est in Angelis, qui peccare non possunt, quam in nobis, qui peccare possumus*. Quamvis hæc verissima sint, nec nisi a cæcutientibus, aut protervis negari possint, majoris tamen claritatis gratia distinguamus vires liberi arbitrii in physicas, & morales; & physicas quidem vocemus ipsam facultatem voluntatis, etiam ut est liberum arbitrium; morales vero ipsam finis intentionem, quæ ad eligenda media, vel ipsa experientia teste, vires suppeditat: deinde vero tum physicas, tum morales secernamus in eas, quæ sunt ordinis mere naturalis, atque ad opera naturæ rationali, & ultimo fini naturali accommodata ordinantur, & in illas, quæ sunt ordinis supernaturalis.

Physicas quidem ordinis mere naturalis mansisse adversus novatores tuemur. Omittimus hic ea Scripturæ testimonia, Patrum authoritates, Conciliorum definitiones, quibus hoc fidei dogma stabilitur, ea duntaxat ratione contenti, qua proprietas necessario naturam consequens, nonnisi natura destructa tollitur: libertas voluntatis necessario naturam consequitur, utpote appetitus rationalis ad bonum universale in communi necessitate naturali, atque adeo ad bona particularia cognita sic tendens, ut seipsam in eadem non ferre valeat. Cum igitur per peccatum Adami humana natura nequaquam perierit, consequens est, ut nec libertas voluntatis ablata sit. Physicas & naturales ordinis supernaturalis per peccatum ablatas defendimus: hæ siquidem nullæ aliæ sunt, quam habitus fidei, spei, charitatis, & gratiæ, aliique similes habitus, & ipsam ultimi finis supernaturalis intentionem, quæ omnia per peccatum amissa certissimum est. Etsi enim Adamus fidem, & spem non amiserit, posteri tamen in originali nascentes, nullo horum habituum exornantur, nisi fuerint illis dati desuper a Patre luminum. Capaces quidem sunt illorum, eos tamen non habent, nisi Deo tribuente.

Neque vero audiendi sunt neoterici quidam, qui ut gratiæ necessitatem quaquaversum impugnent, commenti sunt potentiam quamdam obedientialem in qualibet re creata immediate activam, actuumque, ac effectuum supernaturalium operativam, ut nihil huic fictitiæ facultati omnino desit, nisi concursus ille simultaneus, qui cum nullas prorsut vires tribuat rei creatæ, quæ supra naturam ipsius eam evehat, ipsa nihilosecius effectum, vel actum supernaturalem per modum causæ attingat. Portentosum sane dogma, quo philosophiæ axiomata subruuntur, Theologiæ dogmata pessundantur, ac sanctissimæ fidei saluberrimæ definitiones periclitantur. Quid enim sibi volunt universi philosophi, dum actum primum præsupponi necessario ad secundum dictitant? Qui dum optimam esse illationem ab actu secundo ad primum, ab operatione ad potentiam, ab ipso facere ad posse toties totiesque inculcant? Quid vero dum nullam omnino rem volunt posse agere aliquem vel actum, vel effectum, nisi prædita sit ea facultate, quæ illi actui, vel effectui sic correspondeat, ut ab eo speciem sortiatur, ita ut etiam, quemadmodum ajunt, a proportione minoris inæqualitatis non detur actio? *Qualibet enim actio commensuratur virtuti agentis: nec aliquod agens naturale nititur agere id, quod excedit suam facultatem*, inquit D. Thomas 2. 2. q. 130. a. 1. Quid quod nulla penitus erit necessitas habituum supernaturalium, si potentia illa obedientialis sit immediate activa in ordine ad effectus supernaturales? Ad quid enim hi habitus, si absque illis æque possit voluntas ratione illius potentiæ obedientialis actus supernaturales elicere? Quid etiam quod omnis plane gratia exinanitur, nisi forte concomitans, cum potentia illa obedientialis ita omnis gratiæ prævenientis necessitatem suppleat, ut supervacaneum sit quicquid per modum principii ad operationes supernaturales exigitur? Ubinam ergo illæ definitiones Conciliorum, & Patrum, quæ homines ad illos actus credendi, sperandi, diligendi Deum, sicut oportet, prorsus impotentes edicunt?

Nec vero minus rejicienda est ea opinio, quæ naturæ vires eo usque posse asserit excrescere, ut supernaturalium qualitatum etiam ipsius luminis gloriæ virtutem assequi, atque exæquare posse comminiscatur: quod enim supra naturam est, totius naturæ vim, & amplitudinem ita superat, ut ad illud quantumcumque succrescat, & promoveatur, ne quidem attingere valeat. His ergo commentitiis opinationibus rejectis, nihil in homine post peccatum superest, quo vires aliquas supernaturales in ipso reliquas esse imaginemur, nisi ex meritis Christi ipsi denuo tribuantur. Et quidem confert ille nobis divinos illos habitus, quibus divinæ naturæ, luminis, voluntatis participes efficiamur, quorumve adminiculo possimus actus illos elicere: confert & auxilia sufficientia, quibus ad illa excitamur, sed nec ista omnia sic complent potentiam naturalem, ut absque ope divina per seipsam efficaci agere valeamus. Valeamus, inquam, hoc sensu, quia fieri nequit, ut etiam habitibus instructi, & gratia sufficienti præventi eos actus eliciamus, & nihilominus auxilium seipso efficax nobis desit: neque novum aliquid hac in parte asserimus: hoc siquidem ipsum de suo illo simultaneo concursu illi affirmant. Quoties enim illos audias dicentes, nullam causam secundam posse sine concomitante illo auxilio operari? Quoties illi, absque simultaneo Dei influxu nihil hominem posse pronunciant? Quid ergo istud est, quod asserunt, nisi fieri non posse, ut agat homo, vel secunda quæpiam causa, & Deus non simul operetur? Hoc, quod illi de concomitante influxu asserunt, idem de præveniente, hoc est, prius natura nos movente Dei auxilio affirmamus. Hoc est illud possibilitatis genus, quod ex gratia provenire Augustinus exerte pronunciat. *Neque*, inquit disputans adversus Pelagium de nat. & grat.

grat. cap. 42. *de possibilitate ipsa contendo, cum sanata, & adjuta hominis voluntate possibilitas ipsa simul cum effectu in Sanctis proveniat*. Hæ sunt illæ vires, quas idem sanctus Præsul vocat *efficacissimas* de grat. & lib. arb. cap. 16. sine quibus oon possumus, & quibus sine dubio faciamus. Hoc enim illud est, quod ait cum sibi Pelagianum illud argumentum objecisset: *Non juberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri*, illud verum esse fatetur, sed subjungit, *sed ideo jubet aliqua, quæ non possumus, ut noverimus quid ab illo petere debeamus*. Ac mox explicans quid illud sit, quod a Deo postulandum asseruit, & sine quo non possumus: „ Certum est (inquit) oos mandata servare, si volumus, sed quia præparatur voluntas a Domino, ab „ illo petendum est, ut tantum velimus, quantum sufficit, ut volendo faciamus. Certum est nos velle, „ cum volumus; sed ille facit, ut velimus bonum, de „ quo dictum est, Psal. 36. quod paulo aote posui, „ quod præparatur voluntas a Domino; de quo dictum est, ad Philip. 2. Deus est, qui operatur in „ nobis & velle, & operari. Certum est nos facere, „ cum facimus; sed ille facit, ut faciamus, præbendo „ vires efficacissimas voluntati, qui dixit, faciam, ut „ in justificationibus meis ambuletis, & judicia mea „ observetis, & faciatis “. Quo loco Augustinus agnoscit vires, quas a Deo petimus, ut ejus mandatis obsequamur, eaque exequamur, & sine quibus non possumus, esse vires efficacissimas, quas voluntati præstat. Ad quem locum Augustini videtur alludere sacrosancta Synodus Tridentina, dum ait: *Deum impossibilia non jubere; sed jubendo monere, & facere, quod possis, & petere, quod non possis, & adjuvare, ut possis*. Quid enim aliud est, quod Deus jubendo nos monet petere, nisi gratiam, sine qua non possumus? Quid aliud illud adjutorium, quo possumus, nisi gratia, qua mandata implemus? Illa igitur gratia, per quam illa implemus, vires dat, quibus cum effectu implere possimus, & sine quibus cum effectu implere non possumus. Quoties Sanctus Thomas dicit, non posse hominem etiam, quæ per naturam poterat? „ In statu, *inquit* 1. „ 2. *q.* 109. *a.* 2. naturæ corruptæ etiam deficit homo „ ab hoc, quod secundum suam naturam potest, ut „ non possit totum hujusmodi bonum implere per sua „ naturalia “. Audis hic, quod homo potest *secundum suam naturam*, & non potest *per sua naturalia*. Rursus, ibid. art. 6. „ Quod homo convertatur ad „ Deum, hoc non potest esse, nisi Deo ipsum convertente. Homo non potest se præparare ad lumen gratiæ suscipiendum, nisi per auxilium Dei ioterius moventis “. Nihil frequentius apud S. Thomam, & sanctos Patres. Quin & ipse Christus, Joan. 6. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum*. Constat igitur remansisse in homine post peccatum vires physicas ordinis naturalis; constat nullas temansisse vires vel physicas, vel morales ordinis supernaturalis; constat denique, quo sensu dicatur etiam sine gratia per seipsam efficaci hominem non posse, posse vero cum illa ea, quæ ordinis illius supernaturalis sunt.

Superest, ut inquiramus, an etiam post peccatum vires morales ordinis oaturalis remanseriot in ordine ad opera fini ultimo naturali accommodata. Hoc ut resolvamus, explicandum est, io quo hojusmodi vires statui debeant. Illud vero jam ex dictis aliquatenus illucescit: hæ siquidem vires oihil aliud sunt, quam efficax ultimi finis veri intentio. Illa enim alia boni universalis intentio non sufficit ad præstandas vires ad opera bona simpliciter paulo difficiliora; cujus rei ratio ea est, tum quia istiusmodi boni in universum intentio non majores ad bonum, quem ad malum morale vires subministrat, cum etiam in ipsa mali moralis appetitione, boni in communi intentio includatur; tum quia, cum voluntas non feratur efficaci intentione in rationes abstractas, valet quidem illa boni communis intentio ad aliqua leviora, quæ vix efficacem finis intentionem exigunt, sed ad illa paulo magis ardua oihil illa virium suppeditat: unde consequitur, necessariam esse finis oltimi veri, & honesti efficacem intentionem, ut in his difficultas evincatur. Quare si homo in statu naturæ corruptæ isthanc efficacem ultimi finis veri intentionem sine auxilio gratiæ habere nequeat, opera illa paulo difficiliora solis naturæ viribus elicere non poterit, noo defectu virium physicarum, nimirum libertatis, sed defectu virium moralium, videlicet ob carentiam illius intentionis efficacis, qua io ultimum finem verum feratur. Hujusmodi aotem ultimi finis veri etiam ordinis naturalis intentionem efficacem solis suis naturalibus viribus, & sine divinæ gratiæ opitulamento hominem lapsum habere non posse, tam mihi est perspicuum, ac ipsum in eodem statu finem ultimum supernaturalem efficaciter non posse intendere: alterum enim sine altero esse non posse, mihi est compertissimum. Duos siquidem ultimos fines simpliciter intendere, plane implicat, quia vel neuter ultimus foret, vel alter: cum de ratione ultimi finis sit, quod omnia ad ipsum referantur, ipse vero ad nullum alium ordinetur. Si altera ex his rationibus desit, perit ratio finis ultimi: is namque, qui ad alium dirigetur, non finis erit, sed medium; sin vero alter ad alterum minime referatur, neuter finis erit ultimus, quandoquidem, non omnia ad ipsum referentur, nempe ille alius, qui ad ipsum non ordinatur. Homo igitur in peccato existens, cum ad finem ultimum creatum totum se referat, Deum, a quo aversus est, ut finem nequit intendere, nisi a fine creato se avertat: hoc vero si præstiterit, a peccatu justificabitur. Quis vero Catholicus dixerit, hominem naturæ viribus a peccato posse justificari? Quin etiam hoc ipsum alia ratione convincitur: siquidem, si opera bona moralia paulo difficiliora, virtutumque actus homo sine Dei gratia possit eliOere, omnium sibi virtutum moralium habitus comparare quidni poterit? Cum igitur habituum illud sit munus, ut facultates, quibus insunt, rite ordinent, atque, ut sic loquamur, rectificent, profecto adeptis virtutum omnium habitibus, qui universas potentias perficiunt, omnes omnino facultates ordinatæ, atque rectificatæ sint, necesse est. Si autem potentiæ omnes rite ordinatæ, ac rectificatæ sint, etiam rectum in illis ordinem ad Deum, ad proximum, ad seipsum hominem consecutum esse plane consequitur. Hoc vero si homo habeat, non video, qua ratione justus non sit, & dum hæc adipiscitur, non percipio, quin vere ac proprie rectificari, ac justificari dicatur. Amplius, etiam homo per peccatum aversus a Deo ut fine ultimo supernaturali, pœna damni puniendus est, ac suppliciis æternis addicendus, atque adeo infelix, & miser erit perpetuo. Is vero, qui ad Deum ut finem naturalem conversus fuerit, si eo in statu decesserit, beatitudine saltem naturali, eaque æterna fruetur. Beatus igitur erit hujusmodi felicitate. At qui fieri potest, ut unus atque idem homo, & in æternum infelix, & simul beatus sit? Quî stare potest summa miseria cum beatitudine sempiterna? Aut qua ratione potest Deus non beare illum, qui ad ipsum ut finem ultimum naturalem conversus, eum intendit; aut beare eundem, qui ab ipso ut fine supernaturali aversus pœna damni afficiendus est? Dixi *pœna damni*, quæ proprie rationem pœnæ habeat. Hæc omnia si quis rite perpendat, prospiciet sane, in quas angustias sese transversos agant hi novellorum dogmatum defensores, illudque prorsus hærebit animo, non posse hominem oaturæ viribus opera illa bona difficiliora elicere, quæ cum posset in statu naturæ non corruptæ, illud etiam tanquam necessario consequens amplectetur, amisisse hominem illo peccato corrumpente naturam vires quasdam naturales.

Ut quid ergo Catechismo insultant, quod hoc docuerit? An non isthæc positio rationi admodum consentanea est? Numquid allatæ rationes id vel evincunt penitus, vel saltem adeo probabile faciunt, vel nulla prorsus reprehensione dignum sit?

Enimvero hæc Catechismi assertio non iis duntaxat rationibus oititur: habet & propugnatores, quorum fidei, & authoritati cedendum sit. Quid enim quæso illud est, quod Cælestinus Papa ex Innocentio I. definit Epist. ad Episc. Gall. cap. 4. *In prævaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem, & innocentiam perdidisse?* Aut quid sibi vult naturalis possibilitas, nisi naturalis potentia? Quid vero potentia? Numquid idem quod vires? Naturales igitur vires homines per peccatum amisere. Quid Concil. Arausicanum II. sibi vult, dum adversus Scripturas Pelagii errore deceptum pronunciat eum, qui dixerit: „ Per offensam prævaricationis Adæ non totum, id est, secundum corpus & „ animam in deterius hominem commutatum, sed animi libertate illæsa, corpus tantummodo corruptioni „ obnoxium “? Hoc enim, si verum sit, igitur teste Concilio adversus Pelagium ex Scriptura dicendum est, animi libertatem læsam. In quo autem læsa, si totum habet, quod naturali statui competit? Quis unquam adeo improprie locutus est, ut læsum, ac vulneratum hominem dicat, cui quippiam indebitum duntaxat subtractum est? Quid quod clarius sese, suamque definitionem explicans can. 8. 13. & 25. *Arbitrium hominis infirmatum, inclinatum, læsum, attenuatum esse*, declarat, imo & clarissime, *ipsius naturæ bonum Adæ peccato depravatum?* Quid Tridentinum nonne illa eadem definit, dum ait sess. 5. cap. 1. & sess. 6. cap. 1. „ liberum arbitrium minime extinctum (*in homine per* „ *peccatum*) viribus licet attenuatum, & inclinatum, „ totumque Adam per illam prævaricationis offensam „ secundum corpus & animam io deterius commutatum “? Nolim hic SS. Patrum verba transcribere. Unicus mihi Augustini locus sufficiet, qoi de nat. & grat. c. 3. enumeratis iis naturalibus bonis, vita, sensi-

bus, mente, quæ homo a Deo informatione receperat, subdit: *Ista omnia bona contenebrasse, & infirmasse vitium ex originali peccato, quod commissum est libero arbitrio*. D. Thomas 1. 2. q. 85. a. 1. distinctissime, principia naturæ, ex quibus ipsa natura constituitur, & proprietates ex his causatas, sicut potentias animæ, & alia hujusmodi, nec sublata, nec diminuta per peccatum asserit, & hoc sensu explicat Dionysium dicentem naturalia in dæmonibus mansisse integra. Donum vero justitiæ originalis, quod bonum naturæ dici potest, quod fuerit in primo homine collatum toti naturæ, totaliter esse ablatum: sed bonum naturæ, quod est naturalis inclinatio ad virtutem, diminutum esse per peccatum, ne quis dubitet loqui sanctissimum præceptorem etiam de peccato originali, legat eundem ibid. a. 3. ubi vulnera homini per primum peccatum inflicta luculenter explicat ex Beda. Ponderet, quod peccatum originale inclinationem etiam ad peccandum in voluntate relinquere profitetur, 1. 2. q. 83. a. 3. Quid ergo Catechismus dicit, quod prius & Concilia, & summi Pontifices, & Sancti Patres non dixerint? En Catechismi verba in explicat. 3. petitionis orat. Dom. quæ mirum quantum illis omnibus concinunt. „ A principio Deus proprii boni appetitionem creatis rebus ingeneravit, ut naturali quadam propensione suum quærerent, & expeterent finem, a quo illa nunquam, nisi objecto extrinsecus impedimento, declinant. Hæc autem initio fuit in homine expetendi Deum suæ beatitudinis auctorem, parentemque eo præclarior, & præstantior vis, quod is compos esset rationis, atque consilii. Sed hunc amorem sibi naturaliter ingenitum, cum reliquæ naturæ rationis expertes conservassent, quæ ut initio procreatæ fuerunt natura bonæ, sic in eo statu, & conditione manserunt, hodieque manent, miserum hominum genus ipsum non tenuit: non enim solum bona justitiæ originalis amisit, quibus a Deo supra naturæ suæ facultatem auctum, ornatumque fuerat, sed etiam insitum in animo præcipuum virtutis studium obscuravit: *Omnes*, inquit, *declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum*. Psalm. 5. *Nam sensus, & cogitatio hominis in malum prona sunt ab adolescentia sua*. Genes. 8. ".

Quid in tota ista sententia non catholicum? Quid non orthodoxum? Quid non omni ex parte cum D. Thomæ doctrina, cum D. Augustini verbis, cum sanctarum Synodorum definitionibus, cum summorum Pontificum decretis plane conveniens? O tempora, o mores! In crimine adducuntur, quæ totius Ecclesiæ Catholicæ consensu confirmata sunt, & quos pudere debuisset innovatæ veteris doctrinæ, illo progrediuntur, ut & reos agant, qui mordicus illam tutantur,

Ex dictis unico verbo exsufflantur, quæ de resistentia adversus tentationes objiciunt, quibus dum *resisti non posse consilia, aut hominum viribus*, Catechismus tradit, nihil omnino docet, nisi hoc ipsum, quod docuit Cælestinus I. in Epist. ad Ep. Gall. cap. 6. quod Innocentius I. Epist. ad Patr. Conc. Carthag. quod Hormisdas Epist. ad Possessorem Ep. quod Gregorius Magnus lib. 9. Moral. cap. 9. quod Leo I. Epist. 1. ad Flavianum. Neque in his amplius immorandum, cum & ex jam dictis satis pateant, & ipsa orationis Dominicæ petitio, *Et ne nos inducas in tentationem*, abunde probet, auxilium gratiæ perseveranter petendum, ne inducamur in tentationem, hoc est, Augustino interprete, lib. de Catechiz. rudibus cap. 25. *Induci patiatur suo auxilio deserens ordine occultissimo*. Si enim hoc esset in hominis potestate, ut tentationibus resisteret, ut quid peteretur a Deo? *Legem credendi lex statuit supplicandi*, ut ait Cælestinus Epist. ad Ep. Gall. cap. 11. *Ut scivi* (ait Sapiens, Sap. 8.) *quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det*. Lucæ 22. *Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua*. Matth. 26. *Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*; & alia id genus in Scripturis passim occurrentia nihil aliud probant, quam non posse homines suis viribus sine gratia tentationibus resistere, illæsve superare. Quod & Tridentinum de justis decernit, dum illos, ait „ formidare debere de pugna, quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo: in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent dicenti; *debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus &c.* " Superest, ut ad illud respondeamus, quod objiciunt Catechismum asserere, D. Petro, dum Christum negavit, in summa spiritus alacritate non respondisse vires. Hoc dictum Augustini esse, puto, non inficiantur, esse etiam Sanctorum Patrum quamplurium. Si negent, testes adhibebimus, quorum nec illi ipsi testificationem aliqua poterunt exceptione detrectare, aut si detrectarint, hoc consequemur, nihil novi asseruisse Catechismum, quod & antiquiores, & neoterici expressius multo non dixerint, ut hac etiam in re proferamus & nos nova, & vetera, videantque universi quanto jure in Catechismo damnent, quod in aliis exosculantur, atque suscipiunt, caveantque vel ipsi, ne in illam Domini comminationem incurrant, Proverb. 20. *Pondus & pondus: mensura & mensura, utrumque abominatio est apud Deum*. Maldonatus in cap. 13. Joann. num. 65. ad illa Christi verba, quæ sunt apud Joannem: *Quo ego vado, vos non potestis venire*, allata plurium eorumque gravissimorum Patrum interpretatione (quam fideliter, alii viderint, ut & ipse vidit, qui postmodum suam illorum auctoritate confirmat) mox subjungit: „ Cæterum, si non auctorum personas, sed ipsa Christi verba respiciamus, probabilius est, non de vita beata, sed de morte sua loqui. *Quo ego vado*, id est, ad mortem, *vos non potestis venire*. Quid ergo nonne & illi mori poterant? Poterant quidem, si conditionem spectes: homines quippe natura mortales erant: non poterant, si spectes animum, & voluntatem, quia nondum tanta erant fide, tamque constanti, ut pro Christo mori possent. Sic Petrus, sic Christus intellexit. Quare non possum te sequi modo? *Animam pro te ponam &c* " Et ne hoc universim de Apostolis dictum cavillentur, non sigillatim de Petro, en quæ ille idem paulo post subjicit. „ Cur ergo Petrus in mortem sequi Christum non poterat? Id duplicem intelligentiam habere potest. Aut non posse modo sequi; quia ejus fides satis robusta non erat; secuturum postea suo tempore, cum fides ejus corroborata fuisset, quemadmodum Cyrillus, Theodorus Mopsuestiensis, Augustinus, Beda, Rupertus exponunt. Quid festinas Petre, inquit Augustinus tract. 66. in Joan. nondum te suo spiritu solidavit petra; noli extolli præsumendo, non potes modo: noli dejici desperando, sequeris postea. Aut non poterat sequi, quia ejus tempus nondum advenerat, quia prius Evangelium prædicare, multaque pati oportebat, ut Theodorus Heracleotes interpretatur. Prior sensus melior, quia, ut ait Augustinus, & ex infra dictis manifestum est, voluit Christus ejus audaciam, & jactationem tacite reprehendere, plus de se polliceri, quam aut præstiturus sit, aut quibus tunc erat viribus, præstare posset ". Hæc Maldonatus, cujus verba de Petro speciatim multo sunt significantiora, quam quæ Catechismus habet: ait enim, non potuisse Petrum sequi Christum ad mortem, quia ejus fides satis robusta non erat: deerat ergo illi robur illud fidei, non respondebant illi fidei vires, plus de se pollicebatur, in summa nimirum spiritus alacritate, quam quibus tunc erat viribus præstare posset, non respondebant vires. Quare ille idem in Matth. 26. ad illa verba, *Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem: Spiritus promptus est; caro autem infirma*: „ causæ (inquit) redditio est, quamobrem orare debeant, quia etiamsi animus, ac voluntas illis non desit, vires tamen desunt, nisi a Deo per orationem impetrent ". Et paulo post. „ Videtur autem ad superiorem illam discipulorum jactantiam alludere: magnos enim animos, magnos spiritus ostentaverant, cum singuli dixerant Petri vocem secuti: *Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo*. Non vult Christus animum illum improbare, atque dejicere, sed eo potius laudato, infirmitatis carnis admonet, ut doceat, quamvis magno, promptoque animo sint, oportere tamen orare eos, quia caro infirma est ". Et quid orare nisi vires, quibus possint non succumbere sub carnis infirmitate, ex qua juxta D. Thomæ doctrinam 1. 2. q. 109. a. 9. oritur necessitas auxilii gratiæ etiam in renatis, & justificatis? Si orare debent, non habent ergo, quod petunt. Orant sibi tribui vires a Deo, quibus tentamenta superent, illas ergo non habent: voluntatem nihilominus aliquam superandi habent: non enim inviti, vel nolentes orant, & si quod postulant, volunt, vere volunt vincere, cum auxilium & vires poscunt, ut faciant; vires, inquam, efficacissimas, quibus nedum possint, sed ita possint, ut id efficiant, quod possunt; orant sibi possibilitatem cum effectu sanata & adjuta voluntate divinæ gratiæ munere, tribui.

Verum ut in ore duorum testium stet omne verbum, audiamus & alterum. Is est Toletus Eminentissimus Cardinalis: hic in Joannem, ad illa Christi Domini verba cap. 13. Jo. in comm. præced. ante penultimum: „ *Quo ego vado, non potes me sequi modo*. Negat (inquit) sequelam, sed spem concedit. Non (inquit) potes sequi; non absolute, sed *modo*, tum quia nondum completa erant, quæ de Petro divina ordinatione disposita erant: multa enim per ipsum facienda decreverat Deus, quæ post ascensionem Christi effecta sunt; tum quia, ut dicit Cyrillus lib. 9. cap. 26. nondum acceperat robur, & vires illas spiritus, qui-

„ bus

„ bus mortem intrepide subiret “. Nondum acceperat robur & vires: non respondebant ergo vires: alacritatem tamen spiritus & animi jam habebat, cum diceret: *Animam meam pro te ponam*. Post pauca subjicit idem ibid. comment. ult. „ Permisit autem Deus Petrum ad tempus cadere, ut non suis viribus, sed divinæ virtuti, & gratiæ, qua non juvante necesse est vinci, confidere disceret “.

Hinc igitur constas Catechismum nihil de D. Petro tradere, quod non solus Augustinus, verum & ipso Maldonato assentiente Theodorus Mopsuestiensis, Beda, Rupertus, & Cyrillus, ipso Toleto etiam testificante, atque consentiente, non dixerint. Quæ si vera sunt, ut nulla omnino possunt vel cavillatione, uel tergiversatione inficiari, cur quæso in Catechismo Romano damnant, quæ in aliis approbant? Cur non illud idem iisdemque propemodum verbis in Maldonato, & Toleto reprehendunt, quod in Catechismo Tridentini tamquam pene hæreticum improbare non erubescunt? An sacratior nobis esse debet Maldonati, atque Toleti authoritas, non dicam, quam Augustini, Cyrilli, Bedæ, Ruperti, sed quam Catecheseos Tridentinæ, summorum Pontificum eam approbantium, Conciliorumque approbatorum auctoritas? Quid his addam? Numquid vel ipsa Christi Domini dicentis, Petrum tunc non potuisse, prævalebit sententia, illis etiam auctoribus sic intelligenda, fidem Petri tum temporis, *non satis robustam, non fuisse tantam, tamque constantem, non fuisse Petrum iis viribus, vires illi, cæterisque Apostolis defuisse, nondum eum robur, ac vires accepisse?* Aut numquid phrases illæ multo significantiores sunt illa, qua dicitur, ei non respondisse vires?

CAPUT XIV.

In quo diluitur aliud argumentum ex eo desumptum, quod Catechismus videtur asserere, Christum non pro omnibus mortuum esse, vel sanguinem fudisse.

CEleberrimum illud D. Augustini effatum lib. 1. de Trinit. cap. 3. dum de sacrosancto Trinitatis arcano ageret, dicentis, *nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius invenitur*, ad hanc de Christi servatoris passione, ac morte, quæ tangitur in hoc, quod proponitur, argumento, difficultatem, si quis transferat, is profecto non a vero aberraverit. Uti enim in Sacræ Triados divinissimo Sacramento declarando erroris non minimum periculum imminet, studio ac labore indefesso est opus, fructus vero maximus ex sapienti declaratione percipitur: ita sane in hujus de Christi Domini passione quæstionis elucidatione summum discrimen, multa opera, profectus supra quam dici potest maximus invenitur. Nam si ad aliquos dumtaxat Jesu Salvatoris amplissimam charitatem coarctaverimus, quantum periculum ne aliquid de copiosa ipsius redemptione detrahamus? Sin etiam plusquam par est, amplificare nitamur illius effectus, nonne periclitamur, ne grandiores vanæ præsumptionis spiritus in animis hominum ad laxiora proclivibus ingeramus? Quanta operositas, & ταλαιπωρία in tam variis tam dissidentium authorum sententiis perscrutandis, discutiendis, dijudicandis? Quantus denique in casto Dei timore, atque amore profectus, si veritas elucescat? Hoc absque dubio Catechismus Romanus abunde præstitit, ut mirum plane mihi semper visum fuerit, inveniri posse homines, qui sanctissimam illius doctrinam non vellicare modo, sed præfocare velle videantur. Nihil mentior. En quid objiciunt octavo: „ Catechismus Romanus in explicatione verborum Consecrationis Calicis satis innuit, imo & aperte dicit, Si fructum, quem ex effuso Christi sanguine homines perceperint, cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem pervenire intelligemus. Quinam vero multi sint illi, mox explicans, ait, electos ex Judæis, & Gentibus intelligi. Hoc vero dictum, quod Christus tantum pro prædestinatis mortuus sit, errorem esse, imo hæresim Prædestinatianorum Godescalci, & Calvinistarum, fere omnes recentiores annotant, cum aperte contradicat Scripturis dicentibus, Christum pro omnibus mortuum esse, 2. ad Corinth. 5. seipsum dedisse redemptionem pro omnibus, 1. ad Timoth. 2. esse propitiationem pro peccatis totius mundi, 1. Joan. 2. Ex quibus aperte colligitur, Christum fudisse sanguinem ex intentione redimendi omnes, & si ad aliquos non pervenit utilitas ex passione Christi, illud accidit ex eo, quod ipsi nolint, ut ex Hieronymo Maldonatus explicat ad cap. 20. Matth. n. 28. “

Ut hoc argumentum evidentius diluatur, nihil mirum alicui videatur, si aliqui uno, alii alio in hac disputatione loquantur modo: cum in Scriptura hanc etiam locutionum varietatem reperire sit: ut enim D. Paulus ait de Christo, 2. ad Corinth. 5. *Unus pro omnibus mortuus est Christus:* & 1. ad Timoth. 2. *Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus:* & ad Hebr. 2. *Ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem*: & 1. Joan. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi:* ita etiam ipse idem Paulus dicit ad Hebr. 9. *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*. Et ipsemet Christus apud Matthæum 20. & Marcum 10. *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis*. Et iterum Matt. 26. & Marci 14. *Hic est Sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Quæ verba in consecratione calicis tota tam sæpe repetit Ecclesia. Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 3. *Etsi ille* (Christus) *pro omnibus mortuus est, non omnes tamen beneficium mortis ejus recipiunt*. Concilium Valentinum in Galliis anno 855. habitum, cap. 4. ait: *Christum non fudisse sanguinem pro omnibus, sed tantum pro iis, qui credunt;* damnatque omnes eos, qui secus sentiunt. Eademque diversitas in Ecclesia Lugd. in lib. de retinenda Script. verit. Augustino Epist. 102. ad Evod. Tract. 45. in Joan. Prospero ad 1. objectionem Vincentianam, & Capitula Gall. resp. 9. & sent. 9. aliisque sanctis Patribus, & D. Thoma ad Hebræos 2. lect. 3. reperitur, nec mihi in animo est, varia illorum testimonia, quæ hinc & inde ab authoribus proferuntur, adducere; sicut nec improbare interpretationes varias, quas iidem sanctissimi Patres illis Scripturis adhibuerunt. Alii siquidem universales illas de Christi morte, ac redemptione sententias sic interpretantur, ut omnes explicent, *aut fideles, aut prædestinatos*. Alii vero *pro omnibus* intelligunt mortuum Christum *sufficienter*, quia pretium sanguinis ejus sufficit pro omnibus; non tamen *efficaciter* vel *efficienter*.

Ut autem brevissime, quantum materia patitur, totum hoc, & allatam in objectione difficultatem enucleare valeamus, illud omnino præmittendum censemus, quod ex D. Thoma 3. p. q. 48. non obscure, imo aperte colligitur, passionem Christi Domini quinque rationes habere: est enim satisfactio, sacrificium, redemptio, meritum, & causa efficiens respectu salutis hominum. Est satisfactio, quia proprie satisfactio est debiti solutio, ut vere satisfacere is etiam dicatur, qui tantum reddit creditori, quantum ei vel a se, vel ab alio debebatur sive ex mutuo & accepto, sive ex delicto, sive quacumque alia ratione, dummodo ex intentione reddendi æquale id faciat. Christus autem Dominus vadem se apud Deum pro ipsis hominibus constituit. Unde per passionem, ac mortem Deo reddens, quantum illi ab hominibus debebatur, verissime satisfecit, ejusque passio propriissime satisfactionis rationem sortita est. Sacrificii vero natura in eo sita est, ut sit oblatio rei externæ certo ritu cum immutatione facta in agnitionem summi dominii, quo Deus rebus omnibus dominatur. Christus vero Dominus *oblatus est, quia ipse voluit*. Isai. 53. *tradiditque semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis*. Ad Eph. 5. Idque cum immutatione per passionem & mortem peracta, atque ita seipsum obtulit in honorem Dei, ac si aliunde hoc debitum non fuisset, & propter hoc bonum in natura humana inventum Deus humano generi placatus est: unde ipsius passio rationem sacrificii propitiatorii habuit. Redemptio autem in eo consistit, ut per ipsam pretium exsolvatur, quo a servitute quis liberetus. Christus vero *dedit redemptionem semetipsum*. 1. ad Timoth. 2. & 1. ad Corinth. 6. suoque pretiosissimo sanguine *nos redemit a maledicto legis*, ad Hebr. 2. a servitute peccati, a tyrannide diaboli, & a gravissimo mortis, ac miseriæ jugo. Idem ergo sanguis, ut in gloriam Dei effusus, sacrificium est; ut in compensationem injuriæ illatæ Deo per peccatum, est satisfactio; ut per illum a captivitate vindicamur, redemptio. Quatenus vero voluntaria hæc passio ex summa in Deum charitate, & gratia capitis unum corpus mysticum cum hominibus constituentis processit, meriti tum pro se, tum pro nobis rationem induit. Demum quia Christi humanitas instrumentum est ad omnia fini Incarnationis accommodata, ejus voluntaria passio efficientis causæ instrumentalis tamen vim ac virtutem consecuta est.

Verum cum Christus passione sua nedum potuerit reddere, sed de facto plus honoris & gloriæ Deo reddiderit, quam injuriæ cuncta omnium & singulorum hominum peccata originalia, actualia, mortifera, venialia inferre valeant, ob summam ipsius charitatem, acerbitatem passionis, & infinitam personæ satisfacientis dignitatem, ex qua potissimum satisfactionis valor perpenditus; fit inde ut absolute, simpliciter, & omnibus

modis Christus pro omnibus omnino homioibus Deo cumulatissime satisfecerit. Atque hac ratione spectata Christus pro omnibus nullo prorsus excepto mortuus est, quia quicquid offensæ ab hominibus in Deum commissum est, morte sua, qua Deum multo amplius glorificavit, abundantissime compensavit. Nec vero est, quod quis dicat idem prorsus dici posse de peccatis dæmonum; quamvis enim ex eo capite, quo infiniti valoris est Christi satisfactio, etiam prævaricantium angelorum crimina superavit, plus exhibendo, quam sint illorum in Deum injuriæ: quia tamen non dæmonum, sed hominum duntaxat causam, ut sic loquar, vadimonium susceperat, ex vadis officio non pro malis Angelis, eorumve peccatis, sed pro solis hominibus, & pro omnibus quidem, omniumque delictis satisfecisse dicendum est.

Rursum quia etiam ratio sacrificii honorem Deo tanquam primo principio, ac supremo Domino debitum respicit, & hanc gloriam personæ sacrificantis, & hostiæ cum immutatione oblatæ dignitas exæquavit, ita ut etiamsi homines universi quotquot vel fuere, vel suot, vel erunt totos sese io hanc diviui numinis gloriam immolassent, nunquam vel eminus ad debitum honorem accedere potuissent: uous tamen Christus omnium hominum personam sustinens morte sua Deo honorem divinæ majestati æqualem exhibuit, hoc etiam pacto pro omnibus omnino nullo prorsus excepto mortuus est, hoc est, multo majorem, quam omnes omnino possent homines exhibere honorem Deo, sacrosancto crucis sacrificio detulit. Ex quo consequenter factum est, ut Deus toti oaturæ humanæ propter tantum bonum in ea repertum placatus sit, atque ab illa indignitatem ex originali peccato in ea relictam abstulerit. Quæ sane indignitas non peccatum, sed pœna peccati est: quare in Patribus veteris Testamenti etiam sine ullo peccato, vel pœna peccatis actualibus debita, indignitas illa totius naturæ superat, ex qua licet jus ad gloriam ex gratia, & charitate promanans haberent, ab eadem tamen excludebantur, exclusique mansissent in perpetuum, nisi Verbum æternum naturam sine persona humana hypostatice assumptam sanctificasset, ab exque illam indignitatem ex originali, quod naturæ, non personæ peccatum est, provenientem, satisfactione, ;ac sacrificio per passionem & mortem exhibito sustulisset: exque tatione Christus etiam januam regni cælestis aperuisse dicitur, non quia duntaxat peccata, quibus ab ingressu supernæ patriæ arcemur, morte sua dimittenda promeruit, verum & quia natura humana Verbi uniti persona jam sanctificata, & ab illa indignitare, quam contraxerat, in iis qui Christo ut capiti uniuntur, erepta, oihil jam habet amplius, quo a foribus & ingressu æternæ gloriæ propellatur; nihil, quo jus illi per gratiam ad æternam felicitatem concessum impediatur. Atque hoc etiam sensu Christus pro omnibus omnino mortuus est: nam licet parvuli, vel ii etiam adulti, qui cum peccato originali decedunt, ea etiamnum indignitate teneantur; hoc tamen non impedit, quio ejus beneficii participes aliquatenus & isti sint, quatenus videlicet hoc illis etiam, ut & cæteris, motte sua obtinuit Christus, ut sola illa indignitate, si aliunde peccata non essent, a gloria non arcerentur, quod antiquis Patribus Christo nondum passo, & consequenter Deo nondum Christi sacrificio & satisfactione placato concessum non fuerat.

Advertendum secundo, uti priores illæ duæ rationes satisfactionis, & sacrificii Deum respiciunt; ita duas posteriores principalius ad hominem referri: sicut enim Deo satisfit, & sacrificatur, ita redemisse hominem, & promeruisse illi Christus dicitur; non quod etiam redemptio & meritum etiam aliquatenus in Deum non ordinentur; nam & redimitur homo, quia pretium Deo solvitur, cui vere debetur, & Christus a Deo & sibi, & hominibus promeruit. Redimi tamen non dicitur Deus, nec meritum Deo quippiam tribuit: alia igitur ratione hæ duæ rationes in Christi passione repertæ discutiendæ sont, quam illæ duæ priores; & quidem redemptio, ac meritum Christi triplici ex parte considerari possunt; ac primo quidem ex ea, ex qua ortum habent, voluntate humana, ac charitare creata Christi Domini; secundo ex parte ipsius pretii, quo fit redemptio, vel operis meritorii, quo Christus promeruit; ac demum ex parte ipsorum, qui redimendi sunt, & quibus Christus est promeritus. Si voluntatem & charitatem Christi, qua redemit, & meruit alius, intueamur, eam ad omnes extendi sine ullo dubio prospiciemus. Charitas enim Christi omnes omnino homines complectebatur, & ferebatur in omnes oullo prorsus excepto, ut eos redimeret, illisque promereretur. Verum quia hæc charitas homines propter Deum summe dilectum adamabat, certissimum plane, Christum ea charitare Deum primitus amore amicitiæ dilexisse; & cum, ut etiam Ethnicis notum fuit, eadem velle, & eadem nolle ex demum vera sit amicitia, quis in dubium revocet Christum Domioum in omni actu charitatis, quæ amicitia est homiois cum Deo, summam habuisse voluntatis humanæ deliberatæ cum divina consensionem? Ajebat ipse: *Meus cibus est*, Joan. 4. *ut faciam voluntatem ejus, qui misit me*. Joan. 5. *Non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me*. Joan. 14. *Quæ placita sunt ei, facio semper*. Quare cum in omni actu charitatis, quo ipsos homines diligebat, multo magis Deum diligeret, haud dubium, quin etiam in omni hujusmodi volitione, beneplacitum Dei adjungeret, in illo igitur actu, quo omnes homines diligebat, volens ipsos redimere, illisque promereri, Dei beneplacito, & perfectissima suæ humanæ voluntatis cum divina voluntate Patris consensione, voluntatem illam moderabatur: atque adeo volebat ille quidem omnes redimere, volebat omnibus promereri, sed totum hoc juxta beneplacitum divinæ voluotatis. Hoc & ipse Molina satis perspexit, dum disp. 2. q. 23. art. 4. & 5. §. Pro solutione in Concil. ait: „ Æquissimum erat, ut omnia sua merita Patris voluntati per „ omnia subjiceret, cujus bumana voluntas Paternæ quo„ que voluntati omnino conformis erat “. Ex illo igitur capire, quo omnes homines diligebat, prn omnibus mortuus est; ex alio vero, quo illud ipsum juxta Dei beneplacitum exoptabat, non omnibus redemptionem suam applicandam, non omnibus meritum suum profuturum saltem ad finem usque, & præsciebat, & volebat.

Si vero valorem pretii, & dignitatem meriti respiciamus, cum hæc ex redimentis & promerentis infinitate, qui & pretium erat, infinitam quamdam pretiositatem consequerentur, quis dubitet ad omnes redimendos, & ad promerendas omnibus & singulis quascumque gratias sufficientissima fuisse?

Denique si redemptionem, ac meritum Christi ex illorum parte spectemus, qui redimendi sunt, vel in quibus promeritum a Christo præmium recipi debet, certissimum plane, non pro omnibus Christum sanguinem suum fudisse; cum sacrosanctum Concilium Tridentioum id plane definiat. *Etsi* (inquiens) *ille* (Christus videlicet) *pro omnibus mortuus est, non omnes tamen recipiunt beneficium mortis ejus*. Idque ratione patentissima comprobatur: nam infantes saltem ii, qui nulla parentum culpa moriuntur in uteris maternis, nihil plane recipiuot ex Christi redemptione, ac meritis proficiscens. Quis vero dicat, non potuisse Christum promereri, ut sic causarum naturalium series, & influxus temperaretur, ut minime baptismi receptio in illis impediretur? Potuit sane id obtinere Christus suo merito utpote infinito: atque illud si Christus fuisset promeritus, fuisset & consecutus: nihil siquidem vel prece, vel merito Christus a Patre voluotatis humanæ efficaci ac deliberata intentione assequi voluit, quod ipsi concessum non fuerit, *qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesque ad illum, qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens exaudiuts est pro sua reverentia*, ad Hebr. 5. *Scio*, ajebat Martha, Joan. 11. *quia quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus*. Et ipsemet Patrem alloquens ibid. *Ego autem sciebam, quia semper audis me*. Quare si Christus precatus esset, & meritum suum deliberata & efficaci voluntate ad hoc applicasset, ut aliqui, vel omnes ex diris non dicam inferni, vel saltem purgatorii pœnis liberarentur, haud dubie illud consecutus fuisset, illique de facto essent illis suppliciis soluti: nec minus, si Christus Dominus Patrem absolute ac simpliciter orasset, vel infinitum meritum eo direxisset, ut omnibus omnino ea conferrentur auxilia, quibus & converterentur, & in fide, ac gratia ad mortem usque nedum perseverare possent, sed cum effectu perseverarent, certissime hujusmodi adjutoria gratiæ illi ex meritis Christi reciperent. Non enim Deus fidelis potuit quippiam Uoigenito deprecanti, ac promerenti merito infinito, & voluntate absoluta, vel denegare, vel promissum non implere. Ut autem hæc evidentius constent, & ipsorum adversantium, atque objicientium propria confessione probentur;

Advertendum est tertio, Christum Domioum nedum agnovisse scientia infusa sigillatim omnes & singulos, qui a Patre in ipso fuerunt electi ante constitutionem mundi, omnesque ac singulas gratias omnibus illis & singulis prædestinatis ejus meritis vel jam collatas vel conferendas, verum etiam scivisse (si vera est sententia illorum, qui adstruunt scientiam mediam) esse in Deo hujusmodi scientiam, qua Deus prævidet, hos & illos homines convertendos, ac perseveraturos, si talia & talia illis auxilia tali loco, tempore, atque in his vel illis circumstantiis conferantur: non convertendos autem, vel non perseveraturos, si alia, vel illa eadem aliis aliove tempore tribuantur. Non eoim crediderim, eo illos temeritatis & audaciæ prorupturos, ut illud de

Chri-

Christo ausint dicere, quod illorum signifet atque dux de Augustino, cæterisque Patribus, ac Theologis, qui ante annum 1563. scripserunt, dicere non est veritus, latuisse nimirum illos omnes eam scientiam mediam: siquidem si Christum latuisset hæc Dei scientia, qua ratione illa Christi Domini sententia, qua nituntur eam probare, merito uti possent ad suam sententiam confirmandam: *Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere & cilicio pœnitentiam egissent?* Hanc ergo scientiam, si vera est, Christum agnovisse diffiteri non possunt. Noverat igitur Christus ut homo, Deum hoc prævidisse, si hujusmodi auxilia illis & illis suppeditentur, convertentur, & perseverabunt; sin alia, minime. Hac ergo in Christo supposita cognitione, vel ipse voluit intentione efficaci omnibus & singulis hominibus ea auxilia promereri, quibus ipsemet ut Deus prævideraт convertendos, vel non perseveraturos præscierat; si dicant, illa priora efficaciter voluisse mereri, cum inane illius esse meritum hujusmodi non potuerit, ut nec ipsi diffitentur, consequens est, ut omnes & singuli homines ea recipiant gratiæ auxilia, quibus juxta Dei præscientiam convertendi, ac perseveraturi sint. Nullus itaque peribit hominum, nullus damnabitur: hoc vero catholica detestatur Ecclesia. Sin dixerint, noluisse Christum illa promereri, sed quibusdam illa, quibus Deus illos præsciebat convertendos, & perseveraturos, aliis vero alia, quibus quidem possent converti, ac perseverare, non tamen converterentur, vel perseverarent; æquos hic Judices appello, an non consequens sit, Christum alia ratione multo excellentiori meritum passionis ac mortis suæ direxisse pro electis, alia vero pro iis, qui electi non sunt? Quod si verum est, etiam non minus verum, alia ratione pro electis mortuum, quam mortuus sit pro aliis, qui prædestinati non sunt; pro illis fudit sanguinem, ut fructum ultimum meriti, ac redemptionis ipsius consequerentur, salutem videlicet æternam; pro aliis ut duntaxat gratias aliquas vel sufficientes, vel efficaces quidem, sed ad tempus reciperent. Hæc ratio est cur Scriptura, cum toties totiesque repetat Christum pro omnibus mortuum, alibi tamen animam suam in redemptionem pro multis dedisse pronunciat; illæ priores locutiones satisfactionem, & sacrificium Christi, quibus totius humanæ naturæ indignitas est sublata respiciunt, itemque redemptionem ac meritum Christi, ut ex charitate omnes homines amplectente processit: posteriores aliæ ad eandem redemptionem ac meritum, quatenus beneplacito Dei subjecta fuere, & veluti limitata quoad fructum saltem ultimum referuntur. Priores attendit Tridentinum citatum, dum ait: *Etsi Christus pro omnibus mortuus est*: posteriores, dum subjicit: *Non omnes tamen recipiunt beneficium mortis ejus*. Quid enim sibi vult Tridentina Synodus hoc additamento: *Non omnes recipiunt beneficium mortis Christi?* Quid hoc est non recipere? An quod aliqui sint, qui nullam omnino gratiam ex merito passionis Christi recipiant? An vero quod etsi gratiam aliquam saltem sufficientem ex merito mortis illius tanquam physica ejus subjecta suscipiant, nulla tamen illi voluntate libera assentiantur, eamve sequantur? Si primum sensum horum Tridentini verborum amplectaris, ubi gratia illa sufficiens generalis & communis omnibus? Si secundum sequaris, nunquid majori dilectione illos prosecutus est Christus, potiorique ratione pro illis mortuus esse dicendus est, quibus nedum ut gratiam reciperent, sed etiam ut eam sequerentur, promeruit? An in illud iterum recidemus, quod bonus usus liberi arbitrii, & gratiæ ab ipsa non sit gratia? Bonum ergo aliquod in nobis erit ex nobis, non a Deo, non ex Christi meritis: si enim hoc, quod est, uti data nobis gratia, bonum est, imo multo melius, quam simpliciter recipere gratiam, profecto pessimi partitores illi sunt, qui, quod bonum quidem est, Deo & Christo tribuunt, sibi vero, quod melius. Usus gratiæ ipsa etiam gratia potior est, sicut & actus potentia. O quantum divinissimo Christi merito detrahunt, dum illud amplificare videri volunt, ii, qui sic inter se ac Christum Dominum partiuntur, ut ipsius meritis adscribant, quod bene possint vivere, sibi solis, quod potentia illa sibi ex ejus meritis concessa recte utantur, & bene vivant! Ita ne vobis ipsis adblandimini, ut Christi velitis esse, quod minus est, quodque cum peccato stare potest; vestrum vero quod majus & præstantius, quod peccatum non compatiatur? Sin vero ista vos dicere vetat modestia, tandem, tandem fateamini eo meritum Christi protendi, ut etiam ipsam recipiamus, eaque bene utamur; cur autem Christus, vel nullam aliquibus internam gratiam promeruerit, velut infantibus ante ortum in volva præfocatis, vel aliquam quidem sit promeritus, non tamen illius bonum usum, vel etiam aliquem gratiæ bonum usum, non tamen illius, quæ ad perseverandum concessa fuerat; aliis vero etiam ipsum donum perseverantiæ, quo non nisi perseverantes sint, undecumque tandem hæc efficacia proveniat: Cur, inquam, his illud, aliis istud Christus meruerit, ad arcana Dei judicia revocandum. Interim tamen verum est, plus dilexisse illos, quibus usum gratiæ perseverantis promerere voluit, quam eos, quibus illud ipsum suo merito noluit conferre. Redemptionis proprietatem, ut ait Prosper, in istis agnoscimus, quos erutos de potestate tenebrarum transfert in regnum gratiæ & gloriæ, in quo cum ipso regnantes animæ expectant adoptionem filiorum Dei perfectam, redemptionem corporum suorum. Demum hoc admittendum, si fructum ultimum respiciamus, pro electis, quos magis dilexit, mortuum esse Christum. At quid dico fructum ultimum? *Dicitur*, inquit D. Th. x. 2. q. 70. a. 1. *in corporalibus fructus id, quod ex planta producitur, cum ad perfectionem pervenerit, & quandam in se suavitatem habet*: & paulo post, *fructus hominis dicitur ultimus hominis finis, quo debet frui*. Quare Catechismus ad hunc fructum respiciens recte dixit, quod illa verba, quæ in consecratione Calicis sancta Ecclesia spiritu Dei instructa simul conjunxit, *pro vobis & pro multis effundetur*: „Pertinent ad Passionis „fructum, atque utilitatem declarandam: nam, si ejus „virtutem inspiciamus, pro omnium salute sanguinem „a Salvatore effusum esse, fatendum erit: si vero fru„ctum, quem ex eo homines perceperint, cogitemus, „non ad *omnes*, sed ad *multos* eam utilitatem perve„nire, facile intelligemus. Cum igitur, *pro vobis*, di„xit, vel eos, qui aderant, vel delectos ex Judæo„rum populo, quales erant discipuli, excepto Juda, „quibuscum loquebatur, significavit. Cum autem ad„didit, *pro multis*, reliquos electos ex Judæis, aut „Gentibus intelligi voluit. Recte ergo factum est, ut „pro *universis* non diceretur, cum hoc loco tantum„modo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis „fructum delectis solum attulit. Atque huc spectant „verba illa Apostoli: *Christus semel oblatus est ad „multorum exhaurienda peccata*: ad Hebr. 9. Et quod „Dominus apud Joannem, inquit, Joan. 7. *Ego pro „eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos de„disti mihi, quia tui sunt*". Quæ Catechismi interpretatio cum sit Augustini, Prosperi, Fulgentii, Anselmi, & quod caput est, Concilii Valentini, imo & Tridentini, ut supra expendimus, mirum est, quod ab aliquo tanquam Calvinismi damnetur. Non negat Catechismus Christum pro omnibus mortuum, idque nec negamus, imo asserimus, asserendumque ab omnibus sub anathemate censemus, cum & quoad satisfactionem, sacrificium, & sublatam illam a toto genere humano generalem indignitatem, & quoad ipsius Christi Domini voluntatem, ac pretii sufficientiam, adde etiam si lubet, gratiæ pro omnibus sufficientis meritum, extendatur ad omnes, quod supra exposuimus, & Catechismus nomine virtutis sanguinis Christi expressit: negamus tamen quoad efficientiam, & quoad ultimum salutis fructum Christum pro omnibus eadem plane ratione mortuum. Hoc & ipsos objicientes fateri necessum esse ostendimus, etiamsi ad illam scientiam mediam recurrant, qua cum Christus ut Deus prænosset, non omnes iis auxiliis convertendos, & perseveraturos, quæ ipsis passione sua promereri voluit; noluit tamen alia illis auxilia suis meritis comparare, quibus illos, ut Deus præsciebat & convertendos, & perseveraturos, quamvis secundum voluntatem humanam ex generali charitate omnibus vellet prodesse mortem ac passionem: quia tamen hæc voluntas, hæc charitas, & merita inde profluentia Deo maxime subjecta erant, solis a Patre in se ipso electis merito suo auxilia, quibus certissime liberarentur, adeptus est; aliis vero illa duntaxat, quæ vel sufficientia tantum essent, nunquam tamen habitura effectum, vel si quæ etiam efficacia, nihilominus illa non essent, quibus illi perseverarent. Fructum igitur ultimum salutis non promeruit, nisi multis.

Denique ut illam etiam rationem attingamus, secundum quam Christi passio causa est efficiens nostræ salutis, certissimum plane apud Theologos humanitatem Christi passione sua tanquam instrumentum Divinitati conjunctum, virtutem in omnia legis novæ sacramenta influere, si debite applicentur, eamque virtutem in suscipientibus, ut oportet, gratiam sanctificantem producere. Cumque hæc Sacramenta omnibus ex Christi institutione sint proposita, nullo prorsus ex vi hujus institutionis excluso, consequens est, ut etiam ex hac parte pro omnibus Christus mortuus esse credatur. Quod si quibusdam applicari hæc minime possint, id non ex vi institutionis, nec defectu illius virtutis, quam Christus influit, sed aliunde per accidens contingit. Si vero illa auxilia gratiæ, quam etiam sine Sacramentis Christus efficit,

efficit, consideremus vel sufficientia omnibus, vel efficacia quibusdam, etiam ex hoc capite, pro universis Christum mortuum dicemus, ita nihilominus, ut pro istis, quibus efficacia impertitur, altiori quadam ratione & dilectione passus sit, ac multo magis pro eis, in quibus perseverantiæ dono producto, æternæ gloriæ lumen potentissima suæ virtutis efficacitate producit. Pro istis ergo, eorumque salute æterna efficienter mortuus, ac passus eo sensu dicitur, quia æternum gloriæ pondus operatur in illis, & gloriosam etiam corporum resurrectionem in fine mundi operabitur. Hi sane illi sunt, quos suas oves vocat, pro quibus bonus ille pastor animam suam se ponere profitetur, Joan. 10. Hi illi sunt, vere ac propriissime redempti, Isai. 62. utpote ab omni omnino servitute, atque tyrannide liberati. Hi illi sunt, qui Joanne teste, Apoc. 5. illud Christo in æternum canticum canunt: *Redemisti nos Deus in sanguine tuo ex omni tribu, & populo, & natione.*

CAPUT XV.

Dissolvuntur, duo alia, quæ afferuntur argumenta; alterum de justitia commutativa inter Deum & homines; alterum de pœnitentia publica olim etiam pro criminibus occultis imposita.

SUI ad Deum æqualitatem appetiisse Luciferum, appetiisse, atque etiamnum appetere, ac in æternum appetituros dæmones, dirissima licet ob illud superbiæ crimen expertos supplicia, nec ab illo priori proposito, vel pœnis illis gravissimis obrutos resilire, probant abunde, quæ illum sub typo Regis Tyri dixisse, Isaias cap. 14. significat: *Ascendam in cælum, & ero similis Altissimo.* Unde Augustinus qq. veter. Test. q. 113. *Elatione inflatus voluit dici Deus.* Si adjungantur verba illa Davidis, Psal. 73. *Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper:* & illud commune de Angelis axioma: *Cui adhærent, immobiliter adhærent.* Hanc vero similitudinem non explicate ac expressim, sed tacite ac latenter illos optasse convincit illa ratio, quia non usque adeo stupidi sunt, & plumbei hujusmodi spiritus, quin illam minime sibi possibilem judicent, vel illius, ad quam non possint pertingere, appetitione teneantur. Verum uti Deo soli seipso, suisque viribus beatum esse competit; sic illi, dum nimia sui ipsorum admiratione, naturaliumque contemplatione perfectionum toti occupantur, ea perpetuo inadvertentia sponte in suam felicitatem, illam quasi propriis viribus consecuturi feruntur. Quippiam simile expertus Pelagius, eo naturæ & quidem corruptæ vires extulit, ut illas ad beatitudinis humanæ consecutionem sibi sufficere, turpissima hallucinatione commentus sit. In eadem salebra hæsere Semipelagiani. An etiam & illi, qui jam superioribus capitibus diluta in Catechismum Romanum objiciunt, nihil definio: aliorum esto judicium. Verum in hac, quæ modo diluenda est, objectione, multo apertius æqualitatem cum Deo ipsi homini pollicentur, dum Catechismi doctrinam negantis inter Deum & hominem veram & propriam justitiæ rationem inveniri, levissimis nixi fundamentis improbare non verentur.

Objiciunt nono: „ Catechismus de pœnitentiæ virtute disputans, negat Deum inter & hominem inveniri veram & propriam justitiæ rationem. Hoc autem falsum esse demonstrat Suares in opusculo de hac ipsa quæstione, quem sequuntur innumeri pene Theologi, sicut & multi alii gravissimi auctores negant, quod idem Catechismus asserit, impositam olim fuisse publicam pœnitentiam pro occultis criminibus. Quia profecto illud & a ratione valde alienum videtur, imponere alicui, ut seipsum infamet, atque a sensibus Ecclesiæ, quæ mater ut suavissima, multum abhorret ab hoc, imo & moribus illius, quibus nunc utitur, omnino repugnat, quæ vix pro publicis criminibus publicam satisfactionem indicit ".

Ut hæc diluantur, præmittendum omnino justitiam multipliciter sumi posse; ac primo quidem pro rectitudine ejusdem ad se ipsum, quatenus omnes potentiæ, ac facultates, omniaque omnino, quæ in homine sunt, ordinatissime sunt disposita & digesta; qua ratione, qui gratiam sanctificantem consecuti sunt, justos dicimus, justique sunt apud Deum. Et hanc vocat S. Thomas 1. 2. q. 113. a. 1. justitiam metaphorice dictam. Eam inesse Deo sicut & sanctitatem excellentiori quodam modo, quam sit in Angelo, vel homine nullus negat. Alia vero est justitia, quæ importat rectitudinem voluntatis ad alterum. Et hæc ut ex D. Thoma 2. 2. q. 58. art. 5. & q. 61. art. 1. colligitur, triplex est, legalis, distributiva, & commutativa. Cum enim justitia hoc secundo modo sumpta sit ad alterum, ille alter, quem justitia respicit, vel consideratur in singulari, vel in communi; quatenus, qui alicui communitati deservit, omnibus, quos communitas illa complectitur, etiam deservire censendus est: unde fit, quod virtus illa, quæ omnium virtutum actus ordinat ad bonum commune, dicatur justitia legalis, cum ad legem spectet in bonum commune omnia referre. Virtus ergo illa concordans legi actus omnium virtutum ordinanti ad bonum commune, merito legalis justitia dicitur. Si vero ille alter, ad quem justitia ordinat, sit aliqua privata persona, rursus id duplici ratione potest contingere; ac primo quidem quatenus totum, vel tota communitas ordinatur ad partes, sive ad aliquam ex communitate privatam personam. Et quia hic ordo attenditur penes hoc, ut, quæ sunt communia, recte singulis distribuantur; hinc est, quod & virtus justitia distributiva nuncupatur. Secundo potest attendi ordo unius privatæ personæ ad alteram etiam privatam, & hunc ordinem dirigit justitia, quam vocant commutativam, eo quod maxime in commutationibus reperitur. De justitia legali nemo dubitat esse illam in homine ad Deum tamquam bonum commune totius reipublicæ Christianæ. Justitiam distributivam in Deo omnes admittunt, qua præmia juxta beneplacitum suæ voluntatis, & meritum cujusque ab ipsa gratia proficiscens distribuit etiam ultra meritum præmiando, & cum merita nostra repensat, coronat dona sua, ut Cælestinus, & Tridentinum ex Augustino definiunt. Solum superest quæstio de justitia commutativa, utrum illa reperiatur in homine respectu Dei.

Hæc autem quæstio solvi non potest, nisi quæ ad veram, ac propriam hujus virtutis notionem spectant, paulo diligentius expendamus. Illa vero tria sunt. Ac primo quidem hæc justitia ad alterum esse debet, non ea solum ratione, qua omnem justitiam esse ad alterum necesse est, sed alia, & maxime, quia hujusmodi justitia cum sit ordinativa partis ad partem, in quo maxime ratio alterius reperitur, etiam ipsa præcipue ad alterum est. Totum enim partem complectitur; & pars est aliquid totius: unde aliquatenus legalis & distributiva non est simpliciter ad alterum; sola commutativa simpliciter, & omnibus modis est ad alterum. Præterea omnis quidem justitia æqualitatem dicit; sed partis ad totum, vel totius ad partem non potest esse aliqua æqualitas, nisi proportionalitatis; perfecta vero nequit esse, nisi inter pares; pares, inquam, in tribus; ac primo quidem in dominio, secundo in rebus extrinsecus adhibitis, tertio in intentione. In dominio quidem, quia non potest fieri æqualitas, ubi is, qui reddit, dominium non habet rei redditæ, nisi subordinatum; quamvis si aliunde ex non subjectis alterius dominio id compenset, æqualitas fieri possit. Æqualitas vero rei ad rem necessaria est: in hoc enim consistit commutatio, imo & ipsa justitia, unde, ut inquit D. Thomas, vulgo dicuntur ea, quæ adæquantur, justari. Intentio denique, seu electio hujus æqualitatis requiritur ad virtutem, & ad actum justitiæ, quia cum omnis virtus ex Philosopho sit habitus electivus sui objecti, consequens est, ut si æqualitas rei ad rem extrinsecam sit objectum justitiæ, electio hujus æqualitatis sit actus illius. Quare qui absque hujusmodi electione redderet æquale, non eliceret actum justitiæ, nam si quis exempli causa deberet alicui quinquaginta nummos ex uno titulo; ex altero autem alios quinquaginta, reddendo quinquaginta ex priori debitos cum intentione non reddendi alios quinquaginta ex altero debitos, ille non eliceret actum justitiæ, sed potius injustitiæ; licet enim quoad actum externum quandam æqualitatem efficeret cum altero ex illis duobus; quia tamen non ex intentione constituendi perfectam æqualitatem, ille actus non esset actus justitiæ: sicut & in aliis virtutibus, qui actum externum elicit, verbi gratia sobrietatis non bibendo ultra mensuram debitam, & conformem rationi, nisi hoc præstet ex illa ratione formali, paratus ex eadem in omni occasione, ac circumstantia eandem in bibendo conformitatem ad rectam rationem servare, non elicit actum virtutis illius; imo vero, si contrariam intentionem haberet, potius actus intemperantiæ eliceret: ita prorsus, qui actum externum justitiæ reddendo æquale rei ad rem eliceret, absque intentione perfectæ æqualitatis inter se & alterum constituendæ, vel cum contraria intentione, ille non eliceret actum justitiæ, imo potius injustitiæ; quia æqualitas omnimoda & perfecta est objectum formale justitiæ, in quo justitia distinguitur ab aliis virtutibus, maxime vero a partibus potentialibus ejusdem. Hæc doctrina est D. Thomæ 2. 2. q. 61. a. 1. & 2. & q. 80. a. 1. & Aristotelis 5. Ethic. cap. 2. & 3. imo & Veterum omnium.

Denique supponendum, quod licet quis possit eligere aliquid impossibile per accidens, puta, pauper potest eligere præbitionem, vel donationem pecuniarum, quia illa est ipsi duntaxat impossibilis per accidens, eo quod

illas

illas non habeat, licet possit habere; nullus tamen potest eligere, quod ipsi simpliciter, & absolute est impossibile. Cujus rei triplicem S. Thomas 1. 2. q. 13. a. 5. rationem affert, quia electio omnis est de agendis: impossibilia vero simpliciter inter agenda computari non possunt: agenda siquidem, sicut & agibilia non sunt impossibilia; neque impossibilia sunt agibilia. Deinde quia electio quælibet ad finem aliquem consequendum ordinatur: Enimvero per medium simpliciter impossibile finem quemcumque consequi omnino repugnat. Denique quia ita se habet finis ad media, sive intentio finis ad mediorum electionem, sicut se habent principia ad conclusiones: Ex principio autem impossibili non potest recte colligi conclusio impossibilis: Non potest igitur ex intentione finis possibilis, & consequendi eligi medium simpliciter, & absolute impossibile.

Jam ergo videndum, quo sensu dicat Catechismus, inter Deum & hominem propriam justitiæ rationem reperiri non posse. Agit eo loci de satisfactione pro sceleribus admissis, quam Deo exhibere intendit is, quem vere peccati pœnitet, & ait: „ Nam etsi inter Deum & homines propria justitiæ ratio intercedere non potest, cum tam longo intervallo inter se distent, aliquam tamen esse justitiam constat, cujusmodi est inter patrem & filios, inter dominum & servos “. Unde constat Catechismum duntaxat negare, posse inveniri hominis ad Deum justitiam proprie dictam, hoc est, commutativam; posse tamen aliquam justitiam, hoc est, virtutem aliquam reperiri, quæ sit pars potentialis justitiæ, cujusmodi est religio, & pœnitentia. Quæ sententia est distinctissime Sancti Thomæ 1. 2. q. 114. a. 1. & 3. p. q. 85. art. 3. & omnium discipulorum ejus, imo & plures alii eamdem docent, ut Becanus de Sacramentis in specie cap. 30. q. 4. Lessius lib. 13. de perfect. Divinis cap. 2. Estius in 4. dist. 14. §. 2. in fine, & alii.

Rationes vero, quæ hanc sententiam confirmant, sunt hujusmodi ex dictis elicitæ, ac evidentes. Propria justitiæ ratio est ad alterum simpliciter & absolute, ut dictum est. Atqui homo non est proprie alter a Deo, cum sit magis aliquid Dei, quam filius sit aliquid Patris, vel servus Domini: nam homo non contractu aliquo, vel accessoria servitute, sed naturali, & essentiali est sub dominio Dei, ita ut nec ipsemet Deus possit illum sui juris facere, vel absoluta, & independenti libertate donare. Ex quo etiam oritur, ut Deus possit de homine, omnique illius jure ad libitum statuere, tamquam de re sua. Hinc vero sequitur secunda ratio, quæ hujusmodi est. Ad justitiam proprie ac stricte sumptam requiritur æqualitas dominii hoc sensu, ut tantum dominium alter habeat in rem, quam reddit, quantum alter in aliam, pro qua illi suam reddit, ut dictum est. Enimvero homo non habet hanc dominii æqualitatem in suos actus, quibus Deo vel satisfacit, vel honorem reddit, quantum habet ipse Deus etiam in eosdem actus hominis, & in proprias injurias vindicandas, vel in honorem sibi debitum repetendum. Quis enim eo temeritatis, & superbiæ seipsum efferret, ut Dei dominium exæquare præsumat? Non est ergo hominis ad Deum vera, & stricta justitia. Denique propria justitiæ ratio id exigit, ut, qui ejus actum elicit, perfectam inter se & alterum in datis & acceptis æqualitatem constituere intendat, ut probatum est. Atqui absolute ac simpliciter est impossibile, hominem hoc intendere, ut inter se ac Deum perfectam æqualitatem in datis & acceptis constituat, cum tanta sit divini numinis majestas, ut si homini duntaxat vel minimam panis buccellam contulisset, ne quidem posset donum illud quantumcumque in seipso exiguum, ut ab illa infinita majestate proficiscitur, ex æquo compensare, quanto minus pro delictis congruam, & æqualem satisfactionem exhibere? Non potest igitur homo ullum strictæ justitiæ actum erga Deum elicere, nec consequenter ullum strictæ justitiæ habitum respectu Dei habere.

Hinc sequitur pœnitentiam virtutem esse quidem aliqualem hominis ad Deum justitiam, hoc est, partem quamdam potentialem justitiæ, non tamen esse strictam, & vere, ac proprie dictam justitiam, & hoc est, quod Catechismus docet. Neque Suaris, aliorumve Theologorum authoritas tanti est, ut doctrinam Catechismi vel tantillum loco movere valeat, quinimo illius, ac cæterorum doctrina, ad hujus Catecheseos sententiam omnino castiganda est. Maxime cum illa tantam animis hominum divinæ majestatis reverentiam ingeneret, ac pœnitentibus animos addat, quibus pro offensis in Deum admissis, quantum possunt, operibus piis satisfacere satagant. Hic ille est genius, quo olim fideles impulsi occulta crimina a se perpetrata ulcisci conabantur. Cum enim intelligerent, nulla ratione fieri posse, ut Deo pro illis, quantum par foret, satisfacerent, nihil erat, quod non lubentissime amplecterentur, ut saltem totum id præstarent, ad suorum criminum vindictam, quod possent. Pro occultis ergo criminibus etiam publicam pœnitentiam olim fuisse peractam jamjam probaturi, illud prius monendum lectorem advertimus, alio modo Catechismum loqui de hac pro occultis delictis pœnitentia publica, & de illa, quæ fiebat pro publicis: inquit enim: „ Sapientissime illud ab Ecclesia observatum est, ut cum ab aliquo publice flagitium commissum esset, publica etiam pœnitentia ei indiceretur, ut cæteri timore perterriti deinceps peccata diligentius vitarent; quod etiam in occultis criminibus, quæ graviora essent, interdum fieri solitum erat: sed, ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut qui ea commiserant, antequam publicam pœnitentiam suscepissent, non absolverentur “. Hæc, quæ Catechismus ait de pœnitentia publica pro publicis sceleribus, nullam prorsus difficultatem patiuntur, si attendamus, quod & S. Thomas in 4. dist. 14. q. 1. art. 5. q. 3. annotavit, aliam fuisse publicam pœnitentiam non solemnem, aliam vero solemnem. Solemnis siquidem certo ritu peragebatur, ut habet ibid. S. Doctor, & de illa præcipue loquuntur Innocent. I. Epist. 1. ad Decentium cap. 7. Siricius Papa Epist. 1. cap. 5. Leo I. Epist. 92. cap. 10. & 11. Hieron. in Epitaphio Fabiolæ, Ambros. lib. 2. de pœn. cap. 10. & 11. Sozom. lib. 9. hist. cap. 35. Concil. Arelat. can. 13. 21. & 22. & alii. Publica vero non solemnis agebatur etiam pro publicis criminibus non ita enormibus, ut constat ex dicta Epist. Siricii. Illam egit Imperator Philippus, ut narrat Eusebius 6. hist. cap. 25. & Nicephorus lib. 5. cap. 25. Eandem subiit Theodosius, ex Ruffino lib. 11. cap. 18. Theodoreto lib. 5. cap. 17. Niceph. lib. 12. cap. 40. & 41. Ambros. orat. in obitum Theodosii, & Epist. 21. & 28. & August. hom. 49. cap. 3. Ludovicum etiam Imperatorem Caroli Magni filium eandem subiisse constat ex Concil. Artiniacensi anno 822. Aliquando vero hanc pœnitentiam aliquos sponte subiisse solo pietatis, & humilitatis intuitu certum est, tum ex eo, quod refert S. Thomas loco jam laudato, quæstiuncula 1. tum ex iis, quæ referunt annales Hispanici de Wamba Rege, qui & ipse publicam pœnitentiam subiit, ut sese in humilitatis virtute fortiter exerceret. Unde fiebat, sciri non potuisse an pro crimine aliquo illa pœnitentia esset imposita, vel sponte foret assumpta. Vide D. Thomam loco jam laudato ad 1. & 2.

Quod autem publica pœnitentia pro criminibus etiam occultis aliquando fuerit imposita omnino certum est: sed attende, aliud esse, quod de facto imposita illa fuerit, aliud quod ex aliquo Ecclesiæ decreto id factum fuerit; primum omnino certum est; secundum negant plures: id crediderim nullo generali Ecclesiæ decreto hoc peractum, sed duntaxat speciali alicujus particularis Ecclesiæ ordinatione in aliqua diœcesi, vel provincia id fuisse aliquando usurpatum; primum satis constat, quia nullum extat hujusmodi decretum, quo cautum sit, ut pro criminibus etiam occultis publica pœnitentia indiceretur; quamvis enim habeamus canones antiquissimos & ante Nicænum, & post illud Concilium, quibus certa pœnitentia certis quibusdam criminibus determinatur, nullus tamen extat, quo illa pœnitentia sic taxata pro ipsis etiam occultis criminibus præscribatur. Esto debuerint Sacerdotes certam pœnitentiæ rationem peccatis etiam occultis juxta canones indicere; quod illa publice peragenda foret, nullo communi totius Ecclesiæ canone definitur. Et hoc sufficit, ut convenienter asseramus nullo universali decreto Ecclesiam statuisse, ut pœnitentia publica pro criminibus occultis perageretur.

Quod vero id fuerit in aliquibus Ecclesiis usurpatum, nemo potest ambigere: id enim non solus S. Thomas docet loco jam superius laudato, sed & alii viri eruditissimi, & in veteri Ecclesiæ disciplina versatissimi. Id manifeste colligitur ex Epist. 80. Leonis; ibi siquidem prohibens publicari omnia confitentium peccata, ut publicis imponeretur pœnitentia, sic ait: „ Quamvis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur: tamen, quia non omnium hujusmodi sunt peccata, ut ea, qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, removeatur tam improbabilis consuetudo, ne multis a pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis sua facta referare, quibus possunt legum constitutione percelli “. Quo loco cum dicit plenitudinem illam fidei esse laudabilem, quæ propter Dei honorem apud homines erubescere non veretur, procul dubio pœnitentiæ publicæ meminit, qua fiebat, ut apud homines aliqui erubescerent ad reparandum Dei honorem; nec propterea peccata omnia esse publicanda constituit, ne homines a Sacramento Pœnitentiæ retrahantur ob verecundiam, vel timentes sibi aliquid nocumenti ex peccatorum publicatione provenire.

F I N I S I. P A R T I S.